

TEGENWOORDIGE STAAT
DER
VEREENIGDE
NEDERLANDEN;
AGTSTE DEEL,
Zynde HET VERVOLG
DER
BESCHRYVING
VAN
HOLLAND.

Met nieuwe Kaarten, Plans van Steden en kunſtige Printverbeeldingen verſierd.

Te AMSTERDAM,
By ISAAK TIRION,
in de Kalverſtraat, het Negende Huis van den Dam, in *HUGO GROTIUS*, 1750.
Met Privilegie.

O P D R A G T

AAN DEN WELEDELEN GROOTAGHTBAAREN HEERE, DEN HEERE

Mr.PIETER RENDORP,

HEERE VAN MARQUETTE;

REGEERND BURGEMEESTER EN RAAD
DER STAD AMSTERDAM,
ENZ. ENZ. ENZ.

WEL-EDELE GROOT ACHTBAARE HEER!

GElyk ik my altoos, 't welk zonder roem gezegd zy, onder die geenen gerekend hebbe, wier harten met eerbied zyn aangedaan over de voortreflyke Hoedaanigheden van Uw Ed. Groot Achtb.; zoo kwam het my dikwyls als iets heuglyks voor deeze myne

Hoog-

Hoogachtinge in 't openbaar bekend te doen worden: Hierom neeme ik de Vryheid, in dankbaare erkentenisse van myne veelvuldige verplichtingen, ook zelfs in de kennelyke hulpe tot dit Werk, aan Uw. Ed. Groot Achtb. op het nederigste toetewyden dit Agtste Deel der Beschryvinge van den Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden.

Hier in naamlyk beschouwt men, onder anderen, het vermaaklyk Kennemerland, in wiens aangenaamsten Oord het Adelyk Huis te Marquette, wel eer Heemskerk, grooter luister ontvangt van Uw. Ed. Groot Achtb., zynen tegenwoordigen Bezitter, dan de Aloudheid en 't Recht van Hooge Heerlykheid immer aan het zelve konnen toebrengen.

In dit Boekdeel ook, ziet men, behalven de Baljuwschappen van Woerden, Oudewater, Gooiland, derzelver omleggende Landstreeken en Hooge Regtsbannen, midsgaders het geheele Platte Land van 't Noorderkwartier, byzonderlyk Amstelland, in zyn Baljuwschap en verscheidene Hoogheemraadschappen; waar in, zoo wel als in andere der beschreevene Landschappen, de Regeering onzer Stad zoo veel deel en Regt van invloed heeft,

heeft, dat het niet onvoegzaam kan gerekend worden, den Naam van eenen onzer Burgervaderen aan het Hoofd deezer Bladeren geplaatst te zien.

Dit billykt derhalven myne Vrymoedigheid, die zig echter niet durft vermeeten breed uit te weiden in den Lof van Uw wel Ed. Gr. Achtb., hoe zeer my bewust is Haar getrouw en loflyk Stads en Staats-Bestier, gepaard gaande niet alleen met eene opregte Liefde voor 't Vaderland en den Burgeren; eene beroemde Grootdaadigheid en bevallige Minzaamheid: maar tevens met eene regte Kundigheid in 's Lands Geschiedenissen, en eene edele zugt om deeze Kennisse, zoo wel als alle andere nutte Kunsten en Wetenschappen, tot haaren hoogsten top te zien stygen.

Want dat deeze Hoedaanigheden, onder anderen, in Uw. Ed. Gr. Achtb. uitblinken, is te zeer in ieders mond, om door de wangunst zelve voor vleiery te kunnen gerekend worden.

Dit ook wekt alle harten der braaven op, tot de teederste wenschen voor het Heil Uwer Ed. Gr. Achtb. en zet hen nevens my aan

om

om van den Hemel af te ſmeeken, dat hun Burgerheer RENDORP, veele jaaren het Roer der Regeeringe van Stad en Staat beſtiere, het Geluk der Ingezetenen bevordere, en door den Almagtigen gezegend worde, met alles, wat zynen hoogen Perſoon, Stamhuis en Nageſlagt, tot vreugde, genoegen en welſtand kan ſtrekken, 't welk altoos, zoo lang zyn dagen duuren, met blydſchap zal zien

WEL. EDELE GROOT AGTBAARE HEER,

UWER WEL ED. GR. ACHTB.
Onderdaanige Dienaar

ISAAK TIRION.

INHOUD
DER
HOOFDSTUKKEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

VYFDE HOOFDSTUK.

* VYF-

INHOUD.

LYST der PLAATEN en KAARTEN,

VER-

VERVOLG VAN DEN TEGENWOORDIGEN STAAT VAN HOLLAND.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Beſchryving van het BALJUWSCHAP *en* WATERSCHAP *van* WOERDEN.

BALJUWSCHAP van WOERDEN, beſtaande in de Stad van dien Naam, benevens eenige Ambagten en Dorpen onder deszelfs Rechtsgebied, ſtrekt zig, zonder opzigt op het Waterſchap, ter wederzyde van den Ryn, die van Utrecht naar Leiden ſtroomt. Het heeft Zwammerdam aan het Weſten en Harmelen, in de Provincie van Utrecht, aan het Ooſten; ten Noorden en ten Zuiden legt het mede tuſſchen die Provincie als ingeſlooten. Het bevat veele vruchtbaare Weilanden en ſchoone Henniplanden; doch aan den Ryn vindt men meeſt Steenaarde, waarom hier omtrent een merkelyk getal van Steenplaatſen en Pannebakkeryen is opgeregt. Gelegenheid.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. Naamsreden. De Naamsreden van het Land van Woerden heeft, genoegzaam buiten allen twyfel, haare afleiding van de Stad, waar van wy de gedagten over de Oudheid en het gene de Geschiedenis betreft in derzelver Beschryving zullen aantekenen. Doch indien de Benaaming van *Waard* tot die van *Woerd* met gevoeglykheid over te brengen is, gelyk sommigen beweeren (a), oordeelen wy deezen Oorsprong des Naams niet onwaarschynlyk, als afkomstig van den Waard, waar in de Stad gebouwd is. Eenige nabuurige Ambagten, gelyk Waarder en Barrewoudswaarder, leiden ook de gedagten hier heenen.

(a) *V. Leeuwen Bat. Ill.* bl. 199.

Verdeeling. Onder dit Baljuwschap behooren de Stad Woerden, die men als het Hoofd zou konnen aanmerken, de Ambagtsheerlykheden Bodegraave, Waarder, Barrewoudswaarder met Bekenes, Rietveld met de Bree, en Indyk, behalven noch eenigen, die, hoewel afzonderlyk in de Quohieren der Verponding aangeslaagen, ten aanzien van 't Crimineel en Burgerlyk Rechtsgebied, onder de Poortery der Stad Woerden gerekend worden. Deeze zyn 't Oudeland en Tournoisveld, Snel en Middelland, Kromwyk en Bullewyk, Geestdorp met Breeveld. Het Crimineel Rechtsgebied wordt in de Stad Woerden geoeffend. In het Burgerlyke, hebben de Ambagtsheerlykheden ieder haare byzondere Rechtbank. De Kerken van Bodegraave en Waarder, de eenigste in alle de genoemde Ambagten, behooren gelyk die der Stad onder de Klassis van Woerden en Over-Rynland.

De

De Stad WOERDEN legt aan den Ryn, die hier met een bogt loopende, de Plaats in twee byna gelyke deelen affcheidt. Het is een vry net Steedje en taamlyk wel bewoond. Men nadert hier van de Steden Leiden en Utrecht, ter wederzyde. Het legt van Leiden op een Afstand van vyf en een half Uur, en drie en een half Uur van Utrecht. De Stad was al in voorige tyden eenigermaate met Wallen en Toorens versterkt; maar men heeft, in den jaare 1702, de Vestingwerken merkelyk veranderd en vermeerderd. Zy bestaan in een Hoofd-Wal met vier Bolwerken en drie Halve Maanen, voor welke een breede natte Graft legt, en voorts in een Contrescharp, mede door een natte Graft omringd. Voor het aanleggen van de nieuwe Versterking, waren 'er drie Poorten, doch nu zyn 'er maar twee, de Rietvelder of Leidsche, en de Hof- of Utrechtsche Poort. Men heeft 'er een bekwaam Marktplein, 't welk zig over een Brug van den Ryn heenen strekt. Hier wordt alle Woensdagen een weeklyksche Markt gehouden. De Stad is ook bevoorregt met drie Jaarmarkten, of liever Paarden- en Beestenmarkten. Die van magere Beesten wordt gehouden op de drie laatste Woensdagen in de Maand April. Op den eersten Maandag in July, is 'er een Paarden- en Beestenmarkt; en op den eersten Maandag en drie volgende dagen na den 16 Oktober, heeft men hier een zeer beroemde Paarden- en Beestenmarkt. Het Slot staat aan het Oost-einde der Stad, en is in het vier-

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

De Stad Woerden.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

De Stad Woerden.

kant gebouwd: op ieder der vier Hoeken ziet men een ronden uitspringenden Tooren. Het is een ruim Gebouw, voorzien van veele schoone Vertrekken, die meest hunne uitzigt hebben op een fraai Binnenplein. Het bouwen van dit Kasteel wordt bestendig by de oudste Schryvers gesteld door den Utrechtschen Bisschop, Godefridus van Rheenen geschied te zyn, om hier door zyne weerspannige Stichtsche Onderdaanen te beteugelen (b). Een deezer Schryvers stelt dit op het jaar 1160, en zegt, dat dit Slot gebouwd werdt tegen den Graaf van Holland (c). De Bisschop zette hier eerst een Kastelein, die naderhand den Titel van Heer van Woerden verkreeg. Zodanige Heeren vindt men reeds genoemd in den jaare 1165 (d). Zy hielden Woerden eerst ter Leen van de Bisschoppen van Utrecht, maar de berugte Heer Herman van Woerden kreeg het van den Graave van Holland, Floris den V. Het is ongemeen onzeker of men het bouwen van de Stad vroeger dan van 't Slot moet stellen: de oudste Verhaalen schynen alleen op het laatste te zien. Graaf Jan de I. gaf het weder aan het Sticht onder Bisschop Guido van Henegouwen (e), na wiens dood, in den jaare 1317, voorgevallen, Graaf Willem de III Woerden weder onder zyne Heerschappye bragt. In den jaare 1374, werdt de Stad door de Utrechtschen belegerd, doch deezen, genoodzaakt af te trekken, verbranden de Voorstad en eenige Sterktens (f). Hertog Willem van Beieren, de Zesde van dien

(b) *J. de Beka Chron. Auct. ap. A. Matth. in Anal.* T. III. p. 105. 4°. *Sued. de Culenb. Orig. Culenb. ap. eund.* p. 589. *Oude H. Chr. by Goudb.* bl. 287.

(c) *Sued de Culenb. ubi supra.*

(d) *Goudb.* bl. 88, 209.

(e) *Cortgeen. Stichts Chron.* bl. 33.

(f) *Goudb.* bl. 401.

dien naam onder de Graaven van Holland, droeg, volgens het Verhaal van Heda (g), op 't verzoek van zynen Broeder Jan, verkooren Bisschop van Luik, aan deezen de nieuwe Stad Woerden op, met vryheid om aldaar een veilige Verblyfplaats en Slaapvertrek te mogen bouwen, en deeze zou hier een Slot getimmerd hebben. Dit verhaalt deeze Historieschryver omtrent het jaar 1407: doch wat Verwoesting de Stad en 't Slot sedert den jaare 1374, tot op dien tyd kan ondergaan hebben, waarom hier van een nieuwe Stad en het timmeren van een Slot gesproken wordt, hebben wy niet konnen ontdekken. Hertog Willem, dit Slot ziende, zou tegen zynen Broeder gezegt hebben: *Dit is wel te r* ... *laapvertrek, doch wy zullen zorge* ... *et voor ons en onze Nazaaten ni* ... . In den jaare 1441, werd ... erden benevens het Slot ... Filips van Bourgonje veroverd (h). In de Hoeksche en Kabeljaauwsche Tweespalten, onder de Regeeringe van Filips van Oostenryk, of liever onder de Voogdyschap van Maximiliaan, werdt het Slot in den jaare 1488, door Jan van Montfoort, een der Hoeksche Hoofden, verrast, waar door hy ook de Stad in zyn geweld kreeg; maar zy werdt twee jaaren laater aan den Hertog van Saxen, als Stadhouder van Maximiliaan wedergegeven. Eenigen tyd naderhand, in den jaare 1558, werdt Woerden, door Filips den II, in Pandschap gegeven aan Hertog Erik van Bronswyk, voor de waarde

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

De Stad Woerden.

(g) *Heda* p. 269.

(h) *A. Matth. in Not. ad Amorf. Script.* p. 297.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

De Stad Woerden.

de van 35826 Gulden, 19 stuivers en 8 penningen, in mindering van Honderd twaalfduizend Gulden, welke de Koning hem schuldig was voor twee gevangenen (h). Uit dit Pandschap is, uit hoofde der Erfgenaamen, by den Hertog aangesteld, veel krakeel ontstaan. De Staaten van Holland en Westvriesland hebben, omtrent den jaare 1617, dit Pandschap gelost (i). Geduurende de Bezitting van den Hertog van Bronswyk, begaf zig Woerden in den jaare 1572 onder de Magt der Staaten en den Prinse van Oranje. Deeze Getrouwheid voor 't Vaderland moest de Stad in de jaaren 1575 en 1576, met eene langduurige Belegering van vyftig Weeken (1) ontgelden, waar van zy op den 24 Augustus des laatstgemelden jaars verlost werdt, door eene opschudding van het Spaansche Krygsvolk in Brabant, welke de Benden van dien Landaard derwaarts deedt trekken, het welk Holland eenigen adem deedt scheppen. Om de Spanjaarden in dit Beleg te belemmeren, hadt men het Land rondsom Woerden onder Water gezet, zoo dat de vyanden de Stad niet anders dan door hunne Schansen konden benaauwen, 't welk den Stedelingen echter zeer lastig viel, niettegenstaande zy nu en dan ververshing kreegen (k), en door de Overstrooming der

(h) *Boxhorn. op Veldenaar* bl. 216.

(i) *P. Bor. Nederl. Hist.* XXX. B. bl. 57.

(1) In een Oktrooi van Prins WILLEM den I, raakende het Schout-Ampt aan de Stad Woerden gegeven, op den 21 Mey des jaars 1581, zegt de Vorst, dat die van Woerden een Belegering van drie, of omtrent vierdehalf, jaaren geleeden hebben.

der Landen een ongelooflyke menigte Snoek vingen, welke hun in den Voorraad van Leeftogt kragtig onderſteunde (l). Men was hier ook genoodzaakt Tinnen-geld te munten om 'er de Krygsluiden mede te betaalen. Woerden bleef ſedert omtrent honderd jaaren in ruſt, tot dat de Franſchen in den jaare 1672, de Stad, welke men aan de zyde der Staaten niet zag te verdedigen, in bezit namen. Op den 24 Juny deezes jaars, na dat de Magiſtraat van Woerden zig hadt genoodzaakt gevonden *Sauve Garde* of Vrye Hoede by den Koning van Vrankryk te verzoeken, kwam de Markgraaf van Rochefort, met eenige honderd Paarden voor de Stad en werdt met een gedeelte derzelven binnen gebragt, en in perſoon op het Kaſteel geleid om zig te ververſchen. Hy vertrok met zyne meeſte Manſchap weder naar Utrecht; doch liet Zeſtig *Musquetaires* van het Huis des Konings met een Bevelhebber binnen de Stad, welke vier dagen laater door omtrent Driehonderd anderen gevolgd werden. De Inlegering derzelven maakte veel opſchudding onder de Burgery, waar van niemand den laſt des Oorlogs immer gevoeld hadt; maar het liep noch erger toen deeze *Musquetaires* vertrokken en andere Ruiters, ten getale van omtrent dertig Man met omtrent tweehonderd Man Voetvolk, in derzelver plaats kwamen, die van minder rang waren. Dit was echter noch gering in vergelyking van tweeduizend Man, die de Ingezetenen naderhand moeſten huisveſten, terwyl zy door

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

De Stad Woerden.

(k) *P. K. Hoofts Hiſt.* bl. 436, 449, 455.

(l) *B. Coſterus Hiſt. Verbaal.* bl. 424.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

De Stad Woerden.

de Franſchen met het geduurig opbrengen van Oorlogslaſten gekweld werden. Zy raakten echter van deeze Gaſten zeer onverwagt op den 11 July ontſlaagen, wanneer al het Krygsvolk uittrok, zonder dat men 'er eenige reden van wiſt (m). Dit onthefte de Stad Woerden wel van vyandlyk Krygsvolk, maar de Ingezetenen moeſten echter verſcheidene Schattingen opbrengen; ook zagen zy aan het leed van Franſche Bezetting en Inlegering noch geen einde. Op den 18 September, een Zondag, onder het oeffenen van den Godsdienſt in den Namiddag, kwam 'er bericht, dat een groot aantal Franſch Krygsvolk, onder het geleide van den Hertog van Luxemburg, voor de Poort was en den doortogt begeerde, om, als 't ware, het Kwartier van den Prins van Oranje, by Nieuwerbrug aan te taſten. Men was genoodzaakt den eiſch in te willigen, en terſtond vernam men het Bevel des Konings om de Stad te bezetten. Luxemburg vertrok weder naar Utrecht en liet het bevel over Woerden aan den Graave de la Marcq. Nu begon de elende der Stedelingen te vermeerderen en het opbrengen van geduurige Schattingen maakte hen arm. De Luterſche en Remonſtrantſche Kerken werden tot Magazynen gebruikt. De Pogingen van den Prins van Oranje, op den 11 Oktober, om Woerden uit de Magt der Franſchen te rukken, waren vruchteloos. De vyand toonde echter hier over zyne verlegenheid, deedt eenige Noodſchooten naar den kant

(m) *B. Coſterus Hiſt. Verbaal.* bl. 189-208.

van Utrecht en ſtak een groot vuur van Rys aan op den trans van den Tooren der Groote Kerk, waar door de hooge Spits afbrandde. Eenige brandende balken vielen op het dak der Kerke en deeden ook dit Gebouw verteeren. Verſcheiden Huizen in Woerden werden door de overvliegende Vonken in brand geſtoken. De Franſchen kreegen byſtand van Volk uit Utrecht, waar door het Kwartier van den Heere van Zuileſtein werdt aangetaſt en overmeeſterd; zoo dat het Volk van den Prinſe van Oranje van Woerden aftrok, en de Stad noch, tot op den 7 November des jaars 1673, in de magt der Vyanden bleef, wanneer zy ze verlieten; na het vorderen eener Brandſchatting van Vyftienduizend Guldens, die den Franſchen betaald werdt.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. *De Stad Woerden.*

Woerden is ſedert Honderd jaaren merkelyk in getal van Huizen verminderd, het zy door de voorgemelde rampen van de jaaren 1672 en 1673, of door andere toevallen. In de Lyſt van den jaare 1632, ſtaan 'er voor de Huizen binnen de Stad 528 aangetekend, met 144 in de Voorſtede. In den jaare 1732, zyn 'er 387 Huizen binnen de Stad in de Lyſt der Verponding gebragt, en 128, zoo Huizen als Steenplaatſen buiten de Veſten.

Stadhuis.

De openbaare Gebouwen in Woerden zyn weinig in getal. Het Stadhuis maakt, naar maate der oude Bouwkunde geene onaanzienlyke Vertooning, hoewel het aan de Trappen van de Voorpui, waarop twee Leeuwen ſtaan, een eenvoudigen Ingang heeft.

BALJUW-SCHAP VAN WOERDEN. *De Stad Woerden.* heeft. De Frontespies ter hoogte van het Dak opgaande is van een laater Bouwkunde, het welk bevestigd wordt door het jaartal van 1617. In den hoogsten Top pronkt zy met het Beeld der Gerechtigheid. Ter zyde heeft het een agtkanten Tooren, die met een Spits en Lantaaren van dergelyke gedaante boven het Dak op een kleine hoogte uitryst; waar in een Klok hangt, om van Stede wege geluid te worden. Dit Stadhuis is van behoorlyke Vertrekken voor de Kollegien van de Vroedschap, Burgemeesteren, Schepenen en de Sekretary voorzien. In een der Bovenkamers, zyn fraai geschilderde Glazen, waar in de voornaamste Geschiedenissen des Lands zyn afgebeeld, sedert de Nederlanden het Spaansche Jok hebben afgeschud tot op den tyd wanneer de Glazen gemaakt zyn.

Kerk. De Groote Kerk, welke niet verre van het Stadhuis staat, is een vry kloek Gebouw. Zy was, voor den Brand, in den jaare 1672, omtrent Vierhonderd jaaren oud, en werdt in den jaare 1675, weder opgebouwd, en de Tooren, waar van de Kap was afgebrand, met een nieuwe Spits hersteld. Twee Orgels, die dit Gebouw versierden, zyn mede door deeze ramp weggeraakt. De Hervormde Gemeente wordt in deeze Kerk door twee Predikanten bediend.

Lutherfche Kerk. De Lutherschen hebben hier mede een Kerk, waar van het Gebouw in den jaare 1646 gesticht werdt. In het zelve hangt een Tafereel, waar op de voornaamste

Merk-

Merkwaardigheden in en omtrent Woerden, sedert den jaare 1050, tot op den jaare 1675 zyn aangetekend. De Lutherschen bezaten hier wel eer de Hoofdkerk, waar uit, in den jaare 1566, de beelden door hen werden opgeruimd; ook werdt de Stad Woerden niet onder de Magt van den Prinse van Oranje en de Staaten gebragt dan onder beding dat de Augsburgsche Belydenis zou worden gehandhaafd. Zy raakten reeds uit het bezit der Groote Kerke, in den jaare 1580, door eenige hevigheid tegen de andere Gezindheden en tegen de Regeering des Lands, gelyk hun door de Historieschryvers wordt nagegeven (n). Zy hebben 'er echter in het jaar 1590, weder in gepredikt, doch moesten ze in het volgende jaar andermaal verlaaten. In de Lutherfche Gemeente is één Predikant.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. *De Stad Woerden.*

(n) *Hoofts Hist.* bl. 696, 697.

De Remonstranten oeffenen hier mede hunnen Godsdienst in eene byzondere Vergaderplaats, in welke één Predikant den dienst waarneemt. De Roomschgezinden hebben 'er een Statie onder de Bediening van een Minderbroeder.

Remonstrantsche Kerk.

Roomsche Kerk.

In Woerden is een Weeshuis, waar in ouderlooze Burgerkinderen, onder de twaalf jaaren oud, worden ingenomen. Het staat onder het Bestier van twee Regenten en een gelyk getal Regentinnen. Een Binnenvader en Binnenmoeder hebben de daaglyksche zorge over de Opvoeding en het Onderhoud deezer Weeskinderen.

Godshuizen.

De Ouderlooze Kinderen van Vreemden, of Kinderen, die verlaaten zyn, worden

in

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. in het Sinte-Barbara-Gasthuis opgevoed; waar in ook Oude gebrekkelyke Luiden, zoo Mannen als Vrouwen worden onderhouden, waarom ook dit Huis het Oude Mannen- en Vrouwenhuis geheeten wordt.

De Stad Woerden. Aan de Behoeftigen, zoo in de Poortery, als in de Stad Woerden woonagtig, wordt weeklyks, des Donderdags in den Namiddag, Brood uitgedeeld.

Regeering. De Regeering van Woerden bestaat in den Baljuw; tevens Kastelein van den Huize van Woerden; een Schout; twee Burgemeesteren; zeven Schepenen; twaalf Vroedschappen; twee Weesmeesteren, wier Kollegien alle door een zelfden Sekretaris worden waargenomen.

Baljuw. De Baljuw, die van wegen de Staaten van Holland en Westvriesland verkooren wordt, spant met de zeven Schepenen der Stede de Crimineele Vierschaar over het geheele Baljuwschap van Woerden. De Rechtdagen van deeze Vierschaar worden om de veertien dagen gehouden. De Baljuw houdt ook, met gemelde Schepenen, het Jagtgericht, tegen de Overtreeders van de Plakaaten over de Jagt, en byzonder dat van Keizer Karel den V, van den jaare 1530; waar by aan een ieder, het zy edel of onedel verboden wordt in den Lande en Baljuwschap van Woerden te jaagen op eenigerhande Wild. Dit Plakaat wordt noch in volle kragt onderhouden.

Schout. Het Schout-Ampt, 't welk in voorige tyden nu eens afzonderlyk van het Baljuws-Ampt en naderhand met het zelve vereenigd,

nigd, bediend geweest is, werdt volgens Oktrooi van den Prinse van Oranje, Willem den I, van den jaare 1583 voor altoos van het Baljuws-Ampt afgescheiden, en aan die van Woerden, om hunne getrouwheid en geleedene schade in het Beleg, vergund, dat Burgemeesters en Regeerders dier Stede, by het openvallen van het Schout-Ampt aan de Kamer van Rekening drie Persoonen zouden benoemen, om uit dezelven door de gemelde Kamer een Schout te kiezen, 't welk thans by dergelyke gelegenheid door de Gekommitteerde Raaden geschiedt. Hy heeft met Burgemeesteren het Bestier over Stads zaaken en zit met Schepenen te Recht over Burgerlyke Rechtzaaken. De Vergaderingen deezer Heeren worden weeklyks des Donderdags voor den middag gehouden. De Verandering der Regeering in Woerden geschiedt jaarlyks, ten aanzien van Burgemeesteren, op den 31 Oktober. Zy worden door Schepenen en Vroedschappen verkooren, en na derzelver Verkiezing worden Weesmeesteren of van nieuws aangesteld of in hunne bedieninge gehouden.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

Burgemeesteren.

Weesmeesteren.

De Verkiezing van Schepenen geschiedt tegen den 1 Mey door den Erfstadhouder, uit de Nominatie van een dubbel getal door Burgemeesteren en Vroedschappen overgeleverd. De openvallende Ampten in de Vroedschap worden vervuld door de samengevoegde Vergadering van Burgemeesteren en Vroedschappen.

Schepenen en Vroedschap.

De Schuttery der Stede Woerden bestaat

Schuttery.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

in twee Kompagnien Burgers, ieder van omtrent tnegentig Mannen, in de Wapenen welgeoeffend en bescheiden onder het Oranje en Witte Vaandel.

Onder andere Voorrechten, veelal aan de Steden gehegt, heeft Woerden met Oudewater by beurtwisseling het Recht om een Bursaal in het Nederduitsche Staaten-Kollegie der Hooge Schoole te Leiden te zenden.

Wapen.

Het Wapen van Woerden is een Goud Veld met drie Zwarte Ruiten, in het midden doorsneeden met een Balk van Zilvere en Blaauwe Ruiten.

Rechtsgebied der Stede.

De Districkten onder het Rechtsgebied der Poortery van Woerden behoorende, bevatten, volgens de Quohieren en Lysten der Verponding, de volgende Morgentalen en Huizen.

Het Oude Land en Tournoisveld hebben 195 Morgen, 71 Roeden Lands, met 83 Huizen, in de Oude Lyst, en 77 in de Nieuwe.

Snel en Middelland hebben 345 Morgen, 63 Roeden; van ouds 16 en naderhand, in de Nieuwe Lyst, 25 Huizen.

Geestdorp en Breeveld hebben 462 Morgen, 15 Roeden, oudtyds 17 en laater 34 Huizen.

Kromwyk en Bullewyk hebben 243 Morgen, 265 Roeden, en in de Nieuwe Lyst 13 Huizen, met 4 zoo Steenplaatsen als Pannen- en Tegelbakkeryen. In de Oude Lyst worden de Huizen, in deeze Districkten, onder de Huizen der Stad Woerden uitgetrokken.

Onder het Rechtsgebied van Woerden, een vierendeel Uurs boven de Stad, zyn

voor

voor weinig jaaren twee nieuwe Schansen gebouwd. De eene op Geestdorp, aan de Noordzyde van den Ryn by de Kameryker Uitwatering, daar wel eer de Schenkenschans gelegen heeft. Zy werdt hier in den jaare 1747 gelegd. De andere, die veel grooter en de Oranjeschans genaamd is, werdt, in den jaare 1748, gemaakt aan de Zuidzyde van den Ryn, recht over de kleine, of een weinig vooruit, ten deele op de Neslanden en ten deele op Snel; zoo dat de groote Zandweg of Wagenweg door deeze Schans heenen loopt. BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

BODEGRAAVE, by de Ingezetenen veelal *Boref* geheeten, het aanzienlykste Ambagt onder het Baljuwschap van Woerden, wordt, door de Rivier den Ryn, in twee deelen gescheiden, waar van het een de Noordzyde en het ander de Zuidzyde van Bodegraave geheeten wordt. De Noordzyde paalt, zoo wel als de Zuidzyde, ten Westen aan Zwammerdam en heeft in het Noorden de Ambagten van Korteraar en Nieukoop. De Zuidzyde heeft in het Zuiden het gemelde Ambagt van Zwammerdam en de Lange Weide in de Provincie van Utrecht. Bodegraave is by de alleroudste Schryvers bekend en wordt geteld onder de twaalf Graafschappen in Holland, doch werdt toen *Bodelograave* genoemd (o), van welken Naam de oorsprong onbekend is. De afleiding van het *begraaven* van eenen *Bode*, die hier doorreisde en 'er 't leven liet, is de waarschynlykste niet, ten zy zoodanig Bodegraave.

(o) *G. v. Loon Al. Hist.* II. D. bl. 74.

sterf-

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. *Bodegraave.*

ſterfgeval in de oude tyden van merkelyk grooter belang gerekend werdt, dan men het nu zou achten. Hoe het zy, tuſſchen de jaaren 1010 en 1020 was Dirk Bavo Graaf van Bodegraave, welke door Adelbold, XIX. Biſſchop van Utrecht, hier omſtreeks met veele Goederen begiftigd was. Dirk Bavo, aldus begunſtigd door den Biſſchop, kantte zig aan tegen Dirk den III, Graave van Holland; die met Adelbold in oorlog was. Dirk naderde met een heir om Bavo te ſtuiten en ſloeg hem zoo deerlyk, dat hy zyn Graafſchap verloor. Adelbold kwam zyn Leenman te hulp en herſtelde hem, maar werdt weder van Graaf Dirk verſlaagen, die 't Graafſchap behieldt (p). Volgens het Tafereel in de Lutherſche Kerk te Woerden, zou Bodegraave in den jaare 1117, onder 't Baljuwſchap van Woerden gekomen zyn. Bodegraave heeft meermaals de rampen des oorlogs geleeden; als in den jaare 1489, wanneer een groot deel van 't Dorp verbrand werdt, door die van Woerden. Dit ongeval kwam den Inwoneren weder over in den jaare 1507, en nogmaals in den jaare 1512, door de Gelderſchen (q). Maar deerlyker ramp, volgens de Verhaalen der Hiſtorieſchryvers van dien tyd, trof het Dorp in den jaare 1672, wanneer hier alles, door de Franſchen, keerende van hunnen vruchteloozen Togt tot dieper in Holland naar Woerden, verwoeſt werdt. De geweldenaaryen, welke men zegt door de Vyan-

(p) *J. de Beka Chron. auct. ap. A. Matth.* Tom. III. p. 70, 71. 4°.

(q) *Goudh.* bl. 545, 572.

Vyanden aan die van Bodegraave gepleegd te zyn, zyn zoo wreed, gruwlyk en snood, dat 'er de hairen van te berge ryzen. Het verhaal ondertusschen, dat wy in onze Beschryving van Zwammerdam (r), waarin men wil dergelyke afgryslykheden voorgevallen te zyn, volgens geloofwaardige Berichten, medegedeeld hebben, meldt van diergelyke wreedheden niets, en schoon wy geene vyanden noch derzelver euveldaaden willen verdedigen, agten wy evenwel dat dezelve te breed konnen uitgemeeten zyn. Weinige Huizen bleeven 'er echter overig, en genoegsaam alles, gelyk ook de Kerk, geraakte in asch en puinhoopen.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. *Bodegraave.*

(r) VI. D. bl. 438-350.

Het Ambagt van Bodegraave, 't welk in vyf Polders verdeeld is, bevat, volgens de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, een getal van 2796 Morgen en 212 ½ Roeden Lands, en hadt toen 143 Huizen. In de Lyst van den jaare 1732, vinden wy 2793 Morgen, 101 ½ Roeden, met 346 Huizen. Volgens Medegedeelde Berigten, zyn 'er in de vyf Polders, onder Holland, 2786 Morgen, 5 Hont Lands. De Landstreek is zeer vermaaklyk en men heeft 'er goede Weilanden, ook zyn hier omtrent verscheide Lynbaanen en eenige Zaagmolens. Behalven de Burgerneeringen, is hier ook een Hoedemaakery. Hier is ook, schoon dit gering schynt, een Fabriek, die van veel nut voor 't Gemeen is en veel voordeel aan Bodegraave geeft; het hakken van Houten onder de Schoenen en Muilen, waar van een

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

Bodegraave.

groote menigte overal verzonden wordt. Het Dorp, twee Uuren van Woerden, vyf Uuren van Leiden en twee Uuren van Gouda gelegen, is ter wederzyde van den Ryn zeer deftig gebouwd, doch wel voornaamlyk aan de Zuidzyde en bevat 160 Huisgezinnen. De Kerk, werdt na de Plondering der Franschen, op de oude Grondslagen en Muuren, als een Kruiskerk herbouwd. Zy is met verscheiden fraaie geschilderde Glazen versierd, waar van eenigen zinspeelen op de Verwoesting door de Franschen, gelyk anderen pronken met de Wapenen der Steden, die dezelve geschonken hebben. De Tooren ryst tot een weinig boven het Dak der Kerke in het Vierkant op; boven den Trans of Omgang staat een Zeskante Lantaaren, die met een dergelyke Spits gedekt is. Toen, in den jaare 1748, de Overwinning van verscheiden Grenssteden, door de Franschen, bekommering gaf voor dieper inval; oordeelden de Ingezetenen van Bodegraave dat de Windveer van den Tooren, die een Haan verbeeldde, te veel Fransch scheen en veranderd moest worden; derhalve werdt 'er een Leeuw met een Bondel Pylen, in de plaats van den Haan, gezet. De Lutherschen hebben hier mede een Kerk en Predikant. De Statie der Roomschgezinden, welke met die van Zwammerdam vereenigd is, wordt door een Geestelyk Priester van de Augustyner Orde bediend. De Ambagtsheerlykheid van Bodegraave werdt, in den jaare 1722, door Schout en Am-

Ambagtsbewaarders, voor Zestienduizend Guldens, volgens de gedrukte Aantekeningen, verkogt (s), 't welk volgens Mede gedeelde Berigten met de Onkosten op Tweeëntwintigduizend Vyfhonderd Guldens beliep. Schout en Ambagtsbewaarders waren in gedagten dat de Koop voor rekening van het Ambagt was aangegaan; doch by algemeene Buurspraake, werdt dit door de Ingezetenen, afgekeurd, waarom de Heerlykheid in vyftien Deelen verdeeld en betaald werdt, en aldus door de Deelgenooten bezeten, tot dat zy allen gezamenlyk en ieder zyn aandeel, in den jaare 1747, verkogten aan den Heere Kornelis Schippers, Officier van Berkel, aan wiens Weduwe, Vrouwe Elizabeth Charlotte Visser, de Ambagtsheerlykheid van Bodegraave tegenwoordig behoort.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. *Bodegraave.*

(s) *Vervolg op de Kronyk van Medenbl.* bl. 340.

De Regeering bestaat uit den Schout, zeven Ambagtsbewaarders voor het Politike en zeven Schepens voor de Middelbaare en Laage Regtzaaken. De laatste worden door den Baljuw van Woerden aangesteld, en de Ambagtsbewaarders kiezen hun eigen Opvolgers. Ieder der vyf Polders heeft zyn Laage of Kroosheemraaden, met den Schout aan hun Hoofd, doch zy maaken te saamen ook een algemeen Kollegie uit. Bodegraave heeft ook vyf Waardsluiden in 't Groot Waterschap van Woerden, die 't belang van 't Ambagt waarneemen.

Regeering.

Onder Bodegraave legt een Schans, de Wie-

Wierikker Schans.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

Wierikke genaamd, naar een Stroom de Enkele Wierikke geheeten, welke uit den Yssel naar den Ryn stroomt. Zy werdt, na het sloopen van de Oude Schans, die hier in den jaare 1672 lag, in het volgende jaar, opgebouwd. Hooger op, naar Woerden, aan de dubbele Wierikke, mede uit den Yssel naar den Ryn stroomende, werdt in het zelfde jaar insgelyks een nieuwe Sterreschans, gelegd, wel eer de Nieuwerbrug geheeten, welke naderhand geslegt is. De Schans aan de Enkele Wierikke heeft een fraaie Poort naar den kant van den Ryn, met een Tooren en Uurwerk voorzien. Boven den Ingang aan de Binnenzyde, ziet men de Wapens van zyne Hoogheid den Prinse van Oranje, Willem den III. en van de Provincie van Holland, en onder dezelve een Opschrift, dat de Stichting der Schans, in den jaare 1673, meldt. Zy is ruim van binnen en heeft een Kruidmagazyn, in den jaare 1748 gebouwd, een Wooning voor den Majoor, 128 paar Barakken voor de Soldaaten en 22 Stukken Kanon op de Wallen. Op het Plein, dat met Boomen beplant is, staat een zwaare Arduinsteenen Pomp. Men is 'er gewoon voor de Manschap, hier in Bezetting leggende, welke meest uit Oude Soldaaten bestaat, eens in 't jaar Kermis te houden.

Aan de Zuidzyde van Bodegraave zyn gelegen de Landen van ouds genaamd *Vrouw Mades Kampen*, groot omtrent vyftig Morgen; dee-

deeze behooren niet onder Bodegraave, maar zyn een Agterleen van Sluipwyk. De Heer Mr. Jan Six, Heer van Hillegom, voor den jaare 1749, meermaalen Burgemeester van Amsterdam, voert wegens dezelve den Titel van Heere van *Vromade*. BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

WAARDER legt met deszelfs Ambagt ten Noorden aan Bekenes, en Barrewoudswaarder, ten Westen aan de Lange Weide in de Provincie van Utrecht, aan welke het ook met de Ambagten de Ruige Weide, Papekoop en Diemerbroek ten Zuiden paalt; ten Oosten legt het aan Kromwyk en Bullewyk onder 't Regtsgebied der Poortery van Woerden. Het bevat, volgens de Quohieren 1276 Morgen, 532 Roeden Lands, en hadt, in de Oude Lyst, 28 Huizen, die, in de Nieuwe, tot 74 Huizen zyn vermeerderd. De Kerk, die van haar eigenen Predikant bediend wordt, heeft een vierkanten Tooren, met een agtkante Spits. In het Ambagt, niet verre van Bekenes, staat een Heerenhuis, het *Hof te Waarder* geheeten, 't welk tegenwoordig geen groot aanzien heeft. Mooglyk heeft het in oude tyden behoord aan de Ridders van Maltha, die hier een Kommandeurschap gehad hebben, staande onder het Land-Kommandeurschap van Sinte Katharina te Utrecht, waar door dit Huis den Naam van het Hof kan gekreegen hebben. De Ambagtsheer van Waarder is de Heer Kornelis Roels, Raad en Burgemeester der Stad Schoonhoven. Waarder.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN.

Barrewoudswaarder en Bekenes.

BARREWOUDSWAARDER en BEKENES zyn twee Ambagten, welke als een zelfde Ambagtsheerlykheid verkogt zyn. Derzelver ſtrekking is ten Noorden aan den Ryn en Bekenes paalt ten Weſten aan Bodegraave. Barrewoudswaarder, dat wy ook *Barreboswaarder* genoemd vinden, paalt ten Ooſten aan Bullewyk onder 't Regtsgebied van Woerden. De Landeryen worden voor beiden, in de Quohieren, op 417 Morgen, 400 Roeden Lands begroot. Het getal der Huizen, heeft, ſedert Honderd jaaren een taamlyke vermeerdering. Men vondt maar 28 Huizen, in de Oude Lyſt, en, in de Nieuwe, ſtaan 50 Huizen, en 3 Steenplaatſen of Pannebakkeryen aangetekend. De Ambagtsheerlykheid behoort aan den Heere Adolf van der Win Jansz, Heere van Rietveld en de Bree, Burgemeeſter en Vroedſchap der Stede Woerden.

Rietveld en de Bree.

RIETVELD en de BREE maaken met hun beiden eene zelfde Ambagtsheerlykheid uit. Zy leggen aan de Noordzyde van den Ryn; de Bree is het Weſtelykſte en paalt aan de Noordzyde van Bodegraave, zoo ten Weſten als ten Noorden. Rietveld heeft Oudeland, onder Woerden, in het Ooſten en Zegveld, onder de Provincie van Utrecht, in het Noorden. Voor Rietveld en de Bree vindt men 803 Morgen, 15 Roeden Lands. De Huizen zyn van een getal van 18 tot op 33 in de Nieuwe Lyſt vermeerderd. Wy hebben den Ambagtsheer onder Barrewoudswaarder genoemd.

IN-

INDYK is een Ambagt van 760 Morgen, 154 Roeden Lands, ſtrekkende van het Oude Land van Woerden, tuſſchen de Amgten van Gerwerskoop en Houdyk, beide de Provincie van Utrecht, in een regte reek van het Zuiden naar het Noorden : aan Tekkoop. De Huizen zyn hier inslyks vermeerderd en van een Getal van tot 58 Nommers toegenomen. De Amgtsheerlykheid behoort aan den Heere k Zwartendyk. Aan Indyk legt de Amgtsheerlykheid van Tekkoop, die zoo knogt is aan het Baljuwſchap van Woer- , dat zy aan dezelve zou ſchynen te looren, gelyk ze ook hier haare Verldingen betaalt; doch wy zullen derzel- Beſchryving onder 't Baljuwſchap van osdrecht vinden.

BALJUWSCHAP VAN WOERDEN. Indyk.

Het GROOT WATERSCHAP VAN WOER- N is een ander Regtsgebied dan het Balrſchap en heeft het Opperbeſtier over de ken, Kaden, Wegen, Wateren, Slui- , Molens en diergelyke.

Groot Waterſchap van Woerden.

Het begrypt niet alleen het geheele Balrſchap van Woerden, met eenige ande- Baljuwſchappen of Ambagten, maar be- t daarenboven, omtrent voor de helft, Landen onder de Provincie van Utrecht; ſtrekt zig aldus uit ter wederzyde van Ryn; doch het oudſte gedeelte van zelve legt meeſt aan de Noordzyde van Rivier. De Landen aan de Zuidzyde zyn voor een groot gedeelte in laatere tyden in het Groot Waterſchap van Woer-

Uitgeſtrektheid.

WATERSCHAP VAN WOERDEN.

den ingenomen, om dat zy niet langer bekwaamlyk op den Yssel konden uitwateren. Dit is oorzaak dat deeze Landen niet alleen het Woerdsche Hoog-Morgengeld moeten betaalen, maar ook het Rynlands of Spaarendams geld, het zy geheel of ten deele, naar mate zy deswegens hebben konnen overeenkomen. Om deeze reden is aan Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland de Na-schouw gegeven over den Ring deezer ingenomene Polders. Het verdere Bewind, ten aanzien van het Heemregt, is gebleeven aan den Dykgraaf en Hoogheemraaden van het Groot Waterschap van Woerden, die ook dit Regt oeffenen over de Polders in Kameryk, Harmelen en Zegveld, volgens Uitspraak van Gekommitteerde Raaden en de Gemagtigtigden uit de Staaten 's Lands van Utrecht; door wederzyds Staaten bekragtigd op den 18 Augustus des jaars 1612. Deeze Ring en Schouwe gaat, in gevolge deezer Uitspraake, mede door de Stede Oudewater, volgens overeenkomst geslooten in den jaare 1719, tusschen Dykgraaven en Heemraaden, zoo van Rynland als Woerden en Dykgraaf, Burgemeesteren en Schepenen der Stede Oudewater; waarom ook twee Puntdeuren aan de Romein-Brugge der laatstgemelde Stede zyn gemaakt, die by het Waterschap worden onderhouden en volgens zekere Peil gesloten. Het Groot Waterschap van Woerden heeft, na de verminderingen, zoo door het leggen van de

Wie-

Wierikker Schansen, de Vestingwerken der Stede, als na het maken van de kleine Schans op Geestdorp, noch 18908 Morgen, 3 Hont en 28 Roeden Lands behouden.

WETERSCHAP VAN WOERDEN.

Oudheid.

De Oudste bekende Handvest, welke wegens dit Waterschap door de Graaven van Holland verleend is, werdt gegeven door Graaf Willem van Henegouwen, bygenaamd den Goeden, in den jaare 1322. Hier in beveelt hy den Baljuw van Woerden, die toen was of namaals weezen zou; *Vyve Welgeboren Heemraad te kiesen*, om zyn *Landt voorsz. mede te bedrive*, eerst *Zeedyk*, *Middeldyk*, *Zydwing*, *Watering*, *Sluysen*, *Hoolen ende den Marrendyk, ende van den Marrendyk totte Swadenburchdam toe.* Deeze Handvest werdt door Keizerinne Margariet bevestigd in den jaare 1346 (t). Uit deeze Brieven blykt niet werwaart het Land van Woerden zynen Watergang gehad heeft; doch uit een volgende Handvest van Albrecht van Beieren, gegeven in den jaare 1363, kan men duidelyk ontdekken, dat genoegsaam alle de Polders, onder het Waterschap behoorende, hunne Uitwatering op den Ryn en door Spaarendam gehad hebben. In dit jaar werdt 'er, door den Hertog, een scheidinge toegestaan tusschen hen, die aan de Zuidzyde een Watergang op den Yssel hadden, en die, welke uitwaterden door Spaarendam. Aan deeze laatsten vergunde hy tevens twee Sluizen in Spaarendam te maaken, met den luiden van den Ge-

(t) *Priv. van 't Waters. van Woerden* bl. 3.

WATERSCHAP VAN WOERDEN.

Gestichte, die mede hier uitwateren zouden, welke gezamenlyk allen Watergang en Werk zouden bewaaren en behouden (u). Van deeze Sluizen aan Spaarendam vindt men 'er tegenwoordig niet meer dan één, die zeer goed is: de andere werdt in laater tyd door het Groot Waterschap van Woerden uitgekoft. Hertog Albrecht gaf, in den jaare 1366, aan den Lande van Woerden en de genen, die met het zelve in den Ryn wateren, noch drie Sluizen, met drie Wateringen, uit den Ryn gaande in den Yssel, één de Linschoten uit en door Oudewater en twee boven of beneden dezelve, daar het den Heemraad nutst en oorbaarst zou dunken te weezen (v). Uit kragt van deeze Handvest werdt deswegens, in den volgenden jaare 1367, een Overeenkomst met de Stede Oudewater gemaakt, die zig zelve heeft verbonden denzelven Watergang te graaven en te onderhouden ter Schouwe en Keure van het Groot Waterschap van Woerden, welke Overeenkomst noch in haare volle kragt blyft. Het Groot Waterschap heeft, volgens deeze Handvest, noch het genot van twee andere Watergangen ruim een half Uur gaans, beneden Oudewater, waar van de een de Groote Wierikke en de ander de kleine Wierikke wordt genaamd.

Regeering.

Raakende het Bestier van het Groot Waterschap van Woerden, heeft Albrecht van Beieren, in den jaare 1388, voor hem en zyne Nakomelingen, beloofd de Heemraaden

(u) *Briv. van 't Waterſ. van Woerden* bl. 4.

(v) Dezelve bl. 5.

den niet te zullen doen afzetten door zynen Baljuw, ofte door iemand anders dan door hem en zyne Nakomelingen, 't welk niet geschieden zoude, ten zy hem of hun dunken zoude dat zy den Lande niet nut of oorbaar waren. Hier by werdt den Heemraaden van Woerden ook belast het Heemraadschap te bewaaren en bedryven, tot zynen en 's Gemeenenlands oorbaar, gelyk dat zyne Heemraaden in Rynland doen. In den jaare 1395, heeft ook de Hertog noch eene nadere Handvest gegeven. Hy behieldt het getal van vyf Heemraaden, gelyk het door Graave Willem van Henegouwen was besteld; maar bepaalde, dat 'er drie uit den Lande van Woerden en drie uit den Gestichte van Utrecht moesten worden verkooren, ieder in den Watergang geërfd en gegoed tot twintig Morgen Lands toe. De Verkiezing schynt hy aan zig zelven behouden te hebben. Deeze zouden, by het aanleggen van groote Werken, moeten raadpleegen met tien Waardsluiden, twee uit ieder Kerspel, te kiezen by de Landgenooten en Buuren, ieder in het zyne. Aan de Waardsluiden zou ook jaarlyks rekening gedaan worden (w). Hertog Jan van Beieren, verkooren Bisschop van Luik en Heer van Woerden, maakte, in den jaare 1410, noch eene andere bepaaling omtrent het verkiezen der Heemraaden, volgens welke hy, behalven de twintig Morgen Lands of meer, die zy in het Waterschap moesten bezitten, vaststelde, dat

WATERSCHAP VAN WOERDEN.

(w) *Priv. van 't Waterſ. van Woerden* bl. 7.

WATERSCHAP VAN WOERDEN.

dat dezelve van jaar tot jaar op nieuws door den Dykgraaf zouden moeten verkooren worden en zonderling een in Zegveld of in Kameryk. De Heemraaden, die een jaar het Ampt hadden waargenomen, zouden in vier jaaren niet weder aangesteld worden (x). In den jaare 1502, heeft Dirk van Zwieten, als Dykgraaf van den Lande van Woerden, aan Burgemeesteren en Gemagtigden der Stede en des Lands, voor den Hove van Holland, beloofd en overgegeven voortaan geen Heemraaden aldaar te stellen, dan die in het Waterschap gezeten en woonagtig zyn, met hunne *aünge Woenstad*, en gegoed en geërfd, naar Inhoud der Handvesten (y). Deeze bepaaling van de Woonstede der Heemraaden, welke in de Handvesten der Graaven niet gevonden wordt, als mede dat de Dykgraaf omtrent den jaare 1643 eenigen gekooren hadt, die geen twintig Morgen gegoed waren, schynt in dien tyd geschil gebaard te hebben. Men vorderde van den Dykgraaf, dat hy de aanstelling doen zoude volgens de Handvesten en wilde hem tevens bepaalen de Verkiezing te doen, uit Persoonen in het Waterschap woonagtig, en byzonder uit de Kerspelen van Zegveld en Kameryk, by jaarlyksche Beurten, en van Harmelen uit den Gestichte van Utrecht, als mede uit de Stede Woerden en het Ambagt van Bodegraave. Hier tegen beweerde hy, dat de Handvesten niet waren overeen te brengen, met de Kostumen sedert veele jaaren in gebruik. Dit Geding werdt, in den ge-

(x) *Priv. van 't Waterſ. van Woerden* bl. 11.

(y) Dezelve bl. 13.

gemelden jaare 1643, door den Hove van Holland uitgesproken tegen den Dykgraaf, die de zaak in hooger Beroep voor den Hooge Raade trok; doch, alvoorens het Vonnis af te wagten, werdt 'er in den jaare 1645, voor dit Gerechtshof een Verdrag getroffen, dat de Dykgraaf jaarlyks in 't ſtellen en verkiezen van de Heemraaden zig zal hebben te richten naar de Privilegien, Handveſten en Keuren van de Waterſchap, en uit dien hoofde verkiezen vyf bevoegde Heemraaden in de Waterſchap en gegoed tot twintig Morgen Lands toe; als drie uit den Lande van Woerden en twee uit den Geſtichte van Utrecht. Op den Grondſlag van dit Verdrag voor den Hooge Raade, of van de meergemelde Handveſt van Hertog Albrecht van Beieren van den jaare 1395, ruſten de Artikelen van nader Overeenkomſten op dit ſtuk, ten overſtaan van Heeren uit de Staaten der Provincien van Holland en van Utrecht, gemaakt, gelyk dezelve tegenwoordig noch in kragt zyn (z).

WATERSCHAP VAN WOERDEN.

(z) *Priv. van 't Waterſ. van Woerden* bl. 32 en 39.

De DYKGRAAF bekleedt derhalven dit Ampt voor zyn ganſche leven, en is tegenwoordig de Heer KORNELIS ARKENBOUT, Burgemeeſter en Vroedſchap der Stad Gouda. Hy verkieſt jaarlyks op den Eerſten Mey, vyf HOOGHEEMRAADEN, onder welke de Heeren, die maar een jaar hun Ampt hebben waargenomen, gemeenlyk noch een jaar in Bedieninge worden gehou-

Dykgraaf.

Hoogheemraaden.

WATERSCHAP VAN WOERDEN.

houden. De Hoogheemraaden zyn aan geene vaste woonplaatsen verbonden, en het wordt voor eveneens gehouden of zy hunne twintig Morgen Lands in het Nieuwe of in het Oude Gedeelte van het Waterschap bezitten. Het Groot Waterschap heeft doorgaans maar één SEKRETARIS; doch sedert eenigen tyd is aan den Heere Mr. WILLEM COSTERUS, Raad en Schout der Stede Woerden, zyn Zoon de Heer DOMINICUS COSTERUS toegevoegd. Hoewel het RENTMEESTERSCHAP eigenlyk aan den Voorzittenden Heere der Hoogheemraaden behoort, wordt het altyd door den Sekretaris waargenomen. De mindere bedienden zyn een Fabryk, twee Bodens, en verscheiden Sluiswagters; als te Spaarendam, Oudewater, Bodegraave, aan Goe-Jan-Verwelle-sluis en elders.

Sekretaris.

Het Kollegie van Dykgraaf en Hoogheemraaden vergadert gewoonlyk des Vrydags na de byzondere Schouwdagen, zoo van des Gemeenelands Kaden, als van de Kanaalen in het Groot Waterschap.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Beschryving van het BALJUWSCHAP *van* OUDEWATER.

Het BALJUWSCHAP van OUDEWATER bestaat alleen in de Stad van dien Naam en eenig Rechtsgebied onder dezelve behoorende. Het legt in het Zuidoosterdeel van Holland, en ten Zuiden en Noorden tusschen de Provincie van Utrecht. Het heeft de Hooge Heerlykheden van de Lange Linschooten en Snelrewaard ten Oosten en die van Hekendorp ten Westen. Op het Grondgebied van Oudewater, zoo wel als in de gemelde Heerlykheden wast veel Hennip, hier onder de Ingezetenen gemeenlyk Kennip geheeten. BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. Gelegenheid.

De Stad OUDEWATER, aan de Rivier den Yssel, tusschen Gouda en Montfoort, is niet groot in haar begrip; maar, door haare nabuurschap met verscheide Steden, en door haare Vaart op den Yssel, die 'er door heenen stroomt, niet ongelegen. Van Gouda legt zy omtrent twee Uuren gaans en een Uur van Montfoort in het Sticht van Utrecht. Schoonhoven is 'er, in een regte lyn gemeten, omtrent anderhalf Uur ten Zuiden van af en Woerden een groot Uur ten Noorden. Met het laatste en Montfoort maakt het een driehoek. Al in den jaare 1400, merkte Albrecht van Beieren Oudewater aan als een Stad, welke De Stad Oudewater. Gelegenheid.

BALJUW-SCHAP VAN OUDE-WATER. *De Stad Oudewater.* (a) *Kinschot. Oudewater.* bl. 319, 320.

als op de Paalen des Lands gelegen, wel behoorde voorzien en bewaard te worden (a). Ook is het altoos voor een der Sleutels van Holland gehouden. Men hadt 'er van ouds eenige Vestingwerken, die, sedert den jaare 1740 tot 1746, merkelyk vermeerderd zyn. Zy bestaan in een Hoofdwal en zeven Bolwerken met drie Halve Maanen, en een breede Graft, voor welke, in de jaaren 1740 en 1742, in het Zuider gedeelte aan den Yssel, noch een Kontrescharp gelegd is. Voorheenen waren 'er zes Poorten, waar van 'er twee, by de Nieuwe Versterking, zyn afgebroken. De vier anderen, zyn de Broekerpoort, wel eer de Goudsche Poort geheeten, de Linschooter Poort, die in den jaare 1672 van nieuws herbouwd werdt, de Nieuwe of Utrechtsche Poort en de Ysselpoort, waar op de Bezetting de Hoofdwagt houdt. Wel eer was 'er ook een Slot of Kasteel, 't welk, in den jaare 1585, afgebroken en veranderd werdt in de Linschooter Poort, waar toe Keizer Karel, in den jaare 1533, reeds toestemming gegeven hadt.

Naamsreden. (b) *Boxhorn. Theatr. Holl.* p. 331. (c) *Zie Halma Toon.* II. D. bl. 133.

Sommigen stellen, dat de Naamsoorsprong, volgens de meeste waarschynlykheid, moet afgeleid worden, van den *Ouden Waard*, waar in de Stad zou gelegen zyn, in tegenstelling van de Nieuwe Waarden, die men hier omstreeks heeft (b); maar anderen willen dat de Nieuwe Waarden noch Water geweest zyn, toen de Stad lang te voren dien naam voerde (c). Uit de La-

tyn-

tynſche benaaming van *Aquæ Veteres*, alleen een letterlyke vertaaling van den tegenwoordigen Naam, zien wy niet dat eenige afleiding te haalen is.

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER.

De Stad Oudewater. Oudheid.

Hoewel men in oude Kronyken wegens Oudewater niets gemeld vindt voor den jaare 1349, hebben echter andere Oudheidkundigen deswegens vroeger bewyzen opgedolven: A. Buchelius (d) verhaalt, dat Henrik van Vianden, XXXVIII Bisſchop van Utrecht, omtrent den jaare 1265, Oudewater tot eene Stad gemaakt, en derzelver Inwooners met veele Voorregten, als onder anderen met het Burgerregt zou begunſtigd hebben. Ook behoorde Oudewater wel eer aan den Bisſchoplyken Stoel, 't welk blykt uit de Verpanding door Bisſchop Jan van Naſſau, in den jaare 1280, aan den Graave van Holland, Floris den V (e), welk Pandſchap nimmer is geloſcht geworden; 't welk gelegenheid gegeven heeft, dat Keizerinne Margariet, in den jaare 1346, aan die van Oudewater beloofde, om de Stad nooit van de Graaflykheid te zullen afſcheiden. Deeze Handveſt werdt naderhand, door Hertog Willem van Beieren, den VI Graave van dien Naam, in den jaare 1404, beveſtigd (f). Hertog Albrecht, zyn Vader, hadt evenwel deeze Stad aan zyn Jonger Zoon Jan, in den jaare 1377 voor zyne Erfenis willen maaken; maar onderrigt, dat dit met de Handveſten van voorige Graaven ſtrydig was, bewees hy hem andere Goederen.

(d) *A. Buchelii Annot. in Hedam* p. 218.

(e) *Alkemade Briel* I. D. bl. 46.

(f) *Kinſchot. Oudew.* bl. 10.

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. *De Stad Oudewater.* Historie.

Bisschop Jan van Arkel belegerde, in den jaare 1349, de Stad, nam ze in en vernielde ze door brand en roof. Sedert dien tyd tot op het jaar 1572, vinden wy geene merkwaardigheden aangetekend wegens Oudewater, het welk toen aan 's Prinsen zyde gebragt werdt. Hier door geraakte de Stad, gelyk andere Hollandsche Steden, in ongelegenheid van Belegering door de Spanjaarden, welke nochtans niet eer, dan in den jaare 1575, voorviel; wanneer 'er Hiërges op den 19 July voorkwam. Geringe Bezetting lag 'er in de Stad; maar zy toonde zig, op de belofte van Ontzet, ten uiterften genegen ter verdediging. Een vreeslyk geweld stonden de Belegerden uit, tegen welken op éénen dag over de Zestienhonderd Kogels geslaakt werden. In weerwil van alle middelen, aangewend ter beschadiging van den vyand, kreegen het de Bezetting en de Stedelingen te kwaad, en de Stad werdt stormenderhand ingenomen; waar van men de bittere gevolgen ligtelyk kan. bevroeden. In den jaare 1580, geraakte zy weder uit de Magt der Spanjaarden onder het gezag van den Prinse van Oranje. De Inval der Franschen van den jaare 1672 in de Provincie van Utrecht en de Grenzen van Holland deedt ook de Stad Oudewater onder hunne Magt vallen. Zy trokken 'er den 29 Juny in, niet zonder kwelling voor de Ingezetenen; doch verlieten 't op den 11 July, zoo dat het door den Graave van Hoorn in bezit genomen

werdt

werdt voor de Staaten; waarna het beter verſterkt en rondsom onder Water gezet werdt. **BALJUWSCHAP VAN OUDE-WATER.**

In den jaare 1632, werden 'er Vyfhonderd Zevenenveertig Huizen, volgens de Oude Quohier der Verpondingen, in Oudewater geteld, die te ſaamen opbragten *f* 1714: 16: 6. By de jongſte opneeming der Huizen, zyn 'er Vyfhonderd Twee-en-tzeſtig Huizen en Twee Moolens in de Lyſten der Verpondingen gebragt, waar van naderhand, door het uitbreiden der Veſtingwerken Agtentwintig Poſten zyn afgeſchreeven. De Nieuwe Overſlag der Verponding bedroeg, in den jaare 1734, *De Stad Oudewater.* *Getal der Huizen.*

te Oudewater	*f* 946:	7:	6:
en waar by komt de Verhooging wegens van nieuws getimmerde en verbeterde Gebouwen	*f* 3:	12:	--
	f 949:	19:	6:
waar af gaat de vermindering by Doleantie, en der afgeſchreeven Poſten in de jaaren 1734, 1737, 1740 en 1746.	*f* 42:	14:	9:
zoo dat, in den jaare 1746, de Verponding beliep	*f* 907:	4:	9:

Wy gaan over tot de openbaare Gebouwen in Oudewater. Het Stadhuis, 't welk op vier Boogen of Gewelven in den jaare 1588, op de oude Grondſlagen herbouwd **Stadhuis.**

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. *De Stad Oudewater.*

is, ftaat by de Vifchmarkt aan de Kapelftraat. Het heeft een Voorpui, welke naar de Ionifche Orde gebouwd is. Boven de Hoofdftukken der Pilaaren ftaan vier Leeuwen, die ieder een Wapen vafthouden; tusfchen de middelfte Pilaaren, boven een kleine deur, ftaat het Wapen van Holland. In den Voorgevel ftaat de Geregtigheid afgebeeld, en hier onder de Wapens der Steden Delft, Oudewater en Alkmaar. Het Dak is met Leien gedekt en uit het zelve ryft een vierkant Toorentje met een Koepeltje gedekt, waar in een Klok hangt, om de Regtdagen, de Vergaderingen, als mede het fluiten en openen der Poorten aan te kondigen. Langs de Voorpui gaat men met blaauwe Steenen Trappen ter wederzyde naar den Ingang, waar door men in een ruime Zaal treedt, die aan het einde een welgefchikte Vierfchaar heeft. Achter deeze is een fchoon Vertrek, waar in 't Geregt, de Burgemeefters, Schepenen en Vroedfchappen vergaderen. De Gedagtenis van de Wreedheden der Spanjaarden in Oudewater wordt hier in een groot en konftig Schildery, door D. Stoop gefchilderd, voor de Nakomelingen bewaard. Op zyde van dit Vertrek is de Weeskamer.

De Kerk. De Kerk is een ruim aanzienlyk Gebouw, ruftende op twee Ryen, ieder van agt Pilaaren. In dezelve is een dubbel Koor. Het oud Orgel aan den muur van den Tooren, en waar van de Kas nog in weezen

zen is, beſchilderd met de beelden van Biſſchoppen en Geeſtelyken in een knielende geſtalte, werdt, na den jaare 1645, niet meer gebruikt, en toen een ander nevens het zelve geplaatſt. Uit een Jaargetal aan een Pilaar boven het Orgel, zou men mogen giſſen, dat deeze Kerk in den jaare 1003, gebouwd is. Aan een Pilaar in de Noordzyde van de Kerk, is een Marmer Gedenkſtuk geplaatſt ter eere van Rudolf Snellius van Royen, Hoogleeraar in de Wiskunde op de Hooge Schoole te Leiden, die, den 2 Maart des jaars 1613, overleedt en omtrent deeze Pilaar begraaven is. Men vindt 'er noch meer Graaven van aanzienlyke Perſoonen. Deeze Kerk heeft een vierkanten ſterken Tooren, aan deszelfs eene bovenzyde wat laager dan aan de andere. Op de ſchuine Kap ſtaan twee Kruiſſen. Aan de Ooſtzyde van deeze Kap is een Uitſtek, waar in de Klokken van het Slag- en Speelwerk hangen; doch de gewoone Luiklokken heeft men in den Tooren. Uit oude afbeeldingen ſchynt het dat op deezen Tooren wel eer een Spits of Lantaarn geſtaan heeft. De Kerk wordt van twee Predikanten onder de Klaſſis van Gouda en Schoonhoven bediend. Van den jaare 1647 tot den jaare 1721, hadt men 'er drie Predikanten; doch de Stad te onvermogende zynde om de Wedde van den derden Predikant te vervullen, is het getal van twee weder ingevoerd.

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. *De Stad Oudewater.*

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. *De Stad Oudewater.* In Oudewater zyn twee Vergaderingen of Kerken voor de Roomschgezinden. Van buiten zyn deeze wel niet aanzienlyk, maar verdienen van binnen haare beschouwing. De Dienst geschiedt in de eene door een zoogenaamden Jansenistgezinden, en in de andere door een Werelds Priester.

Gasthuizen. Onder de Godshuizen zyn een Weeshuis, een Gasthuis of Proveniershuis en een Armhuis; ook is 'er noch een Oud Kerkje, 't welk tot een Stads School gebruikt wordt; doch de Verzorgers der Armen en de Diakenen hebben in 't zelve mede hunne Vergaderplaats, en deelen hier weeklyks de liefdegiften en des Winters Turf aan de behoeftigen uit. Eertyds hielden 'er de Rederykers hunne byeenkomsten.

Magazyn. Het Lands Oorlogs-Magazyn is een Nieuwerwetsch Gebouw, van vry goed aanzien, in het midden met een ruime Poort tot den Ingang.

Gevangen Tooren. By de Romeinsbrug, daar de Yssel in den Mond van de Haven valt, is een Oud vierkant Gebouw, van zwaare Steenen opgemetseld, dat tot een Gevangen Tooren gebruikt wordt: in den overwelfden Kelder worden zwaare strafbaare Misdaadigen opgesllooten; van boven is het met een Plat, waar over men wandelen kan, gedekt. Dit wordt voor een ouden Wacht-Tooren der Romeinen gehouden, en de bygelegene Brug zou hier van zynen Naam ontleend hebben.

De Waag. De Waag, die volgens het Jaargetal, dat in

Baljuwschap van Oudewater. *De Stad Oudewater.* **Vermaarde Mannen.**

In Oudewater zyn verſcheide vermaarde Mannen gebooren, wier Naamen in 't Gemeenebeſt der Letteren bekend zyn. Johannes Palaeonydorus, anders *Johannes van Oudewater*, een voornaam Godgeleerde van de Orde der Karmeliten, zag 'er het licht; gelyk Cornelius Valerius, bekend als een der geleerdſte Nederlanders, en die als Hoogleeraar in de Latynſche en Griekſche Taalen te Leuven overleedt. Hier werden ook gebooren Gerardus de Roo, die de Kronyken van Ooſtenryk beſchreeven heeft, Rudolphus Snellius, en Jacobus Arminius, beide Hoogleeraaren op de Hooge Schoole te Leiden; de eerſte in de Hebreeuwſche Taale en Wiskunde, en de ander in de Godgeleerdheid. Van deezen laatſten, het zy men zyne Gevoelens voor Dwaalingen aanmerke, of die aankleeve, zal men altoos bekennen moeten dat hem de roem van ongemeene Geleerdheid niet kan betwiſt worden.

Handel. De voornaamſte Handel en Neering der Stad beſtaat in den Hennip en het ſpinnen van Touw-werk of het Lyndraaien, waar van men hier groote Verzendingen heeft, zoo wel buitens Lands als naar andere Steden en Plaatſen, daar de Lynen tot zwaarder Touwen geſlaagen worden.

Regeering. Volgens eene Handveſt van Albrecht van Beieren, gegeven in den jaare 1401, moeſten jaarlyks door den Baljuw van Rynland op Mei-avond zeven Schepenen aangeſteld worden. Ook moeſten 'er ten zelfden daage

ge agt Raadsmannen gekooren worden. Op Sint Simon- en Judas-Avond, of den 27 Oktober, zouden Schout, Burgemeesters, Schepenen en gezwooren Raadsmannen uit elken Vierendeel der Stede agt Mannen kiezen, waar uit negen derzelven zouden geloot worden om de verkiezinge van twee Burgemeesters te doen. In den jaare 1585, werdt hier in, om den toestand der Stede, door de Staaten deeze verandering gemaakt, dat een der Burgemeesteren en sommigen der Schepenen zouden mogen aanblyven. Naderhand, in den jaare 1591, namen de Staaten van Holland een Besluit, dat de Vroedschap uit vierentwintig Persoonen zou bestaan, en tot de Verkiezing der Schepenen zouden op den 25 April door Baljuw, Burgemeesteren en Vroedschappen jaarlyks vier Persoonen benoemd worden uit de dienende Schepenen en tien uit de Vroedschappen of andere van de Rykste en bekwaamste Burgery, uit welke veertien de Stadhouder de Schepenen zou kiezen. De Burgemeesters zouden op den 28 Oktober, door Baljuw, Burgemeesteren, Vroedschappen en Sekretaris ten getale van twee verkooren worden, doch een van deezen zou uit de twee van het voorleeden jaar mogen aanblyven. Deeze wyze van het aanstellen der Regeering is tot nu toe in stand gebleeven, uitgezonderd dat, volgens Besluit van den jaare 1671, het getal der Vroedschappen op agttien Persoonen verminderd is.

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. *De Stad Oudewater.*

Al-

BALJUWSCHAP VAN OUDEWATER. *De Stad Oudewater.*

Aldus bestaat de Regeering van Oudewater tegenwoordig uit den Baljuw, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en agttien Vroedschappen, die hunnen Sekretaris hebben, welke alle de Kollegien waarneemt. Noch zyn 'er een Thesaurier, gemeenlyk de Oudste Burgemeester en twee Weesmeesteren.

Baljuw en Dykgraaf.

De Baljuw is tevens Dykgraaf der Landen, welke onder de Stede Oudewater behooren, en heeft ook het Schouts-Ampt van de Graaflykheid in Pagt. Deszelfs aanstelling geschiedde, buiten de Stadhouderlyke Regeering, door de Staaten van Holland en Westvriesland; doch is by het afsterven van den laatstoverledenen Baljuw, door zyne Hoogheid gedaan. De Baljuw heeft een Substituit of Stedehouder, die by zyn afweezen de zaaken waarneemt.

Wapen.

Het Wapen der Stad is een Roode Burgt, op een Zilver Veld, met een Rooden Leeuw. De Omloop van den Burgt wordt met Schietgaten en in de Poorten met Hameien verbeeld: de Leeuw heeft een Hemels blaauwe Tong en Klaauwen, en staat boven op als te waaken.

Hekendorp, Linschooten en Snelrewaard.

In de Nabuurschap van Oudewater leggen de Hooge Heerlykheden van Hekendorp, Snelrewaard, en Lange Linschooten, mitsgaders de Hooge Heerlykheid van Vliet. Van de drie eersten vindt men dat zy, al in vroeger tyden, onder een zelfden Heere en lang aan de Burggraaven van Montfoort, behoord hebben. In zekere

Kom-

Baljuwschap van Oudewater.

Kommissie van de Staaten van Holland van den jaare 1583 ziet men, dat by het overlyden van Johan Burggraave tot Montfoort, verstaan is dat deeze Heerlykheden als een Recht Leen aan de Graaflykheid vervallen waren, en weder vereenigd zouden worden aan het Baljuwschap van Oudewater (g). Men ziet echter [illegible] een Brief van Koning Filips, doch waar van het Jaargetal niet gemeld wordt, in welken hy aan de Burggraaven vergunt, dat dit Leen in een onsterflyk Erfleen is veranderd (h); waar uit mooglyk ontstaan is dat de Resolutie van den jaare 1583, buiten kracht is gelaaten, gelyk in den jaare 1744, beweerd is. Hoe het zy, deeze Heerlykheden worden door een byzonderen Heer, met Hoog Rechtsgebied bezeten. Tegenwoordig is Heer derzelve de Heer Mr. Henrik Strik van Linschooten, Heer van Polaanen, Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht.

Hekendorp.

HEKENDORP legt ten Westen van Oudewater en ten Zuiden aan den Yssel, tot aan 't Land van Stein. Het wordt in de Quohieren der Verponding begroot op 673 Morgen, 100 Roeden Lands, en hadt 53 Huizen in den jaare 1632, en in den jaare 1732, was het Getal op 64 Huizen vermeerderd.

Linschooten en Snelrewaard.

LINSCHOOTEN, ook *Zuid* en *Noord Linschooten* of de *Lange Linschooten* genoemd naar het Water van dien Naam, dat 'er dwars door heenen stroomt, legt ten Oosten van Oudewater en heeft Diemerbroek in het Sticht

aan

(g) *Kinschot Oudewater.* bl. 78-84.

(h) *V. Heussen.* III. D. bl. 267.

BALJUW-SCHAP VAN OUDE-WATER. *Linschooten en Snelrewaard.*

aan het Noorden, en Snelrewaard aan het Zuiden. De Landeryen worden begroot op 1072 Morgen en 200 Roeden; met 37 Huizen in de vroeger en 48 in de laater Lyst. Onder deeze begrooting vertrouwen wy, zyn begreepen de Landeryen en Huizen van SNELREWAARD, dat ten Noorden aan Linschooten en ten Zuiden aan het Land van Montfoort paalt. Het Dorp Linschooten legt onder de Provincie van Utrecht in de Linschooter Har. De Inwooners van het Hollands Gebied, als mede van Hekendorp en Snelrewaard behooren onder de Kerk van Oudewater.

Deeze Heerlykheden hebben een byzonder Dykgraaf- en Hoogheemraadschap, bestaande in derzelver Drossaard als Dykgraaf en vyf Hoogheemraaden.

Vliet.

De Hooge Heerlykheid van VLIET legt ten Noorden aan den Yssel over Hekendorp, en bestaat, volgens de Quohieren der Verponding, in 112 Morgen, 227½ Roeden Lands, met 8 Huizen in de laatste en 9 in de vroegste Lyst. Hier plagt in Oude Tyden een Slot te staan, waar van ten tyde van Goudhoeve noch een vervallen Tooren overig was (i), doch thans wordt 'er niet meer dan een stuk Muurs van gezien. De Hooge Heerlykheid behoort aan den Prins van Rubempré.

(i) *Goudh.* bl. 91.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

Beschryving van het BALJUWSCHAP *van de* LOOSDRECHTEN, MYNDEN *en* TEKKOOP, *als mede van de* VRYE HEERLYKHEID *van* LOENEN-KROONENBURGS-GEREGT.

De Loosdrechten, Mynden, Tekkoop en Loenen.

De LOOSDRECHTEN, MYNDEN en TEKKOOP, hoewel, ten aanzien der Ambagtsheerlykheid, in onderscheidene Gerechten verdeeld, behooren onder een zelfde Baljuwschap, waar van het Hooge Rechtsgebied wordt geoeffend door den Baljuw, die zyne aanstelling heeft van de Staaten van Holland en Westvriesland, en wiens Ampt vervolgens, by verandering, door zyne Hoogheid, den Erfstadhouder zal begeven worden. Deeze Baljuw wordt ook in zynen Last van aanstelling, Baljuw van Loenen-Holland genoemd. Uit hoofde van deezen Titel, is voormaals aan de zyde van den Baljuw van de Loosdrechten begreepen, dat hem het oeffenen van Jurisdictie op het Grondgebied van Loenen-Kroonenburgs-Geregt toekwam; waar over wel eer, tegen den Heere van Kroonenburg of deszelfs Baljuw, Proces is aangevangen, doch sedert geruimen tyd niet vervolgd geworden; zoo dat de Baljuw van Loenen-Kroonenburgs-Geregt in de bezittinge van dit Regt is gebleeven.

De Loosdrechten en Mynden schynen gemeenlyk als eene enkele Ambagtsheer-

lyk-

lykheid aangemerkt te worden; doch ten onregt. Want, schoon zy sedert langen tyd als onverdeeld door een zelfden Ambagtsheer zyn bezeeten, en den zelfden Schout en Sekretaris hebben, zyn zy echter ieder eene byzondere Ambagtsheerlykheid. Zy behooren tegenwoordig aan Vrouwe Anna de Haaze, Weduwe van den Ed. Groot Achtbaaren Heere Mr. Lieve Geelvink, Heere van Kastrikum, in zyn Ed. leven Raad en Burgemeester der Stad Amsterdam.

De Loosdrechten. De Ambagtsheerlykheid van de LOOSDRECHTEN, in OUD- en NIEUW-LOOSDRECHT onderscheiden, legt, met de Oude Loosdrecht, ten Noorden aan Kortehoef in de Provincie van Utrecht, en hier meer Oostwaard aan 's Graaveland in de Provincie van Holland. Ten Oosten heeft het, langs een kromme Bogt, het Geregt van Hilversum, tot aan Tienhoven en Breukelenveen, die, in het Zuiden met de Nieuwe Loosdrecht hier weder een Scheiding tusschen de Provincie van Holland en Utrecht maaken. Ten Westen paalt de Nieuwe Loosdrecht aan Mynden, en de Oude Loosdrecht met Loenderveen aan Loenen, van waar ze door de Vecht wordt gescheiden. In deeze Strekking maaken de Loosdrechten een zeer langwerpige Bogt, die van binnen naar de Westzyde voor het grootste gedeelte is uitgeveend; zoo dat 'er niet anders dan smalle Akkers of Strooken Lands zyn overgelaaten, die noch jaarlyks uitgeveend worden. In de Quohieren der Verponding van den jaa-

D op

BALJUW-SCHAP VAN DE LOOS-DRECH-TEN ENZ. Mynden.

op de Scheiding tusschen de Oude en Nieuwe Loosdrecht. In den jaare 1672, hadt Loosdrecht veel door den Inval der Franschen te lyden.

MYNDEN paalt met deszelfs Rechtsgebied ten Noorden aan den Drecht, een Water, dat uit Loosdrecht naar de Vecht stroomt en Mynden van de Loosdrecht afscheidt. Ten Oosten heeft het de Nieuwe Loosdrecht, ten Zuiden het Gerecht van Breukelenveen onder de Provincie van Utrecht en ten Westen wordt het door de Rivier de Vecht afgescheiden van het gedeelte van Loenen, 't welk onder de laatstgemelde Provincie behoort. Het Ambagt of Gerecht van Mynden, 't welk uit laag Wei- en Hooiland bestaat, is niet groot, en bevat, volgens de Quohieren der Verponding, 296 Morgen, 100 Roeden Lands. In de vroeger Lyst, waren 'er maar drie Huizen aangetekend, en in die van den jaare 1732, stonden 20 Huizen; doch deeze zyn naderhand vermeerderd. Het klein Getal van Ingezetenen gaf, in den jaare 1567, aanleiding tot eene Schikking, waar by vastgesteld werdt, dat, in de Ambagtsheerlykheid van Mynden, Recht en Gerechtigheid zou geoeffend worden by den Schout en drie Gezwooren Heemraaden, die aldaar jaarlyks gemagtigd werden tot Schouwinge van de Dykaadjen en Wateringen. Deeze Heemraaden zouden als Schepenen den Eed doen in handen van den Ambagtsheere. Volgens het Verzoek-

schrift

BALJUWSCHAP VAN DE LOOSDRECHTEN ENZ. *Mynden.*

leggen veele aanzienlyke Luſtplaatſen, voornaamlyk tuſſchen de Weere of Landſcheiding der Provincie van Holland en Utrecht, en de Nieuwerſluis, by welke omtrent den jaare 1744, op nieuws een zeer aanzienlyke Schans door de Provincie van Holland is aangelegd. Zy ſtrekt zig uit ter wederzyde van de Vecht, zoo dat zy, ten Weſten deezer Rivier den Stichtſchen Grond beſlaat. Wy zullen in 't vervolg gelegenheid hebben hier van breeder te melden. Naar de gemelde Weere ſchynt een der Luſtplaatſen den Naam van *Weereſtein* te hebben, doch wy vinden niet dat dezelve als Riddermatig of Leenroerig moet worden aangemerkt. In het Kerkelyk behooren de Ingezetenen van Mynden onder Loenen.

Tekkoop.

TEKKOOP legt zoo zeer tuſſchen de Provincie van Utrecht ingeſlooten en zoo verre van de Loosdrechten en Mynden afgeſcheiden, dat men zig verwonderen moet, hoe het onder een zelfde Baljuwſchap begreepen is; waar van wy geen de minſte reden konnen giſſen. Het paalt ten Zuiden met een klein gedeelte van het Ambagt aan Indyk en breidt zig hier ter eener zyde uit langs den Holdyk en Gerwerskoop, die beide op Stichtſchen Bodem leggen. Tekkoop heeft Kokkengen ten Ooſten, Spengen ten Noorden en Kameryk ten Weſten. Het bevat 488 Morgen en 125 Roeden Lands, volgens de Quohiéren. In de Oude Lyſt hadt het 21 Huizen, en, in die van den jaare 1732, zyn 'er 31 aangetekend.

kend. De Heer Henrik, Baron van Wasſenaar enz. enz. is Ambagtsheer van Tekkoop. Het Gerecht beſtaat uit den Schout, die te gelyk Sekretaris is en drie Schepenen. Het heeft geen Kerk; maar de Roomſchgezinden hebben hier een Statie. Dewyl het onder de Verpagting van Woerden behoort, wordt het dikwyls als afhanklyk van dat Baljuwſchap begreepen.

LOENEN-KROONENBURGS-GERECHT.

De Vrye Heerlykheid (1) van LOENEN-KROONENBURGS-GERECHT, aldus ter onderſcheidinge van Loenen onder de Provincie van Utrecht geheeten, legt genoegſaam rondsom in de gemelde Provincie beſlooten, tuſſchen Oudekoop aan het Weſten, Abkoude aan het Noorden en het Stichts Loenen voor het overige gedeelte. Aan de Ooſtzyde, op de hoogte van de Brug, die over de Vecht legt, is een Doortogt, die ter wederzyde tuſſchen den Stichtſchen Grond loopt. Hier heeft de Hollandſche Bodem, op zyn breedſte genomen, geen tZeventig Roeden wydte. Deeze Doortogt loopt Weſtwaart naar Slootdyk, tot verby de Kerk daar het Grondgebied der Vrye Heer-

(1) Wy ſpreeken hier van Loenen-Kroonenburgs-Gerecht als van een Vrye Heerlykheid, volgens de Hooge Juriſdictie, die de Heer van Kroonenburg en zyn Baljuw hier oeffenen; zonder dat wy iets willen beſliſſchen raakende het Geſchil en Rechtsgeding, door den Baljuw van de Loosdrechten, volgens zynen Titel van Baljuw van Loenen-Holland, wel eer tegen den Heere van Kroonenburg over deeze Juriſdictie gevoerd, en waar van wy hier boven geſproken hebben.

LOENEN-KROONEN-BURGS-GERECHT.

Heerlykheid van Loenen zig ten Zuiden en Noorden begint uit te breiden. Dit Gerecht van Loenen legt in een zeer bevalligen Oord, doch de meeste of genoegsaam alle de prachtige Hoffteden, bekoorlyke Lusthoven en aangenaame Tuinen, die Loenen vermaard maaken, leggen op het Grondgebied van het Sticht. De bekoorlykheid van deezen hoek Lands verlokt ons echter om 'er onder Holland van te melden; dewyl men hier, van het Dorp Loenen af, ter wederzyden van den Ryweg, tot digt aan de Nieuwersluis een aaneenschakeling van uitmuntende Plantaadjen vindt, die met malkander een enkelen Koninklyken Lusthof uitmaaken. Alles wat de Konst tot vermaak en lust der oogen kan uitdenken, praalt hier met eene weergalooze netheid. Hier streeft elk den anderen voorby in deftigheid van Gebouwen, beplanting van lommerryke Wandeldreeven, net geschooren Haagen, Vischryke Vyvers, sierlyke Terrassen, konstige Bloemperken en Parterres, Grotwerken en trotse Standbeelden: in 't kort; hier heerscht eene pracht, waar voor de Vreemdelingen verstomd staan. Wy zullen ons met het verdere Gedeelte van Loenen, dat onder het Sticht behoort, niet ophouden. Loenen-Kroonenburgs-Gerecht wordt, in de Quohieren der Verponding begroot op 364 Morgen, 200 Roeden Lands; doch volgens Medegedeelde Berigten zyn 'er 536 Morgen. Het hadt, volgens de Lyst van den

den jaare 1632, een Getal van 20 Huizen, 't welk, volgens de Opneming van den jaare 1732; tot 44 en sedert tot 47 Huizen vermeerderd is. De Kerk van Loenen, waar in ook de Ingezetenen onder het Sticht en die van Mynden te Kerk gaan, behoort onder Kroonenburgs-Gerecht. Zy is zeer aanzienlyk, groot en luchtig, met een Koor van Duifsteen opgemetseld. De hooge Tooren, mede gedeeltelyk van Duifsteen, waar mede zy pronkt, is tevens een sieraad voor het Dorp. Hy raakte, in den jaare 1714, door den Bliksem in den brand, waar door al het Houtwerk verteerd werdt: doch dewyl het Metselwerk noch hecht en sterk was, herbouwde men den verderen Opstal uit een Inzameling van Penningen onder de In- en Opgezetenen, die zig gewillig toonden om dit Dorp en deeze Landstreek weder met een deftigen Tooren te versieren. Dit Werk heeft omtrent Elfduizend Guldens gekost. De Tooren is ook, dewyl hy tot een merkelyke schuinte begon te zakken, recht gezet. De Predikant, die door den Heer van Kroonenburg en Loenen wordt aangesteld, behoort onder de Klassis van Amsterdam. De Roomschgezinden hebben hier een Statie aan Slootdyk. In Loenen worden jaarlyks Twee vermaarde Vrye Paardemarkten gehouden. De Vrye Heerlykheid van Loenen-Kroonenburgs-Gerecht behoort aan den Heer Henrik Graave van Moens, Heer van Kroonenburg, Vry

LOENEN-KROONENBURGS-GERECHT.

LOENEN-KROONENBURGS-GERECHT.

Grondheer van Vryenes, Ambagtsheer van Ravensberg en Sluipwyk enz. Zy bestorf hem aan, met de Heerlykheid van Kroonenburg, uit de Erfenis van zyne Zuster, die gehuwd geweest was met den Heere Wittert van der Aa, die dezelve gekogt hadt van den Heere van Lynden van Gronsfoort, Heere van Mynden. Aan den Heere behooren, behalven de gewoone Heeren-Rechten en het Recht van Patroonschap der Kerke, ook de Brug en het Tolhek te Loenen. Het oude Slot *Kroonenburg*, met deszelfs Laanen en Graften en Vyf Morgen Lands, is mede een Vrye Heerlykheid. Men meent dat het reeds, in den jaare 1122, zou gesticht zyn (c). Dit Slot heeft verscheiden Verwoestingen ondergaan. De vroegste was, uit wraak tegen Gerrit van Velsen, wien het zelve toebehoorde, over den Moort van Graaf Floris. In den jaare 1375, werdt het andermaal verwoest door Jan van Hoorn, Bisschop van Utrecht. De laatste ramp, die dit Slot geleeden heeft, werdt door de Franschen, in den jaare 1672, veroorzaakt, die den voornaamsten Tooren lieten springen en hier door dit Gebouw van zyne sterkte beroofden; zoo dat 'er genoegsaam niets van 't gene naar de Aloudheid zweemt, is overgebleeven. Sedert is het merkelyk naar de nieuwe Bouwkunde vertimmerd. Het legt zeer bevallig in zyne Plantaadjen.

(c) *Smids Schatkamer*. bl. 186.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stede, MUIDEN, NAARDEN *met het* BALJUWSCHAP *van* GOOILAND; *als mede van de Stede* WEESP, *en het* BALJUWSCHAP *van* WEESPER-KARSPEL *en* HOOG BYLMER.

Wy gaan over tot de Steden Muiden, Naarden en Weesp met derzelver aangelegene Landstreeken en onderhoorige Dorpen, wier Nabuurigheid gelegenheid schynt gegeven te hebben om ze allen onder Gooiland te begrypen en ze met den naam van Steden van Gooiland te noemen (a); gelyk zy ook ten aanzien van het Hooge Regtsgebied in Lyfstrafbaare zaaken, door een zelfden Persoon, hoewel onder byzondere Titelen beheerd worden. De Gemeenschap van Handvesten heeft waarschynlyk dit gevoelen bevestigd Doch in de Handvesten, die deeze Steden gemeen betreffen en waar van de oudste gegeven is door Hertog Jan van Beieren, in den jaare 1407, spreekt de Hertog met kennelyk onderscheid van zyne Onderzaaten van Muiden, van Weesp en van Gooiland (b). Het ontbreekt ook aan geene voorvallen, waar in zy getoond hebben niet afhanklyk van een zelfde Gerecht te weezen (c). De Ridder Pieter Korneliszoon Hooft beweert elders (d), dat zekere Last, aan hem door Gekommitteerde Raaden in hoedaanigheid van Baljuw van Gooiland gegeven, geene be-

(a) *M. V. Houve Handv. Kron.* bl. 88.

(b) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 4.

(c) *Hoofts Brieven Nieuwe Uitgaave* bl. 12.

(d) Dezelve. bl. 109.

MUIDEN. betrekking hadt tot de Steden van Muiden en Weesp. Men heeft derhalven Muiden met deszelfs Regtsban, Naarden met het Baljuwſchap van Gooiland, en Weesp met Weesper-Karspel, als mede Hoog-Bylmer ieder als een byzonder Rechtsgebied aan te merken.

Muiden. MUIDEN eertyds ook, gelyk men in oude ſchriften vindt *Amuden* geheeten, is een kleine Stad, gelegen aan de Zuiderzee, ruim twee Uuren, ten Ooſten van Amſterdam, en byna op een gelyken afſtand van Naarden. Het legt een groot half Uur ten Zuiden van Weesp. De Stad wordt door de Rivier de Vecht in twee deelen geſcheiden, die gemeenſchap hebben door een houten Brug aan welke Bruggeld betaald wordt voor alle Rytuigen en overtrekkende perſoonen. Nevens deeze Brug legt een zeer zwaare ſteenen Schutſluis om het Vechtwater, dat zig hier in de Zuiderzee ſtort en het Zeewater af te ſchutten. Dezelve wordt gemaakt in den jaare 1674, in plaatſe van den Hinderdam even bezuiden Nichtevecht, die toen opgeruimd werdt. Door middel deezer Sluis konnen de Landeryen onder water gezet worden, waarom zy van veel gewigt is. De Doortogt van deeze Sluis maakt Muiden vry ſcheepryk. Alle Schepen, die, door Utrecht, den Ryn bevaaren moeten en te groot zyn om aan de Nieuwerſluis tusſchen Loenen en Breukelen of door Weesp te ſchutten, moeten de Vaart door de Muider Zeeſluis kiezen. Onder deezen zyn de Keulſche en Wezelſche Samereu-

zen

gen en Ryn-Aken, behalven veele andere Vaartuigen. Deeze Sluis wordt jaarlyks voor omtrent Veertien- of Vyftienhonderd Guldens verpagt. De Rytuigen naar Naarden en Gooiland geven hier mede veele levendigheid over de Brug en dwars door de Stad heenen. De Stad is langwerpig en met eenige Vestingwerken voorzien, die in den aanvang van den laatsten Oorlog verbeterd zyn, om 'er een weerbaare Plaats van te maaken. De grootste Versterking is echter aan het Slot geschied. Muiden heeft drie Poorten, behalven de zoogenaamde *sortie*-poorten van het Slot. In den beginne der Zestiende Eeuw wordt 'er van getuigd dat het toen geene Muuren of Poorten hadt en meest uit Visschers bestondt (e). In dien tyd werdt het versterken deezer Plaats van groot belang gehouden, en men wilde, dat, indien Muiden van behoorlyke Vestingwerken voorzien en met Tweeduizend Man bezet ware, geen hond in of uit de Stad zou konnen komen (f). Op dergelyke eene Versterking was men ook bedagt, in den jaare 1629, toen de Spanjaarden een stroop op de Veluwe deeden (g); doch deeze ontwerpen schynen niet ter uitvoer gebragt te zyn. MUIDEN.

De Naamsoorsprong der Stad kan uit haare Gelegenheid aan de Zuiderzee en uit de oude taale gevoeglyk afgeleid worden; naardien *Muden* de betekenis van *Mond* (h) hadt, en hier de Mond van de Vecht is. Naamsreden.

(e) *Guill. Herm. Goud. Holl. Gelr. Bell. ap A. Matth. in Anal.* T. I. p. 335. in 4°.

(f) Dezelve p. 341.

(g) *Hoofts Briev.* bl. 143, 145, 146, 147, 183.

(h) *Alting. Not. Germ. Infer.* P. II.

De

MUIDEN. De oude Naam van *Amuden* beveſtigt dit noch kragtiger; dewyl het Woord *Aa* (i) een Water betekend. Hier was, gelyk noch, de Mond van zekere *Aa*, waar door de gemelde Rivier moet verſtaan worden.

(i) *Alting. ubi ſupra in voce* AHA.

Oudheid en Hiſtorie. Van Muiden wordt gewaagd, in den jaare 953, toen Keizer Otto de I het zelve aan de Kerke van Utrecht heeft eigen gemaakt (1), 't welk andermaal door Keizer Otto den II geſchiedde in den jaare 975, en deeze Gift werdt, in den jaare 1171 door Keizer Fredrik noch nader beveſtigd (k). Het wordt in dien tyd beſchreeven als een Gericht-Ampt of Stad aan den kant van de Neder-Vecht, op den Oever van het Groote Meer met een Tolhuis, in het Graafſchap van Walcher en Ratbod (l). De Stad is verſcheiden maalen door aanval van vyanden verbrand. In den jaare 1197, ondergingzy dit lot door de Kennemers (m). Weinig laater, in den jaare 1204, werdt Muiden in koolen gelegd door Wouter van Egmond en Albrecht Banjaart, ten tyde der Inlandſche Beroerten in Holland tuſſchen Graave Willem en den Graave Lode-

(k) *Heda.* p. 87, 88, 181.

(l) *Alting. Not. Germ.Inſer.* P. II. p. 10.

(m) *V. Heuſſen.* II. D. bl. 278.

(1) In de aangehaalde Plaats ſtaat *Villa Amuda*, waar door anderen verſtaan eene Hofſtede *Amuedens hoeve* geheeten, by Amersfoort in den kring van Gelderland, in 't Land *Hoevelaken.* Zie SLICHTENH. *Geld. Geſchiedeniſſe* bl. 50. Doch dewyl de Brief meldt van de Viſſchery in de Vecht, welke te Hoevelaken geen plaats kan hebben, ſchynt het gevoeglyker voor *Hoevelaken* te leezen *Inſterlaken*, volgens BUCHELIUS, en hier door een gedeelte van het Sticht te verſtaan.

dewyk van Loon (n). Dit onheil viel de Stad en deszelfs Slot wederom te beurt in den jaare 1356, door Jan van Arkel, Bisschop van Utrecht, die met Graave Willem den V in oorlog was (o). Die van Utrecht, in den jaare 1374 in twist geraakt met Hertog Albrecht van Beieren, over de betaalinge van het Huis te Vredeland, en over zekeren hoon hier by geleeden, besloothen hunne schaade te verhaalen door Schattingen te vorderen van eenige Hollandsche Plaatsen, onder welken ook Muiden zyn deel hadt (p). In het jaar 1507, werdt het door Hertog Karel van Gelder in brand gestoken, gelyk hy zig ook meester maakte van het Slot; doch by den Zoen tusschen den Hertog en Karel den V, toen Koning van Kastilie, werden de Stad en het Slot aan hem, als Graave van Holland weder ingeruimd, 't welk echter noch aanliep tot in 't begin van den jaare 1509 (q). In de Spaansche Beroerten heeft Muiden langen tyd de zyde des Konings gehouden, en deszelfs gelegenheid om hier door Amsterdam en Haarlem, die mede noch Spaansch waren, te benaauwen, deedt Hopman Diedrik Sonoy, met goedvinden van den Prinse van Oranje, in den jaare 1576 eenen aanslag waagen om het voor de Staaten te bemagtigen, dat ten deele gelukte door het inneemen der Stad, die zeer schielyk vermeesterd werdt: maar om het Slot in te krygen, zag men geen kans zonder grof Geschut,

MUIDEN.

(n) *Wilh. Procurat. in Anal. Matth.* T. II. p. 491.

(o) *Beka Chron. auct. ap Matth. in Anal.* T. II. p. 249.

(p) *Idem. Ibid.* p. 272. *O. H. Kron.* bl. 401.

Slichtenh. Geld. Geschied. bl. 156.

(q) *Slichtenh. Geld. Geschied.* bl. 326.

MUIDEN. schut, dat ontbooden werdt. Midlerwyl kwamen de Amsterdammers te water en eenig Volk van Hiërges te lande zoo schielyk aan, dat Sonoy moeite genoeg hadt om het Geschut, Volk, ja zyn eigen persoon te scheepe te krygen, en met verlies van Tweehonderd man Muiden en de Schans te Diemerdam te ontledigen; niet zonder verwyt van anderen aan Sonoy, dat hy 't gevaar te groot gesteld en zelve den schrik onder de zynen gebragt hadt (r). Met den eersten dag des jaars 1577, gaf zig de Stad by Verdrag over aan den Prinse van Oranje (s). Toen de Staaten van Holland en Zeeland zig ontsloegen van de Landvoogdye des Graaven van Leicester en Prins Maurits als hunnen Algemeenen Landvoogd aanstelden, veranderden zy tevens de Bezettingen in verscheidene Steden met nieuwgeworven Krygsvolk; maar het duurde noch al eene wyl eer zy dit in Muiden konden uitwerken; naardien Hopman Johan Bax, die 'er 't gebied hadt, weigerde van 't Slot te verhuizen, dat Leicester *den toom* noemde *van 't groote paart*, meenende door 't paart de Stad Amsterdam (t). Dewyl der Franschen Inval in de Vereenigde Nederlanden, in den jaare 1672, een algemeenen schrik baarde, is het te verwonderen dat het onweerbaar Muiden niet mede door hen bemagtigd werdt; hoewel 'er ook weinig aan haperde: want na dat Naarden was overrompeld, verstoutten zig vyf Dragonders eenige

(r) *Hoofts Hist.* bl. 448.

(s) Dezelve bl. 490.

(t) Dezelve bl. 1140.

:N.

we

MUIDEN. we van den jaare 1732 ſtaan 'er 205, doch volgens andere berigten 196 Nommers. In 't jaar 1739 beliepen de Quohieren der Verpondinge binnen Muiden *f* 689: 16: --

waar af gaat de verminderring by Doleantie in den jaare 1740.	*f* 3: --- --
	f 687: 16: --
en waar by gevoegd moet worden de Verhooging wegens nieuw getimmerde en verbeterde Gebouwen.	*f* 23: 19 --
komt voor den ganſchen beloop der Verpondinge	*f* 711: 15: --

De Stad heeft in zig zelve weinig aanzien. Maar mooglyk zal men 'er zig ten allen tyde wegens derzelver geringheid trooſten met de Vertellinge der Profeetſye van eene Meermin, die voorzegt hadde; *Muden zal Muden bliven, Muden ſal noit becliven. Dit*, zegt zeker Schryver, die voor Twee Eeuwen geſchreeven heeft (v), *Dit wordt door de Inwooners voornamelyk verteld, als 'er eenig onheil gebeurd is, en 't is in ieders mond. Wat 'er zy van dit Fabeltje, weete ik niet, maar de uitkomſt beveſtigt de waarheid der zaake.* Ondertuſſchen vindt men nergens wanneer deeze Meermin door de Viſſchers zou gevangen zyn. Deeze Vertelling ſchynt aanleiding gegeven te hebben om het Wapen der Stad, dat uit een Zilver ſchild beſtaat,

(v) *Guill. Herm. Goud. Holl. Gelriaeq. Bellum. ubi ſupra.*

ſtaat, waar in een Blaauwe Paal vertoond wordt, tuſſchen Twee Meerminnen te plaatſen. MUIDEN.

Slot van Muiden.

Het Kaſteel of Slot van Muiden is het voornaamſte Gebouw der Stad, gelyk het ook voor een der oudſte Gebouwen in Holland mag gerekend worden, en het heeft byna geene uiterlyke veranderingen ondergaan, ſedert Graaf Floris de V het heeft doen bouwen (w), het welk men ſtelt omtrent den jaare 1290 gebeurd te zyn (x). Dit Slot ruſt op zeer zwaare Gewelven en pronkt met vier ſtevige ronde Toorens, een ſterke Poort, een ruim Binnenplein en veele Binnen-Vertrekken: men vertoont 'er noch den Kerker, waarin Graaf Floris zou gelegen hebben. Een der Toorens wordt tot een gevangenis der misdaadigen of gyzelplaats van min ſtrafſchuldigen gebruikt. Oudtyds hadden de Droſſaarden op dit Slot hun verblyf, waar door zy den naam van Kaſteleinen verkreegen hebben; doch zy zyn 'er tegenwoordig niet aan verpligt. Voor de laatſte verbeteringen der Veſtingwerken waren de aarde Wallen van dit Kaſteel rondsom met twee Ryen Boomen beplant, die toen werden uitgerooid, gelyk mede voor het grootſte gedeelte de Tuinen; doch naderhand zyn de Wallen weder beplant geworden. Voor de Brug van het Slot is ook een *Corps de Garde* gebouwd. Uit zekere Handveſt door Hertog Karel van Bourgonje, toen Graave van Charolois, gegeven op den 25 Auguſtus van den jaare 1462,

(w) *M. Stoke in Flor. V.* bl. 123.

(x) *Montan. Heeren van Amſtel, by Commelin.* bl. 92.

MUIDEN. kan men besluiten, dat hy toen zyn verblyf op het Slot te Muiden gehad heeft. Hy zegt 'er van, dat het hem door zynen Vader met de Steden en Dorpen van Gooiland was gegeven en opgedraagen, gelyk hy zig in eene andere Handvest Heere van Gooiland noemt. Van deeze Gift kan men denken, dat zy den Graave, gelyk andere Landen als een Lyftogt, is geschonken; hoewel 'er zyn Vader, Hertog Filips, Souverein van bleef, gelyk ook deeze, een jaar laater, by zyne Handvest eenige Schikkingen maakt, die, onder anderen Weesp, Muiden en Naarden betreffen (y). By de Eerstgemelde Handvest belooft Karel het Slot van Muiden, met de Steden, Dorpen en het Land van Gooiland niet van de Graaflykheid te zullen scheiden. Dit Kasteel heeft zyne Lotgevallen gemeen gehad met de Stad Muiden en wy agten het genoeg bekend dat de Kennemers, die den dood van Graave Floris wilden wreeken, dit Kasteel belegerd hebben en 'er meester van geworden zyn.

(y) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 8, 9, 11.

Stadhuis. Het Stadhuis heeft weinig aanziens, op het zelve staat een klein spits Toorentje, waar in een klein Klokje hangt, dat by het afleezen van Vonnissen of openbaare Afkondigingen geluid wordt. Voor het Stadhuis staat een Uitstek met een Hek, waar op het Beeld der Geregtigheid tusschen Twee Leeuwen, die het Wapen der Stede en dat van Holland houden.

De Waag. De Waag, die mede niet veel vertoo-

ning

MUIDEN.

De Kerk.

Wees-
huis.

zyn.

De Handel en Neering van Muiden beſtaat thans meeſt uit de Zoutkeeten. Hier woonen wyders verſcheide Viſſchers, die hun werk maaken om Baars, Both, Snoek en Poſt te vangen; en ook wel Haring. Al deeze Viſch wordt in de Zuiderzee gevangen, hoewel de Baars en Both bekend zyn onder den Naam van Y-baars en Y-both. De Schelviſch, die door Muiden heenen verder de Vecht

MUIDEN. op gevoerd wordt, plagt hier afgeslaagen te worden, 't welk nu niet meer in gebruik is; maar moet hier echter eerst twee Uuren blyven leggen. Veele Ossen en Koeien, zoo uit Vriesland en Noordholland, als uit Denemarken, worden hier opgescheept en men heeft 'er ook eene Ossemarkt.

Regeering. De Regeering der Stede Muiden bestaat uit den Drossaard, die eenen Stedehouder heeft, welke door hem gekooren wordt en tevens Officier der Stad is, wyders uit twee Burgemeesteren, vyf Schepenen, drie Weesmeesteren, en één Armmeester, welken een Sekretaris is toegevoegd. De Drossaard wordt door de Staaten van Holland en Westvriesland aangesteld. Het doen van den eed werdt van ouds met eene byzondere plegtigheid verrigt. De verkoorene Drossaard kwam te Muiden aan de Brug, by ryzende Zonne onder den blaauwen Hemel, zette zyn regter Voet in een Beugel aan een' grooten witten Steen, en zwoer, ten overstaan van Gemagtigden van Muiden, Naarden en de Dorpen van Gooiland, Weesp en Weesper-Kerspel, in handen van voorzittende Burgemeesteren van Muiden, Naarden en Weesp, met opzigte tot ieder van zyne byzondere Waardigheden; beloofde den Staaten van Holland en Westvriesland gehouw en getrouw te wezen; het Kasteel tot eer en dienst derzelve te bewaaren; de Steden en Dorpen, ieder in het hunne niet te verhinderen in hunne Voorrechten,

Hand-

MUIDEN. houderlyke Regeering levert de Droſt de Nominatie over aan den Stadhouder. De vyf Schepenen kiezen de Nieuwe Burgemeeſteren en deeze gezamenlyk de Weesmeeſteren en den Armmeeſter, welke voor dat jaar de Dertien Leden der Vroedſchap uitmaaken. Alle de Kollegien worden door den zelfden Sekretaris bediend, die door de Staaten van Holland en Weſtvriesland is aangeſteld.

Zeedyk beooſten Muiden. Beooſten de Stad Muiden loopt een Zeedyk, zig ſtrekkende van de Uitwatering van de Vecht in de Zuiderzee af tot aan Muiderberg en van daar tot Naarden toe. Volgens Reſolutie der Staaten van Holland en Weſtvriesland van den 7 Mey 1678, ſtaat de beheering en het opzigt van deezen Dyk aan een Kollegie van Dykgraaf en zeven Hoogheemraaden met hunnen bygevoegden Sekretaris. De Dykgraaf is de Droſſaard van Muiden in der tyd. Drie van de Hoogheemraaden worden gemagtigd door de Steden Amſterdam, Muiden en Naarden, en één door Schout en Schepenen van Weesper-Kerspel; deeze vier Hoogheemraaden benevens den Dykgraaf kiezen de overigen, te weten uit Muiden, Naarden en Weesp of Weesperban ieder één. De Sekretaris wordt door het gezamenlyk Kollegie aangeſteld. Dykgraaf en Hoogheemraaden moeten in den Ring van deezen Dyk voor Zesduizend Guldens of Twaalf Morgen Lands gegoed zyn. De Landen onder den Ring deezer Bedyking zyn gemeten

Dykgraaf en Hoogheemraaden.

ten op Dertighonderd Morgen, doch van dezelve zyn 'er veelen verlaaten. MUIDEN.

Hoe de Beheering van deezen Zeedyk in vroege tyden geweeſt is, konnen wy met geene zekerheid bepaalen; doch, voor den jaare 1550, ſchynen hier geen Dykgraaf nog Heemraaden geweeſt te zyn; maar toen werdt 'er door 't Hof een Dykgraaf geſteld(a). Men vindt laater dat de Schout van Muiden, als Subſtituit Dykgraaf en drie Schepenen dier Stad met twee Schepenen van Weesper-Kerspel, als Heemraaden van den Muiderban, de Schouwing gehad hebben; doch dit is in onbruik geraakt, en volgens de voorgemelde Reſolutie van den jaare 1678, wordt tegenwoordig alles overgelaaten aan Dykgraave en Hoogheemraaden, die jaarlyks, in de Maand April, Schouwing en Uitgift doen over de gebreken van den ganſchen Dyk. Twee uit de Hoogheemraaden, die hier toe en tot alle gemeene voorvallende zaaken gemagtigd worden, hebben het beſtier om het gebrekkelyke te doen herſtellen by openbaare aanbeſteedinge aan den minſt-aanneemenden; gelyk zy ook gelaſt worden om na te gaan dat alles behoorlyk gemaakt wordt, ten welken einde een Opziener van den Dyk is aangeſteld, die daaglyks by den arbeid moet tegenwoordig weezen. De gebreken van den Dyk, volgens het oordeel van de Gemagtigden in behoorlyke orde herſteld zynde, wordt het volle Kollegie beſchreeven om aan den Dyk te komen, ten einde de gemaakte Werken op te neemen en verder te beſluiten wat naar

Beheering van deezen Dyk.

(a) 3 *Mem: van Dam* fo. 140.

MUIDEN. tyds gelegenheid noodig geoordeeld mogt worden. By ongewoone voorvallen, wordt echter het Kollegie terstond beschreeven en naar gelang van zaaken besluit genomen. Het Kollegie wordt door den Dykgraaf, in een der Steden Amsterdam, Muiden en Naarden beschreeven. In de Maand January wordt 'er eene algemeene Vergadering van Dykgraave en Hoogheemraaden te Amsterdam gehouden, tot het opneemen van de Rekeningen en het sluiten van de Boeken; ter zelfder tyd wordt de Uitzetting der Lasten op nieuw beslooten en de twee Gemagtigden tot het waarneemen der gemeene zaaken worden als dan benoemd.

Sedert de Plaag van het Zeegewormte, 't welk de Paalen der Dyken geheel doorknaagde, is deeze Muider Zeedyk van het Muider Slot af tot aan Muiderberg kragtig met Steen versterkt; een werk dat in verscheiden jaaren heeft moeten volbragt worden.

De Groote Sluis te Muiden, die anderszins zoo wel tot het Hoogheemraadschap van den Zeeburg en Diemerdyk, als tot dat van beoosten Muiden behoort, staat onder de beheeringe en het bewind van het laastgemelde Kollegie, en wordt door deszelfs Dykgraaf en Hoogheemraaden beschouwd; gelyk ook de gebreken, onder het opzigt van de Gemagtigden tot de gewoone zaaken, aanbesteed en gemaakt worden, van welke Werken de Rekeningen door het volle Kollegie worden opgenomen

en

en eene afzonderlyke Rekening en Staat gehouden.

GOOILAND of GOEILAND, zoo als dit Baljuwschap in zyn eigenlyke bepaaling moet genomen worden, maakt het Oostelykste gedeelte van Holland uit, en vervat in zig, behalven de Stad Naarden en de Dorpen, die 'er onder behooren, de hooge Heiden, Bouw- en Teellanden, die van Naarden af, Oost-, Zuid- en Westwaart naar de Provincie van Utrecht gelegen zyn (2). Aldus grenst het ten Noordoosten aan de Zuiderzee, ten Oosten aan de Provincie van Utrecht; alwaar de Landscheiding aan dien kant begint aan den Mond van de Eem en Westwaart voortgaat tot aan zekeren Paal, van ouds en nog de *Leeuwenpaal* geheeten, en van daar langs de Heerlykheden van de Eemnessen, Baren en Zoest, waar van het door eene gegraavene Greppel, de Gooiergraft genoemd, wordt afgescheiden van het Sticht van Utrecht, raaiende deeze Graft, weinig minder dan in eene regte lyn, van de Leeuwenpaal af op de St. Maartens of Doms Tooren van Utrecht, en verder door eene gegraavene Landscheiding, en verscheidene Paalen

GOOI-LAND.

Gelegenheid.

(2) Wy spreeken hier niet van de Gooische Landen, die ten Oosten van de Gooier-Schans of Landscheidinge gelegen zyn; als de *Vuursche*, *Zoest*, de *Eemnessen*, *Baren*, *Maartensdyk* en andere Plaatsen, die tot het Sticht van Utrecht en deszelfs Beschryvinge behooren.

GOOI-LAND. len, waarop aan den eenen kant het Hollandsche en aan den anderen het Stichtsche Wapen staat, tot aan den Hoek by de drie Steenen aan Maartensdyk; alwaar dezelve een hoek maakt en Westwaart voortloopt. Hier grenst Gooiland, insgelyks ten Zuiden aan de Provincie van Utrecht tegen een gedeelte van Maartensdyk, Agttienhoven, Westbroek en een gedeelte van Tienhoven tot aan het Rechtsgebied van de Loosdrechten (3); langs welke het ten Westen grenst tot aan Kortehoef, onder het Sticht, en langs de 's Graavelandsche of Gooische Vaart en Kortehoef benevens het Stichts Ankeveen tot aan den Ankeveenschen Polder onder Holland, daar Gooiland door den Looydyk bepaald wordt, en, Westwaart heenen strekkende, den Ankeveenschen Polder onder Weesper-Kerspel ten Zuiden heeft, dat, nevens den Rechtsban van Muiden heenen gaande, het Baljuwschap van Gooiland ten Westen van Muiderberg aan de Zuiderzee bepaalt. Grootte. In deezen ommekring bevat de Landstreek over

(3) In de bepaaling der Grensscheiding, volgens de oude en laatste Overeenkomsten, tusschen de Provincien van Holland en Utrecht, wordt de Landscheiding ten Zuiden begreepen te gaan rechtstreeks tot aan de Vecht, zoo dat de Loosdrechten, Mynden, Hollandsch-Loenen en Loenderveen in deezen ook onder Gooiland gerekend worden; maar dewyl wy ons in deeze Beschryving alleen bepaalen aan het Baljuwschap van Gooiland of eigenlyk Gooiland, zoo als het aan de Graaflykheid toebehoort, stellen wy de Landscheiding niet verder dan daar zig het Rechtsgebied van den Baljuw uitstrekt.

ver de Zesduizend Zevenhonderd Morgen Lands, Rynlandſche maat, waar van Vierduizend Vyfhonderd Negenentzeventig Morgen voor de geheele Heide geteld worden.

GOOI-LAND.

Zeer gevoeglyk kan de Naam van Gooiland afgeleid worden van *Goedela*, Abtdiſſe van Elten, die dit Land, onder de benaaminge van *Nerdincland* of *Nardingerland*, aan Graave Floris den V, heeft opgedraagen. Vermaarde Onderzoekers der Vaderlandſche Oudheden, die de *Chaucen* (a) of *Auchen* (b) in het tegenwoordige Gooiland plaatſen, trachten den oorſprong des Naams van deeze Volkeren te ontleenen; zoo dat het voormaals *Caukland* of *Auchland* zou geheeten hebben: doch de woonplaats der Chaucen in Gooiland is zeer twyfelagtig. Indien de Naam van Gooiland of eene andere, die hier naar zweemde, ten tyde van Goedela in gebruik was, ſchynt het vreemd dat de Abtdis van Elten de Overdragt deezer Landen zou gedaan hebben onder de benaaming van Nardingerland, gelyk de Brieven altoos luiden. Dit Landſchap werdt noch in het begin der vyftiende Eeuw Nardingerland genoemd; gelyk blykt uit een Verly van zekere Leenen, die de Abtdis by den Verkoop aan zig behouden hadt: hoewel het in dien tyd insgelyks den Naam van Gooiland droeg. Dit blykt uit eene Handveſt van Hertog Jan van Beieren, van den jaare 1403, en uit eene Overeenkomſt, aangegaan in den jaare 1404, tuſſchen die van

Naamsoorſpronk.

(a) *Jo. Iſac. Pontani Ep. in Analect. A. Matth. Tom. II.* 4°. p. 383. & *ſeq. Junii Bat.* C. XIV.

(b) *Alting. Not. Germ. Infer. Parte* I. p. 10.

GOOI-LAND. van Naarden en de Gooilandsche Dorpen, over de Schaaringe der Gemeene Weiden. Omtrent den jaare 1440, moet de Naam van Nardingerland byna in geen gebruik meer geweest zyn; dewyl de Abtdissen van Elten de Verlyen van de bovengemelde Leenen, sedert dien tyd, gegeven hebben als Leenen in Gooiland gelegen.

Landsgesteltenis. De Grond van Gooiland is hoog, zandig, en niet overal even vruchtbaar, als ten grootsten deele met Heigras bewassen, waar op eene menigte Schaapen geweid wordt, welker Kudden en geringe Stallen men hier overal op de eenzaame Heiden, doch meest naar den kant van Hilversum, verspreid vindt. Echter zyn 'er rondsom alle de Dorpen zeer schoone Akkers, op welke, behalven Haver en Garst, voornaamlyk Rogge en zeer schoone Boekweit, in vry grooten overvloed, wast, 't welk ook gelegenheid geeft om 'er Byen te houden, die goeden Honig en Wasch geeven. De Gooilanders zyn gewoon hunne bebouwde Landen *Enghen* te noemen, in onderscheiding van de hooge Hei; aldus is 'er de Naarder en Bussumer, de Huizer, de Hilversummer, de Blarikummer en de Laarder Engh. Deeze verscheidenheid van grond lokt jaarlyks veele Inwooners der omgelegene Steden en plaatsen naar Gooiland, om den Bloei der Boekweit te beschouwen en zig te verlustigen met de bevallige Gezigten deezer Landsdouwe, die om haare menigvuldige veranderingen eene aan-

naar

GOOI-LAND. naar 's Graaveland is een aaneenſchakeling van Hoogtens, die al zeer verheeven zyn; de omleggende Landeryen ſchynen 'er als in eene diepe Valei te zinken; hier ziet men Utrecht en Amersfoort met eene menigte van Dorpen en Gehuchten. Het ontbreekt ook in Gooiland aan geene welige Bosſchaadjen, doch deeze vindt men meeſt naar den kant van Huizen en Naarden. In het beſchouwen der byzondere Dorpen zullen wy 'er breeder van ſpreeken. Ten Zuiden van Hilverſum heeft ook een Boſch geſtaan, en de Landſtreek heeft hier omtrent noch, voor een gedeelte den Naam van het *Gooier-boſch.* Wanneer dit Boſch geheel verdweenen is, hebben wy niet konnen naſpooren; dog men wil dat het nog in 't begin der voorige Eeuw, immers ten deele, in wezen was. De Grond van 't Gooierboſch is een dorre hooge Heide. Dit zoogenaamde Boſch wordt door den Droſſaard Pieter Korneliszoon Hooft (c) begroot op omtrent Tweehonderd Morgen, by giſſinge; doch, by nader metinge, vinden wy het bepaald op Driehonderd veertien Morgen. Het afkruien van het Zand zoo wel in het Gooier-Boſch, als elders in Gooiland, zou gelegenheid geeven om de Heiden tot goed Bouw- en Weiland te maaken; doch dit afkruien wordt niet vergund (d), dan digt omtrent Naarden, daar men de Hoogtens, volgens den aanleg der Veſtingwerken, zoekt te ſlechten, om deeze Stad, by overval van vyand, des te meer onwinbaar te maaken.

(c) *Hoofts Brieven.* bl. 71.

(d) *Groot Plakaat-boek* V. *Deel*, bl. 817.

In

van

GOOI-LAND.

van tyd is het gebruik deezer Weiden tot grove buitenſpoorigheid vervallen, in zoo verre dat de Gebruikers zig den eigendom derzelven aantrokken, of immers Keuren maakten op hun eigen gezag, zoo dat hier uit Proces ontſtondt, eerſt voor den Hove van Holland en, by hooger Beroep, voor den Hoogen Raade van Mechelen, tusſchen den Prokureur-Generaal, in den Naame van Hertog Karel van Bourgonje als Graave van Holland en Heere van Gooiland, ter eener, en Burgemeeſteren, Schepenen en Gemeente der Stede Naarden met de gemeene Dorpen van Gooiland, als Buſſum, Huizen, Laaren, Blarikum en Hilverſum, ter andere zyde. Dit Proces werdt in den Hoogen Raade van Mechelen beſliſcht, by Vonniſſe van den 19 November des jaars 1474, en daar in aan den Graave toegekend de Eigendom der Gemeente, en van de Beemden, Bosſchen, Houwingen, Moeren, Weiden, Wilderniſſen en Veenen in de Landen van Gooiland; behoudens dat de Verweerers hun gebruik in dezelven zouden hebben, mids dat zy zig niet zouden onderwinden de Jagt van de Konynen of andere Beeſten in het Boſch, en dat de genen, die Bouwlanden in deeze Gemeene Beemden hadden, alleen de Tienden zouden betaalen, en, ten aanzien van de Veenen, het gebruik van Turf voor hunne nooddruft, zonder iets aan anderen te mogen verkoopen. In gevolge van dit Vonnis blyven die van Naarden en de Gemeene

ne Dorpen geregtigd tot het gebruik dier Gemeene Weide, in zoo verre dezelve onverdeeld zyn gebleeven, doch het schynt dat men hier omtrent, voor den jaare 1404, eene deeling heeft willen maaken, naardien in de Overeenkomst tusschen Naarden en de Dorpen gezegd wordt, dat de Meent, die zy te gader leggende hebben op Gooiland, ongedeeld zal blyven ten eeuwigen dage, ten waare zy die aan beide zyde eendragtelyk gescheiden wilden hebben, behoudens al zulke Slagen, als in voortyden tot hun beider moedwille gedeeld zyn, welke gedeeld zouden blyven. By Naarden, Laren, Blarikum, Huizen, en Hilversum zyn Gemeentens of Meenten, maar de Opgezetenen deezer Distrikten zyn niet tot het beweiden van hunne byzonderen Meenten bepaald, maar ieder Erf-Gooyer mag schaaren op welke Gemeente hy wil; onder welk Recht Bussum mede begreepen is. Zy leggen alle onder algemeene Keuren, die men Schaarbrieven noemt. Vyf Schaarbrieven zyn 'er wegens deeze Gemeene Weiden. De Eerste is van den jaare 1404, de volgende zyn van de jaaren 1442, 1455, 1568 en de laatste is van den 9 Maart des jaars 1741. In deezen wordt bepaald hoe veel Runderbeesten, Paarden, Schaapen en Verkens ieder naar gelang mag weiden. Muiderberg heeft mede een Gemeente met Recht van Schaaringe. Over de Gerechtigden tot de Gemeene Weiden of Schaarweiden is menigmaal geschil geweest. Zy

GOOI-LAND.

GOOI-LAND. moeten *landwinninge* of *landweeringe hebben*, dat is landen bezitten en die bebouwen. Zy moeten ook *Man uit Man in Gooiland gebooren* zyn; doch dewyl 'er Schaaringe verleend is aan sommige byzondere Huizen, Landhoeven en Gestichten, zoo heeft men in geschil getrokken of naamlyk deeze Huizen geregtigt zyn tot de Meent, zonder dat de Bezitters geboorene Gooilanders zyn. In de verdere byzonderheden omtrent de Keuren over de Gemeene Weiden kunnen wy niet treeden (4).

Tot de Bestiering der Gemeene Weiden wordt ook jaarlyks, op den 27 Maart, te Naarden op het Stadhuis eene Vergadering van Stad en Land van Gooiland gehouden, bestaande uit drie Burgemeesteren der Stad Naarden, en wegens Laren, Hilversum, Huizen, en Blarikum uit den Buurtmeester van ieder deezer Dorpen, benevens derzelver Gemagtigden; welke Vergadering door den Sekretaris van Naarden wordt bygewoond, om aantekening te houden. Op dezelve wordt tusschen de onderlinge leden verrekend en vereffend, gelyk mede de Schaarmeesters van Naarden en de voornoemde Dorpen door den Schout van Naarden onder eede gebragt worden, uit-

(4) Dit alles hebben wy getrokken uit *Medegedeelde Berigten*, bestaande behalven de bovengemelde Geschreevene Handvesten uit zeker Advys van de Rekenkamer aan de Staaten van Holland, Sententie van den Grooten Raad van Mechelen en andere Geschriften.

uitgezonderd die van Hilversum. Deeze Vergadering mag ook zo dikwyls by een komen als 't noodig is, en Keuren en Schikkingen maaken over de Vruchten, zo van de Gemeentens als Heide van Gooiland. Agt Schaarmeesters zyn 'er over de Gemeene Weiden, vier van Naarden, twee van Huizen, en van Laren en Blarikum zyn 'er ieder één. Daarenboven zyn 'er te Hilversum vier Boschbewaarders, die in oude tyden het opzigt hadden over 't Gooyer-Bosch, doch sedert dit weg geraakt is, hebben zy mede Bewind over de Gemeente en Heide van Gooiland. GOOILAND.

Ten aanzien der Oudheid van Gooiland of liever van Nardingerland, wordt getuigd, dat 'er in de Archiven der Stede Naarden een Brief zou zyn, waar in het volgende gelezen wordt: *Goiland ofte Nardinxland is by de Keizers van Romen een particulier Heer gegeven en verleend geweest, eer eenich Biscop ofte Grave van Holland was* (e). Van zulk een vroege Gifte is ons geen ander bescheid voorgekomen: maar anderen willen dat Keizer Otto de Groote (5) zyn Regt op Nardingerland zou overgegeven hebben aan Wichman, Graave van Zutfen (f). Hier uit kan men afleiden, uit wat Regt dee- Historie.

(e) *Jo. Isac. Pontani Ep. ap. A. Matth. in Anal.* T. II. p. 383. 40.

(f) *Slichtenhorst. Geld. Geschied.* bl. 51.

(5) *Had. Junius* schryft in zyn *Batavia*, *Cap.* XVII. dat deeze Keizer Otto dit Land gegeven heeft aan Goedela, Abtdisse van Elten; doch naardien Otto de I. in het jaar 973 overleeden, en Goedela omtrent den jaare 1280 Abtdis geweest is, behoeft men zig niet te verwonderen dat Pontanus hem hier over berispt. Zie de aangehaalde plaats hier boven.

GOOI-LAND.

deeze Wichman onder andere goederen ook zynen eigendom in Nardinxland heeft geschonken aan het Klooster te Elten, geheeten Elterenberg en gelegen tusschen Emmerik en Arnhem, onder die Voorwaarde, dat zyne Dogter Lutgard, Abtdisse van dit Klooster zou zyn. Deeze Gift is in den jaare 970 door Keizer Otto den I. (g) bevestigd (6). Hier tegen kantte zig Baldrik de III, Graaf van Kleeve, die aan Adelheid, eene andere Dogter van Wichman getrouwd was. Hy gaf voor, dat zyn Schoonvader geene magt gehad hadt om deeze Goederen weg te schenken. Dit geschil duurde tot onder de Regeering van Keizer Otto den III, die na den dood van Lutgard, te weeg bragt dat Adelheid en haar Man al hun Regt aan hem opdroegen, na 't welk de Keizer Voogd en Beschermer van 't Klooster werdt en alle de betwiste Goederen aan het zelve overgaf (h). Uit welk een Regt Graaf Otto van Gelder de streek van Gooiland aan den Bisschop van Munster tot een los-loon uit zyne gevangenisse in den jaare 1255 heeft konnen overgeeven, om ze als een erflyk Leen van den Bisschop te verheffen (i), konnen wy niet bezeffen. Zeker is het dat het Klooster te El-

(g) *J. J. Pontanus ubi supra.*

(h) *Boxhorn. Theatr. Holl.* p. 333. *Slichtenhorst. Geld. Gesch.* bl. 51.

(i) *Slichtenhorst* als boven. bl. 96.

(6) BOXHORNIUS in zyn *Theatr. Holl.* p. 333. schryft deeze Bevestiginge toe aan Keizer Otto den II, op het jaar 968. waarin hy met Pontanus in de boven aangehaalde plaats maar twee jaaren verschilt, die dezelve stelt in den jaare 970.

Elten dit Land, naderhand in zoodaanigen eigendom bezeten heeft, dat derzelver Abtdiſſen met toeſtemming der andere Klooſter-Zuſters, niet alleen in ſtaat geweeſt zyn om het te vervreemden; maar ook Leenen te verheffen, die 'er onder behoorden. De Abtdiſſe Goedela, of Godeleva, of Godelinda, welke laatſte naam meeſt in de bekende Brieven gebruikt wordt, heeft, gelyk wy ten deele gemeld hebben, Nardinxland, in den jaare 1280, afgeſtaan en opgedraagen aan Graave Floris den V, voor eene Rente van Vyfentwintig Ponden, wettig Utrechtſch geld, jaarlyks ten eeuwigen dage op St. Maartens dag te betaalen aan de Abtdiſſen in der tyd (7), gelyk dezelve noch ten huidigen dage uit de gewezene Graaflykheids Domeinen betaald wordt (k). Ondertuſſchen ſchynt het dat Gysbrecht van Amſtel, de Derde, die deezen naam gevoerd heeft, door aankoop van de Vaſſalen der Abtdiſſe ook eenige aanſpraak op zekere Goederen in Nardinxland gehad heeft; waaromtrent de Abtdis in haaren Brief van Overdragt verklaard, dat deeze vervreemding nooit door haare hand of toeſtemming geſchied zou zyn, waarom zy die Goederen mede aan den Graave ver-

GOOI-LAND.

(k) *Advys van de Reken-kaamer van Holl. aangaande de Schaar-weide. M. S.*

(7) Deeze Overdragt vindt men zeer dikwyls by de Schryvers onzer Oudheden, waarom wy alle de plaatſen daar zy gevonden wordt niet aanhaalen. De Nederduitſche Lezer zal ze vinden in de *Kerkelyke Oudheden* van VAN HEUSSEN II. Deel, bl. 271.

Gooi-LAND.

verleend, en in bezitting geeft (1). Van dit Land of deszelfs Recht van eigendom kwam de Graaf vervolgens in de geruste bezittinge door den Zoenbrief van Gysbrecht van Amstel en zyne Broeders, in den jaare 1285, en sedert dien tyd is Nardinxland of Gooiland aan de Graaflykheid van Holland gebleeven. In deeze Overdragt werden echter by de Abtdisse uitdrukkelyk en by naame uitbedongen of voorbehouden zodaanige Vassaalen, die eenige Goederen in Nardinxland leggende van haar te Leen ontvingen, op welke Goederen de Graaf en deszelfs Erfgenaamen geen Regt zouden hebben. Onder deezen behoorden, volgens kennelyke bewyzen, het Maarschalksleen en Houtvesterschap van dien, benevens de Koptienden in Gooiland; een Regt, 't welk noch tegenwoordig hier in bestaat; dat alle Land, het welk eens bezaaid is geweest, moet geeven zeker getal van Koppen, of Maaten, naar den Inhoud der Tienden-boeken, waar over binnen de Twaalf nachten van Kersmis zitdag wordt gehouden in ieder Dorp; en moet ieder zyn aandeel daar komen betaalen in Rogge, die Rog schuldig, en in Gerste, die Gerst schuldig is, of in Gelde. Tot het stellen van den prys worden Burgemeesters van Naarden Jaarlyks verzogt, en genieten voor het zetten van dien zes Guldens; waarna de Tiendpachtigen de keuze hebben van in Geld of in Graan te betaalen. Zy, die binnen de Twaalf nachten niet be-

Koptienden in Gooiland.

(1) *Fundat. Sacr. Aliq. Ædium. ap. Matth. in Anal.* T. III. p. 459.

betaalen, verbeuren dubbel, het welk gesluiën genoemd wordt; en die drie jaaren agter een versluien en in het vierde jaar niet betaalen, derzelver Land vervalt aan den Tiend-heer, waaromtrent veele oude Verklaaringen zyn. Dit Regt heeft van ouds behoord aan den Huize van Nienrode, waar van verscheidene Verlyen aan ons zyn voorgekomen; gelyk wy ook vinden dat het zelve aan de Nazaaten uit dien Huize is toegeweezen, by Uitwyzinge van de Staaten van Holland en Westvriesland, Vonnisse van den Hoogen Raade, en Berigt van de Rekenkamer aan de Staaten van Holland, alle gegeven omtrent den jaare 1649 en 1652 (m). Volgens deeze Leenen, hadt het Huis van Nienrode mede het Erfmaarschalksschap van Gooiland, met de alinge Tienden, oude en nieuwe, aanvallende en aankomende, en waren ook de Heeren van Nienrode inderdaad Houtvesters van Gooiland. Het Erfmaarschalksschap en het Regt van de Koptienden wordt tegenwoordig bezeten door den Heer Gerrit Hooft Danielsz, en de Heer Mr. Abraham Alewyn, Raadsheer in den Hoogen Raade van Holland, is thans Houtvester van Gooiland.

GOOILAND.

(m) *Uit Medegedeelde Berigten.*

Landscheiding van Gooiland.

Van oude tyden zyn 'er menigvuldige Geschillen gereezen over de Landscheidinge tusschen het Sticht van Utrecht en Gooiland; gelyk onder anderen ten tyde van Willem van Beieren, Graave van Holland en Johan van Arkel, Bisschop van Utrecht; want na dat 'er in den jaare

GOOILAND.

re 1351, tusschen den Graave en den Bisschop eene Overeenkomst gemaakt was over het Turf delven in de Veenen deezer Landstreek, ontstondt 'er kort naderhand nieuwe twist over de Landscheiding en werdt zelfs in geschil getrokken of Eemnes aan den Bisschop behoorde, het welk hem wordt toegekend by Verdrag van den jaare 1356 (n). De Grensscheidingen en het Turf delven bleef nogtans in geschil, en was lang een twist-appel tusschen Gooiland en 't Sticht van Utrecht. In of omtrent den jaare 1472, werdt Hertog Karel van Bourgonje, door zyne vleiers diets gemaakt, dat zekere Veenen of Broeklanden tot het Regtsgebied van Gooiland behoorden, of ten minste dat derzelver eigendom twyfelagtig was; waar door hy met den Bisschop van Utrecht David van Bourgonje, zynen Bastaard-Broeder in heevigen twist geraakte. Om dit krakeel ten einde te brengen, stelden zy de zaak aan goede mannen, by wien de redenen en bewyzen van den Stadhouder des Hertogs weinig ingang vonden. De Bisschop verdedigde zig aan zynen kant, met de Handvesten der Keizeren en zelfs van Graaven van Holland, waarom de Stadhouder wist uit te werken, dat de zaak, als door zyn verzuim, tot geene Uitspraak kwam, en aldus bleeven de Bisschoppen en Staaten van Utrecht in hunne oude bezittinge (o). Hertog Karel hadt zig ook noch op eene andere wyze den eigendom der Veenen willen aanmaa-

(n) *A Matth. de Jure Gladii.* Cap XIX. p. 313.

(o) *L. Hortensii Rer. Ultraj.* Lib. III. p. 60.

maatigen, naamlyk door voorgeeven dat het aangespoelde Landen waren, van welke de eigendom aan den Graave behoorde, verbiedende derhalven hier in te delven (p). Het geschil over de Grensscheidinge werdt weder levendig in den jaare 1526 (q), en het komt ons voor dat 'er geene Uitspraak over gedaan is voor den jaare 1532, in welken tyd wy vinden, dat de Graaf van Hoogstraaten, Stadhouder over Holland en Utrecht, welk laatste omtrent vier jaaren te vooren onder de heerschappy van Keizer Karel gekomen was, by voorraad, eenige schikkinge gemaakt heeft omtrent het delven van Turf op de Grenzen van ieder der Provincien en wyders een' Gemagtigden benoemd om kennis te neemen over de Grensscheidingen en hier van een Kaart te maaken. Om echter deeze zaak tot een uit-einde te brengen, werdt na ingenomen goedvinden van den Hove van Holland en den Hove van Utrecht, by Vonnis van den Geheimen Raade des Keizers, de Grensscheiding tusschen het Sticht van Utrecht en Gooiland ten naasten by in dier voege vastgesteld als wy dezelve hier vooren hebben beschreeven, en zouden ten dien einde Greppels en Paalen gemaakt worden om ieders Grenzen te onderscheiden (r). Tot bewaaringe van het Recht van ieder der Provincien verleende Koning Filips de II, in 't jaar 1566, een Oktrooi dat de Officieren van het Sticht en van Gooiland, ie-

GOOILAND.

(p) *Heda.* p. 295. & *Buchel. in Not.* p. 310.

(q) *Hortens. ubi supra.*

(r) *Gr. Utrechts. Plakaat. boek* I. D. bl 116. 137.

GOOI-LAND. ieder in den zyne, die genen zouden mogen vangen, welke zy bevinden zouden tegens de voorgaande Overeenkomsten en Vonnissen, Turf, Heiden, Plaggen en wat des meer zy te steeken (s). Door den tyd kwam 'er echter wederom verloop in deeze Schikking, en men bevondt in den jaare 1600, dat de Steen, die tot een Kenmerk van de Landscheiding moest dienen, wel twaalf Roeden dieper in het Sticht gebragt was, waarom dezelve, uit last der Staaten van Utrecht, weder op zyne plaats gelegd werdt (t). De Ridder Hooft (v) meldt in den jaare 1618, dat 'er toen wederzydsch redenen van klagten vielen, zo aan de zyde van Gooiland als van het Sticht, over het misbruik van ieders Grondgebied, en getuigt zulks ontstaan te zyn doordien de Greppel, welke tot Scheiding diende, alomme was toegeworpen en verduisterd. Het is zeer natuurlyk te denken dat zulke klagten en misbruik in deeze Eeuwe mede gelegenheid gegeven hebben tot een nadere Overeenkomst en Verdrag tusschen de Staaten van Holland en van Utrecht, waar by alles op nieuws in orde gebragt is, 't welk geschiedde in den jaare 1719, en volgens deeze minnelyk beraamde Schikkingen zyn 'er ter behoorlyker plaatsen nieuwe Greppels gegraaven en op verscheide Afstanden paalen gezet, waar van toen ook een Kaart gemaakt is, van welke wy ons in de nevensgevoegde Kaart hebben bediend. De

(s) *Gr. Utrechtsch. Plakaatboek.* I. D. bl. 138.

(t) Dezelve bl. 140.

(v) *Hoofts Briev.* bl. 61.

Schouw

Schouw over dit werk en deszelfs onderhoud werdt aan de Schouten van wederzyds Diſtrikt aanbevolen. Gooiland.

Aard der Gooilanders.

Van de Gooilanders getuigt Lambertus Hortenſius, wel eer Schoolvoogd te Naarden, in zyne Latynſche Beſchryving van den Op- en Ondergang van Naarden, ons by Handſchrift (8) medegedeeld; dat zy van zeer oude tyden af een zeer ſtrydbaar Volk waren, in buitenlandſche Oorlogen werden aangenomen, alle anderen in roem en ervarenheid van Krygskunde te boven gingen en onder de geoeffendſte Krygsluiden geſteld werden: dat zy, of tot Lyfwagten van den Veldheer werden verkooren of in de voorſte ſpits pal ſtonden in eenen Veldſlag; dat zy dubbele Soldy trokken, de Slag-ordens aanvoerden; de Krygsampten bekleedden en, in 't kort, dapperer dan alle anderen gerekend werden. In de Oorlogen hunner Vorſten tegen Gelderland of Vrankryk en van de Keizeren tegen de Turken of eenige anderen magtigen vyand, werden zy op milde bezolding ten ſtryde ontbooden; zoo dat zy, volgens dit verhaal, ten allen tyden bewys gegeven hebben van hunne onvertſaagdheid. Het blykt ook dat zy in laatere tyden hunnen krygelen aard niet hebben afgelegd. Dit toonen veele gevallen, die zy man tegen man onder malkander gehad hebben, en waar van de Ridder

(8) De Titel is LAMBERTI HORTENSII *Moniforti de Origine & Interitu oppidi Nerdæ, Liber.*

GOOI-LAND. der Hooft, als Baljuw van Gooiland, aan de Hooge Overheid en zyne Hoogheid den Prinse van Oranje, Fredrik Hendrik, menigmaal onderrigting heeft moeten geeven; gelyk het mooglyk noch tegenwoordig aan zulke voorbeelden niet zou ontbreeken. Voorts zyn zy goede Landbouwers en niet onvernuftig in het gene zy onder handen neemen.

Regeering. De Regeering der Dorpen in Gooiland is genoegsaam overal eenpaarig. De Baljuw spant de Hooge Vierschaar met Schepenen der Stad Naarden. De Civile Rechtbank bestaat in den Schout en Schepenen van ieder Dorp; alle Dorpen hebben vyf Schepenen; behalven dat 'er voor Laren en Blarikum, die eene samengevoegde Regtbank uitmaaken, zeven Schepenen zyn, waar van 'er by Beurten jaarlyks drie uit het eene en vier uit het andere Dorp verkooren worden. Zy hebben te samen ook twee Buurtmeesteren, die in de andere Dorpen twee in getal zyn en waar van 'er jaarlyks een afgaat. De Schout en Buurtmeesters maaken een Nominatie van een dubbel getal, waar uit de Baljuw de Schepenen verkiest; aan wien dan de Verkiezing van den nieuwen Buurtmeester staat.

In het Kerkelyke behooren de Predikanten onder de Klassis van Amsterdam.

Verdeeling van Gooiland. Onder Gooiland behooren de Stad Naarden en de Dorpen Huizen, Blarikum, Laren, Hilversum, 's Graaveland, Bussum en Muiderberg.

NAAR-

NAARDEN, dat veelen de Hoofdſtad van Gooiland noemen, doch onzes oordeels hier de eenigſte Stad is, legt ruim vier Uuren gaans van Amſterdam, en omtrent twee Uuren ten Zuid-Ooſten van Muiden, aan het begin der hooge Landen, die zig ten Noorden, ten Ooſten en ten Zuiden, aanſtonds even buiten de Stad, opdoen, terwyl aan de Weſtzyde noch laage Weilanden zyn. Men nadert van Muiden derwaards langs eene Trekvaart en Ryweg, die zoo wel als de Trekvaart en Ryweg van Amſterdam naar Muiden, door deeze drie Steden gegraaven en gelegd zyn, volgens Oktrooi van de Staaten van Holland en Weſtvriesland, verleend den 25 Oktober des jaars 1640. Uit kragte van dit Oktrooi, is ook de Trekvaart gegraaven van de Diemerbrug af tot aan Muiden en van daar verder tot aan Naarden, doch in dier voege, dat men te Muiden door den beſlootenen Vechtdyk ter wederzyde der Stad in eene andere Schuit overgaat (w). De Schippers der drie Steden vaaren in een gemeenſchap van Beurs. Naarden is ganſch geen groote Stad, doch overtreft echter Muiden en men vindt 'er hier en daar vry fraaie Huizen; voornaamlyk is het ook zeer aanzienlyk door zyne Veſtingwerken, die, volgens het ontwerp van zyne Majeſteit, Willem den III, Koning van Groot-Brittanje, gemaakt zyn, wiens Wapen boven de twee Poorten der Stad geplaatſt is. Deeze Veſtingwerken beſtaan voornaamlyk in zes Bolwerken of Baſtions die van een breede Graft omringd zyn, in

NAARDEN. Gelegenheid.

(w) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 430.

NAARDEN. in welke tot dekking der Gordynen zes Ravelynen leggen. Voorts wordt de Stad door een Kontrefcharp, en die weder van een breede Graft omvangen. Aan de Sterkte van Naarden heeft men echter geoordeeld te ontbreeken, dat de Hoogtens der Heide, digt om de Stad, in gevallen van Belegering, dezelve zouden hebben konnen beftryken, en derhalven heeft men ze federt eenige jaaren beginnen te flegten en Vaarten gefchooten om het afgegraavene Zand te vervoeren. Deeze Afgraaving verfpreidt zig verder dan een Kanonfchoot buiten de Stad; of volgens 't Beftek moeten de Hoogtens geflegt worden Driehonderd Roeden buiten de buitenfte Graft. Het vlak Land, dat onder dit Zand legt, is Veenagtig, maar zeer bekwaam om allerlei Peulvruchten voort te brengen. Door het opftoppen van de Vegt aan de Sluis te Muiden wordt het Water van deeze Rivier, door de Kee-fluis, die ten Zuiden van Muiden legt, in de Naarder Vaart ingelaaten; van waar het zig verder over het afgezande en laage Land verfpreidt.

Haven. In den jaare 1403, verleende Albrecht van Beieren aan die van Naarden een Handveft, om een Haven te maaken uit de Zuiderzee tot in een door hunne Stad. Deeze werdt, in den jaare 1411, gemaakt en voltooid. Zy behielden ze tot in den jaare 1682 of 1683, wanneer de nieuwe Veftingwerken begonnen werden, en de Haven met een Dam werdt toegeftopt; die 'er nog legt: waarom ook alle de Schepen, die te Naarden

den komen, de Trekvaart van Muiden moeten kiezen. NAARDEN.

Sommigen willen dat Naarden, 't welk eertyds ook *Nardine* en *Nardinc* geheeten werdt, zynen naam zou gekreegen hebben om dat het een *naarder* of *nader* Plaats aan het Sticht van Utrecht is (x), en anderen meenen dat Lambertus Hortensius in zyn zyn Gedicht op Gooiland mede op het woord *naarder* zoude gezinspeeld hebben, doch met opzigt op de Zee (y) en niet op Utrecht, waar omtrent wy weinig waarschynlykheid vinden (9). Hortensius verhaalt ook elders (z), dat 'er naar den kant van de Veenen, naamlyk die ten Oosten van Gooiland aan of op het Sticht van Utrecht leggen, ten zynen tyde een klein Eilandje werdt aangetoond, dat van ouds met een' diepe Graft omsingeld en byna ongenaakbaar, doch toen reeds door ouderdom met modder bezet was; op welk Eilandje twee Broeders, befaamde struikroovers, eene Landhoeve hadden, welke naar

Naams-oorspronk.

(x) *Van Leeuw. Illustr.* bl. 200.

(y) *Halma Toon. der Vereenigde Neder.* II.D. bl. 100.

(z) *L. Hortens. de Orig. & Inter. Nerdæ. M. S.*

(9) De woorden van HORTENSIUS by BOXHORN *Theatr. Holl.* p. 339. luiden aldus:

Metropolim hic cernas centum de littore passus,
Dixerunt Nardam, qua ratione latet.
Sed quondam propior pelago sita.

welke laatste woorden, onzes oordeels, alleen te kennen geeven, dat Naarden, te weeten Oud Naarden, eertyds nader aan Zee lag; doch men kan 'er niet uit zien dat zy eenigszins eene zinspeeling op den Oorsprong van den naam te kennen geeven.

NAAR-DEN. naar hun beider Naamen *Wer* en *Ner* de *Wernershofstede* genaamd werdt; eene Benaaming, die men in de Handelingen over de Grensscheiding tusschen het Sticht van Utrecht en Gooiland in de jaaren 1535 en 1536 insgelyks gemeld vindt. Van eenen deezer Broeders, naamlyk *Ner*, zou men mooglyk op vry goeden grond den oorsprong der benaaming van Nerden en Nerdingerland mogen gissen, en zelfs zouden wy deeze gissing als een zaak houden, die zeker is, indien de Overlevering van hand tot hand haare bevestiging hadt op duidelyker bewyzen dan het algemeene Landgerucht.

Oud Naarden. De Tegenwoordige Stad Naarden is geheel een andere dan die 'er in de vroegste tyden geweest is, en die nader aan de Zuiderzee gelegen heeft, waar door ze in laater tyden wel ter wydte van Tweehonderd Roeden is overstolpt geworden. Derzelver puinhoopen en in 't byzonder die van de Kerk zyn naderhand noch menigmaal gezien. Van dit Oud Naarden bleef alleen een Klooster van Regulieren overig, waar van tegenwoordig mede weinig te vinden is: een enkel Gehucht en een aanzienlyke Lustplaats hebben alleen den naam hier van behouden. Volgens Hortensius, wiens Verhaal hier omtrent enkel op het zeggen der Inwooners schynt te rusten; zou deeze Oude Stad door Keizer Otto den I. gebouwd zyn, en het is ten volle waarschynlyk dat zy als het Hoofd van Naar-

din-

dingerland mede begreepen is geweeſt onder de Gifte van Wichman, Graave van Zutfen aan het Klooſter te Elten, en door de Overdragt der Abtdiſſe Godelinda aan Graave Floris den V, vervolgens een eigendom van de Graaflykheid van Holland geworden is, zoo dat Oud Naarden reeds voor het midden der Eeuwe van 900 kan bekend geweeſt zyn. Men vindt 'er van gemeld in den jaare 1233, in een Brief van Gysbrecht van Amſtel aan de Abtdiſſe van Rynsburg, gedagtekend te Naarden den 10 February van dien jaare, en zekerlyk zyn het de Burgers van Oud Naarden geweeſt, die in den jaare 1296 den gemelden Graave Floris uit handen van Gerrit van Velzen en zyne medepligtigen poogden te redden en die hem omgebragt of zieltoogende vonden. Voor het naaſt ſtelt men dat dit Naarden verwoeſt is in den jaare 1348 door den Utrechtſchen Biſſchop Jan van Arkel, die toen in een' zwaaren Oorlog was tegen Hertog Willem van Beieren. NAARDEN.

Volgens Handveſt van deezen laatſten van den jaare 1350 (a), werdt de Nieuwe Stad Naarden gebouwd, waar toe by de Stedelingen eene bekwaame plaats mogt gekooren worden op het Grondgebied van Amſterdam, Muiden en Naarden. Dezelfde Hertog bevestigde hun ook alle de Voorrechten, die de oude Stad bezeten hadt en vergunde hun naderhand noch eenige nieuwe, zoo ten aanzien van de uitgeſtrektheid hunner Vryheid in het Y, de Vryheid van zyne Tollen, Nieuw-Naarden.

(a) *Boxhorn Theatr. Holl.* p. 340.

NAARDEN. len, die van Bekommering op hunne Goederen. Zy zouden ook voor hunne eigene Schepenen te recht ſtaan en hunne eigene Keuren maaken; noch vergunde hy hun de Viſſchery in hun Grondgebied met het Regt van de Waag en Maate binnen hunne Stad; zy zouden ook den Hertog in zyne Krygstogten dienen, als andere zyne Steden, naar hunne grootte, goederen en hoedaanigheid des Volks: hy betuigt ook dat het hem aangenaam zou zyn, wanneer iemant zig tot Burger van Naarden wilde laaten aanneemen. Behalven deeze Voorrechten, kreegen zy, in het zelfde jaar, noch de Beveſtiging van den Viſchſtapel, die hun reeds vergund was in het jaar 1342 door Graave Willem van Henegouwen, en welk Regt Hertog Filips van Bourgonje noch in den jaare 1442 breeder heeft uitgebreid. Hertog Albrecht van Beieren heeft hun, in 't jaar 1403, vergund een Haven te mogen maaken, en Hertog Jan van Beieren ſcholdt hen, vyf jaaren laater, kwyt van alle Heirvaarten, Tollen, Dykgeld, Sluisgeld, Thynſen en Tienden. Keizer Karel gaf hun het Regt om *Exue*-geld te vorderen van de genen, die met hunne Goederen buiten de Stad gaan woonen of van daar eenige Erfenis beuren, te weeten zoo veel als voor Exuegeld zoude moeten betaald worden ter plaatſe, daar de vertrekkende hunne woonplaats neemen of de geërfden hunne Goederen voeren, wanneer zy van daar met der

der woon-vertrokken of Erfenisse beurden. Volgens bevelen van den Raade van Holland, Zeeland en Vriesland, in den jaare 1489, en door denzelfden Raade vernieuwd in het jaar 1491, waren de Dorpen van Gooiland verpligt om de Vestingwerken van Naarden ten halven koste te moeten maaken, waar toe de Baljuw van Gooiland, in den jaare 1516, gelast werdt de gemelde Dorpen te bedwingen. NAARDEN.

De nette tyd wanneer men aanving de nieuwe Stad te bouwen wordt niet aangetekend; maar die van de Kerk, welke aan St. Vitus werdt toegewyd, wordt gesteld op het jaar 1380, en 'er bygevoegd, dat zy, in 't jaar 1440, volbouwd is (b). In het jaar 1356 bevogten die van Naarden eene voortreffelyke Zege tegen de Amersfoorders. Na dat de Utrechtschen in den jaare 1481 eene groote Overwinninge behaald hadden op de Hollanders, zonden zy eenige Krygsknegten naar Naarden, waar van 'er sommigen in Vrouwe kleederen als of ze ter Markt gingen, des Morgens de Poort in trokken, en op die van Naarden aanvielen, terwyl de anderen, die verborgen lagen, onder het gevegt toeschooten en zig gezamenlyk meester van de Stad maakten: zy zonden boden naar Utrecht en Amersfoort om Bezettinge voor Naarden; maar dewyl de uitgezondenen onder weg omgebragt werden, kreegen zy geenen bystand; waarom zy de Stad uitplonderden; en den Boeren hun- Historie.

(b) *V. Heussen* II. D. bl. 273.

NAARDEN.

ne Waagens en Paarden afdwongen om den roof naar Utrecht te voeren. Ook zouden zy de Stad in brand gestooken hebben, ten zy dit met groot geld was afgekogt. Maar die van Naarden haalden in hetzelfde jaar hunne schaade weder in, vielen, met de Magt hunner Bondgenooten versterkt, in het Sticht, wierpen de sterke Kasteelen van Eemnes en Westbroek ten gronde toe neder, versloegen Vyftienhonderd Stichtsen, en maakten uit den bekomenen Buit eenen Tooren, waar op zy lieten schryven *Swycht Utrecht* (c). Kort daar na, in den jaare 1486, is byna de geheele Stad Naarden door haar eigen vuur in de assche geraakt. Middelerwyl was Naarden door de Lakenwevery tot een' bloeienden stand gekomen; doch naardien de Lakenvolders menigmaal in plaatse van gereed geld voor hunne Waaren, Brood, Spek en anderen Leeftogt moesten ontvangen, die hun boven de waarde werdt opgedrongen, geraakten zy hier over aan 't muiten en handgemeen met de Burgery, die onder 't geleide van den Heere Gysbrecht van Nienrode de Volders op de vlugt dreef. Deeze twist werdt gestild door den Raadsheer Gerrit van Assendelft, ten dien einde uit den Haage naar Naarden afgezonden, die te weeg bragt, dat de Volders van de straffe van muitery werden kwyt gescholden, en dat de Burgers hen voortaan met gereed geld betaalden (d). Of nu deeze Opstand der Volders iets gemeens gehad heeft

(c) *Boxh. Theatr. Holl.* p. 343.

(d) *L. Hortens. de Orig. & Interitu Nerdæ* [illegible] *S.*

heeft met de oneenigheden, waar van de Gildebrief der Volders van Naarden spreekt, kunnen wy niet nagaan, alzoo wy 'er geenen tyd van vinden aangetekend; maar deeze Gildebrief is gegeven op den 20 January des jaars 1520, ten overstaan van den Hove en den bovengemelden Raadsheer Gerrit van Assendelft (e). Over het aanstellen der Regeeringe zyn 'er ook t'eeniger tyd eenige onlusten te Naarden geweest, doch deswegens wordt mede de nette tyd niet gemeld en in dit Verhaal is ook ons Handschrift eenigszins onvolkomen. Volgens onzen Schryver, bleef Naarden, in de Eerste Beroerten over den Godsdienst, waar door alle de Nederlandsche Steden geschud werden, langen tyd onbewoogen. Men beging 'er geene Beeldstorming, geen vreemde Predikers werden 'er toegelaaten, geen Beelden geschonden, noch eenige Schilderyen weggenomen en de Overheid stelde zoo goede orde omtrent de gehoorzaamheid der Onderdaanen, zelfs in het opbrengen der nieuwe Schattingen, dat zy 'er grooten lof by de Landvoogdesse mede behaalde. Ook bleef de Stad noch lang aan de zyde des Konings van Spanje; doch het blykt alleszins dat 'er groote Onlusten tusschen de Overheid en Gemeente wegens dit stuk zyn opgereezen, en zy hadden de stoutheid van aan den Graave van Bossu te weigeren eenige Bezetting in te neemen, en zelfs van hem door het sluiten der Poorten voor 't Hoofd

NAARDEN

(e) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden* bl. 43.

NAAR-DEN. te ſtooten: men badt hem naderhand om vergiffeniſſe, en zeide niet geweten te hebben dat het de Graaf was, ook verzogt men de Stad te mogen bewaaren door haare eigene Burgery, het welk hy, hoe zeer hem deeze hoon in den krop ſtak, inwilligde. Eenigen tyd daar na, namen zy Volk in van den Prinſe van Oranje, doch niet meer dan Agtenveertig Man. Dit verbitterde Don Fredrik van Toledo dermaate, dat het, in den jaare 1572, hun geheelen Ondergang uitwerkte; want hy wendde zig met zyn Heir naar Naarden, daar de Burgery in de uiterſte verlegenheid Gemagtigden afvaardigde, om zig te verontſchuldigen en vergiffeniſſe te verzoeken, na dat zy ondertuſſchen vruchteloos veele moeite hadden aangewend om byſtand van 's Prinſen zyde te verkrygen. Deeze Afgevaardigden, te Buſſum gekomen by Juliaan de Romero, werden van hem met ſchoone woorden en goede beloften opgehouden, waar door zy hem de Sleutels der Stads Poorten overgaven. Terwyl de Spanjaards vriendelyk ontvangen en wel onthaald werden, op hoope van genade, liet Romero by Trommelſlag afkondigen dat alle Burgers en Bezettelingen ongewapend in de Kapelle van 't Gaſthuis, dat pas voor Stadhuis gebruikt, hadden te komen om de Voorwaarden van Vrede aan te hooren. Op deezen vallen de Spanjaarden in met eene afgryſſelyke wreedheid en woede, en na dat zy alles, wat in de Kapel was, hadden afgemaakt, ſtee-

NAARDEN. nietigd werdt, die by het zelve de Pachters handhaafden tot uitvoeringe van de nieuwe schikkinge, en dewyl 'er een belooning van Vyfhonderd Guldens beloofd werdt, geraakten de Gemoederen van 't Gemeen tot bedaaren, en ieder tot zynen pligt van gehoorzaamheid.

Na het inneemen van Amersfoort door de Franschen, in den jaare 1672, zondt de Markgraaf van Rochefort den Ritmeester Moisel naar Naarden om de Stad op te eischen, die niet genoeg voorzien was om grooten tegenweer te kunnen bieden; zoo dat de Regeering besloot Gemagtigden te benoemen om wegens de Overgaave te handelen. Middelerwyl ontstondt 'er zulk een schrik onder de Inwooners en 't Krygsvolk dat veelen de vlugt koozen, gelyk zelfs de Regenten hun Lyf bergden, laatende de Stads Sleutels op de Brug van de Poort leggen, waarom men genoodzaakt was de Franschen in te laaten zonder eenig Verdrag, waar van echter de Gemagtigden een Ontwerp op 't papier bragten, 't welk alleen inhieldt de Vryheid van het Geweeten voor de Burgers en Inwooners, de Bezitting hunner Goederen, het behouden der gewoone Voorrechten, en des Konings Beschermingे, zoo over de Stad als de onderhoorige Dorpen; en op die Voorwaarden ging Naarden aan den Koning van Vrankryk over op den 20 July van het gemelde jaar (f). De Franschen hielden het in tot op den 13 September des

(f) *Valkenier Verw. Europa* bl. 477, 478.

des jaars 1673, wanneer het door zyne Hoogheid den Prinse van Oranje, Willem den III, weder ingenomen werdt, na eene Belegering van zeven dagen (g). NAARDEN.

Naarden bevatte, volgens de Oude Lyst der Verpondinge van den jaare 1632, in dien tyd 417 Huizen. In den jaare 1732, werden 'er 480 Nommers in de Lyst der Verponding gebragt; waar van 407 Huizen in de Stad staan. De anderen zyn buiten Naarden en in het Gehugt Laag Bussum. Volgens de Quohieren der Verpondinge van 't jaar 1739 staat deeze Stad op

Getal van Huizen.

(g) *Vervolg van 't Verw. Europa* bl. 484-490.

	f 1533: 7: –
De Vermindering by Doleantie, in den jaare 1740, is geweest	*f* 12: 14: –
	f 1520: 13: –
By 't welk weder gevoegd moet worden de Verhooging wegens de nieuw getimmerde en verbeterde Gebouwen	*f* 90: 11: –
Maakende aldus het geheele beloop der Verponding	*f* 1611: 4: –

Het Oude Stadhuis te Naarden, waar in de Moord door de Spanjaarden werdt aangericht, is nu de Waag. Hier wordt noch in drie Steenen de gedagtenis van dit droevig Schouwspel bewaard; zoo met Byschriften in Rym van dien tyd, als met Afbeeldingen, die de ramp der Burgeren Stadhuis.

NAARDEN. voor het Oog vertoonen. Het Nieuwe Stadhuis werdt in den jaare 1601, gebouwd en hier toe het Hout genomen uit het Gooier-Bosch. Dit Gebouw, dat naar gelang van den tyd, waar in het gemaakt werdt, heel fraai is, heeft Veertienduizend Vyfhonderd Vyfenveertig Guldens gekoft. Het pronkt boven den Ingang van de Poort met de Wapens van het Huis van Nassau. De Regenten in der tyd hebben dit Nieuwe Stadhuis vereerd en versierd met verscheiden Schilderyen, die betrekking hebben tot het Ampt van een Regter. Onder anderen is 'er een, 't welk zeer om deszelfs Kunst gepreezen wordt. Hier in is het Oordeel en de Strafoeffening verbeeld, welke door Hertog Karel van Bourgonje gepleegd werdt aan den Baljuw van Zuidholland over het wegrooven van een Koe. Voor Burgemeesters Kamer hangt een Schildery, waarin de brandende Stad Naarden, ten tyde der Spaansche wreedheid, vertoond wordt, met een Byschrift in Latynsche Verzen.

De Kerk. De Kerk is groot, ruim en lugtig, en heeft een' stevigen vierkanten Tooren, die al vry hoog is, ten minsten men ziet hem op een merkelyken Afstand, om dat Naarden op een zeer verheven grond gelegen is. In deeze Kerk is een groot Orgel. Onder eenige andere Overblyfselen der Oudheid, ziet men in deeze Kerk het Grafschrift van LAMBERTUS HORTENSIUS, Schoolvoogd te Naarden en Schryver der Utrechtsche Geschiedenissen. Hy werdt 'er beroepen in den jaare 1544 en in den jaare 1572 uit den

Nevens de Kerk is de Vifchmarkt, en by dezelve ftaan eenige Lindeboomen, die, om hunne ongemeene hoogte met opmerking befchouwd worden.

Ten aanzien van den Handel en de Neeringe te Naarden, hebben wy hier boven te ken. Handel en Neering.

Naarden. kennen gegeven dat de Lakenwevery en Lakenhandel hier ſterk plagten te bloeien, waar omtrent verſcheidene Ordonnantien en Willekeuren in de Eeuwe van 1500 gemaakt werden. Thans is 'er deeze Handel zoo groot niet; maar de Fabriek van Fluweelen is 'er naderhand, toegenomen. Men vindt 'er ook eenige Koornbranderyen, en de Houthakkeryen in de Boſſchen digt by Naarden, die veel en goed Eiken-brandhout uitleveren, maaken hier mede vry wat handel uit. In Naarden is ook eene Poſtery van Wagens voor Perſoonen en Goederen op Hamburg, Bremen en door geheel Duitſchland.

Regeering. De Regeering te Naarden beſtaat uit den Baljuw van Gooiland, een Schout, die tevens Schout is over de Dorpen, drie Burgemeeſters, zeven Schepenen en Eenendertig Vroedſchappen, benevens een Theſaurier, drie Weesmeeſters en twee Sekretariſſen. De Verkiezing deezer Regenten geſchiedt op de volgende wyze. De Baljuw of Schout, de drie Burgemeeſteren en de zeven Schepenen, aldus te ſamen Elf in getal, maaken jaarlyks, op den 1 February, eene Nominatie van Veertien perſoonen, doch tot den jaare 1621 waren zy verpligt om eene benoeming van Eenentwintig Perſoonen op te geeven. Deeze Nominatie wordt door een Bode naar den Haage gezonden, en uit dezelve worden door de Staaten van Holland en Weſtvriesland, of wanneer Hunne Ed. Gr. Mog. niet vergaderd zyn door de Gekom-

NAAR-DEN. voorigen eed blyven volharden. De gemelde Nieuwe en Oude Burgemeesteren en de Nieuwe en Oude Schepenenen met de Twaalf verkoorene Raaden maaken de Vroedschap der Stad uit, bestaande aldus in een getal van Eenendertig Persoonen, die over Stads zaaken zoo dikwyls vergaderen, als het de President Burgemeester noodig vindt. Deeze Vroedschap maakt de Keuren over de Stad en derzelver Regtsgebied, des dat de Schout, naar luid der gemelde Handveste, hier over moet geroepen worden. In deezer voegen is deeze Vroedschap niet voor altoos aanblyvende, maar verwisselende van persoonen: waaromtrent die van Naarden meer dan eens naar veranderinge getragt hebben, en ten dien einde, in den jaare 1627 en in den jaare 1656, Verzoekschriften aan de Staaten van Holland en Westvriesland ingeleverd om naamlyk eene altoos aanblyvende Vroedschap te mogen hebben. Wat forme zy by hun eerste Verzoek hadden uitgedagt is ons onbekend; maar by het laatste sloegen zy voor om de Vroedschap te doen bestaan uit Eenentwintig Persoonen. Dit Kollegie zou naderhand zelve de openvallende plaatsen vervullen en het Bestier hebben tot welwezen der Stad. Over beide deeze Verzoekschriften hebben de Staaten de gedagten van den Hove van Holland ingenomen, gelyk het Hof deswegens de onderrigtinge der Baljuwen in der tyd hebben geëischt,

die

die niet zeer gunſtig waren voor de Verzoekers; weshalven de zaak tot heden in den zelfden ſtaat is gebleeven. NAARDEN.

De Theſaurier wordt door de Vroedſchap verkooren en bedient dit Ampt zoo lang hy leeft. De Sekretaris der Stad wordt gekooren en aangeſteld door Gekommitteerde Raaden, doch de verkiezing van den Sekretaris van Burgemeeſteren geſchiedt door de Vroedſchap. De tegenwoordige Sekretaris der Stad is ook Sekretaris van Laren, Blarikum, Huizen en 's Graavenland, maar in ieder deezer Dorpen of Ambagten op byzonderen Laſt.

Hier zyn ook twee Kompagnien Burgers, de eene van het Oranje, en de andere van het Blaauwe Vaandel; doch dewyl 'er ook Staaten Bezetting in legt, neemen zy geene Wagten waar. De Bezetting beſtaat tegenwoordig in het Regiment van Oranje Drenthe.

Het Wapen van Naarden is een Zwarte dubbele Arend op een Zilveren Veld. Wapen.

Huizen. HUIZEN is een der voornaamſte Dorpen van Gooiland, het legt anderhalf Uur gaans beooſten Naarden, digt aan de Zuiderzee, welker Oever hier ter plaatſe, zoo wel als langs de geheele Kuſt van Gooiland zeer flaauw in Zee afgaat, zoo dat men byna een Half Uur verre in Zee zou kunnen gaan, zonder zig hooger dan tot den middel toe nat te maaken. Het Dorp is groot; maar de Huizen ſtaan 'er in geene bepaalde roojinge. Elk heeft 'er zyn Tuintje of Boom-

gaard-

NAARDEN. *Huizen.*

gaardje of Akker. De Graangewassen groeien 'er als tusschen de Huizen in, en de Hooge en Laage Landen maaken hier een zeer vreemd, doch bevallig gezigt. Zulk een aanleg van 't bouwen der Huizen en 't beplanten der Akkers heeft ook plaats in alle de andere Dorpen van Gooiland, uitgezonderd te 's Graavenland; doch ten aanzien van het Dorp Huizen, is dit byzonders, dat het een gezigt over de Zee heeft. Voor Huizen zyn in de Quohieren der Verponding aangetekend 271 en een half Zwadt, 11 Voet Weiland, 256 Morgen, 690 Roeden Geestland, en noch 177 Morgen, 645 Roeden Geestland in Laag Bussum; alle Gooische Morgen van 800 Roeden. Wy moeten hier aanmerken, dat dit alleen de Begrooting van 't Schotbaar Land is, zonder dat hier of elders in Gooiland de uitgestrektheid van de Hei gerekend wordt. Het Getal der Huizen is hier sedert Honderd jaaren merkelyk aangegroeid, want op de Lyst van den jaare 1632 staan 'er niet meer dan 136 en op die van den jaare 1732, vindt men 'er 285 aangetekend: ook schynen de Ingezetenen zeer wel te vaaren, geneerende zig, behalven met den Landbouw, met het Weeven van grof Doek en grove Wolle tot Feilen en anders, het spinnen van Katoen tot pitten voor Kaarssen en Lampen, 't welk zy alles veel naar Amsterdam te koop brengen. De Visschers vangen in de Zuiderzee veel Both, die met Karren langs de Vecht gevoerd en veel onder weg,

ge-

gelyk ook te Utrecht verkogt wordt. De Bothkoopers komen mede wel met hunne Visch tot digt onder de Stad Amsterdam. Sedert eenige jaaren heeft men 'er ook beginnen Bukking te droogen; die hoewel ze te Amsterdam onder den naam van Harderwyker Bukking vertierd wordt, en waar toe eene byzondere Marktplaats gesteld is, echter zoo smaaklyk niet is als de opregte Harderwyker Visch, 't welk aan de wyze van berooken toegeschreeven wordt. GOOILAND. *Huizen.*

De Kerk van Huizen is met een dikken Tooren voorzien; zy heeft in- of uitwendig geene byzonderheden, waar op wy konnen blyven stilstaan.

Hier is eene Vergaderplaats voor de Doopsgezinden. Tot derzelver Vernieuwing heeft Jakobus van Hoorn, in zyn leeven Leeraar der Vereenigde Waterlandsche en Vlaamsche Doopsgezinden te Amsterdam veel toegebragt. Deeze Kerk is net en zindelyk.

Dewyl Huizen en de andere Ambagten of Dorpen in Gooiland, onder de Graaflykheid of onder de Staaten van Holland en Westvriesland onmiddelyk behooren, hebben zy geene Ambagtsheeren.

BLARIKUM is omtrent één en een half Uur gaans ten Zuidoosten van Naarden gelegen, strekkende de Huizen zig byna tot aan de Grensscheidinge van Holland en Utrecht uit. Voor Blarikum vinden wy in de Quohieren der Verponding aangetekend 101 Zwad, 9 Voet Weiland, en 159 Morgen 353 Roeden Geestland. Het is in Honderd jaar genoegsaam niet vermeerderd of Blarikum.

GOOI-LAND. *Blarikum.*

verminderd, ſtaande in de Oude Lyſt der Verpondinge maar één Huis minder, dan in de laatſte van den jaare 1732, volgens welke Blarikum op 108 Huizen begroot wordt. De Kerk, die een' ouden vierkanten Tooren heeft, wordt met die van Laaren door den zelfden Predikant bediend. De Roomſchgezinde Prieſter in de Statie van Blarikum, is een Wereldſch Heer.

Laaren.

LAAREN legt meer Zuidwaards, doch ten aanzien van den Afſtand van Naarden omtrent even verre van het zelve als Blarikum. Dit Dorp, dat voor het oudſte in Gooiland gehouden wordt, is tevens geen der onvermaaklykſten in deeze Landſtreek: het is Boomryk, vol Akkers en met Hoogtens omringd, die alle zeer vrugtbaar zyn in Graangewaſſen. De Quohieren der Verponding melden voor Laaren, ten aanzien der Schotbaare Landen, 107 Zwad, 7 en een halve Voeten Weiland, 126 Morgen, 37 Akkers 12 en een half Dammen Weiland, 126 Morgen, 656 Roeden beſt Geeſtland, 129 Morgen, 622 Roeden ſlegt Geeſtland en 15 Vullingen. Volgens de Nieuwe Lyſt der Verponding ſtonden 'er in 't jaar 1732 Honderd Twee-envyftig Huizen: in de Oude bedraagt het getal maar Honderd Agttien Nommers.

De Kerk van Laaren heeft wel eer geſtaan omtrent of ter plaatſe daar nu het Laarder Kerkhof gevonden wordt, dat noch het St. Jans Kerkhof heet, gelyk de Kerk aan Joannes den Dooper was toegewyd: doch naardien de Huisluiden in de Spaanſche

ſche Beroerten niet magtig waren om deeze Kerk vry te houden van 't geboefte, dat 'er zig dikwils in legerde en verſterkte, werdt zy, op laſt van 's Lands Staaten, afgebroken, en de Ingezetenen beholpen zig met de Kapelle, die in het Dorp ſtondt en welke de tegenwoordige Kerk is. Zy was, in den jaare 1618, zoo zeer vervallen, dat de Ingezetenen zig onmagtig vonden om ze te herſtellen, waarom zy by de Staaten verzogten, dat dit Gebouw, voor die enkele reize, uit 's Lands Middelen in behoorlyken ſtand gebragt mogt worden, met belofte dat zy in vervolg van tyd voor het onderhoud zouden zorg draagen (k). Niettegenſtaande deeze herſtelling, vertoont zy zig oud, maar pronkt met een agtkanten Tooren naar den Gottiſchen Bouwtrant. Wy hebben reeds gezien dat zy, benevens die van Blarikum, door den zelfden Predikant bediend wordt. Het bovengemelde Laarder Kerkhof legt ten Weſten van Laaren naar den kant van Hilverſum, en beſtaat uit een vierkant Pleintje, gelegen op een' Heuvel en omringd met eene Aarden Borſtweering. De Roomſchgezinden hebben 'er veel eerbied voor en willen dat hier verſcheiden Mirakelen zouden gebeurd zyn, en men zegt dat ze 'er ſomtyds hun aandagt by wyze van Bedevaart verrigten. Veelen verkiezen 'er begraaven te worden. Men vindt in het Opſchrift van eene Zerk, dat hier een hunner Paſtooren begraaven is. Zy hebben ook te Laaren eene Statie, die door een Wereldſch Prieſter bediend wordt.

GOOI-LAND. *Laaren.*

(k) *Hoofts Brieven* bl. 60.

Gooi-land. Hilversum.

Hilversum legt omtrent twee Uuren gaans van Naarden, en is het grootste Dorp van Gooiland, hoewel het in het uiterlyk aanzien zou schynen kleiner dan Huizen te zyn; maar dit laatste is ruimer in deszelfs Betimmering. De Heuvels, welke rondsom Hilversum leggen, en die men gewoon is genoegsaam allen te bezaaien, maaken de toegangen naar het Dorp zeer bekoorlyk en leveren zeer aangenaame Verschietgezigten op. De Schotbaare Landen van Hilversum bedraagen 92 Zwad, 8 Voeten Weiland, 417 Morgen, 300 Roeden Geestland, 8 Morgen, 500 Roeden Bouwveenen. Indien de aantekening der Huizen van of onder dit Dorp goed is in de Oude Lyst der Verponding van den jaare 1632, moeten 'er toen maar 146 Huizen gestaan hebben, en derhalven in den tusschentyd dat de Nieuwe Lyst van den jaare 1732 is opgemaakt zeer kragtig toegenomen zyn, want deeze spreekt van 463 Huizen, waar uit men den Bloei en Welvaart van Hilversum kan afneemen. Deeze heeft dit Dorp niet alleen van den Landbouw, maar ook van de Weeveryen van zekere Katoenen gestreepte Stoffen, en van de Laakenweevery, die hier sedert kort in 't begin deezer Eeuwe merkelyk is aangegroeid, doch sedert wederom eenigszins verminderd: men heeft 'er echter noch Honderd Getouwen in gang. In den Tweespalt tusschen Holland en Gelderland, terwyl Filips van Oostenryk, nu Koning van Span-

Gooiland. Hilversum.

goeddunken van Schepenen in den Dorpe daar de eigenaar woonagtig was, en Schepenen van Hilverſum zouden hun eigen Land en hunne Meente of Gemeene Weiden keuren, gelyk die van Laaren voormaals pleegen te doen. Die van Hilverſum hebben getragt hunne Vaart ten Zuiden van 's Graaveland gelegen, door de Heide heenen te brengen tot aan het Dorp, waar in zy verhinderd zyn door het verbod van in Gooiland geene Zanderyen te mogen aanleggen dan omtrent de Stad Naarden: zoo dat de Schuit, die tuſſchen Amſterdam en Hilverſum over en weder vaart, de Goederen een klein half Uur gaans van het Dorp af moet loſſchen en laaden, welke dan met Wagens worden af- en aangevoerd, tot groot ongerief van de Ingezetenen.

'sGraaveland.

'sGRAAVELAND, het nieuwſte, netſte en vermaaklykſte Dorp van geheel Gooiland, legt ruim een Uur gaans van Naarden, en maakt met deszelfs Landſtreek het Weſtelykſte gedeelte van Gooiland uit, zynde hier de Grensſcheiding tuſſchen Holland en 't Sticht, eenige Voeten ten Weſten van de 'sGraavelandſche Vaart, die naar de Loosdrecht en Hilverſum heenen loopt. Tot omtrent Vyfentwintig jaaren in de voorgaande Eeuw was hier noch niets van al het fraai, dat tegenwoordig het oog verluſtigt, en men vindt in dien tyd deezen oord beſchreeven als Onlanden, Vullingen, verlaatene Veenen, uitgedolven en moeraſſige plaatſen, die

meeſt

meest niet anders dan Biezen, Hei en andere wilde ruigte voortbragten. Deeze Landen behoorden ten dien tyde noch aan de Graaflykheid, zonder dat zy onder het byzonder Bestier van eenige andere Dorpen van Gooiland schynen geweest te zyn, waar uit men met reden kan opmaaken, dat zy den Naam van *'sGraavenlanden* behouden hebben, die by verkortinge 'sGraaveland geworden is. Van wat slegte hoedanigheid deeze Landen ook mogen geweest zyn, men vondt echter in de voorige Eeuwe, omtrent den jaare 1625 of wat vroeger, eenige luiden, die genegen waren om ze tot bebouwinge bekwaam en vrugtbaar te maaken. Zy keerden zig ten dien einde tot de Rekenkamer van de Graaflykheids Domeinen, met verzoek om die Onlanden voor zeekere erkentenisse te mogen bekomen. De Rekenkamer wees de Onderneemers naar de Staaten van Holland en Westvriesland, aan welken, in den jaare 1625, door Mr. Jan Ingel en zyne medestanders een Verzoekschrift werdt ingeleverd om deeze Landen te mogen benaderen, op zulk eene wyze als zy met de Rekenkamer zouden konnen overeenkomen, en om tevens voor zekeren bepaalden tyd van Jaaren zoodanige Voorregten en Vrydommen te mogen genieten, als gemeenlyk, by den aanleg van nieuwe Landen of Bedykingen worden vergund, benevens het Regt van Ambagtsheerlykheid over den Grond, die hun zou worden toegestaan. Hun Verzoek

GOOILAND. *'sGraaveland.*

GOOI-LAND. *'sGraaveland.*

werdt ingewilligd met eenige bepaaling. Tot erkenteniſſe zouden zy aan de Graaflykheid jaarlyks betaalen tien Stuivers voor ieder Morgen Lands, 't welk volgens Oktrooi van den jaare 1636 veranderd is op de Elfde Schoof. De Ingelanden verkreegen toen ook het Civile Regtsgebied, om, met raad van den Baljuw van Gooiland, Keuren te mogen maaken en hunne Landen te laaten beregten door een Schout en Schepenen, by den Baljuw uit de Ingezetenen te kiezen. Het Crimineel bleef ter berigtinge van de Vierſchaar der Stede Naarden. Op den Grondſlag deezer Oktrooien of wel van het Eerſte, ging men aan het werk om de Landen af te graaven en ter bebouwinge bekwaam te maaken, waaromtrent het Werkvolk der Onderneemers geduurig, door de Ingezetenen der omleggende Gooilandſche Dorpen en in 't byzonder door die van Hilverſum, werden geſtoord, met hunne werken te vernielen, op de Graavers met ſcherp te ſchieten, hen te kwetſen en verder alle moedwilligheid te bedryven, in weerwil van 's Lands Plakaaten en de Inlegeringe van eene Kompagnie Ruiters en Voetvolk. Door den iever der Aanleggers, geraakte nochtans het werk, reeds in het jaar 1634, in die orde, dat de Akkers konden gekaveld worden, en volgens de verdeelinge van dien tyd beliep 's Graaveland op Vyfhonderd Vyfenvyftig Morgen en Agtentwintig Roeden Rynlandſche Maat. Sedert is het een vermaak-

maaklyk Oord geworden, waar in men, in een kort begrip, zeer aangenaame Gezigten ontmoet van lommeryk Geboomte, vruchtbaare Zaai- en Weilanden, Heiden, Water, en Veengronden. GOOILAND. 'sGraaveland.

De aanleg van 's Graaveland is zeer regelmaatig, ſtrekkende zig het Grondgebied, aan de zyde van Naarden, van den Hoek aan de Noordzyde genoegſaam in een regte lyn tot aan de Hilverſummer Vaart, langs een Weg, die ter wederzyde beplant is met eene dubbele ry van hooge en ſchoone Eiken en andere Boomen. Aan de Ooſtzyde van deezen Weg beſchouwt men niet anders dan ſchoone Weilanden en heerlyke Luſtplaatſen en aan den anderen kant is de Dorpbuurt, waar van de Erven der wooningen ſtrekken tot aan de 'sGraavelandſche Vaart. Alle de Huizen, die niet tot Luſthuizen of Boerenwooningen dienen, moeten aan die zyde gebouwd worden, zoo lang 'er plaats in de langte van 'sGraaveland overblyft; hier zyn ook de meeſte Linnenbleekeryen, die zeer goed Water uit de Vaart hebben. Volgens het oordeel van veelen, kan het daaglyks Huislinnen, 't welk hier gewaſſchen en gebleekt wordt, in zindelykheid en witheid de behandeling op de Bleekeryen buiten Haarlem evenaaren. Volgens de Lyſt van de Verpondinge der Huizen in den jaare 1732, zyn 'er toen 111 Nommers, en naderhand 119 voor 'sGraaveland opgenomen.

De Kerk te 'sGraaveland ſtaat aan de Weſt- De Kerk.

GOOI-LAND. 's Graaveland. Westzyde en omtrent in het midden van het Dorp op een belommerd Kerkhof. Zy is niet groot, maar net gebouwd en heeft een klein vierkant Toorentje, met Uur- en Slagwerk voorzien, op 't welk een dergelyk Spitsje staat, dat met Leien gedekt is.

Het Dorp van 's Graaveland gevoelde in den jaare 1672, zoo wel als Hilversum en de Loosdrechten de Inlegering der Franschen, die 'er, tot in den jaare 1673, bleeven en 'er veele baldaadigheden pleegden. Zy verwoestten voornaamlyk de Hofsteden van den Luitenant Admiraal Kornelis Tromp, en die van zyne Gemaalinne Vrouwe Margareta, Baronesse van Raaphorst, welke Lustplaatsen naast malkander gelegen waren. Het heerlyk Geboomte werdt 'er uitgeroeid en het Landhuis van den Admiraal werdt genoegsaam ten gronde toe gesloopt; alles, wat kostelyk was en tot sieraad der Gebouwen diende, werdt verbroken, weggevoerd, verkoft of vernield, en eindelyk ook het Landhuis van des Admiraals Gemaalinne in brand gestoken, waar door het in een puinhoop is ter nedergestort (1). Maar deeze ramp, hoewel schadelyk, was tevens oorzaak dat de Lusthoven, voornaamlyk die der Gemaalinne van den Admiraal, in een heerlyker luister hersteld geworden zyn, gelyk het deftig *Trompenburg* noch heden getuigt, in welkers herstelling en nieuwen opbouw de grootdaadigheid van den Admiraal alleszins doorstraalt. Het Huis, rondsom in een Vy-

(1) *Ontroerd Nederl.* II. D. bl. 627, 628.

Vyver gebouwd, is Vorstelyk, en ryst uit het Water als een Kasteel, pronkende met eenen schoonen Koepeltooren, onder welker bevang een schoone agtkante Zaal van ongemeene ruimte eene pracht van Bouwkunde en sieraaden vertoont. In vier Uitstekken van deeze Zaal, waar van het een tot den Ingang dient, zyn de Schepen afgebeeld, waarmede de Heer Tromp de Overwinning tegen verscheide Natien behaald heeft; rondsom in den Koepel is alles zeer heerlyk beschilderd, en de andere Vertrekken ontdekken niet minder den grootmoedigen Geest van den Zeeheld. De Plantaadje beantwoordt de deftigheid van 't Huis en is in laatere dagen noch vergroot door een van haare volgende bezitters, den Heere Jakob Roeters, op wiens Zoon en Naamgenoot deeze Lustplaats by erfenisse is afgedaald. Deeze uitweiding, ter gedagtenisse van een' van Hollands dapperste Admiraalen, strekt geenszins tot vermindering van andere heerlyke Lusthoven op 's Graaveland, die niet minder aanzienlyk zyn dan de Naamen der Bezitters Agtbaar. De Lusthoven van de Heeren Munter, Bikker, Alewyn, Sautyn, Oetgens van Waveren, Dedel en anderen, maaken de wel eer onvrugtbaare Gooische Vullingen tot een der bekoorlykste Landsdouwen van gansch Holland, in een streek, die men in minder dan een Uur kan bewandelen.

GOOILAND. 's Graaveland.

Tot welweezen van 's Graaveland zyn zeer

GOOI-LAND. *'sGraaveland.*

zeer goede Keuren gemaakt, zoo ten aanzien van de gemeene Wegen en Vaarten, als tot ruſt der Ingetenen, en tot weeringe van allerlei vegteryen en baldaadigheden: ook is 'er zeer goede orde geſteld op het brandbluſſchen, waar toe een goede Brandſpuit onderhouden wordt. Tot meerder veiligheid, worden ook alle onbekende Bedelaars en Marskraamers geweerd: by nacht wordt 'er de Ronde gedaan, waar toe ieder nacht elf Perſoonen de Wagt hebben en in drie Wagthuizen beſcheiden zyn. Alle Mansperſoonen, agttien jaaren oud en daar boven moeten zig hier toe laaten gebruiken, doch het ſtaat vry zyne Wagt aan een ander der Rotgezellen aan te beſteeden.

Het Beſtaan van 's Graaveland is de Landbouw en de Linnenbleekeryen, buiten welke geene byzondere dan noodige Burgerneeringen en Hanteeringen hier gevonden worden.

Tot de Verkiezing van Schepenen van 's Graaveland wordt door den Schout en aanwezende Schepenen een Nominatie gemaakt uit Ingelanden en Opgezetenen, en dezelve overgeleverd aan Hoofd-Ingelanden, die gewoon zyn de perſoonen, hun aangenaam, te tekenen. Deeze Nominatie wordt vervolgens gezonden aan den Baljuw van Gooiland, by wien gemeenlyk de Perſoonen door Hoofd-Ingelanden getekend, tot de verkiezing in aanmerking komen.

Bus-

Bussum is een groot half Uur gaans van Naarden gelegen, en, hoewel het kleinste, echter een der vermaaklykste Dorpen van Gooiland. Hier staat geen Kerk, maar een klein Kapelletje, met een' houten Toorentje, waarin op den middag een Klok geluid wordt om de Bouwlieden uit het Veld te roepen. Hier zyn in 't geheel maar twee of drie Gereformeerde Huisgezinnen, de overigen zyn allen Roomschgezinden, die 'er een Kerk hebben, welke door den Priester van Naarden bediend wordt. GOOI-LAND. Bussum.

De Heereweg van Naarden naar Utrecht strekt door Bussum. Wy vinden van dit Dorp geen getal van Huizen aangetekend, zoo dat het mogelyk als eene Voorstad van Naarden zal kt zyn.

Behalven (is, een half Uur beoosten Naarden, eene aanzienlyke Landhoef, die den naam van *Oud Bussum* voert, gelyk ook Lambertus Hortensius in het meergemelde Handschrift getuigt dat 'er van ouds twee Bussums geweest zyn. Dit Oud Bussum wordt ook het Hooge geheeten. Over het zelve leggen de Landhoeven *Berghuizen* en *Kommerrust*, beide met gemakkelyke Huizingen voorzien. Deeze Hofsteden, die met eene lange Laan van een gescheiden zyn, zouden wy met regt de eerste verblyfplaats der schelle Nagtegaalen mogen noemen. Hier vindt men Dreeven van Linden, Platanussen, Eiken, Ypen- en Berke-boomen, die het oog naauwlyks kan ten einde zien. De afgegraavene Heigronden, die thans in vrugtbaare Akkers

GOOI-LAND. *Bussum.*

kers hervormd, en met Wateren hier en daar doorsneeden zyn, bezoomen de voorzyden deezer Hoeven en leveren een onbelemmerd Uitzigt op de net beplante Wallen van Naarden, 't welk 'er even zoo ver van afgelegen is, dat het oog, zonder zig te vermoeien, hier op in het verschiet een aangenaam Gezigt kan hebben. Oud Bussum behoord thans aan den Heere Abraham Scherenberg; Berghuizen aan den Heere François Heshuizen, Schout van Naarden enz. en Kommerrust aan den Ed. Heere Jan van Geel. Niet verre van deeze Lustplaatsen legt ook *Kraailoo*, 't welk, met zyne Heuvelen, Dalen, Akkers en Waranden wel eer een enkele Buitenplaats was; maar sedert verdeeld is, en waar van de Zuidzyde tegenwoordig behoort aan de Weduwe van den Heere Mr. Kiliaan van Rensselaar, en de Noordzyde aan den Heer Anthoni van Rensselaar.

In deezen Oord, doch veel nader aan de Zuiderzee, en op derzelver Oever ten Oosten van Naarden, legt ook *Oud Naarden*, wel eer een Hofstede, doch thans een Boerenwooning, daar mooglyk een gedeelte der Oude Stad zal gestaan hebben, waar van de Overblyfselen, gelyk wy gemeld hebben, echter verbeeld worden dieper in Zee te leggen. De Gelegenheid voor eene Lustplaats zou op weinige plaatsen bekoorlyker konnen uitgedagt worden; zy legt in het midden van digt begroeide Bosschen, welige Akkers, Waranden en bevallige Heuvelen, wier beschouwing

in

in weinig oogenblikken door eene aangenaame veranderinge van gezigt op de Zuiderzee verwisseld wordt.

Gooi-LAND.

Muider-berg.

MUIDERBERG, dat een groot Uur gaans ten Westen van Naarden en een half Uur beoosten Muiden legt, is een klein doch zeer vermaaklyk Dorp, voor zoo verre de Landsdouw betreft, hoewel de Grond rondsom laag en zelfs moerassig is. Echter beschouwt men hier, in een klein bestek, alle de veranderingen van Gooiland, van Heuvelen, Zaai- en Weilanden en Bosschaadjen, benevens 't Gezigt op de Zuiderzee; en het ontbreekt 'er geenszins aan bekoorlyke Lusthoven. Met reden mag men gelooven dat het zynen Naam heeft van het naby gelegêne Muiden en de naast aanleggende Heuvelen. Omtrent Muiderberg meent men dat Graaf Floris de V door de samengezwoorenen is omgebragt, en dit blykt al heel duidelyk uit het stigten van de Kapelle door Graave Willem van Henegouwen, den Derden van dien Naam onder de Graaven van Holland, volgens zynen Brief, gegeven in den jaare 1324, waar in hy Muiderberg beschryft als gelegen in den Lande van Amstel, en deeze Kapelle begiftigt met Inkomsten (m) uit de Visscherye van den Lande van Amstel, doch hoe het sedert aan Gooiland, onder welkers Baljuwschap en Regten het tegenwoordig behoort, in vervolg van tyde geraakt is, hebben wy niet kon-

(m) *Wilh. Procur. ap. Ant. Matth. in Anal.* T. II. p. 538. 4°. *J. de Beka Chron. Auct. ap. Eund.* T. III. p. 184.

GOOT-LAND. *Muiderberg.*

konnen opdelven. Deeze Kapel is, zoo als het ons voorkomt, noch de Kerk van Muiderberg, die een' vierkanten Tooren heeft, waar op een fpits plag te ftaan, die in deeze Eeuw door een' ftormwind afwoei en federt niet herfteld is. Niettegenftaande de kleinheid van dit Dorp heeft de Gereformeerde Gemeente hier haaren eigenen Predikant. In den jaare 1673 hadden de Franfchen zig op Muiderberg verfchanft en Batteryen opgeworpen tegen die van Muiden aan, welke Stad zy toen onder hunne magt hoopten te krygen. Zy werden echter van hier gedreeven door verfcheide Uitleggers op de Zuiderzee, die van Amfterdam gezonden werden, en door Vlotfchuiten met Kanon, waar van men dryvende Batteryen maakte, die hen van de Vaart tuffchen Muiden en Naarden zoo hevig benaauden, dat zy, op den 6 Juny van 't gemelde jaar, opbraken en hunne onderneeminge lieten vaaren. Aan de Hakkelaarsbrug, die niet verre van hier gelegen is, heeft men een Tolhuis daar de Heffenkarren gewoon zyn haare pleifterplaats te houden. Muiderberg is niet groot, volgens de Lyften der Verponding van de jaaren 1632 en 1732, op welker eerfte het getal op 34 en op de laatfte op 28 Huizen begroot werdt: voor Schotbaar Land zyn 'er niet meer dan 150 Morgen aangetekend. Het Regthuis, dat tot een Herberg gebruikt wordt, is een braaf Gebouw.

Niet

Niet verre van hier legt de NaarderMeer, die van geen groot belang is. In of omtrent den jaare 1628, heeft men getragt deeze Meer te bedyken en droog te maaken, doch men bevondt de natuur van den grond onbekwaam om eenige vastheid te krygen, die bestaan konde om de opwelling en waterzypeling te weeren; zoo dat de Ridder Hoofd (n) in zyn tyd bedugt was dat de onderneeming wel nimmermeer mogte gelukken, en de ondervinding heeft geleerd, dat de kosten vergeefs geweest zyn. Na dit mislukken, hebben de Hoofd-Ingelanden, Dykgraaf en Heemraaden van die Meer hier eenige Vogelkooien aangelegd, en werdt op hun verzoek, in den jaare 1645, door den Hove van Holland een Verbod gedaan van, binnen den ring van de Naarder Meer, te schieten of eenig gerugt te maaken binnen de Vyfhonderd Roeden van deeze Vogelkooien; ook werdt het visschen met Hengelroeden in de Meer verboden en alleen in de Ringsloot toegestaan (o). De De Visschery in de Meer, is volgens Resolutie van Gekommitteerde Raaden van 24 Oktober 1657, vry en onbelast van Verponding gesteld voor hun, die 't Oktrooi van bedyking hebben.

GOOILAND. Naarder Meer.

(n) *Hoofts Briev.* bl. 129.

(o) *Medegedeelde Berigten.*

WELSP of, gelyk anderen schryven, WEZOP, de aanzienlykste der drie Steden, die in of omtrent Gooiland leggen, is ruim twee Uuren gaans van Amsterdam, een half Uur van Muiden en twee Uuren

WEESP. Gelegenheid.

WEESP. van Naarden. De Vegt, die digt aan Weesp vry breed is, loopt door de Stad. De Stads Wallen zyn van aarde opgehaald naar de hedendaagſche Veſtingbouwkunde, inzonderheid aan dat gedeelte, 't welk aan den Ooſtkant van de Vegt gelegen is, en met een lange Brug, aan welke Tol betaald wordt, aan de Stad gehegt wordt: over deeze Brug is een fraaie Steenen Poort, gelyk ook eene diergelyke aan de Zuidzyde der Stad gevonden wordt, beide in den jaare 1676 naar den hedendaagſchen trant gebouwd: aan de Noordzyde van de Vecht is noch een Poort met ſteene Rondeelen, welke tot een Gevangenhuis gebruikt wordt. Men noemt deeze Poorten de Muider Poort, de Utrechtſche Poort en de Naarder Poort. De Stad heeft verſcheide Straaten en Graften, die zeer wel betimmerd zyn. Volgens Handveſt van Albrecht van Beieren van den jaare 1401, werdt het Regtsgebied van Weesp uitgebreid (p) ten einde de Stad te kunnen uitleggen, en Keizer Karel de V heeft hier omtrent noch een breeder Voorregt gegeven in den jaa- 1552, vergunnende aan die van Weesp twee nieuwe Straaten te maaken, de eene ſtrekkende, naar luid der Handveſt, van de Slykſtraat af tot aan de Noordzyde van 't Kerkhof en de andere van de Zuidzyde van 't zelfde Kerkhof tot aan het Zuideinde van de Stad, en dit alles ter wydte van twee of drie-entwintig Voeten, lynregt uitgaande (q). Om dit ter uitvoer te bren-

(p) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 3.

(q) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 13.

brengen geraakte die van Weesp in geschil met een der Nonnen-Kloosters der Stad, genaamt het Jonge Konvent, alzoo volgens dit Oktrooi, de nieuwe Straat aan de Zuidzyde van het Kerkhof zou hebben moeten getrokken worden door het Klooster heenen; ter welker plaatse zy voor een gedeelte Oostwaards heenen geleid werdt tot op zekeren Afstand (r). By deezen Brief werdt hun ook noch toegestaan, om in plaats van de Duiker of Zyl, aan de Zuidzyde van de Stad een Sluis te leggen ter wydte van agt Voeten; waar toe zy reeds verlof gekreegen hadden van Hertog Jan van Beieren, by zynen Brief in het jaar 1422 gegeven (s): maar mooglyk hadden zy toen geen Regt om den Tol op deeze Sluis te vorderen, dien Keizer Karel bepaalde op een halven Stuiver Brabants voor ieder doorvaarende Schuit (t). De gemelde Albrecht vergunde, in het jaar 1386 aan die van Weesp eene vrye Jaarmarkt, geduurende vier dagen voor en vier dagen na St. Viktors dag (u), op den 18 Oktober, en omtrent deezen tydt, wordt de Jaarmarkt noch tegenwoordig gehouden, behalven dat 'er ook des Dingsdags en Vrydags een Weekmarkt is.

Volgens de gedagten van Pontanus zou de Stad Weesp haaren naam gekreegen hebben van de *Usipeten* of *Usipiers* (v); 't welk geen groote waarschynlykheid heeft, om dat men eer mag stellen dat deeze Volkeren een hoek van Kleefsland en Mun-

WEESP.

(r) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 17.

(s) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 3.

(t) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 16.

(u) *Handv. van Weesp, Muiden en Naarden.* bl. 2.

Naams-Oorspronk.

(v) *Toon. van Gelder.* bl. 17.

WEESP sterland bewoond hebben (w). De zaak is te duister om 'er met eenigen grond over te redeneeren.

Historie. Wanneer of omtrent welken tyd de Stad gebouwd werdt, is onbekend: hoewel Simon van Leeuwen (x) zegt, dat het door de Burggraaven van Leiden geschied is, waar van hy nochtans geen bewys bybrengt. Eertyds zou Weesp een Kasteel geweest zyn, dat aan een Geslagt van dien zelfden Naam behoorde, gelyk men leest van eenen Bero van Wesopa in zeekeren Brief van Andreas, Bisschop van Utrecht; welke Brief in 't jaar 1131 gegeven werdt (y). Het zou ook den naam van *Wispe* gevoerd hebben, 't welk blykt uit een' anderen Brief van Bisschop Godefridus, waarin hy meldt dat Egbert van Amstel hem de helft van de Tienden in Wispe weder gegeven hadt (z). Gysbrecht van Amstel magtigde, in den jaare 1233, den Heere Menso van Wesepe om van zynentwege afstand te doen van zekere Goederen in Bukescope aan de Abtdisse van Rynsburg (a). Wy twyfelen of Weesp een Stad geweest is, toen het door de Kennemers, in den twist van den Graave van Loon, in 't jaar 1204, tot assche verbrand werdt, naardien Wilhelmus Procurator van Egmond (b), het Latynsche woord *Villa* gebruikt, waar door hy elders plaatsen betekent, die nimmer Steden geworden zyn. Bisschop Jan van Arkel heeft het ter zelfder tyd als Muiden verbrand, te weten in den jaare 1356 (c).

Moog-

(w) *P. Cluverii Germ. Ant.* Lib. III. Cap. X. p. 543.

(x) *Bat. Illust.* bl. 1293.

(y) *Alting Not. Germ. Infer.* P. II. p. 204.

(z) *Heda in Godefrido.* 175.

(a) *Boxhorn. Theatr. Holl.* p. 345.

(b) *Wilh. Procur. ap. A. Matth.* T. II. p. 491. 4°.

(c) *J. de Beka Chron. auct.* p. 249.

Mooglyk was Weesp toen kort te voren eene bevefte Stad geworden, Hertog Willem van Beieren fpreekt in de Eerfte Handveft van Weesp, gegeven in den jaare 1355, als van eene bevefte Stad en bepaalt derzelver Vryheid tot den uiterften kant van haare Graften (d). De Stad werdt in 't jaar 1374 mede gekwelt met de Brandfchattinge, die de Utrechtfchen aan verfcheide Plaatfen in Holland afdwongen om zig te wreeken over den hoon van Hertog Albrecht van Beieren (e). Naderhand, te weten in of omtrent den jaare 1455, moet men in Holland weder om eenige bekommeringen gehad hebben voor een aanval der Utrechtfchen; dewyl Filips van Bourgonje toen aan die van Weesp en Weesper-Kerfpel beval, dat zy de Stad, Poorten en Veften in aller manieren zouden fterken, bewaaken en bewaaren, alzoo die van Utrecht, gelyk hy zegt, eenige van de Steden hun naaftgelegen zouden tragten in te neemen (f). De Gefchiedeniffen melden evenwel niet dat 'er in dien tyd aan Weesp iets vyandlyks is overgekomen. Maar aan het zelve bejegende wederom in den jaare 1505 een gelyk lot als aan die van Muiden door den Inval van Karel van Egmond, Hertog van Gelder, die de Stad bemagtigde, door aan den eenen kant brand in dezelve te doen ftigten, en ze aan de anderen kant te overrompelen, terwyl de Burgers bezig waren om het Vuur te bluffchen. Weesp heeft

WEESP.

(d) *Handv. van Weesp enz.* bl. 1.

(e) *Zie hier voor* bl. 61. *en de aangehaalde plaatfen.*

(f) *Handv. van Weesp enz* bl. 7.

WEESP. de zyde van den Koning van Spanje gehouden tot in den jaare 1577, wanneer het een Verdrag aanging met den Prinse van Oranje om zig aan de Staaten over te geeven. In of omtrent den jaare 1647 is 'er een Nieuwe Uitlegging der Stad geschied, waar toe door de Staaten van Holland en Westvriesland op den 5 November Oktrooi verleend werdt, waar door het Regtsgebied der Stede mede vergroot geworden is.

Getal der Huizen. Volgens de jongste opneeminge der Huizen in den jaare 1732, werden 'er in Weesp 494 in de Lyst der Verpondinge gebragt, zoo dat de Stad sedert den jaare 1632 in getal van Huizen is toegenomen, naardien 'er in dien tyd maar van 341 gemeld wordt. In 't jaar 1739 beliepen de Verpondingen te Weesp

Weesp	*f*	2879:	--	--
Waar af gaat de Vermindering by Doleantie, in den jaare 1740	*f*	17:	12:	--
	f	2861:	8:	--
En waar by gevoegd moet worden de Verhooging wegens de van nieuws getimmerde en verbeterde Gebouwen	*f*	35:	14:	--
Komt voor den ganschen beloop der Verpondingen	*f*	2897:	2:	--

Stadhuis. Het Stadhuis, staande op de Grobbe, aan

aan een ſteenen Brug, met een fraai Voor- WEESP.
plein, werdt, in den jaare 1634, vry deftig gebouwd, doch, in den jaare 1660, merkelyk vergroot. Het pronkt met een doorlugtig Toorentje. Boven in den Gevel ſtaat het Beeld der Geregtigheid, byna Levens grootte; een weinig laager ziet men het Wapen van Holland, en boven den Ingang het Wapen der Stede. Beneden in het zelve, ten einde van een ruim Plein, is de Vierſchaar, in welke, boven de Zitplaats van Schepenen, Salomons eerſte Geregt verbeeld is in fraai Schildery, door Gysbert J. Sibille, Burgemeeſter van Weesp, wiens naam in de Schilderboeken niet bekend is, doch wiens Kunſt hier der Beſchouweren opmerking verdient. Ter zyde van de Vierſchaar, met eenige Trappen naar boven, treedt men in Schepenskamer, waar in een andere Schildery, in welke de Vergadering van Schout, Burgemeeſteren en Schepenen der Stad Weesp, gelyk dezelve in den jaare 1652 beſtondt, door den gemelden Kunſtenaar, naar 't leeven, is afgebeeld. In dit Stadhuis heeft men ook een Raadkamer, Burgemeeſterskamer en andere Vertrekken, in welker ſommigen noch eenige Schilderyen van den zelven Sibille ten toon hangen.

De Waag ſtaat aan de Vegt en plagt voormaals het Stadhuis te zyn. De Waag.

De Kerk is vry groot en niet onſierlyk. Zy is van een Orgel voorzien, 't welk een De Kerk.

WEESP. zeer aangenaam geluid geeft. De Tooren, aan deszelfs benedenste gedeelte met Leyen gedekt, is, hooger op, doorlugtig en eindigt in den top met een Appel. Het Klokkenspel, dat in deezen Tooren hangt, wordt zeer gepreezen. De Kerk wordt bediend door twee Predikanten, Leden van de Klassis van Amsterdam. Onder deezen Kerkvang behooren ook de Ledemaaten van Weesper-Kerspel, en van de vier Ouderlingen, in den Kerkenraad van Weesp, zyn 'er twee uit het Kerspel.

Luthersche Kerk. De Lutherschen hebben hier ook een taamlyk groote Gemeente en een goede Kerk, die voor eenige jaaren vernieuwd werdt.

Roomsche Kerk. De Statie der Roomschgezinden te Weesp wordt bekleed door een Werelds Priester.

Doopsgezinde Kerk. De Doopsgezinden plagten hier mede eene Vergaderplaats te hebben, en eigenen Leeraar; doch door het uitsterven van het meeste Getal van Ledemaaten dier Gemeente, is 'er by het openvallen der plaatse geen ander Leeraar verkooren. Maar eenige jaaren geleden, plagten 'er de Leeraars der Gemeente te Amsterdam, noch somtyds in den Zomer te prediken, voornaamlyk ten gevalle der Doopsgezinden, die omtrent Weesp hunne Buitenplaatsen hebben.

Weeshuizen. Twee Weeshuizen zyn 'er in Weesp; het Burger Weeshuis, 't welk een vry goed Gebouw is, en het Armen Weeshuis, waar in ook de Burgerweeskinderen, die boven de

de twaalf jaaren oud zyn, worden opgevoed. Zy zyn beide van Kloosters gestigt, en waren tot den jaare 1655 met malkander vereenigd. In het Armenhuis leeren de Jongens allen de Lakenweevery, doch in het Burger Weeshuis staat het hun vry een Ambagt, naar hunne zinlykheid, te kiezen. Ieder deezer Huizen wordt door vier Regenten bestierd. WEESP.

Het Gasthuis, 't welk het Bartholomeus Gasthuis genoemd wordt, staat agter het Stadhuis. Het is een aanzienlyk Gestigt en het fraaiste der Stad. Hier in konnen alle Vreemdelingen voor een enkelen nagt Huisvesting vinden. In het zelve worden ook onvermogende door de Diakenie besteed. Gasthuis.

In Weesp, plagten voor deezen veele Brouweryen en derzelver Bieren zeer vermaard te zyn, zoo binnen als buiten 's Lands; doch deeze Neering is genoegsaam geheel vervallen: thans is 'er maar één, waarin ook de Mol gebrouwen wordt, die eenig Vertier in de nabygelegene Steden heeft. De Branderyen van Moutwyn en Jenever zyn de grootste tak van 't bestaan deezer Plaats. Men heeft 'er dertig Branderyen, met Vyfenvyftig ruige Ketels, waar toe tien Moolens in gang zyn. Het mesten der Verkens is een gevolg van deeze Neering. De Lakenweevery wordt ook in Weesp geoeffend. Neering.

De Regeering van Weesp bestaat in den Hoofd-Officier, die dezelfde is als de Drossaard Regeering.

WEESP. ſaard van Muiden, den Schout, die ook het Ampt van Stedehouder van den Hoofd-Officier bekleed; drie Burgemeeſters, zeven Schepenen en eenentwintig Vroedſchappen. Twee Sekretariſſen zyn 'er mede, waar van de een het Kollegie van Burgemeeſteren en Vroedſchappen en de andere de Schepenen of het Geregt bedient. Tot het verkiezen dezer Schepenen werdt by Handveſt van Jan van Beieren vaſtgeſteld, dat te Weesp Schepenen zouden zyn, die 's Graaven Dienaar, waar door de Hoofd-Officier verſtaan moet worden, aldaar zetten zal (g). Vervolgens maakte Filips van Bourgonje eene andere ſchikking, by Handveſt van den 2 December des jaars 1445, volgens welke Eenendertig der rykſte Poorteren, die meeſt leggende Erve en ſtaande Getimmerte hebben en hoogſt daar op in 't ſchot ſtaan, alle jaaren op Vrouwendag, by de meeſte ſtemmen, kiezen zullen veertien *notabele* Mannen uit de gemelde Eenendertig of uit andere Poorteren, uit welke Veertien perſoonen, zeven door den Raade van Holland met de meeſte ſtemmen gekooren wezende, door den Baljuw van Gooiland, of die de Hertog als Graaf zoude magtigen, moeſt worden beëdigd. Deeze zeven Schepenen zouden onmiddelyk het eerſte jaar drie Burgemeeſters kiezen, en vervolgens ieder jaar twee Nieuwe, laatende een Oude in de Regeeringe blyven, en om de kleinheid der Stad werdt hun ook

(g) *Handv. van Weesp enz.* bl. 5.

ook vergund halve Zusterlingen, in plaatse van Agter-Zusters-kinderen te verkiezen (h). Tegens deeze Handvest kantte zig Heer Lodewyk van Montfoort, toen Baljuw van Gooiland, beweerende voor den President en Raade van Holland, dat hy in bezitting was om Schepenen te zetten naar zynen wille, gelyk zyn voorzaat ook geweest was, 't welk die van Weesp by het verkrygen van de Handvest aan den Graave verzweegen hadden; waar op aan de Afgezondenen, die in naame van de Stad Weesp voor den Hove verscheenen waren, gevraagd werdt of zy zig vermaten magt te hebben om den Baljuw deswegens naar style van Regten te volgen; doch zy zich hier toe niet gelast vindende, werdt voor dien tyd, behoudens ieders Regt, verstaan dat de Baljuw eenige persoonen zoude benoemen en ook de Afgezondenen van Weesp eenige anderen om daar uit de Schepenen voor dat jaar te kiezen, door de genen, die hier toe by den President en Raade zouden worden gemagtigd, en zou de zaak verder bepleit en hier op Uitspraak gedaan worden naar behooren (i). Wy weeten niet of hier op eenig verder Vervolg in Regten geschied is. Uit zeekere Ordonnantie van den Hove van Holland, uitgegeven den 7 September des jaars 1541, blykt dat het Regt om Schout en Schepenen te verkiezen, al voor dien tyd, aan den Baljuw als Hoofd-Officier is gelaaten (k);

WEESP.

(h) *Handv. van Weesp enz.* bl. 6.

(i) *Uit Medegedeelde Berigten.*

WEESP. (k); gelyk de Verkiezing van Schepenen nog tegenwoordig, volgens Resolutie van den 20 Maart 1603 jaarlyks, door hem, op den 2 February geschiedt. Schepenen kiezen jaarlyks, volgens de aangehaalde Handvesten, de Burgemeesteren. De Sekretaris van den Geregte werdt, van ouds, door de Graaflykheids Rekenkamer of nu dôor Gekommitteerde Raaden aangesteld; doch Burgemeesteren stellen hunnen eigenen Sekretaris aan.

(k) *Uit Medegedeelde Berigten.*

Wapen. Het Wapen van Weesp bestaat in een Zilveren Paal op een Blaauw Veld.

WEESPER-KERSPEL. WEESPER-KERSPEL bestaat uit verscheiden Landen of Polders, rondsom Weesp gelegen, welke verdeeld zyn in deeze vier Stokken; Overvegt, waar onder Uitermeer; wyders het Gein, de Gaasp en Bylemer. Zy bevatten te samen volgens de Quohieren der Verponding 2207 Morgen, 550 Roeden Lands. In den jaare 1632 werden 'er 124 en in die van den jaare 1732, 153 Huizen voor Weesper-Kerspel in de Lysten der Verponding gebragt; doch ten aanzien van de laatste Lysten vinden wy aangetekend, dat 'er, van ouds, geschil zynde tusschen Weesp en Weesper-Kerspel over de Jurisdictie en Gadering voor Bloemendaal en Hollandsch Ankeveen, een afzonderlyk Quohier voor deeze Distrikten is opgeregt, en voor dezelve aangetekend 31 Huizen en 5 Molens. Volgens medegedeelde Berigten, zyn 'er in de 18 Polders van Weesper-Kerspel, met

met Bloemendaal en Ankeveen hier onder der begrepen, 3801 Morgen, 3 Hont en 16 Roeden Lands met 185 Huizen. Overvegt legt ten Oosten der Stad Weesp en ten Noordoosten van de Vegt: het Gein ten Zuidwesten van die Rivier en de Stad tot aan het Regtsgebied van Abkoude en heeft ten Westen het Water, naar het welk het den Naam voert: de Gaasp, insgelyks naar een Stroompje van deezen Naam geheeten, langs welk het zig heenen strekt, legt ten Westen van Weesp. De Bylemer, welke gedeeld is in Oost- en West-Bylemer Polder, paalt ten Oosten aan het Gein ten Noordoosten aan de Gaasp en ten Noordwesten aan de Bylemermeer. De Bylemer, hoewel zy, van ouds, niet groot geweest is, was echter uitgestrekter eer de Bylemer-Meer bedykt werdt; dewyl 'er eenigen van de Bylemer Landen in de Bedyking zyn ingetrokken. Weesper-Kerspel heeft een afzonderlyk Regtsgebied van de Stad Weesp; doch hier over over zyn nu en dan eenige Geschillen tusschen Burgemeesteren dier Stad en de Ingelanden van het Kerspel gereezen. De vier Stokken van Weesper-Kerspel, boven gemeld, zyn verdeeld in twee Regtbanken. Overvegt, of Uitermeer, met het Gein en de Gaasp maaken de eene Regtbank en die van de Bylemer de andere Regtbank uit. In beiden spant de Hoofd-Officier de Hooge Vierschaar met Schepenen, die ook met den Schout aan hun Hoofd in 't Civiel

WEESPER-KERSPEL.

von-

WEES-PER-KERSPEL.

vonnissen. De Regtbank van Overvegt, het Gein en de Gaasp heeft zeven Schepenen, van welke de Hoofd-Officier, volgens Resolutie der Staaten van Holland en Westvriesland van den 20 Maart des jaars 1663, gehouden is in het eene jaar vier Schepenen te kiezen, die in de Stokken woonagtig zyn, by welken hy als dan drie anderen uit de Ingelanden voegen mag, die geen vaste woonplaats in de Stokken hebben. In het andere jaar moet de Hoofd-Officier drie Schepenen, in de Stokken woonagtig, kiezen, en hy mag 'er vier uit de Ingelanden byvoegen. De Regtbank van de Bylemer heeft vyf Schepenen. De Schout, eigenlyk een Substituit van den Hoofd-Officier en de Sekretaris, zyn dezelfde als die der Stad Weesp. Ten aanzien van het Schout-Ampt, is voorgevallen, dat de Baljuw van Gooiland, als Hoofd-Officier van Weesper-Kerspel, in den jaare 1541, eenen anderen Schout dan dien van Weesp over het Kerspel aanstelde: doch Burgemeesters dier Stad vielen hier over klagtig aan den Hove van Holland, en by Uitspraak werdt vastgesteld dat dit Ampt door den zelfden persoon zou worden bekleed (l). De Ridder Hooft, als Hoofd-Officier van Weesp en Weesper-Kerspel hadt, in den jaare 1632, eenige moeilykheid met die van het Kerspel over het aanstellen van een *Sekretaris*; alzoo de Huisluiden eenen byzonderen Sekretaris over hunne Geregten wilden aangesteld hebben

(l) *Uit Medegedeelde Berigten.*

ben (m). Maar hier in is geen verandering voorgevallen. Voorheenen hadden die van de Bylemer hun eigen Regthuis: doch de Regtbanken zitten tegenwoordig op het Stadhuis te Weesp, als Leden van het Weesper-Kerspel.

WEESPER-KERSPEL.

(m) *Hoofts Brieven* bl. 254, 258.

Onder Uitermeer legt een Schans, de *Uitermeersche Schans* geheeten, die een Sluis aan de Vegt dekt, door welke het omleggende Land beoosten de Vegt kan onder Water gezet worden. Volgens het Jaartal, 't welk aan deeze Sluis gezien wordt, schynt zy, in den jaare 1637, gebouwd; maar is, om het merkelyk verval, in den jaare 1747, vernieuwd. De Schans is op den zelfden tyd veel verbeterd; aan de Landzyde of den Oostkant heeft zy een Kontrescharp en breede Graft. Langs deeze Graft loopt de Ryweg naar Ankeveen en 's Graaveland: over dezelve legt een Brug, over welke men in de Schans treedt. Alle Vaartuigen, die uit de Vegt naar Gooiland vaaren, moeten door deeze Sluis en Schans heenen, en zeker Schutgeld betaalen.

Uitermeersche Schans.

Aan de Westzyde van de Vegt, ruim een Uur gaans van Weesp is noch een Schans aan den *Hinderdam*, de *Overmeersche Schans* geheeten. Zy legt op een Eilandje in het midden van de Vegt, zoo dat men 'er rondsom kan heenen vaaren, en is in of omtrent den jaare 1747, mede veel verbeterd. In een Kaart van den jaare 1619, wordt hier een Dam getekend, die dwars

Overmeersche Schans.

door

WEESPER-KERSPEL. door de Vegt lag en met Sluizen voorzien was. In deeze Kaart vindt men geene Sluizen te Muiden, zoo dat men hier het Water van de Vegt schynt te hebben afgeschut; waar omtrent het maaken van de Uitermeersche Sluis verandering schynt te weeg gebragt te hebben.

Huis ten Bosch. Tusschen de Uitermeersche Schans en den Hinderdam was wel eer het *Huis ten Bosch*, eene oude Ridder Hofstede, uit den Huize van Yſſelstein. Het werdt, in den Oorlog tusschen Hertog Filips van Bourgonje en den Bisschop van Utrecht, door het Volk van den Hertog verwoest, die Heer Herpert van Yſſelstein gevangen namen (n). Men schynt het weder opgebouwd te hebben; dewyl 'er getuigd wordt, dat de Franschen in den Oorlog van den jaare 1672 en 1673, het zelve geheel en al hebben vernield. Ook is 'er niets meer dan den Grond van te zien. Doch deeze heeft veele Heerlyke Geregtigheden en Agterleenen. De Heerlykheid behoort aan den Heere Abraham Kromhuizen.

(n) *Goudh.* bl. 454.

De Bylemer Meer. De Bylemer-Meer legt ten Noordwesten en ten Westen van de Bylemerlanden en ten Noorden van Weesper-Kerspel en omtrent een vierendeel Uur gaans van de Diemermeer. Wy zouden vaststellen dat deeze Meer, benevens de Bylemerbroek de Landen geweest zyn, die de Heeren uit den Huize van Amstel aan de Bisschop van Utrecht hebben afgestaan in den Zoen van den jaare 1285, indien men naamlyk,

lyk, gelyk het ons waarschynlykst voorkomt, in deezen Zoenbrief leezen moet *Bendelmeerbroek* en niet *Wendelmeerbroek*, gelyk sommigen leezen; doch hoe deeze Landen en de Meer naderhand weder aan de Graaflykheid van Holland gekomen zyn weeten wy niet te zeggen. In het laatst van den jaare 1622, werdt 'er van de Staaten van Holland en Westvriesland Oktrooi verzogt en verkreegen om deeze Meer te mogen bedyken, droog te maaken en in eigendom te behouden, op eene erkentenis van Duizend Guldens jaarlyks, te verdeelen over de Morgentalen van de bedykte Meer, mits de Ingelanden, wier Landen in dezelve zouden moeten getrokken worden, te vergenoegen en op zoodaanige Voorwaarden van Bestieringe over de drooggemaakte Landen als meesten tyd by het bedyken van Meeren of Waterplassen verzogt worden, mitsgaders Vrydommen van Lasten voor eenige jaaren (o). Dit Werk heeft ook zynen voortgang en goeden uitslag gehad, zoodaanig dat de Landen in den jaare 1627 zyn droog geweest en toen door de Ingelanden of Onderneemers aan de Staaten verzogt werdt het Hooge, Middelbaare en Laage Regtsgebied over de Bedyking te mogen oeffenen (p), gelyk zulks toegestaan werdt (q), en gelyk ook deeze drooggemaakte Landen hunnen eigenen Baljuw gehad hebben. Tegenwoordig is deeze Meer wederom een wezenlyke Waterplas, alzoo de Dyk, door een' hevigen Storm

BYLEMER-MEER.

(o) *Gr. Plakaatb.* II. Deel, Fo. 1725.

(p) Als bov. *Hoofts Brieven.* bl. 128.

(q) Dezelve bl. 419.

BYLE-MER-MEER.

Storm in den jaare 1702, tusschen den 5 en 6 April, is doorgebroken. Dit ongeval is aan de Landen deezer Bedykinge te vooren nochmaal overgekomen in den jaare 1672, toen de nabyheid der Franschen de Regeering der Stad Amsterdam deedt oordeelen dat het tot haare veiligheid noodzaaklyk was alle de Landen, die digt omtrent haar gelegen waren, onder Water te zetten. Dit ongemak scheen men tot weeringe van den vyand geduldig te lyden en zig op nieuws de Droogmaakinge te getroosten. Maar na de laatste Doorbraak van den jaare 1702, hebben de Ingelanden nimmer eene volstrekte uitmaalinge van het Water in deeze Meer ondernomen. Dit was ongetwyfeld de oorzaak dat de Steden Amsterdam en Weesp, zekerlyk tot behoudinge der onderlinge gemeenschap, te raade geworden zyn om de Bylemer-Meer te aanvaarden, op zoodaanige Voorwaarden als zy met de eigenaars zouden verdraagen; waar toe deeze twee Steden met malkander eene Overeenkomst aangingen, den 20 November des jaars 1702, waar by vastgesteld werdt, dat van wederzyde voor de helfte in de onkosten zou gedraagen worden tot het herstellen van den Dyk, en het Droog- of Drasmaalen van de Meer, als mede tot het Jaarlyks onderhoud van dien Dyk, met het gene 'er toe behoorde van Molens als anderszins; waar tegens wederom de voordeelen wederzyds ter helfte zou-

den

den genooten worden van de Tollen, Vogelkooi, Visschery, 't Riet- en Grasgewas van den Dyk en wat verder ten nutte zoude konnen komen (r). Hier op volgde, op den 24 Augustus van den jaare 1703, eene Overeenkomst tusschen gemelde twee Steden ter eener en de Ingelanden van de Bylemer-Meer ter andere zyde; waar by de Steden gemagtigd werden tot alles, wat ter behoudenisse van den Dyk en bewaaringe van den boezem der Meer zou mogen dienen, ook om van binnen aan den Dyk modder, of andere stoffen te brengen, Kraggen of Dryfbalken te leggen, zonder tegenzeggen van de Ingelanden, die de Molen aan zig zouden behouden, en ieder van hen zyne Huizen en Getimmerten om daar mede te handelen ieder naar zyn welgevallen, ook zouden zy noch daarenboven de Visschery hebben over de geheele Meer. Het genot van den Dyk, mits geene Beesten op denzelven te laaten loopen, en van het Riet- en Grasgewas over de geheele Meer, zou tusschen de gemelde twee Steden en de Ingelanden, half en half, worden gedeeld. De Steden zouden wyders niet gehouden zyn in eenige schulden en eisschen ten laste van de Ingelanden (s). Uit hoofde van deezen eigendom verpagten de twee Steden de Visschery jaarlyks voor eene goede somme, en wordt in dezelve veel Baars, Snoek en Post gevangen, doch volgens de Overeenkomst blyven 'er de Ingelanden voor zig zelven

BYLEMER-MEER.

(r) *Handv. van Amsterdam.* N. D. bl. 343.

(s) Als bov. bl. 344.

BYLEMER-MEER. in visschen. Ten aanzien van het drooggmaaken der Bylemer-Meer is noch niet anders voorgevallen dan dat men door het instorten of plempen van Modder langsaamerhand aanwint; ook zyn 'er reeds, sedert eenige jaaren, op de van nieuws aangewonnen grond eenige Moes-tuinen aangelegd, in welke zeer goede Groente wordt aangekweekt, die de Tuiniers naar Amsterdam ter Markt brengen, daar zy dezelfde Standplaatsen hebben als de Warmoeziers van de Diemermeer. Ten behoeve van deeze beide, zyn, in de jaaren 1714, 1716 en 1730 byzondere Keuren en Ordonnantien uitgegeven.

VYFDE HOOFDSTUK.

Beschryving van AMSTELLAND, *deszelfs* BALJUWSCHAP *en* HOOGHEEMRAADSCHAP.

Beschryving van Amstelland. AMSTELLAND, naar de stelling van sommigen, gelegen in Noordholland (a), betrok men, volgens de oudste Verdeeling der Provincie, voorheenen gemeld (b), tot Kennemerland en Westvriesland; doch volgens de tegenwoordige Verdeeling wordt het onder het Zuiderkwartier gerekend.

(a) *Commelyn Amsterd.* I. D. bl. 138.
(b) IV. D. bl. 285.

Gelegenheid. Het grenst ten Noorden, of liever Noordoosten aan het Y, ten Oosten aan de Muiderban, Weesper-Kerspel en de Bylemer-Meer; ten Zuiden, Zuidoosten en Zuidwesten paalt het aan de Provincie van Utrecht;

trecht; ten Westen heeft het een gedeelte van Kennemerland (1). Amstelland wordt door den Amstel in twee Deelen gescheiden en de Westzyde wordt Nieuwer-Amstel geheeten. Aan de Oostzyde van den Amstel leggen Ouder-Amstel, of het Regtsgebied van Ouderkerk, de Outewaaler of Over-Amstelsche Polder, de Ambagten van Diemen en Waverenveen, behalven noch de Diemermeer, Waveren, Botshol en de Ruige Wilnisse. AMSTELLAND.

De Naam van Amstelland meldt zelve zyn Oorsprong, door de strekking der Landstreek aan den Amstelstroom, die, omtrent drie Uuren (2) ten Zuidwesten der Stad Amsterdam, zynen aanvang neemt aan de Samenvloejinge van de Watertjes de *Drecht* en Kromme *Mydrecht* of *Miert* en voorby Ouderkerk naar en in de Stad loopt; doch wat den Oorsprong der benaaminge van den Amstel belangt, hier omtrent merken wy niet dat eenig bescheid ergens te vinden is. Naams-Oorsprong.

De

(1) Eenige bepaalen de Grenzen van Amstelland ten Westen aan Rynland. M. BROUERIUS *Kabinet van Nederlandsche* en *Kleefsche Oudheden.* bl. 21. 't welk alleen waar is met opzigt tot het Hoogheemraadschap van Rynland, dat zig tot in Zuid-Kennemerland uitstrekt.

(2) Wy herhaalen hier den Aanvang en Loop van den Amstelstroom uit ons V. Deel, bl. 5. voornaamlyk om den Afstand van het Begin van den Amstel te verbeteren, 't welk wy aldaar op anderhalf Uur van de Stad gesteld hadden.

AMSTEL-LAND. Landsgesteltenis.

De Grond van Amstelland valt laag, week en broekagtig, zoo dat 'er geene Zaailanden; maar niet anders dan Wei- en Veenlanden te vinden zyn, van welke laatste een merkelyke Streek onder Amstelveen tot Water is uitgeveend. Hier omstreeks wordt veel Moes aangekweekt, 't welk een aangenaame vervulling van Leeftogt aan de Stad Amsterdam verschaft. De Amstel, de Veenen en Binnenwateren leveren een overvloed van Baars, Snoek, Karper, Braassem en in 't byzonder eene menigte van Paaling uit.

Oudheid.

Van Amstelland of Amstel wordt geen gewag gemaakt voor den jaare 1019 (3). In dit jaar worden de Heeren van Amstel als Leenmannen der Utrechtsche Kerke genoemd, in een Brief, die aan Bisschop Adelbold wordt toegeschreeven (c). In een andere Lyst der Leenmannen van den zelfden Bisschop (d), zoo men wil, gegeven in den jaare 1021, vindt men echter deeze Heeren niet gemeld. Over de Egtheid deezer Lysten wordt by eenige Schryvers onzer Oudheden zeer getwyfeld, of zy worden tot de tyden van laater Bisschoppen gebragt (e). Men kan nochtans uit andere Bewyzen vry duidelyk afleiden dat Amstelland Leenroerig aan de Kerk van Utrecht,

(c) *Goudb.* bl. 255.

(d) *Heda* p. 111.

(e) *Buchelius ad Hedam.* p. 117.

(3) By GOUDHOEVEN, in de aangehaalde Plaats vindt men het jaar 1029; doch dit moet een Drukfeil zyn, dewyl Bisschop Adelbold, in het jaar 1027, overleeden is. Zie HEDA, p. 110, 111.

trecht, hoewel somtyds ook aan Holland, geweest is. Op het jaar 1105, in een Brief van Bisschop Burchardus leest, men van *Wolfgerus*, *Schout van Amestelle* (f), en in een anderen van Bisschop Godebald, geschreeven in den jaare 1126, wordt van *Wolfgardus van Amestelle* gesproken (g), die mooglyk dezelfde geweest is als Wolfgerus. Op het jaar 1131 staan *Egbert* en *Godefrid van Amestelle*, in een Brief van Bisschop Andreas (h), als Getuigen, gemeld. Deeze EGBERT schynt dezelfde, waar van in den jaare 1155, verhaald wordt, dat hy een grooten Twist hadt met den Bisschop Godefrid en de Kerke van Utrecht, om welken hy gebannen werdt, en zig, op Bevel van den Keizer, met den Bisschop verzoenen moest (i), 't welk op zeer nadeelige Voorwaarden voor Egbert geschiedde; zoo dat hy alles, wat hy te vooren in Amstel Leenroerig bezeten hadt, als *Stedehouder des Bisschops* zou houden. Hy was de Vader van den Eersten GYSBRECHT, Heere van Amstel, een ongelukkig, maar dapper Held, die als Leenman van den Bisschop van Utrecht, in den bekenden Twist tusschen den Graave Lodewyk van Loon en Willem, Graave van Holland, de zyde van den eersten volgde, dewyl de Bisschop met den Graave van Loon in Verbond getreden was. Hy deedt noch meer en hielp Graaf Lodewyk met zyne Schoonmoeder Aleid naar Utrecht ontvlugten. Dit viel ten nadeel van zyn ei-

AMSTEL-LAND.

(f) *Heda.* p. 145, 146.

(g) *Heda.* p. 156.

(h) *Heda.* p. 161, 162.

(i) *Heda.* p. 176, 177.

AMSTEL-LAND. gen Land uit, het welk, in den jaare 1204, door de Kennemers, die den Amsteldyk hadden doorgestoken, met rooven en branden, geheel verwoest werdt (k). Zy werden naderhand, wanneer de Twist werdt bygelegd, genoodzaakt den Heere van Amstel eene Vergoeding van Vyfhonderd Ponden voor zyne Schade te betaalen. In den Kryg, tusschen Bisschop Otto van der Lippe en Rudolf, Kastelein van Koevorden, bejegende den Heere van Amstel geen minder ongeval. De Bisschop werdt niet verre van Koevorden in een Moeras gelokt, daar hy deerlyk mishandeld werdt en, in den jaare 1226, 't leven liet. Gysbrecht werdt doodlyk gewond en gevangen. Na dat hy op zyn Krygsmans woord ontslaagen werdt, om het Kapittel ter Verkiezinge van eenen nieuwen Bisschop by te woonen, keerde hy nimmer te rug by zynen vyand, naardien Wilbrand hem ongehouden verklaarde aan zyn woord, het welk hy gegeven hadt aan een Doodslager van zynen Heer, en die in den Ban was (l). Naderhand wordt 'er van deezen Gysbrecht weinig merkwaardigs meer aangetekend, dan dat hy in een hoogen Ouderdom overleedt.

Omtrent zyn Nageslagt vinden wy veel duisterheid. Volgens 't gevoelen, 't welk gemeenlyk gevolgd wordt, zou hy twee Zoonen nagelaaten of gewonnen hebben, *Engelbrecht* en *Willem*, van welke geene byzonderheden in de Historien gemeld wor-

(k) *M. Stoke in Ada.* bl. 69.

(l) *Beka Chronic. auct. ap. Matth. in Anal.* T. III. p. 141, 142.

worden. Engelbrecht, die omtrent den jaare 1203 geleefd heeft, zou drie Kinderen gehad hebben, *Badeloch*, die met Willem van Egmond, den eersten van dien Naam in 't Huwlyk tradt; *Gysbrecht* en *Egidius*. Willem, de jongste Zoon van Gysbrecht den I, zou omtrent den jaare 1235 geleeft en een Zoon gehad hebben, *Gozewyn van Amstel* genaamd, die Prooft van Sint Jan en naderhand Bisschop van Utrecht geweest is (m). Anderen noemen deezen Gozewyn, den Zoon van Egidius (n).

AMSTELLAND.

Gysbrecht, die voor den Zoon van Engelbrecht gehouden wordt, zou *Stedehouder van Amstelland* geweest zyn (o). Maar de uitgedrukte woorden van den Zoen tusschen Godefrid, Bisschop van Utrecht en Egbert van Amstel, waar van wy boven gemeld hebben, geeven meer reden om te denken, dat men Gysbrecht den I voor deezen Stedehouder te houden heeft (p). Van Gysbrecht, den Zoon van Engelbrecht wordt ook verhaald dat hy in blaakende gunst gestaan heeft by den Bisschop Otto van der Lippe, en de Oude Brieven gewaagen dat deeze Kerkvoogd, in den jaare 1225, eenen Gysbrecht van Amstel tot Scheidsman verkoor in een Geschil tegen Gerard, Graave van Gelder (q) en in een ander tegen Graave Floris den IV (r). Maar de Leeftyd van zyn zoogenaamden Grootvader, die zekerlyk een Leenman van deezen Bisschop was, maakt deeze Gevallen ook

(m) *Goudb.* bl. 191.

(n) *Buchelius by Commelyn*. bl. 33. *en in de Geslagttafel, tusschen* bl. 134 *en* 135.

(o) *Commelyn*. bl. 33.

(p) *Heda*. p. 176.

(q) *Heda*. p. 199.

(r) *Heda*. p. 201.

AMSTEL-LAND.

ook toepaſſelyk op Gysbrecht den I. De jonger Gysbrecht zou, in den jaare 1225, overleeden zyn (s). Elders ſchynt noch van hem geſproken te worden in den jaare 1238 (t); ten zy dit van den volgenden Gysbrecht moet verſtaan worden. Indien Gysbrecht, de Zoon van Engelbrecht in den jaare 1225 ven is, kan hy geen Beſtier in Amſl gehad hebben, om hem Gysbrecht den Tweeden te noemen, gelyk de Schryvers doen (u), dewyl Gysbrecht de I, na de komſt van Wilbrand in den Biſſchoppelyken Zetel van Utrecht, dat is in den jaare 1228 ft. Het Huwlyk van Beatrix o de Erfdogter van Yſſelſtein, is even onzeker omtrent den Eerſten Gysbrecht of zyn genaamden Kleinzoon. Hoe het zy, een deezer Gysbrechten liet uit dit Huwlyk vier Zoonen na, *Gysbrecht*, den Opvolger in de Heerlykheid van Amſtel; *Arent*, die de Goederen van Yſſelſtein verkreeg; *Willem* Prooſt van Sint Jan en *Otto*. Zy worden alle in oude Brieven gemeld en moeten een hoogen Ouderdom bereikt hebben (v), die echter niet verhindert dat zy de Zoonen van Gysbrecht den I konnen geweeſt zyn. Engelbregt en zyn Nageſlagt, gelyk ook Willem, konnen in eenen Broeder van deezen Gysbrecht hunnen Stamvader gehad hebben; doch hier van vinden wy geen zekerheid.

(s) *Goudb.* bl. 191.

(t) *Bucbelius Geſlagt-tafel by Commelyn.* als vooren.

(u) *Commelyn.* als vooren.

(v) *Bucbelius* als bov.

GYSBRECHT, dien wy met reden den II noemen, hoewel anderen hem den III heeten, was de laatſte der Heeren van Am-

Amstel. Hy beleefde veele ongevallen, die hunnen aanvang namen met de Onlusten over het Bisdom van Utrecht, waarin zig Gozewyn van Amstel, zyn Neef, niet langer dan een jaar wist te handhaaven; zoo dat hy, hoewel tegen zynen dank, gelyk men meent, den Myter neerleide, en Hendrik van Vianden, in zyne plaats, zag verkiezen. Deezen hoon konden die van den Huize van Amstel niet dulden, waar uit een Samenzweering ontstondt, in welke Gysbrecht zig verbondt met Heere Herman van Woerden en Otto, Graave van Gelder. Na veele Ve Sticht van Utrecht, werd op een gestelden dag, om ten; 't welk in weerwil va m, die de strydende dagt te verzoenen, geschiedde. De Stryd viel ongelukkig uit voor de Heeren van Amstel en Woerden, die ter wederzyde aan het Paard van den Bisschop ter Stad ingevoerd werden. De Bisschop stelde hen echter, op Voorspraak des Konings eerlang op vrye voeten. Deeze Oorlog viel voor omtrent den jaare 1252.

AMSTEL-LAND.

De Minderjaarigheid van Graave Floris den V. gaf den Kennemers aanleiding tot Oproer tegen de Edelen, waar in Gysbrecht deel nam; het zy om zyn eigen Land tegen hunnen Inval te beveiligen, het zy om het Slot Vredeland magtig te worden; 't welk de Bisschop van Utrecht gebouwd hadt om hem te beteugelen. Hy bewoog dan de Kennemers, die hem tot hunnen

Veld-

AMSTEL-LAND. Veldheer gekoozen hadden, om hunne Magt tegen den Bisschop te wenden en vondt gelegenheid om zig hier door over den geledenen hoon te wreeken. Eindelyk het Spel moede geworden, zondt hy hen, met schoone beloften naar huis, op welken togt zy allen verstrooid werden.

Het Slot Vredeland, 't welk Bisschop Jan van Nassau aan Gysbrecht verkogt of verpand hadt, was naderhand nieuwe oorzaak van Twist, dewyl de Bisschop het Slot noode wilde missen. Graaf Floris koos de zyde van den Kerkvoogd en dwong Gysbrecht niet alleen het Slot te verlaaten (4); maar kreeg hem en zynen Broeder Arent gevangen en liet hen naar Zeeland voeren. De Goederen deezer Heeren werden verbeurd verklaard en Amsterdam werdt aan Heer Jan van Persyn geschonken. Amstelland was in dien tyd aan den Graave van Holland afgestaan voor Vierduizend Ponden, welke hy aan de Kerke van Utrecht moest uitkeeren. Naderhand verzoenden de Graaf en de Bisschop met den Huize van Amstel.

De laatste slag tot Gysbrechts Ondergang was de Samenzweering tegens den Graave Floris, welke wy voorheenen breeder verhaald

(4) BEKA verhaalt dit onder de Regeering van Bisschop *Jan van Syrik*, die *Jan van Nassau* omtrent den jaare 1288 opvolgde; doch de Zoenbrief tusschen den Graave en Gysbrecht is van den jaare 1285, zoo dat men het vroeger stellen moet. Dit bevestigt MELIS STOKE, bl. 102.

haald hebben (w). Om deeze moest de Heer van Amstel als balling zwerven. Na den dood van Graaf Jan den I, Zoon van Floris, welke voorviel in den jaare 1299, keerde Gysbrecht weder en versterkte de Stad Amsterdam, doch hy werdt door de Poorters van Haarlem, gevoegd met de Kennemers en Waterlanders verdreeven (x). Uit wat Regt of door wat middel Gysbrecht weder aan de bezitting van Amsterdam of Amstel geraakt is, waar van hy nu op[redacted]ieuws ontzet werdt, is ons niet gebleeken. Amstelland heeft sedert dien tyd nu eens onder Utrecht en dan weder onder Holland behoord. Uit een Vredes-Verdrag tusschen den Bisschop van Utrecht, *Willem van Mechelen*, en Graaf Jan van Holland, in den jaare 1297 gesloten, blykt het dat de Bisschop hier over gezag hadt of waande te hebben. Volgens deeze Overeenkomst zou de Bisschop de Heerlykheid aan den Graave te Leen opdraagen, om 'er naar zyn welgevallen een' man in te zetten, die den Bisschop hulde doen moest. Graaf Jan van Avennes van Henegouwen gaf de Heerlykheid aan zynen Broeder Guido, die naderhand Bisschop van Utrecht werdt (y); doch Graaf Willem van Henegouwen bragt ze na den dood van zynen Oom Guido weder onder zyne Heerschappy en stelde hier in zyn Baljuw en Schout (z). Keizerin Margariet verklaarde by Handvest van den jaare 1346, Amsterdam, waar onder wy ook Amstelland verstaan, nooit te zullen scheiden van de Graaflykheid (z), waar

AMSTELLAND.

(w) IV. D. bl. 48.

(x) *Beka Chronic. Auct. in Anal. Matth.* T. III. p. 190. *Goudh.* bl. 253.

(y) *Beka Chronic. Auct.* p. 191.

(z) *Idem* p. 209.

(z) *Handv. van Amst.* N. D. bl. 1.

AMSTEL-LAND. waar aan zy ſedert gebleeven is.

Gysbrecht ſtierf in een hoogen Ouderdom. Hy wordt een *Oud ſlmpel* Man genoemd, welke omſtandigheden van hem getuigd worden, toen hy deel nam in de Samenzweering tegen den Graave, en in zyne Omzwervingen werdt hy door zyne Vrienden onderſteund.

Baljuwſchap. Wy keeren tot de Beſchryvinge van Amſtelland zelve, waarover de Staaten van Holland en Weſtvriesland den BALJUW aanſtellen. De Heerlykheid ſchynt, ſedert het benaderen derzelve, door Graave Willem den III, in den jaare 1317, zonder verhindering der Biſſchoppen van Utrecht altyd aan de Graaflykheid gebleeven te zyn. De Baljuw alhoewel hy, gelyk in andere Baljuwſchappen, Regt vordert van 's Heeren wege, heeft geen algemeene Vierſchaar over 't geheele Baljuwſchap; maar ſpant dezelve in ieder der Ambagten onder zyn Regtsgebied met de Schepenen van ieder byzonder Geregt, dat ook met den Schout en dezelfde Schepenen Regt oeffent in Civile zaaken. De tegenwoordige Baljuw is de Heer Mr. JACOB VAN DER DUSSEN, Baljuw en Dykgraaf van Amſtelland, Dykgraaf van den Hoogen Zeeburg en Diemerdyk, Baljuw van Waveren, Botshol en Ruige-Wilniſſe.

Verdeeling. Onder het Baljuwſchap van Amſtelland behooren de Ambagten van Ouderkerk, Amſtelveen, Diemen en Waverenveen. De Ambagten van Waveren, Botshol en Ruige-Wilniſſe hebben tegenwoordig wel denzelfden Baljuw, maar konnen niet eigenlyk

Het Geregt van Ouder-Amſtel of OUDERKERK, gelyk het by den Verkoop der Ambagtsheerlykheid genoemd wordt, legt ten Ooſten van den Amſtel. Het begint ten Zuiden van de Diemermeer en ſtrekt zig uit ten deele tot aan de Provincie van Utrecht en ten deele tot aan de Ambagten van Waveren en Waverenveen. In deeze Strekking loopt het van den Amſtel Ouderkerk.

AMSTEL-LAND.

ſtel langs de Diemermeer, Diemen, de Bylemer-Meer, de Bylemer onder Weesper-Kerſpel, Abkoude onder het Sticht, langs Waveren en Waverenveen wederom tot aan den Amſtel. Het Ambagt van Ouderkerk beſtaat, in deezen Omtrek, in vyf voornaame Polders, die volgens medegedeelde Berigten ſamen 3504 Morgen, 527 Roeden Lands bevatten. Van deezen wordt de Ronde Hoep begroot op 1526 Morgen, 472 Roeden; Groot Duivendrecht op 893 Morgen, 300 Roeden; Klein Duivendrecht op 434 Morgen; de Holendrecht op 419 Morgen, 363 Roeden; en de Bullewyk op 130 Morgen, 592 Roeden. In de Quohieren der Verponding werdt Ouderkerk met Waardhuizen en Duivendrecht van ouds niet hooger begroot dan 1542 Morgen, 300 Roeden Lands, waar van ſedert zyn afgetrokken 30 Morgen, 400 Roeden, tot de Bedyking van de Diemermeer vergraaven. In de Oude Lyſt der Verpondingen van den jaare 1632, ſtonden 162 Huizen, die, in de Nieuwe van 1732, tot 249 Huizen en 4 Molens zyn vermeerderd. Men rekent dat 'er onder Ouderkerk omtrent 750 Ingezetenen zyn, zoo Mannen, Vrouwen, als Kinderen en Dienſtboden. Ten aanzien der Kinderen heeft men in deeze Tellinge twee Kinderen onder de agt jaaren voor één Perſoon gerekend. De Naamsoorſprong van Ouderkerk heeft geen volkomene zekerheid; doch het ſtigten van een Nieu-

wer

wer Kerk in Amstelland schynt aanleiding tot deeze benaaming gegeven te hebben. Wy hebben elders aangetoond, dat men met weinig waarschynlykheid, door deeze nieuwer Kerk, de Oude Kerk te Amsterdam zou moeten begrypen (a); veel eer zou men, onzes oordeels, mogen denken, dat 'er de Kerk van Amstelveen door zou konnen verstaan worden, om de benaaming van Nieuwer-Amstel, die dit Ambagt heeft: ten zy men stelle, gelyk anderen hebben uitgedagt, dat de Kerk van Nieuwerkerk, sedert lang in de Haarlemmer-Meer verdronken, deeze Nieuwe Kerk zou geweest zyn. Het Dorp van Ouderkerk legt anderhalf Uur gaans van Amsterdam ten Oosten van den Amstel, door welken de Tuinen of Erven der Huizen van agteren bespoeld worden. De menigvuldige Doortogt van allerhande Vaartuigen, die, zoo wel ter vermaak en uitspanninge als tot bevordering in het reizen naar alle Gewesten, of ten nutte van Handel en Neering, deezen Stroom bevaaren, geeft een ongemeene bevalligheid en levendigheid aan het Dorp, dat, in zig zelve lugtig en vry net betimmerd, insgelyks door veele Rytuigen en Wandelaars bezogt wordt. Hier van kan men eenigszins een denkbeeld opmaaken uit het Bruggeld, waar van de Verpagting, in den jaare 1745, Drieduizend Guldens bedroeg. Deeze Brug en Tol behooren aan de Stad Amsterdam, uit kragte der bezittinge van de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, en de Stad is

AMSTELLAND.
Ouderkerk.

(a) IV. Deel, bl. 69.

AMSTEL-LAND. *Ouder-kerk.*

niet alleen verpligt de Brug te onderhouden; maar ook de Straat, die aan derzelver vleugel legt. Burgemeesters van Amsterdam verkreegen, in den jaare 1623, Oktrooi van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland om het Bruggeld te verhoogen voor het gedeeltelyk onderhoud van den Amsteldyk. De Kerk is ruim en lugtig met een groot Koor, waar van het Dak verre boven dat der Kerk uitryst. De Tooren is vierkant en pronkte tot in den jaare 1674 met een hooge Spitse Kap, die op den 1. Augustus deszelfden jaars tot op het Muurwerk werdt ter neder geslaagen. De Spits is naderhand, doch laager, weder opgehaald; maar vertoont zich egter noch vry verre. De Gemeente van Ouderkerk heeft, sedert den jaare 1606, haaren eigenen Predikant gehad. By de Inruiming der Kerk aan de Hervormden, in den jaare 1586, werdt zy, tot in den jaare 1595, in gemeenschap bediend met de Kerk van Amstelveen, wanneer Ouderkerk van Amstelveen werdt afgescheiden en weder met Diemen samengevoegd, tot dat zy ieder hun byzonderen Predikant kreegen. De Portugeesche Jooden te Amsterdam hebben te Ouderkerk een Kerkhof of Veld, ter begraavinge van hunne dooden. Het legt ten Zuiden van het Dorp en strekt met drie Morgen Lands langs het Water de Bullewyk. Ieder der Graven, waar in een Lyk gelegd is, wordt met een Zark gedekt, en onder deezen zyn 'er van prag-

AMSTELLAND. *Ouderkerk.*

drag te doen overgaan. Behalven het Dorp Ouderkerk zyn 'er in deszelfs Ambagt of Geregtsban noch eenige andere Buurten en Gehugten, als *Waardhuizen* en de *Nes*, in zoo verre dezelve ten Oosten van den Amſtel gelegen zyn, de *Ryke Waveren*, *Duivendrecht*, de Buurt aan den *Omval*, en aan de Ringſloot van de Diemermeer, aan welke laatſte verſcheide Molens tot Fabricken, een Wolwaſſchery en een Azynmakery gevonden worden, behalven eenige bevallige Luſtplaatſen en Tuinen, die een aangenaam Gezigt onder het wandelen langs den Ringdyk en het bevaaren van de Ringſloot geeven. In de Bullewyk leggen mede verſcheide aangenaame Luſtplaatſen. De Buurt ten Weſten van den Amſtel, digt aan de Brug van Ouderkerk behoort niet onder dit Ambagt; maar onder 't Geregt van Amſtelveen. Het Geregt van Ouderkerk beſtaat voor 't Crimineel in den Baljuw en voor 't Civiel in den Schout en zeven Schepenen met een Sekretaris. Vier Buurtmeeſters hebben met Schout en Schepenen 't Bewind over de Gemeene zaaken van 't Ambagt. De Ambagtsheerlykheid werdt, in den jaare 1731, door de Stad Amſterdam gekogt voor Vyfentwintigduizend een Honderd Guldens. Om het Verly, in naame der Stad te ontvangen wordt een Sterfheer, gemeenlyk een der Burgemeeſteren, aangeſteld. Hy oeffent echter het Gezag niet uit zig zelven; maar alle zaaken raakende het Ambagt

bagt worden hem aangediend, en door het Kollegie van Burgemeesteren afgedaan. Dit geschiedt op gelyke wyze in de andere Heerlykheden, die aan de Stad toebehooren. AMSTELLAND. *Ouderkerk.*

De Ambagtsheerlykheid van AMSTELVEEN of NIEUWER-AMSTEL legt ten Noorden aan het Regtsgebied der Stad Amsterdam, wordt ten Oosten door den Amstel gescheiden van Ouderkerk en de Diemer-Meer. Amstelveen heeft ook Regtsgebied ten Oosten van den Amstel over den Outewaaler Polder, in de Kaarten, de Over-Amstel-Polder genoemd, die zig van den Amstel tot over den Diemerdyk aan het Y uitstrekt; ten Zuiden paalt Amstelveen aan Tamen, gemeenlyk Uithoorn geheeten, en eenige andere Landen in 't Sticht van Utrecht, en ten Westen aan Slooten, Ryker-Oord en Aalsmeer in Zuid-Kennemerland. Het Ambagt bestaat in verscheide Polders, de Buitenveldersche, de Amstelveensche of Middelpolder, de Bovenkerker en de Legmeer geheeten. Deeze Polders bevatten te samen, volgens de Oude Quohieren 2670 Morgen, 766 Roeden, van 800 Roeden ieder Morgen; doch volgens Medegedeelde Opgaave bevatten de Polders van Amstelveen 4076 Morgen. Veele deezer Landen zyn voorlang en worden noch jaarlyks uitgeveend, waar voor een merkelyke somme in de Verponding is afgetrokken, doch zonder begrooting van de uitgeveende Morgentalen. De Bovenkerker Polder en de Legmeer zyn genoegsaam geheel weg. In de Amstelveen of Nieuwer-Amstel.

AMSTEL-LAND. *Amstelveen.*

Oude Lyst stonden 251 Huizen aangetekend, en in de Nieuwe vinden wy 1167 Huizen en vyf Molens; of volgens eene andere Lyst 1400 Huizen. Behalven het Kerkdorp heeft het Ambagt verscheiden Gehugten, zoo aan den Veendyk als aan den Amstel en elders. De voornaamste aan deezen Stroom zyn de Buurt over Ouderkerk, *Waardhuizen*, *Zwaluwenbuurt* en de *Nes*. Tusschen Amsterdam en den *Overtoom* is de *Heilige Weg* aan den Ryweg en deszelfs overzyde meest al geheel betimmerd. Deeze Aanbouw en andere rondsom de Stad Amsterdam is de voornaamste oorzaak der groote vermeerdering van Huizen in den tusschentyd van Honderd jaaren. Ten Zuiden van het Dorp zyn de Buurten aan de *Noorddammer Brug* en de *Hand van Leiden*. De Veerdyk, die als een Laan met opgaande Boomen beplant is, is een aaneenschakeling van Lusthoven en Boerenwerven: De Amsteldyk egter munt inzonderheid uit in eene menigte van deftige Buitenplaatsen. De Naamsreden van Amstelveen behoeft geene naspooring, en die van Nieuwer-Amstel is ons nergens gebleeken. In de oudste Brieven, die wegens dit Ambagt bekend zyn, wordt het *Amstelreveen* genoemd, en in eenen van den jaare 1434, schynt onderscheid tusschen Amstelveen en Nieuwer-Amstel gemaakt te worden; doch de bepaaling van 't een en 't ander is zeer twyfelagtig. De oudste Brief, dien men van Amstelveen heeft, is van den jaare 1399, wanneer Albrecht van Beieren de Ambagtsheer-

heerlykheid, als een Kennemerleen (5) verkogt en opdroeg aan Koen van Oosterwyk, Willem Kusers Zoon (c); die dezelve in den jaare 1402, weder opdroeg aan Margriete van Kleeve, des Hertogs Tweede Gemaalin (d). Hier door viel, na haar overlyden, de Heerlykheid met haare geheele Nalaatenschap te beurt aan haare Moeder, mede Margareta van Kleeve geheeten. Deeze verkogt, in den jaare 1411, Amstelveen en andere Heerlykheden aan haare Dogter Katharina van Kleeve (e). Zy bezat dezelve tot in den jaare 1434, wanneer Henrik van Borsselen, Heere van der Veere, uit kragt van aankoop, hier mede verlyd werdt. Door het Huwlyk van Margareta van Borsselen met Walraven van Brederode ging Amstelveen over in het laatstgemelde Geslagt. Reinout van Brederode, Zoon van Walraven, om een Geschil met de Regeering van Amsterdam over het Grondgebied te vereffenen, verkogt deeze en andere Heerlykheden aan de Stad, in den jaare 1529 (f). Het Verly volgde nochtans niet eer dan in den jaare 1531 (g), hoewel de Kooppenningen reeds in den jaare 1529 voldaan waren. Hendrik van Brederode, Zoon van Reinout, poogde, in den jaare 1562, deezen Koop, in Regten te vernietigen; doch Walraven van Brederode, die naderhand de

AMSTELLAND. *Amstelveen.*

(c) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 299.

(d) Dezelve bl. 300.

(e) *Medegedeelde Begtigten uit de Leenkamer van Holland.*

(f) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 301.

(g) Dezelve bl. 307.

(5) Volgens de Uitgifte van Amstelveen als een Kennemerleen, konnen Schout en Schepenen hier geen hooger Boete keuren dan 42 Kennemer Schellingen, die 52 en een halve Stuiver bedraagen.

AMSTELLAND. *Amstelveen.*

de Goederen van dit Stamhuis erfde, liet in den jaare 1591, by overeenkomst met de Stad Amsterdam, dit Geschil vaaren, onder Willige Condemnatie van den Hove van Holland (h), waar na de Stad in de geruste bezitting is gebleeven. Onder de Heeren-Regten der Ambagtsheerlykheid behoort de Visschery van den Amstel.

(h) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 310.

Dorp.

Het Dorp van Amstelveen, dat, hoewel oud, maar redelyk groot en door het Lommer van 't Geboomte zeer vermaaklyk is, legt omtrent anderhalf Uur gaans ten Zuidwesten der Stad Amsterdam. De Kerk staat op een bemuurd Kerkhof met Boomen beplant. Zy is fraai en net, hoewel niet groot, en Kruiswyze gebouwd, met een spitsen Tooren, waar in Uur- en Slagwerk hangt. In deeze Kerk werdt, op den 20 December des jaars 1707, het Lyk van den vermaarden Digter JOAN VAN BROEKHUIZEN, zonder eenige Statie, gelyk hy begeerd hadt, ter aarde gebragt. 's Mans Geleerdheid echter en verhevene Latynsche Poëzye, waarin hy Propertius evenaarde, zoo wel als zyne bevallige Nederduitsche Toonen, hoewel deeze zelden gehoord werden, verdienden, meenden wy, hier eenige Gedagtenis. Agter 't Kerkhof is de Wooning van den Predikant, met een ruimen Tuin voorzien. De Samenvoeging van Dienst, die deeze Kerk weleer met Ouderkerk hadt, behoeven wy niet weder te herhaalen. Over de begeving der Kerke, Kostery en het Schoolmeesterschap,

waar

waar aan ook de Sekretary gehegt was, ontſtondt in vroeger tyden Geſchil tuſſchen Schepenen, Kerkmeeſters, benevens het meeſte gedeelte der Gemeente van Amſtelveen, en Burgemeeſters van Amſterdam als Ambagtsheeren, 't welk ten behoeve van de laatſten, door den Grooten Raad van Mechelen werdt uitgeſproken (i). Reinoud van Brederode verkreeg, in den jaare 1523, een Oktrooi van Keizer Karel den V, om jaarlyks op de twee laatſte dagen der Maand Auguſtus een vrye Paardemarkt in het Dorp van Amſtelveen te houden. Wy vinden niet dat dezelve tegenwoordig in eenige aanmerking is (k). Het Geregt zit in Amſtelveen met zeven Schepenen, die den Eed doen in handen van den Baljuw van Amſtelland. Hier zyn vier Buurtmeeſters, die de Omſlagen gaderen, welke door Schout en Schepenen gemaakt worden.

AMSTELLAND. *Amſtelveen.*

(i) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 314.

(k) Dezelve bl. 321.

Tot Beſtier der Polderzaaken in Amſtelveen of Nieuwer-Amſtel werdt, volgens Oktrooi van Keizer Karel van den 31 December des jaars 1520, een Dykgraaf- en Heemraadſchap opgerigt, dat met en benevens het Geregt van Amſtelveen het opzigt hebben zou op de Dyken, Bruggen, Dykſlooten en andere Polderwerken. Volgens deeze Handveſt moeten van de vyf Landrykſten vier tot Heemraaden en de oudſte der vyf tot Dykgraaf worden verkooren. De Keizer noemt hen Dykgraaf en Heemraaden van den Lande en

Dykgraaf- en Heemraadſchap van Amſtelveen of Nieuwer-Amſtel.

AMSTEL-LAND. *Amstel-veen.* Dorpe van Amſtelveen; doch tegenwoordig ſchryven zy Dykgraaf en Heemraaden ter Nieuwer-Amſtel. Voormaals geſchiedde de Verkiezing door de Rekenkamer der Graaflykheids Domeinen; doch nu door Gekommitteerde Raaden van de Staaten van Holland, op aanſchryving der Stad Amſterdam. Zy deeden wel eer den Eed in handen van den Baljuw van Waterland; maar tegenwoordig geſchiedt zulks aan den Baljuw van Amſtelland. Schout en Schepenen van Amſtelveen hebben de eerſte Schouw, en Dykgraaf en Heemraaden de Naſchouw, agt dagen laater. Dit Waterſchap gaat egter niet over de geheele Ambagtsheerlykheid van Amſtelveen; maar alleen over den Buitenvelderſchen Polder, den Middel-Polder en den Bovenkerker-Polder. Het Ampt van Dykgraaf wordt thans bekleed, door den Heere Mr. Bartholomeus van den Sandheuvel. Een der Sekretariſſen der Stad Amſterdam is ook Sekretaris van dit Dykgraafſchap, dat zynen eigenen Bode heeft. Het Dykgraafſchap ter Nieuwer-Amſtel heeft niets gemeens met het Dykgraaf- en Hoogheemraadſchap van Amſtelland, in 't vervolg te melden.

Diemen. De Ambagtsheerlykheid van DIEMEN legt ten Noorden aan het Y, ten Ooſten aan de Banne van Muiden, ten Zuiden aan de Bylemer, Bylemer-Meer, Hoog-Bylemer, en ten Weſten aan de Diemer- of Watergrafts-Meer en een gedeelte van Ouderkerk of Ouder-Amſtel. Zy beſtaat in Die-

Diemen, Overdiemen, Diemerdam en Diemerbrug. Ten aanzien van de Gadering wordt het Ambagt ook verdeeld in de volgende Buurten, *Bovenkerk*, *Buitenkerk*, *Overdiemen* en *Outersdorp*, by Zeeburg of Jaap Hannes. In de Oude Quohieren van den jaare 1632, hadt Diemen een zelfden aanslag met de Diemermeer en werdt te samen gerekend op 1072 Morgen Lands. Naderhand vinden wy dat 'er 43 Morgen, 7 en een halve Roeden, voor verdolven Land, is afgetrokken. Sedert is de Diemermeer een byzondere Regtsban geworden, en Diemen alleen in de Nieuwe Quohier aangeslaagen voor 1069 Morgen, 767 en een halve Roeden Lands van 800 Roeden op de Morgen. Diemen en Diemermeer hadden met malkander 91 Huizen in de Oude Lyst, en in 't jaar 1732, werden 'er 113 Huizen voor Diemen en Diemerdam in de Nieuwe Lyst gebragt. Het Ambagt ontleent ongetwyfeld zynen Naam van de Diem, een Watering in Amstelland, die haar begin neemt aan de Ringsloot van de Bylemer-Meer en loopt tot aan den Hoogen Zeedyk by Diemerdam, daar zy door de Diemerdammer Sluis in het Y zig ontlast. Het Dorp van Diemen heeft omtrent de Kerk maar weinige Huizen, hoewel niet onvermaaklyk gebouwd. Hier staat het Regthuis, zoo wel voor 't Crimineel als Civiel; doch het behoort niet in eigendom aan het Ambagt. De Kerk is een oud Gebouw, maar vry goed; in den

AMSTELLAND. *Diemen.*

AMSTEL-LAND. Diemen. den jaare 1744, werdt 'er eenige Verbetering aan gemaakt. In 't Gewelf is eenig oud Schilderwerk, waar van de Verbeelding door den tyd vry duister geworden is. Deeze Schilderyen vertoonen aan den eenen kant eenige Profeetsyen, die op Christus zien, en aan den anderen kant de Vervulling in den Persoon van den Zaligmaaker zelven. De Tooren, die met een fraaie Spits naar boven ryst, is meer dan eens vernieuwd; doch staat eenigszins scheef. De Buurt aan de Diemerbrug is aanzienlyker dan het Dorp van Diemen zelve. Zy is, sedert den jaare 1640, merkelyk grooter geworden, door het graaven der Vaarten van Amsterdam naar Weesp, Muiden en Naarden. De Stad Amsterdam heeft deeze Brug in Erfpagt van de Graaflykheid. Hier moeten alle Schuiten en Jagten van en naar de bovengemelde Plaatsen, de Gooilandsche en verscheiden Stichtsche Dorpen, doorvaaren, 't welk hier een aangenaame beweeging geeft. De Ambagtsheerlykheid van Diemen werdt op den zelfden tyd als Ouderkerk door Burgemeesteren van Amsterdam, voor Tienduizend Driehonderd Guldens uit de Graaflykheids Domeinen voor de Stad gekogt. De Regtbank bestaat hier, behalven den Baljuw en den Schout, uit zeven Schepenen met een Sekretaris.

Waverenveen. Ten Zuiden van Ouderkerk, legt de Ambagtsheerlykheid van WAVERENVEEN, 't welk

welk zoo veel gemeenſchap heeft met Waveren, Botshol en Ruige-Wilniſſe, dat men de Strekking van 't Ambagt bezwaarlyk kan bepaalen; te meer om dat het voor meer dan vyf zeſde-deelen is uitgeveend. Het beſtaat in drie Polders, de Gemeene Polder- of beooſten Byleveld, gemeen met Botshol en Ruige-Wilniſſe; de Hollandſche Polder, gemeen met Mydrecht onder de Provincie van Utrecht voor een dertiende; en Benoorden de Zuwe, gemeen met Mydrecht voor een derde. In de Oude Quohieren ſtondt het begroot op 268 Morgen, 100 Roeden Lands en in de Nieuwe Quohieren vinden wy de Landen verminderd op 114 Morgen, 450 Roeden; maar het Getal der Huizen is, in de Lyſt van den jaare 1732, niet afgenomen, waar in 93 Nommers werden aangetekend. Honderd jaaren te vooren werdt het op 85 Huizen begroot. Het Dorp heeft egter geen merkelyk aanzien. De Kerk is niet groot en met een Pannendak gedekt. Zy heeft een vierkant Toorentje, met Uur- en Slagwerk en een agtkante Spitsje voorzien. Zy behoort alleen aan Waverenveen; doch de Ledemaaten van Waveren gaan 'er mede te Kerk en worden op dit Kerkhof begraaven; gelyk ook beider Armen door dezelfde Diakonie onderſteund worden. De Brug wordt ten voordeele der Kerk verpagt, door den Schout en Kerkmeeſters, ten overſtaan van Schepenen van Waverenveen en Waveren. In 't

AMSTELLAND. *Waverenveen.*

Cri-

AMSTELLAND. *Waverenveen.* Crimineel moeten de Ingezetenen van Waverenveen voor Schepenen van Ouderkerk te Regt ſtaan; maar de Civile zaaken worden ter eerſter aanleg afgedaan, door den Schout en vyf Schepenen van 't Ambagt. De Heer Wilhelmus Hoogerwaard, Heer van Valkeſtein, kogt, in den jaare 1731, de Ambagtsheerlykheid van Waverenveen uit de Graaflykheids Domeinen voor Zesduizend Zeshonderd Gulden.

Waveren, Botshol en Ruige-Wilniſſe. De Ambagtsheerlykheid van WAVEREN, BOTSHOL en RUIGE-WILNISSE, heeft te veel gemeenſchap met Amſtelland, om ze 'er in onze Beſchryving van af te ſcheiden. Zy beſtaat eigenlyk in drie Heerlykheden, die zoo zeer in malkander verknogt zyn, dat men ze naaulyks uit malkander kan onderſcheiden. Zy leggen in 't algemeen ten Zuiden van Ouderkerk en ten Weſten van het Sticht van Utrecht. Waveren heeft zekerlyk zynen Naam van het Water de Waver, waar door het van Ouderkerk geſcheiden wordt. Het is, gelyk Botshol meeſt uitgeveend. Ruige-Wilniſſe beſtaat meeſt uit Poelen en Rietlanden, die enkel door Viſſchers bezogt worden. De Quohieren begrooten de Landeryen in de drie Ambagten op 467 Morgen, 100 Roeden, doch de Uitgeſtrektheid is zekerlyk grooter; want volgens Medegedeelde Opgaave beſtaat Waveren in twee Polders; de Zuider Polder gemeen met Waverenveen, die voor 422 Morgen, 197 Roeden, zoo

Land

Land als Water in d... len; de Noorder Po... groot. In de Lyst van den jaare 1632, stonden voor Waveren, Botshol en Ruige-Wilnisse, 46 Huizen, en in die van 1732 is het op 74 Nommers vermeerderd. In het Kerkelyke hebben wy gezien, dat zy, of immers Waveren, onder Waverenveen behooren. De Heer Antoni Oetgens, toen Schepen en naderhand Burgemeester der Stad Amsterdam, kogt in den jaare 1624, deeze Heerlykheden van het Kapittel van Sint Marie te Utrecht, in wiens Nageslagt dezelve tegenwoordig bezeten worden door den Heere Bonaventura Oetgens van Waveren, Schepen en Raad der Stad Amsterdam. De Baljuw spant hier de Vierschaar met vyf Schepenen, die in 't Civiel ook met den Schout te Regt zitten. Waverenveen en Botshol hebben, in den jaare 1672, veel overlast van de Franschen geleeden, die hier zwaare Brandschattingen vorderden, welke de Ingezetenen niet magtig waren op te brengen: ook hinderde hen hier in 't Verbod der Staaten om dit den vyand in te willigen; en men tragtte hen te beveiligen door een Uitlegger aan de Byleveldsche Brug te plaatsen, die tevens den aanvoer van Turf naar den vyand zou beletten. De Franschen, hier door verbitterd, trokken met omtrent Vierhonderd Man, tusschen den 4 en 5 November, om aan deeze Ambagten hunne gevoeligheid te toonen, overmeesterden den Uitlegger en

AMSTELLAND.

Waveren, Botshol en Ruige-Wilnisse.

AMSTEL-LAND. en pleegden tegen de Ingezetenen veel geweld, door branden en blaaken (l).

Waveren, Botshol en Ruige-Wilnisse. Om de gemeene Polderzaaken in Waveren, Botshol, Ruige-Wilnisse en Waverenveen te bestieren, werdt in den jaare 1643, tusschen de Poldermeesteren en Ingelanden met de byzondere Geregten, overeengekomen; dat de Regeering van den Gemeenen Polder, toen begroot op 1600 Morgen, zou gesteld en gelaaten worden onder 't beleid van vyf Hoofd-Ingelanden, waar op Goedkeuringe by willig Vonnis van den Hove van Holland verzogt werdt.

(l) *Valken. Verw. Europa.* bl. 817, 818.

Diemer- of Watergrafts-Meer. Onder het Regtsgebied van den Baljuw van Amstelland, doch met opzigt tot byzondere Regtsbannen, behoorde oudtyds de DIEMER- of WATERGRAFTS-MEER, tegenwoordig een aanzienlyke Bedyking met eigen Hoog, Middelbaar en Laag Regtsgebied.

Gelegenheid. Zy legt ten Noorden aan den Outewaaler Polder; ten Oosten en gedeeltelyk ten Zuiden aan de Ban van Diemen, en verder ten Zuiden aan den Duivendrechtschen Polder in de Ban van Ouderkerk; ten Westen wordt zy door den Amstel afgescheiden van de Regtsban van Amstelveen. Men nadert tot deeze Meer, van de Stad af, langs twee byzondere Wegen, de eene langs den Amstel, op eenen Afstand van een vierendeel Uur gaans, of omtrent vierhonderd Roeden, van de Buitensingel der Stad; de andere, die de Outewaaler Weg geheeten wordt, heeft meer dan een vierde minder Afstand, of ruim tweehonderd en vyftig Roeden

den uit de Stads Singel gemeeten. Zy wordt de Diemer-Meer genoemd, naar het bygelegene Dorp Diemen; doch de Oorsprong der Benaaming van *Watergraafs-* of *Watergrafts-Meer* is onzeker; ten zy men bewyzen kon, dat het Water van deeze Meer eerst bestaan heeft in een Watergraft, die door de Overstroomingen tot een geheele Meer is aangegroeid. Zeker is het dat zy uitgestrektheid en diepte genoeg gehad heeft, om met Oorlogs-Fregatten te konnen bevaaren worden. Omtrent den jaare 1508, in den Gelderschen Oorlog, die Hertog Karel tegen de Hollanders voerde, na den dood van Filips van Oostenryk, verweerden zig die van Amsterdam uit een Schans by Ypesloot, wel eer een Buurt, daar het Nieuwe Diep de Landen sedert overstroomd heeft. Deeze Schans werdt gedekt door verscheiden Schepen op het Y, en één op de Diemer-Meer, waar door de Gelderschen genoodzaakt werden af te wyken (m). Een dergelyk middel van Galeien op de Meer, met onderstand van Schepen op het Y, verdreef ook, in den jaare 1573, het Volk van Sonoy, 't welk den Diemerdyk bemagtigd hadt, om Haarlem te verligten en Amsterdam, 't welk toen de Spaansche zyde hieldt, te benaauwen; doch deeze Benden werden zelve benaauwd, en een wakkere tegenstand kon haar niet bevryden van den Hongersnood, door het missen van allen Toevoer; waarom zy de opgeworpene Schans by Ypesloot moesten verlaaten (n).

AMSTELLAND. *Diemer-Meer.* Naamsreden. OudeGesteltenis.

(m) *G. Hermanni Goud. Holl. Gelriæque Bell. ap. Matth. in Anal.* T. I. p. 339.

(n) *P. K. Hoofts Hist.* bl. 310, 317.

AMSTEL-LAND. *Diemer-Meer.* Bedyking.

Oudtyds, voor de Bedyking, behoorde de Eigendom van de Diemermeer aan Burgemeesteren van Amsterdam, die in den jaare 1624, met kennis en goedvinden van den Raad der Stad, besloten deeze Meer te bedyken en tot Land te maaken, waar toe zy, in denzelfden jaare, Oktrooi van de Staaten van Holland en Westvriesland verkreegen, met veele Vrydommen, die gemeenlyk by dergelyke Onderneemingen worden vergund (o). Dit Oktrooi werdt, in den jaare 1626, uitgebreid, door de Vergunninge, om de Landen, Kaden, Wegen, als anders, 't welk tot de Bedyking noodig was, van de Eigenaars te mogen overneemen (p). Volgens deeze Oktrooien werdt het Werk der Bedyking en Droogmaaking tot stand gebragt en de Meer was droog in den jaare 1629; wanneer de eerste Regenten, tot Bestier van 't Heemregt en de Polderzaaken, werden aangesteld. Burgemeesteren van Amsterdam verkogten ook te dier tyd de Landen in de Meer, die naderhand, op den 31 July des jaars 1631, gekaveld werden en, by Kavelingen van tien Morgen, aan de Koopers toebedeeld, en ten opzigte van die Landen, welke langs den Ringdyk leggen, met een Toegift van omtrent één Morgen voor het oude Land aan den voorigen Zoom van de Meer.

(o) *Handv. van Amst.* N. D. bl. 338.

(p) Dezelve bl. 340.

Doorbraaken.

Na de eerste Droogmaaking, kreeg deeze Bedyking, in den Voornagt tusschen den

den 5 en 6 Maart des jaars 1651, het on- AMSTEL-
geluk van een Doorbraak. welke door LAND.

AMSTELLAND. *Diemer-Meer.* Grootte en Tegenwoordige Landsgestelteniss.

De Ringdyk van de Diemer-Meer heeft een Omtrek van 2500 Roeden, en is rondsom, behalven aan den Amſtel en het Nieuwe Diep, omvangen van een bekwaame Ringſloot, waar van de Viſſchery behoort aan de Stad Amſterdam; doch Burgemeeſteren zyn gewoon dit Regt aan Dykgraave en Heemraaden, ten behoeve van de Meer, in Pagt te laaten, die dit Viſchwater in verſcheide Parken wederom verhuuren. By het kavelen der Landen in de Meer, werden 750 Morgen Lands uitgegeven, waar van echter maar 662 Morgen, 301 en drie vierde Roeden in de Omſlagen en gemeene Laſten gelden. Burgemeeſteren behielden alleen 30 Morgen ten behoeve der Stad Amſterdam, en uit dien hoofde het Regt om als Hoofd-Ingelanden Zitting te hebben, tot het hooren van de Jaarlykſche Rekeningen en te helpen beraadſlaagen en beſluiten over zaaken, die 't Heemraadſchap betreffen. De Landen in de Meer leggen ter Diepte van veertien Voeten beneden het Buitenwater; zoo dat het overtollige Polderwater ter hoogte van vyftien Voeten moet worden opgemaalen. Hier toe waren, tot in den jaare 1743, vier Watermolens in gebruik, die malkander het Water toemaalden. Te dier tyd gaf Anthoni de Jong, Koopman te Amſterdam, aan Dykgraave en Heemraaden van de Diemer-Meer aan de hand om dit opmaalen te doen met twee Molens, mids de Schepraden uit dezelve te ligten en, in der-

derzelver plaats, zyne van nieuws uitgevondene en geoktrooieerde Waterschyven in dezelve te plaatsen; waar van hy aanboodt, ten zynen koste, een Proef te neemen. Dit werdt toegestaan, en na dat men, den geheelen Winter door, deeze Proef hadt in 't werk gesteld en wel bevonden, besloot het Kollegie van Dykgraaf en Heemraaden, een beding met gemelden Uitvinder en zynen Medestander Huibert Ketelaar te maaken om de Meer met twee Schyfmolens te bemaalen en droog te houden, waar toe hy, in den Herfst van den jaare 1744, moest gereed zyn. Dit heeft sedert boven verwagting voldaan; gelyk blykt uit twee Getuigschriften zoo van den 13 Mey des jaars 1745, als van den 25 Mey des jaars 1747. Beide deeze Molens, op een behoorlyken Afstand geschikt, doen niet alleen het werk van de voorige vier Molens; waar van 'er twee sedert zyn weggeruimd; maar geraaken met den minsten Wind aan den gang, en slaan het Water, met veel gemak, uit in den gemeenen Boezem van Amstelland. Zy blyven zelfs in den hardsten Vorst doormaalen, en zyn in staat om vroegtydig de Meer van het overtollig Water te ontlasten. Het gemak, dat deeze Schyfmolens, behalven de vermindering van kosten, aanbrengen, verdiende, naar onze gedagten, hier over, ter eere der Uitvinders, en waare het mooglyk, ten nutte van andere Polders, breedvoeriger

AMSTELLAND.
Diemer-Meer.

AMSTEL-LAND. *Diemer-Meer*, te spreeken, en ze tot gemeen welweezen aan te pryzen. De Grond van de Diemer-Meer bestaat in schoone Weilanden en Warmoesland, tot het aankweeken van uitnemende Groente, die daaglyks in overvloed te Amsterdam verkogt wordt, waar toe aan de Groenluiden van de Diemer-Meer, gevoegd met die van de Bylemer-Meer, een byzondere Markt op de Prinsegraft verleend is, behalven, dat zy hun Regt behouden hebben om tweemaal in de Week op het Plein van de Oude Kerk, en eens op de Jooden Groenmarkt, te mogen markten. Het Getal der Huizen, waar onder veele deftige en aanzienlyke Landhuizen behooren, werdt by de opneeming in den jaare 1730, tot het maaken van de Nieuwe Quohieren, op 227 Huizen bevonden. De Aanleg deezer Bedyking is zeer regèlmaatig, met twee breede gemeene Wegen, die de Meer in vier Deelen doorsnyden. De voornaamste is de *Middelweg*, langs welken aan het begin en het einde verscheide Lantaarens tot gerief der Ingezetenen en Reizigers geplaatst zyn. Deeze Weg loopt van de Outewaaler Brug naar de Hartsvelder Brug. Op de Outewaaler Brug staat een Tolhek, aan het welk de Gabellen, voor Rytuigen en Beesten, gevorderd worden, die door de Staaten van Holland en Westvriesland aan die van de Diemer- of Watergraafs-Meer zyn verleend. Langs deezen Weg mogen geene Hessen-Karren gevoerd, noch Verkens gedreeven wor-

AMSTEL-LAND. *Diemer-Meer.*

le Nagtegaalen, die in deezen Oord byzonder haaren Zetel verkooren hebben. De *Maliebaan*, ten einde van de Schagerlaan aangeleid, ter lengte van ruim 173 Roeden, is een vermaaklyke Uitſpanning. Het Geboomte ter wederzyde, dat naar den kant van de Baan plat geſchooren is, maakt hier een deftige Vertooning, waar aan noch meer ſieraad bygezet wordt, door de Luſthoven, langs de Rywegen gelegen. Hier is ook een Herberg, aan alle kanten, in koele ſchaduw gebouwd. Van de andere Herbergen, die mede haare vermaaklykheden hebben, zullen wy niets melden, dan dat aan den Hoek van den Middelweg, by de Outewaaler Brug, het Regthuis ſtaat, ter zyde van het welke, by het ſtraffen der Misdaaden, het Schavot geplaatſt wordt. Aan alle de Toegangen van de Meer is een Wagthuis, tot verblyf van twee Nagtwaakers, die ook Ronde doen.

Tot grooter gemak van den Toegang naar de Diemer-Meer, beſlooten Burgemeeſters van Amſterdam in den jaare 1631 (q), langs de Ooſtzyde van den Amſtel een Wandelweg te maaken, van de Stads Wallen af tot aan de Meer toe. Deeze werdt, benevens den Ringdyk ten Zuiden van de Meer, in den jaare 1637 (r), aangeleid tot een gedeelte van het Trek- en Voetpad naar Weesp, en in den jaare 1640 (s), zyn deeze Paden verbreed tot een gedeelte van den Ryweg naar de Steden Muiden en Naarden; alles volgens Oktrooi van de Staa-

(q) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 346.

(r) Dezelve bl. 347.

(s) Dezelve bl. 430.

Staaten van Holland en Westvriesland aan de Stad Amsterdam, in de gemelde jaaren, verleend. AMSTELLAND. *Diemer-Meer.* Regeering.

In het Oktrooi door de Staaten van Holland en Westvriesland, in den jaare 1624, verleend tot Bedykinge van deeze Meer, werdt, ten aanzien van het Heemregt, vergund, dat de Landen in de Meer zouden geregeerd worden door Hoofd-Ingelanden en een Dykgraaf, uit hunne benoeming te kiezen by de Staaten of de Rekenkamer der Graaflykheids Domeinen, midsgaders door Heemraaden, Penningmeester en andere Bedienden, die door Hoofd-Ingelanden zouden verkooren worden (t). Naderhand verkreegen Hoofd-Ingelanden, in den jaare 1629, dat alle Overdragten en Geregtelyke Verbintenissen van Vaste Goederen in de Diemermeer zouden geschieden voor Dykgraaf en Heemraaden (u). Middelerwyl bleef de Hooge en Civile Jurisdictie aan de Geregten van Amstelveen, Diemen en Ouderkerk, onder welke de Landen van de Meer, van ouds, gelegen waren; doch waar van de Grondscheidingen bezwaarlyk konden worden bepaald en waar over derhalven somtyds geschil viel, 't welk groote Ongeregeldheden veroorzaakte. Hierom werdt by die van de Rekeninge der Graaflykheid van Holland, in den jaare 1640, goedgevonden, aan Heemraaden te vergunnen de Crimineele en Civile Jurisdictien te oeffenen met den Baljuw van Amstelland; en

(t) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 339.

(u) Dezelve bl. 342.

 dat

AMSTELLAND. *Diemer-Meer.*

dat de Dykgraaf, na het overlyden van den gemelden Baljuw, toen in leven, te gelyk zoude zyn Baljuw van de Diemer-Meer; 't welk Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren van Amstelveen insgelyks toestonden ten aanzien van de Civile en daaglyksche Jurisdictie, voor zoo ver aanging de Gronden onder hun Regtsgebied van Amstelveen in de Meer gelegen (v). Van dien tyd af zyn de Heemraaden ook Schepenen geweest. Na het overlyden van den Baljuw van Amstelland, Pieter Boudewynsz, in den jaare 1651, werdt de Dykgraaf, Jakob Jakobsz Roch, als eerste Baljuw van de Diemermeer erkend en in de Maand Augustus in zyne Bediening gesteld. Volgens deeze Vergunningen bestaat derhalven de Regeering in twee Hoofd-Ingelanden, verbeeldende Burgemeesteren der Stad Amsterdam, den Dykgraaf, vyf Schepenen of Heemraaden, in opzigt tot hun onderscheiden Bewind van Heemraadschap of Crimineel en Civiel Regtsgebied, benevens een Sekretaris en een Penningmeester. De Dykgraaf is, volgens de bovengemelde Schikking van de Graaflykheids Rekenkamer, ook Schout; doch hy heeft een Substituit, die te gelyk Bode is en in de Meer zyne Woonplaats heeft. Burgemeesters van Amsterdam benoemen, by het openvallen van het Ampt van Dykgraaf, drie van de voornaamsten der Ingelanden, uit welken een door de Staa-

(v) *Handv. van Amsterdam.* N. D. bl. 343.

Staaten van Holland en Westvriesland wordt verkooren. Burgemeesters stellen ook den Sekretaris aan, en kiezen jaarlyks, het eene jaar twee en het andere jaar drie Heemraaden, uit de Nominatie van een dubbel getal, hun door Dykgraaf en Heemraaden overgeleverd. De verdere Bedieningen staan alle ter begeevinge van het Kollegie van Dykgraaf en Heemraaden, in hunne verscheiden betrekkingen, van de hoogste tot de laagste toe. Het Kollegie houdt zyne gewoone Regtdagen op den eersten Maandag in ieder Maand. Sedert de Bedyking tot op het einde des jaars 1645, schynt het zelve in de Meer vergaderd geweest te zyn: doch, met den jaare 1646, werdt het naar Amsterdam verplaatst in de Corps de Guarde van de Reguliers Poort, welke plaats aan Dykgraaf en Heemraaden, op den 11 December des jaars 1645, vergund was. Naderhand verkreegen zy, in den jaare 1693, een beter Regtkamer, onder in het Stadhuis, welke zy behielden tot in den jaare 1716, wanneer dit Vertrek gegeven werdt aan Direkteuren over de Admodiatie van de Wynen, doch aan het Kollegie van Dykgraaf en Heemraaden van de Watergraafs-Meer werdt een andere Kamer, mede in 't Stadhuis, aangewezen boven de Kamer van Kommissarissen van Zeezaaken, daar zy tegenwoordig noch hunne Regtdagen en Vergaderingen houden.

AMSTELLAND. *Diemer-Meer.*

Twee

AMSTEL-LAND. Hoogheemraadschappen in Amstelland.

Twee Dykgraaf- of Hoogheemraadschappen zyn 'er, die Amstelland betreffen, en waar over deszelfs Baljuw van ouds als Dykgraaf is aangesteld; als het Hoogheemraadschap van Amstelland en het Hoogheemraadschap van den Zeeburg of Diemer- en Muider-Zeedyk.

Dykgraaf- en Hoogheemraadschap van Amstelland.

Uitgestrektheid of Groote Ring.

Het DYKGRAAF- en HOOGHEEMRAADSCHAP VAN AMSTELLAND, 't welk bestaat in 't Bestier der Wateren, die over Amstelland in het Y en de Zuiderzee geloost worden, heeft een grooter Uitgestrektheid dan de Heerlykheden, waar in de Baljuw van Amstelland het Hooge Regtsgebied oeffent. De Landen en Distrikten, die het Regt hebben om over Amstelland uit te wateren zullen best begreepen worden uit den Ring, langs welken de Schouw jaarlyks in de Maand Juny of July gedreeven wordt, zonder vaste bepaalinge van tyd. Deeze Ring begint van Amsterdam af, langs den Heiligen of Overtoomschen Weg, den Veendyk of Amstelveenschen Weg, door Amstelveen langs den Bovenkerker Dyk tot aan de Hand van Leiden; van hier de Legmeerlaan op tot aan de Noorddammer Brug, verder langs den Legmeerdyk naar en door Kudelstaart tot aan en door Kalslagen; van waar de Ring heenen loopt langs de Bilderdammerlaan en over het Water de Drecht langs den Wassenaarschen Polderdyk en Oostwaard aan langs den Nieuweveenschen en Zevenhovenschen Weg naar Zevenhoven,

AMSTEL-LAND. *Hoog-heem-raad-schap.* de Ring door den Muider of Diemer-Zee-dyk geslooten wordt tot aan Amsterdam toe (6). Binnen deezen Ring worden tevens noch veele Kaden, Wateringen, Dammen, Waterkeeringen en Verlaaten geschouwd (7). De Waterboezem van Amstelland is 600 Morgen groot, op welken 84 Molens uitwateren.

Oudheid. De Opregting van dit Heemraadschap is, gelyk die van veele anderen, zeer onzeker; maar oude Brieven bewyzen dat andere

(6) Dewyl deeze Ring niet algemeen bekend is, en veelen hier door een verward denkbeeld van Amstelland hebben, ook dikwils het Dykgraafschap met het Baljuwschap onder een mengen, hebben wy het waardig geagt een nette Beschryving, getrokken uit de *Verbaalen* van de Groote Schouw door Dykgraaf en Hoogheemraaden, hier van te geeven; schoon ze aan sommigen mogelyk verdrietig zal toeschynen. Men kan deeze Ring nagaan in de Kaart van 't Hoogheemraadschap van Rynland, Woerden en Amstelland, geplaatst in het IV. Deel van Dit Werk.

(7) Met opzigt tot deeze Schouw door het Hoogheemraadschap van Amstelland, vindt men, in de Kaarten van het Hoogheemraadschap van Rynland, de Landen, gelegen onder Harmelen, Byleveld, Reierskoop en Achthoven, van den Bruidyk af, tot aan den Yssel, geteekend als ONDER AMSTELLAND te behooren; en de Watering, die van den Bruidyk af Noordwestwaard naar Waverenveen loopt, wordt met de Benaaming van *Byleveld* getekend; 't welk geene verdere betrekking heeft tot eenige Jurisdictie dan wegens het Regt van Uitwatering deezer Landen langs gemelde Watering naar den Amstel, en langs deezen naar het Y.

dere Diſtrikten buiten de Provincie van Holland, al voor het jaar 1387, hunne Uitwatering door Amſtelland gehad hebben. In een Brief van Albrecht van Beieren, gegeven in dien jaare, en waar in ook van Heemraaders geſproken wordt, vindt men gewag gemaakt van een Geſchil, tuſſchen de Poorters van Amſterdam, woonende op den Middeldam en de luiden uit Aſichdoem in Amſterland en anderen, die met hen uitwaterden door de Sluizen in den Middeldam; welk Geſchil aan den Hertog verbleeven was en door hem vereffend werdt (v). Dit Aſichdoem of Aasdom is een Landſtreek ten Ooſten der Ambagten van Ouderkerk, Waveren en de Ruige-Wilnis gelegen, en behoort, gelyk de geheele Prooſtdy van Sint Jan onder het Sticht. Deeze Prooſtdy bezit hier omtrent een groote Streek Lands, waar onder Mydrecht, Thamen, Wilnis, Weſtveen, Uithoorn, Blokland, Kudelſtaart, zoo verre dit laatſte op Stichtſchen Bodem legt, en Agtienhoven, welke Landen alle over Amſtelland uitwateren. Zy ſchynen alle, in een Brief van Burgemeeſteren, Schepenen en Raaden van den jaare 1497 en in een anderen van den jaare 1509, raakende de Sluizen op den Middeldam, onder den gemeenen naam van de Prooſtdye van de Mydrecht, of Myert begreepen (w). Volgens Handveſt van Graave Willem van Henegouwen, gegeven in den jaare 1413, werdt aan

AMSTELLAND. *Hoogheemraadſchap.*

(v) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 709.

(w) Dezelve bl. 712, 713.

AMSTEL-LAND. *Hoog-beem-raad-schap.*

aan die van Reierskoop, Byleveld, Agt-hoven en Maſtwyk, mede onder het Sticht gelegen, vergund over Amſtelland uit te wateren, dewyl de Uitwatering in den Ryn hun ten onbruik geworden was (x). Deeze Vergunning ſchynen zy in of omtrent den jaare 1525, misbruikt te hebben door het inlaaten van het Heikooper Water, 't welk hun in het Oktrooi uitdruklyk verboden was: ook kan men een dergelyk misbruik nagaan van de andere Stichtſche aangelanden. Hierom gelaſtte Keizer Karel de V, in een Handveſt van gemelden jaare 1525, dat de Baljuw van Amſtelland, als Dykgraaf, jaarlyks zes Heemraaden zou kiezen uit de Gerechten van Amſterdam, Weesp, Ouderkerk, Amſtelveen, Diemen en Waverenveen, om met twee of drie derzelven den Ring of Ommeloop van de Gemeene Waterſchutting van Amſtelland te ſchouwen op gelyke Boete als in Rynland geſchiedde; onverminderd de Schouwen, die de Schouten en Ambagtsheeren in hunne Diſtrikten hebben.

(x) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 709.

Het Kollegie van Dykgraaf en Hoogheemraaden vergaderd gemeenlyk op de eerſte Maandagen in Maart, Mey, July, September en Oktober of zoo dikwils als de Dykgraaf goedvind het zelve te beſchryven. Het heeft zynen eigenen Sekretaris en Bode.

Sluizen.

De Landen, in den Ring der algemeene Schouw van het Hoogheemraadſchap van Am-

Amstelland gelegen, hebben het Regt van Uitwatering door drie Sluizen, één in Amsterdam onder de Beurs, één aan den Diem by Diemerdam en één aan Ypesloot by Jaap Hannes. De Sluis te Amsterdam wordt door de Stad onderhouden.

AMSTELLAND. *Hoogheemraadschap.*

De *Diemerdammer Sluis*, waar door Weesp, Weesper-Kerspel, Abkoude, Diemen en Nichtevegt uitwateren, wordt door deeze Distrikten gemaakt, onderhouden en beheerd, waar toe jaarlyks by beurten uit dezelve Twee Gekommitteerden worden aangesteld. De *Ypeslooter Sluis*, ten Westen van den Afloop van Diemen, wordt voor de helft onderhouden door Ouderkerk en Amstelveen, die doorgaans voor Waverenveen en Waveren den last draagen; de wederhelft wordt onderhouden uit de Provincie van Utrecht, door de Proostdy van Sint Jan, Byleveld, Reierskoop en anderen, die by Privilegie der Graaven van Holland in den Amstel uitwateren. Tot het Bestier vergaderen aan het Gemeenlandshuis op den Diemerdyk, belooken Pinkstermaandag, een Sekretaris wegens de Stad Amsterdam, de Schouten van Ouderkerk en Amstelveen, een Gemagtigde voor de Proostdy van Sint Jan, een voor Byleveld en anderen, die somtyds een Gekommitteerden van de Staaten van Utrecht aan 't Hoofd hebben.

Hoogheemraadschap van den Zeeburg of Diemer- en Muider-Zeedyk.

Het andere Hoogheemraadschap, waar in de Baljuw van Amstelland ten allen tyde het Ampt van Dykgraaf bekleed, is het

N Hoog-

AMSTEL-LAND.

HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DEN ZEEBURG of DIEMER- EN MUIDER-ZEEDYK.

Zeeburg en Diemerdyk. Gelegenheid van den Dyk.

Deeze ſtrekt zig uit van de Stad Amſterdam af tot aan de Kyk-uits Poort der Stede Muiden toe, met een Lengte van 3268 Roeden, 5 Voeten, 6⅓ Duim, Diemerdykmaat; volgens de Meetinge in den jaare 1711, door Dykgraaf en Hoogheemraaden goedgekeurd, waar van het Dykregiſter, in den jaare 1742, met verandering van de Naamen der Eigenaars der Dykpligtige Landen, vernieuwd is. In deszelfs Strekking loopt deeze Dyk langs het Y en de Zuiderzee, waar van zy het Water niet alleen uit Amſtelland, maar ook uit de Landen, onder Muiden, Weesper-Kerſpel, een Gedeelte van Gooiland en een groot deel in het laage der Provincie van Utrecht afkeert.

Benaaming van den Zeeburg.

De Naam van Zeeburg, dien deeze Dyk voert, is ook gemeen aan andere Dykwerken, die in een aanzienlyke Uitgeſtrektheid tot een Omringdyk en Zeeweeringe geſchikt zyn; doch wy vinden, ten aanzien van den Diemerdyk, deeze Benaaminge niet eer dan in den jaare 1387, in eene Handveſt van Hertog Albrecht van Beieren (y), doch van den Dyk zelven ſchynt reeds geſproken te worden in een Brief van Guido van Henegouwen, Biſſchop van Utrecht, gegeven in den jaare 1301 (z), hoewel hy hier enkel den Zeedyk genoemd wordt. De Reden der Benaaming van Diemer- en Muider-

(y) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 73.

(z) *Cr. Utr. Plakaatb.* II. D. bl. 1.

der-Zeedyk is ligtelyk te ontdekken. Men vindt hem ook de Dykaadje van Ypesloot genoemd (a).

Van groot Gewigt is deeze Dyk niet alleen voor Amstelland, Muiden en Weesper-Kerspel, welke by Doorbraak veel te lyden hebben; maar men heeft in voorige tyden voorbeelden gehad dat het Water zoo verre in Zuidholland is ingedrongen, dat de Brouwers te Gouda klaagden geen goed Bier te kunnen brouwen door het brakke Water. In deeze Ongelegenheid overstroomt het Platte Land van Utrecht tot boven Breukelen en Portengen toe, en indien door kragtigen arbeid de Oostzyde van den Vegtdyk (8) niet kan gehouden wor-

AMSTELLAND *Zeeburg en Diemerdyk.* Dyksgesteltenis en Doorbraak.

(a) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 261.

(8) Tot opheldering van 't gene wy te vooren op Bladz. 72 en 143 en 144 gemeld hebben; is ons sedert voorgekomen, dat de Vegt-Dyken voormaals veel zwaarer zyn geweest, dewyl zy, zoo wel beoosten als bewesten de Vegt, het Zeewater moesten keeren, dat tot in den jaare 1673 toe zyn vryen loop tot aan den Hinderdam hadt, waar in toen de Vegtsluizen lagen. Doch in den jaare 1673, toen de Provincie van Utrecht in 's Vyands magt was, besloten de Staaten van Holland, tot zekerheid van den Lande, de Sluizen te Muiden te leggen: die den Lande eene somme van ruim driehonderd en zeventig Duizend Guldens gekost hebben. Sedert werdt de Hinderdam van de Vegt weggeruimd: En heeft zig de Provincie van Utrecht verbonden, den Hinderdam aldaar, noch elders in de Vegt nimmer te maaken (a). Men vindt zelfs, dat reeds in de Staatsvergadering van Holland in den jaare 1582 werdt besloten: *den Hinderdam te leggen binnen de Stede Muiden, als zynde zeer noodig tot præservatie van den Lande tegen alle Invasien van den Vyand: behalven dit, zouden de Landen ter wederzyde van de Vecht verligt worden van vyfduizend*

(a) Zie Herstelling van de 3 Provincien 20 April 1674.

AMSTEL-LAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

worden loopt Kortehoef, Breukelenveen, in de Prooftdy van Sint Jan, Maarfeveen, en het laage Utrechtfche Veen tot aan de Stads Poorten onder.

Wegens de Doorbraaken van deezen Dyk zyn ons de nette Omftandigheden niet gebleeken. In de Beveftiging en vernieuwing eener Handveft door Keizer Maximiliaan en Karel, Aartshertog van Oostenryk, van den 21 Juny des jaars 1509, vinden wy dat de Dyk, kort te vooren op twee plaatfen was ingebrooken (b). Sedert hebben wy, in de voorige Eeuwen, dan geen nadere Doorbraaken gevonden van op den 4 Juny des jaars 1598 en den 5 November des jaars 1675, in welk laatfte jaar de Zeedyk beooften Muiden (9), met elf zeer groo-

(b) *Handv. van Amfterd.* N. D. bl. 365.

zend Roeden Dyks, behalven het onderhoud van den jegenwoordigen Hinderdam. Het maaken van den voorn. Hinderdam met het leggen van 2 Duickeldammen werdt toen gerekend op omtrent f. 30000— Zie Refolutien van Holland 16 Maart 1582.

(9) Van deezen Zeedyk beooften Muiden, welken wy op Bladz. 70-72 benevens deszelfs Beftier, breeder befchreeven hebben, wordt ons de onderfcheidene Lengte, door nader *Medegedeelde Berigten*, in de volgende manier, opgegeven.

Van de Hamei van 't Muiderflot tot naby Muiderberg is hy een Palendyk nu met fteen verfterkt, van	*Roeden*	850: —: —
Van daar tot aan het Hek van Muiderberg, beftaat hy in een Landdyk van	*R.*	85: —: —
Van het Hek tot aan de Ban van Naarden, mede een Landdyk van	*R*	68: — 2 *Voeten.*
te famen Rynlandfche	*Roeden*	1103: — 2 *Voeten.*

De

groote en diepe open Waalen, en de Zeeburg of Diemerdyk, met vier dergelyke Waalen waren doorgeslaagen (c). In den jaare 1702, des nagts tusschen den 5 en 6 April, heeft de Zeeburg weder een zwaare Doorbraak op dezelfde plaats als in den jaare 1598 geleeden, die 31 Roeden en 2 Voeten, lang bevonden is (d). In den bekenden hoogen Vloed van Kerstyd des jaars 1717, was de Dyk in groot Gevaar, dewyl het Water 97 Duimen boven het Amsterdamsche Peil (10) stondt, 't welk niet meer dan 7 Duimen verscheelde van de Zeedyks Hoogte, die 9 Voeten en 5 Duimen, of 104 Duimen boven het zelve Peil gesteld is. In zulke zwaare Vloeden, moet de Dyk, by Stormen uit den Noordwesten niet alleen den Slag der Zuiderzee, maar ook de Persing van een vreeslyke menigte Water uitstaan; waar uit ligtelyk deszelfs Gevaar te bevroeden is. Hierom zyn van tyd tot tyd, door 's Lands Graaven en vervolgens door 's Lands Staaten, breede Handvesten en Voorregten vergund tot versterking van den Dyk, met Ondersteuning van Geldmiddelen uit 's Lands Kasse (e). Filips van Bour-

AMSTELLAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

(c) *Resolutie van de Staaten van Holl.* 7 *Mey* 1678.

(d) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 405.

(e) Dezelve bl. 361, 367.

De Naarder Dyken van de Banscheiding van Muiderberg af tot aan den Beer der Stede Naarden toe, zyn lang 1026 en een halve Roeden Landdyk, waar van ieder Ingeland zoo veel Dyks heeft als de Hoofdbreedte van zyn Land strekt.

(10) Zie wegens het Amsterdamsche Peil in onze Beschryving van RYNLAND; VI. Deel. Bl. 181. in de *Aantekening.*

AMSTEL-LAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

Bourgonje vergunde in den jaare 1440, aan allen, die Dykpligtig waren op de Dykaadje van Ypesloot, het maaken van een Bolwerk en Plaating van Hout en Yzerwerk (f). In den jaare 1452, wilde dezelfde Hertog, dat, by het maaken van Nieuwe Inlaagen aan deezen Dyk, de Oude Dyken niet zouden worden geslegt, maar dat ze tot Slaapers moesten blyven leggen (g). In den jaare 1678, werdt door de Staaten van Holland en Westvriesland een Ordre beraamd tot Verzwaaringe van deezen Dyk, en deszelfs Hoogte bepaald, twee Voeten onder den Bovenkant van den Deksteen aan de Oostzyde van de Sluis te Muiden naar den Y-kant; de Breedte, voor zoo veel den Aardendyk aangaat, van 18 Voeten op de Kruin, en de Paalendyk van 24 Voeten, en noch 6 Voeten Riet daarenboven, de Paalendyk te samen 30 Voeten op de Kruin; de Buitenglooying van den Aardendyk zou moeten zyn van 4 Voeten op den Voet; en de Binnenglooying van twee Voeten op den Voet; in de Binnenglooying van den Paalendyk van 3 Voeten op den Voet: agter den Dyk zou gelegd worden een Barmte van 24 Voeten, en agter deeze een bekwaame Sloot. In deezer voege is de Dyk onderhouden, tot dat, in de tegenwoordige Eeuw, door de Plaage van het Zeegewormte, het sterke Bolwerk van Paalen en zwaare Balken, waar door deeze Dyk tegen den Aanslag van 't Water moest beschermd worden, doorknaagd en ver-

(f) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 361.

(g) Dezelve bl. 363.

vernield werdt; wanneer Dykgraaf en Heemraaden, by Resolutie der Staaten van den 24 Mey des jaars 1735, gemagtigd werden den Dyk, volgens hunnen Voorslag, te veranderen, vernieuwen en verzwaaren; een Werk, 't welk aan Arbeidsloon, Aarde, plempen van Zand, Puin, Keisteenen, het hyen van een regel Paalen, Vyfmaalhonderd Negenendertigduizend Agthonderd vierentnegentig Guldens gekost heeft. Men begon het Werk by Gedeelten; het werdt in den jaare 1735 aangevangen en in den jaare 1737 voltooid. De vernieuwde Dyk tusschen Muiden en Diemerdam, daar de zwaarste Aanslag der Zee en Persing van den Vloed aanvalt, is onder in zynen Aanleg breed elf Roeden, waar van zeven Roeden voor de Buitenglooying zyn, twee Roeden voor de Kruin en twee Roeden voor de Binnenglooying. De Bovenkant van de Kruin heeft doorgaans in het midden de Hoogte van dertien Voeten uit den Grond. Op de Buitenglooying, van de stompen der afgezaagde Paalen af, tot op de Hoogte van eenige Voeten boven het daaglyks Water legt een goede menigte Puin, gedekt met zwaare net ineengevoegde Keisteenen, die, niettegenstaande hunne zwaarte, somtyds door de Zee over hoop gesmeeten worden en de onderleggende Puin weggeslaagen. In de jaaren 1742, en 1749, moest de Dyk, die merkelyk gezakt was, zwaar gehoogd worden; en schoon dit buitengewoone en vry groo-

AMSTELLAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

AMSTEL-LAND. te kosten veroorzaakt, zyn dezelve nogtans draaglyker dan te vooren.

Zeeburg en Diemerdyk. Onderhoud van den Dyk. De Onkosten wegens het Onderhoud van den Zeeburg of Diemer- en Muider-Zeedyk worden gedraagen by Hoefslagen over de Landeryen, welke zoo aan Geregten, Genootschappen als byzondere Persoonen behooren. Deeze Hoefslagen zyn verdeeld in Bonnen, die ieder hunne Paal op den Dyk hebben, waar op derzelver Merken getekend staan. De Stad Amsterdam staat in het tegenwoordige Dykregister aangeslaagen voor 680 Roeden, 2 Voeten en 6 Duimen; waar van een groot gedeelte in het Dykregister van den jaare 1598, en in de Meeting van den jaare 1678, te samen ter lengte van 497 Roeden, 6 Duimen, bekend staan. De overige zyn naderhand, en wel byzonderlyk by overeenkomst van den jaare 1697, in een altoos duurende Onderhoud aangenomen (h). Zy neemen haaren aanvang van de Stad af en strekken zig uit tot digt aan het Gemeenlandshuis, of tot aan de Traankookery, in de Handvesten der voorleeden Eeuw bekend met de benaaming der Traankookery van Jean Tourton, nu behoorende aan den Heere Jan Bruin Abrahamsz. Het Hoogheemraadschap of de Waarschappy moet 1287 Roeden, 4 Voeten en 6 Duimen onderhouden; voor meer dan 900 Morgen Spagestokene Landen, van welke over de 151 Morgen tot hooging van den Dyk vergraaven zyn; de overige Landen worden wel ver-

(h) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 377.

verhuurd, dog kunnen gemeenlyk de Lasten van den Dyk niet opbrengen, waarom deeze jaarlyks moeten uitgezet worden over de andere Landen en Diſtrikten. Muiden en Weesp, Weesper-Kerſpel, en de Loosdrecht draagen ieder een Negende Deel, Loenen en Breukelen een Zesde Deel, Kortehoef een Negende Deel, Abkoude een Zesde Deel, Nichtevecht een Negende Deel en Diemen en Overdiemen te ſamen een Negende Deel. Deeze hebben wederom hunne mindere Verdeelingen van Diſtrikten, die in deezen opzigte aan de grooter Afdeelingen onderhoorig zyn.

AMSTELLAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

Over de Beheering van den Dyk hebben de Graaven van Holland en 's Lands Staaten verſcheiden Handveſten gegeven, die haar opzigt hebben of op het byzonder Beſtier van de Diſtrikten tot het Schouwen van den Dyk geregtigd of tot het algemeen Beſtier van Dykgraaf en Hoogheemraaden. Hertog Albrecht van Beieren wilde, volgens Handveſt van den jaare 1387, dat de Zeeburg geſchouwd zou worden, door drie Schepenen tot Nieuwer-Amſtel, twee Schepenen te Amſterdam, een Schepen tot Ouder-Amſtel, en een Schepen tot Outenwaal (i). By Uitſpraak van Hugo van Lanoy en den Raade in Holland, van den jaare 1436, wordt vaſtgeſteld, dat Dykgraaf, Schout en Schepenen van Diemen het Dykregt zullen blyven hanteeren en bewaaren en dat de Baljuw van Amſtelland jaarlyks zeven Man-

Beſtier over den Dyk.

(i) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 73.

AMSTEL-LAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

nen uit het Kerſpel van Diemen zou kiezen; zoo om regt aldaar te wyzen als om den Dyk te ſchouwen (k). In den jaare 1509, is door Keizer Maximiliaan, en Aartshertog Karel aan de Stad Amſterdam vergund de Naſchouw over de Schouwe van Schout en Schepenen van Diemen (l). Alle welke Handveſten haar opzigt hebben op de byzondere Beheeringe van den Dyk in de daar toe geregtigde Diſtrikten, gelyk die van Muiden insgelyks hunne byzondere Schouw hebben. Ten aanzien van het Hoogheemraadſchap vindt men dat Hertog Jan van Beieren, in een Brief van den 26 April des jaars 1423, ſpreekt van *Waarslieden in den Geſtigte van Utrecht*, zoo wel als van Waarslieden in *ſynen bedrieve* (m). Op den 27 July deszelfden jaars, vergunt hy, dat de Gezwooren Heemraaders in der Dykaadje van Diemen, met den Heemraaden uit den Geſtigte, naar Inhoud der Handveſten, alle Dyken, gelegen in den Banne van Diemen zouden ſcolen, uitgeeven en deelen (n); waar uit men ligtelyk kan afneemen, dat 'er, al voor dien tyd, eenige Gemeenſchap van Heemraadſchap tuſſchen Holland en 't Stigt over den Zeeburg en Diemerdyk geweeſt is. Duidelyker blykt deeze Gemeenſchap echter in een Handveſt van Filips van Bourgonje, gegeven in den jaare 1440, waar in hy belaſtte, dat het Bolwerk en de Plaating van Ypeſloot zou geſchouwd worden door den Baljuw van Amſtelland en

(k) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 395.

(l) Dezelve bl. 366.

(m) *Extr. uit de Regiſterkamer van Holl.*

(n) *Handv. van Amſterd* N. D. bl. 359.

en de Waarsluiden in deeze Bedyking; als een Waarsman uit Muiden, een uit Weesp, een uit Weesper-Kerspel, een uit de Loosdrecht, een uit Loenen Kroonenburgs-Gerecht, met den jongsten Burgemeester van Amsterdam, een uit Breukelen, een uit Abkoude en een uit Nichtevecht (o). Tot deeze Schouwen bepaalde hy Sint Odulfus- en Sint-Lambertsdagen, of den 12 Juny en 25 September. Op den Grond deezer Handvesten en volgens Resolutie van de Staaten van Holland en Westvriesland van den 7 Mey des jaars 1678, hebben Schout en Schepenen van Diemen en die van Muiden, ieder in hunne Regtsban, hunne Keuren en Uitgiften, welke zy aanstonds moeten overbrengen in handen van Dykgraaf en Hoogheemraaden, die hier over de Nakeure doen. De Schouwdagen van Sint Odulfus en Sint Lambert zyn, volgens Oktrooi van den jaare 1704, veranderd en gesteld op den 12 Mey en 24 July. De Naschouw door Dykgraaf en Hoogheemraaden geschiedt over den ganschen Dyk op den 17 Augustus en de Belaaking op den 1 September. By afweezen van den Dykgraaf, wordt de Schouw door den jongsten Burgemeester van Amsterdam, als zyn Stedehouder gedreeven (p).

AMSTELLAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

(o) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 361.

(p) Dezelve bl. 362.

Het Kollegie bestaat noch in den Dykgraaf en tien Hoogheemraaden uit de Steden en Distrikten, gelyk by de Handvest van Filips van Bourgonje bepaald is. Zy bedienen deeze Ampten voor hun Leeven, en moe-

Kollegie van Dykgraaf en Hoogheemraaden.

AMSTELLAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

moeten, volgens de meergemelde Resolutie van den jaare 1678, ieder binnen den Ring der Bedyking twintig Morgen Lands bezitten, of voor Tienduizend Guldens in den zelven gegoed zyn. Van deeze twee Artikelen, is echter de jongste Burgemeester van Amsterdam uitgezonderd. Burgemeesters van Amsterdam hebben, volgens Oktrooi van de Staaten van Holland en Westvriesland, gegeven in den jaare 1612, een Voorregt, om, het zy met den jongsten Burgemeester of by zyn afweezen, een ander gemagtigd Persoon op de Vergaderingen van Dykgraaf en Hoogheemraaden te zenden en de eerste Stem te voeren; behoudens dat, by het tegenwoordig zyn van den jongsten Burgemeester te gelyk met den Gemagtigden, maar één stem voor Amsterdam zal gelden (q). De Dykgraaf wordt door de Staaten van Holland en Westvriesland verkooren. De Verkiezing der Heemraaden geschiedt door de byzondere Distrikten of derzelver Ambagtsheeren; Abkoude alleen uitgezonderd, waarvan de Staaten van Utrecht, by Verkoop dier Heerlykheid, het stellen van een Heemraad aan zig behouden hebben. Het Kollegie wordt bediend door een Sekretaris, een Penningmeester en een Boekhouder. De gewoone Vergaderingen worden gehouden op den 22 en 13 Mey, den 24 en 25 July, en den 17 Augustus, welke de Schouwdagen zyn; als mede op den 1 September. De Rekendagen zyn op den eer-

(q) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 368.

eersten Dingsdag en Woensdag in November en de Betaaldagen op den eersten Woensdag en Donderdag na Vrouwendag. Somtyds zyn 'er ook buitengewoone Vergaderingen. De Besluiten worden door drie Gemagtigde Hoogheemraaden met den Sekretaris uitgevoerd, en hier van op de naaste Byeenkomst aan het Kollegie verslag gedaan. Tot de Polderzaaken worden insgelyks een Hoogheemraad met toevoeging van den Sekretaris gemagtigd.

AMSTELLAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

Dykgraaf en Hoogheemraaden vergaderen des Zomers in het Gemeenlandshuis aan den Dyk, niet verre van Zeeburg of Jaap Hannes. Dit Huis is een deftig Vierkant Gebouw met twee Vleugelen tot Stallinge en andere Noodwendigheden. Het werdt, in den jaare 1726, van nieuws uit den grond opgebouwd, gelyk het Tydschrift getuigt, dat met eenen meldt tot welk gebruik het Huis dient en aldus gelezen wordt:

Gemeenlandshuis.

HIC DE FRETI BATAVI FVRORE ARCENDO AGRIS TVENDIS AGITVR.

Dat zo veel te kennen geeft, als

Hier wordt geraadpleegt over de beveiliging der Landeryen, door de woede der Zuiderzee te bedwingen.

In den Winter, wanneer de Dyk niet gebruikt kan worden, vergaderen Dykgraaf en

AMSTEL-LAND. *Zeeburg en Diemerdyk.*

en Hoogheemraaden, op de Reken- en Betaaldagen, te Amſterdam in den Doele of een andere Herberg. Het Dykgraafſchap heeft in 't Gemeenlandshuis een Kaſtelein die tevens Opzigter van den Dyk is.

VYFDE HOOFDSTUK.

Beſchryving van KENNEMERLAND, *met deszelfs* HOOG-BALJUWSCHAP *en onderhoorige Ambagten en Dorpen.*

Beſchryving van Kennemerland.

KENNEMERLAND, een voornaam gedeelte van 't Noorder-Kwartier van Holland en ook een klein gedeelte van 't Zuider-Kwartier beſlaande, kan, ten aanzien van deszelfs Uitgeſtrektheid, in een enger of ruimer begrip van Landen bepaald worden. Volgens de engſte Bepaaling beſtaat het alleen in de Ambagten en Dorpen, welker Op- en Ingezetenen voor de Hooge Vierſchaar van Kennemerland over Crimineele zaaken te regt ſtaan. In zyn grootſte Uitgeſtrektheid zyn 'er ook andere aanzienlyke Baljuwſchappen onder begreepen. Wy neemen het voor eerſt in zynen grootſten Omtrek, met de andere Landſtreeken, welke mede Hoog Regtsgebied voeren en ons vervolgens te noemen ſtaan.

Gelegenheid.

Kennemerland grenſt aldus ten Weſten aan de Noordzee. De Bepaaling heeft ten Noorden de grootſte zekerheid niet; en Petten wordt by ſommige als het Noordelykſte gedeel-

deelte van Kennemerland aangemerkt (a). Maar, dewyl Kalans-Oog, 't welk noch Noordelyker legt dan Petten, onder de Ken nemervolgers gerekend wordt (b), komt in bedenking of Kennemerland zig niet tot hier toe uitstrekt. Ten Oosten paalt Kennemerland, met de Landen benoorden het Y gelegen, aan Westvriesland en Waterland, en, met de Landen ten Zuiden van het Y, heeft het Amstelland aan het Oosten. Ten Zuiden grenst het aan het Baljuwschap van Rynland; zoo wel ten opzigte van de Landen, die ten Oosten, als die ten Westen van de Haarlemmer-Meer gelegen zyn. Ten Oosten van deeze Meer is Aalsmeer het uiterste Regtsgebied van Kennemerland en wordt hier, aan Kalslagen, van 't Baljuwschap van Rynland afgescheiden. Ten Westen van de Meer paalt het met de Vogelenzang aan Hillegom, niet gelyk eenigen schryven aan Lisse. In deeze algemeene Bepaaling is ons geen duidelyk bewys voorgekomen van de Scheiding aan het Oosten tusschen Kennemerland en Westvriesland. De drie Dorpen of Ambagten van Langendyk, als Broek, Zuidscherwoude, Noordscherwoude, mitsgaders Urshem zouden, volgens zekere Bepaaling, onder Westvriesland moeten gerekend worden (c). Doch by andere Schryvers vinden wy getuigd, dat zy, in den jaare 1555, met anderen, om de verre gelegenheid, van het Baljuwschap van Kennemerland afgenomen en aan het Baljuw-

KENNEMERLAND.

(a) *S. Eikelenb. Getdaante van Westv.* bl. 9.

(b) *B. v. Santen Handv. van Kennemerl. in de Opdragt.*

(c) *S. Eikelenberg.* als bov.

KENNEMERLAND.

juwſchap van de Nieuwburgen gevoegd zyn (d). Hier uit zou men, onzes oordeels, kunnen afleiden, dat alles, wat onder het Baljuwſchap van de Nieuwburgen behoort, en 't welk wy vervolgens zullen bepaalen, in den grooten Omtrek van Kennemerland moet begreepen worden. Want, ſchoon wy veelen der Ambagten onder het Baljuwſchap van de Nieuwburgen, gelyk ook anderen onder het Baljuwſchap van Blois, alleen *Kennemervolgers* genoemd vinden, meenen wy dat dit onderſcheid van benaaming alleen plaats heeft, om dat deeze Regtsbannen niet eigenlyk onder de Hooge Vierſchaar van 't Baljuwſchap van Kennemerland te regt ſtaan, hoewel zy de Kennemer Regten volgen. Het blyft ondertuſſchen by ons in twyfel of de Hooge Heerlykheden, Oudkarſpel, Warmenhuizen, Harenkarſpel, Sint Maarten en Valkkoog, met de Huigenwaard onder Kennemerland of onder Weſtvriesland behooren. Sommigen (e) hebben uit de woorden eens ouden Schryvers (f) opgemaakt, dat men Diemen, oudtyds, ook tot Kennemerland betrokken heeft. Doch dezelven behelzen niets meer, dan dat die van Diemen den Kennemers, in een Watersnood, met Vaartuigen te hulp kwamen, 't welk geenszins inſluit dat Diemen tot Kennemerland behoord zou hebben.

De Grond van Kennemerland is, ten Weſten, Zand- en Duinagtig, ten Ooſten heeft

(d) *B. v. Santen. Handv. van Kennemerl.* bl. 229.

(e) *A. Mattheus ad Bekam. Chron. auct. in* T. III. p. 59.

(f) *Wilh. Procur.* ad annum p. m. 464.

heeft men, in deeze Landstreek, schoon Weiland, zoo in verscheiden drooggemaakte Meeren als elders. Ook is hier

KENNEMERLAND.

rscheiden Binnenwateren,
tertjes doorsneeden. Tus-
ooter en Uitgeester Ban,
eeren, die gemeenschap
hebben, de *Lange Meer*
Meer. In de eerste leggen
ie Eilandjes. Van het Y,
ideels tusschen Kennemer-
n wy elders gesproken (g).
aan stroomt insgelyks ter
Twee Uuren gaans door
neemende zynen aanvang
iakte Stermeer en loopen-
hen Oost- en West-Knol-
orby Wormerveer, Zaan-

dyk en de Koog ten Westen, en voorts tusschen Oost- en West-Zaandam door Drie Sluizen in het Y. Van het *Spaarne*, 't welk, even als de Zaan, door Kennemerland loopt, en omtrent twee Uuren gaans lang is, is reeds te vooren gesproken (h). Zy, die beweeren, dat het Spaarne van ouds gemeenschap met den Ryn gehad heeft, geeven zig ook veel moeite, om zulks ten opzigte van de Zaan te toonen (i). Doch anderen hebben op goede gronden aangeweezen, dat de Zaan, voor het droogmaaken der Meeren in 't Noorder-Kwartier, tot eene In- en Uitwatering der Meeren verstrekt, en nimmer gemeenschap met den Ryn gehad heeft (k).

NAAMS-OORSPRONG.

'T Is ten hoogsten waarschynlyk, dat Ken-

O

(g) V.D. bl. 4.

(h) Zie IV. Deel, bl. 425.

(i) *Soeteb. Saenl. Arcadia.* III. B. bl. 127.

(k) *Eikelenb. Ged. van Westv.* bl. 83-87.

KENNEMERLAND. Kennemerland zynen Naam ontleend heeft van de Beek of Stroom *Kinhem*, die of voorlang verdweenen is, of, naar sommiger meening (l), thans de Zaan heet. Wy hebben reeds by eene andere gelegenheid aangemerkt (m), dat sommigen ten onregte ontkennen, dat 'er ooit een Stroom Kinhem geweest zy. Wyders schynt Kennemerland, by Schryvers van de tiende Eeuwe, met den Naam van *Kinnem* en *Chinnehcym* aangeduid te worden (n).

Historie. Naar 't gemeen gevoelen hebben de *Kaninefaten* oudtyds in Kennemerland gewoond. Doch TACITUS plaatst dit Volk in het Eiland der Batavieren, aan den Zeekant (o), en dierhalven buiten de paalen van Kennemerland. Ook schynt men alleen, uit hoofde eener geringe overeenkomst tusschen de beide Naamen, de Kaninefaten voor Kennemers te houden. In overoude tyden is Kennemerland van het eigenlyk Holland, of van 't Gebied der Graaven, die in laater tyden, Graaven van Holland genoemd zyn, onderscheiden geweest. Toen de Frankische Vorsten, hier te Lande, gebied voerden, werdt Kennemerland, zoo men wil, onder den Naam van *Kinnin*, in of omtrent den jaare 826, door Keizer Lodewyk den Vroomen, aan Rorik den Noorman ter Leen gegeven (p). In 't jaar 884, werdt Kennemerland van de Noormannen overvallen. Keizer Otto de IV gaf Graave Dirk den II, in den jaare 985, in eigendom, al wat hy te vooren ter

Leen

(l) *Saanl. Arcad.* III. B. bl. 138.

(m) IV. D. bl. 34.

(n) *Annal. Fuldens.* ad ann. 884.

(o) *Hist.* Libr. IV. Cap. 15 & 79.

(p) *Annal. Fuldens.* ad annos 850 & 882.

Leen bezeten hadt, in de Graafschappen, Masalant, *Kinhem* en Texla. Men verstaat, door *Kinhem*, Kennemerland, en men vindt in deezen Brief, den grond van het regt der Hollandsche Graaven over deeze Landstreeke. Sivaart Sikko, Zoon van Graave Arnoud, en Stamheer van den Huize van Brederode en Teilingen, trouwde eenige jaaren laater, met zekere Tetta of Tetburg van Kastrikum in Kennemerland (q). De Kennemers waren toen reeds, of werden sedert synsbaar aan den Graave van Holland. Onder de Regeering van Dirk den VI, werden zy zoo zwaar door Schattingen gedrukt, dat zy zig, door 's Graaven Broeder, Floris den Zwarten, ligtelyk tot eenen Opstand lieten beweegen, op hoope, gelyk onze Rymkronykschryver het uitdrukt, *dat zy zig zelven vry mogten vegten* (r). Zy vielen aan op de Graaflyke Huizen in Kennemerland, die tot Haarlem toe, alle verbrand werden. Dit gebeurde in of omtrent den jaare 1132. Kennemerland, sedert door Graave Dirk afgeloopen en plat gebrand zynde, werdt 'er een Verdrag tusschen de twee Broeders getroffen. Floris de III, Zoon en Opvolger van Dirk den VI, schynt Kennemerland aan zynen Zoone Robbert afgestaan te hebben. Immers men vindt deezen in sommige Kronyken (s), *Prince in Kennemerland* genoemd. Na den dood van Dirk den VII, en het huwelyk zyner Dogter Ada met den Graave Lodewyk van Loon, begeerden de Kenne-

KENNEMERLAND.

(q) *Stoke in Arnoud.* bl. 21.

(r) *Stoke in Dirk den* VI. bl. 44.

(s) *Veldenaars Chronyck*, bl. 24.

KENNEMERLAND.

nemers Willem, Broeder van Graave Dirk, ten Landsheere te hebben. Ada, op den Burgt te Leiden gevlugt, werdt van hun belegerd en gevangen genomen. Zy trokken sedert, onder 't beleid van Wouter van Egmond, Albrecht Banjaard en andere Kennemer Edelen, naar Amstelland en Gooiland, alwaar zy Amstels Veste, Muiden en Weesp plonderden. Te rug gekeerd, werden zy, by Leiden, door den Graave van Loon, geslaagen, die egter, sedert, door Graaf Willem, genoodzaakt werdt, het Land te ruimen. Dit viel voor tusschen de jaaren 1203 en 1205 (t). Na dien tyd is Kennemerland den Graave van Holland onderworpen gebleeven. Zy werden 'er afzonderlyk ingehuldigd, niet onder den Naam van *Graave*, maar onder dien van *Heere van Kennemerland*. De plegtigheid geschiedde op een verheven Heuvel, tusschen Haarlem en Alkmaar, bezyden den Heerenweg, niet verre van Heemskerk (u). De Graaven van Holland stelden eenen Baljuw van Kennemerland aan, die volgens de Handvesten van Floris den V (1) van den jaare 1291 (v), en volgens verscheide andere Handvesten, uit wettigen bedde gesprooten moest zyn. Hertog Filips van Bourgonje beloofde, in een Hand-

(t) *Stoke in Ada.* bl. 67-76.

(u) *Beverwyk Beschr. van Dordr.* bl. 106.

(v) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 106.

(1) BOXHORN houdt deeze Handvest, ten onregte, voor eene Handvest van Floris den III. *Aanteken. op* VELDENAARS *Chronyk*, bl. 154. Hy schynt, geene Jaartekening van dezelve gezien te hebben.

Handvest van den jaare 1455 (w), Kennemerland en Kennemergevolg nimmer van de Graaflykheid te zullen vervreemden (2). De Kennemers zyn tweemaal verklaard van hunne Handvesten vervallen te zyn. De Schattingen en Afpersfingen hadden hen, omtrent den jaare 1426, tot eenen Opstand gebragt, zoo dat Hertog Filips van Bourgonje, toen Ruwaard van Holland hen in gemelden jaare

KENNEMERLAND.

(w) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 63.

(2) Deeze en dergelyke Handvest en der Graaven hebben, by het verkoopen der Heerlykheden uit de Graaflykheids Domeinen, de Regenten en Ingezetenen van verscheiden Ambagtsheerlykheden, welke door 's Lands Staaten te koop geveild werden, doen denken; dat deeze Ambagten aldus van de Graaflykheid zouden vervreemt en afgescheiden worden. Waaromtrent anderen aanmerken, dat het verleenen van eenige Heerlyke Regten aan de Koopers deezer Heerlykheden, dezelve niet van de Graaflykheid affcheiden zoude, dewyl de Staaten nimmer eenige derzelven hebben verkogt als Souvereiniteiten, waarin den Leenmannen alles als Hooge Overheden zou vryftaan. Het blykt in tegendeel dat zelfs de Baljuwen, die 't hoogste Regtsgebied in de Hooge Heerlykheden voeren, afhanklyk zyn van de Staaten, zoodanig dat 'er, in veele opzigten, altoos hooger Beroep is aan de Hooge Geregtshoven of onmiddelyk aan de Staaten zelve, en dat de Weg van klagten is opengebleeven. Ook is het in veelen opzigte gebleeken, dat verscheiden Hooge Heerlykheden, die aan de Graaflykheid of de Staaten vervallen waren, niet weder als zoodanige, maar enkel als Ambagtsheerlykheden, zyn verkogt; ten bewyze dat de Staaten veeleer de Magt van de Bezitters der Leenen hebben poogen in te korten, dan het Regt der Hooge Overheid verminderen, of eenige der Ambagten te scheiden van de Souvereiniteit, die wel eer aan de Graaflykheid behoorde.

KENNEMERLAND.

re hunne Voorregten benam (x), welke hy hun egter, in den jaare 1455, als Graaf van Holland, met vermeerdering, wedergaf. Andermaal werden zy, in den jaare 1492, ter gelegenheid van het *Kaas en Broods Spel*, door Albrecht van Saxen, algemeen Stadhouder deezer Landen wegens Maximiliaan en Filips van Oostenryk, van hunne Handvesten en Voorregten beroofd, welke hy hun egter in den zelfden jaare wedergaf (y). Sedert hebben zy dezelve tot nu toe behouden.

(x) *Condemnatie of Zoen* M. S: *uit Mede gedeelde Berigten. Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 59.

(y) Dezelve bl. 85, 88.

Wel eer behoorden de meeste Kennemerlandsche Ambagten en Dorpen onmiddelyk aan de Graaflykheid. Eenige weinige werden, door byzondere Heeren, van de Graaflykheid ter Leen gehouden (z). Doch sedert het verkoopen der meeste Ambagtsheerlykheden in Holland, zyn de Kennemerlandsche nu ook, voor 't grootste gedeelte, Leenen der Graaflykheid. In het Crimineel behooren zy egter tot de Regtbanken der byzondere Baljuwschappen, die van 's Lands Staaten afhanglyk zyn.

(z) Dezelve bl. 424.

Verdeeling van Kennemerland in byzondere Baljuwschappen.

De voornaamste Baljuwschappen in Kennemerland, zoo als wy het zelve bepaald hebben, zyn het Hoog-Baljuwschap van Kennemerland, het Baljuwschap van Brederode, het Baljuwschap van Blois en Wyk, het Baljuwschap van de Nieuwburgen, en het Baljuwschap van de Egmonden. De Hooge Heerlykheden zullen wy in 't vervolg melden.

Hoog-Baljuwschap van Kennemerland.

De Hooge Vierschaar van het HOOG-BALJUWSCHAP VAN KENNEMERLAND bestaat

uit

uit een HOOG-BALJUW, tegenwoordig de Heer Mr. JACOB DEUTZ, Burgemeester en Raad der Stad Haarlem en zeven LEENMANNEN, welken een Sekretaris toegevoegd is. De Amptenaars van dit Hoog-Baljuwschap zyn een Stedehouder, een Bode en Deurwaarder. KENNEMERLAND.

De Opregting van dit Baljuwschap heeft haaren grond in de aanstelling van den Heere Gerrit van Heemskerk, Ridder, omtrent den jaare 1246, door Koning Willem, tot eersten Baljuw van Kennemerland, om den overloop der Friezen te weeren (a). By de Stadhouderlyke Regeering wordt hy door den Stadhouder aangesteld, het welk anders door de Staaten geschiedde. De Leenmannen worden jaarlyks, volgens de Schikking der Staaten van Holland en Westvriesland, van den jaare 1648, omtrent Paaschen uit een dubbel getal, 't welk door den Baljuw en Leenmannen benoemd is, mede door den Stadhouder verkooren. Volgens deeze Schikking, moeten 'er het een jaar vier en het ander jaar drie Leenmannen afgaan; doch door Versterf als andersins gebeurt het dat de Verkiezing niet jaarlyks aan dit nette getal bepaald kan worden. De aankomende doen den eed in handen van den Baljuw (b). Oudtyds konden allen, die Leenmannen van de Graaflykheid waren, in de Vierschaar komen om de Regtzaaken waar te neemen; doch waren hier aan niet gehouden. Dit gaf aanleiding dat de Baljuw zel-

(a) *Van Santen Handv. van Kennemerl.* bl. 268.

(b) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 133, 134.

 den

KENNEMERLAND. den het vereischte getal van Leenmannen byeen kon krygen. Hierom werdt, in den jaare 1556, door Koning Filips, aan den Baljuw vergund, jaarlyks een Benoeming van veertien Leenmannen over te zenden aan den Koning of zynen Raade, om daar uit zeven te kiezen, die geduurende een jaar de Regtzaaken zouden waarneemen (c). Naderhand is de Verkiezing op den bovengemelden voet gebragt. Over Crimineele en *definitive* Vonnissen, moeten de zeven Leenmannen allen zitten en over *interlocutoire* ten minsten vyf. Ingeval het vereischt getal van Leenmannen niet tegenwoordig is, moet het, door den Baljuw, voor dien tyd, uit de overige laatstbenoemden, vervuld worden (d). De Vierschaar van Baljuw en Leenmannen van Kennemerland wordt gewoonlyk gehouden op het Stadhuis of ook wel op het Prinsenhof te Haarlem, den laatsten Vrydag van ieder Maand en buitengewoon, wanneer zulks verzogt wordt. Crimineele zaaken en zulken, die, by Beroep van de mindere Regtbanken komen, worden hier afgedaan. Men vindt dat de Landdrost van Kennemerland en Kennemergevolg, voor de eerste reize, door de Staaten van Holland, aangesteld werdt in den aanvang van den Spaanschen Oorlog, om den moedwil van het Krygsvolk ten platten Lande te beletten (e). Sedert is deeze Bediening in stand gebleven, tot op het einde des jaars 1748, wanneer de laatste Land-

(c) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 117, 129.

(d) Dezelve bl. 134, 135.

(e) *Bor.* XI. B. bl. 283 [869].

KENNEMERLAND. met haar beiden één Predikant hebben; Wormer, het welk twee Predikanten heeft; Aalsmeer, Spaarendam met Spaarenwoude, Heemstede en Bennebroek. In het Laag zyn Marken binnen met Knollendam, Jisp en Oostzaandam, alwaar twee Predikanten staan. Onder de Klassis van Amsterdam zyn Slooten en Slooterdyk. De Gemeentens der Doopsgezinden en de Roomschgezinde Statien zullen wy ieder op zyne plaats aantekenen.

Akersloot met de Woude. AKERSLOOT, van ouds, zoo men wil, het Hoofddorp van Kennemerland, legt een groot Uur gaans bezuiden Alkmaar, digt by de Lange Meer, ter wederzyde van welke zig de Akerslooter Ban uitstrekt, zynde de WOUDE eene Buurt en Polder, beoosten de gemelde Meer gelegen. Digt aan Alkmaar legt de drooggemaakte *Boekelmeer*, ook voor een gedeelte tot de Ban van Akersloot en voor 't overig gedeelte tot de Ban van Heiloo behoorende. In den jaare 1632, werden 'er in Akersloot en de Boekelmeer 297 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt; doch, in 't jaar 1732 als ook in 1749, niet meer dan 185 Huizen en 2 Molens. De Landeryen worden op 1332 Morgen, 691 Roeden begroot. De Kerk van dit Dorp heeft een stevigen spitsen Tooren. In Akersloot is een Statie van Roomschgezinden. Van ouds was 'er veel Handel in Zout en Kaas te Akersloot, die nu genoegzaam geheel verdweenen is. De Ingezetenen geneeren zig tegenwoordig met den

Land-

Landbouw en het aankweeken van Aardvrugten; inzonderheid heeft men hier, sedert eenige jaaren veele Akkers tot Asperſies aangelegd, die zeer goed vallen. Oudtyds behoorde Akerſloot aan de Edelen van dien Naam, waar van men reeds, in den jaare 1165, gemeld vindt (f). Zy hebben hier ook een Adelyk Slot gehad, dat nu geheel verdweenen is. Met het uitſterven van dit Geſlagt is Akerſloot waarſchynlyk aan de Graaflykheid vervallen; doch hoe het aan de Stad Alkmaar, waar aan het tegenwoordig behoort, gekomen is, hebben wy nergens gevonden. Burgemeeſters ſtellen 'er een Schout, vyf Schepenen en een Sekretaris aan. Voor den jaare 1399, waren 'er agt Schepenen (g).

KENNEMERLAND.

Akerſloot met de Woude.

(f) *Soeteb. Saanl. Arcadia.* bl. 400.

(g) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 27.

UITGEEST, met MARKEN-BINNEN, een der grootſte Ambagten van Kennemerland, legt genoegzaam in een Cirkel en paalt ten Weſten aan Kaſtrikum, ten Noordweſten aan Limmen, ten Noorden aan Akerſloot, ten Ooſten aan Krommenie en Krommeniedyk, ten Zuiden aan de Beverwyk en ten Zuidweſten aan Heemskerk; welke Plaatſen ieder omtrent een Uur gaans van het Dorp van Uitgeeſt leggen. Het beſtaat uit vier Hoofd-Polders, die door verſcheiden Watermolens bemaalen worden. De Polders de Zien en Dorregeeſt hebben ieder een Watermolen: de Polder Broek, onder Uitgeeſt, heeft zyne bemaaling gemeen met Heemskerker Zuid- en

Uitgeeſt en Marken-binnen.

Noord-

KENNEMERLAND. *Uitgeest en Marken-binnen.*

Noordbroek, die te saamen vyf Watermolens hebben. De Wouder Polder heeft één Watermolen. Ten Noordoosten komt de Uitgeester Meer uit de Lange Meer tot aan het Dorp spoelen. De Ban van Uitgeest en Marken-binnen, bevat, volgens de Quohieren der Verponding 1784 Morgen, 387 en een half Roeden Lands. In getal van Huizen zyn deeze Ambagten, sedert den jaare 1632, eenigzins afgenomen. Toen werden 'er 440 in de Lysten der Verponding gebragt; doch in den jaare 1732 maar 385 en 9 Molens. Sedert is 'er 1 Pelmolen afgebroken, en in den jaare 1749, zyn 'er maar 374 Huizen geteld. Behalven in de Dorpen langs de Zaan, te Oost- en Westzaanen en in de Ryp, zyn 'er geene in Kennemerland, alwaar zoo veele Molens staan als te Uitgeest. Zy bestaan in vier Oliemolens in den Wouder Polder, één Zaagmolen en één Hennipkloppersmolen in den Broek-Polder, en één Meelmolen met één Verwmolen aan de Uitgeester Meer. In den jaare 1592, is hier, door zekeren Kornelis Korneliszoon, de eerste Zaagmolen uitgevonden, die op een dryvend Vlot stondt, en met het zelve naar alle Winden gedraaid kon worden. Hoewel men het bovengemelde getal der Huizen over de geheele Bannen van Uitgeest en die van Marken-binnen, moet rekenen, staan egter de meesten in het Dorp, dat een der grootsten van 't Baljuwschap van Kennemerland is; en omringd legt van Zaai- en Weilanden, welke het zeer vermaaklyk doen voor-

voorkomen. Op de Zaailanden wordt veele Rogge, Terw, Erwten, Boonen en Aardappelen geteeld; men heeft 'er ook verscheiden Moestuinen, waarin onder anderen zeer schoone Asperſies groeien; ook zyn 'er Tuinen van Boomvrugten. De Kerk te Uitgeeſt, welke een ouden ſpitſen Tooren heeft, is van binnen zeer net en met een fraaien Predikſtoel verſierd. Hier is ook een Roomſchgezinde Statie en de Doopsgezinden hebben te Uitgeeſt en Marken-binnen, ieder eene Gemeente van Waterlanders. Men heeft te Uitgeeſt ook een Regthuis, 't welk in 't jaar 1648 van ſteen gebouwd is; een Weeshuis, waarin doorgaans tuſſchen de vyfentwintig en dertig Kinderen onderhouden worden. Ook is 'er een Waag. In den Polder *Dorregeeſt* is een Gehugt van eenige Huizen, dat mede dien Naam voert. Hier werdt gebooren ENGEL ARENTSZOON VAN DORREGEEST, vermaard Leeraar der Doopsgezinden in de Gemeente van de Ryp, die, tot voorſtand zyner Belydeniſſe en verdediging zyner Geloofsgenooten, zyne penne dorſt waagen tegen den Geleerden en beroemden Fredrik Spanheim, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid op de Hooge Schoole te Leiden. In den Polder Broek ſtaat het Gehugt *Aſſum*, 't welk ſommigen willen een Dorp geweeſt te zyn (h). In een gedeelte van den Wouder Polder, 't welk in den Stermeer bedykt is, ſtaat het Gehugt

KENNEMERLAND. *Uitgeeſt en Marken-binnen.*

(h) *V. Heusſen.* IV. D. bl. 96.

KENNEMERLAND. *Uitgeest en Marken binnen.*

hugt MARKEN-BINNEN, 't welk omtrent 80 Huizen heeft, die hier, zonder een nette schikking door een verspreid zyn, 't welk gelegenheid gegeven heeft om het by Molkwerum te vergelyken. Hier werdt, in den jaare 1704, een net Kerkje gebouwd. Graaf Jan van Henegouwen, zegt men (3), gaf, onder andere Landstreeken hier omtrent, Uitgeest aan zynen derden Zoone Jan van Henegouwen, Heere van Beaumont (i), wiens Dogter het door Huwlyk in den Huize van Blois bragt; na het uitsterven van dit Geslagt verviel het weder aan de Graaflykheid (k). De Ambagtsheerlykheid werdt, in den jaare 1417, den 3 Augustus, door Vrouwe Jakoba voor Veertienhonderd Schilden verpand aan Heer Gerrit van Heemskerk, onder Voorwaarde, dat zy, ten alle tyde, wederom zou konnen gelost worden, gelyk na verloop van omtrent drie jaaren, geschiedde. Zy bleef der Graaflykheid toebehooren, tot dat zy, in den jaare 1730, voor Twintigduizend Guldens verkogt werdt aan de Regenten van het Ambagt, bestaande in een Schout, twee Burgemeesteren, vyf Schepenen en vyftien Vroedschap-

(i) *Soetcb. Saanl. Arcadia.* bl. 72.

(k) *Soetcb. Saanl. Oudbed.* bl. 83, 84, 85.

(3) Wy twyfelen aan deeze Gifte ten aanzien van Uitgeest, om dat het hier door onder de Landen van het Baljuwschap van Blois behooren zoude; ten zy men onderstelle dat de volgende Verpanding en Aflossing door Vrouwe Jakoba hier omtrent eenig onderscheid gemaakt heeft.

schappen. De aanstelling deezer Regenten en die van den Sekretaris, Poldermeesters, Weesmeesters, Armvoogden, Kerkmeesters en den Bode geschiedt door de eerstgemelden alle te saamen. Van de Vroedschappen gaan 'er jaarlyks vyf af, van Burgemeesteren een, en van Schepenen twee of drie. Voorheenen, tot op den jaare 1398 waren 'er agt Schepenen. Graaf Floris de V, schonk aan die van Uitgeest, in den jaare 1276, de vryheid van de Graaflykheids Tollen.

KENNEMERLAND. *Uitgeest en Marken-binnen.*

LIMMEN legt met zyn Regtsban ten Noorden aan Heiloo en Oesdom, ten Oosten aan Akersloot met twee Meertjes, ten Zuidoosten aan Uitgeest, ten Zuiden en Zuidwesten aan Kastrikum, en ten Westen aan Bakkum. Volgens sommigen zou Limmen lang voor den jaare 740 moeten bekend geweest zyn. In dit jaar, gelyk 'er getuigd wordt, zou Radboud de Godvrugtige, Heer van Egmond, de Kerk, die vervallen was, hebben laaten vernieuwen (k). Onder de Regeering van Graaf Dirk den II, dat is omtrent den jaare 980, wordt van Limmen gemeld (l). In de Quohieren der Verponding, wordt het Ambagt op 1176 Morgen, 200 Roeden Lands begroot, 't welk in Kooren- en Weilanden bestaat. In de Oude Lyst der Verponding van den jaare 1632, werden voor Limmen 140 Huizen aangetekend, en in 't jaar 1732 en 1749, een getal van 124 Huizen en 1 Molen; doch van een anderen kant

Limmen.

(k) *Soeteb. Saanl. Arcadia.* bl. 71. *V. Heussen* IV. D. bl. 136.

(l) *M. Stoke.* bl. 15.

KENNEMER-LAND. *Limmen.*

kant worden ons maar 105 Huizen, een Kooren-Wind-Molen en twee Watermolens opgegeven. Het Dorp of Kerkbuurt aan Limmen, een half Uur ten Noordweften van Uitgeeft gelegen, vertoont zig niet groot; en in het geheele Ambagt ftaan de Huizen veelal op eenigen Afftand van malkanderen verfpreid. In 't geheel zyn 'er zes Buurten, de Kerkbuurt, de Voorft of het Zuideinde, de Weftzyde; de Laan, Duffeldorp en de Koog. In de Kerkbuurt, aan de Overblyffelen en Puinbrokken van de Oude Kerk, is een taamlyke Kerk, met een fpitfen Tooren, die, dewyl hy gevaar liep van in te ftorten, door den tegenwoordigen Ambagtsheer, in den jaare 1743, vernieuwd is. In de Buurt Duffeldorp, woonen de Schippers en hier is een Haven voor hunne Boeyers, met een ruime plaats om de Goederen te loffen en laaden. Deeze Haven, die, gelyk de Duffeldorper Vaart zeer vervuild was, werdt in den jaare 1733, door den tegenwoordigen Heer drooggemaakt en verdiept tot aan het Schutfluisje aan Akerfloot; tot groot geryf der Opgezetenen van Limmen niet alleen, maar ook voor die van Egmond op Zee, Heemskerk, Kaftrikum, Bakkum en de Egmonden, om hunnen Vifch, Konynen en andere Leeftogten en Goederen, naar Haarlem, Amfterdam, Alkmaar en elders te verzenden. Digt aan de Duffeldorper Buurt ftaat het Huis *Dampen-Geeft*, 't welk

KENNE-
MER-
LAND.
Limmen.

KENNEMERLAND.

der twee van de gegoedste Buuren, die dan nevens hen, als Vroedschappen dienen.

Heiloo en Oesdom.

HEILOO met OESDOM, een Ambagt van 1800 Morgen, 120½ Roeden Lands, volgens de Quohieren, heeft Alkmaar ten Noorden, de Schermeer ten Oosten, Limmen ten Zuiden en de Egmonden ten Westen. In den jaare 1632, werden 'er voor Heiloo en Oesdom, een Streek Lands ten Zuiden van Heiloo, binnen deszelfs Ban gelegen, 126 Huizen in de Lysten der Verpondinge gebragt, doch in de jaaren 1732 en 1749 maar 115 Huizen en 1 Molen. Het Dorp legt drie vierendeel Uur gaans Zuidwestwaards van Alkmaar. In Schriften van de jaaren 980 en 1063, is Heiloo, onder den Naam van *Heilichloe* of *Heiligelo* bekend geweest (m). Het moet zelfs al in de zevende Eeuwe vermaard geweest zyn, indien 'er Willebrord eene Kerk gestigt heeft, die, in oude Schriften, den Naam van *Moeder* of *Moederkerk* draagt. Men toont thans te Heiloo, bewesten de Kerk, aan den Ringmuur van 't Kerkhof, noch een Putje, Willibrords Put genaamd; welke men meent op zyn Gebed ontsprongen te zyn. Het kan zyn, gelyk sommigen verhaalen (n), dat hy, in 't zand hebbende doen graaven, zoet Water gevonden heeft. De Roomschgezinden bezoeken dit Putje somtyds met Godsdienstigen eerbied. Doch ruim zoo veel bezoeks noch heeft de zoogenaamde Kruisberg en de Grond, daar weleer *de Kapelle te Runksputte* of *van onze Lieve Vrouwe ter Nood* gestaan

(m) *Stoke in Dirk* II. bl. 15. *Heda* bl. 132.

(n) *Chron. de Traj.* in T. V. *Anal. Matth.* p. 312.

KENNEMERLAND. *Heiloo en Oesdom.*

1422, beleende Hertog Willem van Beieren den Heere Willem van der Koulster met de Ambagtsheerlykheid van Heiloo en Oesdom (q). Zyn Kleindogter bragt door Huwlyk de Heerlykheid in 't Geslagt van Ruiven. Naderhand kwam zy door Huwelyken in de Geslagten van Zuilen van Nyveld en Vander Vliet. Door het uitsterven der Heeren en Vrouwen, die elkander in deeze Heerlykheid opvolgden, werdt dezelve by Vonnisse van den Hooger Raad, tegen Heere Jakob van Duigenvoorde, Heere van Warmond, toegeweezen aan den Heere Theophilus van Kats, wiens Kleinzoon, Willem Maurits van Kats, Heer van Heiloo, Oesdom en Koulster, Vryheer van Hoogtwoud, Eertswoud en Veenhuizen, in den jaare 1743, kinderloos overleedt. Hy stelde by zyne Erfmaaking van alle zyne nagelaatene Goederen en Heerlykheden, in den Eigendom deezer Heerlykheid Jonkheer Jakob van Kats, Heer van Heiloo, Oesdom en Koulster, Vryheer van Veenhuizen, Raad en Schepen der Stad Alkmaar, die uit denzelfden Stam, maar uit een anderen Tak afkomstig is.

(q) *Goudb.* I. D. bl. 162.

In de Banne van Heiloo, leggen de Heerenhuizen en Goederen, Koulster, Nieuwburg, Egelenburg, Kraanenbroek en Ypestein. *Koulster*, het Stamhuis van een oud Hollandsch Geslagt, staat digt by de Kerk van Heiloo. Het werdt, in den jaare 1517, door de Gelderschen, verbrand en eerst in den jaare 1643, door den Heer Theo-

Theophilus van Kats, in de tegenwoordige gedaante wederom opgebouwd. Het is niet zeer groot, ſtaat midden in eenen Vyver, heeft een fraaien Ingang, pronkende met het Wapen van den Heere en een vierkant Toorentje. *Nieuwburg* is een ſchoone Plantaadje met een aanzienlyk Heerenhuis tuſſchen Alkmaar en Heiloo, eertyds *Ypenlaan* geheeten; doch vernoemd, ſedert dat zy, door het Geſlagt der Egmonden van der Nyenburg, derzelver bezitters, merkelyk verbeterd is. *Ypeſtein*, digt by Heiloo, een ſierlyk net en ſtevig Gebouw, weleer met twee agtkanten Toorens en omringd van eenen muur, op wiens hoeken ook Toorentjes ſtonden, doch die alle ſedert weinige jaaren zyn weggebroken. Het Huis zelve is tot een afbreuk in den jaare 1749 verkogt en wordt thans geheel afgebroken. Men noemt het ſomtyds ook Egelenburg (r); maar het moet niet verward worden, met het Huis van dien Naam, waar van ons nu te melden ſtaat. *Egelenburg* was wel eer een nette beplante Buitenplaats, aangelegd door Mr. Willem Bardes, Zoon van den vermaarden Amſterdamſchen Burgemeeſter van dien Naam; thans is zy niet meer in weezen en in de nabygelegene Plaats Vrieswyk ingetrokken, toebehoorende aan den Heere Joan de Vries te Hoorn. *Kraanenburg* is een vervallen Heerenhuis of thans niet meer dan een groote Boerenwooning, digt by Alkmaar, ten einde van een lange Laan. In de Bannen van Egmond leggen eenige verſpreiden ſtukken

KENNEMERLAND. *Heiloo en Oesdom.*

(r) Zie *Smits Schatkamer.*

KENNEMERLAND.

ken Lands, die onder Heiloo behooren.

Heemskerk.

HEEMSKERK legt met deszelfs Ban ten Noorden aan Kastrikum, ten Noordoosten aan Uitgeest, ten Oosten aan Assendelft, ten Zuiden aan Wyk aan 't Duin en ten Westen met de Duinen aan de Noordzee. Het bevat volgens de Quohieren der Verponding 1487 Morgen, 50 Roeden Lands. In de Oude Lyst van den jaare 1632 stonden 129, en in die van Honderd jaaren laater 177 Huizen, of volgens een andere Lyst niet meer dan 125 en 1 Koorenmolen. Het is een oud Dorp, 't welk een half Uur gaans ten Noorden van Beverwyk legt. In Schriften der elfde Eeuwe, is het onder den Naam van *Hemezenkireca* bekend (s). De Kerk is, gelyk die van Heiloo, voor een groot gedeelte vervallen. Aan de Zuidzyde van de vervallen Muuren is een oude Kapel, toebehoorende aan de Heeren van Assumburg, die hier een Grafkelder hebben: gelyk hunne Wapens ook in de tegenwoordige Kerk te zien zyn. Hier staat ook noch het Steenwerk van het Hoog Altaar, en voor het zelve is het Graf der Roomsche Priesters, die in de Statie van Heemskerk begraaven worden. Hier in of eigenlyk in een Kapel van de Kerk, wordt de gedagtenis van den vermaarden Schilder MAARTEN VAN VEEN of VAN HEEMSKERK, door zyn beeldtenis schoon eenigszins vervallen, in een Kerkglas, noch bewaard. In deeze Kapel is ook een Grafkelder, behoorende aan het Huis te Marquette, waar in de Heer Daniel de Hertaing, Heer van Mar-

(s) *Heda* p. 132.

quet-

quette, Luitenant-Generaal van de Ruitery in dienst deezer Landen en zyn Zoon, benevens anderen, begraaven liggen. Boven dezelve hangen de Overblyfsels der Wapenen en Krygssieraaden. De Heeren van Marquette hebben hier ook hun Gestoelte in deeze Kapel. Op het Kerkhof, dat door hooge Boomen belommerd is, staat een Grafnaald van Blaauwen Arduinsteen, die de gemelde Maarten van Heemskerk, ter gedagtenisse van zynen Vader, *Jacob Willemsz van Veen* heeft doen opregten. Van ouds behoorde deeze Heerlykheid aan het edele Geslagt van Heemskerk met het Hoog Regtsgebied, het welk naderhand aan het Baljuwschap van Kennemerland gehegt is; na dat dezelve aan den Graave vervallen was. Zy werdt met Regt van Ambagtsheerlykheid verlyd aan het Geslagt van Assendelft, van het welk dezelve in dat van Renesse van ter Aa, Renesse van Elderen, en naderhand in andere Huizen gekomen is. De Heer Eustachius, Baron van Bronkhorst, verkogt dezelve in den jaare 1694 aan den Heere Jean Deutz, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, onder wiens Nakomelingen dezelve tot nu toe gebleeven is. Vrouwe Kornelia Maria Bors van Waveren, Weduwe van den Heere Jean Deutz, Vryheer van Assendelft en Assumburg, bezit tegenwoordig de Ambagtsheerlykheid. Te Heemskerk stelt zy een Schout, vyf Schepenen en een Sekretaris. Men plagt, van ouds, te Heemskerk, in 't ommeslaan der Schildtalen, de Welgeboorne en Huisluiden te

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

onderscheiden (t); 't welk ons uit een oude Lyst der Schildtalen gebleken is. De Ban van Heemskerk, die zig vier Uuren gaans in 't ronde uitstrekt, is in vyf Buurten verdeeld. *Noorddorp*, alwaar de Postwagen van Haarlem op Alkmaar pleistert, is een deezer Buurten. Digt hier by ziet men het zoogenaamd *Huldtoneel*, waar op de Graaven, als Heeren van Kennemerland werden gehuldigd, en, van 't welk wy boven (u) gewag maakten. Het behoort thans aan den Huize van Marquette.

(t) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 451.

(u) bl. 212.

In Heemskerk gelyk ook in Limmen heeft noch een oud Gebruik plaats, de Ban-ding geheeten. Deeze bestaat in zeker Burgerregt, door de Graaven, zoo het schynt, aan de Kennemers in 't algemeen vergund (v), om een Gemeene Werf te hebben, waar op de Burgers op zekeren dag jaarlyks geroepen worden om zelve te verschynen of Gemagtigden te zenden, op den Dingstal. Hier wordt de Vierschaar gespannen onder den Blaauwen Hemel, na het opleezen der Naamen door den Sekretaris. Aan al de Burgers, die zig hier moeten laaten vinden op de verbeurte van 42 Kennemer Schellinlingen, wordt door den Schout gevraagd of iemand iets van een ander heeft te eischen. Indien 'er iemand eenige belangen inbrengt en 'er geene nadere berigten toe vereischt worden; wordt het Vonnis aanstonds, zonder eenige kosten uitgesproken en onmiddelyk uitgevoerd.

(v) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 54, 62.

Tusschen de Ban van Heemskerk was oudtyds een Doorvaart uit de Wyker- naar de Uitgeester-Meer en verder naar Alkmaar,

maar, de Kromme Ye geheeten, welke noch vaarbaar was tot in 't laatst der zestiende Eeuw. In deeze Vaart werdt, volgens Handvest van Hertog Willem van Beieren, gegeven in den jaare 1357, een Dam met een Sluis gelegd en het Bestier en Beheeringe over dezelve gegeven aan den Schout met de drie Heemraaden van Akersloot, één Heemraad van Uitgeest, één van Wormer en twee van Graft (w). Sedert is deeze Vaart allengs door de Slib uit de Wyker-Meer tot Land aangegroeid en door Kaden voor een gemeenen Vloed beveiligd, tot dat, in den jaare 1719, een Overdyking is geschied van den Sint Aagtendyk in de Banne van Wyk aan Duin, tot aan den Assendelver Dyk en te gelyk deeze Dyken merkelyk verzwaard. Over deeze ingedykte Landen is de Beheering gesteld aan een Dykgraaf en vyf Heemraaden, met een Penningmeester, die te gelyk Sekretaris is, welke gekooren worden uit de Distrikten van Wyk aan Duin, Heemskerk, Uitgeest, Kastrikum, Limmen, Bakkum en de Damheeren van den bovengemelden Dam, alle voor hun leven lang; doch de Dykgraaf verwisselt om de twee jaaren en wordt Heemraad, wanneer hy door een ander der Heemraaden wordt opgevolgd; welke verwisseling ook plaats heeft ten aanzien van den Penningmeester. De Ingelanden, die 25 Morgen Lands bezitten, mogen als Hoofd-Ingelanden het Opneemen van de jaarlyksche Rekening bywoonen, en dezelve goedkeuren of tegenspreeken. Deeze binnengedykte Polder

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

(w) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 17.

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

der bevat 165 Morgen, 168 Roeden Lands. Om deeze Landen behoorlyk van Water te voorzien is 'er een Molen opgerigt aan den Dam om het Water op te maalen; gelyk zy ook vryheid hebben om het overtollige Water in de Bannen van Assendelft te loozen (w).

In de Ban van Heemskerk, lagen van ouds verscheiden Adelyken Huizen. Het *Huis te Heemskerk*, een vierendeel Uur gaans ten Noorden van het Dorp gelegen, werdt, in den jaare 1250, gebouwd door Koning Willem, Graave van Holland, die 'er Heer Gerrit van Heemskerk als Kastelein opstelde, om den inval der Westvriezen te beletten. Na het uitsterven der Heemskerken, kwam het aan den Huize van Vianen, verder aan dat van Aremberg (x), uit het welk het in den jaare 1610 (y) gekogt werdt door den Heere Daniel de Hertaing, wiens Vader Heer van Marquette by de Stad Bouchain in Henegouwen geweest was. Ten verzoeke van deezen Eigenaar, werdt het volgens Oktrooi van 's Lands Staaten van den 24 Maart des jaars 1612, *Marquette* vernoemd (z). Sedert is dit Huis dikwyls van Heer veranderd, tot dat het in den jaare 1717 by koop is gekomen aan den Heere Mr. Joachim Rendorp; wiens Zoon, de Wel Ed. Groot Achtbaare Heer Mr. Pieter Rendorp, Regeerend Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, thans Heer is van Marquette. Het is een der oudste en aanzienlykste Huizen van Holland, hebbende onder anderen het Regt van Hooge Heer-

lyk-

(w) *Uit Medegedeelde Berigten.*

(x) *A. Matthæi Fund. Sacrar. aliq. Ædium.* Fund. XIII. *Analect.* Tom. III. bl. 498.

(y) *Goudb.* I. D. bl. 76.

(z) *A. Matthæi Anal.* ut supra.

lykheid tot op twee Roeden buiten de Gragten. Het is een deftig en ruim Gebouw, met verscheide Trap-Gevels, staande op een Eiland omringd met een breeden Vyver of Graft. Ter zyde van den Ingang, is een Uitstek met een spits Dak, dat wel eer de Huiskapel was Een ronden Tooren ryst uit het Dak, en een kleiner hangende Tooren ziet men aan de zyde van 't Slot. Dit Huis is van tyd tot tyd, en voornaamlyk door den tegenwoordigen Heer in den jaare 1741, merkelyk verbeterd. Tegen over het Huis ziet men de Overblyffels van een ronden Burgt, den Leidschen niet ongelyk, in welken eertyds, zoo men wil, een hooge Tooren, dienende tot een Vuurbaaken, zou gestaan hebben (a). De Beplanting van Marquette werdt in 't jaar 1632 begroot op 4 Morgen, 401 Roeden; naderhand is zy by Meeting tusschen de jaaren van 1720 en 1730 bevonden omtrent 17 Morgen; waar by, door aanplanting noch weinig minder dan 3 Morgen gevoegd zyn; zoo dat zy nu ruim 20 Morgen beplant is. Het *Huis Assumburg*, een vierendeel Uur gaans beoosten het Dorp Heemskerk, werdt, omtrent het midden der zestiende Eeuwe, door Heer Gerrit van Assendelft gebouwd, of liever herbouwd; en zelfs zou deeze vernieuwing geenszins de eerste geweest zyn; want in den jaare 1431 zou het Huis te Assumburg reeds verbrand zyn (b). Het was van ouds en is nog een Leen van den Huize van Polanen, met het Regt van Vrye Heerlykheid binnen zyne uiterste Graften. Voor den

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

(a) *Junii Batav.* Cap. XVIII. p. 517.

(b) *Uit Medegedeelde Berigten.*

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

den jaare 1335 ſchynt het Onleen geweeſt te zyn; doch werdt toen door Heer Baarthout van Aſſendelft opgedraagen aan Heer Jan van Polanen en van hem weder als een onverſterflyk Erfleen ontvangen: echter ſchynt het toen den Naam van Aſſumburg niet gevoerd te hebben. Uit laatere Verlybrieven blykt evenwel dat de Huizing en Hofſtede, welke Heer Baarthout van Aſſendelft aan den Heere Jan van Polanen opdroeg, dezelfde is als Aſſumburg. Het Huis is in laater tyd wederom voor het meerder gedeelte deftig vernieuwd en heeft behalven eenen ſpitſen agtkanten en twee vierkante Toorens, noch twee kleine Toorentjes. In oude tyden hadt het zeven Toorens. Het heeft, gelyk noch, gemeenlyk aan den Huize van Aſſendelft behoord. Agter dit Huis ziet men de weinige Overblyfſels van het Slot *Oud Haarlem*, by de Landluiden het *Hof* geheeten, beſtaande uit een brok of twee groote ſteenen, op eenen Heuvel, nergens zo, hier omtrent, ten aanzien der groote Steenen dan aan de Ruïnen van het Slot te Velzen te zien. De Bezitters daar van voeren den Titel van Vryheeren van Oud-Haarlem. Somtyds hebben zy zig doen noemen Vryheeren van Haarlem (c). Doch de Staaten van Holland, hebben aan de Heeren van Aſſendelft, in der tyd, volgens Reſolutie van den 11 Mey 1649, doen aanſchryven niet te begeeren dat de Titel van Vryheer of Baron van Haarlem meer zou gebruikt worden (d). De Vrye Heerlykheid van Oud-Haarlem werdt door dezelfde Heeren als

(c) *Brouer. Kab. van Nederl. Outb.* I. D. bl. 285.

(d) *Van Zurk Codex Batav.* Tit. Edelen § 13 in Not.

als die van Assendelft bezeten, tot dat George Fredrik van Renesse, Baron van Elderen dezelve, in den jaare 1669 verkogt, aan den Heere Mr. Kornelis Fannius, Raadsheer van den Hove van Holland, wiens Kleinzoon de Heer Mr. Kornelis Fannius, Raad en Schepen te Haarlem en Gemagtigde ter Vergadering der Staaten Generaal, in den jaare 1733, zonder Mannelyk oir, overleedt, en de Heerlykheid naliet aan zyne Weduwe, Vrouwe Judith Guldewagen, die dezelve tegenwoordig bezit. *Meerestein*, naar het welk een Tak van de Stam der Edelen van Egmond weleer den Toenaam voerde, was een oud Heerenhuis tusschen Beverwyk en Heemskerk, 't welk omtrent het laatste der Dertiende Eeuwe gestigt werdt door Heer Jan van Egmond. Wanneer het verwoest werdt, is ons onbekend. Naderhand weder opgebouwd, werdt het, omtrent den jaare 1690, ten meesten deelen afgebroken en op de grondslagen een fraai nieuwerwetsch Gebouw getimmerd en met schoone Plantaadjen vermeerderd. Het behoort tegenwoordig aan den Heere Henrik van der Spelt, meermaals Schepen der Stad Amsterdam. Tusschen Heemskerk en 't Huis Assumburg, stondt weleer het Huis *Poelenburg*; 't welk, in de vyftiende Eeuwe, schynt gestigt te zyn, en met Poelenburg in de Banne van Schoorl niet verward moet worden: dit Huis is nu geheel weg. Digt by, daar Poelenburg weleer gestaan heeft, ziet

KENNEMERLAND. *Heemskerk.*

KENNEMERLAND. *Heemskerk.* ziet men de Overblyfsels noch van het Huis Reewyk, van sommigen verkeerdelyk Riet-

Amsterdam.

Kastrikum. KASTRIKUM, by de oude Kronykschryvers *Kastrichem* geheeten, paalt met deszelfs Ambagt, ten Noorden aan Bakkum, ten Oosten aan Limmen en Uitgeest, ten Zuiden aan Heemskerk en ten Westen met de Duinen aan de Noordzee. De Naam wordt van sommigen (e) van twee Grieksche woorden, die *Bever* en *Wyk* betekenen, afgeleid. Dat 's ten minsten ver gezogt; zoo niet wel gevonden. Van Kastrikum wordt, in onze Kronyk, al omtrent het einde der tiende Eeuwe gewag gemaakt, ter gelegenheid van het Huwlyk van Sicco of Sivaart, eersten Heere van Brederode met Tetburg van Kas-

(e) *Beverw. Dordr.* bl. 18.

Kaſtrikum (f). Onder de Regeeringe van Graave Floris den II, in den jaare 1118, leeſt men van Bruin van Kaſtrikum, die door de Weſtvriezen te Schoorl verſlaagen werdt. Het Ambagt heeft, volgens de Quohieren der Verponding, 1012 Morgen, 285 Roeden Lands, en in den jaare 1632, zyn 'er voor het zelve 88 Huizen aangetekend, welk getal in de jaaren 1732 en 1749 tot 109 Huizen en 1 Molen vermeerderd was. Voor de Kerk ſtaat het Jaartal 1219. Doch het Koor en de Tooren zyn op verre na zoo oud niet. De Tooren is van vierkant Metſelwerk, waar op een vry hooge Spits naar boven ryſt. Men heeft hier maar weinige Gereformeerde Huisgezinnen; zoo dat de Roomſchgezinde Statie de grootſte menigte der Ingezetenen uitmaakt. Kaſtrikum en Heemskerk zyn lang onder eenen Heere vereenigd geweeſt, zoo in het oude Geſlagt van Heemskerk als in dat van Aſſendelft en van Reneſſe, tot dat het door koop aan den Wel Edelen Stamme van Geelvink gekomen is, gelyk het tegenwoordig toekomt aan den Heere Mr. Nikolaas Geelvink, in den jaare 1747 Regeerend Burgemeeſter der Stad Amſterdam enz. Hy ſtelt 'er eenen Schout en Sekretaris en vyf Schepenen aan. Digt by het Dorp ziet men de Overblyffels van het Huis *Kroonenburg*, ook het Huis te Kaſtrikum genoemd. Zy beſtaan in een ronden Puinheuvel en een laag Muurwerk van een ouden Tooren. Dit Huis heeft al lang verwoeſt gelegen.

KENNEMERLAND. *Kaſtrikum.*

(f) *Stoke in Arnoud.* bl. 21.

GROET

KENNEMERLAND. Groet.

GROET, van sommigen voor het uiterst Ambagt van Kennemerland gehouden, hoewel anderen Petten daar voor neemen, is klein in zyn omtrek, en bevat, volgens de Quohieren, 293 Morgen, en een halve Roeden Lands. In 't jaar 1632, werden 'er uit Groet 50, en in de jaaren 1732 en 1749, 46 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt. Het heeft een gering Dorpje met een klein Kerkje, gelegen tusschen Schoorl en Kamp, een groot half Uur gaans van de Zee en twee Uuren ten Noordwesten van Alkmaar. De Ambagtsheerlykheid werdt, in den jaare 1723, voor Zesduizend Guldens verkogt aan den Heere Dirk Trip, toen Oud-Schepen, naderhand Burgemeester der Stad Amsterdam; doch behoort thans aan den Heere Godfried Andries Adriani, Resident van zyne Keizerlyke Hoogheid den Grootvorst van Rusland, als Hertog van Holstein Gottorp, by onzen Staat. Hy stelt 'er Schout, Sekretaris en drie Schepenen aan. Voorts zyn 'er negen Vroedschappen, waar uit de Schepens, van welken 'er jaarlyks twee afgaan, gekooren worden. Groet was van ouds met Petten vereenigd; doch werdt 'er, by een Handvest van Hertog Albrecht van den 16 Mey des jaars 1401 van afgescheiden (g).

(g) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 842.

Wormer.

WORMER is een der aanzienlykste Ambagten van Kennemerland, gelegen tusschen den Stroom de Zaan en de drooggemaakte Wormermeer, waar van hier na onder de drooggemaakte Meeren van Waterland

land gesproken werdt, dit laatste legt ten Oosten, gelyk de Zaan ten Westen stroomt. In den jaare 1632, werden 'er voor Wormer 654 Huizen in de Lyst der Verponding gebragt, en in 't jaar 1732, maar 493 en 33 Molens. Dit Getal was in den jaare 1749 wederom verminderd op 456 Huizen en 31 Molens. In den jaare 1742, werden 'er, 1661 Inwooners geteld (3). Men meent dat het in de bekende Blaffaart der Goederen van de Utrechtsche Kerke *Weromeri* of *Weromere* genoemd wordt (h). Die van Wormer verkreegen, om hunne dapperheid, de Vryheid van Tollen, volgens Handvest van Graaf Floris den V. van den jaare 1280; welke hun in den jaare 1296, door zynen Zoon, Graaf Jan den I, bevestigd werdt. Het Dorp is meest in een regte streek gebouwd, ter lengte van omtrent 750 Roeden; behalven de Buurt het Weiver geheeten, die noch een Lengte van 150 Roeden heeft. Men heeft 'er een Regthuis en een Weeshuis. De Kerk is deftig: zy rust op vierentwintig Pilaaren en is met een goed Orgel voorzien, 't welk in den jaare 1661 hersteld werdt. De groote Tooren plagt vier Ommegangen te hebben. Op het Kruispand van de Kerk staat nog een klein Toorentje. Onder Wormer is een Sta-

KENNEMERLAND. *Wormer*.

(h) *V. Heussen.* IV. D. bl. 100.

(3) Door Inwooners verstaan wy altoos Mannen, Vrouwen en Kinderen, zonder onderscheid van jaaren. Deeze Tellingen zyn wy meerendeel verschuldigd aan de Berigten van den Heere N. Struyck; die zeer veele moeite heeft gedaan, om ze hier en daar naauwkeurig te bekomen.

KENNEMERLAND. *Wormer.*

Statie van Roomschgezinden, en de Doopsgezinden hebben 'er eene Gemeente van Waterlanders in Gemeenschap met Jisp. De voornaamste Handel te Wormer was wel eer de Beschuitbakkery. Men wil dat 'er voorheenen wel omtrent Honderd en Vyftig Beschuitbakkeryen geweest zyn. In den jaare 1648 werdt het getal der Bakkers op Honderd gerekend, die jaarlyks Veertigduizend Guldens aan Melk en Dertigduizend Guldens aan Gest verbezigden. Die van Wormer, Jisp, Oostzaanen en Westzaanen bragten voor het Gemeene Middel van 't Gemaal Honderdzeventigduizend Guldens aan 't Land op. Deeze Beschuit werdt in een groote menigte naar beide de Indien, Brazil en elders verzonden, en men hadt te Wormer wel Zeventig Ventschuiten, om dezelve in Holland, Zeeland, Vriesland, Groningerland, als mede in Emderland, Hamburg en elders te vertieren. De Neering is sedert zoo merkelyk verminderd, dat 'er tegenwoordig niet meer dan vier Bakkers gevonden worden, waar van 'er twee, om hun genoegzaam bestaan te vervullen, ook Rogge-brood bakken. In 't Westeinde van 't Dorp, staat een fraaie Tooren, met een Ommegang en een Klok, die getrokken wordt, om de Bakkers te waarschouwen, als zy hun vuur moeten uitdooven. Hy wordt de Beschuittooren geheeten. Thans gaat hier de Rol- of Zeildoeks Reedery taamlyk in zwang, waar door veele Huisgezinnen den kost winnen; anderen vinden hun bestaan in het

het werken op de nabygelegene Olie- en andere Molens. De Ambagtsheerlykheid van Wormer is, in den jaare 1729, aan de Regenten van het Dorp verkogt voor Zestienduizend Guldens. Onder Wormer behoort de *Ooſtzyde van Knollendam*, 't welk wy nader beſchryven zullen, als wy van de Weſtzyde, alwaar de Kerk ſtaat, ſpreeken. De *Schalsmeer* of *Schaalmeer* een drooggemaakt Meertje van 73 Morgen, behoort onder Wormer. Doch tuſſchen de Wormerban en het Kalf, aan de Zaan, legt een Meertje, de *Enge Wormer* genaamd, welk in den jaare 1624 drooggemaakt en 114 Morgen en 80 Roeden groot is (i). Eenige byzondere perſoonen zyn 'er Eigenaars van. Het is een Baljuwſchap op zig zelve, doch om dat het klein van belang is, worden de Ampten van Baljuw, Sekretaris, Penningmeeſter en Bode, door een zelfden Perſoon waargenomen. In de jaaren 1732 en 1749, ſtonden hier zes Huizen en ééne Molen. Wormer werdt, in den jaare 1518, met Jisp tot één Schoutampt vereenigd. Doch in 't jaar 1611, werden deeze Dorpen wederom van een geſcheiden (k). Van ouds was hier, zoo wel als elders in 't Noorder-Kwartier, eene Regeering van *Azingen* en *Gebuuren*. In den jaare 1291, werden de Azingen veranderd in Schepenen, en volgens Handveſt van Koning Filips van den 12 September des jaars 1560, de Gebuurſtemmen in Vroedſchappen (l). Toen Wormer en Jisp onder een zelfde Schout-Ampt ſtonden, wa-

KENNEMERLAND. *Wormer.*

(i) *Soeteboom Saanl. Arcadia.* V. B. bl. 557.

(k) *W. G. Lams* op de *Handv. van Kennemerl.* bl. 538. Zie ook de *Handv.* zelven. bl 555, 549.

(l) *Lams* op de *Handv.* 5..

KENNEMERLAND. *Wormer.*

ren 'er zeven Schepens, en volgens de bovengemelde Handveſt twintig Vroedſchappen (m). Doch toen de Regeering van Wormer en Jisp, door de Staaten van Holland en Weſtvriesland, in gemelden jaare 1611, werdt van een geſcheiden, is de Regeering van Wormer gebragt op twee Burgemeeſteren, vyf Schepenen en zeventien Vroedſchappen (n), behalven den Schout en den Sekretaris, die de Kollegien bedient. De Burgemeeſters en Schepens maaken, met den Raad der Vroedſchappen, allerlei Keuren op het Burgerlyk Beſtier en de Regtsvordering. Hier toe zyn zy gemagtigd door den Hove van Holland op den 19 January 1556 (o). De Regenten als Ambagtsheeren ſtellen zelve de Regeering, en vervullen de mindere Bedieningen. De Ordonnantie der Weeskamer te Wormer is in de Handveſten van Kennemerland te vinden.

(m) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 558.

(n) Dezelve bl. 562.

(o) Dezelve bl. 540.

Jisp.

JISP of GHISP, gelyk het mede geſpeld wordt, paalt ten Noordooſten voor het grootſte gedeelte aan de Beemſter en ten Noordweſten aan Marken-binnen en een gedeelte van Knollendam, ten Zuiden of Zuidweſten heeft het Wormer en het ander gedeelte van Knollendam, 't welk ononder Wormer behoort. Volgens de Quohieren der Verponding is het een Ambagt van 733 Morgen, 495 Roeden Lands: in de Oude Lyſt van den jaare 1632, vinden wy 'er 381 Huizen voor aangetekend; in de Nieuwe van den jaare 1732 ſtaan 320 Huizen en 5 Molens. Het Getal der Molens

was

was het zelfde in den jaare 1749; maar men hadt 'er toen maar 301 Huizen. In den jaare 1742 werden hier 881 Inwooners geteld. In 't jaar 1664, zyn 'er wel 150 Huizen, door een ongelukkigen Brand verteerd. Wy hebben onder Wormer gezien, dat het weleer met het zelve vereenigd was, en laater wederom daar van afgefcheiden werdt (4). Het Dorp heeft een Lengte van omtrent 400 Roeden. De beroemde Wondheeler, Mr. KORNELIS PLOEG, heeft Jisp, alwaar hy gebooren was, en op den 14 Mey des jaars 1696, overleeden is, in zynen tyd, wyd en zyd, bekend gemaakt. Zyne Voorouders waren ook reeds door dezelfde Konft vermaard geweeft. De Ambagtsheerlykheid van Jisp is, in den jaare 1729, voor Tienduizend Guldens aan de Regenten verkogt. De Regeering beftaat 'er uit een Schout, twee Burgemeefters, die vyftien Vroedfchappen tot zig mogen neemen, vyf Schepens en een Sekretaris. KENNEMERLAND. *Jisp.*

OOSTZAANEN, te famengevoegd met de OOSTZYDE VAN ZAANDAM, is verre het grootfte en vermogendfte Ambagt van allen, die onder het Baljuwfchap van Kennemerland behooren, en mooglyk van gantfch Ooftzaanen.

(4) Het gene wy in ons V. Deel, bl. 531, in de *Befchryving van Purmerende* gezegd hebben van de Samenvoeging van *Jisp* met *Nek*, wordt ons tegengefproken en verklaard, dat men de aangehaalde plaatfen uit de Handveften van Kennemerland, in deezen opzigte, alleen verftaan moet van de Gemeenfchap van Heirvaarten en Riemtalen: wy erkennen dat het ook aldus verftaan kan worden, hoewel het twyfelagtig blyft.

KENNEMERLAND. *Oostzaanen.* gantsch Kennemerland. De geheele Omtrek van deeze Ban, die ten naastenby vierkant legt, is omtrent vyf Uuren gaans, en heeft, volgens de Quohieren 2023 Morgen, 96 Roeden Lands. In 't jaar 1632 telde men onder dit Ambagt 984 Huizen, die in den jaare 1732, tot het aanzienlyk getal van 1789 Huizen en 165 Molens vermeerderd waren. Voor Oostzaanen alleen werdt het Getal der Huizen in den jaare 1749, op 439 Nommers begroot met 9 Molens. Oostzaanen heeft met Oostzaandam de Zaan aan het Westen, Purmerland, de Enge Wormer en de bedykte of Wyde Wormer ten Noorden, Waterland ten Oosten en het Y aan het Zuiden. Deeze Ban vervat de Dorpen Oostzaanen, Oostzaandam en de Buurten Oostzaaner Overtoom en 't Kalf. Het Dorp Oostzaanen legt, gelyk de Naam uitwyst, beoosten de Zaan, ruim een half Uur gaans van den Stroom af, tusschen Wormer en het Y. Men wil dat het onder den Naam van *Ostsagem* in Schriften van de negende Eeuw (p) genoemd wordt. Men rekent dat Oostzaanen alleen in de lengte van 't Zuiden naar 't Noorden omtrent een Uur gaans beslaat. De Huizen staan 'er op eene soort van Werven, met Slooten omringd, over welken een groote menigte van houten Bruggetjes legt. De Kerk is ruim en heeft een fraaien Tooren, zonder Spits. De Oude Parochie-Kerk is, in den jaare 1573, afgebrand. De Nieuwe was, in den jaare 1601, ten deele weder opgebouwd en werdt in 't jaar 1630, in

(p) *Apud Hedam.* p. 63.

in den tegenwoordigen ſtand gebragt. De Gereformeerden te Ooſtzaanen verkreegen hunnen eerſten Predikant reeds in den jaare 1578. Onder Ooſtzaanen is een Statie van Roomſchgezinden, waar van de Vergaderplaats aan het Kalf ſtaat. Men heeft hier een Raadhuis, of Regthuis, dat in den jaare 1617 werdt gebouwd, en een ſchoon Weeshuis, tot welks opregting in 't jaar 1631, Oktrooi verkreegen werdt (q). De Koophandel, dien men weleer te Ooſtzaanen hadt, is ſedert eenige jaaren, vry wat afgenomen. Men vindt 'er goede Linnenbleekeryen: ook is 'er ſchoon Weiland. Veelen geneeren zig met het Viſſchen in de Binnenwateren. Men heeft 'er Styffelmakeryen, Traankookeryen, Lymmaakeryen, Pelmolens, Olymolens, en Volmolens. Het Getal der Inwooners was in den jaare 1742, 1692 Perſoonen (r).

KENNEMERLAND. *Ooſtzaanen.*

OOSTZAANDAM begint van het Kalf af en ſtrekt zig uit met zyne Buurt tot digt aan het Y toe. In het beſchryven der Banne van Weſtzaanen, onder het Baljuwſchap van Blois gelegen, zullen wy van gantſch Zaandam, zoo wel aan de Ooſt- als aan de Weſtzyde omſtandiger ſpreeken. De OOSTZAANER-OVERTOOM is een groote Buurt, ten einde van de Vaart de *Gouw* en het Water de *Twiske*, langs den Dyk aan het Y. Het KALF is een groote Buurt aan de Zaan. Zy werdt eertyds *Hallaards Broek* genaamd. De Ambagtsheerlykheid van Ooſtzaanen en Ooſtzaandam, met het gene 'er verder onder behoort, is in den jaare 1729, aan de

(q) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 686.

(r) *Volgens Telling van* J. O. W. *voor den Hr. N.Struik.*

KENNE-MER-LAND. *Oostzaanen.*

de Regenten voor Honderdduizend Guldens verkogt. Deeze Regenten zyn een Schout, vier Burgemeesters, die vyftien Vroedschappen tot zig neemen mogen, agt uit Oostzaanen en zeven uit Zaandam; voorts zeven Schepens en een Sekretaris. Van de Schepens moeten 'er vier van Oostzaanen zyn en drie van Zaandam. Tot deeze bestelling van Regeering kreegen die van Oostzaanen Oktrooi van de Staaten van Holland en Westvriesland op den 21 January des jaars 1632 (s). Hier is ook een Weeskamer, die door vyf Weesmeesters bestierd wordt; drie uit Oostzaanen en twee uit Zaandam, welke door Schepenen verkooren worden.

(s) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 684.

Aalsmeer.

AALSMEER, het uiterste Ambagt van Kennemerland in het Zuiden, legt ten Westen aan de Haarlemmer-Meer, ten Noorden paalt het aan Rietwyker-Oord, ten Oosten en ten Zuiden heeft het de Uitgeveende Plassen van Amstelland, het Stigt en Rynland. Volgens de Aantekeningen wegens de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, vindt men 1900 Morgen 449 en een half Roeden Lands voor Aalsmeer; doch in den jaare 1732, werdt het begroot op 1690 Morgen, 576 en een half Roeden, ter zaake van afspoeling en aldus gesteld, volgens Oktrooi van den 20 Juny des jaars 1725. Ten aanzien van het getal der Huizen, in dien tusschentyd van Honderd jaaren, verscheelt het zelve genoegzaam niets. In de Oude Lysten stont het op

486

486 en in de Nieuwe op 485. Het Dorp is vry groot en in tien Buurten verdeeld. De Kerk van Aalsmeer, welke digt aan de Haarlemmer-Meer ſtaat en van eene vry aanzienlyke grootte is, heeft een taamlyk hoogen en ſpitſen Tooren. De Roomſchgezinde Statie wordt door een Prieſter der zoogenaamde Janſeniſten bediend. Twee Doopsgezinde Gemeentens zyn 'er, de eene van Vriezen en de andere van Vereenigde Vlaamſche en Waterlanders. Het Raadhuis is, in den jaare 1619, gebouwd. Men heeft te Aalsmeer verſcheide Boomkweekeryen en veele Fruithoven, die voornaamlyk ten Zuidweſten van het Dorp aan den Uiterweg, digt by de Meer, gevonden worden; inzonderheid is het bekend door de Aardbezien, die meeſt te Amſterdam ter markt gebragt worden; waarom hier ook een Veer is, 't welk verſcheiden maal ter weeke met ſchuiten op den Overtoom bevaaren wordt. Ook is 'er ſchoone gelegenheid tot de Viſſchery en 't maaken van Turf. Aalsmeer heeft altoos onmiddelyk van de Graaflykheid afgehangen en ſtaat noch onmiddelyk onder de Staaten van Holland en Weſtvriesland. De Opgezetenen van Aalsmeer zyn van ouds, door 's Lands Graaven, met verſcheiden Voorregten beſchonken geworden (t). Zy zyn Tolvry, en mogen binnen Leiden niet bekommerd worden, alzoo zy, nevens andere Dorpen, tot het bouwen der Viſchbrugge geld geſchooten hebben (u). De Regee-

KENNEMERLAND. *Aalsmeer.*

(t) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 740, 741.

(u) *Zie ons* VI. Deel, bl. 247.

KENNEMERLAND. *Aalsmeer.* geering van Aalsmeer bestaat uit een Schout, twee Burgemeesters of Ambagtsbewaarders, zeven Schepens en een Sekretaris. De Ambagtsbewaarders en Schepens maaken de Vroedschap uit en regeeren het Dorp: doch het gene het Turfmaaken betreft wordt door den Schout en Ambagtsbewaarders waargenomen.

Spaarendam. SPAARENDAM is een klein Ambagt ten Noorden aan de Velser Ban gelegen, ten Zuidwesten aan Akendam en Schooter Vlieland, ten Zuiden aan 't Spaarne, ten Zuidoosten aan Spaarnewoude en ten Oosten met den Rynlandschen Dyk aan het Y, met eenig Voorland, dat onder Velzen behoort. In 't geheel zyn 'er onder Spaarendam, volgens de Quohieren der Verponding, niet meer dan 265 Morgen, 500 Roeden Lands. In 't jaar 1632, werden uit het Ambagt 65 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt, en volgens de Lyst van 't jaar 1732, waren 'er 76 Huizen. Het is zyn Opkomst en Naam verschuldigd aan een Dam en Sluis, die volgens Oktrooi van Koning Willem, gegeven in den jaare 1253, hier gelegd is om den Vloed van 't Y-water te stuiten; welk Oktrooi naderhand vermeerderd werdt, in den jaare 1285, door Graave Floris den V, waar by naderhand noch vier andere Sluizen gekomen zyn. Wy hebben van alle deeze Sluizen breeder gesproken in onze Beschryvinge van het Hoogheemraadschap van Rynland (v). Het Dorp van Spaarendam, een uur Noordwaards

(v) VI. Deel, bl. 212. en volg.

waards van Haarlem gelegen, is lugtig, vermaaklyk en vry welvaarende, zoo door de Doorvaart en het vertoeven der menigvuldige Vaartuigen van en naar het Spaarne en het Y, als door de Visschers en de Arbeidsluiden, die hier woonen tot het onderhouden van de Dykwerken en Sluizen. Het Kerkje van Spaarendam is lugtig en net, en heeft een spits Toorentje, met Uurwerk en Wyzers, en een groote en kleine Klok, alleen om te luiden. Men heeft 'er eenige Glaazen met Wapens en onder anderen een Glas, waar in het Wapen van Koning Willem Graave van Holland, weleer uit de Oude Kerk in deeze overgebragt, het welk men meent dat door hem, in den jaare 1256, aan de Kerk vereerd werdt. In het jaar 1626, stortte deeze Oude Kerk in door een hevigen Stormwind: doch in 't volgende jaar begon men ze weder op te bouwen. Zy is in 't jaar 1663 aan de Noordzyde merkelyk uitgeleid en vergroot. Te Spaarendam plagt een Graaflykheids Tolhuis te staan, 't welk in den jaare 1517, door de Gelderschen verbrand werdt; sedert is het naar Haarlem overgebragt. Thans ziet men 'er, aan den Dyk, doch op den Grond van Spaarnewoude (w) het zoogenaamde Gemeenlandshuis van Rynland, 't welk bestaat in een lang Gebouw, met een ry Boomen voor het zelve geplant. Het dient voornaamlyk tot een Magazyn, waar in de behoeften voor de Dykwerken geborgen worden, en wordt

KENNEMERLAND. *Spaarendam.*

(w) *Uit Medegedeelde Berigten.*

door

KENNEMERLAND. *Spaarendam.*

door een der Opzieners van Rynland bewoond. Het Ambagt ſtaat noch, gelyk van ouds, onmiddelyk onder de Graaflykheid. De Regeering beſtaat 'er uit één Schout, vyf Schepenen, en één Sekretaris. De Baljuw van Kennemerland ſtelt jaarlyks de Schepenen aan, uit een dubbel getal, door den Schout en afgaande Schepenen benoemd. Aan het einde van Spaarendam en den Spaarendamſchen of Rynlandſchen Dyk ten Noordweſten van het Dorp begint de Rynlandſche *Slaaperdyk*, welke door de Ambagten van Spaarendam, Akendam en een gedeelte van Velzen tot aan de Zandpoort verder Noordweſt heenen loopt, ter lengte van ruim 600 Roeden, met een taamlyke Breedte en flaauwen Afloop, op de bepaalde Hoogte van 54 Rynlandſche Duimen boven het Amſterdamſche Peil. Hy werdt, omtrent den jaare 1620, gelegd, naderhand verbreed en wordt onderhouden en beſtierd door het Hoogheemraadſchap van Rynland. By zwaare Watervloeden in het Y loopt hy gemeenlyk over (4).

Heemſtede.

HEEMSTEDE is een zeer aanzienlyke oude Ambagtsheerlykheid. Zy paalt ten Noorden tot aan de Vryheid der Stad Haarlem, en heeft hier het Regtsgebied van Ambagts-

(4) Dewyl ons de nette Hoogten der zwaarſte Watervloeden, aan den Spaarendamſchen Dyk, in deeze Eeuw, door den Naauwkeurigen Waarnemer der Na-

bagtsheerlykheid over een groot gedeelte van den Haarlemmer Hout, hoewel, gelyk wy voorheenen gezegd hebben, de Grond aan de Stad Haarlem in Erfpagt toebehoort (x). Ten Oosten gaat de Ban van Heemstede langs het Spaarne, waar door het van Haarlemmer-liede en Zuidschalkwyk wordt afgescheiden, en verder langs de Haarlemmer-Meer tot aan Bennenbroek, aan welk Ambagt het ten Zuiden paalt, gelyk ten Westen aan Tetrode of Overveen en de Vogelenzang. De begrooting der Landen konnen wy, volgens de Quohieren der Verponding, niet net bepaalen. In den jaare 1632, stondt het in een gemeenen Omslag met Bennebroek en Berkenrode, voor welke drie Ambagten,

KENNEMERLAND. *Heemstede.*

(x) IV. Deel, bl. 425.

Natuur den Heer N. Cruquius zyn medegedeeld, zullen wy dezelve hier aantekenen. Deeze Hoogten zyn *Duimen boven het* AMSTERDAMSCHE PEIL.

't Jaar	*Hoogten.*	*'t Jaar*	*Hoogten.*
1702 Maart. 1.	84 Duimen	1736 Nov. 24.	67 Duimen
—— April. 5.	90 ——	1737 Janu. 13.	57 ——
1703 Dec. 10.	57 ——	—— Dec. 10.	64 ——
1707 Nov. 27.	78 ——	1739 Febr. 16.	68 ——
1714 Oktob. 8.	75 ——	1741 April. 30.	74 ——
—— Nov. 3.	84 ——	—— Nov. 28.	82 ——
—— Nov. 7.	75 ——	1742 Febr. 19.	75 ——
1715 Maart. 4.	77 ——	1744 Dec. 21.	57 ——
1717 Janua. 5.	81 ——	1744 Dec. 24.	67 ——
—— Dec. 25.	96 ——	1745 Janu. 13.	74 ——
1721 Janua. 1.	75 ——	1747 Nov. 15.	61 ——
1731 Dec. 26.	86 ——	1748 Dec. 8.	62 ——
1733 Nov. 11.	63 ——	—— Dec. 19.	56 ——
1734 Nov. 7.	61 ——	1749 Dec. 8.	60 ——
1735 Nov. 9.	56 ——	—— Dec. 24.	61 ——

KENNEMERLAND. *Heemstede.*

ten, te samen 942 Morgen, 344 Roeden Lands waren aangetekend. Heemstede en Berkenrode zyn tegenwoordig aangeslaagen op 944 Morgen, 575 Roeden, en Bennebroek op 97 Morgen. Uit deeze drie Geregtsbannen werden, in bovengemelden jaare, in 't geheel 89 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt, en in 't jaar 1732, uit Heemstede alleen, behalven 1 Koorenmolen, 270 Huizen, waar onder 56 Huizen met Bleeken. Sommigen zeggen, dat Heemstede al in de negende Eeuwe is bekend geweest (y); hoewel men de Heeren van dien Naam eerst met volkomene zekerheid gemeld vindt, in den jaare 1334 (z); doch het is waarschynlyk, dat men de bouwinge van hun Slot vroeger moet stellen, indien het Leenvoorregt van Hoog Regtsgebied voor dit Kasteel, door Koning Willem, Graave van Holland, vergund is, gelyk dit niet duister by de Schryvers voorkomt (a). Dit Hooge Regtsgebied, 't welk zig binnen de Graften van het Slot bepaalt, hebben de Oude Heeren van Heemstede, met de Ambagtsheerlykheid over de geheele Regtsban bezeten tot omtrent den jaare 1472, wanneer Heer Jan van Heemstede de Heerlykheid overdroeg aan Heer Lodewyk van Brugge, Heer van Gruithuizen, Stadhouder van Holland, door wiens Overdragt, in den jaare 1486, aan Heer Roeland le Febure, Ridder enz., die Hadewy, Dogter van gemelden Heere Jan van Heemstede in Huwlyk hadt, de Heerlykheid aan het

(y) *J. a Leidis Hist.* Lib. VII. Cap. III & IV.

(z) *Boxhorn Theatr. Holl.* p. 154.

(a) *Ampsing Haarl.* bl. 87. *Lams Handv. van Kennemerl.* 774.

het zelfde Stamhuis als wederkeerde. Hunne Nakomelingen hebben den Toenaam van Heemstede aangenomen. Uit hun Geslagt is de Heerlykheid door Verkoop in den jaare 1554 en verder door Huwlyken overgegaan aan verscheide andere Huizen, tot dat zy in den jaare 1620, met Bennenbroek vereenigd, gekogt werdt door den Heere Adriaan Pauw, Ridder, Heer van Hogersmilde, Nieuwerkerk, Rietwyk enz.; bekend door het tweemaal bekleeden van het Ampt van Raad-Pensionaris en zyne veelvuldige Gezandschappen aan de voornaamste Hoven van Europa en op den Munsterschen Vredehandel. Zyn Kleinzoon Adriaan Pauw, Heere van Heemstede, Rietwyk enz., stondt in den aanvang deezer Eeuw, deeze Heerlykheden af aan den Heere Mr. Gerard Hoeuft, Zoon zyner oudste Zuster, Vrouwe Agatha Pauw, door wien ook na dien tyd de Toenaam van Pauw werdt aangenomen; de tweede Zoon van deezen, de Heer Benjamin Pauw, gebooren Hoeuft, Heer van Rietwyk en Rietwyker-Oord, liet by uitersten Wil in het Vrugtgebruik van alle zyne Leengoederen, zyne Weduwe Vrouwe Agatha Sylvius, sedert gehuwd aan den Heere Albrecht Nikolaas, Baron van Aarssen Beieren, Vryheer van Hoogerheide enz. De Eigendom deezer Goederen, werdt by gemelden uitersten Wil gemaakt aan den Heere Jan Diedrik Hoeuft, Heere van Buttingen en Zandvoort, vollen Neef van den Overledenen. Het Huis te Heemstede is, in den jaare

KENNEMERLAND. *Heemstede.*

1394,

KENNEMERLAND. *Heemstede.*

1394, op bevel van Hertog Albrecht om verre gehaald, alzoo Heer Jan van Heemstede zig aan het ombrengen van 's Hertogen Byzit, Jonkvrouw Alyd van Poelgeeft, hadt schuldig gemaakt. In den jaare 1404, is het wederom, door de Kabeljaauwsche Haarlemmers, vernield. De Kennemers hebben het in 't jaar 1425, toen zy om de zwaare Schattingen, een Opstand verwekten, andermaal verwoest. Het tegenwoordige Slot werdt, in den jaare 1460, gebouwd, ongetwyfeld door Jan van Heemstede, niet door Reinoud, Bastaard van Brederode, gelyk P. Bokkenberg getuigt (b), 't welk onbestaanbaar is met de Leenregisters (c). Dit Slot is een oud, deftig, Adelyk Gebouw, dat zeer wel onderhouden wordt, en voor eenige jaaren merkelyk vernieuwd en verbeterd geworden is. Het is vierkant, en pronkt met een agtkanten en een ronden Tooren, en staat in 't midden van een ruimen Vyver, over welken een fraaie steenen Brug legt, rustende op zes Boogen. Het Voorhof is versierd met verscheiden Standbeelden der Aloudheid, en eenige Opschriften, welke de Raad-Pensionaris Pauw hier heeft doen plaatsen. Boven den Ingang is een Opschrift, het welk deszelfs meeste Lotgevallen meldt. Onder de inwendige Sieraaden munt uit de Groote Zaal, die met veelerlei aloude Handwapenen behangen is. By het Slot is, behalven eene schoone Plantaadje, een groote Boomgaard en noch een groote Vyver, die zyn uitwatering

(b) *P. Bokkenberg. Hist. Breder.* p. 76.

(c) *Uit Medegedeelde Berigten.*

ring kan hebben in de Haarlemmer-Meer en met een Sluis is afgeslooten. KENNEMERLAND.

Het Dorp Heemstede legt zeer vermaaklyk op een Afstand van 1177 Roeden van Haarlem, en 190 van Bennenbroek. Voor den jaare 1347, was 'er geen Kerk, maar alleen een Kapel, misschien gestigt na dat Keizer Henrik de IV, in den jaare 1064, een stuk Lands in Heemstede aan de Utrechtsche Kerke geschonken hadt (d). Zeker is 't dat in gemelden jaare 1347, de Kapel van Heemstede, die, tot dien tyd toe, onder de Kerspelkerk van Haarlem behoord hadt, door Hertog Willem van Beieren, ter gedagtenisse van zynen Oom Willem den IV, tot eene Kerspelkerk verheven werdt. Hertog Willem noemt ze hier eene nieuwe Kapel. (e). Deeze Kerk werdt in de Maant Juny des jaars 1573 verwoest; zoo dat men by het aanstellen van den eersten Gereformeerden Leeraar in den jaare 1622, de eerste Predikatie tusschen de oude Muuren van de vervallen Kerk gedaan heeft. In den jaare 1623, begon men de tegenwoordige Kerk te bouwen, die, in het volgende jaar 1624, zoo ver in stand raakte, dat 'er de Dienst in verrigt werdt. Men heeft in de zelve een deftige marmeren Graftombe der Heeren van Heemstede.

Heemstede.

(d) *Heda.* p. 129.

(e) *Matthei Anal.* Tom. III. p. 501. *Handv. van Kennemerl.* bl. 775.

Het Regtsgebied van Heemstede is zeer wyd uitgestrekt en heeft verscheiden Buurten, die ieder in 't byzonder de gedaante van Dorpen hebben. Van Haarlem afgaande, heeft men de Buurt van 't *Kraaienest*, die zynen Naam heeft van het daar in gelegen

KENNEMERLAND. *Heemstede.*

Huis te Kraaienest, dat ook wel, en moogelyk te regt *Kraaienborst* genaamd wordt, en eertyds toebehoorde aan de Edelen van dien Naam. Het is thans een Buitenplaats, welke toekomt aan den Wel Ed. Geftrengen Heere Jakob Elias, Kollonel van de Manhafte Burgery der Stad Amfterdam. De *Heere-Zandvaart* en *Laan* wordt door verfcheide Kleêren-Bleekers bewoond. Ten Zuidooften van het Dorp is de *Prince Zandvaart-Laan* en Buurt, nu de *Glip* genaamd. In alle deeze Verdeelingen van Heemftede wordt het oog door allerhande Verfcheidenheid van Gezigten verluftigd. Het zy de Natuur haare bevalligheid ten toon ftelt in de graazige Weilanden, omringd van de nabygelegene Heuvelen en Duinen, en welig Lommer; het zy de kunft zig vertoont in de aangenaame Luftplaatfen, welke wy niet in ftaat zyn voor het kleinfte gedeelte te noemen, en waar in de bekoorlykheid der Beplantingen en de Pragt in de Bouwkunde der Landhuizen malkanderen naar de kroon fteeken. Behalven het Hooge Regtsgebied van 't Slot, behoort Heemftede voorts in het Crimineel onder 't Hoog Baljuwfchap van Kennemerland en is aldus een Ambagtsheerlykheid. De Regeering beftaat 'er uit een Schout, die tevens Sekretaris is, en zeven Schepenen.

Bennenbroek.

BENNENBROEK legt met deszelfs Ambagt en Geregtsban ten Noorden aan Heemftede, ten Ooften aan de Haarlemmer-Meer, ten Zuiden aan Hillegom en ten Weften aan de Vogelenzang. De Landeryen worden

den thans begroot op omtrent 97 en een halve Morgen. In den jaare 1732, werden 'er uit Bennenbroek 64 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt. Het heeft een klein, maar zeer vermaaklyk Dorpje, 't welk 1864 Roeden van Haarlem legt, ten Zuidwesten van Heemstede, met een fraaie Kerk voorzien, gebouwd omtrent den jaare 1659, wanneer hier de eerste Predikant beroepen is. Onder het Gebied van Bennenbroek leggen verscheiden schoone Lustplaatsen, Lynwaat- en Kameryksdoekbleekeryen; in de bovengemelde Lysten wordt het getal der Bleeken op 12 gesteld, waar onder ook Kleêren-bleeken zyn. De Heeren van Heemstede waren eertyds Ambagtsheeren van Bennenbroek. Zy hadden 'er een ruim Heerenhuis, *Duinwyk* genaamd, 't welk egter geene byzondere Voorregten heeft. Een der Zoonen der Heeren van Heemstede voerde den Titel van Heere van Bennenbroek (f). Dit vondt men ook in het Geslagt van den Raad-Pensionaris Pauw, wiens jongste Zoon, na het overlyden van zyn ouder Broeder, hem in deezen Titel opvolgde. Door deezen jongsten Zoon, Adriaan Pauw, President van den Hove van Holland, werdt de Heerlykheid nagelaaten aan zyne Dogter Anna-Christina Pauw, gehuwd aan den Heere Nikolaas de Sohier de Vermandois, Heere van Warmenhuizen. Na het overlyden van derzelver Dogter Jonkvrouwe Adriana-Constantia de Sohier de Vermandois, werdt de Ambagtsheerlykheid van Bennenbroek met

KENNEMERLAND. *Bennenbroek.*

(f) *Van Zanten, Handv. van Kennemerl.* bl. 255.

KENNEMERLAND. *Bennenbroek.*

met derzelver Voorregten, benevens het Huis Duinwyk, door de Fideicommissaire Erfgenaamen van den President Adriaan Pauw, in den jaare 1738, voor Vyftigduizend Vierhonderd Guldens, verkogt aan den Heere Willem de Bruin, thans Ambagtsheer van Bennenbroek. De Regeering van 't Ambagt bestaat in een Schout, die te gelyk Sekretaris is en vyf Schepenen. De Schepens, van welke jaarlyks de grootste of de kleinste helft afgaat, worden uit een dubbel getal, of ook wel buiten het zelve, door den Ambagtsheer, aangesteld. Van alle Bedienden heeft hy de vrye en volstrekte aanstelling.

Berkenrode.

BERKENRODE is een Adelyk Huis en Ambagtsheerlykheid, een half Uur gaans of 700 Roeden van Haarlem, midden in 't gebied van Heemstede, langs den Heerenweg en de Leidsche Trekvaart gelegen. Het oud Gebouw wordt by sommigen, in prent afgebeeld, gevonden (g). Anderen vertoonen 'er ons de Overblyffels van (h), na dat het, in den jaare 1573, in den Spaanschen Oorlog vernield was. Sedert werdt het in deftiger gedaante rondsom in een Vyver weder opgebouwd, met een pragtigen Voorgevel, en geheel op den hedendaagschen trant, van tyd tot tyd versierd, hoewel 'er aan de agterzyde noch eenige tekenen van Aloudheid overbleeven. In den nagt, tusschen den 4 en 5 Mey des jaars 1747, toen in Amsterdam, wegens de Verheffing van zyne Hoogheid den Prinse van Oranje, tot Stadhouder deezer Provincie, alom Vreugdeligten werden

(g) *Ampsing Haarl.* bl. 89.

(h) *L. Smids Schatkamer in Berkenr.* bl. 30.

den ontstooken, liet de Heer van Berken- rode deeze tekenen van blydschap mede op dit Adelyk Huis vertoonen. Niet lang, na het uitdoen deezer Ligten, ontstondt 'er in een der Vertrekken een hevige Brand, die by gebrek van spoedigen bystand der Nabuuren, het geheele Huis in een Puin- hoop veranderde. Deeze Vreugdeblyken waren echter, volgens de geloofwaardigste getuigenissen, de onmiddelyke oorzaak niet van dit ongeluk, dat door een onvoorzien toeval van een huiskaars ontstondt. Tegenwoordig is dit Adelyk Huis weder pragtig herbouwd. Men nadert tot dit Huis, langs eene breede Laan van hoog opgaande Boomen, die de uitmuntendheid der andere Plantaadjen, Lusthoven, Vyvers en Tuinen deezer Heerlykheid beantwoordt. De Grond van Berkenrode werdt, in den jaare 1284, door Graave Floris den V, aan Heere Jan van Haarlem geschonken. Dit Geslagt schynt het zelve, in eene onafgebrokene Volgry van Nakomelingen bezeten te hebben tot omtrent het midden der voorgaande Eeuwe (i). Egter vindt men, dat Heer Jan van Heemstede Gerrits Zoon, op den 18 Augustus des jaars 1466, afstand deedt van de Ambagtsheerlykheid, die toen aan den Stamhuize van Berkenrode *verheeld wierde*. Naderhand werdt het gekogt door den Heere Benjamin Pouille, Ridder Baronet, Schepen der Stad Amsterdam; wiens Weduwe Vrouwe Elizabeth Tiellens, als Erfgenaame zyner Goederen, het gebruik en den Titel van Berkenrode naliet aan haaren tweeden

KENNEMERLAND. *Berkenrode.*

(i) *Goudboeve* I. Deel, bl. 159.

KENNEMERLAND. Gemaal, den Heere Mr. Jan Trip, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, en den eigendom aan haaren Agterneve den Heere Mattheus Lestevenon, in den jaare 1746, regeerend Schepen der Stad Amsterdam, tegenwoordig Houtvester van Brederode, Ambassadeur van de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden aan het Hof van Vrankryk, die thans de Ambagtsheerlykheid bezit. Te Berkenrode staan 9 of 10 Huizen, waar onder een Kerkhuis der Roomschgezinden, die hier eene Statie hebben. De Heer stelt 'er Schout, Sekretaris en drie Schepenen.

Slooten, Slooterdyk, Osdorp, de Geer en Vrye Ambagten. SLOOTEN, SLOOTERDYK, met OSTDORP of OSDORP, de GEER en VRYE AMBAGTEN, welke zyn HOUTRYK, POLANEN EN RAASDORP, maaken eene Ambagtsheerlykheid uit, die drie Geregten heeft. Zy leggen allen ten Westen van Amsterdam en strekken zig van het uiterste Grondgebied dier Stad en van Amstelland uit over Half wegen Haarlem tot aan Hof-Ambagt. Ten Noorden stroomt het Y langs Slooten en Slooterdyk, Osdorp, Polanen en Houtryk, ten Zuiden spoelt de Nieuwe Meer langs Slooten tot aan Nieuwerkerk, en de Lutkemeer langs Osdorp en Raasdorp. De Stad Amsterdam kogt deeze Ambagtsheerlykheden in den jaare 1529 te gelyk met Amstelveen van den Heere Reinoud van Brederode, en werdt op den 17 Juny deszelfden jaars met dezelve verlyd (k); doch alzoo behalven de Kooppenningen, ter waarde van Drieduizend Gulden, eene vaststellinge van Renten van

(k) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 302.

van Vyfhonderd en Zeſtig Gulden jaarlyks ten behoeve van den Heere van Brederode was bedongen, 't welk niet geſchieden mogt zonder Oktrooi van Keizer Karel, als Graave van Holland, werdt hier op zyne toeſtemming verzogt en verkreegen volgens zynen Brief van den 3 Auguſtus des jaars 1531 (l), waar na de Keizer op den 9 Oktober deszelfden jaars het Verly bekragtigde (m). De Stad Amſterdam ſtelt over deeze Ambagten een Sterfheer, den Schout, Sekretaris en heeft de Verkiezing van Schepenen. De Brieven, raakende den Verkoop deezer Heerlykheden melden niet uitdruklyk van de Vrye Ambagten, doch dewyl de Stad Amſterdam van den tyd der Aankoop van Slooten dezelve bezeten heeft, behoeft men niet te twyfelen of zy zyn hun alle opgedraagen onder de benoeminge van *Amſtelveen*, *Sloten*, *Sloterdyk*, *en Oiſtdorp*, *mit allen hueren gevolgen en anklevën*, *zoe wel leen als eyghen*, *niet vuytgeſondert*, gelyk de Leenbrieven luiden. Zy hebben allen een zelfde Weeskamer, doch zyn in byzondere Geregten verdeeld.

KENNEMERLAND. *Slooten*, *Slooterdyk*, *Osdorp*, *de Geer en Vrye Ambagten.*

(l) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 304.

(m) Dezelve bl. 307.

Slooten, Slooterdyk, Osdorp en de Vrye Geer, hebben te ſamen dezelfde Regtbank, doch hadden voor den jaare 1653 byzonder Geregt. Voor dien tyd waren echter Slooten en Slooterdyk gemeen, maar, in gemelden jaare, kwamen zy allen met toeſtemming van den Ambagtsheer en verlof van de Staaten van Holland en Weſtvriesland overeen, om eene enkele Regtbank op te rigten, die bediend zou worden;

KENNEMERLAND. *Slooten, Slooterdyk, Osdorp, de Geer en Vrye Ambagten,*

den, door zeven Schepenen, waar van 'er jaarlyks vyf zouden afgaan, en by beurten zitten te Slooten, op de Vrye Geer, te Slooterdyk, te Osdorp en aan den Overtoom. In de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, vinden wy voor de drie eerste Ambagten aangetekend 4343 Morgen 394 Roeden Lands, en in die van den jaare 1732 staan 'er voor alle vier te samen 4456 Morgen, 652 Roeden; doch met een aftrek van 115 Morgen, 480 Roeden, voor afgespoelde Landen. Volgens de Oude Lysten hadt men in de drie Ambagten 167 Huizen en, volgens de Nieuwe van Honderd jaaren laater, 455 Huizen en 7 Molens. Onder deeze vermeerdering is Slooterdyk meest in getal van Huizen toegenomen, door den aanleg van Lusthoven en Tuinen, zoo langs de Haarlemmer Vaart als in de Slooter-Meer en elders. Die van Slooten en Osdorp hebben, in den jaare 1645, het Regt der Waage van Hertog Filips van Bourgonje verkreegen. Deeze stondt wel eer te Slooterdyk aan den Dyk, doch is voor lang vervallen.

Slooten.

SLOOTEN, een groot Uur gaans ten Zuidwesten van Amsterdam gelegen, is een braaf vermaaklyk Dorp, en door het hoog opgaande Geboomte zeer bevallig. Van de Kerk, die op een ruim Kerkhof staat, vindt men al, in Schriften van den jaare 1063, gewag gemaakt (n). Dit Gebouw plagt voorheenen grooter te zyn, doch heeft de rampen van den Spaanschen Oorlog ondergaan. Het heeft een vierkant Tog-

(n) *Heda* p. 132.

Toorentje met een agtkante Spits. Tot deeze Kerk behooren ook de Opgezetenen van Osdorp voor een gedeelte en die van de Vrye Geer, op welker Grond dezelve gebouwd is. Onder Slooten is ook een Statie van Roomschgezinden, waar van het Kerkhuis staat aan den Slooter weg, tusschen het Dorp en den Overtoom.

KENNEMERLAND. *Slooten.*

Onder Slooten behoort de Buurt van den *Overtoom* ten Westen van de Schinkel. Deeze Overtoom is een Dam, die de Doorvaart der groote Vaartuigen naar en uit de Haarlemmer-Meer geheel en al verhindert. Minder Schuiten en Praamen konnen 'er overgehaald worden: doch de meeste Goederen van eenige grooter Vaartuigen, die de vryheid hebben om Amsterdam van deezen kant te bevaaren, worden verbodemd. Het is onzeker wanneer deeze Dam hier gelegd is. Uit oude Brieven van de jaaren 1432 en 1433, is ons gebleeken, dat zy 'er toen reeds geweest is. Uit deeze ziet men tevens dat Haarlem zig aan het behouden van dezelven altoos veel heeft laaten gelegen leggen, ongetwyfeld om de Vaart door Spaarendam niet te benadeelen (o). Het Hoogheemraadschap van Rynland is ook ten allen tyde zeer oplettende geweest, om den Overtoom op die Hoogte te houden, dat 'er geen vreemd Water in den Boezem van Rynland kan stroomen. Ook staat het Water van Amstelland doorgaans hooger dan dat van Rynland; ten zy by langduurige Weste Winden; 't welk de reden schynt, waarom het Water hier niet

(o) *Uit Medegedeelde Stukken, uit de Oude Kerk.* Lade. 11.

KENNEMERLAND. *Slooten.* wederzyds door Sluizen gekeerd wordt. Toen de Spanjaarden, in den jaare 1573, Haarlem belegerden, werdt de Dam weggebroken; maar naderhand hersteld (p). In den jaare 1604, vinden wy van Geschillen wegens den Overtoom, tusschen de Stad Haarlem en de Steden Leiden en Amsterdam gemeld, doch de reden deezer Oneenigheden is niet volkomen zeker. Het is aan den Overtoom zeer levendig, zoo door de Kaagschuiten op Leiden, als die van Aalsmeer, Hillegom en Lisse. De Uitspanningen der Amsterdamsche Ingezetenen plagten hier menigvuldiger te wezen; maar men heeft 'er echter noch verscheiden Herbergen. De Buurt aan den Overtoom, ten Oosten van de Schinkel, welk gedeelte onder Amstelveen behoort, is niet minder aanzienlyk. In de Buurten aan den Overtoom, zoo wel als op den Overtoomschen Weg heeft men verscheiden Katoendrukkeryen, die zeer vermaard zyn.

(p) *Commel. Amsterd.* 161 en 1050.

Slooterdyk. SLOOTERDYK legt met deszelfs Dorp een half Uur gaans ten Westen van Amsterdam, tusschen en langs den Spaarendammer Dyk en Trekvaart op Haarlem. Het is wel bebouwd en heeft veele vermaaklyke Tuinen. Deeze Huizen en Tuinen leggen van agteren meest aan het Water de Slochter, dat hier met een bevallige kom tot aan den Dyk stroomt en een aangenaame Vertooning geeft. Van dit Water willen eenigen dat dit Ambagt Slochterdyk zou geheeten zyn (q); doch Slooterdyk heeft van de oudste tyden te veel ge-

(q) *Bruin Lustpl. Zoelen. in de Aant.*

om dat de Ingezetenen, van ouds, niet gehouden waren in eenige Beden of Schotponden aan de Graaven van Holland.

De Vrye Ambagten zyn Houtryk, Polanen en Raasdorp. *Zy hebben dien naam,* Vrye Ambagten.

om

KENNEMERLAND. *Vrye Ambagten.* om dat ze, gelyk de Geer, vry waren van 's Graaven Beden en Schotponden. De Morgentalen van Houtryk en Polanen, die in de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, met die van het aanleggende Hof-Ambagt begroot ſtaan, konnen hier niet uitgetrokken worden. Uit deeze drie Ambagten werden toen 63, en uit Houtryk en Polanen alleen in den jaare 1732, 27 Huizen in de Lyſten der Verponding gebragt. Houtryk en Polanen, aan malkanderen, tuſſchen het Y en de Spieringsmeer gelegen, maaken te ſamen een Ambagtsheerlykheid en Regtbank uit, die door drie Schepens bekleed wordt.

Houtryk. HOUTRYK, mooglyk beter *Houtrak*, gelyk de Inham heet, die hier omtrent in het Y gemaakt wordt, ſtrekt zig beweſten Polanen tot aan Hof-Ambagt uit. Het heeft niets byzonders om aan te tekenen. Onder Houtryk behoort een gedeelte van *Ruig-Oord*, een Eilandje, in het Houtrak gelegen.

Polanen. POLANEN legt tegen de Haarlemmer Trekvaart, ter wederzyde der Sluizen op *Half wegen Haarlem.* De Huizen van Half wegen ſtaan onder 't Gebied van Polanen. Ten Noorden der Trekvaart ſtaat eene pragtige Luſtplaats, door den Heer Nikolaas Kalf van Weſtzaandam, aangelegd, en ook Polanen genoemd. Aan den anderen kant heeft men het Gemeenlandshuis der Hooge Heemraaden van Rynland, *Zwaanenburg* en van ouds het *Huis ter Hart* geheeten, een Vorſtelyk hoog vierkant Gebouw, met twee deftige Voorpoorten

en

en Steenen Bruggen, en van agteren versierd met een ruimen Lusthof. Dit Huis tot een Verblyf der Hoogheemraaden geschikt, wordt bewoond door een Kastelein, die te gelyk Opziener van Rynland is. Van de *Sluizen* op Half wegen hebben wy onder Rynland (r) gesproken. RAASDORP is een kleine Strook Lands tusschen de Ban van Osdorp en die van Nieuwerkerk gelegen, ten Zuidoosten aan de Lutke- en ten Zuidwesten aan de Spieringsmeer. In den jaare 1632, stonden 'er in de Quohieren der Verponding 113 Morgen, 275 Roeden Lands voor aangetekend met 8 Huizen. Het getal der Huizen in den jaare 1732, staat niet afzonderlyk bekend, alzoo het onder Slooten gebragt is. De Regtbank bestaat uit drie Schepenen.

KENNEMERLAND. *Polanen.*

(r) VI. Deel, bl. 216.

Raasdorp.

NIEUWERKERK, ZUID-SCHALKWYK en VYF-HUIZEN maaken ééne Ambagtsheerlykheid uit, die door de Helle- of Spieringsmeer, thans een gedeelte der Haarlemmer-Meer, van een gescheiden wordt, zynde Nieuwerkerk ten Oosten en Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen ten Westen der Meer, digt by 't Spaarne gelegen. Nieuwerkerk plagt een aanziënlyk Dorp met een Kerk te zyn, die, al voor lang, nevens een goed deel Lands, van de Haarlemmer-Meer ingezwolgen is. In 't jaar 1632, stonden 'er noch omtrent 655 Morgen voor aangetekend; maar sedert zyn de Affspoelingen zoo kragtig geweest, dat 'er de helft naauwlyks van overgebleeven is. Voor Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen

Nieuwerkerk, Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen.

zen

KENNEMERLAND. *Nieuwerkerk, Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen.*

zen ſtonden 357 Morgen, 341 Roeden; doch de Afſpoelingen hebben hier mede veel Land weggeſleept, hoewel zoo ſterk niet als aan de zyde van Nieuwerkerk. In 't jaar 1632, werden 'er uit Nieuwerkerk 28 en uit Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen 17 Huizen in de Lyſten der Verponding gebragt; doch, in 't jaar 1732, niet meer dan 8, en uit Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen 25. De Ambagtsheerlykheid van Nieuwerkerk, Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen behoort tegenwoordig aan Vrouwe Katharina-Maria Dedel, Weduwe van den Heere Mr. Gaspar Rudolf van Kinſchot, Baljuw, Dykgraaf en Schout van Oudewater, Sekretaris der Stad Delft, enz., wiens Grootmoeder Alida Pauw, een Dogter was van den Heere Reinier Pauw, Heere van Nieuwerkerk, Baljuw van Amſtelland, een der Zoonen van den Raad-Penſionaris Adriaan Pauw, die deeze Heerlykheden in den jaare 1633 gekogt hadt. De Ambagtsvrouw ſtelt 'er Schout, Sekretaris en zes Schepenen aan, drie te Nieuwerkerk en drie te Zuid-Schalkwyk en Vyf-Huizen.

Rietwyk en Rietwyker-Oord.

RIETWYK en RIETWYKER-OORD gemeenlyk RYK en RYKER-OORD genoemd, maaken insgelyks een Ambagtsheerlykheid uit. Rietwyk, dat ten grootſten deele weggeſpoeld is, grenſt ten Noorden aan Slooten; Rietwyker-Oord ten Ooſten aan Amſtelveen en ten Zuiden aan Aalsmeer, wordende door de *Nieuwe Meer* van Rietwyk geſcheiden. Door de Afſpoeling der Landen is op de begrooting geen ſtaat te

maa-

maaken. Zy betaalen, volgens de Quohieren der Verpondingen van den jaare 1732, ruim een derde minder dan Honderd jaar te vooren. In den jaare 1632, waren 'er noch 18 Huizen, en in 't jaar 1732, zyn 'er 12 in de Lyften der Verpondinge gebragt. Deeze Ambagtsheerlykheid, te gelyk met Nieuwerkerk, door Koop, in den Huize van Pauw van Heemftede gekomen zynde, werdt federt bezeten door denzelfden Heer als Heemftede (s). KENNEMERLAND. *Rietwyk en Rietwyker-Oord.*

De Aanftelling van 't Geregt beftaat in die van Schout, Sekretaris en vyf Schepenen.

(s) Zie bov. bl. 255.

SCHOOTER-VLIELAND legt tusfchen het Spaarne en den Delft, waar door het in 't Weften van de Ban van Velzen wordt afgefcheiden. Het heeft ten Zuiden de Ambagtsheerlykheid van Schooten, en ten Noorden die van Noord-Akendam, beide onder 't Baljuwfchap van Brederode gelegen. De begrooting der Landeryen en aantekening van Huizen van dit Ambagt is, in de Quohieren der Verponding gemeen, met Schooten, Schooterbofch, Akendam en Hoogerwoerd, waar voor gemeld ftaan 791 Morgen, 100 Roeden Lands, en in 1632, 33 Huizen. In de Lyften van den jaare 1732, zyn niet meer dan 65 Huizen en 1 Koorenmolen gebragt. De Heer Albrecht van Asfendelft droeg, in den jaare 1470, de Ambagtsheerlykheid van de Buurfchap van Vlieland over aan Heere Gerrit van Berkenrode, in wiens Geflagt dezelve gebleeven is tot den jaare 1640, toen de Heer Dirk van Berkenrode, Schooter-Vlieland.

KENNEMERLAND. *Schooter-Vlieland.*

de, zonder Mannelyk oir na te laaten, overleedt; waar door de Ambagtsheerlykheid verviel. Zy was echter voorheen een onversterflyk Erfleen; doch de Leenvolger van Gerrit van Berkenrode, de Verheffing verzuimd hebbende, kwam in den jaare 1525 met de Graaflykheid overeen om ze aan te houden als een Regt-Leen (t). De Staaten van Holland en Westvriesland hebben de Ambagtsheerlykheid in den jaare 1730, uit de Graaflykheids Domeinen verkogt voor Agthonderd en Vyftig Guldens aan den Heere Filips van der Giessen, Representant van zyne Doorlugtige Hoogheid als Opper-Direkteur van de Oost-Indische Kompagnie der Vereenigde Nederlanden. Hy stelt 'er een Schout, die tevens Sekretaris is en drie Schepens. Voorheen waren hier vyf Schepens.

(t) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 825.

Schooterbosch.

SCHOOTERBOSCH legt insgelyks tusschen het Spaarne en den Delft. Het heeft Hoogerwoerd ten Zuiden, Zaanen ten Noorden en Albrechtsberg ten Westen. Hier plagt, oudtyds een Slot te staan, het welk Koen van Oosterwyk, Willem Kusers Zoon, met het onderhoorige Land, in den jaare 1383, Leenroerig maakte aan de Graaflykheid. Naderhand werdt de Heerlykheid in andere Geslagten bezeten (u), en kwam door het uitsterven van het Geslagt van Overryn, 't welk dien Naam van Schooterbosch aannam, aan de Stad Haarlem (v).

(u) *Lams Handv. van Kennemerl.*

(v) *Uit Medegedeelde Berigten.*

Hoogerwoerd.

HOOGERWOERD, tusschen Schooterbosch ten Noorden en Zuid-Akendam ten Zuiden gelegen, behoort mede aan de Stad Haarlem,

lem. Heer Jan van Persyn, Heer van Waterland, gaf, in den jaare 1336, deeze Landen uit in een eeuwigen Erfpagt, welke, in den jaare 1497, afgekogt is. Deeze Ambagtsheerlykheid werdt naderhand, in den jaare 1526, verkogt aan het Klooster der Regulieren buiten Haarlem (w), en is sedert aan de Stad Haarlem gekomen, waarschynlyk door het aanslaan der Geestelyke Goederen. De Stad Haarlem stelt over de Heerlykheden van Schooterbosch en Hoogerwoerd een Sterfheer en een Ambagtsheer aan. De Sterfheer is een van de Leden van de Vroedschap, op wiens Naam het Leen wordt verheven. Tot Ambagtsheer wordt gemeenlyk aangesteld een Burgemeester of een der oudste Leden van de Vroedschap, die alle Regten van een Ambagtsheer oeffent, hoewel de Voordeelen aan de Stad komen.

KENNEMERLAND. *Schooterbosch.*

(w) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 82.

ZAANEN, mede een Ambagtsheerlykheid tusschen het Spaarne en den Delft, legt ten Noorden aan Schooten en ten Zuiden aan Schooterbosch. Men meent dat de Edelen, die den Naam van Zaanen voerden, en welke om den Moord aan Graave Floris het Land moesten ruimen, na hunne te rugkomst, dit Land gekogt en hier een Slot gebouwd hebben, 't welk zy aan de Graaflykheid Leenroerig maakten. Vervolgens is deeze Heerlykheid in andere Geslagten gekomen, en 't laatst in dat van den Heere Mr. Jan Munter, Raadsheer

Zaanen.

KENNEMERLAND. *Zaanen.*

in den Hove van Holland, wiens Dogter Vrouwe Margareta Cecilia Munter, Douariere van Heere William Graave van Cadogan, tegenwoordig deeze Ambagtsheerlykheid bezit.

De drie Heerlykheden, Schooterbosch, Hoogerwoerd en Zaanen hebben te samen eene Regtbank, bestaande uit een Schout, die tevens Sekretaris is en drie Schepenen.

Van de SCHERMEER behoort een klein gedeelte tot de Bannen van Akersloot en dus onder het Baljuwschap van Kennemerland, onder welke ook een gedeelte van de STERMEER, onder Uitgeest of Marken-binnen gelegen, behoort. Van deeze twee bedykte Meeren zullen wy gelegenheid vinden om nader te spreeken.

ZESDE HOOFDSTUK.

Beschryving van het BALJUWSCHAP *van* BREDERODE, *en deszelfs onderhoorige Ambagten en Dorpen.*

Baljuwschap van Brederode.

HEt BALJUWSCHAP van BREDERODE is een uitgestrekt Regtsgebied, waar van de Hooge Heerlykheid wel eer door de Heeren van Brederode, in het aanstellen van den Baljuw, geoeffend werdt; doch waar van het Regt, by het afsterven van het laatste Mans-oir aan de Graaflykheids Domeinen of de Staaten van Holland en Westvriesland vervallen is.

Gelegenheid.

De Gelegenheid van dit Baljuwschap kan in

In geen netten Omtrek bepaald worden. De meeste Ambagten, die aan deszelfs Regtsgebied onderhoorig zyn, leggen ten Noorden aan de Regtsban van het Baljuwschap van Blois. Deeze en de andere, die meer Zuidwaards leggen, hebben aan het Oosten de Wyker-Meer, het Y, en eenige Landen onder het Baljuwschap van Kennemerland. Ten Zuiden wordt het Regtsgebied van Brederode, met de Vogelenzang, bepaald aan het Baljuwschap van Rynland of liever aan Noordwykerhout en Hillegom, als Rynlands Gevolg. Aan het Westen heeft het Baljuwschap van Brederode de Noordzee; zoo wel ten aanzien der bovengemelde Landen, als ten aanzien der Ambagten van Schoorl en Kamp, die zeer verre afgescheiden van alle de andere Distrikten gelegen zyn in het Noordelykste Gedeelte van Kennemerland (1), zoo als

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE.

(1) Wy noemen hier liever het *Noordelykste Gedeelte van Kennemerland*; dewyl wy, in onze algemeene Bepaling van Kennemerland, Bl. 206. niet noodig geoordeeld hadden eenig gewag te maaken van de Verdeeling deezer Landstreek, in *Zuid-* en *Noord-Kennemerland*, gelyk by sommigen geschiedt. Zie BROUERIUS *Verheerlykt Kennemerland*, Bl. 2, en *Kabinet van Nederl. Oudhed.* I. D. Bl. 10, 14, 183. Van deeze Verdeeling naamlyk, die ook in eenige onzer Landkaarten gevonden wordt, en die wy insgelyks in onze Kaart van Holland, voor het IV Deel, geplaatst hadden, hebben wy geene reden by de Schryvers konnen ontdekken. Indien zy eenigszins gegrond is, oordeelen wy dat men dit moet zoeken in het Onderscheid der Heemraadschappen, waar aan de Landen, die aan eenige Omslagen van Dykregt of Mor-

BALJUW-SCHAP VAN BREDERODE. Oudheid.

als wy het zelve in 't algemeen bepaald hebben.

Het Baljuwschap van Brederode heeft ongetwyfeld zynen Oorsprong uit de Heerlyke Voorregten, die de Heeren van dien Stam, van zeer oude tyden af bezeten hebben. Deeze namen, volgens het gemeen gevoelen, hun begin, omtrent den jaare 980, in de aanbedeeling van het Slot en de Heerlykheid van Brederode door Graave Arnoud aan zynen Zoon Sivaart of Sikko, die voor den Stamvader der Heeren van Brederode gehouden wordt. Doch alzoo onze oudste Kronyken (a) getuigen, dat de oudste van Graaf Arnouds twee Zoonen, toen de Vader stierf, naauwlyks twaalf jaaren haalen kon, meenen sommigen (b), dat Dirk de III, na Arnouds dood, zynen Broeder Sivaart met Brederode begiftigd heeft. Misschien hadt Arnoud, voor zynen dood, eene verdeeling van zyne Landen gemaakt, die naderhand stand greep. Wy hebben voorheenen gezien (c) dat de Goederen der Heerlykheid van Brederode, ten deele in Kennemerland en ten deele in het eigenlyk Zuidholland, tusschen de Merwe en de Lek gelegen waren: doch het gedeelte in Kennemerland heeft, door den tyd alleen den naam

(a) *Kl. Kolyn* bl. 268.

(b) *M. Brouerius Kabin.* I. D. bl. 293.

(c) VII. D. bl. 427, 428.

Morgengelden onderworpen zyn, zouden behooren: want wy vinden dat in deezen opzigte, de Landen, die in Zuid-Kennemerland gesteld worden, behooren onder 't Hoogheemraadschap van Rynland, en die in Noord-Kennemerland, onder het Hoogheemraadschap van den Hondsbossche.

naam behouden of misschien den oorsprong aan den naam gegeven, schoon de Heeren van Brederode hier minder Landgoederen dan in Zuidholland bezaten. Maar wy zyn niet vreemd van de gevoelens der genen, die denken dat men door Brederode, of *Breede-roede*, gelyk men oudtyds schreef, het oeffenen van het Hooge Regtsgebied en een Landregter verstaan moet (d). Wolferd van Brederode, het laatste wettig manlyk oir, op den 19 Juny des jaars 1679 overleeden zynde (e), is de Heerlykheid van Brederode vervallen aan de Graaflykheids Domeinen. Zy was van ouds een regt of sterflyk Leen; doch werdt in den jaare 1599 tot een sterflyk Mans-Leen gemaakt. In laater tyd werdt 'er by de Staaten van Holland en Westvriesland te vergeefs aanzoek gedaan om de Heerlykheid tot een onversterflyk Erfleen te maaken (f); 't welk alles alleen opzigt schynt te hebben op het Hooge Regtsgebied en de Goederen in Kennemerland; want de andere Goederen in Zuidholland zyn of door de Heeren van Brederode zelve verkoft, of in de Vrouwelyke Linie als onversterflyke Erfleenen overgegaan.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE.

(d) Zie *Brouer. Kabin.* I. D bl. 290.

(e) *Holl. Merk.* XXX D. bl. 279.

(f) *Zurk. Cod. Bat.* bl. 196, 197.

De HOOGE VIERSCHAAR van Brederode wordt gespannen, door den BALJUW en zeven LEENMANNEN, aan welke een Sekretaris toegevoegd is. De Baljuw werdt, oudtyds, door de Heeren van Brederode aangesteld; 't welk na het uitsterven van dit Geslagt, door de Staaten van Holland en

Hooge Vierschaar.

Westvriesland geschied is. In den jaare 1749, werdt hier toe aangesteld de Heer Thomas Guldewagen, toen Sekretaris der Stad Haarlem. De Leenmannen dienen voor twee jaaren, waar van 'er eenige jaarlyks afgaan omtrent Paaschen, voor welke de nieuwe uit eene Nominatie van Baljuw en Leenmannen door de Staaten worden verkooren en aangesteld.

Leenkamer. De Baljuw van Brederode is ook Stadhouder van de Leenen, en de Leenmannen zyn dezelfde als die van de Hooge Vierschaar, gelyk derzelver Sekretaris ook Griffier van de Leenkamer is.

Houtvester. Voorheenen was de Baljuw van Brederode ook Houtvester over de Wildernissen in 't Baljuwschap; doch, sedert July des jaars 1749, is dit Ampt van Houtvester en van Baljuw verdeeld, en tot Houtvester van Brederode aangesteld de Heer Mattheus Lestevenon, Heer van Berkenrode, tegenwoordig Ambassadeur van de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden by den Koning van Vrankryk. In den beginne deezer Eeuw waren de Houtvesteryen deezer Landen in verval geraakt; doch in den jaare 1716, werdt door de Raaden en Rekenmeesters der Graaflykheids Domeinen, op bevel van Hunne Edele Groot Mogenden, gelast dat de Houtvester en vyf Meesterknaapen het Jagtgerigt van Brederode zouden uitmaaken, en deeze Meesterknaapen dit Ampt hun leven lang behouden. Tot deeze Waardig-

digheid moeten 'er beurtelings drie uit Haarlem en twee uit Amſterdam of drie uit Amſterdam en twee uit Haarlem in dit Kollegie zitten. Het wordt door denzelfden Sekretaris, als die van het Baljuwſchap bediend. Ook heeft dit Kollegie een Advokaat van de Wilderniſſen.

BALJUW-SCHAP VAN BREDERODE.

De Vergadering van het Baljuwſchap, Houtveſtery en Leenkamer worden gehouden te Haarlem op het Stadhuis of het Prinſenhof. De Bode van Brederode neemt de zaaken waar van alle de drie Kollegien.

De Ambagten onder het Baljuwſchap van Brederode zyn Zandvoort, Tetrode, Albrechtsberg en Vogelenzang, Haarlemmer-Liede, Noord-Schalkwyk, Schooten, Zuid- en Noord-Akendam, Hof-Ambagt, Velzen, Schoorl en Kamp. Van deeze Ambagten worden Schoorl en Kamp, volgens de Handveſten van Kennemerland (g), alleen onder de Kennemervolgers gerekend; dat zyn zulke Plaatſen, die ook Kennemerregten verkreegen hebben. Alle de overige Plaatſen onder het Baljuwſchap van Brederode behoorende, worden aldaar, noch tot het eigenlyk Kennemerland, noch tot Kennemergevolg betrokken.

Ambagten en Dorpen onder 't Baljuwſchap van Brederode.

(g) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 844.

Van de Kerken onder het Baljuwſchap van Brederode behooren Velzen, Albrechtsberg of Bloemendaal en Zandvoort onder de Klaſſis van Haarlem. Schoorl behoort onder de Klaſſis van Alkmaar en Kamp is een Vereenigde Standplaats met Groet.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. Zandvoort.

ZANDVOORT is een maatig Zeedorp, een groot Uur gaans beweſten Haarlem aan de Noordzee gelegen. Het heeft, naar alle gedagten, zynen Naam ontleend van de Zandduinen. Het geheele Ambagt ſtaat in de Quohieren der Verponding voor 46 Morgen Lands aangetekend. In den jaare 1632, werden 'er uit Zandvoort 148 Huizen in de Lyſten der Verpondingen gebragt. In den jaare 1722, beſtondt het in 92 Huizen, 626 Perſoonen, zoo jong als oud, meerendeel van den Hervormden Godsdienſt, van welken ruim 120 Ledematen gerekend werden. Het Getal der Huizen ſtaat, in de Lyſt van den jaare 1732, op 89 begroot. Deeze Vermindering kan men ten deele toeſchryven aan de Watervloeden, die dit Zee-Dorp heeft geleeden. De Overblyffels der Oude Kerk van Zandvoort, die veel grooter was dan de tegenwoordige, vertoonen de tekenen der Verwoeſting, die dezelve in de Spaanſche Beroerten heeft ondergaan. Een gedeelte van dit Gebouw werdt op koſten van 's Lands Staaten, weder onder dak gebragt, tot het oeffenen van den Godsdienſt bekwaam gemaakt, en met een ſpitſen Tooren voorzien. In deeze Eeuw werdt deeze Kerk, op koſten van den tegenwoordigen Ambagtsheer, merkelyk verbeterd, door het verſterken der Muuren, het maaken der Venſters en Vloeren, het vernieuwen van den Predikſtoel, benevens de Zitbanken voor die van den Geregte en den

Ker-

Kerkenraad. Aan den Muur van de Land- zyde is ook een Kapel gebouwd met een Grafkelder tot een Begraafplaats voor het Geslagt van den Heere van Zandvoort. Deeze Kapel heeft haaren Ingang in de Kerk en de Begraafplaats, welke door een Hek omringd wordt, pronkt met kostelyke Sieraden van keurlyk en net uitgewrogt Marmer. Het Kerkhof is mede door den Ambagtsheer met een nieuwen Muur omvangen. De Roomschgezinden hebben aan het Dorp een Kerkhuis, waar in de Dienst verrigt wordt door den Priester van Overveen of zyn Kapellaan. In het Dorp is een Gasthuis voor Oude-Mannen en Vrouwen, onder 't Bestier van de Regeering, een Thesaurier en byzondere Regenten, die gehouden zyn Rekening te doen aan den Ambagtsheer. De Ingezetenen, geneeren zig meest met de Zeevisschery en het droogen van Visch, die in overvloed, zoo wel als de versche Visch, in Haarlem en Amsterdam verkogt wordt. De Ambagtsheerlykheid, die tot den jaare 1722 toe, aan de Graaflykheid behoord heeft, werdt toen voor Tienduizend Vyfhonderd Guldens verkogt aan den Heere Paulus Loot, die dezelve noch bezit. Gemelde Heer kogt te dier tyd mede de Zandvoorder Duinen, die drie in Getal zyn voor Vierduizend Eenhonderd en Veertig Guldens, en het Ampt van den Bode voor Driehonderd Guldens. Hy stelt 'er een Schout, zeven Schepenen

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Zandvoort.*

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Zandvoort.*

en een Sekretaris aan. De Schepens worden jaarlyks omtrent Paaschen uit een dubbel getal gekooren. Schout en Schepens begeeven alle de Bedieningen op Goedkeuringe van den Heer; doch de Koster wordt op hun voorslag en dien van den Kerkenraad, door den Ambagtsheer aangesteld. Van ieder Dorpschuit wordt aan den Heer twee Guldens betaald, in plaats van den halven Visch. Het Regt voor den Afslag van den vreemden Visch wordt ten behoeve van den Ambagtsheer verpagt of ingezameld. Over de Banscheiding van Zandvoort met Overveen, de Vogelenzang en Bloemendaal is tusschen Burgemeesteren van Haarlem, als Amb er laatstgemeldeGeregtsbanne agtsheer van Zandvoort, in den jaare 1735, een minnelyke Overeenkomst aangegaan, volgens welke ieder Grondgebied met behoorlyke Scheipaalen wordt afgeperkt. Tot Gerief van het Dorp is hier reeds in den jaare 1725 een Wagenveer opgeregt; waar van het Reglement door Baljuw en Leenmannen van Brederode, in den jaare 1741, is aangenomen en door den Hove van Holland, in den jaare 1746, bekragtigd.

Tetrode, Albrechtsberg en Vogelenzang.

TETRODE, ALBRECHTSBERG en VOGELENZANG strekken zig van 't Zuiden naar 't Noorden in een regte Streek van Noordwykerhout tot aan Velzen, tusschen de Duinen van de Noordzee en het Regtsgebied van Hillegom, Bennenbroek, Heemstede, Haarlem, Akendam, Zaanen en Schooten. Zy maaken te samen ééne Ambagtsheerlykheid

heid uit; gelyk zy ook te samen gemeenschap van Verponding hebben. Voor de Landen in deeze drie Landstreeken zyn in de Quohieren der Verponding van ouds 1010 Morgen, 385 Roeden Lands aangetekend; doch in laater tyden zyn zy begroot op 977 Morgen, 158 Roeden. In de Lyst van den jaare 1632, werden 'er voor alle drie 107 Huizen gebragt. In die van den jaare 1732 vinden wy 217 Huizen, waar onder 31 Huizen met Bleeken; een andere Lyst stelt het getal op 220. Tetrode, Albrechtsberg en de Vogelenzang hebben alle drie braave Buurten. Tetrode is in 't gemeen beter by den Naam van *Overveen* en Albrechtsberg by dien van *Bloemendaal* bekend, en deeze verschillende benaaming is oorzaak, dat sommigen, ten onregte, vyf Plaatsen van deeze drie gemaakt hebben (h).

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Tetrode, Albrechtsberg en Vogelenzang.*

(h) *G. Schoemaker op de Noordb. Arkadia.* bl. 443, 447.

VOGELENZANG legt het Zuidelykste en paalt hier aan Noordwykerhout, gelyk ten Oosten aan Hillegom, Bennenbroek, Heemstede en Berkenrode. Hier was weleer een Graaflyk Lusthuis, het *Huis in de Vogelenzang* geheeten, dat, door Graave Floris den V, gestigt werdt. Voor ruim een Eeuw lag het ten gronde toe verdelgd; doch het werdt kort daar na door den Heere Jakobus de Jong, omtrent in den tegenwoordigen staat herbouwd, en pronkt met een fraai zeskantig Toorentje op 't midden, rondsom met glazen bezet, een fraai Voorhek en bevallige beplantingen. De tegenwoordige Bezitter van dit

Vogelenzang.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE.

Vogelenzang.

dit Lusthuis is de Heer Bartholomeo Andrioli. Behalven deeze zyn 'er noch verscheiden vermaaklyke Lustplaatsen. De Vogelenzang heeft een Roomschgezinde Statie, gemeen met Hillegom.

Tetrode.

TETRODE of OVERVEEN legt ten Zuiden den aan Vogelenzang en ten Oosten aan Heemstede en het Regtsgebied der Stad Haarlem in een bevalligen oord, en niet minder dan de Vogelenzang met bekoorlyke Lustplaatsen voorzien; doch zy hebben beiden geen Kerkdorp. Overveen heeft egter een aanzienlyke Buurt, met een Kerkhof, aan het welk een Klokhuis staat dat met een Uurwyzer voorzien is. Onder de Lustplaatsen, munt uit Elswout, behoorende aan den Heere Gualtherus Petrus Boudaan, Schepen der Stad Amsterdam: ook was hier wel eer een oud Adelyk Huis midden in 't Geboomte, *Rolland* geheeten. Het werdt mede wel het *Huis te Ramp* genoemd, om dat het veele jaaren agter een en tot den jaare 1714 toe in 't Geslagt van Ramp bezeten werdt; ook noemt het Ampsing het *Huis van Ramp*; doch deeze zyn de regte Naamen niet. Dit Huis is in 't jaar 1748 afgebroken. In Overveen is insgelyks een Statie van Roomschgezinden. Onder Tetrode leggen veele Warmoeziers Landen en Tuinen, waar door Haarlem en Amsterdam voorzien wordt. Hier omstreeks zyn sedert eenige jaaren veele Schaapen aangekweekt, waar van wy te vooren reeds gewaagd hebben (k).

(i) *Ampsing Beschr. van Haarl.* bl. 83.

(k) Zie I. D. bl. 572.

De

De Onderneemers van dit Ontwerp zyn van Gedagten dat eenige meerder begunstiging hun Oogmerk merkelyk tot heil van 't Gemeene Welwezen zou kunnen doen gedyen.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Tetrode.*

ALBRECHTSBERG, ook BLOEMENDAAL geheeten, legt het Noordelykste van de drie samengevoegde Ambagten, tusschen Tetrode en Velzen, ten Oosten heeft het Zuid-Akendam, Hoogerwoerd, Zaanen en Schooten. Bloemendaal heeft een Kerk, onder welke ook die van Tetrode of Overveen behooren. Zy werdt in den jaare 1633 volbouwd, en wy vinden nergens dat 'er vroeger een Kerk geweest is. Derzelver Bouw-orde is vry bevallig en deftig; uit het midden van het dak ryst een agtkant Toorentje met een dergelyk Spitsje gedekt. Het Kerkhof is met lommerryk Geboomte omringd. Men heeft hier verscheiden schoone Lynwaat- en Gaaren-bleekeryen. Albrechtsberg is niet misdeeld van aanzienlyke Lustplaatsen. Ook staat hier, een goed stuk wegs van de Kerk, in 't Duin het Huis *Albrechtsberg*, veeltyds het *Huis te Bloemendaal* genaamd; 't welk, door Graave Floris den II, voor den jaare 1122, aangelegd; doch sedert meermaalen verbouwd is. Het heeft zynen Naam, naar Sint Albrecht, Geloofs-prediker in Kennemerland. Eertyds was het een Lusthuis der Graaven, alwaar verscheiden Handvesten gegeven zyn. Thans is het een Landhuis van weinig aanzien, schoon 'er de onderhoorige Streek den Naam van draagt.

Albrechtsberg, of Bloemendaal.

In

BALJUW-SCHAP VAN BRE-DERODE. *Al-brechts-berg, of Bloemen-daal.*

In een ouden Muur leest men nog HIC QUONDAM HOLLANDIÆ CURIA: dat is; *Hier was eertyds het Hof van Holland.* De zogenaamde Kapelle van Petronella, waar in nog onlangs eens jaars dienst plagt gedaan te worden, is thans van geen Godsdienstig gebruik meer. De tegenwoordige Bezitter van dit Huis, is de Heer Albertus Lippert.

Tetrode of Overveen, Albrechtsberg of Bloemendaal en Vogelenzang is, in den jaare 1722, voor Dertigduizend en Eenhonderd Guldens aan de Stad Haarlem verkogt. Burgemeesters van Haarlem stellen 'er een Sterfheer en Ambagtsheer over aan. De Regeering bestaat 'er uit een' Schout, een Sekretaris en vyf Schepenen, twee uit Tetrode, twee uit Albrechtsberg en een uit Vogelenzang.

Beschryving der Bleekeryen.

Den Omslag der Bleekeryen kan men eenigszins nagaan uit het Getal der Inwooners onder Bloemendaal of Albrechtsberg, in welke Regtsban, in den jaare 1742, 807 Persoonen geteld zyn; en onder deezen werden toen 407, zoo Knegts als Meiden op de Bleeken gerekend, die jaarlyks af- en aangaan. De Gaaren-Bleeken worden meest door Knegts en de Linnen-Laken-Bleeken, zoo wel als de Kleêren-Bleeken meest door Meiden bewerkt. Deeze komen vroeg in 't Voorjaar veelal uit Staats-Brabant en Overyssel en vertrekken in den laaten Herfst. Zeer beroemd is dit zuiveren van Lynwaat in de Landstreek buiten Haarlem, van de Zandpoort af langs

langs en tusschen de Duinen tot aan de Vogelenzang toe. Deeze Bleekeryen vindt men bepaaldelyk in de Bannen van Velzen, Albrechtsberg, Tetrode, Heemstede, Bennenbroek en Hillegom, onder welke veele Kleêren-Bleeken zyn. Deeze laatste zyn meest al ten gebruike van de Inwooners van Amsterdam, wier gemaakte Lynwaaten derwaards dagelyks met Schepen af en aangevoerd worden. Ten aanzien van deeze Streek heeft de ondervinding bevestigd dat nergens in eenige bekende Deelen der Weereld, die zuivere Witheid aan het Gaaren en Linnen kan gegeven worden, welke de Natuur, door den Arbeid en Kunst geholpen, hier aan het zelve mededeelt; zoo dat vreemde Landen en inzonderheid het nabuurig Engeland met een ongemeene kieschheid op de Gaarens en Lynwaaten, alhier gebleekt, gezet zyn. Vreemd is het gewisselyk, dat slegts een zeer geringe tusschenwydte, buiten de bepaalde Streek, een onderscheid van Wit maakt, dat door geene behandeling, kosten of moeite, elders op gelyke wyze te verkrygen is; schoon de milde Natuur, in het uiterlyk aanzien, andere plaatsen met gelyke Omstandigheden van Lugt, Water en Grond schynt te begunstigen. Wonderbaar bevallig vertoonen zig deeze Bleeken, voornaamlyk die der Linnen-Lakenen voor het oog der Aanschouwers, wanneer zy de net afgemaaide Velden, omringd en doorsneden zien van de helderste Wateringen en

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Albrechtsberg, of Bloemendaal.*

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Albrechtsberg, of Bloemendaal.*

en Slooten, die haaren oorſprong hebben uit klaare Beeken aan de hooger leggende Duinen, waar uit het Water met een zagt geruiſch van Kriſtalyne ſtraalen geduurig uitzypelt: terwyl het altyd jeugdige Gras der Velden bedekt legt met de uitgeſpreide Lynwaaten, die hier Graauw en Ruw, elders meer opgehelderd een bekoorlyke verſcheidenheid van Gezigten opleveren, tot dat ze allengs met Loog en Zeep gezuiverd en van de Lugt uitgehaald, de oogen der Aanſchouweren door een ongemeene Witheid doen ſchemeren; die egter minder vermoeid worden door de verpoozing in 't beſchouwen der Regenboogen, die alom door 't hoozen der Lynwaaten gevormd worden. Niet minder aangenaam is het Gewoel op de Velden, het zy in het uitleggen en opneemen der Linnens, het zy aan de Spoelbakken, om ze van de Karnemelk, die aan het Lynwaat eene zwaarte en ſtevigheid byzet, en van de ſterkſte Loog te zuiveren. Hier vertoont zig een ſchaare van Vrouwvolk, alle vlug ter voet, rad van handen en ſterk van ſpieren, ieder even werkzaam, niet als of zy zig met een moeilyken arbeid, ter genade van Zon en Lugt, bezig hielden; maar of haar Leeven in eene geduurige vrolykheid beſtondt. Het torſſen van een goed aantal Stukken Lywaaten, die Mans kragten ſchynen te vorderen, vertoont zig op de breede Schouders deezer Vrouwelyke ſchepſels als een gemeene Laſt,

en

en schoon 't Lichaam vry wat gebukt en geboogen gaat, de Geest bezwykt niet, maar blyft levendig en de Stem is aanstonds gereed om, in de Waschkamer aan de Tobbe, den Rei der blyde Zangkeelen te ondersteunen. Hier weergalmt het altoos van Boerendeunen, die met zekere houding van Koorzang aan den eenen kant worden opgeheeven en aan den anderen beantwoord. Op den Droogberg, gemeenlyk een vlak Stuk Duin, met Heigras bewassen, en op eenigen Afstand van de Velden afgescheiden, daar de laatste hand aan de gebleekte Linnens geslaagen wordt, schynt het een Feestdag. Hier worden de Stukken met een Wagen of Kar heenen gevoerd, na dat ze voor de laatste maal zyn opgespoeld, door de geblaauwde Styffel gehaald en met een Rad uitgewrongen. Aan den Droogberg gekomen, daar een Stekhuisje staat, waarin een menigte van Stekken of Stokjes bewaard wordt, zyn die Meiden, welke niets anders van Huis hebben mede gedraagen, gereed om deeze, by Armen vol, op de bekwaamste plaats van den Berg aan te voeren. Hier worden de Stukken Linnen op het Duingras, dat by eenen Zomer-zonneschyn een kragtige Warmte heeft, in de Lengte uitgespreid en met de Stekken vastgehegt, vervolgens allengs hooger en hooger van den grond opgeheven om 'er den Wind te laaten doorspeelen, die langs de Lynwaaten heenen dartelende een golvenden stroom van blan-

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Albrechtsberg of Bloemendaal.*

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Albrechtsberg of Bloemendaal.*

blanke Sneeuw affchetft. Na dat de Zon en Wind de Stukken in een korten tyd tot hunne volkomene Droogte gebragt hebben, worden ze op uitgefpreide Dekens gevouwen, in de Kiften gepakt en met Wagens naar Haarlem den Koopman t'huis gebragt of aan de Veeren naar andere Plaatfen befteld. Van deeze Vertooning op den Droogberg, daar alles door den fpoed, die in 't droogen vereifcht wordt, den arbeid noch woeliger maakt, befchouwt men een Schets in de nevenftaande Printverbeelding, die een der bevalligfte Gezigten buiten Haarlem oplevert.

Schooten, Akendam, Haarlemmerliede en Hof-Ambagt.

SCHOOTEN, AKENDAM, HAARLEMMERLIEDE, waar van NOORD-SCHALKWYK een gedeelte uitmaakt en HOF-AMBAGT zyn vier Geregts-bannen, welker Ambagtsheerlykheid, federt langen tyd, tot in den jaare 1722, onder de Graaflykheids Domeinen behoord heeft; doch toen in één Koop werdt verkogt aan den Heere Paulus Loot, Heere van Zandvoort, voor Negenduizend Zeshonderd Guldens. Naderhand werdt de Heer Mr. Paulus Loot, de Zoon van den Heere van Zandvoort, hier mede verlyd in den jaare 1731; na wiens overlyden op den 31 Auguftus des jaars 1745, deszelfs oudfte Dogter, Jonkvrouw Margareta Elizabeth Loot, in het laatftgemelde jaar met deeze Ambagtsheerlykheden verlyd is. In den jaare 1735, zyn de Banfcheidingen der Ambagten van Zuid-Akendam en Haarlemmerliede met de Stad Haar-

Haarlem, ten overſtaan van Landmeeters, by Overeenkomſt bepaald, welke door Scheidpaalen zyn afgeperkt.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE.

SCHOOTEN legt benoorden Haarlem, tusſchen het Spaarne en den Delft, ten Zuiden heeft het de Ambagtsheerlykheid Zaanen en ten Noorden die van Schooter-Vlieland. Het heeft een zelfden aanſlag in de Quohieren der Verponding met Akendam, Schooterboſch en Schooter-Vlieland, en de Landeryen deezer Ambagten worden hier te ſamen begroot op 791 Morgen, 100 Roeden, volgens de aantekening van den jaare 1632: in den jaare 1732 vinden wy niet meer dan 788 Morgen, 33 Roeden; met 65 Huizen en 1 Koorenmolen, in de laatſte, en 33 Huizen in de Lyſt van Honderd jaaren vroeger. Hier plagt oudtyds een Slot te ſtaan, 't welk het Stamhuis was der Edelen, die den Naam van Schooten voerden. Het laatſte Manlyk oir van deezen Stam ſtierf in het begin der Zeventiende Eeuw (k), wanneer de Ambagtsheerlykheid aan de Graaflykheid verviel. Het Slot of Huis moet echter al vroeger uit dit Geſlagt vervreemd zyn; dewyl wy vinden dat Katharina van Kleef het zelve, in den jaare 1434, bezeten heeft en het zelve, te gelyk met de Heerlykheden van Slooten, Amſtelveen en andere verkogt heeft aan Heere Henrik van Borſſelen, Heere van ter Veere, die hier mede den 10 Oktober deszelfden jaars verlyd werdt (l). Dit

Schooten.

(k) *Goudb.* I. D. bl. 205.

(l) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 301.

BALJUW-SCHAP VAN BREDERODE. *Schooten.* Slot is in den Spaanſchen Oorlog verwoeſt. In Schooten heeft ook weleer een Kapel geſtaan, waar van de plaats naderhand tot een Regthuis is aangelegd. Dit Huis is met een Toorentje voorzien, waar in een Klok hangt. Het Geregt beſtaat uit den Schout, die tevens Sekretaris is en Bode, met drie Schepenen, die door den Ambagtsheer worden aangeſteld.

Akendam. AKENDAM is nu in twee deelen afgeſcheiden, die naar derzelver gelegenheid Zuid- en Noord-Akendam genoemd worden. Zy hebben te ſamen één Regtbank, beſtaande uit den Schout, die hier insgelyks Sekretaris is en Bode, met drie Schepenen, twee uit Zuid- en een uit Noord-Akendam. De Ambagten van Schooten, Akendam en Schooter-Vlieland, welke de Armen der drie Gehugten gemeen onderhouden, hebben te ſamen twee Armmeeſters, die door Schout en Schepenen van ieder Gehugt by beurten worden aangeſteld. Zuid- en Noord-Akendam leggen ruim een half Uur gaans van malkander geſcheiden, met de Ambagten van Hoogerwoerd, Schooterboſch, Zaanen, Schooten en Schooter-Vlieland tuſſchen beide.

Zuid-Akendam. ZUID-AKENDAM, mede tuſſchen het Spaarne en den Delft gelegen, ſtrekt zig genoegzaam tot aan de Stads Cingels van Haarlem ten Zuiden, en de Ambagtsheerlykheid van Hoogerwoerd ten Noorden. In deeze Geregtsban ziet men, omtrent 200 Roe-

Roeden buiten Haarlem, de weinige Overblyfsels van het *Huis te Kleef*, ter regterzyde van eenen Weg, de *Kleverlaan* genaamd, die aan dit Huis behoort. Zy bestaan thans in een stuk van een ouden Tooren en eenige brokken Muurwerks. Men twyfelt of dit Huis zynen Naam gekreegen heeft naar Aleid, Dogter van Diedrik; Graave van Kleef, Huisvrouw van Diedrik den Zevenden, Graave van Holland; of naar Margareet, Dogter van Adolf van Kleef, Huisvrouwe van Hertog Albrecht van Beieren, Graave van Holland. Indien het gebouwd is, door Willem Kuser (m), die Hofmeester was van Hertoginne Margareet, dan heeft het de meeste waarschynlykheid, indien geen volkomene zekerheid, dat het naar deeze laatste Vorstin genoemd werdt. In laater tyden zyn de Heeren van Brederode Bezitters van het Huis te Kleef geweest, en het werdt, door Simon Graave van der Lippe in Detmold, als Erfgenaam der Goederen van Brederode aan de Stad Haarlem verkogt. Zeker is 't, dat het geduurende het Beleg van Haarlem, in den jaare 1573, door de Spaanschen, voor 't meerer gedeelte omverre gehaald is (n).

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Zuid-Akendam.*

(m) *M. v. Houve Handv. Chron.* bl. 123.

(n) *Ampsing Haarl.* bl. 89, 90.

NOORD-AKENDAM, legt tusschen Schooter-Vlieland ten Zuiden en Velzen ten Noorden. Aan het Oosten paalt het aan 't Spaarenland of Spaarendam. Door het zelve loopt de Slaaperdyk van omtrent

Noord-Akendam.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. Spaarendam tot aan de Zandpoort.

Haarlemmerliede. HAARLEMMERLIEDE of HAARLEMMERLEEDE, waar onder Noord-Schalkwyk begreepen is, wordt in zyn Omtrek bepaald door het Spaarne en het Regtsgebied van Haarlem ten Westen, ten Noorden door het Water de Lee of Liede, ten Oosten door het zelfde Water en de Haarlemmer-Meer, hier de Spiering-Meer geheeten en ten Zuiden door Zuid-Schalkwyk. Het heeft zynen Naam van 't gemelde Water de Liede, die van Spaarendam af naar de Meer stroomt, en over welke aan de Trekvaart tusschen Haarlem en Amsterdam een zwaare Brug legt; die voorheenen nog zwaarer geweest is, maar een hooge Watervloed, door een hevigen Noordwesten Storm aangevoerd, tusschen den 24 en 25 December des jaars 1717, heeft dezelve geheel weggespoeld. Voor Haarlemmerliede zyn in de Quohieren aangetekend 952, Morgen, 111 Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er 28 en 't jaar 1732, 43 of volgens eene andere Aantekening 35 Huizen met 3 Zaagmolens in de Lysten der Verponding aangetekend. De Regeering bestaat hier in een Schout, te gelyk Sekretaris en Bode, met vyf Schepenen, die ook twee Armmeesters aanstellen.

Hof-Ambagt. HOF-AMBAGT legt, met zyn Regtsban, ten Noorden en ten Oosten aan het Y, ten Zuidoosten aan Houtryk en ten Zuiden en Westen aan Spaarnewoude. De Spaarendammer Dyk, die door Hof-Ambagt heenen loopt, deelt het in twee ongely-

gelyke Deelen, die Hof-Ambagt-buiten en Hof-Ambagt-binnen genoemd worden. De Schout, die in Schooten, Akendam, Haarlemmerliede en Hof-Ambagt dezelfde, zoo wel als Sekretaris en Bode is, maakt hier met drie Schepenen de Regtbank uit. Voor Hof-Ambagt werden in den jaare 1732 vyf Huizen in de Lyſten der Verpondingen aangetekend. BALJUW-SCHAP VAN BREDERODE, *Hof-Ambagt.*

VELZEN is een zeer aanzienlyke Ambagtsheerlykheid, welkers Regtsban ten Ooſten van Spaarendam af tot aan Velzerbroek door het Y en verder naar den kant van de Beverwyk ten Noordooſten en ten Ooſten door de Wyker-Meer beſpoeld wordt: ten Noorden wordt zy van Wyk aan Duin afgeſcheiden, en heeft ten Weſten de Duinen van Brederode. Het ſchynt dat 'er, in de Schriften der agtſte of negende Eeuwe, onder den Naam van *Feliſa* gewag van gemaakt wordt (n). Ook houdt men Velzen, voor het oud *Welzereburgh*, alwaar Willibrord, in eigener perſoon, omtrent den aanvang der agtſte Eeuwe, eene Kerk zou ingewyd hebben (o). Volgens de Oude Quohieren van den jaare 1632, zou Velzen 1498 Morgen, 13 Roeden Lands bevatten (p). Uit Aantekeningen van de Quohieren van den jaare 1732, is ons gebleeken, dat het Ambagt van ouds op 1565 Morgen, 13 Roeden, en toen op 1543 Morgen, 513 Roeden begroot werdt. In 't jaar 1632, werden 'er uit Velzen 122 Huizen in de Lyſten der Velzen.

(n) *Vita Gregor. Episc. Traject.* Cap. III.

(o) *Joann. a Leydis* Libr. II. Cap. 23.

(p) *Kron van Medenbl.* bl. 193.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Velzen.*

Verpondingen gebragt, en in 't jaar 1732, volgens een derzelven 203 Huizen, en volgens eene andere 183 Huizen, behalven 13 Huizen met Bleeken en 1 Koorenmolen. De Kerk van Velzen is oud. Het Koor is ten eenemaal vervallen, gelyk ook eene der Zydpanden ten grooten deele. Het oud Adelyk *Huis te Velzen*, de Woonplaats, zoo men wil, van Heer Gerard van Velzen, den Moorder van Graave Floris den V, is niet lang na den jaare 1296 verwoest. De voornaamste Overblyffels zyn omtrent den jaare 1670, in een nieuw Gebouw ingetrokken; doch in den jaare 1744, afgebroken. Te Velzen en daaromtrent, valt zeer smaaklyk Boomooft. Veele Opgezetenen geneeren zig met den handel in het zelve: vooral zyn de Velzer- en Wyker-Kerfen vermaard. De Ambagtsheerlykheid van Velzen, werdt, in den jaare 1722, uit de Graaflykheids Domeinen, voor Vyfentwintigduizend Guldens, verkogt aan den Heere Gerrit Corver, toen Schepen der Stad Amsterdam en sedert tot de Burgemeesterlyke Waardigheid verheven geweest, die de Heerlykheid nog bezit. De Civile Regtbank wordt te Velzen gespannen, door den Schout en vyf Schepenen met een Sekretaris, doch de Dorpszaaken neemen Schout, Schepens en Welgebooren Mannen waar. Onder de Banne van Velzen behoort een bekende en braave Buurt, de *Zandpoort* genaamd, alwaar de Doortogt is van Haarlem naar

naar Beverwyk en Alkmaar (2). Ook legt hier een goed getal van voortreffelyke en aanzienlyke Lustplaatsen, van welken de meesten behooren aan luiden van de deftigste Geslagten in Amsterdam, die aldaar de hoogste Waardigheden in de Regeering bekleeden, of voormaals bekleed hebben. *Watervliet*, de Lustplaats van den Heere van Velzen *Velzerhooft*, *Velzerbeek*, *Meervliet*, *Scheibeek*, *Waterland*, *Beekestein*, *Tolsduin*, *'t Huis te Spyk*, zyn geene van de geringsten; doch wy konnen ze niet allen opnoemen, noch derzelver bekoorlykheden beschryven. De Prinsen van Oranje hadden hier ook van ouds een Jagthuis, de *Kruidberg* geheeten; doch 't zelve is sedert eenige jaaren door het overstuiven der Zandduinen merkelyk vervallen. Het legt een klein half Uur gaans ten Westen

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Velzen.*

(2) Het schynt een Misslag by GOUDHOEVE in zyne *Aantekening op Dirk den VI*. bl. 278. de *Zandpoort* te houden voor het Dorp of Kerspel van *Zaanden* of *Zaanen*: ook stelt hy het twyfelagtig. Deeze Misslag leiden wy niet alleen af uit het Regtsgebied van Velzen, onder 't welke de Zandpoort gelegen is; maar ook hier uit dat dit Zaanen by Haarlem in den jaare 1155 niet kan bekend geweest zyn, gelyk men zou moeten stellen, indien hier een Gevegt tusschen de Kennemers en Drechter Vriezen, in dat jaar was voorgevallen. Want, ingevallen de Heeren van Zaanden, na dat hunne oorspronkelyke Goederen, ten Oosten van het Y, waren verbeurd verklaard, den Naam aan de Landstreek Zaanen by Haarlem gegeven hebben, kan dit niet gebeurd zyn, dan lang na den Dood van Graave Floris den V, die, in den jaare 1296, voorviel.

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. *Velzen.*

ten agter de Zandpoort. Omtrent Driehonderd Roeden bezuiden dit Huis ziet men de aanzienlyke Overblyffels van het oud en vermaard *Huis te Brederode.* Het is dikwils verdelgd en herbouwd; doch, zoo 't fchynt, meeft vervallen, na dat de Heeren van Brederode, door Huwelyk omtrent den jaare 1418, Heeren van Vianen geworden zynde, zig meeft op het Huis te Bateftein aldaar onthielden. Onder Velzen is een Statie van Roomfchgezinden.

Schoorl en Kamp.

SCHOORL of SCHOREL, HARGEN en KAMP, zyn te famen één Ambagtsheerlykheid, aan het Noordelykfte gedeelte van Kennemerland gelegen. Zy worden in de Quohieren der Verponding begroot op 1239 Morgen, 112 en een halve Roeden Lands, met 227 Huizen in de Lyft van den jaare 1632 en in die van den jaare 1732, met 220 Huizen en 2 Molens. In den jaare 1749, zyn 'er maar 191 Huizen, met twee Molens opgenomen. De Ambagtsheerlykheid van Schoorl en Kamp, werdt, in den jaare 1722, voor Dertienduizend Guldens verkogt aan Jonker Adriaan van Egmond van der Nyenburg, en behoort tegenwoordig aan den Heere Mr. Kornelis van Foreeft, Burgemeefter en Raad der Stad Hoorn. De Regtbank beftaat uit een Schout, twee Burgemeefters en zeven Schepens, welken een Sekretaris toegevoegd is. Schepens zyn, volgens een Handveft van Hertog Albrecht van Beieren van den jaare 1401, Heemraaden van den Schoorlfchen Dyk (q).

(q) *Handv. van Kennemerl.* bl. 53, 844.

SCHOORL

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. Schoorl.

SCHOORL paalt met deszelfs Ban ten Noorden aan de Zyp, Groet, de Harger-Ban en Petten, ten Oosten aan Krabbendam en Warmenhuizen, ten Zuiden aan Bergen en ten Westen met de Duinen aan de Noordzee. Het heeft een zeer Oud Dorp, 't welk onder den Naam van *Schorenlo* bekend is in de Lyst der Goederen van de Utrechtsche Kerke, voor den jaare 900 opgesteld (r). Het legt ruim anderhalve Uur gaans Noordwestwaard van Alkmaar, digt tegen de Duinen, welke hier voor de hoogste en breedste van Holland gehouden worden. De Kerk is zeer oud en eenvoudig en heeft eenen taamlyken zwaaren Tooren, geheel van Duifsteen met een laage Spits. De Roomschgezinden hebben hier ook een Statie. Ruim een vierendeel Uur gaans ten Noordoosten van Schoorl aan den Reekerdyk, legt eene Buurt *Schoorldam* genaamd, die, ten deele onder Schoorl en ten deele onder Warmenhuizen behoort. Tusschen Schoorl en Bergen legt nog eene andere kleine Buurt en Polder *Eechtrop* genoemd, mooglyk by verbastering van 't woord Aagtendorp; in dezelve vindt men het Huis *Poelenburg*, doorgaans 't Huis te Eechtrop geheeten. Het bestaat uit een vierkant Gebouw, van eenen Vyver omvangen; wel niet zeer oud, maar op zeer oude grondslagen herbouwd. Sommigen houden dit voor het Stamhuis der Poelenburgen, die uit de Brederodens gesprooten zyn. Het behoort aan den Graave van Nassau, Heere van Bergen.

(r) *Heda.* p. 65.

KAMP

BALJUWSCHAP VAN BREDERODE. Kamp.

KAMP legt in de Harger-Ban, die ten Noorden aan Petten; ten Ooften aan Groet, ten Zuiden aan Schoorl en ten Weften aan de Noordzee paalt. Het heeft een taamlyk Dorpje, omtrent drie Uuren gaans ten Noordweften van Alkmaar, digt aan de Noordzee, van welke het door den *Kamperduin* afgefcheiden wordt. Hier is een kleine Kerk, waar in een Houten Vloer legt. Zy wordt in gemeenfchap met Groet bediend.

Hargen.

HARGEN is een Polder met een Gehugt van 25 Huizen. Hier is een foort van wit Zand, 't welk door geheel Holland vervoerd wordt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Beschryving van de STEDE BEVERWYK, *het* BALJUWSCHAP *van* BLOIS *en de* VRYE HEERLYKHEID *van* ASSENDELFT.

EEr wy overgaan tot de Beschryving van het Baljuwschap van Blois, zullen wy vooraf de Stede Beverwyk beschouwen, die door sommigen, als behoorende onder het gemelde Baljuwschap wordt aangemerkt; Doch volgens anderen, hier mede geene verdere Gemeenschap heeft, dan dat de Hooge Vierschaar van den Lande van Blois aldaar wordt gespannen en dat de Baljuw van Blois tevens Hoog-Schout is van de Stede Beverwyk; doch op een' byzonderen Lastbrief. De Stede Beverwyk.

BEVERWYK, twee groote Uuren gaans van Haarlem en vier kleine van Alkmaar gelegen, is een open Vlek, met Stederegt. Het wordt, behalven aan de Wykermeer, die ten Zuidoosten van het zelve stroomt, aan alle kanten omringd van een der bekoorlykste Oorden in Holland en is in zig zelven lugtig en vermaaklyk betimmerd. De *Wykermeer* is een Inham van het Y, met welke de *Krommen-Ye*, eene Uitwatering van de Lange-Meer gemeenschap plagt te hebben; doch deeze Uitwatering, allengskens verdroogd en grootendeels in schoon Weiland veranderd zynde, is na den Watervloed des jaars 1717, binnen gedykt. Door dit Voorland strekt zig de Haven der Stede met een zoo- Gelegenheid.

ge-

BEVERWYK. genaamde Pyp, omtrent 150 Roeden lang of 1000 Treeden over Ys gemeeten, tot in de Wyker-Meer, die wel van tyd tot tyd drooger geworden is; doch waar van het Vaarwater op de Wyk sedert eenige jaaren zoo kragtig is verbeterd geworden, dat oude luiden het nimmer zoo gekend hebben. Beverwyk heeft van ouds *Agathen-Kerk* geheeten, naar de Sint *Agatha's* of *Aagten-Kerk* of Kerspel, die 'er al voor de elfde Eeuwe geweest is (a). Hoewel het gantsch niet onwaarschynlyk is, dat Sint Aagtendorp, 't welk door onzen Rymkronykschryver genoemt wordt het zelfde zou zyn als Agathen Kerk of de Beverwyk (b), is het echter bedenkelyk of de Naam van Eechtrop, 't welk wy onder Schoorl gevonden hebben (c), niet veel overeenkomst met Aagtendorp heeft. De Naam van *Beverwyk* wordt niet eveneens uitgelegd. Waarschynlykst komt ons 't gevoelen der zulken voor, die agten dat Beverwyk eene verkorting is van *Bedevaart-* of *Beêvaart-wyk*, en dat de Plaats dus genoemd zy, naar de menigvuldige *Bedevaarten*, die 'er oudtyds, naar de S. Aagten-Kerk plagten te geschieden (d). Indien men S. Aagtendorp voor het zelfde als S. Aagten-Kerk en aldus voor de Beverwyk te houden hebbe, zoo is het door Graaf Lodewyk van Loon, in den jaare 1203, verbrand. Ook geschiedde zulks door Hertog Albrecht van Saxen, tegen de Kennemers optrekkende, omtrent den jaare 1489, en nog eens, door den Zwarten Hoop, of de Geldersche Vriezen,

(a) *Heda* p. 132.

(b) *Stoke in Ada.* bl. 70. *Zie Halma Toonn. der Vereenigde Nederl.* I. D. bl. 136.

(c) VIII. D. bl. 299.

(d) *Boxhorn. Theatr. Holl.* p. 357.

zen,

zen, in den jaare 1517. Geduurende den Spaanschen Oorlog en het Beleg van Haarlem, in den jaare 1572 en 1573 werden alle de Huizen van Beverwyk, twaalf uitgezonderd, van de Spanjaards deerlyk verwoest; doch naderhand fraaier herbouwd (e). Zy hadden ook eene Schans opgeworpen aan de Wyker-Meer, ter plaatse, alwaar men noch een Hofstede heeft, de Schans genaamd.

BEVERWYK.

(e) *Zie Resolut. van Holland 11 Mey* 1576.

Gebouwen.

Het voornaamste en aanzienlykste van de Beverwyk bestaat in eene ruime Straat, de Breedestraat genaamd, die met een dubbele ry schoone Lindeboomen beplant is, en op welke eenige dwersstraaten ter eener zyde naar de Agterstraat, en ter andere zyde op de Haven uitloopen. Het Stadhuis, een eenvoudig Gebouw, met een klein Toorentje uit het Dak, waar in een Lui-Klok hangt, en een Uurwyzer boven in den Voorgevel is, staat op de Breedestraat. Aan het einde der Agterstraat in het Noorden van de Beverwyk is de Kerk, een ruim en deftig Gebouw, met een hoogen vierkanten Tooren, door een agtkante Spits gedekt, die vry verre in Zee kan gezien worden. De Gemeente te Beverwyk wordt door een Predikant onder de Klassis van Haarlem bediend. De Doopsgezinden hebben hier eene Gemeente van Vereenigde Waterlandsche en Vlaamsche, die in een nette Vergaderplaats door één Leeraar bediend worden. Hun getal is klein. De Roomschgezinden hebben hier een Statie in de Banne van Wyk aan Duin. Ook is 'er

BEVERWYK. in de Beverwyk een Weeshuis, waar in kinderen, die niet boven de twaalf jaaren oud zyn, zonder onderſcheid van Gezindheid worden ingenomen. Men plagt 'er ook een Gaſthuis te hebben, waarin behoeftige Oude luiden werden onderhouden; doch tegenwoordig worden deeze by Burgers beſteed.

Volgens eene Handveſt van Graave Jan den I, werdt Beverwyk, in den jaare 1298, reeds eene *Stede* en derzelver Ingezetenen *Poorters* genoemd. In 't jaar 1303, verkreeg de Plaats het Regt tot een jaarlykſche Leermarkt, die tot heden toe vermaard gebleeven is. Zy wordt tweemaal 's jaars gehouden, op den eerſten Maandag na belooken Paaſchen en op den 2. Oktober. Hier is mede een jaarlykſche Paardenmarkt, een Varkenmarkt en een Weekmarkt. Het Getal der Huizen beliep in 't jaar 1632, 333, en in 't jaar 1732, 439 Huizen en 1 Koorenmoolen. Onder de Beverwyk worden, volgens de Oude Quohieren 52 Morgen en 100 Roeden Lands geteld, en volgens de Nieuwe, 45 Morgen, 380 Roeden. Men rekent dat 'er 1300 Inwooners zyn; waar onder veelen, die van hunne overgegaarde Inkomſten een ſtil leeven zoeken.

Neeringen. Behalven de Burgerneeringen, hebben hier de Ingezetenen hun beſtaan uit de omgelegene Tuinen, waar van de Vrugten zoo Wyker-Beſſen, Peulen, Velzer-Kersſen en anderen zeer ſmaaklyk zyn en naar Haarlem, Amſterdam en elders verzonden worden. Hier zyn ook eenige Enteryen, en eene voornaame Azynmakery.

De

De Stede Beverwyk wordt geregeerd, door een Hoog-Schout, die met zeven Schepenen de Crimineele Vierschaar spant, en een Civilen Schout, die met dezelfde Schepenen in Civile zaaken te regt zit, twee Burgemeesters en een Sekretaris. Hier by is, in den jaare 1629. een Kollegie van twaalf Vroedschappen gevoegd (e). In 't jaar 1701, was 'er geschil tusschen deeze Vroedschappen, over het aanstellen der Thesauriers, Kerkmeesters, Weesmeesters en andere mindere Bedienden, als mede over het vervullen der Vroedschaps plaatsen; 't welk by twee Resolutien der Staaten van den 8 April en 21 Mey des gemelden jaars, bygelegd werdt (f). 's Lands Staaten sedert besloten hebbende de Ambagtsheerlykheid van Beverwyk in 't openbaar te verkoopen, leverden de Regeerders der Stede daar tegen verscheide Verzoekschriften in; doch het laatste Verzoek, op den 26 Juny des jaars 1728 gedaan, werdt op den 15 Augustus des jaars 1730, afgeslaagen. Sedert is de Ambagtsheerlykheid van Beverwyk, op den 14 November des gemelden jaars, voor Drieentwintigduizend Tweehonderd Guldens gekogt door den Heere François van Harenkarspel, toen Oud Schepen der Stad Amsterdam, die dezelve nog bezit. Hy stelt den Civiel-Schout aan. De Hoog-Schout is door 's Lands Staaten aangesteld. De Vroedschappen vervullen zelven de openvallende Vroedschapsplaatsen. De Schepens, met den Schout, kiezen jaarlyks, op den 12 Maart,

Beverwyk. Regeering.

(e) *Holl. Plakaatb.* II. D. bl. 174.

(f) *Groot Plakaatboek* V. D. bl. 719, 720.

BEVERWYK. vyf Kiezers, die, door den Hoog-Schout beëdigd zynde, met zyn overleg, zeven Schepenen kiezen, onder welken ten minſten drie Vroedſchappen moeten zyn. Deeze nieuw verkooren Schepens leggen, ten aanzien van 't Crimineel, den Eed af in handen van den Hoog-Schout, en in 't Civiel in die van den Civilen Schout. Zy kiezen terſtond twee Burgemeeſters, onder welken één Vroedſchap moet zyn. 't Staat vry Burgemeeſters en Schepens te kiezen, die het voorig jaar in bediening geweeſt zyn. Op Goeden Vrydag, worden, door Burgemeeſters, Schepens en Vroedſchappen, twee Weesmeeſters, twee Theſauriers, twee Kerkmeeſters, twee Gaſthuismeeſters en twee Regenten van 't Weeshuis aangeſteld, die door den Hoog-Schout beëedigd worden.

Wapen. Het Wapen van de Beverwyk beſtaat eigentlyk in drie Lelyen op een Rood Veld.

De *Schans*, ook *Oud Meereſtein* geheeten, reeds bovengemeld, legt in de Banne van de Beverwyk, en is een Luſtplaats van zeer groote Uitgeſtrektheid, die door haaren tegenwoordigen Bezitter den Heere van Harenkarſpel, Heer van de Beverwyk, Wyk op Zee en Wyk aan 't Duin met wyd uitgeſtrekte plantaadjen vergroot en met deftige Sieraaden vermeerderd is. In dezelve Banne legt noch ten Zuiden, aan het inkomen, een zeer deftige Luſtplaats *Akredam* geheeten.

Baljuwſchap van Blois. Het BALJUWSCHAP VAN BLOIS heeft verſchei-

ſcheide wyduitgeſtrekte Regtsbannen, die onder dezelfde Vierſchaar behooren, doch welke zoo zeer verſpreid leggen dat 'er geen nette Omtrek van bepaald kan worden. Ten Weſten van de Wyker-Meer en het Y behooren onder het zelve Wyk op Zee, Wyk aan Duin en Spaarnewoude; ten Ooſten van het Water de Krommen-Ye tuſſchen deeze en de Naauwernaſche Vaart, heeft het de Ambagtsheerlykheid van Krommenie en Krommeniedyk; tuſſchen de Naauwernaſche Vaart en de Zaan, behoort al, wat onder de Regtsban van Weſtzaanen begreepen is, tot dit Baljuwſchap. Deeze Landen, die de Heerlykheid van het Land van Blois uitmaaken, hebben, zoo wel als het Land van Blois by Gouda, oudtyds toebehoord aan de Graaven van Blois in het Landſchap Orleans, uit den Huize van Châtillon, die den Naam van Blois aan beide deeze Landen gegeven hebben. Onder het Land van Blois in Kennemerland begrypt men de Bannen van Weſtzaanen en Krommenie: het overige deel van het Baljuwſchap behoort tot het Land van Wyk. Het Land van Blois was, zoo men wil, oudtyds, de Heerlykheid van Zaanen of Zaanden, die, na den jaare 1296, uit hoofde van den Moord van Graaf Floris den V, in welken Heer Willem van Zaanden de hand gehad hadt (g), ten behoeve der Graaflykheid verbeurd verklaard en ſedert door Willem den Goeden, Graave van Henegouwen en Holland aan zynen Broeder, Heer Jan van Beaumont, weggeſchonken werdt.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

(g) *Stoke in Floris* V. bl. 122.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

werdt. Deeze liet zyne Heerlykheid na aan zyne eenige Dogter Maria, die met Lodewyk van Châtillon, Graave van Blois, gehuwd was. Lodewyk, Jan en Guy, zyne drie Zoonen, volgden elkanderen op in de Heerlykheden, hier te Lande gelegen. Van Jan en Guy zyn nog Privilegien voorhanden, te vinden onder de Handveſten van Kennemerland. Guy, zig met ſchulden bezwaard vindende, verkogt, in den jaare 1391, zyne Graafſchappen van Blois en Soiſſons in Vrankryk aan Lodewyk, Hertog van Orleans: en 't is niet onwaarſchynlyk, dat hy den Naam van *Blois*, ſedert, aan een gedeelte zyner Heerlykheden hier te Lande gelegen, gegeven hebbe. In 't jaar 1397, overleedt hy, zonder wettige Kinderen na te laaten: zyne Heerlykheden vervielen toen wederom aan den Graave van Holland, die van toen af, eenen Baljuw over de Landen van Blois en Wyk, aanſtelde (h).

(h) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 854, 864.

Hooge Vierſchaar.

De HOOGE VIERSCHAAR van den Lande van Blois wordt geſpannen in de Beverwyk, door den BALJUW en zeven LEENMANNEN, die door een SECRETARIS bediend worden. De Baljuw, tegenwoordig de Heer MR. DANIEL DE DIEU, Raad en Schepen, voorheen ook Hoofd-Officier der Stad Amſterdam, werdt in den jaare 1733 door 's Lands Staaten aangeſteld. De Leenmannen worden door den Baljuw verkooren en beëedigd.

De Predikanten onder 't Baljuwſchap van Blois zyn Leden van de Klaſſis van Haarlem.

WYK

Baljuwschap van Blois. Wyk op Zee.

Wyk op Zee is, gelyk doorgaans de Ambagten der Zeedorpen, een kleine Regtsban, ten Westen van Wyk aan Duin, en bevat, volgens de Quohieren der Verponding, niet meer dan 41 Morgen en 20 Roeden Lands. Wyk op Zee heeft een goed Zeedorp, waar voor in den jaare 1631, 114 en in den jaare 1732, 159 of volgens eene andere Aantekening 164 Huizen in de Lysten der Verpondingen werden gebragt. Het legt een Uur gaans van de Beverwyk. De Kerk te Wyk op Zee is zeer oud en vervallen, zynde het Koor en een derde deel der Kerke al voor veele jaaren ingestort. Zy heeft een vierkanten Tooren met een Plat boven, waar uit een Yzeren Spil naar boven ryst, op welke de Weerhaan draait. De Visschery is hier de eenigste Handel of Neering: de Visch wordt veel te Amsterdam en elders ter markt gebragt, of ook, voornaamlyk in den Zomer aan de omgelegene Buitenplaatsen, Bleekeryen en naastgelegene Dorpen vertierd. Wyk op Zee werdt te gelyk met Wyk aan 't Duin als ééne Ambagtsheerlykheid, ten zelfden tyde als de Beverwyk, mede door den Heere François van Harenkarspel voor Vyftienduizend Agthonderd en Vyftig Guldens, gekogt. Zy hebben beiden denzelfden Schout, die door den Ambagtsheere wordt aangesteld; doch byzondere Schepenen. Vyf Schepens zyn 'er te Wyk op Zee, die op Zondag na Vasten-Avond op het Regthuis twee Kiezers of Burgemeesters kiezen, aan welke zy eerst Rekening doen, waar na door

BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

de Kiezers vyf nieuwe Schepens verkooren en door den Schout beëedigd worden. Deeze ſtellen de mindere Bedienden aan, doch gaderen zelve de Verpondingen.

Wyk aan 't Duin.

WYK AAN 'T DUIN legt ten Noorden aan de Ban van Heemskerk, en ten Zuiden aan de Wyker-Meer, de Beverwyk en de Ban van Velzen. Volgens de Quohieren der Verponding zyn 'er in 't Ambagt 669 Morgen, 194 Roeden Lands. In den jaare 1632, waren 'er 22 Huizen in de Lyſten der Verpondingen gebragt, en in 't jaar 1732 vinden wy volgens tweederlei Aantekening 42, of 31 Huizen. Onder Wyk aan 't Duin is geen Kerk. Tot de Verandering der Regeering, die ten zelfden dage als die van Wyk op Zee geſchiedt, komen de drie Schepens van Wyk aan 't Duin aldaar aan het huis van den Schout met twee Mannen, die zy tot Kiezers ſtellen: deeze kiezen de drie nieuwe Schepenen, welke, beëedigd zynde door den Schout, een Zet-Schepen kiezen, die in de plaats van een Zieken of Overleedenen dient. Schout en Schepens ſtellen een Beeſten-ſchutter en Gaarder der Verpondingen en andere Laſten; doch de Schepenen alleen een Molenmeeſter in Wykerbroek. In de Ban van Wyk aan 't Duin vindt men het Adelyk Huis *Adrichem*, reeds in de agtſte Eeuwe in eenen Brief van Karel, Grootmeeſter van Vrankryk, als eene Hoeve vermeld. In laater jaaren, en, gelyk ſommigen willen in 't jaar 1268, door de Kennemers, of volgens anderen door de Vriezen verdelgd (i).

(i) *Smids Schatk. op Adrichem Brouerius Ze gepralend Kennemerl.* I. D. bl. 16.

Se-

Sedert is het, in 't midden der zestiende Eeuwe, op de oude Grondslagen herbouwd, en naderhand merkelyk opgesierd. Het heeft een sierlyk vierkant Toorentje, het welk het dak uitryst; en op eenen der Vleugels een ander, zeskantig van maaksel; staande rondsom in een steenen Vyver. Dit Huis, 't welk van zeer wel aangelegde Plantaadjen omringd wordt, behoort tegenwoordig aan den Heere Mr. Jonas Witsen, Schepen en Raad der Stad Amsterdam. Niet verre van Adrichem is nog het Overblyfsel van het *Huis te Foreest* of *Oosterwyk*, 't welk thans slegts in eenige laage Muurwerken op een bepuinden Heuvel bestaat.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Wyk aan 't Duin.*

SPAARNEWOUDE, oudtyds *Spiernewalde* genoemd, legt tusschen het Y en de Haarlemmer-Meer, hier de Spiering-Meer geheeten. Deszelfs Regtsban is van een taamlyke uitgestrektheid, en bevat, volgens de Quohieren der Verpondinge 862 Morgen, 464 Roeden Lands. In 't jaar 1632, werden 'er uit Spaarnewoude 62 en in 't jaar 1732, maar 56 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt. Het Dorp, dat omtrent drie Vierendeel Uurs van Haarlem aan den Spaarendamschen Dyk gelegen is, is klein en de Huizen zyn meest van malkander verspreid langs den Dyk en Landwaards in. De Kerk plagt vry groot te zyn, maar is na de Verwoesting in den Spaanschen Oorlog zeer vervallen: een klein gedeelte derzelve heeft men tot den Kerkdienst bekwaam gemaakt. In de Kerk,

Spaarnewoude.

BALJUW-SCHAP VAN BLOIS. *Spaarnewoude.*

Kerk, wordt eenmaal in 't jaar door den Predikant van Spaarendam gepredikt. De Tooren is vry hoog en heeft een gemetselde Spits. Hier is een Statie voor Roomschgezinden. De Ambagtsheerlykheid van Spaarnewoude is niet verkogt. Zy behoort aan de Graaflykheid. De Schout en Sekretaris wordt thans door Gekommitteerde Raaden aangesteld. Spaarnewoude is in onze Landskronyken vermaard als de Geboorteplaats van den Grooten *Klaas van Kyten*, onder wiens uitgestrekte armen de langste man, met gemak, door kon gaan. Hy leefde omtrent den jaare 1300. De Schryver der Egmonder Kronyk verhaalt, dat hy, nog een Schooljongen, deezen Klaas, met verwondering van agteren (van vooren durfde hy niet) plagt te beschouwen (k).

(k) *Wilh. Procur. Chron. in Matth. Anal.* T. II. p. 606.

Krommenie en Krommeniedyk.

KROMMENIE en KROMMENIEDYK maaken samen een Ambagtsheerlykheid uit, die met Krommenie ten Oosten paalt, aan de Banne van Westzaanen, waar van het door de Naauwernasche Vaart wordt gescheiden; ten Zuiden grenst zy aan den Assendelver Ban; ten Westen legt zy aan het Water de Krommen-Ye over een gedeelte van Uitgeest, dat met een ander gedeelte dit Ambagt aan Krommeniedyk in het Noorden bepaalt. Krommenie, hoewel zeer aanzienlyk ten aanzien van zyn vermogen en getal van Huizen en Ingezetenen is egter klein in zyn Omtrek, vervattende volgens de Quohieren der Verponding niet meer dan 449 Morgen, 201 en een halve

Roe-

Roeden Lands. Het heeft zynen Naam naar de Krommen-Ye, een Vaarwater, dat oudtyds uit de Wyker-Meer naar de Lange-Meer en andere Binnen-Meeren ſtroomde, waar door zelfs Zeeſchepen tot in 't hart van Noordholland konden komen; zoo dat men te ligter geloof kan ſlaan aan de Overleveringen, welke wegens Krommeniedyk getuigen, dat het Dorp weleer uit de Haring-viſſchery en Zeevaart plagt te beſtaan; waar van nu geen ſchaduw meer overig is. Wy hebben het verlanden en het overdyken van de Krommen-Ye in onze beſchryving van Heemskerk reeds beſchouwd (l). Krommenie en Krommeniedyk zyn beide zeer aanzienlyke Dorpen, die merkelyk in getal van Huizen zyn aangegroeid. In 't jaar 1597 werden 'er voor Krommenie maar 164 geteld: en op Krommeniedyk 118: en in 't jaar 1632, werden 'er uit deeze beide Plaatſen 406 Huizen in de Lyſten der Verpondingen gebragt; in 't jaar 1732, vondt men in Krommenie, behalven de Molens, 510, en op Krommeniedyk 135 Huizen. In 't jaar 1739, waren 'er te Krommenie, 503 Woonhuizen, bewoond door 608 Huisgezinnen, uitmaakende 2424 Menſchen, onder welken, volgens eene naauwkeurige opneeming 1400 Gereformeerden, 629 Roomſchgezinden en 395 Doopsgezinden geteld werden. In 't jaar 1749, bevondt men, onder Krommenie en Krommeniedyk, 612 Huizen en 15 Molens, en, in den jaare 1742, waren 'er 2381 Inwooners.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Krommenie en Krommeniedyk.*

(l) Bl. 232.

Het

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. Krommenie.

Het Dorp van KROMMENIE loopt van het Noorden naar het Zuiden met een regte Straat, tot aan Assendelft, waar aan het als vast is, met een lengte, die omtrent 600 Roeden betimmerd is. Behalven deeze heeft het nog drie bebouwde Zydpaden naar de Naauwernasche Vaart, die de Ban van Westzaanen van de Krommenier en Assendelver Ban scheidt, en in 't Y by de Buurt Naauwerna uitkomt. Midden door de bovengemelde regte Straat, loopt een Weg van zes Voeten breed, de Heeren-weg genaamd. De Huizen, die 'er ter wederzyde langs staan, mogen niet nader dan twaalf Voeten van deezen Weg gezet worden; zoo dat de gansche Straat tusschen de Huizen Vierentwintig Voeten breed is. Hy is netjes met Klinkers bestraat; en mag nog met Rytuig, noch zelfs met een Paard onder den Man gebruikt worden. Op den 22 July des jaars 1702, ontstondt door 't broeien van 't Hooi een felle brand te Krommenie, door welke in twee Uuren tyds Agtendertig Woonhuizen en verscheiden andere Gebouwen, benevens de Kerk der Doopsgezinden in de assche gelegd werden. De Schade werdt, volgens de opneeming der Regenten, ten dien tyde, op omtrent Tweemaalhonderd Duizend Guldens begroot. De afgebrande Huizen werden, in 't kort, veel fraaier herbouwd, byzonderlyk ook de Vergaderplaats der Doopsgezinden, die boven de meesten, welke men ten platten Lande vindt, uitsteekt. De Gereformeerde Kerk is,

is, omtrent den jaare 1657, op de oude Grondslagen, vergroot. Zy lag, voor dien tyd wel omtrent een derde gedeelte aan het Oosteinde, met een groot deel van den Tooren, verwoest. Door deeze vernieuwing is het tegenwoordig een deftig Gebouw met een spitsen Tooren. In 't jaar 1706, werdt 'er te Krommenie, een net Steenen Raadhuis gestigt; na dat men, in den jaare 1703, een nieuw Schoolhuis gebouwd hadt. Naderhand volgde in 't jaar 1707 het bouwen van een nieuwe Dorps-Waag en vervolgens in den jaare 1719 van een Predikants Huis. Het Weeshuis werdt, in den jaare 1743, op nieuws deftig herbouwd. De Doopsgezinden hadden twee jaaren te vooren zeker Gebouw tot hun byzonder Weeshuis bekwaam gemaakt. De Statie der Roomschgezinden te Krommenie wordt door een Priester der zoogenaamde Jansenisten bediend. BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Krommenie.*

Het Dorp van KROMMENIEDYK legt gedeeltelyk aan de Krommen-Ye en loopt van daar Oostwaards met een zeer aanzienlyke Streek Huizen tot digt aan Krommenie. De Kerk staat ten Zuiden van het Dorp af, en is zoo groot niet als die van Krommenie. Zy was voor deezen grooter, doch werdt in den Spaanschen Oorlog verwoest, gelyk noch eenige overgebleevene Muurbrokken aan het Koor te kennen geeven. Op Krommeniedyk is een Statie van Roomschgezinden, die door een Wereldsch Priester bediend wordt. De Doopsgezinden hebben 'er mede een Gemeente en Vergaderplaats. Krommeniedyk.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Krommeniedyk.* Neering.

Krommenie en Krommeniedyk zyn hunnen aanwas verschuldigd aan de Reedery van Zeildoek, de Hoofdneering deezer Dorpen, byzonder van Krommenie, die 'er niet lang na den jaare 1600 schynt begonnen te zyn. Zy wordt ook te Uitgeest, Wormer, Marken-binnen, Westzaanen en Assendelft geoeffend, en gelyk ons berigt wordt, nergens anders in de Zeven Provincien; hoewel 'er wel Koophandel elders, gelyk te Haastrecht, in gedreeven wordt. In 't jaar 1731, rekende men dat te Krommenie, Westzaanen, Wormer en Uitgeest, jaarlyks omtrent Zestigduizend Rollen Zeildoek gemaakt werden, van welke Krommenie alleen geagt werdt, ruim de helft uit te leveren. Ook werdt hier wel het zwaarste en beste Zeildoek gemaakt; waar toe alleen de fynste Hennip, Gelling geheeten, die in de Alblasser- en Krimpener-Waarden geteeld wordt, gebezigd wordt, zynde de Muskovische op verre na zoo goed niet, en bekwaamer om 'er Kabels en ander Touw, dat geteerd wordt van te slaan. Het sterk aanvoeren van Muskovisch Zeildoek heeft de Zeildoeks-reedery in verscheiden Dorpen zeer doen vervallen. Ook is zy te Krommenie verminderd; doordien men in Engeland, alwaar het Krommenies Zeildoek veel vertierd werdt, in den jaare 1736, een nieuwe belasting op het uitlandsch Zeildoek gelegd heeft. Voor weinige jaaren rekende men noch, dat 'er jaarlyks omtrent Agtentwintig Duizend Rollen Zeildoek van vyftig Ellen ieder, te Krom-

me-

menie, gemaakt worden; doch tegenwoordig durft men het getal niet hooger dan op Twintig- of Drie-entwintig Duizend Rollen bepaalen. De Rollen moeten allen door een beëdigden Meeter gemeeten worden.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Krommeniedyk.*

Krommenie en Krommeniedyk worden geregeerd, door een Schout en drie Schepens, twee uit Krommenie en een uit Krommeniedyk, en zes Vroedsmannen, uit welke jaarlyks de Schepens verkooren worden, gaande dan de afgaande Schepens in de Vroedſchap over. Voor af doen zy echter den nieuwen Schepenen Rekening, zoo van des Polders als van Dorps-Onkoſten. De eerſte ten overſtaan van zes der voornaamſte Eigenaars der Landeryen: de tweede ten overſtaan van eenige Inwooners, 't zy zes of daaromtrent zonder vaſte bepaling, die 't hoogſt in 't Burgerſchot aangeſlaagen ſtaan. De afgaande Schepens verkiezen deeze Perſoonen gewoonlyk uit de Roomſchen en Doopsgezinden. Schepenen doen ook rekening van 't Bewind van de Ambagtsheerlykheid. Krommenie en Krommeniedyk zyn op den 18 Juny des jaars 1729, onaangezien de Regenten zig beriepen op een Privilegie van den 12 Maart des jaars 1455, waar by Filips de Goede beloofde Krommenie nooit ter Leen of in eigendom te zullen uitgeeven (m), als een Ambagtsheerlykheid verkogt, voor Vyfentwintigduizend Guldens aan de Regenten van Krommenie alleen. Die van Krommeniedyk hadden zig alvorens verklaard, in den Koop, wanneer

Regeering.

(m) *Lams Handv: van Kennemerl.* bl. 875.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Krommeniedyk.* Dyksbestier.

die mogt gelukken, geen deel te zullen neemen; zoo dat Krommeniedyk, ten opzigte der Ambagtsheerlykheid onder Krommenie behoort.

Krommenie maakte, van ouds, met Westzaanen een lighaam uit: ook lagen de beide Bannen, voor 't graaven van de Naauwernasche Vaart, in de jaaren 1633 en 1634, gemeen. Krommenie en Krommeniedyk droegen toen en sedert, onaangezien 'er, door de gemelde Vaart, omtrent Honderd Morgen Lands van de Krommenier Ban afgesneeden was, en deeze Dorpen nu weinig door den Westzaaner Zeedyk beschermd werden, een vyfde deel in de Dykslasten. Doch hier in werdt, in 't jaar 1718, verandering gemaakt. Assendelft, alwaar de Dyk doorgebroken was, zig buiten staat verklaard hebbende, om dien te hermaaken en te onderhouden, bevalen 's Lands Staaten, dat de Dyk, hermaakt zynde, zou onderhouden worden van Naauwerna af, tot de lengte van omtrent Tweeduizend Eenhonderd en Vyfenzeventig Roeden, door Assendelft, Krommenie en Krommeniedyk, ieder naar gelang zyner Morgentalen, binnen den gemelden Dyk gelegen. De Dyk staat ter beheeringe van eenen Dykgraaf, een' Sekretaris, die ook Penningmeester is, en vyf Heemraaden, drie uit Assendelft en twee uit Krommenie en Krommeniedyk. Ook betaalen Krommenie en Krommeniedyk, sedert, in plaats van een vyfde, maar een veertienden tot onderhoud van den Westzaaner Zeedyk: 't welk byna ever-

venredig is met de grootte van 't afgesneeden Land, dat in den Westzaaner Ban gelegen, door den Westzaaner Zeedyk beschermd wordt. BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

WESTZAANEN, een zeer aanzienlyke Ambagtsheerlykheid, legt ten Oosten en Noordoosten aan de Zaan, langs de Oostzyde van Knollendam, de Ban van Wormer, de Enge-Wormer, en de Ban van Oostzaanen; ten Zuiden aan het Y; ten Westen aan de Naauwernasche Vaart, die de Ban van Westzaanen afscheidt van Assendelft, Krommenie en Krommeniedyk, met een klein gedeelte van de Ban van Uitgeest; waar van het ook ten Noorden gescheiden wordt door de Togtsloot, die uit de Zaan naar de Naauwernasche Vaart loopt. De Omtrek deezer Ban is in 't geheel zes Uuren gaans. De Lengte van het Zuiden naar 't Noorden is omtrent twee Uuren, en de Breedte aan 't Zuiden langs den Zeedyk, wordt, in den jaare 1594, op 1600 Roeden of daaromtrent, dat is één Uur gaans gerekend (n). In de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, wordt Westzaanen begroot op 1886 Morgen, 424 Roeden Lands. Volgens de Omslagen voor den Hondsbossche en Duinen van Petten, zouden wy echter een grooter aantal van Morgen voor Westzaanen mogen onderstellen. Hier in wordt deeze Ban, met die van Krommenie, by hermeeting, begroot op 2944 Morgen, waar van Krommenie, onzes oordeels, geen 600 Morgen zal uitmaaken.

Ambagtsheerlykheid van Westzaanen

Gelegenheid.

De Grootte.

(n) *Priv van Westz. en Kromm.* bl. 101.

De Naamsoorsprong is ligtelyk uit de gelegenheid van Westzaanen ten Westen van de

Naamsreden en Oudheid.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Ambagtsheerlykheid van Westzaanen.*

de Zaan af te leiden. Men wil, dat het, al in de negende Eeuwe, onder den Naam van *Westsagem* (o) bekend geweest is. In 's Lands Geschiedenissen vindt men gewag gemaakt van de Heeren van *Zaanden*, die, om den dikwyls aangehaalden Moord van Graave Floris den V, het Land moesten ruimen. Men schynt derzelver oude Heerlykheid, die zekerlyk, gelyk de Goederen der andere medepligtige Edelen zal verbeurd verklaard zyn, hier omstreeks te moeten zoeken: ook wordt 'er gemeend dat het Heerenhuis niet verre ten Westen van de Zaan en ten Noorden van den Dyk zou gestaan hebben, waar toe de Naam van *'s Heeren Watering*, hier bekend, veel bedenken geeft. Ook leest men van een *Dorp Zaanden*, 't welk door de Vriezen van Drechterland, in den jaare 1155, verwoest en verbrand werdt (p), en men heeft omtrent de bovengemelde Plaats zeer waarschynlyke tekenen van dit oude Dorp gevonden, in het opdelven van veele Doodkisten en Doodsbeenderen, ter gelegenheid van het doorgraaven van een Sloot uit de Zaan naar het Y. De benaamingen van *Kerkhof* en *Kerkrak*, hier nog in gebruik, kunnen tot bevestiging dienen. De Uitgestrektheid der Oude Heerlykheid van Zaanden, die men wel onderscheiden moet van het tegenwoordige Zaanen, onder 't Baljuwschap van Kennemerland gemeld (q), is niet volkomen zeker. Het onderscheidene Crimineele Regtsgebied, 't welk Oostzaanen en Westzaanen, van oude tyden gehad hebben, geeft billyk vermoeden, dat zy zig ten Westen van de Zaan bepaald heeft; doch de naau-

(o) *Heda* p. 65.

(p) *Goudh.* I. D. bl. 277. *uit de Oude Holl. Kronyk. Chron. van den Klerk uit de Laage Landen.* bl. 68, 69.

(q) Bl. 273.

nauwe gemeenſchap van Weſtzaanen en Krommenie, welke in een zelfde Gifte, door Graaf Willem van Henegouwen, aan zynen Broeder Jan van Beaumont, geſchonken werden (r), geeft reden om 'er Krommenie onder te begrypen. Wegens de Lotgevallen van die van Weſtzaanen, in de Hoekſche en Kabbeljaauwſche Tweeſpalten, is geen kennelyk beſcheid; doch het is zeker dat ze ook deel gehad hebben in het zoogenaamde Kaas- en Broodſpel; dewyl zy deswegens, met anderen, hun aandeel in een zwaare Geldboete hebben moeten betaalen (s); ook hebben zy in de Spaanſche Beroerten, ſedert den jaare 1572 tot 1577, veel geleeden; wanneer genoegzaam alles geroofd en verbrand werdt.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

Ambagtsheerlykheid van Weſtzaanen.

(r) *Priv. van Weſtzaanen en Krommenie* bl. 1-5.

(s) Dezelve bl. 71-77. *Zaanl. Arcadia* bl. 407. 411.

Naderhand is Weſtzaanen, van tyd tot tyd, merkelyk opgekomen en in welvaaren, aanzien en getal van Huizen kragtig vermeerderd. In den jaare 1632, werden voor de geheele Ban van Weſtzaanen maar 889 Nommers van Gebouwen in de Lyſten der Verpondinge gebragt, 't welk in den jaare 1732, tot op 3249 Nommers vermeerderd is; te weten 2894 Huizen en 355 Molens. Men telde 'er omtrent dien tyd Vierendertighonderd Huishoudens, waar van 'er meer dan Zevenhonderd te Weſtzaanen, ruim Vyftienhonderd te Weſtzaandam, en omtrent Twaalfhonderd op de Koog, Zaandyk en Wormerveer hunne woonplaats hadden (t).

Getal van Huizen en Inwooners.

(t) *Uit Medegedeelde Berigten.*

In de Banne van Weſtzaanen leggen verſcheiden, alle zeer aanzienlyke Dorpen. Weſtzaanen is het Hoofddorp; wyders Weſtzaandam, de Koog, Zaandyk, Wormerveer

Verdeeling.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Ambagtsheerlykheid van Westzaanen.*

en de Westzyde van Knollendam; welke vyf laatsten, alle langs de Zaan gelegen zyn; zonder eenige merkelyke afscheiding, dan tusschen Zaandyk en Wormerveer, en tusschen Wormerveer en West-Knollendam. Westzaandam, Koog en Zaandyk hebben het agterste gedeelte hunner Huizen, ter lengte van een Uur gaans, langs de Zaan; doch Wormerveer voor 't meerendeel het voorste gedeelte; 't welk eene verandering geeft, die in het bezeilen van deezen Stroom zeer vermaaklyk is. Deeze vyf Dorpen hebben veele zaaken, van Handvesten, Privilegien, Regtbank, Burgerlyk Bestier, Weeskamer en Heemraadschap onderling gemeen; doch in sommige zaaken noch eenigszins eene byzondere Huishouding.

De Ambagtsheerlykheid behoorde, sedert dat ze, met het Baljuwschap van Blois aan de Graaflykheid vervallen was, aan derzelver Domeinen, tot in den jaare 1729, wanneer zy door de Regenten, voor Driemaalhonderdduizend Guldens, gekogt werdt.

Regeering. Schepenen.

De Regeering in de geheele Banne bestaat in zeven Schepenen, die ook tevens Burgemeesters en Heemraaden zyn, en met den Schout over Civile zaaken te regt zitten. Voor den Aankoop der Heerlykheid, werden zy maar door één Sekretaris bediend; dog naderhand hebben de Regenten noch een tweeden Sekretaris aangesteld. Een derzelven heeft zyne Woonplaats te Westzaanen en de anderen te Westzaandam. Alle de Dorpen in de Banne gelegen, hebben deel aan deeze Regeering, uitgezonderd West-Knollendam. In het

het eene jaar worden 'er drie en in 't andere jaar vier Schepenen uit Westzaanen gekooren; drie jaaren agter malkander twee uit Westzaandam en in 't vierde jaar een: uit Zaandyk en Wormermeer te samen zyn 'er mede, drie jaar lang, twee Schepenen en in 't vierde jaar een Schepen. Uit de Koog, wordt nooit geen Schepen verkooren en het wordt in deezen opzigte als gemeen met Zaandyk aangemerkt. Volgens deeze schikking heeft Westzaanen de helft in de gemeene Regeering, Westzaandam een vierde en Koog, Zaandyk en Wormerveer een vierde. De Verkiezing der Schepenen geschiedt jaarlyks op Goeden Vrydag, voor den middag, in de Kerk te Westzaanen, door de zeven afgaande Schepenen, gevoegd met de Schepenen van het voorgaande jaar. Zy verkiezen op denzelfden dag de Weesmeesters over de geheele Banne, die vier in getal zyn; twee uit Westzaanen, een uit Westzaandam, en beurtelings een van de Koog of Wormerveer. De mindere Bedienden worden insgelyks op dien dag door hen verkooren. De nieuwverkoorene Schepens en Weesmeesters worden op Zaterdag na Paaschen, door den Schout, in den Eed genomen; en verkiezen op dien tyd zestien Vroedschappen, agt uit Westzaanen, vier uit West-Zaandam, één van Koog, één van Zaandyk en twee van Wormerveer. Deeze Vroedschappen, gelyk ook de Schepenen, zyn insgelyks Regenten ieder in zyn Dorp voor de byzondere Huishouding en indien 'er uit een Dorp geen Schepen in de gemeene Regeering is, worden zy als Burgemee-

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Ambagtsheerlykheid van Westzaanen.*

Weesmeesters.

Vroedschappen.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Ambagtsheerlykheid van Westzaanen.*

sters aangemerkt. Dit laatste gebeurt te Wormerveer en Zaandyk om het agtste jaar, en heeft altoos plaats op de Koog. Deeze Vroedschappen worden door Schepenen in hunne Vergadering ontbooden wanneer zy het noodig agten. Alle deeze Regenten vergaderen te Westzaanen op 't Regthuis, en Weesmeesters worden mede door een Sekretaris bediend.

Heemraadschappen.

Schepenen van Westzaanen zyn ook Heemraaden over den Zeedyk in hunne Distrikten over den Laagen Dyk aan de Naauwernasche Vaart, zoo wel aan de Oost- als aan de Westzyde. Ten aanzien van den Zeedyk hebben zy eenen byzonderen Dykgraaf, die een Substitut aanstelt. Zy hebben ook de Schouwe en Keure, met die van Oostzaanen en andere Dorpen, op den Dam te Zaandam, met hunnen Schout als Dykgraaf.

Voorregten.

Onder de Voorregten, aan die van Westzaanen, door den Graave van Holland en de Heeren van Blois geschonken, is de Vryheid van Tollen, door geheel Holland en Zeeland, niet alleen voor de Ingebooренen, maar ook voor allen, die zig hier met der woon zouden nederzetten. Ook kogten zy zig vry van de Kooren-Tienden; mids hier voor betaalende jaarlyks tien Ponden (u).

(u) *Priv. van Westzaanen en Krommenie.* bl. 1-27.

Westzaanen Dorp.

WESTZAANEN, het Hoofddorp deezer Banne, legt een half Uur gaans bewesten de Zaan, in een strekking van het Zuiden naar het Noorden, te rekenen van den Dyk aan het Y af tot aan de Kerk toe, welk een goed half Uur gaans is; een weinig voorby de Kerk,

Kerk, wendt zig het Dorp, met een *Weiver*, gelyk men 't hier noemt, of een regten elleboog, een weinig naar het Oosten; doch loopt terstond wederom naar het Noorden, daar het den Naam van Middel ontvangt, en zig van de Kerk af wederom ten naastenby een Uur gaans uitstrekt. Langs beide deeze deelen is een Weg en Wegsloot, ter wederzyde met Huizen bebouwd, die doorgaans eenigszins van malkanderen afgescheiden staan, uitgezonderd by de Kerk, daar ze ten naastenby aan een komen. In de jaaren 1573 en 1574, werdt Westzaanen door de Spanjaarden genoegzaam plat gebrand en ten grooten deele van zyne Inwooners verlaaten; doch naderhand is het weder herbouwd en in bloei geraakt. In den jaare 1613, waren 'er waarschynlyk al weder 418 Huizen; en in den jaare 1749 werden 'er 590 Huizen en 52 Molens geteld. Het getal der Inwooners van Westzaanen was, in 't jaar 1742, met West-Knollendam en een gedeelte van Naauwerna Zesentwintighonderd Zevenenzestig Persoonen.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Westzaanen.*

De Kerk, die in de Spaansche Beroerten, behalven de Tooren, geheel verwoest is, werdt na het wyken van den Oorlog uit deeze Landen, in een kleiner omtrek, weder opgebouwd. Aldus stondt zy tot omtrent den jaare 1740, wanneer zy om haare bouwvalligheid afgebroken, en in derzelver plaatse de tegenwoordige sierlyke Kruiskerk herbouwd en in de Maant Juny des jaars 1741, zoo verre voltrokken werdt, dat 'er toen de eerste Predikatie in geschiedde; doch de zwaare vierkante Tooren, die van boven

BALJUW-SCHAP VAN BLOIS. *Westzaanen.*

plat gedekt is, bleef in alle de gemelde veranderingen ſtaan.

Het Regthuis werdt in 't jaar 1641, niet verre van de Kerk, ten dienſte van de geheele Banne gebouwd.

De Doopsgezinden hebben te Weſtzaanen twee Vergaderplaatſen, eene voor de Vereenigde Vlaamſche en Waterlanders, niet verre van de Groote Kerk, en de andere voor de Vrieſche, in het Zuideinde van het Dorp, digt aan den Dyk.

Ten dienſte van het Dorp is 'er ook een gemeen Weeshuis even ten Weſten van de Kerk, en de Doopsgezinde Gemeenten hebben ook ieder haar byzonder Huis, tot opvoeding der behoeftige Kinderen.

In Weſtzaanen zyn weinige Roomſchgezinden, die hier geene Statie hebben; maar elders te Kerke gaan; en de Dienſt, die hier nog ééns ter maand, in den Middel gedaan moeſt worden, is geſtaakt.

Zaandam.

ZAANDAM, 't welk in OOST- en WESTZAANDAM verdeeld wordt, en waar van het laatſte behoort onder de Banne van Weſtzaanen, legt ter wederzyde van de Zaan, en langs den Zeedyk, die zig van daar naar Ooſt- en Weſtzaanen uitſtrekt. Ooſtzaandam ſtrekt zig meer dan een half Uur gaans Noordwaards uit in de lengte; Weſtzaandam wat minder, doch is doorgaans digter bewoond. Aan beide de zyden zyn verſcheiden Paden inwaards met veele Huizen gebouwd, die op zig zelve aanzienlyke Buurten zyn. Ooſt- en Weſtzaandam, worden door een Dam in de Zaan aaneengehegt, naar welke beide zy den gemeenen Naam van Zaandam,

of

of by verbastering van *Saardam* voeren.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Zaandam.* De Dam.

Onzeker is 't wanneer deeze Dam in de Zaan gelegd werdt, doch, in 't jaar 1398, was hy reeds in weezen (v), zynde gelegd op kosten van verscheide Dorpen, die hem nog onderhouden, en 'er Keuren en Schouw over hebben (w). Deeze Dorpen zyn Graft en Ryp, Zuidscherwoude met Noordscherwoude en Oostmyzen, Uitgeest, Akersloot, Wormer, Ursem met Ouddorp en Oterleek, Hallersbroek. Zy maaken door Afgezondenen een Gemeen Kollegie uit en hebben tot hunnen Dykgraaf, beoosten de Groote Sluis, den Schout van Oostzaanen en bewesten die Sluis den Schout van Westzaanen. Van vroege tyden af, waren 'er in deezen Dam al twee houte Sluisjes tot een Doorvaart en Uitwatering van de Zaan. Het Oostelykste en, naar alle waarschynlykheid het oudste, werdt het *Wormer Sluisje* geheeten. Mooglyk werdt 'er, in plaats van dit Sluisje, een ander Houten Sluisje gemaakt door die van Oostzaanen ter eener en die van Wormer, Jisp en Nek ter andere zyde. In laater tyd is het in een Steenen Sluis veranderd, die in den jaare 1721, zwaar verbeterd en eenigermaate wyder gemaakt werdt. Zy heeft den Naam van de *Kleine Sluis*. Het Westelykste oude Sluisje, werdt, omtrent den jaare 1430, op de uiterste afscheiding van de Westzaaner Banne gelegd, en door die van Westzaanen, in den jaare 1544, overgedaan aan de Heeren van den Hondsbossche en Duinen van Petten, die 'er een groote Steenen overwelfde Sluis maakten. In den jaare 1722, werdt deeze Sluis

(v) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 853.

(w) *Priv. van Westzaanen en Krommenie.* bl. 204.

Sluizen.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Zaandam.*

Sluis geheel weggebroken, en eene andere van boven geheel open in derzelver plaats gelegd. Deeze wordt nu de Groote Sluis genoemd. In 't jaar 1610, werdt 'er by de twee Steenen Sluizen, door de Bedykers van de Beemster omtrent het Oost-einde van den Dam, nog een Steenen Uitwatering gemaakt, die men den *Duiker* noemt. Door deeze drie groote Uitwateringen ontlast zig de Binnen-Zaan, by laage Ebben, en behoudt met deeze Schuuring een bekwaame diepte.

Overtoom.

Aan het West-einde van deezen Dam, werdt, in den jaare 1609, een *Overtoom* gelegd, om de groote Schepen, die binnen den Dam werden gebouwd, over te winden en in het Y te brengen (x). Deeze heeft 'er gelegen, tot in den jaare 1718, wanneer hy zeer gebreklyk werdt, en het timmeren van groote Schepen begon op te houden; waarom hy volgens Resolutie van Dykgraaf en Hoogheemraaden van den Hoogen Dam, werdt afgekeurd, opgenomen en de plaats met aarde opgehoogd en bestraat, gelyk ze tegenwoordig gezien wordt. De Dyk, waar over de Schepen gewonden werden, was tusschen de 150 en 160 Voeten breed; hoog uit het gemeene Binnen-Water 7 of 8 Voeten en uit het Buiten-Water met een gemeenen Vloed, 4 of 5 Voeten. Hier konden Schepen van 124 Voeten lang en 27 of 30 Voeten wyd overgewonden worden.

(x) *Volgens de Kopy van de Auctorisatie van 17 Dec.* 1680.

Byzonderheden van Oost-zaandam. Huizen en Inwooners.

De Welvaart van Zaandam heeft hier het getal der Huizen van tyd tot tyd doen aangroeien, in den jaare 1741, werden 'er langs Oost-

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Zaandam.*

Oostzaandam 1175 bewoonde Huizen en daarin Zesduizend Tweehonderd Eenenveertig Inwooners zo oud als jong geteld (y). Het Getal der Huizen was in den jaare 1749 opgenomen en bevonden op 1260 Huizen met 158 Molens.

Gebouwen.

Aan het Oost-einde van deezen Dam staat de Gereformeerde Kerk. Voor de tyden der Hervorming heeft Oostzaandam al in den jaare 1411, een Kerk of liever een Kapel gehad, die onder de Parochie-Kerk van Oostzaanen behoorde. De vermeenigvuldiging der Inwooners sedert dien tyd gaf aanleiding om derzelver Voorregten van tyd tot tyd te vermeerderen, en het Gebouw der Kerke, in of na den jaare 1450, merkelyk te vergrooten (z). In 't jaar 1576, geraakte deeze Kerk, door onagtsaamheid der Staatsche Soldaaten, die hunne Tenten op 't Kerkhof hadden, in brand en brandde geheel uit (a); doch werdt naderhand fraaier en grooter herbouwd en, in den jaare 1685, aan de Zuidzyde, wel de helft vergroot, zoo d[illegible] kreeg, waar in zy tegen[illegible]wd wordt. De Gereforme[illegible] dezelve in bezitting tusschen den jaare 1576 en 1580, omtrent welken tyd hier Gerardus Puppius als vast Predikant beroepen werdt. In den jaare 1682, werdt 'er een tweede Predikant beroepen, en deeze Kerk wordt noch tegenwoordig door twee Predikanten bediend. Zy heeft een Spitsen Tooren en in dezelve zyn eenige geschilderde Glazen.

Twee Vergaderplaatsen van Doopsgezinden zyn 'er op Oostzaandam. De grootste,

(y) *Uit een Aanteekening van J. O. W. voor den Heere N. Struyck.*

(z) *V. Heussen.* V. D. bl. 105, 106.

(a) *Zaanl. Arcad.* bl. 305 en 517.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Zaandam.*

ſte, die het Noordelykſte in het Dorp ſtaat is voor de Vereenigde Waterlanders en Vlaamingen. Zy werdt in den jaare 1656 gebouwd in de plaats van een kleiner, die een weinig Noordelyker ſtondt. De andere voor de Oude Vlaamingen werdt in den jaare 1726 mede in de plaats van eene andere opgetimmerd.

Van de Roomſchgezinde Statie op 't Kalf hebben wy hier voor gewag gemaakt. Men wil dat hier, al voor de Spaanſche Beroerten een Kapel geſtaan heeft. In laater tyden is deeze Kerk of Kapel vernieuwd door Jakob Roſand, die in 't jaar 1655, in deeze Paſtory geſtorven is (b).

(b) *V. Heusſen.* V. D. bl. 107.

Op Ooſtzaandam zyn drie Huizen tot onderſteuning van Armen en Weezen. Een voor 't Gemeen, dat ten dienſte van Ooſten Weſtzaandam, in den jaare 1631, geſtigt; maar naderhand aan die van Ooſtzaandam alleen gelaaten werdt, en naderhand om deszelfs kleinheid en bouwvalligheid grooter en ruimer herbouwd is. Hier wordt weeklyks brood en andere behoefte aan de nooddruftigen uitgedeeld. De Diakonie heeft niet verre van dit Huis een ander, daar Diakenen mede hunne uitdeelingen in doen, en de Weezen in onderhouden. Het Derde, dat tot de Doopsgezinden behoort, ſtaat naaſt derzelver Vergaderplaats.

Te Ooſtzaandam is ook een Raadhuis aan de Zuidzyde van de Kerk. Het werdt in den jaare 1685 gebouwd. Hier hebben de byzondere Regenten van Ooſtzaandam hunne Zitting, deeze zyn de drie Schepenen, wel-

welke voor Zaandam in Ooſtzaanen het aandeel in de Regeering hebben. Zy worden hier als Burgemeeſteren aangemerkt.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. Weſt-zaandam.

WESTZAANDAM werdt al voor de Spaanſche Beroerten aangemerkt als een Vierdedeel der Banne van Weſtzaanen en droeg als zoodanig in alle de Laſten van het Ambagt. De Ingezetenen hadden 'er echter zelve geen Kerk, en vervoegden zig in de Kapel en naderhand in de Kerk, die aan de Ooſtzyde van de, Zaan ten dienſte der Zaandammers gebouwd was. Na de Hervorming, toen men in den jaare 1613, al 424 Huizen op de Weſtzaandam telde, verzogten de Ingezetenen, in 't jaar 1637, vryheid om een Predikant op hunne eigene koſten te mogen beroepen, en ook een Kerk te mogen ſtigten. Van dit laatſte werdt, in 't jaar 1638, een aanvang gemaakt. Op den 27 Auguſtus werdt het Heiwerk begonnen, op den 14 September de eerſte Steen gelegd, en op den 18 Oktober des jaars 1640, voor de eerſtemaal daar in gepredikt, door Johannes Kruikius. Op den 23 January van het volgende jaar deedt de eerſte Predikant van Weſtzaandam in deeze Kerk zyn Intreede. Na het vergrooten van de Kerk in den jaare 1680, werdt hier in 't jaar 1715 een tweede Predikant beroepen, welk getal hier ſedert tot nu toe gebleeven is: Deeze Kerk, als laater geſtigt dan die van Ooſtzaandam, wordt hierom de Nieuwe Kerk, of ook wel, om haare gedaante, de Kruiskerk genoemd. Zy is met een Orgel verſierd, dat ſedert het verbeteren van de Kerk mede vergroot is. Aan de Ooſtzyde,

BALJUW-SCHAP VAN BLOIS. *West-zaandam.*

de, tegens over het Orgel hangt een groot Schildery, waar in het woeden van een Stier verbeeld wordt, die een Man, aan welken hy toebehoorde, ombragt en deszelfs Vrouw in de lucht smeet, waar na zy van een kind verlost werdt, het welk in deeze Kerk gedoopt is en eenigen tyd geleefd heeft. Het Gebouw pronkt met een agtkanten doorlugtigen Tooren, die regt in het midden uit het Dak uitryst. Aan 't Zuiden en aan 't Westen zyn de Kerkhoven ter begraavinge dier dooden, welke van geen begraafplaats in de Kerk voorzien zyn. Nevens het Kerkhof aan het Westen staat aan de Zuidzyde het Huis van een der Predikanten; de andere Predikant heeft zyn woonplaats beoosten de Kerk, aan de Zaan. Aan de Noordzyde van het Kerkhof is het Dorps-School. Hier agter hebben de Diakenen ook een Huis, waarin de weeklyksche uitdeeling aan de Diakonie-Armen geschiedt.

Niet verre van deeze Kerk naar het Oosten staat het Raadhuis, waar op die van de Regeering van Westzaandam haare Vergadering houden. Zy bestaat gelyk die van Oostzaandam in het aandeel van Schepenen, dat Westzaandam in de Regeering van Westzaanen heeft. Dit Raadhuis werdt in den jaare 1683 van Steen gebouwd en bestaat uit een Boven- en Beneden-Vertrek. De Regenten zitten boven en het Beneden-Vertrek is geschikt voor de geenen, die hen spreeken moeten.

De Mennoniten of Doopsgezinden, die in de kommerlyke tyden der Vervolging hunne Byeenkomsten alleen in hunne Woonhui-

huizen of afgelegen Schuuren hadden, hebben in de volgende vryere tyden, hier ook openbaare Vergaderingen beginnen op te rigten. Zy, die den Naam van Vriezen draagen, bouwden hier, in den jaare 1628, eene Vergaderplaats, die naderhand, in den jaare 1718, merkelyk in beter gedaante veranderd is. De zoogenaamde Waterlanders hebben 'er ook een gestigt, vooraan op het Dampad; doch het jaar der Stigting is onbekend. In 't jaar 1649, werdt 'er ook een voor de Vlaamschen gebouwd, vooraan op het Stikkelpad: doch, door de Vereeniging deezer beide Gemeentens, verlieten zy ieder hunne oude Vergaderplaatsen, en oeffenden sedert hunnen Godsdienst in een nieuw Gebouw, 't welk zy te samen langs den weg aan de Zaan hadden laaten oprigten.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Westzaandam.*

De Lutherschen bouwden hier ook een Kerk in den jaare 1643, die zy in 't jaar 1699, lieten afbreeken, om 'er een ongelyk grooter en sierlyker voor in de plaats te stellen. Zy staat niet verre van den Dam, een weinig van den gemeenen weg af, en pronkt van binnen met een sierlyke Predikstoel, fraai gesneeden, en met een schoon Orgel: ook zyn 'er geschilderde Glazen.

De Roomschgezinden hebben hier ook eene Statie, die door een Priester der zoogenaamde Jansenisten bediend wordt. De Kerk, die, in den jaare 1695, gebouwd werdt, staat een weinig van den weg af.

Het Getal der Huizen was in den jaare 1749 op Westzaandam 1222, met 192 Molens, en 't Getal der Inwooners bestondt, volgens de Telling van den jaare 1742, in

BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

Handel aan de Zaan.

6315 Persoonen, 't welk 74 Persoonen meer is dan op Oostzaandam, dat meerendeels gevonden werdt in 't getal der Dienstboden (c). Men rekent 'er 1590 Huishoudens.

Eer wy van Zaandam tot de Beschryving der andere Dorpen onder de Banne van Westzaanen overgaan, zullen wy den Handel en Neeringen, die in 't geheele Regtsgebied en het naastgelegene Oostzaandam gedreeven wordt, hier in 't algemeen beschouwen.

Handel en Neeringen aan de Zaan.

Deeze is zeer groot en uitgebreid. Ten dienste van den Graan- en Zaadhandel heeft men 'er vele Pakhuizen aan de Zaan en elders. Veel Gerst wordt 'er gebruikt op meer dan 60 Pelmolens, nog meer zyn de Olyzaaden, die 'er gebroken worden door een aanzienlyk Getal van Olymolens, die genoegsaam alle aan de Inwooners deezer twee Bannen toebehooren. De Houthandel in 't groot en klein is hier van eene wyde uitgestrektheid, zoo voor den Scheepsbouw, als om omtrent 200 Zaagmolens aan den gang te houden. Meer dan 30 Papiermolens zyn 'er aan den Zaankant. Hier vindt men ook Volmolens en Verfmolens, Runmolens, Tabak- en Snuifmolens, Loodwit en Schulpzandmolens en meer anderen. De Zeevaart is hier, indien ergens, in haar vollen bloei. Behalven de Schepen, die van hier naar Oost, West, Zuid en Noord, ter Koopvaardy worden uitgerust, zenden de Ingezetenen deezer twee Bannen jaarlyks een een goed aantal schepen ter Visschery naar Groenland en de Straat Davis. In het jaar 1749, zyn 'er 37 Schepen van den Zaankant hier

(c) *Uit een Aanteekening van J. O. W. voor den Heere N. Struyck.*

hier toe uitgerust. Veele anderen worden 'er ter dien einde en ter Koopvaardy door de Timmerlieden aan Ingezetenen van andere Plaatsen vervragt. De Scheepsbouw verschaft hier ook werk aan eenige Lynbaanen, en de Uitrustingen ter Zee leveren hier altoos bezigheid en gewoel, voornaamlyk in het Voor- en Najaar, dewyl hier veele Schepen van elders voor Groenland en Straat Davis worden opgelegd, die in 't Voorjaar weder in gereedheid worden gebragt, en in 't Najaar hunne Ladingen aanvoeren om het Spek tot Traan te kooken en de Walvisbaarden van de Onreinheden te zuiveren. Boven dit alles zyn hier nog verscheiden Styffelmaakeryen, Grutteryen, Lymziederyen en meer andere Fabriken en Hanteeringen, welke bezwaarlyk zouden vallen met naauwkeurigheid op te tellen. De Uitgebreidheid van deezen Handel en de nyverheid deezer Dorpelingen, die veele Stedelingen in rykdom en vermogen, zoo wel als in het voortzetten van hunnen Koophandel en Hanteeringen overtreffen, verdient, onzes oordeels, dat wy nog eenige byzonderheden omtrent de opkomst en voortgang van verscheiden Neeringen melden.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Handel aan de Zaan.*

Al vroeg in de zestiende Eeuw schynt hier omsteeks al vry wat Handel geweest te zyn en in 't byzonder van In- en Uitlandsche Graanen. In of omtrent den jaare 1537, bragt een der Schippers van Westzaanen, Jan Yf genaamd, met zyn Schip, groot by de Honderdvyftig Lasten, een Lading Graanen aan den Zuiddyk van Westzaanen,

Graanhandel.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Handel aan de Zaan.* ook den Overtoom geheeten, en verkogt dezelve voor Twaalf en een half en Dertien Goudguldens het Last. Omtrent dien tyd, was 'er, nevens meer andere Handelaars, een Lakenkooper, die geduurende veele jaaren, verscheiden Zyde-Fluweelen, Kamelotten en Lakens te Antwerpen kogt, en te Westzaanen en de omgelegene Dorpen weder verkogt (d).

(d) *Priv. van Westz. en Kromm.* bl. 170-172.

Scheepsbouw. De Beginselen van den Scheepsbouw, die hier naderhand tot een zeer hoogen top geklommen is, waren zeer gering, en bestonden in het maaken van klein Vaartuig en het verstellen van het gene oud en gebreklyk was. Naderhand maakte men Smakken, Smalschepen en dergelyke, tot dat men eindelyk groote Schepen begon te bouwen, die wel eer meest te Enkhuizen en vervolgens te Edam gemaakt werden. Akersloot en Ryp schynen echter Zaandam te zyn voorgegaan, en de Zaandammers hadden, gelyk men wil, de hulpe der Haarlemmers en Rypers noodig om een groot Schip te maaken (e). Zeer spoedig moet echter de opgang der Zaandammers in dit werk geweest zyn (1), en het werk groeide zoo kragtig aan, dat 'er door den tyd Vyfentwin-

(e) *J. A. Leegwater. Chron.* bl. 35.

(1) Dit blykt uit de Vergelyking van LEEGWATERS Verhaal in zyn *Chron.* bl. 35 met het uitleggen van den Overtoom aan Zaandam. Leegwater, die in 't jaar 1575 gebooren werdt, getuigt dat hem heugen mogt, hoe de Zaandammers geen een groot Schip konden maaken, en in den jaare 1609, was de Overtoom reeds gelegd om groote Schepen over te winden. Tot dit onderscheiden geheugen, wordt, onzes oordeels, een ouderdom van 10 of 12 jaaren vereischt.

twintig Scheepstimmerwerven langs de Binnenzaan geweest zyn. Met den aanvang deezer Eeuw waren 'er nog Dertien in gebruik, en verscheide anderen werden 'er nog met goede bewyzen aangeweezen. In de jaare 1702 en 1705, telde men in de Bannen van Oost- en Westzaanen nog Vyftig Scheepstimmermans Baazen, die groote Schepen maakten. Een van deezen heeft, in den tyd van Twee-entwintig Maanden, Twintig Schepen in 't Water gebragt, waar van hy 'er eenige van alles moest voorzien. Van een ander wordt verhaald, dat hy 'er een, in den tyd van vyf Weken, van de Kiel af, in alles gereed te Amsterdam voor de Paalen leverde. Meer dan één Baas van Zaandam, of van hier afkomstig heeft het Opper-bestier op de Gemeenelands Werf te Amsterdam gehad. De Scheepsbouw is hier echter merkelyk afgenomen; zoo door verval van den Koophandel in 't algemeen, als om dat men veele Schepen in Rusland en elders buiten 's Lands heeft beginnen aan te bouwen. Van meer dan Zestig Werven, die weleer aan de Zaan, zoo binnen als buiten gevonden werden, telt men 'er nu naauwlyks in de Twintig, waar van sommigen zig alleen met het herstellen van groote Schepen moeten geneeren. In 't begin deezer Eeuw waren 'er meer dan Twintig Timmerwerven te Westzaanen, waar van 'er nu maar Drie worden gebruikt.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Handel aan de Zaan.*

Houthandel en Zaagmolens.

De Houthandel is mede van kleine beginselen opgekomen. Oude luiden, die het midden der voorige Eeuw beleefden (f), konden geheugen, dat zy niet meer dan Drie

(f) *Leegw. Chron.* bl. 35.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Handel aan de Zaan.*

Drie Houtkoopers op Zaandam gekend hadden, 't welk veel verscheelt van een aanzienlyk getal Houtwerven, die naderhand in 't Kattegat en de Nieuwe Haven te Zaandam zyn aangelegd. Het groot Getal van Houtzaagmolens bevestigt den aangroei van den Houthandel. *Kornelis Kornelisz van Uitgeest*, bragt zyne uitgevondene Kunst van het Hout met Molens te zaagen, in den jaare 1569 op Zaandam, daar hy zyne Molen het *Juffertje* genoemd, met Oktrooi oprigtte. Deeze ging eerst met twee Zaagen, naderhand heeft men Molens met tusschen de Twintig en Dertig Zaagen gemaakt. In den jaare 1727, telde men, in de Banne van Oost- en Westzaandam, 252 Zaagmolens. Sedert is 't getal reeds tot 194 verminderd, en sommigen hebben nog weinig te doen. Veelen zyn 'er afgebroken of tot ander Werk vertimmerd. Eenigen zyn 'er verbrand en niet weder opgebouwd.

Olymolens. De Wind-Olymolens schynen in 't begin der voorgaande Eeuw aan de Zaan begonnen te hebben. Derzelver gebruik was echter vroeger en kort na de Spaansche Beroerten, uit Vlaanderen, in Holland gebragt, door eenen *Lief Jansz Andries van Moerbeek*. De Kunst is sedert veel verbeterd. Het Getal der Olymolens in de Banne van Oost- en Westzaanen zal tegenwoordig omtrent 130 bedraagen, die ieder meer dan 120 Lasten Oly-zaad slaan.

Papiermolens. Toen de Koning van Vrankryk, in den jaare 1672, eenen inval deedt in de Provincie van Gelderland, kwamen 'er eenige Papiermakers in Holland vlugten, en bragten

ten de Kunst van Wit Papier te maaken, voor 't eerst aan de Zaan, daar in den zelfden jaare, aan Zaandyk, een Papier molen, noch de *Wever* genaamd, opgeregt werdt, onder 't Bestier van *Pieter van der Ley*; waar op kort die van *Jakob en Adriaan Honing* volgde. De Nazaaten van beide deeze vroegste Papiermaakers oeffenen nog deeze Hanteering met voordeel, te gelyk met anderen, die 'er sedert zyn bygekomen. Men rekent dat 'er, aan de Zaan alleen, jaarlyks Tagtigduizend Riemen Wit Papier gemaakt worden; behalven de Blaauwe en Graauwe Papieren, waar van de Kunst al te vooren bekend was (g). Het Getal der Papiermolens van de Zaan wordt op 32 gerekend. Hier van zyn 'er Twaalf, op welke Wit Papier gemaakt wordt. Op Vyftien Molens wordt Graauw en Graauw-Basterd Papier gemaakt. De overige Vyf Molens zyn voor Blaauw en Blaauw-Basterd Papier.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Handel aan de Zaan.*

(g) *Berigt van J. P. v. d. L.*

De Pelmolens hebben in de Bannen van Oost- en Westzaanen in 't midden der voorige Eeuw hunnen aanvang genomen, wanneer ze door een Duitscher in gebruik raakten. De eerste Molen om gepelde Gerst te maalen werdt aan de Koog gezet, en sedert is het getal aan den Zaankant tot boven de Zestig vermenigvuldigd.

Pelmolens.

De Reedery van 't Hollandsch Zeildoek plagt, in het Dorp van Westzaanen, mede een bloeiende Hanteering te zyn. Men hadt 'er voorheen wel Dertig Reeders, maar thans worden 'er niet meer dan Drie gevonden.

Reedery van Zeildoek.

Andere Kostwinningen zyn hier, volgens de Berigten der Ingezetenen, merkelyk aan 't kwynen. Onder anderen plagt men hier,

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Handel aan de Zaan.* voornaamlyk te Weſtzaanen, en te Wormerveer verſcheiden Schippers met hun eigen Schuiten, wel ten getale van Dertig, te hebben, die op Vragt en met Koopmanſchap naar Groningerland, Zeeland, Brabant, Vlaanderen en elders voeren; doch van deezen, zyn 'er nu maar weinigen meer overig.

De Koog en Zaandyk. De KOOG en ZAANDYK, die van ouds veele zaaken met malkander gemeen hadden, volgen langs de Zaan ten Noorden aan Zaandam. Zy zyn met een groote ſteenen Schutſluis, het Mallegat genaamd, hier van afgeſcheiden. Deeze Sluis, die op de Zaan uitkomt, is op koſten van de geheele Ban gemaakt en wordt ook van dezelve onderhouden. Voor de Koog en Zaandyk, zyn met opzigt tot de Verpondingen in den jaare 1749, 1038 Huizen en 104 Molens geteld; waar onder ongetwyfeld die van Wormerveer en Weſt-Knollendam begreepen zyn.

De Koog. De KOOG hadt, in den tyd der Spaanſche Beroerten, maar 12 Huizen; en was, in 't jaar 1613, reeds tot 49 vermeerderd (h); thans wordt het getal op omtrent 340 gerekend, en dat der Huisgezinnen op ruim Vierhonderd. De Ingezetenen beſtonden, in den jaare 1742, in Vyftienhonderd drieëntzeſtig Perſoonen (i). Van den jaare 1590 af, iets vroeger of laater tot in 't jaar 1641, hadt de Koog met Zaandyk een gemeen School en Schoolmeeſter op het Noordeinde van de Koog, doch de Gebuuren van Zaandyk, omtrent dien tyd een School voor zig zelven aanleggende, verzogten die van de Koog, in den jaare 1642, by 's Lands Staaten dergelyke vryheid, welke zy verkreegen (k), en bouwden mede een

(h) *Priv. van Weſtz. en Kromm.* bl. 248.

(i) *Aantek. van* J. O. W.

(k) *Kopye van 't Oktrooi, van 7 April* 1642.

een Schoolhuis, omtrent in 't midden van hun Dorp, daar het noch agter de Kerk gevonden wordt. In den jaare 1645, kreegen zy van de Staaten verlof om een Kerkhof aan te leggen, ter begraavinge van hunne dooden (l), welke zy voorheenen verpligt waren in of by de Kerk te Weſtzaanen te brengen. Het Schoolhuis werdt vervolgens ook tot een Predikplaats gebruikt, en de eerſt beroepene Predikant Daniel le Roy heeft hier, geduurende den aanbouw van de ſteenen Kerk, die zeer net is, in de jaaren 1685 en 1686 gepredikt. Al lang voor dien tyd, hadden de Doopsgezinden hier ook eene Vergaderplaats, voor welke, in den jaare 1680, toen de Doopsgezinden van de Koog en Zaandyk met malkanderen vereenigden, eene nieuwe en ruime Vergaderplaats werdt gebouwd. Op de Koog zyn ook twee Huizen voor Weezen en Armen. Tot in den jaare 1721, werden de Armen en Weezen van de Koog en Zaandyk in 't gemeen onderhouden; doch in dien tyd werdt een ſcheiding gemaakt en die van de Koog hebben een byzonder Wees- en Armehuis aangelegd op het einde van het Smeerpad. Het ander Wees- en Armehuis, werdt ten dienſte van de Doopsgezinden, in den jaare 1698, niet verre van hunne Vergaderplaats aan de Zaan gebouwd. Aan beide deeze Huizen wordt ook Brood en andere Behoefte aan de nooddruftigen uitgedeeld.

Behalven het aandeel, dat de Koog in de Regeering der Banne van Weſtzaanen heeft, werdt hier, in den jaare 1645, met goedkeuring en volgens Laſt van 's Lands Staaten eene Regeering van Zeven of Agt der ryk-

(l) *Kopye van 't Oktrooi, van* 20. *Febr.* 1645.

De Koog.

ste Gebuuren opgerigt, die toezigt hebben over de Omslagen, en alle voorvallende Lasten over de Gemeene Buuren van de Koog (m). In den jaare 1680, werdt hier, ten dienste der Koopluiden, een Veer op Amsterdam aangelegd.

Zaandyk.

ZAANDYK legt langs de Zaan aan het Noorden van de Koog. Het begon omtrent het einde van de Vyftiende Eeuw reeds betimmerd te worden, door eenen Hendrik Pietersz, in de wandeling, *Oud Hein* genaamd, die op den 20 September des jaars 1494, daar toe by Schepenen van Westzaanen verlof verzogt en verkreeg (n). Hy en zyne vyf Zoonen zyn de eerste Bewooners van Zaandyk geweest en heeft de Buurt, eenen geruimen tyd na den eersten aanleg, den Naam van de *Vyf Broêrs* gedraagen. Voor de Spaansche Beroerten waren hier maar 19 Huizen en, in 't jaar 1613, Vyftig (o). Het Het Getal der bewoonde Huizen is nu omtrent 270 en dat der Inwooners wordt begroot op Twaalfhonderd Eenentnegentig Persoonen (p). In den jaare 1626, werdt 'er van Zaandyk een Voetpad door 't Veld naar Westzaanen gemaakt ter lengte van een half Uur gaans (q), om tot een Kerkweg te dienen. Doch de aangroei van het Dorp deedt de Ingezetenen, te gelyk met die van Wormerveer, in den jaare 1638, besluiten om een Predikant te beroepen en op den 2 Mey deszelfden jaars heeft Ds. Jakobus Borstius hier zyne Intreede in een houten Kerk gedaan. Eenigen tyd laater werdt 'er een steenen Kerk gebouwd, die op den 1 April 1642 zoo verre voltooid was, dat 'er op dien dag door den

(m) *Kopye van 't Oktrooi, van 20. Febr.* 1645.

(n) *Zaanl. Arcadia.* bl. 341.

(o) *Priv. van Westz. en Kromm.* bl. 248.

(p) *Aant. van* J. O. W.

(q) *Priv. van Westz. en Kromm.* bl. 248.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. Zaandyk.

den gemelden Predikant, voor de eerſtemaal in gepredikt werdt (r). In den jaare 1707, werdt deeze Kerk, die nu zeer ruim en lugtig is, byna de geheele helft vergroot. Men heeft hier ook een Weeshuis voor de gemeene Weezen en Armen, 't welk in 't jaar 1730 nieuw gebouwd is; en waar in ook de uitdeelingen aan de nooddruftigen geſchieden. Voorheen hadt men 'er een oud gering Huis, dat tot deezen Dienſt gebruikt werdt.

(r) *Heimenberg Worm.v. Jubilé* bl. 64-66.

Wormerveer.

WORMERVEER volgt, langs de Zaan, naar het Noorden, aan Zaandyk; en is byna een half Uur gaans lang In den jaare 1503 en 1504, waren hier Veertien of Vyftien Huizen of Viſſerswoningen, en de Plaats werdt toen 't *Zaan* of *de Zaan* genaamd. In 't jaar 1507, was echter de Naam van Wormerveer al in gebruik (s); die ongetwyfeld zal opgekomen zyn door een Overvaart van hier naar Wormer. Omtrent dien tyd verzogten en verkreegen de Ingezetenen van Wormerveer, wegens de afgelegenheid van de Parochiekerk te Weſtzaanen, verlof, om by hunne Huizen een Kapel ter oeffening van hunnen Godsdienſt te ſtigten. Deeze Kapel heeft, gelyk men met waarſchynlykheid meent, geſtaan, ter plaatſe daar naderhand de Kerk of School geſtigt werdt. In den Oorlog tegen de Spanjaarden, was te Wormerveer een Schans, die in den jaare 1574, door verzuim van behoorlyke Wagt, en onder voordeel van een dikke Miſt, door de Vyanden ingenomen werdt; waar door ze onverwagt naar Wormer trokken, alles uitplonderden, en by hunne wederkomſt Wormerveer in brand ſtaken (t). Naderhand

(s) *V. Heuſſen* V. D. bl. 108.

(t) *Zaanl. Arcadia.* bl. 490-494.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS.

Wormerveer.

hand is het Dorp allengs weder opgebouwd; zoo dat 'er, in den jaare 1613, al 94 Huizen ſtonden (u), welke in den jaare 1638 tot 170 vermeerderd waren (v). Het Getal der Huizen werdt, in de jaaren 1741 en 1742, op 399 gerekend, waar onder eenige Huizen in de Enge Wormer en aan Wormerdyk begreepen zyn. Het Getal der Inwooners was in den jaare 1742, Vyftienhonderd Twee-entzeventig Perſoonen (w). Wy hebben reeds het beroepen van den eerſten Predikant in ſamenvoeging met Zaandyk gemeld (x). Deeze Beroepen Leeraar deedt zyn eerſte Predikatie in 't Schoolhuis te Wormerveer, en in 't volgende jaar werdt de Dienſt in de Nieuw-gebouwde Kerk verrigt. De Scheiding van Zaandyk en Wormerveer geſchiedde in den jaare 1654, ſedert welken tyd ieder deezer Dorpen zyn eigen Predikant heeft gehad. Te Wormerveer zyn twee Doopsgezinde Gemeentens, die ieder haare byzondere Vergaderingen, reeds in den jaare 1638, gehad hebben. Die der Waterlanders ſtaat even benoorden de Groote Kerk, en die der Vriezen wat verder naar het Zuiden. De Roomſchgezinden hebben hier ook eene Vergaderplaats, waar in alle maanden ééns Dienſt gedaan wordt, door den Prieſter van Krommenie. Hier zyn geene Wees- of Armenhuizen, maar de Weezen en Armen worden door ieder Gezindheid in 't byzonder, of ook in 't gemeen beſteed. De Kaaskoopery plagt hier in voorige tyden kragtig te bloeien, doch is ſedert eenige jaaren merkelyk verminderd.

(u) *Priv van Weſtz. en Kromm.* bl. 439.

(v) *Heimenb. Jub.* bl. 60.

(w) *Volgens Telling. van* J. K.

(x) Bl. 342.

Knollendam.

KNOLLENDAM legt in 't Noorden van de Weſtzaaner Banne, een groot half Uur gaans van

van Wormerveer, en wordt door de Zaan, die hier haaren Naam verlieſt, in twee Deelen geſcheiden, *Ooſt-* en *Weſt-Knollendam* geheeten. Ooſt-Knollendam behoort tot Wormer en aldus onder Kennemerland: West-Knollendam in 't byzonder onder Weſtzaanen alleen. Beide deeze Deelen waren weleer met een Dam, den Noorddam genoemd, aan malkander gehegt. In den jaare 1374, gaf Jan van Châtillon, als Heer van deeze Landen, vryheid om een Sluis in deezen Dam te leggen (y), en omtrent den jaare 1560, werdt 'er noch een Sluis gemaakt, verder naar het Ooſten daar de tegenwoordige Doorvaart is. Deeze was met twee Deuren gelegd om den afloop van het Water naar 't Zuiden te keeren (z). De eerſte is, na verloop van tyd geſtopt, en de laatſte, waar van de Grondſlagen noch in de Zaan leggen, omtrent het jaar 1630, uitgebroken, niet zonder tegenſtand der Ingezetenen (a). Men telt aan de Ooſtzyde van Knollendam omtrent 50 en aan de Weſtzyde omtrent 30 Huizen. Het Getal der Ingezetenen aan de laatſte zyde wordt op omtrent 75 Perſoonen begroot (b). De Kerk van Knollendam ſtaat aan de Weſtzyde, en werdt al van 't jaar 1593 tot het jaar 1623, met Krommenie en Krommeniedyk door één Predikant bediend. Van toen af, tot in den jaare 1648, was zy met Krommeniedyk alleen vereenigd. Naderhand is deeze Kerkdienſt met het naby gelegene Marken-Binnen ſamengevoegd (1). As-

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Knollendam.*

(y) *Priv. van Weſtz. en Kromm.* bl. 21.

(z) Dezelve bl. 312.

(a) *Uit Medegedeelde Berigten.*

(b) *Uit Medegedeelde Berigten van* J. B.

(1) De meeſte byzonderheden van deeze Dorpen aan de Zaan zyn ons goedgunſtig medegedeeld, door den Eerw. Heere ADRIAAN LOOSJES, Leeraar der Doopsgezinden te Weſtzaandam.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. Assendelft.

ASSENDELFT, een aanzienlyke Vrye Heerlykheid, paalt aan het Baljuwschap van Blois tegen de Bannen van Westzaanen en Krommenie. Zy heeft Krommenie aan het Noorden, Westzaanen, waar van ze door de Naauwernasche Vaart gescheiden wordt, aan het Oosten of Zuidoosten. Ten Zuiden paalt Assendelft aan het Y; ten Zuidwesten en Westen wordt het door de Wyker-Meer afgescheiden van de Banne van Velzen. Ten Noordoosten deezer Heerlykheid leggen Wyk aan 't Duin, Heemskerk, en een gedeelte van Uitgeest, aan de Vaart weleer de Krommen-Ye geheeten. In Brieven van den jaare 1063, is Assendelft onder den Naam van *Ascumannendelft* bekend: men wil dat het, door Melis Stoke (c), *Escinordelf* genoemd wordt, en men zoekt den oorsprong van *Ascumnandelft* in *Assum* en den *Delft*, een Vaart in deeze Geregtsban, die noch ten Oosten van het Dorp in de Kaarten getekend wordt; of men wil dat het naar de Deenen genoemd is, die om 't geweldig branden, blaaken en het in de Asch leggen der Dorpen, *Ascomannen* zouden geheeten zyn (d), 't welk wy voor onzekere gissingen houden. Het Ambagt, 't welk uit verscheiden Polders bestaat, die door vier Watermolens worden droog gehouden is een der grootste in het Noorderkwartier en bevat, volgens de Quohieren der Verponding 2755 Morgen, 126 en een half Roeden Lands. Het Getal der Huizen beliep volgens de Lyst van den jaare 1632, 410 Nommers en in het jaar 1732 waren 'er 496 Nommers, behalven 9 Molens aangeschreeven.

(c) *M. Stoke in Floris* I. bl. 29.

(d) *Halma Toneel der Nederl.* I. D.

Het

Het zelfde Getal van Molens werdt ook by de laatste Opneeming in den jaare 1749, gevonden, met 481 Huizen. Volgens Medegedeelde Berigten, waren 'er 479 Huizen, waar van 'er 438 met een Betimmering van ruim Twaalfhonderd Roeden langs een Straatweg gebouwd zyn, die, voor het grootste gedeelte lynregt door de Landeryen loopende, ten Zuidwesten aan den Dyk begint en aan Krommenie eindigt. Deeze Weg is omtrent Tweeduizend Driehonderd Roeden, of anderhalf Uur gaans lang. Nevens denzelven loopt een Sloot tot gebruik der Schuiten. Aan *Naauwerna*, een Gehugt naar den kant van het Y, daar een Sluis legt, staan noch 26 Huizen, en de overigen zyn op verscheiden Plaatsen verspreid. Sommigen tekenen aan, dat 'er omtrent Agthonderd menschen te Assendelft woonen, waar onder omtrent Vyfhonderd Roomschgezinden gerekend worden (e). Dog dit Getal van Ingezetenen is veel te gering, in vergelyking der Inwooners van de nabuurige Dorpen, naar maate van het Getal der Huizen. Ook vindt men, in zeker Gedenkschrift van den jaare 1732, dat 'er in Assendelft wel Duizend Persoonen zouden zyn, die zig met het maaken van Zeildoek geneeren (2). Assendelft heeft een schoone groote Kruiskerk, waar van de tyd der Stigting onbekend is, met een spitsen hoogen Tooren. De Kerk werdt van

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Assendelft.*

(e) *Kl. Bruin Noorb. Arkadia.* bl. 129.

(2) In eene andere Memorie dan de bovenstaande, wordt gezegd, dat 'er meer dan 30,000 Menschen tot de Rolreedery in Krommenie, Krommeniedyk, Assendelft, Wormer, Westzaanen, Marken en Uitgeest, gebruikt worden. Dog zal misschien 3000 moeten zyn.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Assendelft.*

van de Verwoesting in de Spaansche Beroerten verschoond, zoo men wil door voorspraak van den Vryheer in dien tyd, den Heere Gerrit van Assendelft, Raad van den Koning van Spanje. De Predikant, die hier de Gemeente bedient, is een Lid van de Klassis van Haarlem. De Roomschgezinden hebben hier ook een Statie, die door een Wereldsch Priester wordt waargenomen. Hier is ook een fraai steenen Raadhuis. De overige openbaare Gebouwen zyn een schoone Predikants Wooning, een Gemeen Weeshuis, vier Schoolen met derzelven Schoolmeesters Wooningen, waar van 'er drie te Assendelft en een te Naauwerna zyn. Hier was in oude tyden ook een Slot, waar van de zwaare en wyduitgestrekte Grondslagen noch gezien worden by een Drooggemaakt Meertje, de Vliet genaamd. Het stondt in het Zuiden van Assendelft een weinig bezyden den Straatweg, en de Plaats wordt noch het Hof geheeten. Het behoorde den Heeren van Assendelft, die echter van zeer oude tyden op het Huis te Assumburg plagten te woonen. Men meent, dat het omtrent den jaare 1424, door de Haarlemmers verwoest werdt; na dat het maar Dertig jaaren gestaan hadt. Onder Assendelft zyn schoone Weilanden, doch in 't geheel geene Zaailanden. Deeze Ban was van ouds beroemd door het groot Getal van Melkbeesten en men wil dat zy wel Agtduizend Stoopen Melk daaglyks kon uitleveren (f). De rykste Inkomsten der Ingezetenen bestaan uit het maaken van Boter en Komynde Kaas, het aankweeken en Vetweiden van Vee.

Voor

(f) *Guicciard. Beschr. van de Nederl.* f°. 193.

Voor het overige geneeren zig de Inwooners met de Zeildoekweevery, behalven den arbeid aan de Papier- Oly en Snuifstabaks-molens, waar van de meesten aan de Naauwernasche Vaart en een aan den Delft staan. Assendelft hieldt de Spaansche zyde omtrent den jaare 1572, en werden uit dit Dorp de omleggende Dorpen ten dien tyde zeer gekweld. In den Kersvloed van den jaare 1717, heeft het Ambagt door het doorbreeken van den Dyk aan het Y zeer veel geleeden. De Heeren van Assendelft zyn al van den jaare 1265 bekend; doch worden tot op Baarthout van Assendelft, die, in den jaare 1444, overleedt, Ambagtsheeren genoemd (g). Deeze Heer Baarthout verkreeg door zyn eerste Huwlyk, met Natalia, Bastaarddogter van Hertog Albrecht van Beieren, de Vrye Heerlykheid (h). Hy stierf zonder Kinderen en liet de Heerlykheid na aan zynen Broeder, den Heere Dirk van Assendelft, wiens Zoon Gerrit, die ook Heer van Heemskerk was, hem opvolgde. Sedert dien tyd heeft Assendelft dezelfde Opvolging gehad, welke wy van Heemskerk hebben aangetekend. De Vrye Heerlykheid wordt tegenwoordig in Vrugtgebruik bezeten by Vrouwe Kornelia Maria Bors van Waveren, Weduwe van den Heere Jean Deutz, Vryheer van Assendelft en Assumburg, Ambagtsheere van Heemskerk, Schepen der Stad Amsterdam: Zy stelt 'er den Baljuw met de Leenmannen aan, die de Hooge Vierschaar spannen, als mede den Schout en vyf Schepenen, die de Civile Regtbank uitmaaken, benevens den Sekretaris. De Sche-

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Assendelft.*

(g) *Goudh.* I. D. bl. 149.

(h) *Uit Medegedeelde Berigten uit den Huize van Assendelft.*

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Assendelft.*

pens bekleeden ook het Ampt van Burgemeesteren en neemen aldus de Dorpszaaken waar; doch pleegen in gewigtige zaaken raad met de Vroedschappen, die zestien in getal zyn. Zy worden insgelyks door de Vrouwe of den Heer in der tyd, voor hun gansche leeven, verkooren. Onder andere Heerlyke Regten behoort aan den Heere een derde Gedeelte in de Visschery van de Wyker-Meer, die aan de Ingezetenen door hem by Voorregt is toegestaan; waar voor zy verpligt zyn de Zalm of Steur, die hier in gevangen wordt op den Huize Assumburg te brengen.

Dyksbestier.

De geheele Ban van Assendelft wordt omringt door drie Dyken, die malkander omvangen. Deeze zyn de Zeedyk langs het Y, de Klam- of Scheidingdyk tusschen de Bannen van Assendelft en Krommenie en den Twischdyk, weleer gelegen aan een Water de Twisk geheeten, doch nu aan de Naauwernasche Vaart. Deeze Bedyking strekt zig uit ter Langte van 6921 Roeden, en was voorheenen veel langer. Doch de Doorbraak in den jaare 1717, op zeven plaatsen in den Assendelver- en twee in den Sint Aagten-Dyk, gaf gelegenheid om de Overdyking te maaken, waar van wy onder Heemskerk gesproken hebben (i). Hier door is de Assendelver Dyk wel 900 Roeden verkort. Ter zelfder tyd, werdt 'er aan het Zuideinde van Assendelft een Inlaagdyk gemaakt, waar door 22 Morgen zyn buiten gedykt geworden, en de Dyk hier door 100 Roeden verkort. De Buitengedykte Polder wordt Buiten-Huizen genoemd. Het Dyksbe-

(i) Bladz. 232.

bestier, bestaande in het dryven van den Schouw, onder het opzigt van de Super-Intendenten van Drechterland, hebben wy onder Krommenie en Krommeniedyk gemeld (k); waar by wy noch alleen te voegen hebben dat de drie Heemraaden van Assendelft, benevens den Dykgraaf, den Penningmeester tevens Sekretaris en den Bode, door den Vryheer van Assendelft worden aangesteld.

BALJUWSCHAP VAN BLOIS. *Assendelft.*

(k) Bladz.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Beschryving van het BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN; *en van de* VRYE HEERLYKHEDEN BAKKUM, WIMMENUM, BERGEN, PETTEN, *met het* HOOGHEEMRAADSCHAP *van den* HONDSBOSSCHE, *als mede van de* VRYE HEERLYKHEID KALANS OOGE *en van het* BALJUWSCHAP *van de* HELDER *en* HUISDUINEN.

Wy gaan over tot de Beschryving van de Egmonden, en eenige Vrye Heerlykheden meest al ten Noorden derzelven gelegen; naamlyk, Bakkum, Wimmenum, Bergen, Petten en Kalans Ooge. Onder deezen zyn sommigen enkel voorzien van Gehugten, en andere hebben Kerkdorpen, waar van de Predikanten alle Leden zyn van de Klassis van Alkmaar.

Onder 't BALJUWSCHAP van de EGMONDEN behooren EGMOND of EGMOND BINNEN, EGMOND OP DEN HOEF en EGMOND OP ZEE. Onder dezelve behoort ook ten aanzien van het Hooge Regtsgebied de EGMONDER MEER. Deeze Landstreeken paalen te samen in het Noorden, met de Egmonder-Meer; aan Wimme-

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN.

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN.

menum en Bergen, ten Zuidoosten met Egmond aan het Grondgebied der Stad Alkmaar, ten Oosten aan Heiloo, ten Zuiden aan Bakkum en ten Westen aan de Noordzee. Een der Egmonden, waar uit de algemeene Naam is voortgevloeid, heeft dien vermoedelyk gekreegen naar een Watertje, *Eg* of *Heg*, 't welk hier van ouds, uit de Duinen vloeide. Ook tekenen oude Kronykschryvers aan, dat het Dorp Egmond-binnen eertyds de *Hegge* plagt te heeten (a).

(a) *Kl. Kolyn.* bl. 256.

De Heerlykheid van Egmond hoewel van ouds een Vrye Heerlykheid, is, sedert dezelve weder in den Boezem van den Staat geraakte, niet verder dan als Ambagtsheerlykheid weder uitgegeven. Zy heeft, van ouds, den Adelyken Huize van Egmond toegekomen, en werdt, in den jaare 1486, door Keizer Maximiliaan tot een Graafschap verheeven, met Bakkum, Huisduinen, Petten, Warmenhuizen, Haringkarspel en Oudkarspel (b). Lamoraal, vierde Graaf van Egmond, in den jaare 1568, te Brussel onthalsd, en deszelfs Goederen verbeurd verklaard zynde, kwam zyn Zoon Filips, eerst na den Gendschen Vrede, in 't bezit van 't Graafschap. en liet het, merkelyk belast met schulden, zynen Broeder Lamoraal na, in den jaare 1590. Dees woonde, van den jaare 1595, tot den jaare 1605, te Egmond, doch trok toen, geenen kans ziende om zig uit zyne schulden te redden, naar Vrankryk. Het Graafschap Egmond werdt, sedert, door de Staaten van Holland, gekogt in den jaare 1607, en bleef verknogt met de Graaflykheids Domeinen, tot den jaare 1722, wanneer het Slot, met de Leenen, en ande-

(b) *Diploma Vide ap. Bockenb. Dynast. Egmond.* p. 147.

de-

dere Geregtigheden, daar toe behoorende, voor Elfduizend Guldens verkogt werdt, aan den Heere Gerard van Egmond van der Nyenburg, gesprooten uit Gerrit van Egmond tot der Nyenburg, dien Willem van Egmond, Heer van Yſſelſtein en Leerdam, en Broeder van Arnoud Hertog van Gelder, in een heimelyk Huwelyk, by Margareet, Dogter van Everard, Heer van Hoogtwoude en Eerſtwoude en Baſtaardzoon van Willem van Beieren, verwekt hadt. Deeze Heer Gerrit en zyn Nageſlagt hebben den Bynaam *Nyenburg* gevoerd naar het Slot en de Landen van Nyenburg of Nieuwburg, die hem werden aanbedeeld. Van het Slot ziet men noch een gering Overblyfſel, naby Ouddorp. Doch de Naam van Nieuwburg wordt bewaard in de Luſtplaats en Plantaadje in de Banne van Heiloo, van welke wy boven reeds gewaagd hebben (c). Heer Gerard van Egmond van der Nyenburg kogt, ten zelfden tyde, in den jaare 1722, de Ambagtsheerlykheid van Egmond Binnen, Rynegom, Egmond op den Hoef en Egmond op Zee, met de Duinen voor Vierentzeſtigduizend Vyfhonderd Guldens. Zyne Zuſter Vrouwe Maria van Egmond van der Nyenburg, Douariere van Heere Dirk van Egmond van der Nyenburg, Vryvrouwe van Petten enz. bezat de Heerlykheid na zyn overlyden, en liet ze in den jaare 1741 by Erfmaaking na aan haaren overleedenen Mans Broeder, Jonkheer Joan Egidius van Egmond van der Nyenburg. Sedert is de Heer Mr. Kornelis van Foreeſt, Heer van Schoorl en Kamp, Burgemeeſter en Raad der Stad Hoorn

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN.

(c) Bladz. 229.

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN.

Hoorn, Bezitter der Ambagtsheerlykheid van de Egmonden geworden.

De Staaten van Holland en Westvriesland hebben de Hooge Heerlykheid of het Hooge Regtsgebied over de Egmonden in den Boezem van den Staat behouden, en stellen 'er den Baljuw over aan. De Egmonden maaken zoowel in het Crimineel als in het Civiel twee Jurisdictien uit, die doorgaans Beide de Egmonden genoemd worden. Een der twee Jurisdictien bestaat uit Egmond Binnen, Rynegom en Egmond op den Hoef, welker samengevoegde Vierschaar en Regtbank nimmer gescheiden mogen worden. De andere Jurisdictie is Egmond op Zee. De eerste deezer Crimineele Vierschaaren werdt voor deezen gespannen in een gemeen Raadhuis te Egmond Binnen, doch nu op het Stadhuis te Alkmaar en bestaat uit den Baljuw en zeven Leenmannen, en een Sekretaris, die door de Staaten wordt aangesteld. Dezelfde Baljuw en Leenmannen spannen ook de Hooge Vierschaar te Egmond op Zee, met denzelfden Sekretaris.

Egmond Binnen.

EGMOND of EGMOND-BINNEN, het Zuidelykste deezer Landstreeken is een overoud Dorp, anderhalf Uur van Alkmaar gelegen. Het is zyn Opkomst verschuldigd aan de Abtdye, welke 'er al in de tiende Eeuw of vroeger gestigt en eertyds voor Nonnen, naderhand voor Benediktyner Monniken geschikt werdt. In dit Klooster werden de Oude Geschiedschriften deezer Landen opgesteld en bewaard. Men hadt 'er eene schoone Boekery, die zoo wel als de

de Abtdy zelve, in den jaare 1567, door het Krygsvolk des Heeren van Brederode (d), en niet door de Spanjaarden, als sommigen, ten onregte, geschreeven hebben, verbrand en vernield werdt. Men ziet noch eenige Overblyffels van dit Gebouw, benevens de Parochie- of Buurkerk, welke met een ouderwetschen spitsen Tooren voorzien, in den jaare 1164, gestigt werdt naast de Abtdy, die met twee Toorens praalde, waar van de eene noch geheel en de andere, op de helft na overig is. Deeze Toorens zyn zeer dik en van ongemeen grooten Duifsteen opgemetseld. Een derzelven verstrekt nog voor het Gevangenhuis der Egmonden: alzoo de Heeren der Egmonden oordeelden dat het Slot op den Hoef te luisterryk was geweest om tot een Kerker of Gevangenhuis te strekken. De gemelde Buurkerk is thans voor het grootste gedeelte vervallen, ten aanzien van het Gebouw, 't welk tusschen den Tooren en het Koor staat. Dit laatste wordt tegenwoordig alleen tot den Godsdienst gebruikt, en Egmond Binnen door denzelfden Predikant als Egmond op den Hoef bediend. Te Egmond Binnen aan het Duin zyn twee Linnenbleekeryen, en noch een tusschen Egmond op den Hoef en Rynegom, die door het helder Duinwater zeer bekwaam geagt worden om ruwe Linnens te bleeken.

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN. *Egmond Binnen.*

(d) *Meteren.* II. B. fo. 46. a.

EGMOND OP DEN HOEF, samengevoegd met de Buurt *Rynegom*, gemeenlyk *Rinnegom* geheeten, legt, ten aanzien van het eerste, een klein half Uur gaans ten Noorden van Egmond Binnen, en vyf vierendeel Uurs

Egmond op den Hoef.

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN.

Egmond op den Hoef.

van Alkmaar. Hier ziet men de Overblyfsels noch van het Adelyk Slot der Heeren van Egmond, het welk aangevangen werdt te bouwen omtrent den jaare 1080, en eerst in den jaare 1307 voltrokken (e), dewyl het verscheidene rampen in dien tusschentyd onderging. Ook bleef het toen niet lang in dien luister, maar werdt in den jaare 1315, door de Vriezen verbrand; naderhand is het echter herbouwd door Heer Jan den I. Toen de Geldersche Vriezen, in den jaare 1517, het Dorp in de assche leiden, werdt het door den dapperen tegenweer van Jan van Wassenaar, die dit Slot verdedigde, voor den brand bewaard. Het werdt, in den jaare 1574, op bevel van Sonoy verbrand, op dat 'er de Spanjaards niet in nestelen zouden. Sedert is het in zyne Puinhoopen en vervallen Overblyffels gebleeven, zoo dat 'er, in den jaare 1740, niets ordentlyks aan was dan een vierkante Tooren, waar in de Klok en het Uurwerk is, benevens de Voorpoort en vierkanten Kelder, die tot een Gevangenis gebruikt werdt; eer men deeze naar de Abtdy overbragt. Jonkheer Joan Egidius van Egmond van der Nyenburg heeft, in den jaare 1744, twee vervallen Toorens laaten opmetselen en met Spitsen laaten dekken, waar op Wintveeren geplaatst zyn. Naast het Kasteel staat de Kerk, die door last van de Staaten van Holland gestigt werdt, in den jaare 1633, op dezelfde plaats, daar de voorgaande Kerk of Kapelle gestaan heeft. In den Voorgevel der Kerk staat met oude Duitsche Letters het Jaartal 1431. Het is een Kruiskerk met een sierlyk door-

lug-

(e) *Bokkenberg.*

lugtig Toorentje voorzien. In deszelfs Koor leggen, op een houten Ledekantje, van onder met Koper loofwerk en den Naam van het Hoog Adelyke Geslagt voorzien, de twee Koperen levensgroote Afbeeldsels van Jan, eersten Graave van Egmond, en van Magdelena van Waardenburg, zyne Huisvrouwe. De Tombe, waar toe deeze Beelden behoord hebben, werdt met de Kerk, door Sonois Soldaten verwoest; de Beelden met hunne verdere sieraden daar afgerukt en in een naby gelegen Sloot in den Sammer Polder gesmeeten. Veel jaaren laater heeft men dezelve opgevischt, en ter gedagtenisse wederom in deeze Kerk gebragt. In deeze Kerk is ook een Tombeplaat in een Marmeren rand opgerigt ter gedagtenisse van den Heere Mr. Nikolaas Witsen, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, die hier, in den jaare 1717, begraaven werdt. De Gelegenheid van Egmond op den Hoef is zeer vermaaklyk, en men toont noch, naby het verwoeste Kasteel, de Woonplaats, alwaar de berugte Filosoof Descartes eenige jaaren lang zyn verblyfplaats gehouden heeft. Te Egmond op den Hoef is een vermaarde Papiermolen, waar in van het beste soort van Papier gemaakt wordt. Het is tegenwoordig boven al ander kennelyk door het Merk van L V G of L V Gerrevink, den Eigenaar deezer Molen. De Buurt *Rynegom* legt omtrent half wegen tusschen Egmond op den Hoef en Egmond Binnen, een vierendeel Uur gaans van ieder der Dorpen af. Zy bestaat tegenwoordig uit vyftien Huizen. Egmond Binnen, Rynegom en Egmond op den Hoef, gelyk zy ten aanzien van het

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN.

Egmond op den Hoef.

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN. *Egmond op den Hoef.*

Hooge Regtsgebied onafscheidbaar zyn; hebben ook een zelfde Regtbank in 't Civiel, bestaande in den Schout en vyf Schepens, twee uit Egmond Binnen, twee uit Egmond op den Hoef en een uit Rynegom, en een Sekretaris, die, door den Ambagtsheer wordt aangesteld, gelyk mede de Bode. Noch zyn 'er twee Burgemeesters, een te Egmond Binnen en een op den Hoef. Op ieder deezer twee Plaatsen is ook een Armenvoogd en een Kerkmeester. Rynegom heeft ook een Kerkmeester. De Predikant, wordt volgens Resolutie van Hunne Edele Gr. Mogenden van den 8 April des jaars 1734, goed- of afgekeurd door den Heere en de Regenten. In de Quohieren der Verponding worden voor Egmond Binnen en Egmond op den Hoef 1176 Morgen 490 Roeden Lands (f) aangetekend. Volgens Medegedeelde Berigten zyn 'er onder de Jurisdictie van Egmond Binnen, Rynegom en op den Hoef 1137 Morgen, 489 Roeden. In 't jaar 1632, werden 'er uit deeze Jurisdictie 184 Huizen en in 't jaar 1732, 216 Huizen en 2 Molens in de Lysten der Verpondingen gebragt. Dit Getal werdt hier ook, in den jaare 1749, gevonden.

(f) *Kron. van Medenbl.* bl. 179.

Egmond op Zee.

EGMOND OP ZEE, een klein half Uur gaans bewesten Egmond op den Hoef gelegen, en zeven vierendeel Uurs West-Zuidwest van Alkmaar, is ook een oud, maar aanzienlyk Zeedorp. Men wil dat Heer Walger van Egmond, die, in den jaare 1036, overleedt, den eersten aanleg van Egmond op Zee begonnen heeft, door het bouwen van tien Huizen, welke hy door eenige verarmde

armde Buuren, om niet, liet bewoonen, en hy verooorloofde hun vry te visschen, mids gevende den Tienden Visch aan de Abtdy; 't welk, by de verdere opkomst van 't Dorp, den Kloosterlingen het geheele jaar door van Visch voorzag. Naderhand stigtte Walger hier een Kapel, aan Sint Agniet toegewyd (g). Voor het Dorp, 't welk verscheiden Straaten heeft, werden in den jaare 1632, 213 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt, en in den jaare 1732, was het Getal op 257 Huizen vermeerderd; 't welk, in den jaare 1749, weder op 248 Huizen verminderd is. Hier is een Raadhuis, een Weeshuis en een Gasthuis. De Kerk, welke hier, na de bovengemelde Kapelle, gebouwd werdt, plagt een fraai Gestigt te zyn; hoewel in de laatste tyden merkelyk vervallen, en werdt 'er het middelste gedeelte alleen van gebruikt. Door de zwaare Stormen en hoogen Zeevloed, heeft dit Gebouw zoo veel geleeden, dat het tegenwoordig voor 't grootste gedeelte in Zee legt. In den jaare 1717, tusschen den 24 en 25 December, werdt de Tooren, die weleer in 't midden van 't Dorp stondt, aan den Zeekant voor een groot gedeelte door een ongemeenen Watervloed, ondergraaven; doch door het aanleggen van Ryswerk tegen het nederstorten behouden. Op den 24 November des jaars 1741, zwol de Zee zoo hoog, dat zy met een enkelen Vloed, 22 Voet gronds van het Dorp wegnam, en drie dagen laater op den 27 derzelfde Maand, werdt 'er, door geen minder Vloed, die het Dorp, geduurende den vreeslyken Storm uit den

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN. *Egmond op Zee.*

(g) *Bockenb. Dynast. Egmond.* p. 6.

BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN. *Egmond op Zee.*

den Noordweſten, verzeld met Donder en Bliksem overkwam, wederom 22 Voet van de Duinen afgeſpoeld. Hier door ſtortte een groot deel van den Tooren, aan de Weſtzyde, neder: Het overig gedeelte viel, op den 7 February des jaars 1743, om verre. Deeze Tooren was een dik zwaar Gebouw en van eene hoogte om voor een Baak in Zee te dienen. In de Kerk werdt noch tot in den jaare 1745 in de Lente gepredikt, ſedert zyn de Godsdienſtige Vergaderingen op den Zolder van het Gaſthuis gehouden; tot dat men in het jaar 1749, een nieuwe Kerk aan het begin van 't Dorp zoo ver van Zee als mooglyk was gebouwd hadt. Het is een net ſteenen Gebouw met een klein Spitsje en voor 6500 Guldens aanbeſteed. Om het miſſen van 't Gezigt in Zee op deezen Tooren eenigszins te vergoeden, is 'er in den jaare 1744, eenige Roeden meer Zuidweſtwaard, op een van de Duinen een groote Kaap geſteld, welke voor 2500 Gulden is aangenomen. By het inſtorten van den Tooren was ook de Zydmuur van de Herberg de vergulde Wagen geheel weggeſpoeld, zoo dat de Bedſteden over het Strand hingen. Een ander Huisje agter de Herberg was insgelyks ingeſtort. Het Duin hadt de gedaante van een regt afgeſtoken Dyk. De Hooge Vierſchaar van Egmond op Zee wordt hier op het Raadhuis geſpannen, gelyk mede de Laage Regtbank, waar in de Schout, die te gelyk Sekretaris is, met vyf Schepenen te regt zit. Deeze Schout heeft hier zyn Woonplaats en hy wordt door den Heere aangeſteld. Voorts zyn 'er ook twee Burgemeeſters, drie Gaſthuisvaders, drie Armenvoogden, drie Kerkmee-

meesters, drie Exuemeesters en vier Affla- gers van den Visch. Volgens onze laatste ingekomene Berigten varen 'er van Egmond op Zee 38 Visschers Schuiten, die ieder vyf Man en een Jongen voeren, 't welk 228 Persoonen uitmaakt; ook zouden 'er noch Viermaal zoo veel Vrouwen en Kinderen gevonden worden. BALJUWSCHAP VAN DE EGMONDEN. *Egmond op Zee.*

De EGMONDER MEER, een half Uur ten Westen van Alkmaar gelegen, is een Bedyking van 480 Morgen, 58 Roeden Lands, volgens de begrooting in de Quohieren der Verponding; met 22 Huizen, volgens de Lyst van den jaare 1732, en die van den jaare 1749. Doch volgens een nadere Opgaave zouden 'er maar 18 Huizen gevonden worden. In den jaare 1632, werdt 'er maar 1 Huis in de Lyst der Verponding gebragt. Het bedyken en droogmaaken van deeze Meer werdt aangevangen, in den jaare 1556, volgens Oktrooi, door de Hertoginne van Parma, aan den Graave Lamoraal van Egmond verleend. Zy behoort onder het Hooge Regtsgebied van het Baljuwschap der Egmonden; ook stelt 'er de Heer van Egmond een Dykgraaf over aan; doch de Ambagtsheerlykheid behoort aan de Ingelanden. Egmonder Meer.

BAKKUM, de naaste Vrye Heerlykheid aan het Baljuwschap van Kennemerland, legt ten Noorden aan Egmond Binnen, ten Oosten aan Heiloo, ten Zuiden aan Kastrikum en ten Westen met de Duinen aan de Noordzee. Het heeft volgens de Quohieren der Verponding 382 Morgen, 62 en een halve Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er Bakkum.

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Baccum.*

'er uit Bakkum 25, of volgens anderen 15 Huizen in de Lyst der Verponding gebragt, en in 't jaar 1723, meldt de Lyst van 24 Huizen, die hier ook tot in den jaare 1749 gebleeven zyn. Het is al, omtrent den jaare 980, bekend geweest. De Kapel hier voor verscheiden Eeuwen gestigt, is noch in wezen en wordt tegenwoordig voor een Regthuis gebruikt. De Regeering bestaat 'er uit een Baljuw, een Schout, die te gelyk Sekretaris is, en vyf Schepenen. De Heeren van der Mylen zyn eertyds Vryheeren van Bakkum geweest. Thans behoort deeze Vrye Heerlykheid aan den Heere Mr. Nikolaas Geelvink, Heere van Kastrikum enz.

Wimmenum.

WIMMENUM is eene Vrye Heerlykheid, die geen groote Uitgestrektheid heeft. Zy legt tusschen Bergen ten Noorden en de Egmonder Meer ten Zuiden. In de Quohieren der Verponding staan 'er 242 Morgen, 257 Roeden Lands voor aangetekend, en, in de Oude Lyst van den jaare 1632, waren 'er 28 Huizen, die in de Lyst van den jaare 1732, op 24 zyn verminderd, welk Getal hier ook, in den jaare 1749, gevonden werdt. Hier is geen Kerk, doch men heeft 'er noch een Oude Kapel, weleer aan Kosmus en Damianus gewyd, voor welke de Roomschgezinden veel agting betoonen. Zy wordt thans tot een School gebruikt. De Heer Jan Six, Zoon van den Heere Mr. Jan Six, Heere van Hillegom en Vromade, die in den jaare 1750 overleedt, is Vryheer van Wimmenum. Hy stelt 'er den Baljuw, die te gelyk Schout is, en den Sekretaris aan.

BER-

Bergen is een zeer aanzienlyke Vrye Heerlykheid in Kennemerland. Zy legt ten Noorden aan de Bannen van Schoorl, Warmenhuizen en Oud-Karspel; ten Oosten aan Koedyk; ten Zuidoosten tot digt onder de Stad Alkmaar; ten Zuiden aan de Egmonder Meer en een gedeelte van Wimmenum en ten Westen met de Duinen aan de Noordzee. Zy bestaat uit vier Gehugten of Schependommen, Oudburg, Zaanegeest, Oostdorp en Westdorp, onder het welk ook begreepen is het Noorder gedeelte van Wimmenum, het Woud genaamd en de Bergermeer; doch alle deezen staan onder een zelfde Regeering en worden onder den gemeenen Naam van Bergen begreepen, 't welk, volgens eene Handvest van Hertog Albrecht van den jaare 1401, tot Kennemerland behoort. De Berger-Ban is van groote Uitgestrektheid en vervat, aan Zaai- en Weiland, Bosschen en Duinen, omtrent Vierduizend Morgen; doch de Landeryen, die men in de Quohieren der Verponding gemeld vindt, maaken zoo veel Morgen niet uit, om dat hier in de Duinen en Wildernissen niet begreepen zyn. Voor Bergen zyn aangetekend 1637 Morgen, 4 Roeden; en voor de Bergermeer 663 Morgen, 554 Roeden. Bergen is, sedert eene Eeuw, eenigszins in getal van Huizen toegenomen: in 't jaar 1632, werden 'er 126, en in 't jaar 1732, 154 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verpondingen gebragt. In den jaare 1749, waren 'er 148 Huizen en 1 Molen. In de Bergermeer, waren in den jaare 1632, maar 9, en in 1732 en 1749, 16 Huizen.

Vrye Heerlykheden aan Kennemerland. Bergen.

Om-

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Bergen.*

Omtrent het Dorp schynt de Ryn eertyds een Uitwatering gehad te hebben. Immers Melis Stoke gewaagt, in het Leeven van Graaf Arnoud, omtrent den jaare 980, van *Bergen bi Westen Rine* (h). De Kerk van Bergen, van ouds een groot en schoon Gebouw, met een hoogen Tooren en Orgel versierd geweest, verviel kragtig door den Brand in den jaare 1574. Het Koor, waar op een sierlyk agtkant Toorentje staat, werdt in den jaare 1599 weder opgebouwd, en hier in wordt tegenwoordig de Godsdienst verrigt. De Heeren van Bergen hebben 'er een Grafkelder, met een fraai Hek van de Kerk afgeschooten. Behalven deeze Kerk waren hier voorheen twee byzondere Kapellen, waar van de eene tot een Schoolhuis bekwaam gemaakt is: de andere is geheel afgebroken; doch de Grond en Overblyfsels worden door de Roomschgezinden in veel eerbied gehouden. Zy hebben hier ook een Statie, waar van het Kerkhuis in Oostdorp staat. Omtrent Bergen munt uit het vermaaklyk *Berger-Bosch* of *Woud*: als mede het *Rampenbosch*. In het eerste staat het schoon, nieuw Heerenhuis van Bergen, het welk bestaat uit twee Zydvleugels en een fraaien steenen Opgang, met Poort en Brug voorzien. In het Rampenbosch, 't welk, reeds in de Zestiende Eeuwe, den Huize van Ramp toebehoord heeft, en in den jaare 1738, door den tegenwoordigen Heere van Bergen van den Heere Gysbert Ramp gekogt werdt, staat mede een Heerenhuis, 't welk de gedaante van een oud Slot heeft, met eenen hoogen vierkanten Tooren, leggende

ronds-

(h) *M. Stoke* bl. 21.

rondsom in een Vyver tegen de Duinen aan. De Vrye Heerlykheid van Bergen is bezeten door verscheiden aanzienlyke in- en uitheemsche Geslagten by Opvolging. Zy was, tot in den jaare 1428, maar een Ambagtsheerlykheid, wanneer Vrouw Jakoba van Beieren dezelve als een Vrye Heerlykheid vergunde aan Floris van Haamstede, die ze toen bezat. Thans is de Heer Willem Adriaan, Graaf van Nassau-Bergen, Vryheer deezer Heerlykheid. De Baljuw spant hier de Hooge Vierschaar met zeven Leenmannen: hy is ook Houtvester en oeffent het Jagtgeregt met Meestersknaapen. De Schout zit met agt Schepenen te regt. Voorts zyn 'er twee Burgemeesteren, die twee uit de voornaamste Inwooners verkiezen, welke hun in de bestieringe van de gemeene zaaken tot Raadsluiden verstrekken, en Achtsmannen genoemd worden. De Schout is ook Dykgraaf van de Bergermeer. Die van Bergen waren van ouds vry van de Graaflykheids Tollen, welk Voorregt door zekere agteloosheid verwaarloosd geworden was, doch, in den jaare 1655, werdt het hun, door de Staaten van Holland en Westvriesland weder vergund.

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND.

Bergen.

PETTEN legt ten Oosten aan de Zyp, ten Westen aan de Noordzee, en ten Zuiden aan de Ban van Hargen. Het heeft geene groote Uitgestrektheid, zynde in de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, voor het zelve, met *Nollemeerbân*, een drooggemaakte Meer, onder Petten behoorende, 214 Morgen, 200 Roeden Lands aangetekend. In dien tyd werden 'er voor beide

Petten.

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Petten.*

171 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt, en in den jaare 1732, 122 Huizen en 1 Koorenmolen: ook is 'er een Watermolen, die de Landen van den Pettemer Polder droog houdt. Het Getal der Huizen is hier, in den jaare 1749, tot op 114 Huizen verminderd. Petten is zeer oud, en al in de Schriften der Elfde Eeuwe en vroeger bekend. Men wil dat Bisschop Willibrord, die in het laatste der Zevende Eeuw leefde, hier een Kerk zou gestigt hebben (i). Het Oude Petten, met de Kerk, is in den jaare 1421, door eenen vreesselyken Watervloed, meest vernield. Men verplaatste toen de Kerk en het Dorp meer Landwaards in; 't welk naderhand meermaal geschied is. De Kerk werdt in den aanvang deezer Eeuwe afgebroken, en de tegenwoordige, welke reeds voor de Vierde Kerk van het Dorp bekend is, in den jaare 1704 volbouwd. Zy heeft Negenduizend Guldens gekost. Petten neemt door de zwaare Vloeden van tyd tot tyd af. In den jaare 1745, zyn 'er, ter gelegenheid van het binnenwaards brengen van de Zeeweering, Vyftig Huizen, gelyk ook het Raadhuis afgebroken. De Vrouw van Petten, nu noch in leeven, liet toen, voor Zesduizend Guldens aan Huizen bouwen om de onvermogende te hulp te komen. Het Dorp is verdeeld in *Oud* en *Nieuw Petten* of *Haazen-Polder*. Deeze Polder legt buiten den Zypdyk, doch behoort ten aanzien van het Regtsgebied onder de Zyp, hoewel ten opzigte van het Kerkelyk onder Petten. Behalven het bestaan van veele der Ingezetenen, die ten Haring, op Groen-

(i) *Johannes a Leydis* Lib. II. Cap. 23.

Groenland, ter Koopvaardy en voor Lootſen vaaren, beſtaat de Hoofdneering van Petten in de Viſſchery van verſchen Viſch, die, alvorens te vervoeren, hier moet afgeſlaagen worden, en waar voor een Veertigſte Penning betaald wordt, ten behoeve van de Kerk, Paſtory en Koſtery, en noch een Veertigſte Penning, uit welken het Vuurbaaken onderhouden wordt en die tevens tot eene Aſſurantie-Kas dient voor de Viſſchersſchuiten, welke verongelukken of voor het Volk, dat door den vyand genomen wordt. Deeze Aſſurantie-Kas wordt geregeerd door drie Stuurlieden van Zeeſchuiten, die een jaar lang hier over 't Bewind hebben, 't welk by Beurten tot anderen overgaat: by buitengewoone voorvallen, hebben 'er alle de Stuurluiden, gelyk men hier de Schippers noemt, en de Deelgenooten der Reederyen in te zeggen. In Nieuw Petten is een Gemeenlandshuis voor de Heeren van den Hondsboſſche, 't welk, in den jaare Zeſtienhonderd en Agtentwintig geſtigt, en vry aanzienlyk is. Omtrent Petten heeft, volgens zeer waarſchynlyke Gevoelens, weleer een Uitwatering of Zeegat geweeſt; doch dat de *Kinhem*, en veel minder noch de Ryn, gelyk ſommige vertellen, hier een Uitvloed gehad zoude hebben, is ons niet gebleeken: doch deeze is in het begin der Vyftiende Eeuwe reeds geſtopt. In de voorgaande Eeuwe, omtrent den jaare 1642, zyn 'er Voorſlagen gedaan om hier wederom een Uitwatering in de Noordzee te maaken. De Bevindingen omtrent de mooglykheid deezer Onderneemingen komen ons zeer tegenſtrydig voor. Op

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Petten.*

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Petten.*

den eersten January des jaars 1642, werdt 'er door den Baljuw en Regenten van Petten getuigd, dat zy, by Nieuwe Maan en Springvloed, Peil genomen hadden van 't Schermer-Water, 't welk de Boezem is, waar op de Polders uitmaalen, als mede van 't Zeewater ten halven Ebbe. Dit Schermer-Water hadden zy bevonden 16 Duimen, Houtmaat, hooger dan het Zeewater, en daarenboven dat het Zeewater noch wel 2 Voeten beneden die 16 Duimen viel, schoon het Zeewater, des morgens, wel 10 Voeten hoog gevloeid was. In het tegendeel werdt 'er, door den bekenden Jan Adriaansz Leegwater, in den jaare 1649, Meeting gedaan van 't verschil van 't Binnenwater en van 't Zeewater by Petten, en bevonden dat het hoogste Schermer-Water 3 Voeten en 8 Duimen laager was dan het laagste Zeewater. Of op deeze Bevinding de Voorslag eener Uitwatering by Petten, is afgekeurd, weeten wy niet: maar het is zeker, dat 'er, in den jaare 1651, besłooten werdt van deeze Onderneeming af te zien. De Heerlykheid van Petten met Nollemeerban werdt in den jaare 1691, voor Vyftienduizend Guldens, verkogt aan den Heere Gerard van Egmond van der Nyenburg, en werdt tot op het afsterven van Maria van Egmond van der Nyenburg, de laatste zyner Nazaaten, tot in den jaare 1742, in zyn Geslagt bezeten, wanneer de Heerlykheid door Erfenisse kwam aan den Heer Mr. Nanning van Foreest, Burgemeester en Raad der Stad Hoorn, wiens Weduwe dezelve tegenwoordig bezit. De Regeering bestaat 'er uit den Baljuw, die ook Schout

Schout is, zeven Schepenen, die beide in 't Crimineel en Civiel te regt zitten, twee Burgemeesters, zestien Vroedschappen met een Sekretaris. De Baljuw is ook Dykgraaf en bestiert de Polderzaaken met drie Poldermeesters en twee Schepenen, benevens den Sekretaris. VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Petten.*

Het Zeestrand omtrent Petten, veel van de hooge Vloeden met Westelyke en Noordwestelyke Stormen te lyden hebbende, heeft men al in den jaare 1413, bezuiden Petten, eene Zeeweering van Paalwerk beginnen te maaken, die den Naam van HONDSBOSSCHE kreeg. Wat de Reden van deeze Benaaming zy is zeer onzeker, en de gedagten dat de menigte der Paalen, die hier een Bosch verbeeld hebben, waar op de Zee als raazende en bassende Honden, haar geweld oeffende, zweemen meer naar een al te weelige Digtader dan naar een geregelde Afleiding om eene zaak haaren Naam te geeven. Deeze Zeeweering bestondt uit drie ryen diep ingehyde zwaare Eiken Paalen aan elkander verbonden, waar tusschen veele zwaare Keisteenen geworpen lagen. Van dit Oude Dykwerk is tegenwoordig niets meer overig. Naderhand is het met verscheide Dykaadjen vermeerderd en bestaat tegenwoordig uit den zoogenaamden *Wakerdyk*, digtst aan 't Strand gelegen, strekkende van Petten tot aan het Kamperduin. Aan deezen Wakerdyk volgt de *Droomerdyk*, ten Zuiden aan den eerstgemelden gehegt en ten Noordoosten aan den Zypdyk en de Oude Hondsbosscher Vaart. Dieper Landwaards is de *Slaaperdyk*, loopende tusschen de Bannen van Hoogheemraadschap van den Hondsbossche.

HOOG-HEEM-RAAD-SCHAP VAN DEN HONDS-BOSSCHE.

Hargen en Groet, daar hy zyn begin neemt aan den Zypdyk en tot aan de Duinen van Hargen loopt. Het Behoud van een goed gedeelte van 't Noorderkwartier hangt van 't behoud deezer Dykaadje af; waarom men altoos, zoo voor het Paalwerk en den Wakerdyk, of eigenlyke *Hondsbosch*, als voor de Binnendykaadjen veel zorge gedraagen heeft. Al voor veele jaaren heeft men, in plaatse van het Paalwerk, den Wakerdyk merkelyk doen verzwaaren en verbreeden, en met eene vlakke schuinte naar den Zeekant afglooijende doen maaken, en deeze Buitenglooijing met Keisteenen bedekken. Hier door is deeze Zeeweering merkelyk verbeterd. Het grootste gedeelte van 't Noorderkwartier draagt tot het onderhoud der Dykaadjen van den Hondsbossche. Het Opzigt over dezelven staat aan een Kollegie van een Dykgraaf en zes Hoogheemraaden: Voorts zyn 'er vierentwintig Hoofd-Ingelanden, een Rentmeester en Sekretaris, en zes Waarschappen of Ontvangers der Ommeslagen. De DYKGRAAF wordt door 's Lands Staaten aangesteld. De HEEMRAADEN insgelyks, op eene Benoeming van een Drietal uit ieder Kavel, welks Heemraadsplaats open gevallen is. De WAARSCHAPPEN worden, één uit ieder Kavel, door Dykgraaf en Heemraaden aangesteld. De HOOFD-INGELANDEN worden aangesteld door en uit de zes Steden Haarlem, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, twee uit elke Stad, en uit de zes Kavels twee uit ieder Kavel. Deeze zes KAVELS zyn *Duinkavel*, vervattende de Plaatsen langs den Duinkant gelegen,

van

van Petten tot Velzen ingeslooten. *Water-land*, waar door niet het eigenlyk Waterland, maar de Bannen van Oost- en West-zaanen, Assendelft en Krommenie, Wormer en Jisp, en het Schermer-Eiland, benevens Oosthuizen en Etershem, verstaan worden: Voorts *Geestmer-Ambagt*, *Schager- en Niedorper-Kogge*, *de vier Noorder Koggen* en *Dregterland*. De Byeenkomsten van het Kollegie van den Hondsbossche worden, gewoonlyk, driemaal 's jaars gehouden, op het Gemeenlands Huis te Petten. In den jaare 1654, zyn 'er, by het Kollegie, eenige punten beraamd, die het Bestier der gemeene zaaken betreffen (l).

HOOG-HEEMRAADSCHAP VAN DEN HONDSBOSSCHE.

(l) *Chron. van Medenbl.* bl. 263.

De Vrye Heerlykheid KALANS-OOG legt ten Noorden van Petten, welke Dorpen 2200 Roeden van malkander gelegen zyn; ten Zuiden of Zuidwesten legt zy van Huisduinen, en heeft de Zype ten Oosten. Het tegenwoordig Kalans-Oog is onderscheiden van het Oud Kalans-Oog, ook wel blootelyk *Ooge* genaamd, van welks Stigter *Ogeus* de Kronykschrykers beuzelen. Het zou t'eeniger tyd een Dorp van 300 Huizen geweest zyn. In den Alderheiligen Vloed des jaars 1570, werdt het geheel van de Zee ingezwolgen, op de Kerk na, die echter merkelyk beschaadigd zynde, in 't jaar 1581, afgebroken werdt (m). De tegenwoordige Kerk werdt sedert meer binnenwaard gebouwd. By laag Water bespeurt men noch Doodkisten, beploegde Akkers, de Grondslagen der Kerke en andere Overblyfselen van het Oud Kalans-Oog (n). Onder Kalans-Oog behoort de Buurt Abbestee niet verre van het Dorp, en de Gorzing het Koegars, een stuk Wegs

Kalans-Oog.

(m) *Valkoogs Chron. van de Zype* bl. 23,69,70.

(n) *Chron. van Medenbl.* bl. 277.

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND.
Kalans-Oog.

Noordoostwaards van het Dorp gelegen; Men hadt dikwils ondervonden dat het Noordzee-Water, by Hoogen Vloed tusschen de Zyp en Huisduinen, over dit Koegars op de Westvriesche Dyken aanstortte, waarom men besloot, tegen het Koegars ten Westen, een Dyk te leggen, gelyk in den jaare 1610, geschied is (o). Sedert is deeze Dyk dermaate met Zand overstooven, dat hy hierom al voor lang den Naam van Zanddyk gekreegen heeft. Hier toe heeft het planten van Helm veel geholpen, hebbende nu veel gelykheid met den Duin. Deeze Dyk, die de Lengte van 2000 Roeden heeft, is dezelfde, waar door Huisduinen aan het vaste Land gehegt werdt. Volgens de Quohieren der Verpondingen zyn 'er in Kalans-Ooge en Abbestee 332 Morgen, 53 Roeden Lands. In 't jaar 1632, werden in deeze Heerlykheid 105, en in 't jaar 1732, maar 85 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt. In 't jaar 1749, waren 'er 84 Nommers. Men hadt in 't jaar 1707 noch 97 Huizen geteld. De Vrye Heerlykheid van Kalans-Oog, heeft weleer aan de Heeren van Brederode behoord, die deeze Heerlykheid met verscheide Voorregten hebben begiftigd. Henrik, de XXI. Heer van Brederode, in den jaare 1568, kinderloos overleeden, liet de Heerlykheid na aan zyn Gemaalin Amalia Graavinne van Nieuwenaar en Meurs, welke mede in den jaare 1600, zonder Kinderen stervende, by Uitersten Wil, dezelve gemaakt hadt aan haare Moeders Broeders Zoon Henrik Graaf van Schaumburg en Ghemen, na wiens overlyden Kalans-Ooge gekomen is aan zynen

(o) *Velius Chron. van Hoorn* bl. 539.

nen eenigen Zoon, Jodokus Hermanus, Graaf van Schaumburg, wiens Voogden de Heerlykheid hebben verkogt en, op den 15 of 25 February 1611, overgedraagen aan David Kolterman, Baljuw van Kennemerland, Filips Doublet, Ontvanger-Generaal der Vereenigde Nederlanden, Johan Kolterman, Raad en Rentmeester-Generaal van Kennemerland en Westvriesland en Albert de Veer, Ridder, Raad-Pensionaris van Amsterdam. Sedert heeft Kalans-Oog vier Heeren uit de afstammelingen der gemelde Heeren gehad, welke thans zyn Mr. Jan de Veer, Mr. Mattheus Willem van Valkenburg, Petrus Smeding, en Mr. Jakob Coren van der Mieden, als in Huwlyk hebbende Vrouwe Susanna Doublet. Deeze Heeren stellen hier aan een Baljuw, Dykgraaf, Houtvester, Schout, Sekretaris, vyf Leenmannen, die ook Meesterknaapen zyn, vyf Heemraaden, een Bode, en drie Strandvonders. De Civile Regeering bestaat uit den Schout, en zeven Schepenen, welke Schepenen twee jaar dienen en, door den Schout met de aanblyvende en afgaande Schepenen, worden verkooren. Op Kalans-Oog woonen eenige Kommandeurs op Groenland, Straat-Davis en andere Kusten, ook zyn hier verscheiden Lootsluiden. Veele Ingezetenen geneeren zig met het aankweeken van Rundvee en Schaapen, als mede met het maaken van Kaazen.

VRYE HEERLYKHEDEN AAN KENNEMERLAND. *Kalans-Oog.*

HUISDUINEN, 't welk met de HELDER, eertyds den Graaven van Egmond behoorde, en tegenwoordig een Baljuwschap is, waar van de Staaten van Holland en West-

Baljuwschap van Huisduinen en de Helder.

BALJUWSCHAP VAN HUISDUINEN EN DE HELDER.

Westvriesland het Hooge Regtsgebied hebben, was, oudtyds, een Eiland; doch werdt in den jaare 1610, door het maaken van den Zanddyk, die zig tot aan de Heerlykheid van Kalans-Oog uitstrekt, aan het Vaste Land gehegt, en is nu, door de gelegenheid van de Helder aan het Marsdiep, de uiterste Hoek van Noordholland. Ten Westen paalt dit Baljuwschap met Huisduinen aan de Noordzee, en ten Zuiden met Huisduinen aan Kalans-Oog. Ten Oosten van het zelve legt het *Koegars*, 't welk onder Kalans-Oog behoort en bestaat in bewassen Slib- en Zandgronden, die door veele Schaapen en Koeien beweid worden. Voor veele jaaren heeft men meermaal Ontwerpen gemaakt om het zelve te bedyken, doch de groote kosten en andere zwaarigheden hebben dit verhinderd; hoewel men rekent, dat, indien het zelve tot Wieringen en van daar aan de Oude Sluis was vastgehegt, deeze Polder omtrent of ruim Elfduizend Morgen Lands zou bedraagen. Voor Huisduinen en de Helder worden in de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, 418 Morgen, 251 en een half Roeden Lands aangetekend, met 230 Huizen, en de Lysten van den jaare 1732 en 1749 melden van 589 Huizen en één Molen. De Heerlykheid van Huisduinen en de Helder werdt, door een der Graaven van Egmond, verkogt aan den Heer Isaäk le Maire, wiens Nazaaten hier noch veele Landeryen en Duinmaaiery bezitten; doch de Heerlykheid werdt door de Graaflykheid van Holland genaast, waar uit het Regt der aanstellinge van den Baljuw

juw en de Verkiezing van Schepenen en andere Regenten is voortgevloeid. De Baljuw is tevens Schout, Dykgraaf en Bode, doch deeze laatste Bediening mag hy door een ander laaten waarneemen. De zeven Schepenen, die ook Heemraaden zyn, blyven twee jaar in Regeering; in het eene jaar worden 'er drie en in het volgende jaar vier veranderd uit een dubbel getal, 't welk door de afgaande Schepenen benoemd wordt. Zy plagten oudtyds, alle zeven af te gaan en niet langer dan een jaar te regeeren. De afgaande Schepenen benoemen ook een dubbel Getal, tot de Verkiezing van vier Kerkmeesters en vier Weesmeesters, waar van 'er op ieder Dorp twee woonen. Deeze doen jaarlyks Rekening aan Gekommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier; die den Sekretaris van Huisduinen en de Helder aanstellen.

BALJUWSCHAP VAN HUISDUINEN EN DE HELDER.

HUISDUINEN legt ten Zuidwesten van de Helder en was voorheenen een groot en vermaard Dorp, doch door het afneemen der Zeestranden is het kragtig verminderd. Het schynt al in de Negende Eeuw, onder den Naam van *Husiduna* bekend geweest te zyn (p). Tegenwoordig worden 'er 109 Huizen en omtrent 500 Persoonen, zoo jong als oud geteld. De Kerk is, in den jaare 1648, naar binnen verplaatst en staat thans weder niet ver van den Zeedyk. Op Huisduinen is een Oude-Mannen- en Vrouwenhuis, waar in het onderhoud derzelven door de Diakonie geschiedt. Tusschen Huisduinen en de Helder staat het Weeshuis, 't welk jaarlyks goede Inkomsten heeft uit de Visschery, 't Loots-

Huisduinen.

(p) *Heda* p. 65.

geld

BALJUWSCHAP VAN HUISDUINEN EN DE HELDER.

geld en andere middelen. Ten Zuiden van Huisduinen legt de bekende Hooge *Kykduin*, waar op een Vuurbaak ſtaat, op welke den meeſten tyd van 't jaar gevuurd wordt, ten dienſte der Schepen in de Noordzee.

Huisduinen.

De Helder.

De HELDER, waar van het aanbouwen in den jaare 1500 zyn begin genomen heeft, is ſedert door de Zeevloeden ſterk afgenomen, zoo dat de Kerk, in den jaare 1679, mede binnenwaards gezet is; doch na dien tyd is het merkelyk vergroot. Men telt 'er tegenwoordig 300 Huizen en ruim Tweeduizend Perſoonen. De Helder pronkt met een ſchoon Gebouw, 't welk de Weſt-Indiſche Kompagnie hier, in den jaare 1608, by haaren aanvang, heeft doen ſtigten; doch 't welk ſedert veele jaaren tot een Herberg gebruikt is. Ten Ooſten van de Helder is een ſchoone Haven, voor kleine Vaartuigen, het *Nieuwe Diep* genaamd. Aan het inkomen derzelve is een zwaar Wierhoofd, waar van de Paalen aan den Binnenkant, tegen het knaagen van den Zeeworm, met Koper beſlaagen zyn en van vooren en aan den buitenkant met een zwaare Gloojing van Ballaſt-ſteenen voorzien. Hier is ook een Oude Schans, gelyk men meent, in den jaare 1500, aangelegd. Van 't Nieuwe Diep tot omtrent de Helder, is de Zeedyk met een dubbele ry Paalen voorzien, tuſſchen beide met Krebbingſteenen gevuld; agter welke een Wierdyk legt, van vooren geſterkt met een zwaare Gloojing van Ballaſt of Krebbingſteenen. Voor en omtrent het Dorp de Helder is een Regel Paalen tegen den

Zee-

Zeedyk, met verſcheide Hoofden in Zee, waar van eenigen zwaare Gevaarten zyn, en anderen enkel beſtaan uit Deelen of Paalen, ten meerendeel door het Zeegewormte zeer gehavend. Ten Weſten van het Dorp is wederom een Wierdyk, voorzien met een enkelen Regel Paalwerk, met een zwaare Glooijing van Steen voor denzelven, en verſcheide zoo groote als kleine Hoofden. Tuſſchen de twee Wierdyken is noch wat Voorſtrand, als mede tuſſchen den laatſten Wierdyk en 't zoogenaamde Kaaphoofd, 't welk vry zwaar is en veel uit te ſtaan heeft. Van het Kaaphoofd tot aan den Kykduin is, voor den Zand- en Zeedyk, mede een Voorſtrand behouden; hoewel men 'er zoo veel Grond verlooren heeft, dat de Slooten van de Landen, die voormaals binnen 's Dyks lagen, nu in het Strand gezien worden. De Zeeweeringen voor en omtrent het Dorp zyn ten laſte der Ingezetenen; maar die ten Ooſten en Weſten leggen, worden door Gekommitteerde Raaden van het Noorderkwartier onderhouden, die hier toe een Opziender hebben, welke aan de Helder woont. In aanmerking van 't gevaar, waar voor deeze Zeewerken meer en meer bloot ſtaan, hebben 's Lands Staaten beſlooten hier eenige nader Voorzieninge te laaten doen, ten koſten van Gemeeneland. Deeze werden, in den jaare 1749, aangevangen en men is 'er, in deezen jaare 1750, noch mede bezig. Zy beſtaan in het maaken van Ryswerken en Vangdammen op het Strand omtrent het Dorp, om het Strand te behouden en de Slenken te vullen; in het ver-

BALJUWSCHAP VAN HUISDUINEN EN DE HELDER.

De Helder.

BALJUWSCHAP VAN HUISDUINEN EN DE HELDER. *De Helder.*

vermaaken van de Paalen- en Deelen-hoofden, het Kaaphoofd in een ontzaglyken ſtaat te ſtellen, door een Gloojing en Hoofd of Bol van Rys en Steenen voor het zelve te maaken. Tuſſchen het Kaaphoofd en den Kykduin moet een Kettingregel Paalen geſlagen worden en bezorgd door een zeer ſlaauwe Glooying, zwaar gedekt met Rys en Ballaſt-ſteenen, om niet alleen te behouden 't gene men heeft; maar ook, indien 't mooglyk is, Strand aan te winnen.

Aan Huisduinen en de Helder zyn in tyden van Oorlog aanzienlyke Batteryen, met Kanon beplant, om het inloopen van Vyandlyke Schepen te beletten. Op beide de Dorpen geneeren zig de Ingezetenen veel met de Viſſchery op Groenland en de Straat-Davis, en woonen hier veele Kommandeurs; andere geneeren zig met de Vangſt van den Haring aan de Stranden, waar van de Helderſche Bokking gerookt wordt. Hier woonen ook veele Lootsluiden voor de Texelſche Zeegaten. Huisduinen en de Helder zyn in Gemeenſchap ten aanzien der Bedieninge door den Predikant; en de Kerkenraad, die uit twee Ouderlingen en twee Diakenen uit ieder Dorp beſtaat, maakt één Lighaam uit. De Doopsgezinden hebben op ieder Dorp een Vergaderplaats, gelyk ook de Roomſchgezinden, welke laatſte door een zoogenaamden Janſeniſten Prieſter bediend worden.

N E-

NEGENDE HOOFDSTUK.

Beschryving van het BALJUWSCHAP *van de* NIEUWBURGEN; *de Bedykingen van den* HEER HUIGENWAARD, *de* ZYPE *en den* WIERINGERWAARD; *als mede van het* HOOGHEEMRAADSCHAP *der* UITWATERENDE SLUIZEN, *in* KENNEMERLAND *en* WESTVRIESLAND.

HET BALJUWSCHAP van de NIEUWBURGEN bestaat in een Uitgestrektheid van Hoog Regtsgebied over verscheiden aanzienlyke Ambagten, ten deele onder Kennemerland of Kennemergevolg behoorende en ten deele in of aan de Bedyking van Westvriesland gelegen. De Strekking deezer Ambagten loopt ten Westen en ook gedeeltelyk ten Noorden van den Huigenwaard; en de Baljuw oeffent ook Regtsgebied over een Gedeelte van de bedykte Schermeer. De Strekking gaat ook ten Zuiden van het Grondgebied der Stad Alkmaar en ten Noorden van het Baljuwschap van Kennemerland. De Huigenwaard behoorde, voor deszelfs Bedyking, mede onder het Baljuwschap van de Nieuwburgen; doch, door de Scheiding van 't Hooge Regtsgebied, zyn de Landstreeken onder de Nieuwburgen zeer van malkanderen verspreid geraakt. BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. Gelegenheid.

Het Baljuwschap heeft zynen Naam van het Slot Nieuwburg, in den jaare 1287, door Graave Floris den V, naby Ouddorp, ten Noorden van Alkmaar gebouwd of versterkt, en 't welk ook *Nieuwendorp* schynt genoemd te zyn (a). De Plaats, daar dit Slot weleer gestaan heeft, wordt noch in de Kaar- Naamsreden.

(a) *M. Stoke* bl. 105.

BALJUW-SCHAP VAN DE NIEUW-BURGEN. Kaarten aangeweezen; doch de Overblyfselen zyn meest weg.

Oudheid. De Opregting of Oudheid van dit byzondere Hooge Regtsgebied is geheel onzeker. In een geschreeven Lyst der Baljuwen, die met den jaare 1489 begint, wordt Thymon Jakobsz van Woveren de Eerste genoemd. Hy voert hier den Titel van Baljuw, Kastelein en Rentmeester van het Kasteel Nieuwburg. Wy vinden egter al vroeger gesproken van een Jakob Jansz, Baljuw van de Nieuwburgen, wiens Leeftyd uit het Geval, waar by hy genoemd wordt (1), tusschen de jaaren 1436 en 1439, kan gebragt worden (b). In den jaare 1439, is het Kasteel Nieuwburg zekerlyk een van 's Graaven Sloten geweest, die ter bewaaringe van Gevangenen gediend hebben, 't welk niet duisterlyk eene Oeffening van Hoog Regtsgebied te kennen geeft. In een Sententie van den Hove van Holland van dien jaare, wordt den Dykgraave van Kennemerland de keuze gegeven van Balling te zyn voor twee jaar, of veertien dagen te Wa-

(b) *Rose* 3. *Mem. B.* 1. *Fol.* 62 *verso.*

(1) In het boven aangehaalde *Memoriaalboek* vindt men: dat *Jacob Jansz, Baljuw van der Nyenburg van wegen Heeren* Roelant van Wtkerken *voor den Heere van Santes komt en te kennen geeft, dat Evert Jansz in Heeren Roelants voors. Heerlykheid van Ouddorp, iemant gequetst heeft, die daarom gestorven is, in den Ambocht van Warmenhuisen, des Heeren Heerlikheid van Egmonde.* De *Heer Roeland van Wtkerken*, van wien hier gesproken wordt, heeft omtrent de jaaren van 1425 tot 1450 in aanzien by Hertog Filips van Bourgondie geweest. Zie *Vaderl. Historie* III. D. bl. 470 enz. LAMS *Handv. van Kennemerland* bl. 840, 841.

Water en te Brood te zitten in den *Stok op die Nyenborch* (c). Wy hebben geen hooger Oudheid veel minder de Instelling van het Baljuwschap van de Nieuwburgen konnen ontdekken; hoe zeer wy 'er naar getragt hebben; maar men mag met reden onderstellen dat het vroeger in stand geweest is. In de oudste tyden heeft het Regtsgebied van de Nieuwburgen minder Uitgestrektheid van Ambagten gehad. Wy hebben reeds gezien (d), dat de drie Ambagten aan den Langendyk, als Broek, Zuidscherwoude, Noordscherwoude, als mede Urshem met anderen, in den jaare 1555, van het Baljuwschap van Kennemerland afgenomen en aan dat van de Nieuwburgen zouden gevoegd zyn. BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN.

(c) *Rose* 3. *Mem. B.* 1. *Fol.* 61 *verso.*

(d) VIII. D. bl. 207.

De Hooge Vierschaar van de Nieuwburgen wordt gespannen, door den Baljuw en zeven Leenmannen, die door een Sekretaris bediend worden, en tot de mindere zaaken eenen Bode hebben. Het Ampt van BALJUW wordt tegenwoordig bekleed door den Heere Mr. JAKOB JOSIAS VRYBURG, Raad en Burgemeester der Stad Alkmaar. Deeze kreeg zyne aanstelling, voor zekeren tyd, van de Staaten van Holland en Westvriesland den 29 Augustus 1743. De LEENMANNEN worden door den Baljuw verkooren, na voorgaanden Voorslag aan de Leden van de Vierschaar. De SEKRETARIS wordt, sedert de vernietiging van de Rekenkamer der Graaflykheids Domeinen, door de Gekommitteerde Raaden verkooren en aangesteld. De Baljuw kiest den Bode, met kennis van de Leenmannen. De Regtdagen worden om de veertien dagen, des Hooge Vierschaar.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. Verdeeling.

Vrydags, op het Stadhuis te Alkmaar gehouden.

De Ambagten en Dorpen onder het Baljuwschap van de Nieuwburgen worden ons in de volgende Order opgegeven: Ouddorp, Sint Pankras, Broek, Zuidscherwoude, Noordscherwoude, Koedyk, Huiswaard, de Ryp, Urshem, Graft en 't Noordeind, de Woude by en onder Graft, Graftdyk, Schermer, Groot-Schermer, Schermerhorn, Driehuizen, Rustenburg en Noorddyk, Myzen en Oterleek. Anderen noemen dezelve in een verschillenden Rang, doch wy weeten niet of deeze Rangen ergens eenige Opzigt toe hebben; ook zullen wy zien, dat eenige Ambagten met malkander tot een zelfde Ambagtsheerlykheid verknogt zyn. Het komt ons voor dat in Ouddorp, en mooglyk in eenige weinige naastgelegene Ambagten het eerste Regtsgebied van de Nieuwburgen zynen Oorsprong gehad heeft; dewyl het Slot Nieuwburg in deeze Regtsban gebouwd is; waarom het als het oudste ook het eerste in Rang zou schynen. Wy kiezen egter, gemakshalven met het Schermer-Eiland te beginnen. Alle de Predikanten van de Kerken in dit Baljuwschap zyn Leden van de Klassis van Alkmaar; uitgezonderd die van Urshem, welke tot de Klassis van Hoorn behoort: sommigen hebben vereenigde Standplaatsen, welke wy, gelyk de Vergaderingen der Doopsgezinden en de Roomschgezinde Statien, op haar plaats zullen aantekenen.

Graft,

Graft, de Ryp en alles wat, behalven de bedykte Schermeer, den Naam van Schermer draagt, leggen op het SCHERMER-EILAND; en wordt de Omtrek van derzelver Regtsbannen een Eiland genoemd, om dat dezelve besloten lag tusschen drie groote Meeren, de Beemster, de Schermeer en de Stermeer; zoo dat men uit dit Eiland niet te voet kon gaan, maar met Schuiten moest overvaaren. Na de Bedyking en Droogmaaking deezer wyde Waterplassen heeft de Landstreek den Naam van Schermer-Eiland behouden. BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. Schermer-Eiland.

De Regtsban van GRAFT legt ten Noorden aan die van de Schermer en Groot Schermer, ten Oosten aan de Ryp, ten Zuiden aan de Stermeer, en ten Westen aan de bedykte Schermeer, in welke Meeren Graft ook ten deele Regtsgebied heeft. Graft schynt den Naam te hebben van een Water, 't welk van de Schermer Zuidwaards naar de Stermeer loopt en de Vuile Graft geheeten wordt. Het verongelukken van een Vaartuig in deeze Graft in zeer overoude tyden zou aanleiding tot deeze Benaaming gegeven hebben (e). Het geheele Ambagt wordt in de Quohieren der Verponding begroot op 639 Morgen, 733 Roeden, van 800 Roeden in ieder Morgen. Hier in zyn vier Dorpen, Graft, West-Graftdyk, Oost-Graftdyk en Noordeinde van Graft. Voor deeze Dorpen en de verdere Huizen binnen de Regtsban zyn in den jaare 1632, 622 Nommers in de Lysten der Verponding gebragt; in die van den jaare 1732 hadt men een Getal van 490, Graft, met Graftdyk en Noordeinde.

(e) *J. A. Leegwater Chron.* bl. 5.

BALJUW-SCHAP VAN DE NIEUW-BURGEN.

Graft, met Graftdyk en Noord-einde.

zoo Huizen als andere Gebouwen, met 5 Molens. De Huizen zyn sedert volgens de Telling van den jaare 1749, op 433 verminderd. Graft behoorde voor deezen, met de Ryp, onder een zelfde Regtsgebied; maar werdt 'er, in den jaare 1607, afgescheiden. Men geneert zig hier veel met het spinnen van Gaaren tot Zeildoek en Haringwant, met het hekelen van Hennip en ook met den Landbouw. De Ambagtsheerlykheid van Graft, Graftdyk en Noordeinde, werdt, in den jaare 1730, aan de Regenten van die Dorpen voor Vyftienduizend Tweehonderd Guldens verkoft. De Regeering bestaat uit den Schout, vyf Schepenen, die een Sekretaris hebben en veertien Vroedschappen. De Schepens worden gekooren twee uit Graft, een uit Graftdyk, te weeten West-Graftdyk en Oost-Graftdyk te samen gerekend, en een uit Noordeinde; de vyfde wordt het eene jaar gekooren uit Graft, het volgende uit Graftdyk, en het derde uit Noordeinde. Van deeze Schepens gaan 'er altyd jaarlyks drie af. De Verkiezing geschiedt op Vrydag voor Paasschen, door den Schout en de vyf noch regeerende Schepenen. Schepens neemen behalven de Regtbank ook de Dorpszaaken waar, en worden hierom dikwils Burgemeesters genoemd. Van de Vroedschappen zyn 'er zeven uit Graft; vier uit Graftdyk en drie uit Noordeinde. Voor de Verkooping der Ambagtsheerlykheid stondt de Verkiezing van een openstaande Vroedschap aan den Baljuw van de Nieuwburgen; doch is sedert door de Regenten als Ambagtsheeren geschied

ſchied uit een Tweetal, door Schepenen en de overige Vroedſchappen ingeleverd.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. Graft Dorp.

GRAFT, het eerſte in rang der Dorpen van deeze Regtsban, is een oud, goed en eertyds zeer wel bevolkt Dorp, gelegen tuſſchen de Beemſter en de Schermermeer, 2500 Roeden ten Zuidooſten van Alkmaar. Deszelfs Buurt was voorheenen genoegſaam met de Ryp vereenigd, doch door verval zyn 'er aan dien kant een groote ry Huizen weggeruimd; ook heeft het in den jaare 1705 een ongelukkigen Brand geleeden, waar door 43 Huizen vernield zyn. Het Raadhuis is, in den jaare 1613, gebouwd. De Kerk, die ruim en fraai is, hadt onlangs noch een ſierlyken Koepeltooren, dien men heeft moeten wegbreeken; waar voor een afgaande Spits in de plaats is geſteld. Hier is een bekwaam Weeshuis, 't welk in den jaare 1708 geſtigt is, in de plaats van een voorgaande, dat in den Brand verteerd werdt.

Weſt-Graftdyk.

WEST-GRAFTDYK, ook wel enkel GRAFTDYK genoemd, legt omtrent Twee Uuren gaans ten Zuidooſten van Alkmaar en op den Afſtand van een goed half Uur roeiens, of omtrent 750 Roeden Hemelsbreedte ten Zuidweſten van Graft. Om hier van Graft te Land te komen heeft men vyf vierendeel Uur gaans werk, en moet den weg over de Ryp en Ooſt-Graftdyk neemen. Men moet in 't vaaren een ruime Waterplas over, de Zuider-Meer geheeten. De Huizen ſtaan aan den Dyk, die ten deele langs de Ringſloot van de Stermeer en voor het grootſte gedeelte langs de Vuile Graft loopt. Het Kerkje werdt in den jaare 1651 gebouwd

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN.

West-Graft-dyk.

en heeft een spitsen Tooren. Men heeft hier ook een Vergadering van Doopsgezinden. Te Graftdyk legt een steenen Sluis, door welke weleer de Haringbuizen heenen voeren. Wy hebben by eene andere Gelegenheid reeds aangetekend (f) dat de beroemde BERNARD NIEUWENTYD op deeze Plaats gebooren is.

(f) V. Deel, bl. 528.

Oost-Graft-dyk.

OOST-GRAFTDYK, met deszelfs Dorp een vierendeel Uur gaans van West-Graftdyk naar het Zuidoosten gelegen langs den Dyk aan de Ringsloot van de Stermeer, heeft dien Naam ter onderscheidinge van West-Graftdyk, en wordt ook OOSTERBUURT geheeten. Het is een taamlyk Dorp, met een Kerkje, dat, in den jaare 1641, tot een Schoolhuis en zes jaaren laater tot een Kerk gestigt werdt. Hier is mede een Vergadering van Doopsgezinden.

Noord-eind.

NOORDEIND VAN GRAFT, gemeenlyk alleen Noordeind geheeten, is geen Kerkdorp, maar een braave Buurt, een half vierendeel Uur gaans ten Noorden van Graft gelegen. Men zou het niet tegenstaande deeze tusschenwydte als een gevolg van het laatstgemelde Dorp konnen aanmerken; indien het niet zyn byzonder aandeel in de gemeene Regeering en beurtelingsche Aanstelling van de Regenten hadt. Hier is mede een Doopsgezinde Vergadering en de Roomschgezinden van Graft en Noordeinde hebben 'er hunne Statie, die door een Wereldsch Priester bediend wordt.

Tusschen Graft en Noordeind legt het *Sapmeertje*, in deszelfs Bedyking groot omtrent 25 Morgen. Het behoort tegenwoordig

dig aan Jonkkeer Kornelis van Foreeſt, Heere van de Egmonden, Schoorl en Kamp, Raad en Burgemeeſter der Stad Hoorn. Hier in ſtaat één Boerewooning. Aan het Noordelykſte van Noordeind van Graft legt over de Ringſloot, de *Noordeinder-* of *Noorder-Meer*, die haaren Naam van 't Noordeind ſchynt ontleend te hebben; doch zy legt voor verre het grootſte gedeelte in de Schermer-Ban. Zy is omtrent 600 Morgen groot en men heeft 'er 6 Boerenwooningen. De *Stermeer*, waar van wy meermaal geſprooken hebben, werdt in het jaar 1643 bedykt en bevat 689 Morgen. Volgens de Telling van den jaare 1749, waren 'er 34 Huizen. De aangelegene Landſtreeken, die hier Regtsgebied hadden, hebben het zelve behouden; doch het Heemraadſchap, wordt door een byzonderen Dykgraaf en Heemraaden geoeffend.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Noordeind.*

De RYP legt met deszelfs Regtsban ten Noorden, gedeeltelyk aan Groot-Schermer en gedeeltelyk aan Graft, ten Ooſten en Zuidooſten aan de Beemſter, waar van het door de Ringſloot wordt afgeſcheiden; ten Zuiden ſtuit de Ban met een Hoek aan een ruim Water de Spykerboor geheeten, die het afſcheidt van de Jisper Ban; ten Weſten paalt het geheel aan Graft; en wy hebben gezien dat het hier mede weleer ten aanzien van 't Regtsgebied, tot in den jaare 1607, vereenigd was. In de Quohieren der Verponding zyn voor de Ryp 639 Morgen, 154 Roeden Lands aangetekend. In den jaare 1632, werden 'er 641, en in den jaare 1732, 574 Huizen en 12 Molens in de

De Ryp.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *De Ryp.*

Lysten der Verpondingen gebragt. Het zelfde Getal van Molens stondt 'er ook, volgens Telling van den jaare 1749, doch de Huizen zyn op 552 Nommers verminderd. Het Dorp van de Ryp is groot en schoon; het heeft, van het einde van Graft tot aan de Beemster, een Buurt, die ter Langte van over de 300 Roeden betimmerd is; behalven deeze zyn 'er verscheide Graften, Straaten, Steegen en Buurten, welke ten Westen van de Kerk, meest Oost en West loopen, en zig agter malkander naar het Zuiden uitbreiden. Sterke Handel wordt hier gedreeven. Inzonderheid maakt men 'er zyn werk van de Haringvisschery en Walvischvangst en van verscheiden Neeringen, die hier aan vast zyn Het Dorp heeft twee Havens, die in de jaaren 1625 en 1650 gemaakt zyn De voorige fraaie Kerk en Tooren, met een Speelwerk daar op, werdt in den jaare 1635, en het Raadhuis, dat in fierlykheid geen weêrga ten platten Landen heeft, gelyk ook de Waag in den jaare 1630, gestigt; ook hebben de Doopsgezinden een schoone en groote Kerk in de Ryp, die kort na den jaare 1654, gebouwd werdt. Driemaal heeft de Ryp veel door den Brand geleeden, in den korten tyd van twintig jaaren, te weeten in de jaaren 1654, 1667 en 1674. In den eersten Brand, werden 'er, behalven de Kerk en Tooren, omtrent Vierhonderd Dertig Woonhuizen, en Honderd en Vyftig Pakhuizen, Schuuren en Hekelhuizen door de vlam verteerd. De twee laatste Branden deeden veel minder schade, en werdt het Raadhuis in alle drie deeze ongevallen zeer gelukkig bewaard. Het

Het Dorp is na deeze Rampen ſchooner herbouwd geworden, hoewel in getal van Huizen verminderd. De tegenwoordige Kerk, ſchoon zy boven het gemeen uitmunt en met een Orgel voorzien is, is egter niet zoo heerlyk als de voorgaande. De Ambagtsheerlykheid van de Ryp werdt, in den jaare 1730, uit de Graaflykheids Domeinen aan de Regenten voor Zeſtienduizend Zeshonderd Guldens verkoft. De Regeering beſtaat uit den Schout, vyf Schepenen, die te gelyk het Burgemeeſters Ampt of Regentſchap waarneemen, veertien Vroedſchappen, benevens een Sekretaris. Van de Schepenen gaan 'er het eene jaar drie en het andere twee af. De plaatſen der afgaande, worden op Goeden Vrydag, door Schout, Schepenen en Vroedſchappen, vervuld. Een Vroedſchap ſtervende of vertrekkende, ſtellen Schepenen en Vroedſchappen, als Ambagtsheeren, een ander in zyne plaats uit een Benoeming van twee Perſoonen. BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *De Ryp.*

De Landſtreek, welke tegenwoordig, behalven de bedykte Schermeer, den Naam van SCHERMER draagt, en een gedeelte van 't Schermer-Eiland is, legt tuſſchen de zoo evengenoemde Schermeer, de Beemſter, de Bannen van Ryp en Graft en de Myzerkoog, waar van wy het Regtsgebied aan een gedeelte van de Schermer gevoegd vinden, als ingeſlooten. Het heeft groote waarſchynlykheid, dat de Schermer al in den jaare 1063, onder den Naam van *Sciremere* bekend geweeſt is (g). Het beſtaat tegenwoordig uit Groot-Schermer, ook Zuid-Schermer geheeten en Noord-Schermer, die twee byzondere Ambagtsheerlykheden zyn en ook twee Schermer.

(g) *Heda* p. 132.

BALJUW-SCHAP VAN DE NIEUW-BURGEN, Groot-Schermer.

byzondere Regthuizen hebben, hoewel naby malkander ſtaande.

GROOT-SCHERMER, of ZUID-SCHERMER, waar onder ook de Buurt van DRIEHUIZEN begreepen is, legt ten Noorden gedeeltelyk aan Noord-Schermer en gedeeltelyk aan de Schermeer; ten Ooſten of Zuid-Ooſten aan de Beemſter; ten Zuiden aan de Bannen van de Ryp en Graft, en ten Weſten mede aan de Schermeer. In de Quohieren der Verponding wordt Zuid-Schermer begroot op 421 Morgen, 511 Roeden Lands, onder welke de Noord-einder Meer ongetwyffeld niet begreepen is. Men bragt hier in 't jaar 1632, 255 Huizen, doch in 't jaar 1732, maar 159 en ééne Molen in de Lyſten der Verpondingen. Dit Getal was in den jaare 1749, op 134 Huizen verminderd. Het Dorp Groot-Schermer legt 2200 Roeden Hemelsbreedte Ooſt-Zuid-Ooſt van Alkmaar, en is in de Langte gebouwd in een ſtreek van omtrent 470 Roeden, waar van een gedeelte tot de Banne van Noord-Schermer behoort; gelyk dit gedeelte ook wel Noord-Schermer genoemd wordt. Het Dorp is oud, maar heeft een vry groote Kerk met een taamlyk hoogen ſpitſen Tooren. De Buurt DRIEHUIZEN ſtaat ten Noorden van de Ringſloot van de Schermeer en bevat omtrent 30 Huizen. Zy heeft haaren Naam naar de Drie eerſte Huizen, die hier in den jaare 1603, gebouwd zyn. Hier ſtaat een taamlyk goede Kerk, die in den jaare 1688 geſtigt is. Zy is verſierd met een zinlyke Predikſtoel en Koperen Kerkkroon, heeft een vierkant Toorentje met een dergelyke

Spits.

Spits. De Predikant, die dezelve in vereeniging bedient met de Kerk van Zuid-Schermer, waar door men, in dit geval de Zuidelykste Kerk in de Schermeer verstaan moet, heeft zyn wooning te Driehuizen. De Ambagtsheerlykheid van Groot of Zuid-Schermer en Driehuizen werdt in den jaare 1730, voor Agtduizend Guldens aan de Regenten verkogt.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Groot-Schermer.*

NOORD-SCHERMER, waar onder SCHERMERHORN behoort, en 't welk met Myzerkoog een zelfde Ambagtsheerlykheid is, legt met Myzerkoog ten Noorden aan Urshem, ten Zuidoosten aan Avenhorn, Oost-Myzen en de Beemster, ten Zuiden aan Groot-Schermer en ten Noordwesten aan de Schermeer. In de Quohieren der Verponding zyn voor Noord-Schermer of Schermerhorn 523 Morgen, 546 Roeden Lands aangetekend. Het Getal der Huizen beliep hier, in den jaare 1632, 375, en in den jaare 1732, 250 en éene Molen. In den jaare 1749 hadt men 'er niet meer dan 233 Huizen, behalven de Molen. Noord-Schermer heeft drie Dorpen of Buurten, te weeten Schermerhorn, West-Myzen en Noord-Schermer of het aandeel in Groot-Schermer, 't welk onder deeze Banne behoort, en waar van wy hier boven gesproken hebben. SCHERMERHORN is een fraai en wel bebouwd Dorp, twee Uuren ten Oosten van Alkmaar gelegen, tusschen de Beemster- en Schermermeeren. Het heeft ongetwyffeld zynen Naam gekreegen naar zyne gelegenheid, aan eenen Horn of Hoek van de Schermermeer of liever van het Schermer-Eiland.

Noord-Schermer.

De

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Noord-Schermer.*

De Ban van Noord-Schermer hadt weleer eene Kerk, die, in den jaare 1612, door een Storm instortte, en sedert niet weder opgebouwd is; hoewel 'er noch een Overblyfsel van gezien wordt. Men stigtte in den jaare 1634, eene nieuwe groote Kerk te Schermerhorn, welke met een netten Predikstoel, zeven Koperen Kroonen en fraai geschilderde Glazen pronkt. Hier hangen ook twee Oorlog-scheepjes, die zeer wel uitgewerkt zyn. Zy heeft een vierkanten Tooren, met een dergelyke Spits. Hier is een Raadhuis, een Weeshuis en een Dorps-School. In den jaare 1699, ontstondt hier een Brand, die zeer schielyk Drie-entzestig Huizen in de asch leide. Te Schermerhorn is veel Doortogt naar en van Alkmaar. Men vindt hier thans niet meer dan Vyfhonderd Ingezetenen: in den jaare 1600 woonden 'er noch wel Vyftienhonderd menschen. Te dier tyd hadt men hier wel 25 Groot-Schippers; doch volgens onze laatste Berigten was 'er nu maar één. De Ingezetenen, waar onder veelen zyn, die soberlyk hun bestaan vinden, geneeren zig hier met het Karrel- of Hennip-spinnen tot de Rolreedery. WEST-MYZEN of MYZEN is een kleine Buurt of Dorp, twee en een vierendeel Uurs ten Oosten van Alkmaar. Het heeft een agtste deel in de Regeering. Daar is een klein Kerkje geweest, in 't welk, door de Predikanten van Urshem en Schermerhorn nu en dan gepredikt werdt; doch het is in den jaare 1744 afgebroken. De Ambagtsheerlykheid van Noord-Schermer, Schermerhorn en West-Myzen, werdt,

in

in den jaare 1700, aan de Stad Alkmaar, voor Negentienduizend Tweehonderd Guldens verkogt. Men hadt hier voorheenen een Schout, Vierentwintig Vroedſchappen, Zeven van Noord-Schermer en Zeventien van Schermerhorn en Weſt-Myzen: doch door de vermindering van Ingezetenen is het Getal der Vroedſchappen op Twee-en-twintig gebragt, waar van 'er Vyf uit Noord-Schermer komen. De Regtbank, beſtaat benevens den Schout uit Vyf Schepenen en een Sekretaris. BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Noord-Schermer.*

De SCHERMERMEER, gemeenlyk de SCHERMEER of SCHERMER genoemd, is een zeer aanzienlyke Bedyking, paalende ten Noorden aan den Heer-Huigenwaard, en de Bannen van Oterleek en Urshem. Ten Ooſten loopt zy langs de Myzerkoog, ten Zuidooſten langs Noord-Schermer of Schermerhorn en meer Weſtwaard ten Zuiden langs Zuid-Schermer, het welk zy, met een regte bogt omloopende, insgelyks zoo wel als Graft aan het Ooſten heeft, tot aan de Banne van Akerſloot, die ten Zuiden van de Schermeer en gedeeltelyk in derzelver Bedyking legt. Ten Weſten gaat de Schermeer mede langs een gedeelte van Akerſloot, en verder langs Heiloo, het Grondgebied der Stad Alkmaar en de Banne van Ouddorp. De gantſche Meer bevat 6161 Morgen, 583 Roeden Lands, dat in de Laſten draagt, en begreepen is in een Ringdyk, die omtrent 9000 Roeden in zynen Omtrek heeft. Zy wordt door 52 Watermolens van 88 Voeten Vlugt bemaalen, die het Water vier Hoog en tot 14 Voeten op- De Schermeer.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN.

De Schermeer.

opbrengen. In het jaar 1732, zyn 'er uit deeze Meer 261 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt. Volgens de Telling van den jaare 1749, was 'er één Huis minder. De Schermeer werdt, volgens Oktrooi van den 26 September des jaars 1631, bedykt, en in den jaare 1635, by Loting aan de Bedykers uitgedeeld. In deeze drooggemaakte Meer zyn twee Kerken, de eene gemeenlyk de Bedykte-Schermerkerk, de andere de Zuid-Schermerkerk of 't zwarte Kerkje genaamd. De eerste staat aan den Zuider Weg, die langs de Vaart naar Alkmaar loopt, omtrent 1200 Roeden ten Oosten dier Stad over den Oterleeker Weg. De andere, weleer vereenigd met Driehuizen, staat omtrent 500 Roeden ten Westen van deeze Buurt of aan den zoogenaamden Middelweg. Tot Onderhoud deezer Kerke en Kerkelyke Diensten is de Honderste Morgen Lands geschikt. Het Hooge Regtsgebied van de Schermeer behoort aan den Baljuw van den Nieuwburgen, uitgezonderd dat gedeelte, 't welk tot het Regtsgebied van Alkmaar en onder het Baljuwschap van Kennemerland wegens Akersloot behoort. Ten aanzien van het Civiel behoort het Regtsgebied aan de byzondere Regtsbannen, waar onder de Landeryen gelegen zyn. Het Opzigt over den Ringdyk, Togten, gemeene Wegen, Sluizen, Slooten, Bruggen, Molens en dergelyke staat aan een DYKGRAAF en ZEVEN HEEMRAADEN. De Rekening der gemeene Dykaadje geschiedt jaarlyks, op den tweeden Donderdag in April, op het Stadhuis te Alkmaar, ten overstaan der HOOFD-INGELAN-

DEN.

DEN. Deeze zyn agttien in getal. De Dyk-graaf, thans de Heer CORNELIS VAN EYCK, Oudburgemeester der Stad Alkmaar, wordt uit een Drietal, 't welk de Hoofd-Ingelanden benoemen, door 's Lands Staaten aangesteld. De Heemraaden worden insgelyks door de Hoofd-Ingelanden verkooren.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *De Schermeer.*

URSHEM of URSEM, RUSTENBURG en de BRAAK, legt met deszelfs Regtsban ten Noorden of Noordwesten aan Hensbroek ten Noordoosten aan Berkhout, ten Zuidoosten aan Avenhorn, ten Zuiden aan de Myzerkoog en ten Zuidwesten en Westen aan de Schermeer. Het Ambagt wordt in de Quohieren der Verponding op 1085 Morgen, 267 Roeden begroot. In den jaare 1632, werden 'er voor Urshem 206 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt; die, volgens de Telling van de jaaren 1732 en 1749, op 120 Huizen en 1 Molen verminderd zyn. Het Dorp legt omtrent 2500 Roeden, of twee en een vierendeel Uurs Oost ten Noorden van Alkmaar, langs de Trekvaart, die van Hoorn derwaards heenen leidt. De Kerk, die een Kruiskerk is en een Tooren met een agtkante Spits heeft, staat eenigszins Landwaard in. In of omtrent den jaare 1426, hadden die van Urshem en verscheide andere Dorpen in het tegenwoordige Baljuwschap van de Nieuwburgen, als Koedyk, Graft, Schermer, Ouddorp en Oterleek, deel gehad in den opstand der Kennemers; waar voor hun door Hertog Filips van Bourgonje een Boete van Vier Grooten jaarlyks werdt opgelegt voor ieder Huis, daar men Vuur en Ligt in houdt. Dit Huisgeld schonk de Hertog, in den zelf-

Urshem.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN.

Ursbem.

den jaare aan Roeland van Wtkerken (h), die toen Ambagtsheer van dezelve Dorpen en Ambagten was. Hoe de Heerlykheid van alle deeze Regtsbannen weder aan de Graaflykheid verviel, is ons niet gebleeken. De Ambagtsheerlykheid van Urshem, met Rustenburg en de Braak werdt, in den jaare 1730, uit de Graaflykheids Domeinen, voor Negenduizend Guldens verkogt aan den Heere Mr. Willem Dekker, Raad en Schepen der Stad Gouda, Baljuw, Dykgraaf en Schout van Oudewater en Bewindhebber der Oost-Indische Kompagnie ter Kamer Amsterdam, die dezelve noch bezit. Hy stelt 'er Schout en Sekretaris. Voorts zyn 'er vyf Schepens en vyfentwintig Vroedschappen. Van de Schepenen gaan het eene jaar drie af, het andere jaar twee. De afgaande en aanblyvende vervullen de Plaatsen uit de Vroedschappen. De Vroedschappen kiezen vyf Tauxmeesters, uit de hunnen. Deeze kiezen vyf andere Persoonen tot Vroedschappen en zoo veele anderen als door Versterf of Vertrek aan 't getal der Vroedschappen ontbreeken. RUSTENBURG is een Buurt ten Noordwesten van Urshem, die 27 Huizen heeft: langs dezelve is de Trekvaart tusschen Hoorn en Alkmaar. De BRAAK is insgelyks een Buurt ten Oosten van Urshem. Urshem werdt in den jaare 1456, met de andere Kennemerdorpen en die van Kennemergevolg, in de Kennemer-regten hersteld (i).

(h) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 848.

(i) Dezelve bl. 841.

Oterleek.

De Ban van OTERLEEK of OTTERLEEK of ook OTERLYK legt tusschen de Schermeer en den Huigenwaard, en in de Bedyking van den laat-

laatsten ingeslooten. Zy heeft de Schermeer ten Zuiden, en de Strekkingen ten Westen en ten Noordoosten aan den Huigenwaard, maakende dit Ambagt tot een Driehoek. Sommige plaatsen hier de *Beek* of het *Wed Ottenvoord*, van 't welk in onze Oude Kronyken gewaagd wordt (k). Volgens de Quohieren der Verponding bevat het 220 Morgen, 687 Roeden Lands. Deeze zyn meest moerassige grond, waar over men des Winters Planken legt om te konnen gaan. In 't jaar 1632, werden 'er, uit Oterleek en deszelfs Ban 31 Huizen en in 't jaar 1732, 41 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verpondingen gebragt; die hier volgens de Tellinge van den jaare 1749 gebleeven zyn. Het Dorp legt 1800 Roeden ten Noordoosten van Alkmaar en heeft een klein Kerkje, 't welk niet zeer oud is, met een vierkant Toorentje en een agtkante Spits. De Ambagtsheerlykheid behoort tegenwoordig aan den Heere Mr. Willem Fabricius Six. Zy werdt in den jaare 1730, voor Negenhonderd Guldens verkogt aan den Heere Christoffel Six, Burgemeester der Stad Alkmaar.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Oterleek.*

(k) *Eikelenb. Gesteldb. vanWestvriesl.* bl. 13 enz.

De volgende Ambagten, Ouddorp, Sint Pankras, Broek, Zuidscherwoude, Noordscherwoude en Koedyk, waar over het Baljuwschap van de Nieuwburgen ook het Hooge Regtsgebied oeffent, worden gemeenlyk gezegd onder 't GEESTMER-AMBAGT, te behooren; zoo wel als de Vrye Heerlykheden Oudkarspel, Haringkarspel, Warmenhuizen, Veenhuizen, Sint Maarten, Eenigenburg en Valkoog; benevens anderen, welke wy onder Westvriesland zullen beschryven. De Onder-

 hoo-

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN.

hoorigheid deezer Vrye en Ambagtsheerlykheden aan Geestmer-Ambagt heeft, zoo als het ons voorkomt, tegenwoordig nergens anders betrekking toe, dan tot het Bestier over den Hondsbossche, den Westvrieschen Dyk en de Uitwaterende Sluizen, in 't vervolg nader te melden. Voor het overige, hebben wy, ten aanzien van Hoog of minder Regtsgebied, geen duidelyk bescheid konnen ontdekken, dat Geestmer-Ambagt, eenig byzonder Bewind gevoerd heeft. Wy zullen de gemelde Ambagten mede buiten opzigt van eenigen rang beschryven.

Ouddorp.

OUDDORP legt met deszelfs Regtsgebied ten Noorden aan de Koedyker-Ban, ten Oosten aan den Huigenwaard en Schermeer ten Zuiden aan het Regtsgebied der Stad Alkmaar en ten Westen aan Bergen. Voor het zelve zyn in de Quohieren der Verponding maar 234 Morgen, 552 Roeden Lands bekend. Men bragt uit Ouddorp, in den jaare 1632, maar 54 Huizen, en in de jaaren 1732 en 1749 niet meer dan 48 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verpondingen. Het Dorp legt maar een klein vierendeel Uurs ten Noordoosten van Alkmaar, midden in vrugtbaare Zaai- en Weilanden, en draagt zynen Naam niet te vergeefs, alzoo het in Schriften van de jaaren 1063 en 1064 reeds onder den Naam van *Aldenthorp* en *Aldatorpa* bekend staat (l). Ook wordt het in onze Oude Kronyken dikwils gedagt. De Kerk, die een ouden, geheel van Steen gemetselden spitsen Tooren heeft, werdt ten deele in den Spaanschen Oorlog verwoest, waar van aan het verdelgde Koor, noch merktekenen te zien zyn. De Gereformeerde

(l) *Heda* p. 124, 129.

de Gemeente bestaat hier in Dertig of Veertig Ledematen. Hier is eene Statie van Roomschgezinden, waar toe de meeste Ingezetenen behooren. Zy wordt bediend door een Wereldsch Priester, tegenwoordig Joannes Baptista Brikkenaar, wiens Naam en agting wy gedenken, om zyne beroemde kundigheid in de kwaalen der Oogen, en getrouwheid in het melden en behandelen van derzelver Genezinge. De Ambagtsheerlykheid van Ouddorp werdt in den jaare 1730, aan de Regenten van het Dorp, voor Vierduizend Agthonderd en Vyftig Guldens, verkogt. Hier is een Schout met vyf Schepens. De Schepens worden om de twee jaaren veranderd, indien 'er zoo veele Gereformeerden te vinden zyn. De Schout werdt voorheen voor een derde door de Regenten van 't Mannen-Gasthuis te Alkmaar, door de Regenten van 't H. Geesthuis buiten Alkmaar, mede voor een derde; en, voor het overige derde door de Regenten van het Ambagt aangesteld: doch de laatsten hebben naderhand het Regt van 't H. Geesthuis gekogt. Het Schout-Ampt duurt eigenlyk maar drie jaaren; welke geëindigd zynde, de Schout om vernieuwinge moet verzoeken; waaromtrent men eene byzondere Plegtigheid waargenomen vindt. Deeze bestaat in het bedanken voor het genot van het Ampt en Verzoek om Vernieuwinge met het overgeeven van het Zydgeweer aan den President der Regenten. Na dat de Schout heeft buiten gestaan, en weder is binnen verzogt, wordt hem het Geweer weder overgeleverd en hy weder voor drie jaaren in zyn Ampt aangesteld.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Ouddorp.*

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN.

Van het Kasteel *Nieuwburg*, weleer in de Banne van Ouddorp gelegen, hebben wy meermaal gesprooken.

St. Pankras.

SINT PANKRAS legt met deszelfs Regtsban ten Noorden aan Broek op Langendyk, ten Oosten aan den Huigenwaard, ten Zuiden aan Koedyk, waar aan het mede ten Westen paalt. Volgens de Quohieren der Verponding bevat het Ambagt 477 Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er voor het zelve 96 en in den jaare 1732 74 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt. Dit laatste Getal is hier by de Opneeming in den jaare 1749 gebleeven. Het Dorp legt voor het grootste gedeelte van het Zuiden naar het Noorden ten Westen van den Breeden Weg, met een Langte van Tweehonderd Roeden, wanneer het naar het Oosten met een Elleboog omloopt. De Kerk staat een weinig agter de Huizen van het Dorp. Zy is een redelyk net Kruiskerkje, met een Toorentje, 't welk uit het midden van 't Dak met een Spits naar boven ryst. In het jaar 1740, werdt 'er in de Kerk een nieuwe konstige Predikstoel gemaakt. De Gelegenheid van de Plaatse op de *Vrooner-Geest*, tegen de *Vroonermeer*; 't welk, in den jaare 1561, drooggemaakt werdt, en verscheiden' andere redenen maaken het ten hoogsten waarschynlyk, dat Sint Pankras een gedeelte van het aloude *Vroonen* is (m); 't welk veelen, zonder grond, voor eene aanzienlyke Koopstad gehouden hebben; doch by onze oudste beste Schryvers niet hooger dan voor een Dorp te boek staat (n). Het werdt in den jaare 1297,

(m) Zie *S. Eikelenb. Gesteldb. van West-vriesl. en Vroone.* bl. 37 enz.

(n) *M. Stoke in Jan I.* bl. 147.

1297, door Graave Jan den I, verbrand, en zal, sedert, vermoedelyk naar den Beschermheilig der Plaatse, den Naam van Sint Pankras gekreegen hebben. De Ambagtsheerlykheid werdt, op den 17 November des jaars 1749, voor Negenduizend Negenhonderd Guldens verkogt aan den Heere Abraham Quevellerius, en wordt tegenwoordig bezeten door Vrouwe Anna Quevellerius, Weduwe van den Heere Henrik Trip. Zy stelt 'er een Schout en een Sekretaris, voorts zyn 'er vyf Schepens, die nevens de vyf laatstafgegaanen, de Vroedschap uitmaaken. De Schout en de afgaande Schepens verkiezen, des Woensdags voor Pinksteren, vyf nieuwen.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *St. Pankras.*

BROEK, tot onderscheiding van Broek in Waterland, gemeenlyk Broek op Langendyk genaamd, en van ouds *Broekkarspel* geheeten, legt ten Zuiden aan Sint Pankras en een gedeelte van den Heer-Huigenwaard, waar aan het ook ten Oosten met deszelfs Regtsban paalt. Ten Noorden heeft het Zuidscherwoude en ten Westen Koedyk. De Landeryen onder Broek worden in de Quohieren op 436 Morgen, 515 Roeden begroot. In den jaare 1632, bragt men hier 138 en in de jaaren 1732 en 1749, 137 Huizen in de Lysten der Verpondingen. Het Dorp, dat omtrent Driehonderd Vyftig Roeden lang is, legt anderhalf Uur gaans ten Noord-Noordoosten van Alkmaar. Het heeft een kleine Kerk met een spits Toorentje, die, sedert den jaare 1591, in gemeenschap met Zuidscherwoude bediend wordt. Deeze samengevoegde Gemeentens

Broek op Langendyk.

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Broek op Langendyk.*

worden op omtrent Vyfhonderd Ledematen begroot. De Ambagtsheerlykheid van Broek op Langendyk werdt, ten zelfden tyde als Sint Pankras, voor Twintigduizend Driehonderd Guldens aan de Regenten verkogt. Deeze Regenten zyn, behalven den Schout en Sekretaris, vyf Schepens, die jaarlyks op Pinksteren afgaan, wanneer 'er door den Schout en de vyf Schepenen van 't voorige jaar vyf nieuwen verkooren worden.

Zuidscherwoude.

ZUIDSCHERWOUDE legt meer Noordwaards aan den Langendyk, tusschen Noordscherwoude ten Noorden en Broek ten Zuiden. Het paalt aan het Oosten aan den Heer-Huigenwaard en aan het Westen aan Koedyk. Het droeg oudtyds den Naam van *Sint Pieters Karspel.* De Quohieren der Verponding melden 478 Morgen, 631 Roeden Lands voor Broek. In den jaare 1632, werden 'er 168 Huizen in de Lyst der Verponding gebragt, en in de jaaren 1732 en 1749, 135 Huizen. Het Dorp, dat ten aanzien van deszelfs betimmering, dezelfde langte heeft als Broek, legt een en drie vierendeel Uur gaans Noord-ten Oosten van Alkmaar. De Kerk is een Pronkstuk van Oudheid. Men vindt aan dezelve veel Duifsteen. Derzelver Koor is van boven zeer oud en vreemd beschilderd. Zy heeft een fraaien spitsen Tooren. Het Regthuis werdt in den jaare 1736 gebouwd. Wy hebben gezien dat de Gemeente van Zuidscherwoude door denzelfden Predikant als Broek bediend wordt. Hy wordt door den Kerkenraad benoemd en door de Gemeente verkooren; de Goedkeuring ge-

schiedt

ſchiedt eerſt door den Schout en Schepenen, daar na door den Ambagtsheer. De Verkooping der Ambagtsheerlykheid geſchiedde te gelyk als die van Sint Pankras en Broek en ter zelfder tyd werdt ook het volgende Noordſcherwoude verkogt. De tegenwoordige Ambagtsheer van Zuidſcherwoude is de Heer Jakob Mispelblom Beien, Raad in de Vroedſchap der Stad Schiedam. Hy ſtelt 'er een Schout en Sekretaris, voorts zyn 'er zeven Schepens. De Schepens, op Pinkſteren afgaande, noemen vier uit de rykſten en vroedſten, die nevens den Schout, zeven nieuwen kiezen. De Schepens alleen behandelen de Dorpszaaken, onder den Naam van *Regenten* en de Regtzaaken nevens den Schout. In gewigtige gevallen roept de Preſident-Schepen het Kollegie van Schepenen te ſamen: met laſt, dat ieder Schepen twee Mannen met zig ten Raadhuis brenge. Dit is de Vroedſchap. BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Zuidſcherwoude.*

NOORDSCHERWOUDE, oudtyds *Sint Jans Karſpel* genaamd, paalt ten Noorden aan Oud-Karſpel, ten Ooſten aan den Heer-Huigenwaard, ten Zuiden aan Zuidſcherwoude en ten Weſten aan Koedyk. In de Quohieren zyn voor Noordſcherwoude 494 Morgen, 367 Roeden Lands aangetekend, en 125 Huizen in de Lyſten der Verponding van den jaare 1632, die, in den jaare 1732, tot 112 Huizen en 1 Molen verminderd waren. In de Lyſt van den jaare 1749, vindt men 111 Huizen en 1 Molen. Het Dorp legt omtrent twee en een half Uur gaans ten Noorden van Alkmaar, mede met een lengte van omtrent 350 Roeden. De Kerk heeft Noordſcherwoude.

BALJUW-SCHAP VAN DE NIEUW-BURGEN. *Noord-ſcher-woude.*

een laagen ſtompen Tooren, en is van binnen verſierd met een uitgeſneeden Predikſtoel, een Koperen Kerkkroon, en een Scheepje van Veertig Stukken Kanon. De Heer Mr. Willem Vlaardingerwoud; die de Ambagtsheerlykheid voor Twintigduizend Vyfhonderd Guldens uit de Graaflykheids Domeinen gekogt heeft, bezit dezelve noch tegenwoordig. Hy ſtelt 'er een Schout en Sekretaris. De zeven Schepens, die met den gemelden Schout de Regtbank uitmaaken, worden op gelyke tyd en wyze als die van Zuidſcherwoude verkooren. Voorts zyn 'er twee Burgemeeſters, die de Dorps-Penningen beſtieren. De nieuwe Schepens ſtellen zeven Waarſchepenen, die in gewigtige zaaken, byeen geroepen worden: in de allergewigtigſten komen 'er de zeven Schepens by, die twee jaaren te vooren gediend hebben: en deeze Byeenkomſt is de *volle Vroedſchap*. Sommige Bedieningen worden, door deeze Vroedſchap, anderen, door Schepenen alleen, begeeven. De Verkiezing en Goedkeuring van den Predikant geſchiedt op gelyke wyze als in Zuidſcherwoude. De Bewooners der vier laatſt beſchreevene Dorpen op en omtrent den Langendyk geneeren zig veelal met het aankweeken van *Papaver* of Slaapbollen, doch inzonderheid van allerhande Kool, Uien, Wortelen en andere Aardvrugten. Zy hebben in gemeenſchap met de andere Groenluiden uit Noordholland, te Amſterdam hunne byzondere Markt.

Koedyk. KOEDYK, 't welk met HUISWAARD eene Ambagtsheerlykheid uitmaakt, legt ten Noor-

Noorden aan Oudkarspel; ten Noordoosten aan Noordscherwoude, ten Oosten aan Zuidscherwoude, Broek, en aan Sint Pankras en Ouddorp, welke laatstgenoemde Regtsban ook aan het Zuiden van Koedyk heenen loopt; ten Westen en Zuidwesten paalt het aan Bergen. In de Quohieren der Verponding wordt het Ambagt begroot op 929 Morgen, 450 Roeden. In den jaare 1632, werden 'er uit Koedyk en Huiswaard, met het gene van de drooggemaakte *Daalmeer*, *Vroonermeer* en *Kleimeer*, in de Koedyker Ban gelegen is, 250 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt, en in den jaare 1732 en 1749, 184 Huizen en 2 Molens. Het Dorp Koedyk legt een Uur gaans Noord-Noordoost-ten Noorden van Alkmaar, aan den Reekerdyk, die Geestmer-Ambagt voor het Buitenwater dekt. Het Dorp is in de Langte gebouwd langs de Koedyker Vaart. De Kerk is redelyk groot, met een laag Koepeltoorentje. Zy was tot in den jaare 1657, gemeen met Sint Pankras, wanneer zy hier van werdt afgescheiden. Men heeft 'er ruim Tweehonderd Ledematen. Hier is ook een Gemeente van Vriesche Doopsgezinden. De Predikant, die de Gereformeerde Kerk van Koedyk bedient, bewoont hier een goede Pastory. Onder Koedyk zyn twee Tolhuizen, die jaarlyks Zeshonderd Guldens opbrengen. De Inwooners geneeren zig meest met den Landbouw, te weeten het maaken van Booter en Kaas. HUISWAARD is een Gehugt, mede omtrent drie vierendeel Uurs ten Noordoosten van Alkmaar. Hier zyn veer-

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN. *Koedyk.*

BALJUWSCHAP VAN DE NIEUWBURGEN, *Koedyk.* tien Huizen. De Stad Alkmaar kogt in den jaare 1730 de Ambagtsheerlykheid van Koedyk en Huiswaard voor Vyfduizend Tweehonderd Guldens. De Regeering bestaat in een Schout, een Sekretaris, vyf Schepenen en vyftien Vroedschappen. De Schepens gaan hier jaarlyks allen af. De Schout met de Schepenen, die 's jaars te vooren afgegaan zyn en Zitters genoemd worden, noemen, des Donderdags voor Pinksteren, twaalf Persoonen, waar uit 'er vyf tot Regeerende Schepens aangesteld worden, die daar door terstond Vroedschappen worden, zoo zy 't niet reeds zyn. En, indien hier door veroorzaakt wordt, dat 'er meer dan vyftien Persoonen in de Vroedschap komen, stemmen de Schout, oude en nieuwe Schepens wie uit de Vroedschap gaan zal.

DE HEER HUIGENWAARD. De Gelegenheid van den HEER HUIGENWAARD kan uit de Strekking van deszelfs Ringdyk best begreepen worden. Deeze gaat ten Noorden langs de Vrye Heerlykheid van Haringkarspel, waar van een Gedeelte binnen den Waard bedykt is, als mede langs de Banne van Oude Nieuwdorp. Ten Oosten gaat de Dyk door de Vrye Heerlykheid van Veenhuizen, zoo dat een Gedeelte dier Heerlykheid, de Veenhuizer Gronden geheeten, mede in deezen Waard leggen. De Dyk aan den Oostkant loopt verder langs de drooggemaakte Berkmeer en de Vrye Heerlykheden Obdam, Hensbroek en de Banne van Urshem. Ten Zuiden van den Waard gaat de Dyk, van de Ban-

Banne van Urshem af tot aan die van Ouddorp langs de Bedykte Schermeer, en aan deezen kant is de Ban van Oterleek in den Heer-Huigenwaard ingetrokken. De Dyk ten Westen van den Heer-Huigenwaard loopt langs een Gedeelte der Banne van Ouddorp, de Bannen van Sint Pankras, Broek op Langendyk, Zuidscherwoude, Noordscherwoude en Oudkarspel. Volgens sommiger vermoeden, draagt de Heer-Huigenwaard den Naam naar Heer Hugo of Huig van Assendelft, eersten Baljuw van Medenblik, die, in den jaare 1296, van de Westvriezen verslaagen werdt. Oudtyds was deeze Waard een Meer, welke met de Schermeer gemeenschap hadt. Hans van Loon, Koopman te Amsterdam, en eenigen zyne Medestanders verwierven, op den 4 April des jaars 1625, Oktrooi, om deeze Meer te mogen bedyken, ook werdt hun, twee jaaren laater, verlof gegeeven, om de Eilandjes, in den Waard leggende, volgens Schatting van kundige Luiden te mogen naar zig neemen (o). Het Werk werdt echter, niet zonder veel sporrelings, tusschen Alkmaar en Hoorn en eenige Dorpen, alzoo elk gaarne aandeel in de Bedyking wilde hebben, ten einde gebragt. Het kavelen geschiedde, den 20 Juny des jaars 1631, op het Stadhuis te Alkmaar, wordende de drooggemaakte Waard omtrent 2970 Morgen Lands groot bevonden, behalven de Veenhuizer Gronden, die 315 Morgen bevatten; zoo dat de Bedyking 3285 Morgen groot is. In 't jaar 1732, werden 'er uit den Huigenwaard 116 Huizen in de Lysten der Verpon-

DE HEER HUIGENWAARD.

(o) *Groot-Plakaat-boek* II. D. Kol. 1733, 1739.

De Heer Huigenwaard.

pondingen gebragt, die, in den jaare 1749, op 109 Huizen zyn verminderd. Men heeft tot noch toe in den Waard geen Kerk gestigt. Het Regtsgebied van den Heer-Huigenwaard, in zoo verre die weleer buiten de ingetrokkene gedeeltens der byzondere Regtsbannen van de aangelegene Vrye Heerlykheden bestondt, behoorde naar alle waarschynlykheid, onder het Baljuwschap van de Nieuwburgen. Tegenwoordig wordt het Hoog, Middelbaar en Laag Regtsgebied geoeffend door den Baljuw en zeven Schepenen, uitgezonderd dat de Vrye Heerlykheden van Haringkarspel en Veenhuizen haar Regtsgebied over derzelver Gronden binnen de Bedyking hebben behouden, gelyk mede Oterleek onder de Hooge Jurisdictie van de Nieuwburgen is gebleeven: doch de Gronden van Sint Pankras, Broek, Zuid- en Noordscherwoude, die in den Waard leggen, behooren onder deszelfs Hooge Jurisdictie. Het Kollegie heeft ook zynen Sekretaris. Het Dyksbewind staat aan een Kollegie van Dykgraaf en Heemraaden, die hunnen Penningmeester hebben, en onder de toezigt van Hoofd-Ingelanden. De Baljuw is gemeenlyk ook Dykgraaf, welke Ampten thans bekleed worden, door den Heere Karel de Dieu, Burgemeester der Stad Alkmaar. De Schepenen worden jaarlyks door de Hoofd-Ingelanden verkooren uit een Benoeming van Dykgraave en Heemraaden. Zy vergaderen gewoonlyk des Vrydags Namiddags op het Stadhuis te Alkmaar. De Dykgraaf van den Heer-Huigenwaard wordt door

door de Hoofd-Ingelanden benoemd ter Goedkeuring van 's Lands Staaten. Hy oeffent het Heemregt met vier HEEMRAADEN, die door Hoofd-Ingelanden verkooren worden. Zy houden des Zaterdags hunne Byeenkomst mede op het Stadhuis te Alkmaar. Het Kollegie van HOOFD-INGELANDEN heeft veertien Leden. Zy hooren jaarlyks, op den tweeden Dingsdag in April, de Polders-Rekening, die door den PENNINGMEESTER overgegeven wordt, en beraadslaagen over den Omslag en andere zaaken, die den Polder betreffen, volgens de Punten van Uitschryving, door Dykgraaf en Heemraaden opgegeven. Zy vergaderen insgelyks op het Stadhuis van Alkmaar. DE HEER HUIGENWAARD.

De ZYPE is een der grootste bedykte Waarden van Noordholland, ten Noorden, met deszelfs Zeedyk, gelegen aan het Koegars, langs 't welke de Dyk ook ten Noordoosten heenen loopt, en in dezelfde Streek vervolgt langs den Wieringerwaard, tot aan de Scheiding tusschen de Bannen van Schagen en Barsingerhorn. Van hier gaat de Zyp met derzelver Bedyking ten Zuiden en Zuidoosten langs Schagen, Burghorn, Sint Maarten en Eenigenburg tot niet verre van Krabbendam, van waar de Strekking ten Zuiden loopt, langs de Banne van Schoorl, Groet, Hargen en Petten tot aan den Droomerdyk van den Hondsbossche, daar de Indyking van Haazenpolder een schuinschen Hoek Westwaard maakt. Van den Haazenpolder gaat de Zeedyk ten Noordwesten langs het Strand der Noordzee en de Banne van Kalans-Oog. Voor de oudste Bedyking, bestondt DE ZYPE.

DE ZYPE. ſtondt de Zyp, waarſchynlyk, uit diergelyk gebrooken Land, Gorzingen en Ondiepten, geduurig onder Water leggende, als nu noch benoorden de Zype, by 't Koegars gezien worden. Van de eerſte Bedyking vindt men geen zeker beſcheid. Onze Kronyken getuigen, dat Graaf Willem, Broeder van Dirk den VII, in den jaare 1203, *ter Zipe is comen gerbeden* (p). Men zou hier uit ſchynen te mogen afneemen, dat de Zyp toen reeds tot Land gemaakt was: ten zy men, door de *Zype* enkel verſtaan wilde een Kanaal of Swin (q), dat uit de Noordzee tuſſchen Petten en den Keteldiun doorliep en van 't welk de Bedyking haaren Naam zou gekreegen hebben. Sedert wil men, dat de Bedyking is ingebroken (r). In een Handveſt van Hertog Albrecht van den jaare 1388, wordt gezegt, dat *Rynland niet meer aan die* Zype *dyken zal* (s). Elders vinden wy, dat Willem, Eerſte Heer van Schagen, een Baſtardzoon van Hertog Albrecht, de eerſte de Zype bedykt heeft en tot Land gemaakt (t); welke gebeurtenis mooglyk tot gemelden jaaren 1388 kan gebragt worden. De gemelde Handveſt toont niet donkerlyk dat de Zyp toen zoo groot niet was als tegenwoordig, loopende den Dyk, van Petten tot aan Kalans-Oog, en van daar naar de Keins, een Buurt in de Schager-Kogge. Uit oude Egte Stukken is ons gebleeken, dat omtrent den jaare 1440, aan de Heeren van Egmond en Brederode, van 's Graaven wege, eiſch gedaan is om de Zype te bedyken, of dat hy, als Overheer, dit zelfs zoude doen. Uit laater

(p) *M. Stoke in Ada*, bl. 67.

(q) *Chron. van Medenbl.* bl. 232.

(r) *Chron. van Medenbl.* als bov. *uit Valcoogh.*

(s) *Handv. van Rynl.* bl. 22.

(t) *Johannes a Leydis* Lib. XXXI. C. 64. Lib. XXXII. Cap. 28. Zie ook *Velius Hoorn.* bl. 21.

ter Stukken en voornaamlyk uit het Oktrooi van den jaare 1551, kan men nagaan, dat de Heeren van Egmond en Brederode zwaarigheden over de Bedyking van de Zype hebben opgeworpen, om dat dezelve te na zoude raaken aan hunne Jurisdictien, te te weeten, ten aanzien van de Jurisdictie der Heeren van Egmond aan de Heerlykheid van Petten, en ten aanzien van de Heeren van Brederode aan die van Kalans-Ooge. Dit kan, sedert den jaare 1440, of vroeger, het werk van tyd tot tyd tegengehouden hebben; hoewel men de Bedyking van de Zype altoos als noodzaaklyk heeft aangemerkt; gelyk, in den jaare 1443, aangetoond, en deswegen, op den 23 April deszelfden jaars, raaminge gemaakt werdt. Hier op volgde, dat Hertog Filips van Bourgonje, op den eerstvolgenden 1. Mey, een Oktrooi verleende om de Zype te bedyken. Hy gebruikte 'er deeze Bewoordingen in, zeggende: *te vreden te zyn, dat het voorf. Land, de Zype genaamt bedykt werdt, het zy door ons, of op onze kosten, het zy het bedykt werdt door anderen, zoo als het door onze Gouverneurs en Raaden gevoeglykst en voordeeligst zal uitgevonden worden* (u). De Steden Medenblik, Hoorn en anderen gaven in dien tyd te kennen, dat zy aan dit gemeene Werk niet doen konden, alzoo zy te zeer bezwaard waren. Doch het zy door wien de Bedyking toen in stand gebragt is, men heeft reden om te denken, dat 'er omtrent dien tyd iets ondernomen werdt; indien het waar is, dat de Zyp naderhand, in de Maand September des jaars 1509, een Doorbraak ge-

DE ZYPE.

(u) M. S. *Oktrooi van Filips van Bourgonje.*

De Zype. geleeden heeft (v). Hoe het daar mede moge zyn, dit is zeker dat deeze Polder omtrent dien tyd, lang met de Zee gemeen gelegen heeft, ſchoon men het herdyken, om het groot Gevaar van gantſch Holland, noodig en ook doenlyk oordeelde. In het Oktrooi van Keizer Karel van den 31 Maart des jaars 1551, naar den loop van den Hove, verleend aan Heer Jan van Schoorel, Kanonnik van Sint Maarten te Utrecht, wordt gemeld dat de Keizer, in den jaare 1516, aan zynen Neeve Kornelis Heere van Zevenbergen, insgelyks Oktrooi vergund hadt om binnen zeven jaaren de Zype te bedyken, 't welk niet volbragt was. Heer Jan van Schoorel, met zyne eerſte Medeſtanders, ving het Werk aan; doch het bleef wederom ſteeken, ten nadeele van veelen, welke zy in deeze Onderneming hadden ingewikkeld; waarom Koning Filips de II, in den jaare 1561, Oktrooi verleende, waar by hy verklaarde de Bedyking te zullen doen, ten zynen koſte, beveſtigende de Ingelanden in hun voorheen verkreegen Regt (w). Hier door werdt de Zyp eerlang drooggemaakt, en met zeer goeden uitſlag bebouwd. De Allerheiligen-Vloed des jaars 1570, deedt de Zyp op nieuws inbreeken (x). Men ondernam de Herdyking in den jaare 1572, doch een nieuwe Overſtrooming verdierf het aangevangen Werk (y): ook werdt het door Sonoi geheel bedorven, om den Spanjaard, na 't bemagtigen van Haarlem te beletten in Noordholland in te dringen. Het duurde tot in den jaare 1597, eer de Bedyking op nieuws werdt ondernomen; doch met goed gevolg, zoo dat

(v) M. S. *Memorien rakende de Dykaadje van de Zype.*

(w) *Groot-Plakaatboek* II. D. Col. 1653-1691.

(x) *Valcooghs Chron. van de Zype.* bl. 57.

(y) Dezelve bl. 61.

dat zy eindelyk omtrent in den tegenwoordigen staat gebragt werdt. In de Zyp heeft men schoon Bouwland; doch meest Weiland, waar van sommige Landen, aan den hoogen kant, dit byzonders hebben, dat zy agt of negen jaaren beweid zynde, omgeploegd en drie of vier jaaren bebouwd worden. Tusschen Kalans-Oog en Petten, tegen de Zyp, plagt weleer een hooge Zandduin te leggen, de *Keteldui*n genaamd. Deeze is meest over de Zype gestooven en heeft hier veel Lands bedorven (z). Na de laatste Bedyking is de Zyp 9060 Morgen Lands groot bevonden (a), die door 18 Groote en 16 Kleine Watermolens bemaalen worden. In 't jaar 1732, werden 'er voor de Zyp en den Haazenpolder, 530 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verpondingen gebragt: in den jaare 1749 waren 'er maar 526 Huizen. In de Bedyking zyn eigenlyk geene Buurten van merkelyk belang, naardien de Huizen veelal van malkander verspreid staan; doch men heeft 'er aangenaame en schoone Landhuizen, met vrugtbaare Plantaadjen. De Zyp wordt in Noord- en Zuidzype verdeeld; in ieder Deel, is een Gereformeerd Predikant, die onder de Klassis van Alkmaar behoort. Zy bedienen ieder twee Kerken. De vier Kerken in deeze Bedyking zyn aan Sint Maartens-, Eenigenburger, en Schager-Brug en Oude Sluis; van deezen is de Kerk, aan Sint Maartens Brug, een fraai en lugtig Gebouw, omringd met een Kerkhof, rondsom met Boomen beplant. Zy werdt gebouwd in den jaare 1697, en pronkt met een vierkanten Tooren, van boven met een soort van een Koe-

DE ZYPE.

(z) *Valcoogbs Chron. van de Zype.* bl. 77.

(a) *Chron. van Medenb.* bl. 239.

De Zype. pel gedekt. De Kerk aan Schager-Brug is weinig beter dan een Boerenhuis, en die aan Oude Sluis is zeer oud en bouwvallig, zynde het voorste gedeelte het School. Ook zyn 'er in de Zype twee Vergaderplaatsen der Vlaamsche Doopsgezinden; een derzelven is aan de Oude Sluis en de andere aan de Menniste Buurt. De Roomschgezinden hebben 'er twee Statien, die door één Priester, zynde een Wereldsheer bediend worden. In de Zype is een fraai Weeshuis tusschen de Schagerbrug en de Sint Maartensbrug aan de Trekvaart. Hier van staat het Bestier aan drie Regenten, die uit de Hoofd-Ingelanden verkooren worden. De Crimineele, Civile en Dyksregeering wordt waargenomen, door den DYKGRAAF, die tevens BALJUW is, benevens zeven HEEMRAADEN, die tevens Schepenen en Weesmeesteren zyn, een PENNINGMEESTER en Sekretaris. De Dykgraaf is tegenwoordig de Heer HENRIK NANNING DAAY, Raad en Burgemeester der Stad Alkmaar. Zy worden alle door de HOOFD-INGELANDEN verkooren, die tien in getal zyn, en by het openvallen van een derzelven, de plaats zelve vervullen. De Regeering vergadert, by buitengewoone Voorvallen, aan Schagerbrug; doch de gewoone Vergaderingen worden te Alkmaar op het Stadhuis gehouden. In den jaare 1732, werdt de Ambagtsheerlykheid van de Zype verkogt aan de Hoofd-Ingelanden voor Zevenduizend Gulden, met het Regt van Middelbaare en Laage Jurisdictie en Aanstelling van een Civilen Schout. Zy moeten hier een Sterfheer

aan

aanſtellen, gelyk in andere Heerlykheden DE ZYPE.
gebruiklyk is.

De WIERINGERWAARD, ook wel de NIEUWE ZYPE geheeten, legt ten Noordweſten, ten Noorden en ten Ooſten aan de Zuiderzee of wel de Waardgronden; ten Zuiden aan Barſingerhorn en ten Zuidweſten aan den Zypſchen Slykerdyk. Voor de Bedyking was deeze Waard een Slyk, buiten den Vrieſchen Zeedyk leggende, doch Adriaan Maartensz Koetenburg verwierf, in den jaare 1597, Oktrooi om die Slyk te mogen bedyken (b). 't Werk ſukkelde echter eenige jaaren en werdt eerſt regt begonnen in den jaare 1608. In den jaare 1610, brak het Water weder in den Waard; die dien eigen Zomer egter weer droog raakte. Men won hier door een Stuk Lands aan van 1895 Morgen, ſchoon men het Slyk, by het verzoeken van 't Oktrooi, maar als 900 Morgen groot opgegeven hadt. Sterk is de Wieringerwaard in Getal van Huizen toegenomen. In 't jaar 1632, werden 'er maar 22, en in 't jaar 1732, wel 150 Huizen en 1 Molen geteld. In den jaare 1749, werdt het zelfde Getal in de Lyſt der Verpondingen gebragt. In 't jaar 1633, werdt 'er een Gereformeerde Kerk geſtigt in het Noordelykſte gedeelte van den Waard, aan de Sluis en Vaartweg. Zy wordt door een Predikant onder de Klasſis van Alkmaar bediend. Digt by de Kerk ſtaat het Gemeenlandshuis. Hier is ook ſedert een Vergaderplaats gebouwd voor de Vlaamſche Doopsgezinden, die een groot, indien niet het grootſte deel der Inwooners uitmaaken.

WIERINGERWAARD.

(b) *Groot-Plakaatboek.* II. D. Kol. 1691.

WIERINGERWAARD. Zy worden met die van Barsingerhorn, welke met die van den Wieringerwaard een zelfde Gemeente hebben, door twee Leeraaren bediend. Deeze Vergaderplaats staat in 't Zuideinde van den Waard, aan den Ouden Vrieschen Dyk. De Landeryen in den Wieringerwaard worden voor de beste en vrugtbaarste in gantsch Nederland gerekend, bestaande meerendeel in Teelland, schoon 'er eenige goede Weilanden zyn. De Polder wordt door zes groote Watermolens, vier beneden en twee boven, bemaalen en waterde voorheen uit door twee Sluizen, zynde de eene de Duikersluis in het Noorden; de andere de Groote of Nieuwersluis in 't Oosten; doch deeze is, in 't jaar 1748, weggeruimd, om dat men dezelve tot Uitwatering en Schutting niet meer noodig hadt of gebruiken kon. De Noord- en Westdyk is sedert eenige jaaren met Paalwerk bezet, ter bescherming van den Dyk, die 's Winters, door den aanslag van 't Water veel begon te lyden. De Regeering is in het Crimineel, Civiel en ten aanzien van het Dyksbewind dezelfde. De DYKGRAAF, die tevens BALJUW is, tegenwoordig Mr. DANIEL BAART, Oud-Burgemeester van Alkmaar, Bewindhebber der West-Indische Kompagnie in het Noorderkwartier, zit met VYF HEEMRAADEN te regt, die te gelyk Schepens zyn: van deezen gaan 'er in het eene jaar twee en in het andere jaar drie af. Hier toe behooren ook een PENNINGMEESTER en SEKRETARIS. Tot verder opzigt van het Dyksbestier is ook een Kollegie van agt HOOFD-INGELANDEN, die uit en door de bevoegde In-

Ingelanden verkooren worden. De Hoofd-Ingelanden ſtellen de Heemraaden aan, en ook den Dykgraaf, die egter zynen Laſt als Baljuw van 's Lands Staaten ontvangt.

WIERINGERWAARD.

HOOGHEEMRAADSCHAP DER UITWATERENDE SLUIZEN.

Het HOOGHEEMRAADSCHAP DER UITWATERENDE SLUIZEN in KENNEMERLAND en WESTVRIESLAND vindt, onzes oordeels, gevoeglykſt zyne Beſchryving, eer wy van Kennemerland en de Plaatſen, die hier naaſt toe behooren, tot Weſtvriesland overgaan. Het Kollegie beſtaat uit een Dykgraaf en vier Hoogheemraaden, wier bezigheden voornaamlyk gerigt zyn tot het keuren, bezigtigen en ſchouwen, van zoodanige Werken, Kanaalen, Ringſlooten en Watertogten, die tot Gebruik der Uitwatering door de Gemeenelands Sluizen geſchikt zyn, als mede tot het maaken en onderhouden der Sluizen zelven. Deeze Sluizen zyn geenszins alle, die in of aan Noordholland gelegen zyn; maar alleen zeven in Getal, waar van 'er drie te Edam en twee te Schaardam leggen, welke in de Zuiderzee uitwateren: van de twee anderen legt 'er één te Naauwerna en één te Zaandam, welke haare Uitwatering in het Y hebben. Het Kollegie werdt op den 5 July des jaars 1544, door Keizer Karel den V, als Graave van Holland, opgeregt, en daar van Oktrooi verleend op den 17 December des jaars 1554. Het werdt, op den 10 January van den jaare 1565, op den Naam van zynen Zoone Koning Filips beveſtigd. De DYKGRAAF, tegenwoordig de Heer Mr. KORNELIS VAN EIK, Oud-Burgemeeſter der Stad Alkmaar, werdt

 by

Hoog-heemraadschap der Uitwaterende Sluizen.

by het openvallen deezer Waardigheid, uit een Drietal van *notabele* Persoonen, in of omtrent Alkmaar woonagtig, ten tyde der Graaflyke Regeering, door de Graaven of hunne Stadhouders verkooren, gelyk naderhand door de Stadhouders; buiten de Stadhouderlyke Regeering hebben 's Lands Staaten de Verkiezinge gedaan; doch zy behoort nu weder aan Zyne Hoogheid den Erfstadhouder. Vier Hoogheemraaden zyn 'er, als wegens Alkmaar, Waterland, Geestmer-Ambagt en Duinkavel. By afsterven van een deezer Leden, geschiedt de Verkiezing op denzelven voet als die van den Dykgraaf, die mede Stem tot de Benoeming heeft. Tot dit Kollegie behoort ook een Rentmeester, die tevens Sekretaris is. Het wordt door twee Boden bediend. Het Kollegie van Hoofd-Ingelanden bestaat uit de Gemagtigden van de volgende Steden en Landstreeken of geregtigde Persoonen, behalven den Dykgraaf; naamlyk den Gemagtigden der Stad Haarlem, den Prior van Heiloo, wiens persoon tegenwoordig door den Rentmeester van de Geestelyke Goederen te Haarlem verbeeld wordt, den Gemagtigden der Steden Alkmaar en Purmerend, van Schermer en Schermerhorn, Graft en Ryp, en van Geestmer-Ambagt, als mede een uit den Geslagte van Andries Willemsz van Oudshoorn. Zy dienen gemeenlyk voor hun gantsche Leeven, en worden gesteld en aangenomen door Gemagtigden der byzondere Plaatsen, ten dien einde beschreeven. De Vergaderingen raakende het Kollegie van het Hoogheemraadschap worden op het Stadhuis te Alkmaar gehouden.

TIENDE HOOFDSTUK.

Beschryving van WESTVRIESLAND, *volgens deszelfs Verdeelinge, met opzigt tot den* OUDEN WESTVRIESCHEN ZEEDYK; *te weeten de* SCHAGER *en* NIEUWDORPER-KOGGE; GEESTMER-AMBAGT; *de* VIER-NOORDER-KOGGEN *en* DREGTERLAND.

BESCHRYVING VAN WESTVRIESLAND. Gelegenheid.

Wy komen tot de Beschryvinge van het Platte Land van WESTVRIESLAND, door welke Landstreek wy hier in 't byzonder verstaan het Gedeelte van het Noorderkwartier, 't welk, in 't algemeen genomen ten Westen paalt aan Kennemerland en zig ten Oosten uitstrekt tot aan de Zuiderzee; zoo als het zelve tusschen de Zype en Wieringerwaard ten Noorden, en een ander gedeelte van Kennemerland benevens Zeevank en Waterland ten Zuiden gelegen is; hebbende door een Uitsprong van het Westen naar het Oosten ook de Zuiderzee gedeeltelyk aan het Zuiden en het Noorden. Wy hebben voorheenen (a) aangemerkt, dat het dikwils duister is, wat men by de Schryvers, en inzonderheid in Handvesten, Plakaaten en andere openbaare Schriften, door Westvriesland verstaan moet, en gezien, dat de Steden Hoorn, Enkhuizen, en Medenblik zig alleen als Staaten van Westvriesland gedraagen hebben (b); doch dat men zig wel zoo naauwkeurig uitdrukt (c); wanneer men, door Westvriesland de Landstreek verstaat, waar van wy de Gelegenheid hier boven bepaald hebben. Hier moeten

(a) V. Deel, bl 561 en volg.

(b) Bl. 366.

(c) Bl. 396.

WEST-VRIES-LAND.

ten wy echter byvoegen, dat deeze Bepaaling haaren Oorsprong schynt te hebben van den Ouden Westvrieschen Zeedyk. In deezen zin, en met betrekking tot deezen Zeedyk is het de waarheid, als de Schryvers te kennen geeven; dat *Westvriesland, waar van de Landscheiding aan de zyde van Kennemerland en Waterland minder kenbaar is dan aan den Zeekant*, echter verder kan bepaald worden, *indien men een regte Lyn trekt, van daar af, daar nu de Sluis tot Schardam legt, tot aan Alkmaar, en van Alkmaar tot Petten. Die twee Linien*, zegt men, *zullen zeer naby, den Omtrek van 't Oude Westvriesland, aan de zyde van Waterland en Kennemerland, aanwyzen* (d). Langs, of liever niet verre van deeze verbeelde Lynen, heeft de Oude Westvriesche Dyk, zoo wel als aan den Zeekant geloopen, en derhalven kan men deeze Strekking of Gelegenheid van Westvriesland niet anders begrypen dan met opzigt tot deezen Dyk, of deszelfs Dykgraafschap; zonder dat het eenige zekerheid heeft dat alle de Landen binnen deezen Omring, in de alleroudste tyden, eigenlyk Westvriesland geweest zyn, of een gemeen Landregt gehad hebben. Van verscheiden weet men duidelyk dat zy al vroeg onder de Kennemers of Kennemervolgers geweest en noch tegenwoordig zyn (1); waarom wy dezelve onder Kennemerland beschreeven hebben. Doch om de gemeene

(d) *S. Eikelenb. Gestel b. van Westv.* bl. 9.

(1) Onder deezen zyn zekerlyk *Koedyk*, *Urshem*, *Ouddorp* en *Oterleek*. Zie LAMS *Handv. van Kennemerland* bl. 830-842 en 848. Ook zullen wy dit vervolgens van de Schager- en Nieuwdorper-Koggen vinden.

ne Bevatting over de Verdeeling van West-vriesland in Koggen, 't welk mede geheel en al zyn opzigt op de Dyksregeering heeft, eenigszins te gemoet te komen, kunnen wy de overige Landstreeken in den Omring van den Ouden Zeedyk gelegen, volgens deeze Verdeeling schikken. Wy zullen echter noch iets van Westvriesland in 't algemeen aantekenen.

WESTVRIESLAND.

Westvriesland, aldus in den Omring van gemelden Zeedyk aangemerkt, beslaat, in zyne Middelbreedte ruim twee en een half, en in zyne Lengte van Krabbendam af tot aan het Oosteinde van Enkhuizen, omtrent agt Uuren gaans. Van ouds was deeze Landstreek, vooral naar 't Westen, doorbrooken van veele groote en kleine Meeren, die sedert omtrent twee Eeuwen grootendeels bedykt en drooggemaakt zynde, in schoon Wei- en Bouwland veranderd zyn. Aan het Oosten, tusschen Medenblik en Enkhuizen, zyn echter noch verscheiden Braaken, Vlieten en Waalen te vinden. Het hoogste Land heeft men tusschen Medenblik en Schagen. De meeste Landen in Westvriesland worden gezegt vier en vyf Voeten beneden het Peil van een gemeenen Vloed te leggen.

Landsgesteldheid.

Deeze Landstreek is van zeer vroege tyden af met een Ringdyk als een gemeen Lichaam beslooten geweest, en 't blykt dat dezelve reeds bedykt geweest is, voor den jaare 1288, wanneer Graaf Floris by Handvesten aan die van Medenblik in 't byzonder en aan die van Dregterland in 't algemeen verleend, den Dyk noemt, doch zonder be-

Westvriesche Dyk. Oudheid.

WEST-VRIESLAND.

paaling van deszelfs uitgestrektheid (e). Graaf Jan de I, zyn Zoon, spreekt in eene Handvest aan die van Enkhuizen gegeven in den jaare 1299, van het Schouwen op den Dyk, door Heemraaden met den Regter (f). Wy vinden deezen Ouden Westvrieschen Zeedyk bepaald gegaan te hebben, gelyk hy noch genoegsaam in dezelfde Streek loopt, van de Vriesche Poort der Stad Alkmaar af, Noordwaards op, langs de Vaart van Koedyk, met den Reekerdyk tot Krabbendam toe; van daar voorts met den Dyk, genaamd den Vrieschen Dyk, voorby Sint Maarten, Burghorn, en de Keins, tot Kolhorn; van Kolhorn, langs de Zuiderzee, voorby Winkel, Eertswoude, Lambertschagen en Almerdorp tot Medenblik; van daar insgelyks langs deeze Zee voorby Wervershoof en Heer-Huigen-Kogge, tot in en door de Stad Enkhuizen; en zoo verder langs de Zee, voorby Broekerhaven, Oosterleek, Wydenes en Schellinkhout, in en door de Stad Hoorn; van waar hy Westwaard op voortgaat met den Ouden Dyk naar Avenhorn, en voorts met den Walingsdyk voorby Urshem tot Rustenburg, en langs de Schermer met den Huigendyk voorby Oterleek tot aan den Geestmer-Ambagtsdyk en, met deezen en deszelfs Omloop agter Ouddorp om, langs het Zeglis en de Stads Graften van Alkmaar, tot weder aan de Vriesche Poort derzelve Stad. De Omtrek van deezen Dyk wordt op een Langte van meer dan 31500 Roeden, Dregterlandsche Maat begroot. De Grond in den Ring vervat, werdt, behalven de bedykte Mee-

ren

(e) *Handv. van Medenbl. en Dregterl.* bl. 10, en 49.

(f) *Handv. van Enkh.* bl. 2.

Omring.

ren, gesteld in 't Geheel 47251 Morgen, 177 Roeden. WEST-VRIES-LAND.

Veel Gevaar en Onheilen heeft deeze Dyk van aloude en laatere tyden uitgestaan en geleeden, door de zwaare Stormen en hooge Watervloeden, die veele Doorbraaken en Overstroomingen der Landen veroorzaakt hebben. In den jaare 1375, op Sint Marcellus dag of op den 30 Oktober, brak de Dyk in Westvriesland op verscheiden plaatsen door, en men hadt in den jaare 1464 wederom een Doorbraak by Wydenes. Sedert den jaare 1502, tot in den jaare 1670, hadt men hier verscheide Watervloeden en menigvuldige Doorbraaken, die groote schade aan de Dyken en Ingezetenen toegebragt hebben. De Allerheiligen Vloed van den jaare 1570, was een der zwaarste, die, gelyk zy aan geheel Holland en andere Provincien vele rampen deedt gevoelen, ook op vele Plaatsen zeer smartelyk was voor de Ingezetenen van Westvriesland. In den jaare 1610, werdt het gevaar en de uiterste Nood aan den Westvrieschen Dyk gekeerd, door de Uitvinding van Scheepszeilen, met zwaarte van Ankers en Steenen voor den Dyk te laaten zinken, en de weggescheurde Gaten van agteren met Stroo en andere stoffen te vullen (2). In de Tegenwoordige Eeuw, voornaamlyk in de jaaren 1702, 1717 en 1735, is de Westvriesche Dyk mede wel in groot Ge-

(2) Wy treeden verder niet in de byzonderheden, om dat ze te wydloopig zyn. Men vindt ze in de *Medenblikker Chronyk* van Bladz. 291 tot 308.

West-Vriesland. Gevaar geweeſt en zeer beſchadigd; maar echter gelukkig voor Doorbraaken en het Land voor Overſtroomingen behoed. Een nieuw Gevaar onderging Weſtvriesland ſedert den jaare 1731, door het ſchadelyk Zeegewormte, dat het Paalwerk voor de Dyken doorknaagde, en aanleiding gaf om de Dykaadje op een anderen voet aan te leggen, door middel van zwaaren Steen aan de Dyken te brengen. Het gene wy hier van elders breeder gezegd hebben (g), zullen wy thans niet herhaalen. Dit middel is van zeer goede uitwerking bevonden, en men rekent, hier door, de Dyken en het Land alleszins beveiligd; zoo dat het Nut de ongemeene koſten van dit Werk kan opweegen. Het Onderhoud, Herſtelling en Verſterking van deezen Dyk heeft den Lande en Ingezetenen altoos zwaare ſommen Gelds gekoſt, en men heeft opgemaakt, dat de Dykskoſten, ſedert Honderd jaaren, van den jaare 1650 tot den jaare 1749 ingeſlooten, bedraagen *f* 15652209 : 19 : 8.

(g) IV. Deel, bl. 15, 16.

Waar by noch komt het gene ſedert den jaare 1732 tot 1742, door 's Lands Staaten, tot Onderſtand der Weſtvrieſche Dyken verleend, en het geene ten behoeven der Dykaadje op Renten genomen is *f* 2304461 : 0 : 8.

te ſamen *f* 17956671 -- --- ---

of

of ruim 179 en een halve Tonnen Gouds. Onder de eerstgemelde somme, zyn noch niet begreepen de Molengelden, de Hondsbossche- en Uitwaterende-Sluizen-gelden, noch ook de Weddens, Daggelden en dergelyke bezoldingen.

WEST-VRIES-LAND.

Het Opzigt over de Dyksregeering van Westvriesland stondt in aloude tyden geheel aan den Baljuw of Kastelein van Medenblik, tot dat dezelve in vier Deelen onderscheiden werdt, die in den volgenden Rang genoemt worden. *Dregterland*, de *vier Noorder-Koggen*, *Geestmer-Ambagt*, en de *Schager- en Nieuwdorper-Koggen*. Wanneer deeze Verdeeling werdt ingevoerd, is ons nergens gebleeken; doch men vindt ze reeds by malkander gemeld in eenen Brief van den jaare 1299 (g). Het blykt ook uit andere stukken, dat 'er een Onderscheid of Verdeeling van Dykgraafschappen in Westvriesland geweest is. Hertog Albrecht van Beieren stelt, by Handvest van den 14 February des jaars 1400, naar Loop van den Hove, eenige order op het verkiezen van Heemraaden uit Hoogtwouder Ambagt, nu de Vier-Noorder-Koggen (h), en deedt ook het zelfde, ten aanzien van Dregterland, by Handvest van den 13 February des jaars 1401 (i). Het Ampt van Dykgraaf schynt echter al leen aan den Baljuw van Medenblik gebleeven te zyn, en geduurd te hebben tot den jaare 1503, wanneer aan Dregterland een byzonderen Dykgraaf vergund is. Deeze Verdeelingen worden gemeenlyk Koggen of Ambagten geheeten. In deeze vier Ambagten zyn drie onderscheidene Dykgraaf- en Heemraad-

Dyksregeering.

(g) *Ongen. Klerk*, bl. 184.

(h) *Handv. van Dregterl.* bl. 55.

(i) Dezelve bl. 56.

WEST-VRIES-LAND. *Dyksregeering.* Dykgraaven.

raadschappen; het *Dykgraafschap van Dregterland*, het *Dykgraafschap der Vier-Noorder-Koggen*, van ouds de Hoogtwouder-Kogge, en het *Dykgraafschap van Geestmer-Ambagt* met *Schager- en Nieuwdorper-Kogge.* Ieder deezer Dykgraafschappen bestaat in een DYKGRAAF en vier HEEMRAADEN. Hoewel 'er in Dregterland twee Dykgraaven zyn, waar van de een op den Voorslag der Stad Hoorn, en de ander op dien van Enkhuizen, door 's Lands Staaten, worden aangesteld; worden zy echter te samen als een eenige Dykgraaf aangemerkt, dewyl zy jaar om jaar het Dykgraafsampt met het volle Bewind bekleeden, volgens eene Uitspraak van den Hove van Holland van den 16 July des jaars 1640, by voorraad voor vier jaaren gegeven; doch aan welke men zig sedert gehouden heeft (k). De Dykgraaf der Vier-Noorder-Koggen wordt op den Voorslag van Medenblik aangesteld en houdt aldaar zyn verblyf, volgens Privilegie van Vrouw Maria van Bourgonje van den 14 Maart des jaars 1476 (l). De Dykgraaf van Geestmer-Ambagt en de Schager- en Nieuwdorper-Koggen wordt aangesteld op den Voorslag van de Stad Alkmaar.

(k) *Handv. van Enkhuizen.* bl. 111.

(l) *Groot-Plakaatboek* II. D. bl. 668. Art. 38.

Heemraaden.

De HEEMRAADEN worden in Dregterland gekooren door den Dykgraaf, uit eene Nominatie van vier Persoonen uit ieder der byzondere Koggen of Onderverdeelingen van Dregterland, die door drie der Rykſten of Uitleggers genoemt, uit ieder Dorp, in elke Kogge worden benoemd. Behalven dat, in de Ooster-Kogge, de Heemraad door

door Burgemeesteren van Enkhuizen en Grootenbroek wordt verkooren; die, gelyk de andere, door den Dykgraaf wordt beëdigd, volgens eene Handvest van Hertog Willem van Beieren van den 21 Maart des jaars 1404, naar den Loop van den Hove (m). Deeze Heemraad van de Ooster-Kogge is altyd President. In de Vier-Noorder-Koggen worden de Heemraaden op dezelfde wyze aangesteld als in Dregterland, volgens Privilegie van den jaare 1400 (n). Van de Heemraaden uit Geestmer-Ambagt wordt 'er een aangesteld uit de Poortery der Stad Alkmaar, en een uit Warmenhuizen. Voor de Schager-Kogge komt 'er een Heemraad uit Schagen, en voor de Nieuwdorper-Kogge een uit Winkel. Tot de Verkiezing van deezen laatsten zyn de Kerkmeesteren van Winkel bevoorregt. Dykgraaf en Heemraaden oeffenen in ieder der byzondere Dykgraafschappen, met betrekking tot het Dykregt en Polderzaaken, Hoog en Laag Regtsgebied, maaken, met de WAARSCHAPPEN van ieder Ambagt, Keuren op het leggen en onderhouden der Dykaadjen, en doen jaarlyks, doorgaans omtrent half April, een looze Beraaming of Voorvinding, zoo men die elders noemt, en daar uit een *Petitie* of Eisch van 't gene zy oordeelen in den Zomer te moeten gemaakt of anderszins bekostigd worden. Tot de gemelde Heemraadschappen behoort ook, behalven Oud-Waardsmannen, Dykshoofdluiden en andere, een Kollegie van negen HOOFD-INGELANDEN; die, ie-

WEST-VRIESLAND. *Dyksregeering.*

(m) *Handv. van Enkh.* bl. 18.

(n) *Uit Medegedeelde Berigten.*

Waarschappen.

Hoofd-Ingelanden.

WEST-VRIES-LAND. *Dyksregeering.*

ieder in den zyne, door de Waarschappen gekooren worden, in gevolge van een Verdrag by Voorraad, den 30 July des jaars 1650, voor den Hooge Raade (o) gesllooten. Dit Kollegie wordt door de Dykgraaven, ieder in zyn byzonder Kwartier beschreeven om den Eisch of *Petitie* by Oogbeschouwinge op te neemen; waar na ten overstaan deezer Hoofd-Ingelanden de Werken, door Dykgraaf en Heemraaden worden gekeurd, aanbesteed en beschouwd, en zy doen over dezelve, na het opmaaken, de Naschouw. De groote algemeene Rekeningen der kosten worden jaarlyks, ten overstaan van twee Heeren Kommissarissen uit den Hoogen Raade, aan hun gedaan. In deeze drie Heemraadschappen zyn vyf SEKRETARISSEN. Het Opper-Opzigt over den Westvrieschen Zeedyk staat, volgens vernieuwde Resolutien van de Staaten van Holland en Westvriesland (p), aan Gekommitteerde Raaden in Westvriesland en 't Noorderkwartier, waar by nu noch een Heer uit de Edelen gevoegd wordt; doch die niet verschynt. Deeze zyn bekend onder den Naam van SUPER-INTENDENTEN VAN DREGTERLAND; hoewel zy ook het Opzigt hebben over de Dyken van Geestmer-Ambagt, als mede van de Schager- en Nieuwdorper-Koggen. De Super-Intendenten werden voor de eerstemaal aangesteld in den jaare 1677, en jaarlyks wordt hun Last, Staatsgewyze, vernieuwd. Over de Vier-Noorder-Koggen zyn zes andere Super-Intendenten uit de zes volgende Steden, *Haarlem*, *Amsterdam*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhui-*

Sekretarissen.

Super-Intendenten.

(o) *Handv. van Enkhuiz.* bl. 125.

(p) *Groot-Plakaatboek.* V. D bl. 817.

huizen en *Medenblik*, die daar toe volgens Resolutie van den 17 July des jaars 1732, om des te kundiger te worden, op voorslag der gemelde Steden, voor hun Leeven, worden aangesteld. In deezer voege hebben zoo wel Heeren uit het Zuiderkwartier als het Noorderkwartier opzigt tot den Westvrieschen Dyk, gelyk dezelve mede veel gedraagen hebben in de kosten der nieuwe wyze van Dyksverzekering, door middel van Steen.

WEST-VRIESLAND. *Dyksregeering.*

Het beschryven of aanstellen deezer Super-Intendenten van de Vier-Noorder Koggen heeft zynen grondslag in een Handvest van Keizer Maximiliaan van den 14 February des jaars 1492 (q), wanneer de Stad Medenblik tot het beschryven der bovengemelde Steden gelast werdt; 't welk naderhand den Dykgraaf werdt aanbevolen (r).

(q) *Handv. van Enkh.* bl. 44.

(r) Dezelve bl. 49,50.

Wy zullen, tot beter begrip, in rang aantekenen hoe veele Dykgraaven, Heemraaden, Hoofd-Ingelanden en andere Amptenaaren en Bedienden, in en wegens ieder der Dykgraafschappen, Verdeelingen, Koggen of Ambagten, tot het Bestier van den Westvrieschen Dyk gemagtigd en aangesteld worden; waaromtrent wy, tot meerder klaarheid, herhaalen, dat alle de Hoofd-Ingelanden tot het algemeene opzigt van den ganschen Dyk behooren.

DREGTERLAND, 't welk, volgens eene Onderverdeeling, bestaat in vier Koggen, de *Ooster-Kogge*, *Middel-Kogge*, *Zuider-Kogge* en *Wester-Kogge*, heeft

1 DYKGRAAF, wegens Hoorn.

WEST-VRIES-LAND. *Dyksregeering.*

(s) Zie hier voor Bl. 426.

1 DYKGRAAF, wegens Enkhuizen. (s)
4 HEEMRAADEN, een uit ieder der gemelde Dregterlandsche Koggen.
21 Waarschappen, uit de Steden en Dorpen in Dregterland.
3 HOOFD-INGELANDEN van Westvriesland uit de Dregterlandsche Koggen, gemeenlyk aangesteld voor twee jaaren.
1 SEKRETARIS.
2 Boden, 2 Houtmeters, en 2 Steenmeeters; van ieder derzelven 1 te Hoorn en 1 te Enkhuizen.

De VIER-NOORDER-KOGGEN, bestaande in de *Medenblikker-Kogge*, de *Hoogtwouder-Kogge*, de *Wognummer-Kogge* en de *Middel-Kogge*, hebben
1 DYKGRAAF, te Medenblik woonagtig.
4 HEEMRAADEN.
4 OUDWAARSCHAPPEN.
4 DYKSHOOFDLUIDEN, welke Viertallen van Amptenaaren uit ieder der vier Koggen worden aangesteld.
17 WAARSCHAPPEN, waar van 1 komt uit het Kollegie van Medenblik; de andere 16 zyn gemagtigd uit de Dorpen in deeze Koggen, en ieder in zyn Dorp, Burgemeester of Vroedschap.
2 HOOFD INGELANDEN.
1 SEKRETARIS,
1 Bode. 1 Houtmeeter en 1 Steenmeeter.

GEESTMER-AMBAGT met SCHAGER- EN NIEUW-

NIEUWDORPER-KOGGEN, welke twee Verdeelingen één Dykgraafschap uitmaaken, hebben te samen WEST-VRIES-LAND. *Dyksregeering.*

1 DYKGRAAF.

4 HEEMRAADEN, waar van 'er 2 uit Geestmer-Ambagt, 1 uit de Schager- en 1 uit de Nieuwdorper-Kogge gemagtigd zyn.

9 WAARSCHAPPEN, te weeten 5 uit de Schager- en 4 uit de Nieuwdorper-Kogge.

4 HOOFD-INGELANDEN, 2 uit Geestmer-Ambagt, 1 uit de Schager- en 1 uit de Nieuwdorper-Kogge.

2 PENNINGMEESTERS, 1 uit Geestmer-Ambagt, en 1 uit de Nieuwdorper-Kogge.

3 SEKRETARISSEN, 1 uit Geestmer-Ambagt, 1 uit de Schager- en 1 uit de Nieuwdorper-Kogge.

2 Boden, 1 uit Geestmer-Ambagt en 1 uit de Schager- en Nieuwdorper-Kogge.

Wy hebben de voornaamste bezigheden der Waardschappen hier boven kortelyk aangetekend, en zullen die der Oud-Waardschappen, Dykshoofdluiden, die in het Ambagt of Dykgraafschap van de Vier-Noorder-Koggen byzonderlyk plaats hebben, alsmede van Koggemeesters en Molenmeesters, hier noch byvoegen. Oud-Waardschappen, Dykshoofdluiden, Koggemeesters en Molenmeesters.

OUD-WAARDSMANNEN, of OUD-WAARDSCHAPPEN zyn bevoegd tot het ontvangen der Penningen van de Schotgaarders en dezelve weder uit te keeren aan Dykshoofdluiden, en aan de genen, aan welke de Kog- Oud-Waardsmannen.

WEST-VRIES-LAND. *Dyksregeering.* gemeesters hunne opgenomene Penningen schuldig zyn. Zy moeten alle gekeurde en gemaakte Werken nagaan, en de bevindinge aan de Super-Intendenten mededeelen, doch hebben geen stem in 't Heemraadschap. In hunne tegenwoordigheid geschieden vooraf de Rekeningen, welke vervolgens aan de Super-Intendenten worden opengelegd. Over hun Bestier is, op den 17 July des jaars 1732, een nieuwe Resolutie door 's Lands Staaten genomen.

Dykshoofdluiden. DYKSHOOFDLUIDEN zyn Opzigters over 't Werkvolk, zoo in tyden van nood, als van de aanbesteede Werken, inzonderheid de Wiervakken, het inleggen en schoonmaaken van Krebbingen; ieder in zyne Kogge. Zy maaken ook met, of ten overstaan van den Dykgraaf de looze Beraaming der Dykwerken. Zy worden door de Waardschappen uit een Drietal verkooren.

Koggemeesters. De KOGGEMEESTERS, die op voorslag der byzondere Koggen, zonder benoeming, door de Waardschappy verkooren worden, moeten de Sluizen bezigtigen, de Wateringen en Slooten doen schoon houden, ook hebben zy 't Opzigt over sommige Wegen.

Molenmeesters. Het Werk der MOLENMEESTERS bestaat voornaamlyk in het Opzigt der Molens en Kaden, om dezelve in goeden stand te houden. Deeze, zoo wel als de Koggemeesters hebben geene onmiddelyke betrekking tot de Bedyking.

Verdeeling van Hoog Regtsgebied. Ten aanzien van Hoog Regtsgebied bestaat het Platte Land van Westvriesland, 1. in zoogenaamde kleine of Platte-Landsteden, die Stederegt hebben; 2. in Ambagten

ten, onder de Jurisdictien van Stemmende Steden, 3. in Hooge of Vrye Heerlykheden. De *kleine Steden* zyn, Grootebroek, Westwoude, Hem, Wydenes, Schellinkhout, Abbekerk, Sybekarspel, Schagen, Barsingerhorn, Nieuwdorp en Winkel. De *Ambagten*, *onder 't Regtsgebied der Stemmende Steden*, zyn Zwaag, Hauwert, Nieubokswoude, Wognum, Watwei, Berkhout, Avenhorn, Grosthuizen, Scharwoude, Beets, Oudendyk, Schaardam en Oostmyzen, die alle *onder Hoorn* behooren. Berkhout, benevens de Ambagten vervolgens genoemd, worden onder de algemeene benaaming van de Veenhoop begreepen, doch Beets en de daar vervolgens genoemde Ambagten zyn eigenlyk niet onder 't Dyksbestier van Westvriesland, maar onder de Zeevang. Onder 't Regtsgebied van *Medenblik* zyn Opperdoes, Oostwoude en Wervershoof. De *Hooge of Vrye Heerlykheden* zyn Spanbroek, Opmeer, Obdam en Hensbroek, Hoogtwoude en Eertswoude, Oude-Karspel, Haringkarspel, Warmenhuizen, Veenhuizen. Behalven deeze is 'er noch het Regtsgebied van Valkoog; waar onder St. Maarten, Eenigenburg, met Valkoog zelve behooren, en 't welk, gelyk ons berigt wordt, ook een Schoutschap, onmiddelyk van de Graaflykheid afhangende, genoemd wordt.

WEST-VRIESLAND. *Hoog Regtsgebied.*

Deeze Verdeeling van Westvriesland zou ons de natuurlykste toeschynen; doch wy volgen, als gezegd, de gemeene Bevatting wegens de Verdeeling in Koggen, maar verkiezen echter om de nabuurige Gelegenheid der Schager- en Nieuwdorper-Koggen aan de Zype en Wieringerwaard, daar wy onze

De Schager en Nieuwdorper-Kogge.

laatste Plaatsbeschryving gelaaten hebben, hier mede een aanvang te maaken.

De SCHAGER- EN NIEUWDORPER-KOGGE, aangemerkt als een Verdeeling van Westvriesland, doch ten aanzien van het Dyksbestier de vierde in rang, paalt ten Noorden aan de Zype en den Wieringerwaard, ten Noordoosten aan de Zuiderzee; ten Oosten en Zuidoosten aan Eertswoude en Hoogtwoude, ten Zuiden aan Veenhuizen en den Heer-Huigenwaard, ten Zuidwesten aan Haringkarspel, langs welk de omtrek der Schager-Kogge met een elleboog omloopt, zoo dat zy ook de Heerlykheid van Haringkarspel aan het Zuiden heeft, verder grenst het ook ten Zuidwesten en wederom door een Bogt ten Zuiden aan Valkoog tot aan het Dorp Sint Maarten, wyders grenst zy ten Noordwesten mede aan een gedeelte van de Zype.

De Vrye Heerlykheid van Schagen.

De Schager-Kogge, in 't byzonder genomen, legt ten Noordoosten van de Nieuwdorper-Kogge en bestaat in de Vrye Heerlykheid van Schagen; vervattende de Stede Schagen, met den Polder van Burghorn; de Stede Barsingerhorn, waaronder ook Kolhorn en Haringhuizen begreepen zyn. Schagen en Barsingerhorn als Steden aangemerkt hebben wel den zelfden Baljuw, die door den Heer wordt aangesteld; maar ieder hunne byzondere Crimineele Vierschaar en Civile Regtbank, in welke laatste de Baljuw als Schout zit. Men wil dat deeze Ambagten benevens anderen weleer tot het Baljuwschap van Kennemerland behoord heb-

hebben (t). De Heerlykheid van Schagen werdt, volgens de naaste waarschynlykheid in den jaare 1427, door Hertog Filips van Bourgonje geschonken aan Willem, natuurlyken Zoon van Albrecht van Beieren, geteeld by Maria of Gysberta van Bronkhorst. Albrecht, Willems Zoon, bekwam de Heerlykheid na hem. Zyne Dogter Jozina maakte de Heerlykheid Schagen, by Uitersten Wil, aan haaren Neeve Jan van Schagen, in wiens Geslagt de Heerlykheid verbleeven is tot op den Dood van Willem van Schagen, die in 't jaar 1658 overleedt. Zy werdt toen gekogt, door den Heere George van Kats, Heere van Koulster, voor Tweemaalhonderd Drie-entzestig Duizend Guldens en in den jaare 1676, wederom verkogt voor Honderd en Zeventigduizend Guldens aan Floris Karel van Beieren, Graave van Warfusé en Heere van Goudriaan, herkomstig uit het Geslagt des Eersten Heere van Schagen. Zyn Zoon en Opvolger Dirk Floris van Beieren sneuvelde, op den 23 Mey des jaars 1706, in den Veldslag by Ramellies, nalaatende eene Dogter Maria Izabella, die, in 't volgende jaar trouwde met Franciscus Paulus Emilius, Graave van Outremont en Han. Maria Izabella overleedt in 't jaar 1732 en Franciscus Paulus Emilius, in 't jaar 1737, laatende de Heerlykheid op haaren oudsten Zoon Florent, Graave van Outremont, die de Heerlykheid noch tegenwoordig bezit.

De Schager Kogge. *Heerlykheid van Schagen.*

(s) *Chron. van Schagen.* bl. 49.

De Dorpen onder de Heerlykheid van Schagen behoorende hebben ieder hunnen eigen Predikant, en alle deezen zyn Leden der Klassis van Alkmaar.

De Schager Kogge. De Ban van Schagen.

De Ban van Schagen legt ten Noorden en Noordweften aan de Zype, ten Zuidweften aan Burghorn en Valkoog, ten Zuiden aan Haringkarfpel en Haringhuizen, tuffchen welke het met een Hoek infpringt, en ten Ooften aan Barfingerhorn. Zy wordt in de Quohieren der Verpondinge op 1777 Morgen, 360 Roeden Lands begroot. Deeze Landeryen beftaan in vrugtbaare Boomgaarden, Bouw- en Weilanden, die van ouds, om hunne Vrugtbaarheid door de gantfche Provincie vermaard waaren en voorheen wel voor Twee- ja Drieduizend Guldens en meer, de Morgen verkogt zyn; doch federt, om de zwaare verfcheidenerhande Dykslaften en Molengelden, menigvuldig zyn fpade geftooken en verlaaten; zoo dat, in den jaare 1743, de verlaatene Landen wel een derde Gedeelte der Banne uitmaakten, waar van toen een goed aantal tot laage pryzen werdt verkogt, die echter federt voor een gedeelte weder verlaaten zyn. De Ban van Schagen is federt eene Eeuw merkelyk in Getal van Huizen afgenomen. In 't jaar 1632, bragt men 'er 533 en in 't jaar 1732, 397 Huizen en vier Molens in de Lyften der Verpondingen. Dit laatfte Getal is federt, in den jaare 1749, weder tot 384 Huizen verminderd.

De Stede Schagen. Gelegenheid.

De Stede Scagen of Schagen, eene welgelegen oude en vermaarde open Plaats, heeft op den 12 Mey des jaare 1415, Poortregt verkreegen (u). Men vindt wel in de Handveften van Willem, eerften Heer van Schagen, gegeven den 6 Auguftus des jaars 1427, waar in hy aan de Stede haare Regten en

(u) *Chron. van Schagen.* bl. 16. *en Medegedeelde Berigten.*

en Vryheden vergunt, dat *goede luiden hem*, eerst op dien tyd, *goediglyk en gunstiglyk vervolgd hebben, omme Vryheden en Poortregt* (v): doch men schynt hier door te moeten verstaan, dat dit Regt, schoon vroeger gegeven, eerst in dien jaare door behoorlyke Wetten is gesterkt. Schagen is aldus onder de kleine Steden van Westvriesland gerekend geworden, en heeft somtyds Afgevaardigden in der Staaten Vergaderingen gezonden. Alkmaar legt omtrent vier Uuren gaans ten Zuidwesten, en Medenblik ook omtrent zoo verre ten Oosten van Schagen. De Stede is van binnen vry wel betimmerd en van buiten met eenige Buurten omringd, welker meesten, langs bestraaten Wegen, toegang tot Schagen hebben.

DE SCHAGER KOGGE. *Schagen.*

(v) *D. Burger Chron. van Schagen.* bl. 58.

Volgens de oude Overleveringen, zou Schagen al in 't jaar 334 gebouwd geweest zyn (w). Doch dit is geheel onwaarschynlyk. (3), zoo wel als alles, wat men ons van *Tjalle*, *Aaf*, *Nesa*, *Wybe*, *Cresing*, *Huipke* en andere zoogenaamde Stigters van Schagen en andere omleggende Gehugten te vertellen weet (x). Uit egte Berigten blykt nogtans, dat de Plaats al in de Tiende Eeuwe bekend geweest is (y).

Oudheid.

(w) *P. J. Twisk Chron.* bl. 98.

(x) *D. A. Valcoochs Chron. van de Zype.* bl. 35 enz.

(y) *Stoke in Dirk den II.* bl. 15.

In den jaare 1622, telde men binnen Schagen, 432 Huisgezinnen, vervattende 1632 Persoonen, en op de Buitenbuurten 252 Huisgezinnen, vervattende 1116 Persoo-

(3) Eene dergelyke Fabelagtige Oudheid verhaalt VALCOOGH, die in laater tyden om zyne netheid veel geloof schynt te verdienen, ook wegens de *Zype*, waar mede wy gemeend hebben, in derzelver Beschryving, ons niet te moeten ophouden.

De Schager Kogge. *Schagen.*

soonen, behalven de Dienstboden, Kostgangers en dergelyken. In den jaare 1673, werden 'er in Schagen en de onderhoorige Buurten, in 't geheel niet meer dan 1803 Persoonen geteld (z), en in 't jaar 1701 maar 1563 Persoonen (a). In den jaare 1703, zyn alle de Huisgezinnen in Schagen en 't geene 'er onder behoort, opgeschreeven, en men bevondt 'er 1464 Persoonen (b). Dit Getal was in den jaare 1709, op 1419, en in den jaare 1717 tot op 1268 verminderd, doch in den jaare 1734 weder tot 1301 Persoonen opgeklommen (c).

(z) *Chron. van Schagen.* bl. 14.

(a) *Uit Medegedeelde Berigten.*

(b) *Chron. van Schagen.* bl. 56.

(c) *Uit Medegedeelde Berigten.*

Midden in de Plaats is een ruim Marktveld, op 't welk drie Buurten uitloopen. Hier op worden jaarlyks verscheiden zoo Paarden- als Beestenmarkten gehouden. Inzonderheid is de Schager Schapen- en Lammerenmarkt zeer vermaard, die weeklyks gehouden wordt van den laatsten Donderdag in April tot den laatsten Donderdag voor den 17 Juny; ook is hier alle Donderdagen het geheele jaar door een zeer bloeiende Botermarkt.

Slot.

Bezuiden dit Marktveld, en door een Voorpoort en ruim Voorplein van het zelve afgescheiden, staat het Adelyk Slot der Heeren van Schagen, midden in een Vyver. Het is van verscheide Toorens voorzien, en werdt, van ouds voor zeer sterk gehouden. Op de groote Zaal van dit Slot, staan twee Pilaaren, die volgens een Latynsch vers van Barlæus, voor den Schoorsteen te leezen, uit de Puinhoopen van het oud Karthago, herwaards gebragt zouden zyn. Thans dienen zy om den Schoorsteenmantel te onder-

derſtutten. Ook ziet men hier de geſchilderde Afbeeldſels van verſcheiden Graaven en andere Grooten. Agter het Slot, is een groote Boomgaard, die ſomtyds voor Zevenhonderd Guldens, in 't jaar verpagt geworden is. De SCHAGER KOGGE. *Schagen.*

Het Raadhuis van Schagen plagt ook op dit Marktveld te ſtaan; doch is in den jaare 1731, om zynen Ouderdom afgebroken. In 't zelfde jaar, werdt door Burgemeeſteren een Huis gekogt aan de Zuidzyde van dit Marktveld met verſcheiden Boven- en Beneden-Kamers en Vertrekken, 't welk tot een Raadhuis bekwaam gemaakt is. Raadhuis.

De Kerk ſtaat mede aan het Marktveld, en is een fraai Gebouw, ruſtende van binnen op vyftien ronde ſteenen Pilaaren. Deeze Kerk, die van binnen en buiten wel onderhouden wordt, is binnen 's werks Honderdvierentzeſtig Voeten lang, Twee-entzeventig en een half Voeten wyd en Zevenentzeventig en een half Voeten hoog. De Tooren, die geheel van Steen is, ſtak van ouds Twee-entwintig en een halve Voeten boven de Kerk uit, behalven een kleine houten Spits. In den jaare 1617 begon men hier een ſierlyke Agtkanten Spits op te bouwen, die in den jaare 1619, voltooid werdt, ter hoogte van ruim Vyftig Voeten, zoo dat de Tooren tegenwoordig omtrent Vyfentzeventig Voeten boven de Kerk uitſteekt. De geheele Tooren is ruim Honderdvyftig Voeten hoog, en heeft drie Ommegangen, waar boven een Peer en Gulden-Appel met ſierlyk Lofwerk geplaatſt is. In den jaare 1660, werdt in deeze Kerk een pragtige Kerk.

Pre-

De Schager Kogge. *Schagen.* Predikſtoel gezet, waar van inzonderheid de Kap voor een Meeſterſtuk dier tyd ten aanzien der Konſt gehouden wordt. Men vindt hier verſcheiden aanzienlyke Grafſteden der Heeren en Vrouwen van Schagen, waar onder uitmunt de Graftombe van Heer Jan van Schagen en zyne Gemaalinne Anna van Aſſendelft, geheel van zuiveren Toetſteen, met derzelver Afbeeldſels levensgrootte, en zeſtien Wapens hunner Heerlykheden. Hier is ook een goed Orgel; ook zyn 'er zeven Kerkkroonen.

Viſch-markt. Ten Noorden der Kerk aan 't Marktveld ſtaat het Viſchhuis, een klein, doch ſterk ſteenen Gebouw, met blaauwe gladde Pannen gedekt, en van alle bekwaamheden voorzien tot het markten van Zeeviſch, die hier overvloedig aangebragt wordt. Hier is ook noch een byzonder Vertrek tot een Corps de Guarde voor de Wagt.

Wees-huis. Het Weeshuis ſtaat agter aan het einde van de Hooge Zyde. Het was weleer een Klooſter, doch werdt in den jaare 1577 tot een Weeshuis veranderd.

De Waag De Waag wordt gehouden op de Hooge Zyde; doch heeft geen afzonderlyk Gebouw.

Room-ſche Kerk. De Roomſche Kerk, die door een Wereldſch Prieſter bediend wordt, ſtaat mede op de Hooge Zyde. Van ouds was hier noch een Roomſche Kerk op de Laage Zyde van 't Noord, doch deeze is voor eenige jaaren afgebroken.

Neeringen. De Ingezetenen van Schagen geneeren zig veel met den Landbouw. Doch men vindt

vindt 'er ook noch eenige Meſſenmaakers, zynde de Schager Meſſen van ouds zeer vermaard geweeſt. Behalven de gewoone Burgerneeringen en Ambagten zyn hier ook vier Loyeryen en verſcheiden Zilverſmeden. De Schager Koggr. *Schagen.*

Schagen wordt geregeerd door den Baljuw, die ook in de Civile Regtbank Schout is, Vyftig Vroedſchappen, Drie Burgemeeſteren, Zeven Schepenen en een Sekretaris. Het Getal der Vroedſchappen kan egter zelden Veertig haalen, wordende het zelve nooit vol gehouden en beſtondt onlangs maar uit Dertig Perſoonen. Jaarlyks op Nieuwjaarsdag, komen zy, in 't Koor der Kerke, byeen, en worden in Zeven deelen verdeeld. De Baljuw ontvangt van de afgaande Schepenen zoo veele Boonen als 'er Perſoonen in de Zeven Deelen der Vroedſchap zyn, naamlyk van ieder Schepen een Zevende Deel; onder ieder van welke Zeven deelen een zwarte Boon is. Die van de Vroedſchappen Zeven zwarte Boonen getrokken hebben, gaan met den Baljuw naar buiten, op den Kerken-rooſter, alwaar zy den eed afleggen. Wederom binnen gekeerd, benoemen zy vier Perſoonen, uit welke de afgaande Schepens twee tot Burgemeeſteren kiezen, die met den Voorzittenden Burgemeeſter van 't voorige jaar regeeren: daar na benoemen de Boontrekkers veertien Perſoonen, twee uit ieder Zevende Deel der Vroedſchap, uit welken de Baljuw een uit ieder Zevende Deel, en dus Zeven in 't geheel, tot Schepenen kieſt. Deeze Schépens verkiezen vervolgens de mindere Regenten, als Wees- Regeering.

DE SCHAGER KOGGE. *Schagen.*

meesteren, Regenten en Regentessen van 't Weeshuis, Armenvoogden, Kerkmeesteren; als mede twee Waarschappen op den Westvrieschen Zeedyk en vier of vyf Molenmeesteren. De Sekretaris wordt door de Regenten aangesteld, doch de Baljuw door den Heer.

Wapen.

Het Wapen van Schagen is een Witte Roos op een Rood Veld, met vier Witte Lelyen omzet, en wordt gehouden door een geharnast Man.

Burghorn.

BURGHORN, een kleine Polder, heeft de Ban van Schagen ten Oosten of Noordoosten, Valkoog ten Zuidoosten en de Zypendyk ten Noordwesten. In deeze Strekking maakt het genoegsaam een Driehoek. Het bevat volgens de Quohieren niet meer dan 315 Morgen, 360 Roeden Lands. Uit Burghorn zyn, in den jaare 1632, 9 en in de jaaren 1732 en 1749, maar 5 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt. Ook werden 'er in 't jaar 1708 niet meer dan 9 geteld. Het Land van Burghorn is in 't jaar 1460 bedykt.

Barsingerhorn en Kolhorn. Geregtsban.

BARSINGERHORN, waar onder men Kolhorn moet agten begreepen te zyn, legt met deszelfs Regtsban ten Noorden aan de Zuiderzee; ten Zuidoosten aan de Bannen Winkel, Nieuwe-Nieuwdorp en Haringhuizen, en ten Westen aan die van Schagen. Barsingerhorn werdt met Haringhuizen in den jaare 1415, door Hertog Willem van Beieren tot eene Stede verheeven onder den Naam van *Barsingerhorn*, en de Heeren van Schagen hebben dit Stederegt sedert bevestigd (d). Barsingerhorn en Kolhorn wor-

(d) *Chron. van Schagen.* bl. 82, 93.

worden in de Quohieren der Verponding op 983 Morgen, 190 Roeden Lands begroot. In den jaare 1632 werden 'er, voor beiden, 372 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt; in 't jaar 1708, telde men voor Barsingerhorn 265 en voor Kolhorn 127 Huizen: in de Lysten der Verponding van den jaare 1732, was het Getal in Barsingerhorn 250 Huizen en 2 Molens, en in Kolhorn 176 Huizen. Dit laatste Getal hadt men hier ook in den jaare 1749; maar in Barsingerhorn was het op 242 Huizen verminderd. De Baljuw zit over het Crimineel en als Schout over 't Civiel met Zeven Schepenen te Regt, vyf uit Barsingerhorn en Kolhorn en twee uit Haringhuizen. Hy wordt zoo wel als de Sekretaris, door den Heere aangesteld.

De Schager Kogge. Barsingerhorn en Kolhorn.

Barsingerhorn heeft een groot Dorp, in de lengte gebouwd, langs een groote Streek van omtrent 700 Roeden, welke meest al betimmerd is, en zig tot digt aan Kolhorn uitstrekt. Men heeft hier een vry aanzienlyk Raadhuis, 't welk, in den jaare 1622, gebouwd werdt. De Kerk is oud, doch, inzonderheid van buiten, wel onderhouden. Hier zyn twee Vergaderplaatsen voor Doopsgezinden; de eene van Vlamingen, in gemeenschap met de Nieuwe Zype of Wieringerwaard, en de andere van Vriezen, in gemeenschap met Kolhorn. Hier is een Dorps Weeshuis en noch een ander voor de Doopsgezinden.

Barsingerhorn.

Kolhorn legt aan de Zuiderzee en is altoos als een Gedeelte van Barsingerhorn aangemerkt geworden, tot dat 'er omtrent het midden der voorgaande Eeuwe een

Kolhorn.

Kerk

De Schager Kogge. *Kolhorn.*

Kerk gebouwd werdt, waar door Kolhorn de Gedaante kreeg van een Dorp op zig zelve. De eerste Predikant werdt hier in den jaare 1646 beroepen.

Haringhuizen.

HARINGHUIZEN paalt met deszelfs Ban ten Noorden of Noordwesten aan Schagen en Barsingerhorn, ook heeft het Barsingerhorn ten Oosten*, als mede Nieuwe-Nieuwdorp en Oude-Nieuwdorp ten Zuidoosten, en ten Zuidwesten Haringkarspel en Schagen. Volgens de Quohieren bevat Haringhuizen 351 Morgen, 90 Roeden Lands. Men bragt hier in het jaar 1632, 60, en in 't jaar 1732, maar 25 Huizen in de Lysten der Verpondingen, die echter in den jaare 1749 weer tot 32 Huizen vermeerderd zyn. In 't jaar 1708 werden 'er 38 geteld. Het heeft een groote Oude Kerk, met eene grooten vierkanten Tooren, die hooger op met een agtkanten Spits naar boven ryst. Hy is geheel van steen en, hoewel oud, van eene goede Bouworder.

De Nieuwdorper-Kogge.

De NIEUWDORPER - KOGGE, die ten Noordoosten met den Westvrieschen Dyk langs de Zuiderzee loopt, strekt zig van daar naar het Zuiden langs de Bannen van Eertswoude en Hoogtwoude tot aan Veenhuizen en den Heer-Huigenwaard; ten Westen paalt dezelve aan Haren-Karspel, in 't Noordwesten en Noorden aan de Schager-Kogge. Zy vervat de platte Land-Steden Nieuwdorp en Winkel, welker eerste in twee Regtsbannen, de Oude- en Nieuwe-Nieuwdorp onderscheiden is. Zy behoorden mede weleer onder 't Baljuw-

schap

ſchap van Kennemerland (e). De Predikanten, die de Kerken van Oude- en Nieuwe-Nieuwdorp en Winkel bedienen, zyn Leden van de Klaſſis van Alkmaar.

DE NIEUW-DORPER-KOGGE.

(e) *Chron. van Schagen.* bl. 49.

NIEUWE- en OUDE-NIEUWDORP, gemeenlyk NIEDORP en NIEROP genaamd, zyn, samengevoegd, bevoorregt met eene gemeene Vryheid en Poortregt, en onder den Naam van *Nieuwdorp* tot eene Stede verheeven. De Ambagtsheerlykheid werdt in den jaare 1741, aan de Regenten verkogt. De Stede Nieuwdorp wordt geregeerd door een Schout, vyftig Vroedſchappen, zesendertig uit Nieuwe-Nieuwdorp en veertien uit Oude-Nieuwdorp, vier Burgemeeſters, twee voor elke Plaats, die door de Vroedſchappen ieder in de zyne verkooren worden; doch die van Nieuwe-Nieuwdorp kiezen jaarlyks twee Burgegemeeſteren, die een jaar dienen, en die van de Oude-Nieuwdorp jaarlyks één, die twee jaaren dient. Wyders zyn 'er zeven Schepens, vyf uit Nieuwe-Nieuwdorp en twee uit Oude-Nieuwdorp, die door den Schout gekooren worden uit een dubbel getal, dat door vyf Boontrekkers uit de Vroedſchappen van Nieuwe-Nieuwdorp, en door twee uit de Vroedſchappen van Oude-Nieuwdorp, gemaakt wordt. De Verkiezing deezer Regenten geſchiedt jaarlyks op Paaſch-maandag; of indien 't dan Alkmaarſche Koemarkt is, agt dagen vroeger. Hier zyn ook nog zeven Rekenaars, en voor elke Plaats een Sekretaris, behalven eenige andere Beampten. De Schout, Burgemeeſters en Schepens hebben het Regt van

Nieuwdorp.

De Nieuw-dorper-Kooge. Goedkeuring van den Predikant, die in de Nieuwdorpen, door den Kerkenraad benoemd en door de Gemeente verkooren wordt.

Nieuwe-Nieuw-dorp. Nieuwe-Nieuwdorp, zoo ten aanzien van deszelfs byzondere Ban als in Getal van Huizen, het grootste der twee Ambagten, legt tusschen Winkel en Oude-Nieuwdorp. In de Quohieren der Verponding zyn 'er 1445 Morgen, 98 en een halve Roeden Lands voor aangetekend. Men bragt hier, in 't jaar 1632, 314, in 't jaar 1732, 235, en in 't jaar 1749, 223 Huizen, in de Lysten der Verponding; en in beide de laatste Lysten ééne Molen. Het Dorp, leggende drie Uuren Noord-Noordoosten van Alkmaar, is omtrent 450 Roeden in de Langte betimmerd en voor een groot gedeelte ter wederzyde van een Vaart of Watering, die 'er langs en door loopt. De Kerk staat omtrent in het midden van het Dorp en het Raadhuis wat meer naar den kant van Winkel. De Kerk is oud, doch fraai. De Tooren is van onderen vierkant en van boven op den trans met een zeskanten Spits.

Oude-Nieuw-dorp. Oude Nieuwdorp schynt, oudtyds, blootelyk Nieuwdorp geheeten te hebben. Het vervat, volgens de Quohieren, 996 Morgen, 381 Roeden Lands. Het Getal der Huizen was in de Lyst van den jaare 1632, 179; in den jaare 1732, 171, en in den jaare 1749 niet meer dan 162, doch in beide de laatste Lysten met twee Molens. Het Dorp, dat twee en een half Uur ten Noordoosten van Alkmaar legt, is omtrent

ter

ter Lengte van 200 Roeden betimmerd; doch op sommige Plaatsen zyn de Huizen eenigszins verspreid; ook heeft het geen groot aanzien; maar een goede Kerk, waar aan, in den jaare 1738 een Nieuwe Tooren gebouwd werdt, die genoegsaam dezelfde Gedaante heeft als die van Nieuwe-Nieuwdorp. In de Kerk plagt een fraaie Doopvont te zyn. Onder Oude-Nieuwdorp is een groote Buurt, van omtrent 60 Huizen, drie Uuren en een vierendeel ten Noordoosten van Alkmaar gelegen, met eene Kerk, *Zydewind* en *Zydenskerk* genaamd. De Kerk heeft geenen Tooren en de Klok hangt aan den Voorgevel. Hier van werdt, in den jaare 1652, de eerste Steen gelegd. Oude-Nieuwdorp wordt door een zelfden Predikant, in gemeenschap, bediend met Veenhuizen en Zydewind, in welke laatste Buurt maar vyf Gereformeerde Huisgezinnen zyn, ook is hier geen byzondere Kerkenraad. DE NIEUWDORPER-KOGGE. *Oude-Nieuwdorp.*

WINKEL legt met deszelfs Regtsban tusschen de Zuiderzee en Nieuwe-Nieuwdorp. Het vervat, volgens de Quohieren der Verponding 1003 Morgen, 342 Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er 289, en in 't jaar 1732, 225 Huizen en ééne Molen in de Lysten der Verponding gebragt; in den jaare 1749, vondt men 'er 212 Huizen, doch de Molen wordt niet aangetekend. Onder de Regtsban van Winkel zyn twee braave Buurten, die met de Benaamingen van Winkel en Lutke-Winkel onderscheiden worden. Zy loopen in een zelfde Strekking van het Noordoosten naar het Zuidwesten, wat meer Winkel.

De Nieuw-dorper-Kogge. *Winkel.*

dan 550 Roeden van malkander. Winkel, drie en een half Uur Noord ten Oosten van Alkmaar, en een vierendeel Uurs van de Zuiderzee gelegen, is het Kerkdorp en ter lengte van omtrent 400 Roeden betimmerd, behalven noch omtrent 70 Roeden betimmering aan den Weg, die zydwaards naar Lutke-Winkel loopt. De voornaamste Streek Huizen van Lutke-Winkel beslaat een Grond van omtrent 170 Roeden in de Langte. Winkel is een oud net Dorp. Men heeft 'er een aanzienlyk Raadhuis, met een net Toorentje, 't welk vierkant uit het Dak ryst en hooger op met een Lantaaren gedekt is, De Kerk staat midden in 't Geboomte niet verre van den Westvrieschen Zeedyk, en heeft een laag vierkant Toorentje met een zeskanten Spits. Graaf Arnoud werdt, by dit Dorp, in den jaare 993, verslaagen. De plaats, daar dit voorviel, by de Schryvers *Winkelmade* genoemd, schynt eer voor een Vlakte hieromtrent dan voor het Dorp Winkel te moeten gehouden worden. Graaf Floris de III. verbrandde Winkel gelyk ook Nieuwdorp, in den jaare 1180. In het jaar 1649, zyn hier agt Huizen by het Raadhuis verbrand. Winkel, als Stederegt hebbende, oeffent Hoog en Laag Regtsgebied. De Schout wordt tot de Bediening van het eerste, door 's Lands Staaten gesteld; tot de Bediening van het laatste, door de Regenten als Ambagtsheeren, die de Ambagtsheerlykheid, in den jaare 1741, gekogt hebben. De Regeering bestaat 'er uit Zesendertig Vroedschappen, twee Burgemeeste-

teren, zeven Schepenen, zeven Rekenaars, een Sekretaris en eenige andere Beampten. Burgemeesters, Schepens en Rekenaars vervullen 't Getal der Vroedschappen, op den zelfden tyd als de Regenten van Nieuwdorp verkooren worden (f). Zy komen in 't Koor der Kerke te samen en trekken zeven Zwarte Boonen. De Boontrekkers benoemen vyftien Persoonen: uit de vier eerste kiest de Schout een Burgemeester, die twee jaaren dient, zoo dat 'er altyd twee Burgemeesters zyn. Uit de drie der vier eerstbenoemde en de elf overigen, kiest hy zeven Schepenen. Deezen kiezen, op den eersten Regtdag, de zeven Rekenaars, die, nevens den Schout, de Keur en Schouw hebben, over de gekeurde en besteedde Dorpswerken.

DE NIEUWDORPER-KOGGE. *Winkel.*

(f) *Resol. Holl.* 5 *Juny* 1727.

GEESTMER-AMBAGT.

GEESTMER-AMBAGT, van ouds GEESTMANNER-AMBAGT, dat met de Schager- en Nieuwdorper-Kogge een gemeen Dykgraafschap over deszelfs aandeel in den Westvrieschen Zeedyk heeft, wordt gemeenlyk in de Verdeeling van Westvriesland als de derde in rang aangemerkt; doch dewyl wy in onze Beschryving de Dykgraafschappen niet aanmerken als de eigenlyke Landsverdeelingen, laaten wy Geestmer-Ambagt hier volgen, als de naast paalende aan de Schager- en Nieuwdorper-Kogge.

Gelegenheid.

Geestmer-Ambagt, in 't gemeen genomen, is omringd van de Schager- en Nieuwdorper-Kogge, een gedeelte van de Vier-

GEESTMER-AMBAGT. Noorder-Koggen, den Huigenwaard, het Regtsgebied der Stad Alkmaar, den Reekerdyk langs Bergen en Schoorl, als mede van een gedeelte van de Zype. In Geestmer-Ambagt zyn gelegen de Ambagtsheerlykheden Ouddorp, Sint Pankras, Zuidscherwoude, Noordscherwoude en Koedyk, welke wy te vooren onder het Baljuwschap van de Nieuwburgen, tot welks Hoog Regtsgebied dezelve behooren, beschreeven hebben (g); benevens de Hooge of Vrye Heerlykheden Haringkarspel, Oudkarspel, Veenhuizen, en Warmenhuizen, als mede het Regtsgebied van Valkkoog, waar onder Sint Maarten, Eenigenburg en Valkkoog behooren. In het Kerkelyke behooren alle de Dorpen en Vrye Heerlykheden van Geestmer-Ambagt, tot de Klassis van Alkmaar.

(g) Zie Bl. 398-406.

Haringkarspel. HARINGKARSPEL, of mooglyk beter HAREN- dat is HEEREN-KARSPEL, is een Vrye Heerlykheid en heeft een Regtsban van eene vry groote Uitgestrektheid, die verscheide drooggemaakte Meertjes en Buurten vervat. De voornaamste Meertjes zyn de *Schagerwaard*, of *Witsmeer*, de *Woudmeer*, de *Bleekmeer*, de *Schaapskuilmeer*, de *Waterlandsche Polder*, de *Spekecters Polder*, en de *nieuwe Polder*. Het Grondgebied van Haringkarspel gaat ten Noorden langs de Heerlykheden van Schagen, en wordt verder omringd van Haringhuizen, Oud-Nieuwdorp, den Heer-Huigenwaard; Oudkarspel, Warmenhuizen, en de Regtsbannen onder Valkkoog.

Voor

Voor de Ban van Haringkarſpel zyn in de Quohieren der Verponding 1535 Morgen, 483 Roeden Lands aangeſchreeven. In de Lyſt van den jaare 1632 ſtonden voor Haringkarſpel, met Kalverdyk en Dirkshorn 181 Huizen, en in den jaare 1732, 179 Huizen en 1 Molen: doch in de Witsmeer en Woudmeer vondt men in 't laatſtgemelde jaar 17 Huizen, die niet onder 't Getal van 179 begreepen zyn. In de Lyſt van den jaare 1749, werden voor Haringkarſpel 176 Huizen en 1 Molen, voor Witsmeer 13, en voor Woudmeer 5 Huizen gebragt. Haringkarſpel heeft verſcheiden Buurten. De Buurt, daar de Kerk ſtaat, legt aan het Noorden naar den kant van Sint Maarten. Hier als tegen over aan den kant van Warmenhuizen is de Buurt van den *Kalverdyk*. Op de Scheiding tuſſchen het Grondgebied van Haringkarſpel en Valkoog is *Dirkshorn*, 't welk de grootſte Buurt heeft. Hier werdt in den jaare 1659 ook een Kerk geſtigt, die met een Orgel is voorzien. *Tuitgehorn* legt met zyn Buurt naar den kant van Eenigenburg. De Kerken van Haringkarſpel en Dirkshorn worden door denzelfden Predikant bediend.

GEËRFDE MERGEN AMBAGT. *Haringkarſpel.*

OUDKARSPEL legt aan den Langendyk, tuſſchen Haringkarſpel, dat ten Noorden en voor een klein gedeelte ten Ooſten aan het zelve paalt; Noordſcherwoude, ten Zuiden aan Oudkarſpel gelegen, als mede Warmenhuizen en Bergen ieder gedeeltelyk aan het Weſten. Het bevat volgens de Quohieren

Oudkarſpel.

 1239

GEEST-MER-AMBAGT. *Oudkarspel.*

1239 Morgen, 413 Roeden Lands, waar onder ongetwyffeld de bedykte *Diepsmeer*, *Kerkmeer* en *Dergbmeer* zullen begreepen zyn. Te Oudkarspel werden in 't jaar 1632, 161 en in de jaaren 1732 en 1749, 158 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt. In 't jaar 1690, waren 'er vyftien Huizen verbrand, die, grootendeels, wederom schynen herbouwd te zyn geworden. Oudkarspel, omtrent twee Uuren ten Noordoosten van Alkmaar gelegen, is een net Dorp, 't welk een Langte heeft van weinig minder dan 400 Roeden, langs een Weg, die voor een groot gedeelte bestraat is. De Kerk staat een stuk wegs van het Dorp af, ten Oosten en heeft een vierkanten Tooren zonder Spits, met noch een klein Toorentje op het Koor, aan het welk veel Duifsteen is. In den jaare 1744, werdt hier een nieuw Regthuis gebouwd, 't welk van vooren pronkt met het Wapen van den Heere, in hardsteen gehouwen. Tegen over het Regthuis staat de Waag. De Heer van Oudkarspel heeft hier ook een Heeren-Huis met een schoonen Tuin. Aan den Muur van dit Huis is een Gevangentooren. Onder Oudkarspel behoort ook het Gehugt *In Koedyk*, 't welk een Vervolg van het Dorp Koedyk is, aan den Heeren van Oudkarspel toebehoorende. De Vrye Heerlykheid van Oudkarspel en In Koedyk behoort thans aan Jonkheer Jan Lodewyk van Teilingen, Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Alkmaar. Hy is ook Vryheer van Haringkarspel en stelt in beide de Heerlykheden den

den Baljuw, Schout en Sekretaris aan.

GEESTMER-AMBAGT. Veenhuizen.

VEENHUIZEN legt ten Westen en gedeeltelyk ten Noorden aan den Heer-Huigenwaard; zelfs behoort een gedeelte van dien Waard, de *Veenhuizer Gronden* genaamd, tot de Banne van Veenhuizen. Het verdere Grondgebied ten Noorden gaat langs de Banne van Oude-Nieuwdorp. Ten Oosten paalt het aan een taamlyk gedeelte van Hoogtwoude en een klein gedeelte van Opmeer. Ten Zuiden heeft het de Berkmeer, en hier in eenig Grondgebied. Voor Veenhuizen zyn in de Quohieren der Verponding 363 Morgen, 11 en een halve Roeden Lands aangetekend. Het Getal der Huizen werdt in de Lyst der Verponding van den jaare 1632, op 35 begroot; in den jaare 1732, op 44 en 1 Molen, in den jaare 1749 waren 'er maar 38 Huizen benevens de Molen. Het Dorp is klein en legt twee en een vierendeel Uurs ten Oost-Noord-Oosten van Alkmaar. De Kerk is van gering aanzien en heeft een laagen vierkanten Tooren met een stompe Spits. In 't Koor is de Tombe van den Heere Reinoud van Brederode, Heere van Veenhuizen, wiens Beeltenis hier Leevensgrootte in Wit Marmer op een Zwart Marmer Bed legt: rondsom zyn de Wapens ook in Marmer uitgehouwen. De Gemeente heeft in 't Kerkelyke Gemeenschap met Oude-Nieuwdorp en de Zydewind, die met Veenhuizen door den zelfden Leeraar bediend worden. De Heerlykheid van Veenhuizen werdt eertyds bezeten door den Heere van Brederode van Wee-

GEEST-MER-AMBAGT. *Veenhuizen.* zenberg: doch thans is Jonkheer Jakob van Kats, Heere van Kats, Koulster, Heiloo en Oesdom, Raad en Schepen der Stad Alkmaar, Vryheer van Veenhuizen. De Baljuw, Schout en Sekretaris, waar van de Ampten door den zelfden Persoon bekleed worden, wordt door den Heere aangesteld. De *Berkmeer*, welke wy gezegd hebben voor een gedeelte onder het Regtsgebied van Veenhuizen te behooren, en waar van het overige onder de Vrye Heerlykheden van Obdam en Opmeer gelegen is, werdt, in den jaare 1636, bedykt, en bevat 284 Morgen Lands, meest Weiland en Rietland met weinig Zaailand. Het Dyksbewind staat aan twee Dykgraaven, met drie Heemraaden, die by rondgaande Beurten hunne Bedieningen oeffenen. De Dykgraaf, in der tyd, is ook Penningmeester en Molenmeester. De Heemraaden worden door de Ingelanden gekooren.

Warmenhuizen. WARMENHUIZEN legt ten Noorden aan Eenigenburg en Haringkarspel, aan welk laatste het ook ten Oosten paalt, en wordt verder omringd van Oudkarspel en Schoorl. Onder Warmenhuizen behoort de Buurt *Krabbendam* met het *Jaarlinger-Meertje*; ook een gedeelte van *Schoorldam*, 't welk voor het overig gedeelte onder Schoorl behoort. De Heerlykheid van Warmenhuizen bevat, volgens de Quohieren der Verponding 1075 Morgen, 705 Roeden Lands. Men bragt in den jaare 1632, 209 en in den jaare 1732, 221 Huizen en 1 Molen, uit Warmenhuizen in de Lysten der Verponding

ding. In den jaare 1749, werden 'er wederom niet meer dan 203 Huizen en de Molen geteld. De Kerk van Warmenhuizen, die omtrent twee Uuren Noord-Noord-Oost van Alkmaar staat, is een oud ruim Gebouw, met een laagen Tooren, waar van het onderste gedeelte vierkant is, doch naar boven met een Spits opryst. Op het midden van het Dak steekt nog een klein Toorentje uit met een doorlugtigen Appel. Te Warmenhuizen, was, in de jaaren 1612 en 1618, vry wat oneenigheid, tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten. De eerste werden door Willem Bardes, Zoon van den vermaarden Amsterdamschen Burgemeester van dien naam, en toen Heer van Warmenhuizen begunstigd. Op den 16 November des laastgemelden jaars, werdt, by 's Lands Staaten, verstaan, dat de beide Gezindheden, beurtelings, in de Kerk te Warmenhuizen zouden prediken (h). De Heer Henrik van Hoorn, wegens Zeeland ter Algemeene Staaten afgevaardigd, is thans, uit kragte van zyn Huwlyk met Vrouwe Anthonia de la Porte, Vryheer van Warmenhuizen. Hy stelt 'er den Baljuw, Schout en Sekretaris aan.

GEESTMER-AMBAGT; *Warmenhuizen.*

(h) *Brandt Hist. der Reform.* II. D. bl. 186, 882.

Sint Maarten, Eenigenburg en Valkkoog maakten, al in den jaare 1478, een samengevoegd Regtsgebied uit, onder den Naam van VALKKOOG of VALKEN-KOGGE. Noch tegenwoordig zyn deeze drie Ambagten vereenigd en werdt derzelver Ambagtsheerlykheid insgelyks in den jaare 1741 verkogt.

Regtsgebied van Valkkoog.

GEEST-MER-AMBAGT. kogt. De Regeering van Sint Maarten, Eenigenburg en Valkkoog bestaat uit een Schout, Crimineel en Civiel, die door de Staaten van Holland en Westvriesland aangesteld wordt; vyftig Vroedschappen, te weeten twintig voor Sint Maarten, en vyftien voor ieder der twee andere Plaatsen, zeven Schepens, drie wegens Sint Maarten, en twee wegens ieder der twee andere Plaatsen, en een Sekretaris; welk Ampt gemeenlyk, door den Schout, bekleed wordt. Jaarlyks, op den eersten January, trekken de Vroedschappen zeven Zwarte Boonen. De Boontrekkers benoemen een dubbel Getal, uit het welk de Schout de Schepenen kiest, die Regt spreeken, zoo wel in Crimineele als Civile zaaken, en de Burgerlyke Regeering waarnemen. Schout en Schepens hebben het Regt van Goedkeuring van de Predikanten der drie Dorpen, die de Gemeente kiest uit eene Benoeming van een dubbel Getal door den Kerkenraad.

Regtsgebied van Valkkoog.

Sint Maarten. SINT MAARTEN paalt ten Noorden en Noordoosten aan Valkkoog en gedeeltelyk aan Burghorn, ten Oosten, gelyk mede ten Zuiden aan Haringkarspel en ten Westen aan den Zypdyk. De Quohieren der Verponding tekenen voor Sint Maarten 601 Morgen, 100 Roeden Lands aan en, volgens de Lyst van den jaare 1632, waren 'er 153 Huizen, die in den jaare 1732 op 110 Huizen en 1 Molen verminderd zyn; welk Getal in den jaare 1749 gebleeven is. Hier is een taamlyk goed Dorp, dat drie Uuren gaans van Alkmaar legt. De Kerk

Kerk is oud, doch vry groot, en werdt, volgens een Opschrift op een Bord, in dezelve hangende, in den jaare 1462, gebouwd. Zy heeft een vierkanten Tooren, met een zeskanten Spits, die door den Donder over-zyde gezet is. Hier is ook een Steenen Regthuis, waar op het Jaargetal van 1597 staat. GEESTMER-AMBAGT. *Sint Maarten.*

EENIGENBURG legt mede ten Westen aan den Zypdyk, ten Noorden aan Sint Maarten, ten Oosten aan Haringkarspel en ten Zuiden aan Warmenhuizen. Men heeft 'er, volgens de Quohieren 164 Morgen, 290 Roeden Lands. Uit Eenigenburg, werden in den jaare 1632, 53 en in de jaaren 1732 en 1749, 40 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt. Het Dorp legt twee Uuren gaans ten Noorden van Alkmaar, doch heeft, zoo wel als de Kerk en Tooren geen merkelyk aanzien. Graaf Floris de V stigtte hier, omtrent den jaare 1285, eene Sterkte of Slot, dat den Naam van *Eenigenburg* voerde. Het werdt, terstont na zynen dood, door de Westvriezen omverre gehaald. Eenigenburg.

VALKKOOG legt ten Noorden aan den Ouden Vrieschen Zeedyk langs de Bannen van Burghorn en Schagen en springt aan het Oosten met een Hoek tusschen Schagen en Haringkarspel, 't welk ten Zuiden van Valkkoog gelegen is. Ten Zuidwesten en Zuiden paalt het aan Sint Maarten. De Quohieren der Verponding tekenen 542 Morgen, 690 Roeden Lands voor Valkkoog aan. Het is sedert eene Eeuw sterk in Getal Valkkoog.

GEEST-MER-AMBAGT. *Valkkoog.* van Huizen afgenomen. In 't jaar 1632 bragt men 'er 96, en in 't jaar 1732 maar 47 in de Lysten der Verponding, 't welk met de Lyst van den jaare 1749 overeenkomt. Het Dorp is drie en een half Uur, ten Oost-Noord-Oosten van Alkmaar. De Kerk, die een vierkanten Tooren, met een doorlugtige Koepel heeft, is oud.

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. Gelegenheid. De VIER-NOORDER-KOGGEN, welker Verdeeling, met opzigt tot het Dyksbestier, wy voorheenen gezien hebben (i), leggen ten Noorden aan de Zuiderzee, tusschen de Nieuwdorper-Koggen benevens Geestmer-Ambagt aan het Westen, en Drechterland aan het Oosten, gelyk zy ook door Drechterland aan het Zuiden bepaald worden. De Landeryen in deezen Omtrek zyn alle schoone Gras- en Weilanden.

(i) bl. 430.

Verdeeling van Hoog Regtsgebied. De Vier-Noorder-Koggen kunnen, ten aanzien van het Hooge of Crimineele Regtsgebied, zonder de Stad Medenblik te rekenen, die wy onder de Stemmende Steden beschreeven hebben, verdeeld worden in *Landsteden*, als Abbekerk met het gene 'er toe behoort, Sybekarspel met Benningbroek; in *Ambagten* behoorende *onder* de Regtbank van *Medenblik*, als Opperdoes, Oostwoud, met het Oost-einde van Twisk en Hauwert, in *Ambagten onder* de Regtbank en 't Poortregt van *Hoorn*, als Wognum, Watweide, Nieuwbokswoude, benevens een gedeelte van Hauwert; en in *Vrye Heerlykheden*, als

als Hoogtwoude, Eertswoude; Opmeer, Spanbroek, Obdam en Hensbroek. Deeze twee laatsten worden onder de Vier-Noorder-Koggen geplaatst, alleen om dat zy mede hier tot de Zeedyks Lasten betaalen; doch hebben geen Stem in de Waarschappy. De Predikanten, die de Kerken in de Vier-Noorder-Koggen bedienen, behooren onder de Klassis van Hoorn. De Vier-Noorder-Koggen.

De STEDE ABBEKERK bestaat uit Abbekerk, Twisk, Midwoud en het Oostelyk gedeelte van Lambertschagen. De Ambagtsheerlykheid deezer Stede werdt, in den jaare 1741, aan de Regenten voor Vyfduizend Guldens verkogt. De Regeering bestaat hier noch tegenwoordig uit een Schout Crimineel, die tevens Schout is in het Civiel, welke Ampten vervolgens van een gescheiden zullen zyn; en waar van de Aanstelling van Schout Crimineel zal blyven aan 's Lands Staaten, en die van Schout Civiel zal overgaan aan de Ambagtsheeren. Voorts zyn 'er Drie-enveertig Vroedschappen, twee Burgemeesters, negen Schepens en een Sekretaris. De Vroedschappen worden gekooren, uit de rykste Burgers, door zes daar uit gemagtigde *Rykdommen* of *Riggelmeesters*, die Lysten van elks Bezittingen en Regt hebben, om de Burgers onder eede af te vraagen, hoe zy gegoed zyn. De Riggelmeesters kiezen jaarlyks, op Nieuwjaarsdag, uit deeze Vroedschappen, negen Schepenen, van welken 'er drie te Abbekerk, drie te Twisk, twee te Midwoud en een te Lambertschagen, woonen moe- De Stede Abbekerk en onderhoorige.

DE VIER-NOORDER KOGGEN.

moeten. Uit de overige Vroedschappen kiezen de Vroedschappen zelven twee Burgemeesters, één uit Abbekerk en Lambertschagen, en één uit Twisk en Midwoud, doch gemeenlyk uit Twisk. De Burgemeesters zitten voor, op de Regtdagen, en hebben in Crimineele zaaken, raadgevende Stem. Zy stellen nevens de Vroedschappen den Sekretaris aan. Te Abbekerk en Lambertschagen, en te Twisk, hebben de Burgemeesters, te Midwoude de President-Schepen het Regt van Goed- of Afkeuring van den Predikant.

Abbekerk.

ABBEKERK is ten aanzien van deszelfs byzondere Ban omringt van Twisk, Benningbroek, Sybekarspel, Opmeer en Lambertschagen. Het wordt in de Quohieren der Verponding begroot op 507 Morgen, 305 en een halve Roeden Lands. In den jaare 1632 werden 'er 107 en in den jaare 1732, 92 Huizen en 1 Molen, uit Abbekerk in de Lysten der Verponding gebragt. De Huizen waren in den jaare 1749 op 90 verminderd, behalven de Molen. Het Dorp legt omtrent een en een half Uur gaans van Medenblik. Hier is 't gemeene Raadhuis. De Kerk, die vry oud is, heeft een spitsen Tooren, van welken, in den jaare 1656, de eerste Steen gelegt werdt.

Twisk.

TWISK legt met deszelfs Ban aan de Zuiderzee en is omringd van Opperdoes, Oostwoud, Midwoude, Benningbroek, Abbekerk en Lambertschagen. Voor Twisk zyn, in de Quohieren der Verponding, 516 Morgen, 473 en een halve Roeden Lands aange-

getekend. Het is, sedert eene Eeuw merkelyk in Getal van Huizen afgenomen. In den jaare 1632, bragt men 'er wel 227 in de Lyst der Verponding, doch in den jaare 1732, niet meer dan 129, en in den jaare 1749, zyn 'er maar 130 aangeschreeven. Het Dorp, 't welk langs een Streek van wel 550 Roeden loopt, legt niet verre van Abbekerk, wat nader by Medenblik. Het wordt doorsneeden van een klein Watertje, van ouds den Broek, nu Twiskdik genaamt, 't welk komt uit de Ringsloot van de drooggemaakte *Benningmeer*, die, ten deele tot de Banne van Twisk, ten deele tot die van Abbekerk behoort, en by Medenblik in de Vliet valt. De Kerk van Twisk is zeer oud en heeft een Tooren, die van onderen Vierkant en hooger met een Spits geheel van Steen opgebouwd is. Onder denzelven is het School. Te Twisk woonen vele oude Vriesche Doopsgezinden, die hunne Leeraaren gemeen met Abbekerk hebben. Behalven deeze Doopsgezinden of Mennoniten, heeft men te Twisk noch eene byzondere Vergadering van Lieden, die voorheen wel meerendeels tot de Doopsgezinden behoorden; maar 'er zig, sedert het einde der voorige en 't begin deezer Eeuwe van afgezonderd, en byzondere Byeenkomsten *tot Stigting en Opbouwing des Gemoeds*, gehouden hebben, *eerst by de Huizen om, dog naderhand op gezette Plaatsen.* Het Gezelschap deezer Lieden was, in den beginne, by de eerste Opwekking, gelyk zy spreeken, vry groot. Thans echter bestaan deeze hunne

DE VIERDER-KOGGEN. *Twisk.*

De Vier-Noorder-Koggen. Twisk.

Vergaderingen zelden uit meer dan Twintig of Vyfentwintig Persoonen. Zy houden hunne Byeenkomsten noch, alle Zondagen, des Namiddags, in 't openbaar, op de wyze der zoogenaamde Quakers, met welken zy, zoo in hunne Godsdienstige Begrippen, als ook wel inzonderheid in de behandeling, de meeste Overeenkomst schynen te hebben, *dewyl zy aldaar*, volgens hunne eigen beschryving, *in stilligheid nederzitten, en alzoo op den Heere wagten, tot dat 'er somtyds twee of drie persoonen*, zoo vrouwen als mans, *iet tot stigting en opleiding in het inwendig Leeven, naar hunne opening spreeken.* Men noemt ze hier ter plaatse, de *Vrienden van de Vergadering*, of de *Vergadering van Vrienden* (k).

(k) *Uit Medegedeelde Berigten.*

Midwoud.

De Ban van Midwoud legt tusschen die van Oostwoude en Benningbroek, als mede tusschen die van Twisk ter eener en Hauwert en Nieuwbokswoude ter andere zyde. Men rekent, hier volgens de Quohieren, 361 Morgen, 375 Roeden Lands. Het is, volgens de Lysten der Verponding, van tyd tot tyd mede in Getal van Huizen verminderd. Men hadt 'er 49 in den jaare 1632; in den jaare 1732 niet meer dan 38, en maar 34, in den jaare 1749: in beide de laatste Lysten staat 'er 1 Molen by. De Huizen zyn in meer dan één Buurt verdeeld. De Kerk is oud.

Lambertschagen.

Lambertschagen, waar van de Oostzyde onder Abbekerk, en de Westzyde gedeeltelyk onder Hoogtwoude behoort, legt tusschen den Zeedyk en de Ban van Abbekerk. De Quohieren melden voor Lambertschagen maar 78 Morgen, 14 Roeden Lands: ongetwy-

twyfeld is hier het gedeelte, 't welk aan Hoogtwoude behoort, niet onder gerekend. In 't jaar 1632, telde men hier 55, in 't jaar 1732, maar 43, en in 't jaar 1749 wederom niet meer dan 41 Huizen. De Kerk staat hier op een hoogte. Het is een oud Gebouw; doch over weinige jaaren veel verbeterd, waar aan veel Duif- en groote Vierkanten Steen te zien is. De Tooren is onder van Steen, en boven van geteerd Hout; onder deezen wordt mede het School gehouden. De Gemeente wordt in gemeenschap met Abbekerk bediend. De meeste Ingezetenen behooren tot de Roomschgezinden, die hier een Statie hebben.

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. *Lambertschagen.*

SYBEKARSPEL, dat met BENNINGBROEK, volgens Handvest van Hertog Willem van Beieren, op den 21 February des jaars 1413 [1414], onder den Naam van *Sybekarspel*, tot eene Stede verheeven (l), en sedert met vele Voorregten beschonken werdt, legt ten aanzien van deezer Stede Geregtigheid tusschen Spanbroek, Opmeer, Abbekerk, Midwoude, Nieuwbokswoude en Wognum. De Regenten zyn 'er Ambagtsheeren van geworden in den jaare 1741, door aankoop voor Vierduizend Guldens. De Regeering van Sybekarspel en Benningbroek bestaat tegenwoordig uit een Schout Crimineel en Civiel, op den zelfden voet als onder Abbekerk gemeld is; Drie-enveertig Vroedschappen, agttien onder Sybekarspel en vyftien onder Benningbroek, twee Burgemeesters, zeven Schepenen en een Sekretaris. De Regenten, als Ambagtsheeren, kiezen na 't

Sybekarspel met Benningbroek.

(l) *Handv. van Sybekarspel en Benningb.* bl. 39.

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. *Sybekarspel met Benningbroek.*

overlyden of by afſtand van den tegenwoordigen Schout Civiel, de Schepenen, en de Vroedſchappen de Burgemeeſteren, jaarlyks, des Woensdags na Paaſchen. De Regeerende Burgemeeſters en Schepens van elke Plaats vervullen de opengevallen Vroedſchaps plaatſen, uit de Pondrykſten in ieder Plaatſe. De Burgemeeſter van elke Plaats heeft aldaar het Regt van Goed- of Afkeuring van den Predikant.

Sybekarſpel.

De Regtsban van SYBEKARSPEL, legt ten Noordweſten van Benningbroek, en vervat, volgens de Quohieren, 679 Morgen, 200 Roeden Lands. Het Getal der Huizen, 't welk in de bekende Lyſten der Verpondingen gebragt werdt, was in den jaare 1632, 86; honderd jaaren laater 75, en in den jaare 1749, maar 71 Huizen. Het Dorp legt aan een Watertje, de Gouwe genaamd, doch de Streek, waar langs dezelve heenen ſtroomt is niet volbouwd; maar heeft verſcheiden Tuſſchenruimten. De Kerk is oud. Het Raadhuis, waar toe den Regenten, by Handveſt van Filips van Bourgonje, gegeven den 27 September des jaars 1462, verlof verleend werdt om het bouwen (m), ſtaat nu vernieuwd in het Weſteinde van Benningbroek naaſt aan Sybekarſpel.

(m) *Handv. van Sybekarſpel en Benningb.* bl. 43.

Benningbroek.

BENNINGBROEK legt met deszelfs Ban tuſſchen Sybekarſpel en Midwoude. De Quohieren der Verponding begrooten de Landeryen op 631 Morgen, 237 en een halve Roeden. Men telde hier in den jaare 1632, 99, in den jaare 1732, 64 en in den jaare 1749, maar 61 Huizen, en in beide de

de laatfte Lyften met 1 Molen. Het heeft De Vier-
mede een Oude Kerk, die in gemeenfchap Noor-
met Nieuwboksvoude, door denzelfden Pre der-
dikant bediend wordt. Koggen.

Opperdoes, Ooftwoud, benevens het Regts-
Oofteinde van Twisk en Hauwert behooren, bannen
als gezegt, onder de Regtbank van Meden- onder
blik en genieten Medenblikfche Voorreg- Meden-
ten. Eveneens is 't gelegen met *Hooge-* en blik.
Laage-Zwaagdyk, twee Buurten benoorden aan den Zwaagdyk, leggende niet verre van Wervershoof, 't geen ook zelve onder het Regtsgebied van Medenblik behoort, doch waar van wy onder Dregterland, waar in het legt, zullen fpreeken. De Regenten van Medenblik ftellen, in Opperdoes en Ooftwoud, Vredemaakers en Vroedfchappen aan.

De Ban van Opperdoes legt tusfchen de Opper-
Bannen van Medenblik, Twisk, Ooft- does.
woude en de Zuiderzee. Wy vinden 'er in de Quohieren der Verponding niet meer dan 152 Morgen, 100 Roeden Lands voor aangefchreeven, 't welk echter zeer weinig fchynt. Het is federt eene Eeuw eenigszins toegenomen in Getal van Huizen: want in den jaare 1632, werden 'er maar 96, en in den jaare 1732, 108 in de Lyften der Verponding gebragt. In die van den jaare 1749, was 'er 1 Huis minder. Het Dorp legt niet verre van den Zeedyk. In de Banne van Opperdoes is het Geregt van de Vier-Noorder-Koggen.

Ooftwoud, 't welk omringd is van de Ban- Ooft-
nen van Opperdoes, Medenblik, Wervers- woud.
hoof, Hoogkarfpel, Hauwert, Midwoude en

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. *Oostwoud.*

Twisk, heeft veel uitgestrekter Ban dan Opperdoes. De Quohieren der Verponding begrooten Oostwoud op 331 Morgen, 505 Roeden. In Getal van Huizen, is 't echter merkelyk minder. In den jaare 1632, werden 'er 79, en in de jaaren 1732 en 1749, maar 59 Huizen uit Oostwoud in de Lysten der Verpondingen gebragt. De vermindering van 't Getal der Huizen schynt, ten deele, te moeten toegeschreeven worden aan den Brand, die hier, op den 3 Juny des jaars 1710, dertien Huizen verteerde. De Brandstigter werdt, eerst na verloop van elf jaaren, te Enkhuizen gestraft (n). De Kerk heeft echter zyn eigen Predikant.

(n) *Chron. van Medenbl.* bl. 347, 357.

Zwaagdyk.

Van de Buurten de *Hooge en Laage Zwaagdyk*, waar door eigentlyk hier de Noorder-Zwaagdyk moet verstaan worden, kunnen wy alleen melden, dat 'er voor dezelve, in de jaaren 1732 en 1749, 97 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt zyn.

Regtsbannen onder Hoorn.

De Ambagten of Dorpen Wognum, Watweide, Nieuwbokswoude en Hauwert, te weeten de Westkant van Hauwert, eertyds Oudebokswoude genaamd, hebben by een Handvest van Hertog Filips van Bourgonje, gegeven op den 13 April des jaars 1436, één Poortregt met de Stad Hoorn verkreegen, en zyn, ten *eeuwigen dage*, aan de Regtbank van Hoorn onderhoorig gemaakt. By dezelfde Handvest, kreegen Burgemeesters van Hoorn Regt, om Vredemaakers te Wognum en in de Plaatsen, daar onder behoorende aan te stellen, en werdt de Regtspraak over dezelfde Plaatsen aan Schout en Sche-

penen

penen van Hoorn gesteld (o), en noch tegenwoordig stellen Burgemeesters van Hoorn de Vroedschappen, en jaarlyks, des Zaterdags voor Paaschen, in elk Dorp, twee Vredemaakers, die zy des Dingsdags na Paaschen beëdigen. De oude Vredemaakers benoemen een dubbel Getal, uit welk de Burgemeesters de Verkiezing doen zonder 'er echter aan bepaald te zyn. Met het maaken van Keuren gaat het hier eveneens als in de Plaatsen onder de Veenhoop, waar van wy onder Dregterland zullen melden.

DE VIERNOORDERKOGGEN. *Wognum.*

(o) *Handv. van Hoorn.* bl. 89. *Velius Chron. van Hoorn.* bl. 54.

Wognum.

De Ban van WOGNUM legt ten Noorden aan Sybekarspel en Benningbroek en is verder omringd van Nieuwbokswoude, Zwaag, Dampten, Berkhout, Spanbroek, Watweide, Sybekarspel en Benningbroek. Zy vervat, volgens de Quohieren der Verponding, 1415 Morgen, 375 Roeden Lands, en is aldus een der grootste Regtsbannen hier omtrent; doch, schoon zy tevens een der grootste Dorpen heeft, is dit echter sedert eene Eeuw in Getal van Huizen afgenomen. Men vondt 'er, volgens de Lyst van den jaare 1632, 184 Huizen; Honderd jaaren laater 138, en in den jaare 1749, niet meer dan 134 Huizen. Van het Dorp, 't welk een half Uur gaans ten Noorden van Hoorn legt, wordt al in egte Gedenkschriften (p) der Elfde Eeuw gewaagd. Men hadt 'er toen reeds een Kapel en nu een Kerk. De Roomschgezinden hebben hier eene Statie. Het voornaamste van 't Dorp is naar den kant van Nieuwbokswoude, doch naar den kant van Watweide is een

(p) *Heda* p. 133.

DE VIER-NOORDER KOGGEN. een Streek, die geheel en al met Boeren-huizen op afgescheiden Werven bebouwd is.

Watweide. WATWEIDE, ten Westen van Wognum gelegen, heeft een kleine Ban, die in de Quohieren op 173 Morgen, 20 en een halve Roeden begroot wordt, met 35 Huizen in den jaare 1632, en 25 in den jaare 1732, welk laatste Getal ook in de Lyst van den jaare 1749 gebleeven is. Hier is echter ook een Kerk, die haaren eigen Predikant heeft. De Tooren is vierkant met een zeskanten Spits. Het Dorp is genoegsaam als aan Wognum en aan Spanbroek gehegt.

Nieuwboks-woude. NIEUWBOKSWOUDE legt aan den anderen kant van Wognum ten Oosten en tusschen de Bannen van Midwoude en Zwaag. Het staat in de Quohieren der Verponding op 403 Morgen, 375 Roeden Lands aangetekend. In den jaare 1632, bragt men 54, en in den jaare 1733, zoo wel als in den jaare 1749, 33 Huizen, uit Nieuwbokswoude in de Lysten der Verpondingen. Het Dorp, dat, hoewel het in een Streek legt, echter door een tusschenwydte van Honderd Roeden als in tweeën gescheiden is, staat niet verre van Wognum. De Kerk is zeer oud en grootendeels van Duifsteen. Zy wordt in Gemeenschap met Benningbroek bediend en de Gemeente is 'er ongemeen klein; dewyl de meeste Huisgezinnen uit Roomschgezinden bestaan, die hier eene Statie hebben. De Tooren van de Kerk is van een zeldsaam maaksel en aan de Kerk gevoegd. Zy heeft omtrent de Gedaante als het Klokhuis te Haarlem of te Leiden aan

't

't Pieterskerkhof, doch men kan 'er van onder doorgaan. De Vier-Noorder-Koggen.

Hauwert, wel eer *Oude-Bokswoude* geheeten, legt met deszelfs Ban, die volgens de Quohieren 493 Morgen, 236 Roeden Lands groot is, Noordooftwaart van Nieuwbokswoude. Hier waren, in den jaare 1632, 81 Huizen in de Lyften der Verpondingen gebragt. In die van den jaare 1732 ftonden 'er 59, en in die van 1749, 58 Huizen en in beide 1 Molen. Het Dorp vertoont zig in de Lengte aan malkander bebouwd, doch heeft verfcheide ruimten op eenige Afftanden. Hier is een klein Kerkje met een vierkanten Tooren, hooger met een agtkanten Spits opgehaald. Hauwert.

De overige Dorpen der Vier-Noorder-Koggen, Hoogtwoude, Eertswoude, Opmeer en Spanbroek met de bygevoegde Obdam en Hensbroek voeren den Titel van Vrye Heerlykheid. Vrye Heerlykheden.

Hoogtwoude is een zeer aanzienlyke Regtsban, gelegen langs Opmeer en Abbekerk: onder dezelve behoort een groot gedeelte van Lambertfchagen. Zy wordt in de Quohieren begroot op 1779 Morgen, 369 Roeden Lands. Merkelyk is echter de Vermindering van Huizen in de Lyften der Verponding, federt die van den jaare 1632, waarin voor Hoogtwoude 279 Huizen gebragt waren; want men hadt 'er in den jaare 1732 niet meer dan 186 en in den jaare 1749, 180 Huizen, beide met 1 Molen. Het Dorp is in vyf Buurten verdeeld en kan fraai genoemd worden. Digt by Hoogtwoude is Hoogtwoude.

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. *Hoogtwoude.*

het zoogenaamde *Konings-Pad*, langs 't welk Koning Willem, Graaf van Holland, tegen de Vriezen trok, toen hy, in den jaare 1256, in 't Ys vallende, verslaagen werdt. Het Doopen van Koning Radboud in den jaare 719, zou ook, naar 't Verhaal onzer Kronyken, te Hoogtwoude ondernomen zyn. De Doopvont, waarin men zegt dat Radboud getreeden was, wordt hier noch, hoewel geschonden, vertoond. Men heeft hier een fraai nieuw Raadhuis, 't welk, in den jaare 1743, gebouwd is. De Hoog Edele Heer Willem Maurits van Kats heeft, ter gelegenheid van de eerste Byeenkomst op dit Raadhuis, aan Baljuw en Regenten een Zilveren Beeker vereerd. Hier is een nette ruime Kerk, die na den jaare 1674, toen de oude door een Stormwind instortte, gebouwd is. Zy heeft een kloeken hoogen Tooren, van onder vierkant en boven met een zeskanten Spits gedekt. De Roomschgezinden hebben te Hoogtwoude een Statie.

Eertswoude.

EERTSWOUDE legt ten Noorden van 't Hoogtwoude langs den Zeedyk en is een kleiner Regtsban, die in de Quohieren voor 258 Morgen, 192 Roeden Lands bekend staat. Hier stonden 116 Huizen in den jaare 1632; men hadt 'er 91 Huizen en 1 Molen in den jaare 1732, en in den jaare 1749, waren 'er maar 85 Huizen en de Molen, alles volgens de bekende Lysten der Verponding. Het Dorp heeft twee Buurten, die van malkander op eenigen Afstand gelegen zyn. De Kerk is een groot langwerpig Gebouw met eenen vry zwaaren vierkanten Tooren, die bo-

boven plat is. Men ziet, tegen een Balk, in de Kerke, het Jaartal van 1515, vermoedelyk den tyd der Bouwinge. DE VIER NOORDER-KOGGEN.

Eertswoude. De Vrye Heerlykheid van Hoogtwoude en Eertswoude behoort, sedert den Dood van den Heere Willem Maurits van Kats, Heere van Koulster, Heiloo en Oesdom enz. nu aan deszelfs Zuster Jonkvrouwe Louiza Hedwig van Kats. Eertyds kwam zy den Huize van Egmond toe. De Regeering van Hoogtwoude en Eertswoude bestaat uit een Baljuw, die ook als Schout te Regt zit, vier Burgemeesteren, zeven Schepenen en een Sekretaris, welk Ampt mede door den Baljuw wordt waargenomen. De Baljuw, Schout en Sekretaris wordt door den Heere of Vrouwe aangesteld. Uit Eertswoude wordt één Burgemeester en één Schepen gekooren; de overigen uit Hoogtwoude. De Vrouw stelt de Schepenen aan, en de Burgemeesters worden door haar verkooren uit de Tweeendertig Vroedschappen, waar van 'er Agtentwintig te Hoogtwoude en Vier te Eertswoude zyn.

Opmeer. OPMEER legt tusschen Hoogtwoude en Spanbroek, met een lange Strook Gronds, die, volgens de Quohieren, 439 Morgen, 514 en een halve Roeden Lands vervat. Uit de Regtsban werden in de drie Lysten der Verpondingen, die wy gewoon zyn aan te haalen, evenveel, te weeten 72 Huizen gebragt. Opmeer heeft een fraai Dorp, doorsneeden van de *Veekenvaart*, ter wederzyde van welke Huizen gebouwd zyn. De Kerk van Opmeer is niet groot en, ten aanzien

van

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. *Opmeer.*

van den Dienst, met Spanbroek vereenigd. De Vrye Heerlykheid van Opmeer komt den Heere Izaak van Thye toe. De Baljuw is te gelyk Schout en Sekretaris. Wyders heeft men 'er één Burgemeester en vyf Schepenen.

Spanbroek.

Ten Zuidoosten van Opmeer legt SPANBROEK, 't welk wyders omringd is van Sybekarspel, Wogtweide en Obdam. Het vervat, volgens de Quohieren, 1061 Morgen, 215 en een halve Roeden Lands. Men bragt hier, in den jaare 1632, 172 en in den jaare 1732, maar 140 Huizen en 2 Molens in de Lysten der Verpondingen; die sedert, in den jaare 1749 noch tot 134 Huizen zyn verminderd; doch wy vinden 'er nu 3 Molens aangetekend. Niet verre van Spanbroek zag men noch onlangs eenige Overblyfsels van een vervallen Kapel, die nu zyn geslegt. De Kerk van Spanbroek, die fraai, doch ouderwetsch is, was, van ouds, aan Bonifacius, Geloofsprediker deezer Landen, toegewyd. Wy hebben derzelver Gemeenschap met Opmeer gezien; doch de Predikants Wooning is te Spanbroek. Hier was, van ouds, een Roomschgezinde Statie; doch, in den jaare 1717, is 'er nog een tweede bygekomen. Men heeft 'er ook een Raadhuis, en een fraai Huis van den Heer. De Heerlykheid van Spanbroek komt den Heere Jan Mein, Heer van Spierdyk en Zuidermeer enz. toe. Hy stelt den Baljuw en ook een Schout aan, die thans te gelyk Sekretaris is. Voorts zyn 'er één Burgemeester en vyf Schepens; benevens zestien Vroedschappen, uit welken, jaarlyks, op Nieuwjaarsdag, de vyf Schepens

pens door den Heere verkooren worden; doch de Verkiezing van den Burgemeester geschied volgens overeenkomst met den Heer gemaakt, door de Vroedschappen. De Regenten, maaken een dubbel Getal van Kerkmeesters, waar uit de Heer 'er twee verkiest. Aldus gaat het ook met de Armenvoogden en Molenmeesters. Hier is ook een Veer op Amsterdam en Alkmaar, waar van de Heer de aanstellinge van den Schipper heeft. De Vier Noorder-Koggen. Spanbroek.

Obdam of Opdam, tusschen Spanbroek en Hensbroek gelegen, wordt in de Quohieren der Verponding begroot op 439 Morgen, 514 en een halve Roeden Lands. Hier werden in den jaare 1632, 136 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt, en in de jaaren 1732 en 1749, 104 Huizen. Onder dit Getal zyn de Huizen begreepen, die in dat gedeelte van de *Wogmeer* staan, 't welk onder Obdam behoort. Het Dorp van *Obdam* is meest in de Lengte gebouwd. De Kerk, die omtrent 800 Roeden van Hensbroek en 1000 Roeden van Spanbroek staat, en redelyk fraai is, heeft, sedert den jaare 1644, haaren eigenen Predikant gehad, doch was voorheenen met Hensbroek vereenigd. Hier is ook een Statie van Roomschgezinden, doch wier Vergaderplaats onder de Banne van Spanbroek staat. De Hooge en Vrye Heerlykheid van Obdam is sedert de Vyftiende Eeuw bezeten door de Edelen uit den Huize van Wassenaar, die den bynaam van Obdam gevoerd hebben. Thans is de Hoog Edele Heer Unico Wilhelm Graave en Baanderheere van en tot Wassenaar, Heere van Twikkel enz. enz., Hoog- Obdam.

en

DE VIER-NOORDER-KOGGEN. *Obdam.* en Vryheer van Obdam. Obdam heeft tegenwoordig met het volgende Hensbroek, 't welk den zelfden Graave van Wassenaar toekomt, denzelfden Baljuw, Schout en Sekretaris; doch anders geen Gemeenschap met malkander, hebbende, ieder hun eigen Regtsgebied; Regtsoeffening en Raadhuis; voorts één Burgemeester en vyf Schepenen, die jaarlyks op Nieuwjaarsdag door den Heere worden gekooren; noch vyftien Vroedschappen, twee Kerkmeesters, en twee Armenvoogden, en een Schot- en Verponding-Gaarder. Hier is een vast Veer, waar van de Schipper driemaal ter Week met een Trekschuit op de Stad Alkmaar vaart. Onder Obdam behoort ook een groot gedeelte van *Spierdyk*, waar van het overige gelegen is onder Spanbroek en Berkhout. In dit gedeelte van Spierdyk onder Obdam plagt, over eenige jaaren noch een Kerk te staan, die een Vereenigde Standplaats hadt met Obdam, doch deeze Kerk is nu geheel weg, hoewel het School en Schoolhuis noch in stand gebleeven zyn. Behalven 't Gedeelte van de Wogmeer, van welke Meer wy na Hensbroek noch nader melden zullen, legt noch, onder de Regtsban van Obdam, de Polder van de *Braaken*, bestaande in vier bedykte Meertjes, als de *Waal*, de *Oosterbraak*, *Middelbraak* en *Zuiderbraak*.

Hensbroek. De Hooge en Vrye Heerlykheid van HENSBROEK legt met derzelver eigen Regtsgebied ten Zuiden van Obdam en heeft, volgens de Quohieren, 383 Morgen, 567 Roeden Lands. Uit Hensbroek werden in den jaare 1632, 127 Huizen in de Lysten der

Ver-

Verpondingen gebragt. In die van den jaaren 1732 en 1749 ſtaan 107 Huizen en 1 Molen. Het Dorp is mede in de Lengte gebouwd en heeft een ruime Kerk. Hensbroek, waar van het* Regtsgebied, voor een goed gedeelte, in den Huigenwaard ſtrekt, heeft tot gerief van deszelfs Inwooners, een Wagenbrug en een Voetbrug, leggende beide over de Ringſloot van den voornoemden Waard, ook werdt 'er ten dienſte van die van Hensbroek en Obdam, in den jaare 1603, een Vaart gegraaven, en een Sluis in den Spierdyk gelegd, om hier door een Vaart op de Stad Hoorn te hebben. Hensbroek heeft mede een Raadhuis. De Regeering beſtaat uit een Burgemeeſter, vyf Schepenen, welke jaarlyks, gelyk die van Obdam, door den Heere gekooren worden; verder vyftien Vroedſchappen, vier Kerkmeeſters, twee Armenvoogden, een Schot- en Verponding-Gaarder, midsgaders een Schipper op Alkmaar vaarende, gelyk te Obdam. DE VIER NOORDER-KOGGEN. *Hensbroek.*

De *Wogmeer*, die in den jaare 1607 bedykt werdt en, volgens de Quohieren 733 Morgen, 230 Roeden Lands groot is, behoort ten deele onder Obdam, gelyk wy ze mede wel de *Obdammermeer* genoemd vinden, ten deele onder Hensbroek, en het kleinſte gedeelte onder Urshem, van welke Regtsbannen deeze Bedyking omringd wordt. In het gedeelte onder Urshem ſtaan geene Huizen. Deeze Meer heeft haar eigen Dykgraaf, Heemraaden en Penningmeeſter, welke door den Heere van Obdam worden aangeſteld. Wogmeer.

DREG-

Dreg-
ter-
land.

DREGTERLAND, in rang het eerste onder de Dykgraafſchappen van Weſtvriesland, volgt met opzigte tot de Landbeſchryvinge by ons het laatſte om den overgang, welken wy verkooren hebben om uit Kennemerland door de naaſt aangrenzende Landſtreeken tot de verder afleggende en vervolgens in Waterland te komen.

Gelegenheid.

Dregterland is de Ooſtelykſte Hoek van Weſtvriesland, dat hier met een Tong die in Zee uitſteekt, ten Noorden, ten Ooſten, en voor 't grootſte gedeelte ten Zuiden, en Zuidweſten door de Zuiderzee beſpoeld wordt. Landwaard in wordt het door den Ouden Dyk ten Zuiden afgeſcheiden van Waterland of den Zeevank of liever van Beets en Schaardam, welke byzondere Bedykingen zyn. Met een klein gedeelte paalt het ten Weſten aan Urshem, en aldus aan Kennemerland of Geeſtmer-Ambagt. Ten Noordweſten en Noorden, voor zoo verre het meer Ooſtwaards niet door de Zuiderzee beſpoeld wordt, paalt het aan de Vier-Noorder-Koggen, tot aan de Banne van Wervershoof, daar de Schinkeldyk een ſcheiding tuſſchen Dregterland en de Vier-Noorder-Koggen aan het Weſten maakt gelyk de Zwaagdyk het ten Noorden-of Noordweſten daar van afſcheidt.

De Dregter-Vriezen, zoo vermaard in onze Landskronyken, hebben 'er den Naam aan gegeven of van ontvangen.

Landsgeſteltenis.

De Landſtreek van Dregterland beſtaat meeſt uit ſchoone Weilanden en eenige Warmoeslanden, die voorheenen, voornaamlyk aan de Streek tuſſchen Hoorn en Enkhuizen,

zen, ongemeen in prys waren; zoo dat de Weilanden, hier omstreeks, wel eer tot Vyftienhonderd en Tweeduizend, en de Warmoeslanden tot Drie- en Vierduizend Guldens, de Morgen, zyn verkogt geworden. Doch de Ongevallen van Neringloosheid, het missen van Scheepvaart, Rampen des Oorlogs, de Doorbraaken en zwaare Lasten der Dyken en Verpondingen hebben de waardy deezer Landen zoo zeer verminderd, dat 'er zelfs tegenwoordig sommigen verlaaten leggen. DREGTERLAND.

Dregterland wordt, met opzigt tot het Dyksbestier, verdeeld in vier Koggen, de *Ooster-Kogge*, de *Middel-Kogge*, de *Zuider-Kogge* en de *Wester-Kogge*, vervattende behalven de beslooten en stemmende Steden Hoorn en Enkhuizen, de Stede Grootebroek met het gene 'er toe behoort, de Stede Westwoude met het gene 'er toe behoort, de Stede Hem met Venhuizen, de Stede Wydenes met Oosterleek, en de Stede Schellinkhout: voorts de Ambagten en Bannen van Zwaag, Wervershoof, Berkhout, Grosthuizen en Avenhorn. Verdeeling in 't Dyksbestier.

Ten aanzien van 't Hooge of Crimineele Regtsgebied kan men Dregterland, buiten aanmerking der stemmende Steden Hoorn en Enkhuizen en derzelver eigenlyke Stede Vryheden, verdeelen, in de vyf gemelde Platte-*Landsteden*; in *Ambagten*, die naderhand *onder 't Poortregt en Regtsgebied van Hoorn* gebragt zyn, en in 't gene onder het *Regtsgebied van Medenblik* begreepen is. Onder 't Regtsgebied van Hoorn zyn, behalven Zwaag en Dampten, de Ambag- Verdeeling van Hoog Regtsgebied.

DREGTERLAND. ten, welken onder den gemeenen naam van Veenhoop genoemd worden; als Berkhout, Grosthuizen, Avenhorn en Schaarwoude. Tot de Veenhoop behooren ook noch Beets, Oudendyk en Oostmyzen, die niet in de Dykslasten van Dregterland draagen; maar als Ambagten van de Veenhoop aldus aan de Regtbank van Hoorn onderworpen zyn. Wervershoof alleen behoort onder 't Regtsgebied van Medenblik. Wy zullen ze ten naasten by in de laastgemelde order beschryven.

Kerkelyke Verdeeling. Van de Kerken, in deezen Omring begreepen, behooren Grootebroek, met alles wat 'er toe behoort, gelyk ook Westwoude, met het onderhoorige Binnenwyzent, Hem met Venhuizen, Wydenes met Oosterleek, en Wervershoof, onder de Klassis van Enkhuizen. Ooster- en Westerblokker, twee Ambagten onder Westwoude, als mede Schellinkhout, de Ambagten Zwaag, Berkhout, en Grosthuizen met Avenhorn behooren tot de Klassis van Hoorn. Beets, Oudendyk en Schaarwoude of liever Schaardam behooren tot de Klassis van Edam.

De Stede Grootebroek. Gelegenheid. GROOTEBROEK, aangemerkt als een Stede, heeft zyn Regtsgebied, van de Banne van Enkhuizen af, Westwaards tot aan het Regtsgebied der Stede Westwoude, en vervat de Bannen van Grootebroek, Bovenkarspel, Lutkebroek en Hoogkarspel. Bovenkarspel

Oudheid en Stederegt. schynt allereerst met Grootebroek vereenigd geweest te zyn en zy werden, te samen, volgens Handvest van Hertog Albrecht van Beieren van den jaare 1364, tot een Stede verklaard onder den Naam van *Grootebroek;*

broek; met dezelfde Voorregten als Graaf Floris de V, in den jaare 1288, aan die van Medenblik gegeven hadt (q), en sedert worden de Ingezetenen der Plaatse, doorgaans, *Groote-Poorters* genoemd, ook heeft de Plaats, eertyds, twee Poorten gehad. Lutkebroek werdt, by eene Handvest van den 13 Oktober des jaars 1402 met Broek tot eene Stede verklaard Uit deeze zelfde Handvest blykt dat Hoogkarspel 'er toen nog niet mede vereenigd was (r). Doch uit eene Handvest van den jaare 1403 (s) ziet men dat Hoogkarspel toen met een zelfde Poortregt en Stede-Vryheid werdt beschonken. Die van Grootebroek hebben, in tyden van Oproer, dikwyls hunne Voorregten verloodren, doch geduuriglyk wederom gekreegen. Dikwyls zyn zy, voor en na de Verandering der Regeeringe hier te Lande, ter algemeene Dagvaart van 's Lands Staaten verscheenen; en wordt de Plaats in een Privilegie van den 26 Maart des jaars 1575, op den Naam van Filips den II. gegeven, *gepriviligieerde Stede* genoemd: ook hebben zy van tyd tot tyd hun verzoek, om mede ter gemelder Dagvaart beschreeven te wørden, tragten levendig te houden. Zy bezitten vele, indien niet alle de Voorregten, die aan beslootene Steden zyn vergund; als onder anderen het heffen van Stads Excyzen op de Bieren, Wynen, Gemaal, Turf en dergelyke. Burgemeesteren van Grootebroek neemen hunne Poorteren den Eed af van *Doleantie* over de Gemeenelands Middelen. Zy hebben ook 't Regt van *Exue*. Zy verleenen Brieven van Voorschryven tot het verwerven van

DREGTERLAND.

De Stede Grootebroek.

(q) *Handv. van Grootebr.* bl. 17.

(r) Dezelve bl. 18.

(s) *Volgens Medegédeelde Berigten.*

DREGTERLAND. *Grootebroek.* Brieven van *Cessie* en *Beneficie van Inventaris* en wat dies meer zy. In den jaare 1727, hadden de Staaten van Holland en Westvriesland Grootebroek mede op de Lyst der Verkoopingen van de Ambagtsheerlykheden in Westvriesland gebragt; doch, op het inleveren van een Request door Regenten, is het uit de tweede Lyst der Verkooping gebleeven, en hebben de gemelde Regenten, volgens Resolutie van 's Lands Staaten, genomen den 16 December des jaars 1738, kunnen volstaan, met het in koop neemen der *Recognitie* van de Sluizen en Visscheryen, als mede van het Vendumeesteren Bode-Ampt. In de gemelde Resolutie, wordt onder anderen gezegd, dat Grootebroek voor 't overige zal blyven in den staat, daar het tegenwoordig in is, zonder dat daar in eenige Scheiding van Jurisdictie gemaakt, noch de Ambagtsheerlykheid van dien verkogt zal worden. Uit alle deeze Omstandigheden wordt by velen beweerd dat Grootebroek niet in den rang van de Platte Landsteden moet worden gesteld; maar genoegsaam onder de besloten Steden behoort te worden gerekend; 't welk wy niet willen betwisten.

Regeering. De Schout, die dezelfde in 't Crimineel en Civiel is, wordt door de Staaten van Holland en Westvriesland aangesteld. Hier zyn Vier Burgemeesters, Twee-endertig Raaden of Vroedschappen, te weeten Twaalf uit Grootebroek, agt uit Bovenkarspel, zes uit Lutkebroek, en zes uit Hoogkarspel, zeven Schepens en een Sekretaris; vier Vredemaakers en Vyftien Weesmeesters, als te

te Hoogkarſpel drie, en op ieder der drie andere Plaatſen vier. De Vroedſchappen blyven voor hun Leeven en worden door het gezamenlyke Kollegie by het openvallen van een derzelver Ampten verkooren. De Regeering wordt verders op Nieuwjaarsdag veranderd. De Verkiezing der Burgemeeſteren geſchiedt door de Vroedſchappen, en wordt tot Preſident aangeſteld, een Burgemeeſter, die 't voorgaande jaar gediend heeft, en drie nieuwen. De Schepenen worden verkooren door den Schout, op eene benoeming van de afgaande Burgemeeſteren en Schepenen. De Vroedſchappen kiezen de Vredemaakers en de Schout, Burgemeeſters en Schepens hebben gezamentlyk de Verkiezing van Weesmeeſteren. De Sekretaris wordt door de Vroedſchappen aangeſteld. Burgemeeſters van Grootebroek ſtellen, beurtelings met die van Enkhuizen, eenen Heemraad van Dregterland in de Ooſter-Kogge, ook de Molenmeeſters van het *Grootſlag*; op de Viſſchery van welke Watering. Schout en Schepenen van Enkhuizen en Grootebroek gezamenlyk Keuren en Ordonnantien maaken. De Verpagting dier Watering geſchiedt, insgelyks, door de beide Schouten en Schepenen. De Preſident Burgemeeſters van Enkhuizen en Grootebroek zyn, volgens Handveſt van Jan van Beieren, gegeven den 1 July des jaars 1423 (t), jaar om jaar Dykgraaf van de Wyzent, den Zwaagdyk en het Zydwerk.

DREGTERLAND. *Grootebroek.*

(t) *Handv. van Enkh.* bl. 20.

Schuttery.

De Schuttery der Stede Grootebroek beſtaat uit eene Kompagnie van Honderd Koppen,

DREGTERLAND. *Grootebroek.*

pen, onder een Kapitein, Luitenant, Vendrig en mindere Officieren. De Hoofden deezer Schuttery hebben, benevens Burgemeesteren het Regt der Verkiezing van den Waagmeester.

De Verkiezing der Predikanten in ieder der byzondere Plaatsen geschiedt door de Gemeente, dat zyn de Mansperfoonen, die Ledemaaten zyn, uit een Nominatie van den Kerkenraad, na verkreegene Handopening van den Burgemeester der Plaatse, die ook de Goedkeuring heeft.

In ieder der Verdeelingen van Grootebroek is een Roomschgezinde Statie; doch die van Hoogkarspel wordt in gemeenschap met Westwoude bediend

Wy komen tot de Verdeeling en Beschryving van de byzondere Plaatsen of Bannen der Stede Grootebroek.

Grootebroek, byzondere Ban.

GROOTEBROEK, met deszelfs byzondere Ban ten Westen van Bovenkarspel gelegen, tusschen den Westvrieschen Zeedyk en de Ban van Venhuizen, wordt in de Quohieren der Verponding begroot op 1026 Morgen, 407 Roeden Lands. Sedert den jaare 1632, is het in Getal van Huizen afgenomen; want toen werden 'er 316, en in den jaare 1732 maar 249 en eene Moolen in de Lysten der Verpondinge gebragt. In den jaare 1749, was het Getal echter weer op 251 Huizen vermeerderd. Grootebroek is voor deezen ook onder den Naam van *Broek* bekend geweest. Het Dorp legt aan de Streek of den Ryweg tusschen Hoorn en Enkhuizen, ruim 1000 Roeden van Enkhui-

huizen, uit de Stads Singels tot aan de Kerk gemeeten. Het heeft eene betimmering ter lengte van 450 Roeden, ter wederzyde van den Ryweg, die van Hoorn tot Enkhuizen overal met Klinkertsteenen bestraat is. De Kerk van Grootebroek is een schoon Gebouw met twee ryen Pilaaren van binnen, heeft een sierlyk Orgel, en andere nette sieraaden. De Tooren is fraai, ter hoogte van Honderd Voeten vierkant opgebouwd, waar boven een Spits staat, die Agtentnegentig Voeten opryst, behalven 't Kruis en den Appel, die boven op de Spits staan. Hier is ook een bekwaam Raadhuis voor de gemeene Stede, met een sierlyk Toorentje. Het is echter een oud Gebouw. In den jaare 1392, belastte Hertog Albrecht aan die van Grootebroek een Raadhuis te zetten in Grootebroek, 't welk binnen 'sjaars moest voltooid zyn. Het Weeshuis werdt in den jaare 1575 van een gedeelte van 't Sinte Elizabeths Klooster tot dit gebruik bekwaam gemaakt en wat laater werdt het overig gedeelte van dit Klooster tot een Ouden-Mannen- en Vrouwenhuis geschikt. Het Bestier van 't Weeshuis behoort aan vier Regenten en vier Regentinnen en dat van 't Oude-Mannenhuis aan Burgemeesteren. Hier is ook een nette Waag. In den jaare 1681, op den 15 Mey, zynde Hemelvaartsdag, ontstondt 'er te Grootebroek een zwaare Brand, gelyk mede in den jaare 1694, in het Oosteinde van Grootebroek en het Westeinde van Bovenkarspel, waar door verscheiden Huizen verteerd werden, doch

DREGTERLAND. *Grootebroek.*

DREGTERLAND. *Grootebroek.*

zy werden meerendeels, in den jaare 1696, weder opgebouwd. Onlangs, op den 15 July des jaars 1750, ontſtondt 'er wederom Brand in het Weeshuis van Grootebroek, waar door dit Huis en Drie-endertig anderen, binnen weinige Uuren in de Aſſche zyn gelegd.

Bovenkarſpel.

BOVENKARSPEL, de tweede Ban onder de Stede Grootebroek, 't welk wy ook *Boekkarſpel* genoemd vinden (u), legt ten Ooſten van Grootebroek, en ten Weſten van het Weſteinde van Enkhuizen, dat onder het Regtsgebied dier Stad behoort. Het heeft aan het Noorden en het Zuiden den Weſtvrieſchen Zeedyk. Voor Bovenkarſpel zyn, in de Quohieren der Verponding, 783 Morgen, 240 Roeden Lands aangetekend. Uit het zelve zyn in den jaare 1632 wel 398 Huizen in de Lyſten der Verpondingen gebragt; doch in den jaare 1732 en 1749 niet meer dan 193 en 3 Molens. Het Dorp ſtaat mede aan de Streek, en ten opzigte van de Kerk ruim 400 Roeden van Enkhuizen, met een betimmering van 450 Roeden. Het ſchynt echter grooter door het gevolg der Huizen, die in het Weſteinde van Enkhuizen noch wel een Langte van ruim 200 Roeden Gronds ter wederzyde van den Weg beſlaan. Deeze aaneenſchakeling van Bovenkarſpel aan het gemelde Weſteinde heeft aanleiding gegeven, dat een zwaaren Brand, die 'er, in den jaare 1703, onder het Regtsgebied van Enkhuizen is voorgevallen, door sommigen aan Bovenkarſpel toegeëigend is (v). Hier verbrandden toen wel tuſſchen de tZeſtig tZeventig Huizen. Men heeft echter te Boven-

(u) *Groote Kaart van de Uitwaterende Sluizen.*

(v) *C. Bruins Noordh. Arkadia.* bl. 204.

venkarſpel, in den jaare 1675, een zwaa- ren Brand gehad. De Kerk van Bovenkar- ſpel, hoewel ruim en groot, is, vooral van buiten, niet zoo ſierlyk als die van Grootebroek. Zy ruſt op twee ryen Pilaa- ren. Veelen der Sieraaden, die tot gebruik der Kerke dienen, zyn, in den jaare 1735, uit Liefdegaaven aan de Kerk geſchonken. De Tooren is in het benedenſte grootſte deel vierkant opgemetſeld, en ryſt hooger met een ſchuin metſelwerk, op een vreemde wyze, als een korte Spits naar boven. Onder de Banne van Bovenkarſpel, bezuiden het Dorp aan de Zuiderzee, legt de *Broekerhaven*, daar een Gehugt of Buurt van Huizen ſtaat. Deeze Haven, werdt omtrent den jaare 1449, door die van Grootebroek en Bovenkarſpel gemaakt; onaangezien de tegenkanting der Enkhuizeren, die hier uit vermindering van hunnen Handel vreesden (w). Zy is vry goed en voorzien van een voornaame Zee ſluis en een groote Kolk, waar in veele Kaagen, Koffen en Binnenvaartuigen vei- lig konnen leggen. Ook is hier een zwaa re Overtoom, over welken de Vaartuigen in 't Binnenwater konnen gewonden wor- den. De Haven is van veel nut voor die van Grootebroek en Bovenkarſpel om hunne Waaren ter Zee te vervoeren.

DREGTERLAND. *Bovenkarſpel.*

Broekerhaven.

(w) *Handv. van Enkh.* bl. 22. *Brandt Enkh.* bl. 24.

LUTKEBROEK, ten Weſten van Groote- broek gelegen en Ooſtwaards paalende aan Hoogkarſpel, tuſſchen den Zeedyk aan het Noorden of Noordweſten en ter andere zy- de ſtuitende aan de Banne van Venhuizen, heeft, volgens de Quohieren der Verpon-

Lutkebroek.

DREGTERLAND. *Lutkebroek.*

ding, 642 Morgen, 202 Roeden Lands. Het is sedert eene Eeuw in Getal van Huizen toegenomen; want in den jaare 1632 werden 'er maar 179 en, in den jaare 1732, 193 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt, welke in den jaare 1749, tot 195 verminderd waren. De Kerk van Lutkebroek staat omtrent 1400 Roeden van de Stad Enkhuizen, en is een lugtig Kruisgebouw, van binnen versierd met een fraaien Eikenhouten Predikstoel. Het onderste Gedeelte van den Tooren is vierkant van Steen opgehaald, en hooger met een kort houten Spitsje gedekt. Het Dorp is ten deele langs den Ryweg of de Streek van Hoorn naar Enkhuizen, ter lengte van omtrent 260 Roeden betimmerd, en loopt ten deele Landwaards in met een betimmering van omtrent 180 Roeden. Men heeft ook in 't Oosteinde van Lutkebroek, in den jaare 1718, een zwaaren Brand gehad.

Aandyk. In de Banne van Lutkebroek, aan en omtrent den Noorderdyk, staat AANDYK of ANDYK, waar van de Morgentalen en het Getal der Huizen in den aanslag van Lutkebroek begreepen zyn. Het bestaat in verscheiden Buurten of Gehugten, de *Bangert*, *Krimpen*, *Munnikey*, de *Kerkebuurt*, de *Geuzenbuurt* en *Broekoort*. Het heeft geen byzonder deel in de Regeering van Grootebroek en behoorde weleer in het Kerkelyke onder Wervershoof, doch door het toeneemen der Gemeente werdt hier in den jaare 1667 een Kerk gebouwd, die, in den jaare 1741, vergroot is, en ter zelfder tyd werdt het

het Predikants Huis van de Kerk afgenomen en een ander veel fraaier aan het Oosteinde van de Kerk gebouwd.

DREGTERLAND.

HOOGKARSPEL is de Westelykste Ban in het Regtsgebied der Stede Grootebroek. Zy is, genoegsaam in het vierkant, omringd van Lutkebroek, Hem met Venhuizen, Westwoude met Binnenwyzent, Oostwoude met Wervershoof. Men vindt 'er, volgens de Quohieren 1065 Morgen, 553 Roeden Lands. De Lyst der Verpondingen van den jaare 1632 meldt van 192 Huizen. In die van de jaaren 1732 en 1749, zyn 'er maar 149 en 1 Molen aangetekend. Het Dorp legt, met opzigt tot de Kerk, omtrent 1600 Roeden van Enkhuizen. Men kan het op eene Langte van ruim 500 Roeden begrooten, doch de Huizen staan op veele Plaatsen wat verspreid. De Kerk, die van binnen op vier Pilaaren rust, heeft een doorgaande Kap met een Noorder Afdak en heeft inwendig gevoeglyke Sieraden. De Tooren is fraai in 't vierkant zoo wel als ten aanzien van de hooger opgaande Spits van Steen opgebouwd.

Hoogkarspel.

De Stede WESTWOUDE bestaat in de Bannen Westwoude, Binnenwyzent, Oosterblokker en Westerblokker. Westwoude met Ooster- en Westerblokker werden tot eene Stede verheeven, onder den Naam van *Westwoude*, by eene Handvest van Hertog Willem van Beieren, van den 2 February des jaars 1413, naar den loop van den Hove, dat is, volgens de tegenwoordige gemeene Tydrekening, in den jaare

De Stede Westwoude.

DREGTERLAND. *Westwoude.*

re 1414 (x). Binnenwyzent werdt hier, volgens een Handvest van Maximiliaan en Filips, gedagtekend den 4 Maart des jaars 1492, mede naar den loop van den Hove, dat is, in den jaare 1493 bygevoegd (y). Verscheiden Handvesten zyn 'er van tyd tot tyd, aan deeze Stede verleend. De Ambagtsheerlykheid derzelve is, in den jaare 1741, aan de Regenten verkogt. De Regeering komt 'er genoegsaam overeen met die van Grootebroek; doch in Westwoude zyn Drie-endertig Vroedschappen, vyf Vredemaakers of Waardschappen en vier Weesmeesters. Van de Vroedschappen zyn 'er zes onder Westwoude, zes onder Binnenwyzent, elf onder Oosterblokker, en tien onder Westerblokker. Zy worden, by het overlyden of uitvallen van een derzelver Leden, op den tweeden Kersdag, by de Burgemeesteren van alle de vier Dorpen, zoo oude als nieuwe, die de twee laatste jaaren geregeerd hebben, op het voorstel van de Burgemeesteren van dat Dorp, daar de vervulling moet geschieden, by benoeming van twee Persoonen, met meerderheid van stemmen aangesteld, of ook, by noodzaaklykheid wel eerder. De Schout wordt in 't Crimineel aangesteld door 's Lands Staaten en in 't Civiel door de Regenten, als Ambagtsheeren; ook worden tegenwoordig deeze Ampten door twee Persoonen bekleed. Van de Schepenen worden 'er op Nieuwejaars Avond, een of twee uit Westwoude, en twee of een uit Binnenwyzent, en dus te samen drie, beurtswyze, ver-

(x) *Handv. van Westw.* bl. 35.

(y) Dezelve bl. 38.

verkooren; voorts drie uit Oosterblokker en drie uit Westerblokker, die het Regt, zoo in het Crimineel als in het Civiel bedienen en waarneemen, en, nevens den Schout Crimineel en Burgemeesteren, keuren maaken. De Burgemeesters worden, ten bovengemelden dage, door de Vroedschappen verkooren, te weeten een uit Westwoude, een uit Binnenwyzent, een uit Oosterblokker en een uit Westerblokker, die door den Schout Civiel beëdigd worden. De Vredemaakers worden aangesteld door de Vroedschappen en de Weesmeesters door den Schout en de vier Burgemeesteren; echter blyft 'er onder deeze vier een der ouden van het voorgaande jaar in bediening. De Verkiezing deezer Vredemaakeren en Weesmeesteren geschiedt op den eersten Dingsdag na Drie-Koningen dag. De Sekretaris wordt door de Vroedschappen aangesteld; doch moet jaarlyks vernieuwinge van zynen Last by Burgemeesteren verzoeken; die zonder kennisse der Vroedschappen die vernieuwinge doen mogen. De Verkiezing en Goedkeuring der Predikanten in het Regtsgebied der Stede Westwoude geschiedt op dezelfde wyze als in de Stede Grootebroek. Wy vinden onder Westwoude geene Roomschgezinde Statie anders aangetekend, dan dat wy gezien hebben hoe deeze Plaats met Hoogkarspel gemeenschap van dienst heeft.

DREGTERLAND. *Westwoude.*

WESTWOUDE, als eene byzondere Ban aangemerkt, legt Westwaart van Hoogkarspel, tusschen Oostwoude, Hauwert en Nieuw-

Westwoude, byzondere Ban.

DREGTERLAND. *Westwoude.*

Nieuwbokswoude aan het Noordwesten, en Binnenwyzent en Oosterblokker aan het Zuidoosten. In de Quohieren der Verponding worden de Landeryen onder Westwoude begroot op 1151 Morgen, 768 Roeden. Sedert eene Eeuw is het in Getal van Huizen toegenomen; want in den jaare 1632 werden 'er, uit Westwoude en *Oudyk*, 't welk mede tot Westwoude behoort, 55 en in den jaare 1732, 70 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt, waar van 'er één minder was in den jaare 1749. De Kerk, die door een zelfden Predikant in gemeenschap bediend wordt met Binnenwyzent, staat op eene Hoogte en is geheel van Duifsteen gebouwd. Zy heeft een vierkant houten Toorentje met een agtkant Spitsje gedekt. Boven den Ingang der Kerke staat het Jaartal 333 in Steen uitgehouwen Doch men kan deeze Kerk, hoewel zeer oud, geenszins voor een Gebouw van de Vierde Eeuwe houden. Sommigen brengen derzelver Oudheid tot het jaar 733 en willen dat ze toen door Sint Bonifacius, Apostel van Vriesland, gebouwd en ingewyd is (z). Vermoedelyk is het Duizendtal volgens gewoonte der vorige Eeuwen, verzweegen, en zal de Kerk, in den jaare 1333 gestigt zyn. De Inwooners noemen deeze Kerk noch het Heidensche Kerkje. Men meende zelfs wel eer, ter gelegenheid der komste van eene Bende der Landloopers, die men Heidens noemt, aan deeze het Regt te moeten vergunnen van in dit Kerkje te mogen huisvesten.

(z) *V. Heussen.* IV. D. bl. 275.

BIN-

BINNENWYZENT tusschen Westwoude en Hem gelegen, is volgens de Quohieren een Ban van 328 Morgen, 367 en een halve Roeden Lands. Volgens de Lysten der Verpondingen, waren 'er in die van den jaare 1632, onder Binnenwyzent, 40 Huizen; in den jaare 1732, maar 31 Huizen en 1 Molen, en in den jaare 1749, één Huis minder. Het Dorp staat aan de Zuidzyde van de Streek en heeft een Buurt van omtrent 350 Roeden Langte, doch de Huizen zyn niet digt aan malkander gebouwd. Het heeft hier een goede Kerk. DRECHTERLAND. Binnenwyzent.

OOSTERBLOKKER, waar van de Gelegenheid ten aanzien van Westerblokker door de Benaaming wordt uitgedrukt, heeft, volgens de Begrooting, waar van wy gewoonlyk gebruik maaken, 611 Morgen, 343 Roeden Lands. Men bragt 'er, in den jaare 1632, 121, en in den jaare 1732, 90 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verpondingen. In den jaare 1749 waren 'er maar 89 Huizen, behalven de Molen. Het Dorp is het tweede in de Streek van Hoorn af en omtrent 400 Roeden lang, met een goede Kerk voorzien, die in gemeenschap met Westerblokker bediend wordt. De Roomschgezinden hebben hier omtrent mede een Statie voor beide de Bannen. Oosterblokker.

WESTERBLOKKER strekt zig met deszelfs Ban, van Oosterblokker af tot aan de Gebiedsban der Stad Hoorn toe, langs welke het naar het Zuiden uitloopt tot aan de Zuiderzee. Het wordt op 702 Morgen, 109 Roeden Lands begroot. Het verscheelde Westerblokker.

DREGTERLAND. *Westerblokker.* de, in den jaare 1749, in Getal van Huizen niet met Oosterblokker, hebbende mede 89 Huizen, doch zonder Molen; in den jaare 1732 waren 'er 91 Huizen, en in den jaare 1632, 141, of volgens eene netter Lyst 114 Huizen. De Kerk is niet groot en heeft een vierkanten Tooren, met een agtkanten Spits. De Ryweg, door Oosteren Westerblokker, werdt, in den jaare 1690, sierlyk met Boomen beplant.

De Stede Hem. Tot de Stede HEM behooren Hem en Venhuizen, wier beider Bannen aan malkander paalen. Hem, is het Westelykste Gedeelte en naast aan Oosterblokker en Wydenes gelegen. Hem en Venhuizen zyn, volgens eene Handvest van Hertog Willem van Beieren, gegeven den 2 February des jaars 1413, [1414] tot eene Stede verheeven onder den Naam van *Hem* (a). De Regenten bezitten de Ambagtsheerlykheid, volgens Aankoop in den jaare 1741. De Regeering verschilt genoegsaam niets met die van Westwoude, dan in Getal van Leden, en in den tyd der Verkiezing of Aanstelling. Hier zyn een Schout Crimineel, aangesteld door 's Lands Staaten en een Schout Civiel, welk Ampt, door een der Burgemeesteren, ieder op zyne beurt bediend wordt. Voorts heeft men 'er Drie-endertig Vroedschappen, zeventien te Hem en zestien te Venhuizen, wier getal, by aflyvigheid door de Leden der Vroedschap zelve vervuld wordt. Twee Burgemeesters zyn 'er, uit ieder Plaats een, die jaarlyks, op Nieuwejaarsdag door de Vroedschappen verkooren worden. Van de zeven

(a) *Handv. van Hem en Venhuiz.* bl. 32.

ven Schepenen zyn 'er het eene jaar vier uit Hem en drie uit Venhuizen; met verwisseling van het meerder Getal in het volgende jaar. Derzelver Verkiezing geschiedt door den Schout Civiel op den 2 January. In het Kerkelyke geschieden de Beroeping en Goedkeuring als onder Westwoude. Hem en Venhuizen hebben te samen eene Roomschgezinde Statie, en Venhuizen heeft eene Doopsgezinde Gemeente van Vriezen.

DREG-TER-LAND. *Hem.*

HEM wordt ten aanzien van deszelfs byzondere Ban omringd van Wydenes, Oosterleek, Venhuizen, Hoogkarspel, Binnenwyzent en Oosterblokker, en vervat in deezen Omtrek, volgens de Quohieren 802 Morgen, 177 Roeden Lands. Men vondt 'er 159 Huizen, in den jaare 1632, en 117 met 1 Molen in de jaaren 1732, en 1749, volgens de bekende Lysten. De Molen is echter in onze laatste Lyst niet aangetekend. Het Dorp staat aan de zoogenaamde Korte Streek, is omtrent 600 Roeden lang, en de Huizen zyn ter wederzyde gebouwd. De Kerk te Hem is een oude Kruiskerk. Men ziet 'er van onderen noch veel Duifsteen aan. De Tooren is vierkant met een agtkanten vry hooge Spits.

Hem, byzondere Ban.

VENHUIZEN, 't welk men onderscheiden moet van Veenhuizen, onder Geestmer-Ambagt beschreeven (b), strekt met deszelfs Ban ten Oosten langs den Zeedyk, die ook ten Zuiden of Zuidoostelyk langs dezelve loopt. Wyders wordt het omvangen door Oosterleek, Hem, Hoogkarspel, Grootebroek en Bovenkarspel. De Quohieren der Verpon-

Venhuizen.

(b) Bl. 453.

DREGTERLAND. *Venhuizen.*

ding melden voor het zelve 872 Morgen, 52 Roeden Lands. In den jaare 1632 werden 'er 233, en in de jaaren 1732 en 1749, 213 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verponding gebragt. Het Dorp is aldus, vry groot en in verscheiden Buurten, die vry lange Streeken uitmaaken, gebouwd, ook is de Kerk byna even ver van de uiterste eindens. Het Raadhuis der gemeene Stede staat te Venhuizen.

Stede Wydenes met Oosterleek.

WYDENES met OOSTERLEEK, aangemerkt als eene gemeene Stede, legt in het Zuidwestelyke van Dregterland langs den Zuiderzeedyk en paalt ten Noorden aan Hem en ten Westen aan Schellinkhout, waar mede het voorheenen als eene gemeene Stede, onder den Naam van Schellinkhout vereenigd was; doch Hertog Filips van Bourgonje verklaarde, by een Handvest van den 6 January des jaars 1429 [1430] dat Wydenes en Oosterleek voortaan van Schellinkhout zouden gescheiden blyven, en als tot eene Stede verheeven, zouden aangemerkt worden (c). De Ambagtsheerlykheid van Wydenes met Oosterleek werdt in den jaare 1741 uit de Graaflykheids Domeinen aande Regenten verkogt. Zy stellen 'er den Schout Civiel; doch de Aanstelling van den Schout Crimineel is aan 's Lands Staaten gebleeven. Voorts bestaat de Regeering uit Twee-endertig Vroedschappen, Twee-en-wintig uit Wydenes en Tien uit Oosterleek, die twee Burgemeesteren, welke ook Vredemaakers aan den Dyk zyn, uit hen zelven kiezen; zeven Schepenen, vyf voor Wydenes en twee voor Oosterleek, te kiezen door den

(c) *Handv. van Schel-linkh. en Wydenes.* bl. 34.

den Ambagtsheer of den Schout Civiel. Burgemeesteren en Schepenen kiezen by Versterf de Vroedschappen. De Verkiezing der Predikanten geschiedt als in de andere Platte-Land-Steden van Westvriesland. Burgemeesteren hebben te Wydenes de Goedkeuring en de twee Schepenen te Oosterleek. DREGTERLAND. *Wydenes met Oosterleek.*

De Ban van WYDENES is omringd van de Bannen van Schellinkhout, Hem, Oosterleek en de Zuiderzee. Zy heeft, volgens de Quohieren 607 Morgen, 458 en een halve Roeden Lands. Hier in waren, volgens onze gewoone Lyst van 1632, 100 Huizen; doch Honderd jaaren laater, in den jaare 1732, maar 86 Huizen en 1 Molen, en in den jaare 1749, 84 Huizen, waar by wy de Molen niet genoemd vinden. Het Dorp loopt ten Zuiden en Noorden en is noch geen 250 Roeden betimmerd, behalven dat 'er in dezelfde Streek noch een Buurt, ten Zuiden van 't Dorp is, ter lengte van noch 100 Roeden, de Zuider-Uitweg geheeten. Aan de Kerk van Wydenes, die een weinig landwaard in staat, ziet men noch veel Duifsteen. Zy is met twee Gevels en twee Daken opgebouwd. Zy heeft een vierkanten Tooren met een zeskanten Spits, van een vreemd maaksel, waar op in plaats van een Kruis en Windveer een ronde Spits, als een Suikerbrood gesteld is. Op of aan den Dyk, stondt, van ouds, het Slot der Heeren van Wydenesse, gebouwd, zoo men verhaald vindt, door Roeland van Wydenesse, doch herbouwd door Graave Floris den V (d), dien onze oudste Kronyken, egter, als den eersten Stigter te boek schynen te stellen Wydenes; Ban.

(d) *Zoeteb. Vroonen.* II. *Boek.* 12. *Hoofdst.* bl. 135.

DREGTERLAND. *Wydenes.* len (e). Het werdt kort na zyn ombrengen, door de Westvriezen, vernield (f). Men ziet 'er noch eenige geringe Overblyfsels van.

Oosterleek. OOSTERLEEK, ook LEEK genaamd, en 't welk men wel moet onderscheiden van Oterleek of Oterlyk, aan den Heer-Huigenwaard (g), wordt ten opzigte van deszelfs Ban, behalven aan den Zuiderzee-kant, omringd door de Bannen van Venhuizen, Hem en Wydenes. Het is een kleine Ban van niet meer dan 45 Morgen, 458 en een halve Roeden Lands, volgens de Quohieren. Men bragt 'er, echter, in den jaare 1632, 89 Huizen in de Lysten der Verponding, die in den jaare 1732 tot 45 en in den jaare 1749 tot 44 Huizen verminderd waren. Het Dorp vertoont echter een Lengte van 130 Roeden, behalven eenige Huizen Oostwaard aan den Dyk gebouwd. De Kerk van Oosterleek, door Ouderdom vervallen zynde, werdt in den jaare 1690, van nieuws opgebouwd.

Schellinkhout. SCHELLINKHOUT is de laatste Platte-Landstad, welke ons in Dregterland te beschouwen staat. Zy legt met derzelver Ban ten Oosten aan Wydenes en heeft de Zuiderzee Zuidwaards van zig, en Noordelyk Ooster- en Westerblokker. Onder dit Stederegt behooren geen andere Bannen dan Schellinkhout zelve, sedert dat het van Wydenes afgescheiden is, gelyk wy hier boven gemeld hebben. Schellinkhout heeft, by eene Handvest van Hertog Albrecht van den jaare 1402, dit Stederegt verkreegen, benevens een Jaar- en Weekmarkt en gelyke Vryheden als die van Medenblik hadden

(e) *Stoke in Floris* V. bl. 104.

(f) *Stoke in Jan* I. bl. 138.

(g) Zie bl. 396.

den (h). Dat 'er Wydenes en Oosterleek toen mede vereenigd waren, is waarschyn- lyk, maar blykt niet zeker. De Rymkronyk- schryver (i) gewaagt van Schellinkhout op het jaar 1282. De Regtsban wordt in de Quohieren op 763 Morgen, 182 Roeden Lands begroot, en voor den Uiterdyk van Schellinkhout worden 'er noch 49 Morgen, 333 Roeden Lands bygevoegd. In den jaare 1632, werden 'er voor Schellinkhout 160, en in 't jaar 1732 niet meer dan 100 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt, die in den jaare 1749 weder op 97 Huizen en 1 Molen verminderd waren. Het Dorp vertoont een Lengte van wel 600 Roeden ter wederzyde van de Kerk en ten deele aan den Dyk gebouwd. De Kerk staat in het Laage. Omtrent in 't midden van het Dorp, staat een hoog Steenen gebouw; het heeft dikke Muuren en een groote gewelfde Kelder: men noemt het de *Steenen Kamer* en wil dat het van een hoogen Ouderdom zou zyn. De Ambagtsheerlykheid werdt, in den jaare 1741, aan de Regenten verkogt. De Stede heeft haaren byzonderen Schout Crimineel en Schout Civiel, ter aanstellinge als in Wydenesse. Hier zyn Twee-endertig Vroedschappen, twee Burgemeesters, zeven Schepenen en een Sekretaris In de wyze van het verkiezen der Burgemeesteren heeft hier iets byzonders plaats. Honderd en Twintig Poorters, boven de Twintig jaaren oud, indien 'er zoo veelen te vinden zyn, dat sedert eenen geruimen tyd niet doenlyk is, worden, by naame, opgeschreeven,

DREGTERLAND. *Schellinkhout.*

(h) *Handv. van Schellinkhout.* bl. 33. Zie ook *Chron. van Schagen.* bl. 85, 90.

(i) *Stoke in Floris V.* bl. 103.

DREG-TER-LAND. *Schel-linkbout.* ven, en door den Bode, tegen den laatsten December, op het Kerkhof samen geroepen. Hier worden hunne Naamen, die thans naaulyks tzestig in Getal zyn, op Briefjes geschreeven, en in eene Busse gedaan, uit welken de Schout, de Burgemeesters en de Schepens, ieder een, en dus samen tien Briefjes trekken. De Persoonen, wier Naamen op de Briefjes staan, worden door den Sekretaris, op het Raadhuis geroepen, om te stemmen. Daar na worden 'er op gelyke wyze, noch tweemaal tien, en dus, met de voorigen, in 't geheel, dertig Briefjes getrokken. En de dertig Persoonen, wier Naamen getrokken zyn, kiezen, by meerderheid van stemmen, twee Burgemeesteren. De nieuwe Burgemeesters konnen de Vroedschap, zoo dezelve niet vol is, ten zelfden tyde vol maaken. In andere opzigten, komt de Regeering hier met die van Wydenesse genoegsaam overeen.

Wervershoof, onder 't Regtsgebied van Medenblik. WERVERSHOOF of WERVERSHOEF en waarschynlyk van ouds *Werenfrids Hoeve*, is de eenige Ban in Dregterland, die onder het Regtsgebied van Medenblik behoort. Zy legt aan den Noorddyk der Zuiderzee tusschen Lutkebroek, Hoogkarspel en Oostwoude. Hier zyn, volgens de Quohieren, 356 Morgen, 130 Roeden Lands Het Getal der Huizen in de Lysten der Verpondingen was 87 Huizen in den jaare 1632, en in de jaaren 1732 en 1749, waren 'er 69 Huizen en 1 Molen. Het Dorp is in de Langte gebouwd. De Ledemaaten der Kerke zyn

se-

ſedert de ſcheiding van Andyk merkelyk in Getal verminderd.

DREGTERLAND.

Ambagten onder 't Regtsgebied van Hoorn.

Behalven de Ambagten in Dregterland en hier om ſtreeks, die gewoonlyk de Veenhoop genoemd worden, behooren nevens dezelve ook Zwaag en Dampten onder het Regtsgebied der Stad Hoorn.

Zwaag.

ZWAAG legt omringd van de Bannen van Wognum, Nieuwbokswoude, Weſtwoude, Weſterblokker, de Ban der Stad Hoorn en Dampten. Het vervat, volgens de Quohieren der Verponding, 735 Morgen, 533 Roeden Lands. In den jaare 1632, bragt men 129, en in de jaaren 1732 en 1749, maar 98 Huizen en 1 Molen, uit Zwaag in de Lyſten der Verpondingen. Zwaag ſchynt al van ouds tot Hoorn behoord en gelyk andere Plaatſen hier omtrent, één Poortregt met die van de Stad gehad te hebben. En hier op ſteunt, vermoedelyk, de gedagten van eenige Opgezetenen van Zwaag, die in den jaare 1505, beweerden, dat zy jaarlyks, een Burgemeeſter en een Schepen, in den Raad der Stad, behoorden te mogen ſtellen. Het Pleit, dat hier over ontſtondt, werdt echter ten hunnen nadeele uitgeweezen (k). Zwaag behoort ondertuſſchen noch tegenwoordig onder het Regtsgebied van Hoorn, hebbende de Burgemeeſters dier Stad hier de beſtelling der Regeeringe. De Huizen in het Dorp Zwaag zyn meeſt al van malkander verſpreid, hoewel in een lange Streek, die langs de geheele Ban heenen loopt. De Kerk is ten deele van Duifſteen, ten deele van zwaaren ge-

(k) *Velius Chron. van Hoorn.* bl. 171.

DREGTERLAND. bakken steen gebouwd. Zy werdt, in den jaare 1749, merkelyk verbeterd. Hier is ook eene Statie van Roomschgezinden.

Dampten. Ten Westen van Zwaag legt de Ban van DAMPTEN, daar de Stad Hoorn insgelyks de Bestelling over de Regeering heeft. Deeze Ban wordt op 300 Morgen, 424 Roeden begroot; en volgens de gewoone Lysten waren 'er 14 Huizen in den jaare 1632, en niet meer dan 6 in den jaare 1732, doch deeze zyn in den jaare 1749 tot 9 vermeerderd. In de Ban van Dampten lag, meent men, oudtyds, een Dorp van den zelfden Naam, 't welk de Zee al voor lang zou ingezwolgen hebben (l). In de Nabuurschap van Hoorn, doch ten Oosten der Stad, legt de *Groote Uiterdyk*, die met een Zomerdyk bedykt is. Hier in melden de Quohieren 78 Morgen, 102 Roeden Lands; en, volgens de Lyst van den jaare 1632, stondt 'er 1 Huis. In de andere Lysten vinden wy 'er geen Huizen bekend.

(l) *Velius Hoorn.* bl. 9, 11.

Ambagten van de Veenhoop. De verdere Ambagten en Dorpen, welke ons in de Verdeelinge van Dregterland overig zyn te beschryven, als Berkhout, Grosthuizen, Avenhorn, Scharwoude, Beets, Oudendyk, en Oostmyzen behoorden, van ouds, tot eene Streek Lands, die vermoedelyk naar den Veenagtigen Grond, de *Veenhoop* genaamd was. Zy stonden, tot in den aanvang der Vyftiende Eeuwe, onder 't Baljuwschap van Medenblik. Doch by een Handvest van Hertog Willem van Beieren, gegeven den 16 Juny des jaars 1408, verkreegen zy dezelfde Vryheden en Poortregt

regt als die van Hoorn, en werden der Regtbank van Hoorn onderhoorig gemaakt, met verzekering, dat zy 'er nimmer van zouden gescheiden worden (m). Tot het byzonder Bestier der Dorpen van de Veenhoop, zyn 'er, buiten de Regtbank, noch in ieder der Dorpen eenige Regenten, Vredemaakers geheeten, waar van de Verkiezing ingevolge van deeze Handvest, jaarlyks geschiedt op Sint Jansdag, zynde den 24 Juny. Als dan komen de drie *Rykſten* of *Rykdommen*, hier thans de *Pondryken* genaamd, byeen in de Kerk en verkiezen, by meerderheid van stemmen, Vredemaakers van dat jaar, als ook Kerkmeesteren en Armenvoogden. In Berkhout als het grootste Ambagt worden 'er, volgens het Privilegie noch vier Vredemaakers, doch in de andere Dorpen maar twee verkooren. Om de zeven jaaren in den Winter, in de Maanden January of February, zonder vaste bepaling van tyd, geschiedt in ieder Dorp beurtelings de *Verriggeling* of *Verſtoeling*, zynde een Omslag, om daar uit de Dorpslasten te vinden. Ten deezen einde wordt ieder Burger gewaarschouwd, by aanplakking van een Biljet aan de Kerk, om op zekeren vastgestelden dag in de Herberg byeen te komen, en daar zynen staat op te geeven; volgens welken hy dan in't Pondgeld gesteld wordt. Na de opneeming worden zy, die de drie hoogsten bevonden worden voor de volgende zeven jaaren, als Pondryken aangemerkt, en in die hoedaanigheid door den Schout van Hoorn beëedigd. Eer deeze Verriggeling geschiedt, laaten zig

DREGTERLAND.

(m) *Velius Chron. Hoorn.* bl. 30, 31.

DREG-TER-LAND. hier toe de drie Pondryken en vier Vredemaakers, de twee Ouden en de twee Nieuwen te Hoorn door den Schout beëedigen.

Alle de Dorpen van de Veenhoop behooren onder het Dykgraaffchap van Dregterland, behalven Beets en Schardam, die een byzonder Heemraadfchap hebben, waar in de Schout van Hoorn en de Vredemaakers de Schouw doen.

Berkhout. BERKHOUT legt met deszelfs Ban ten Weften van Dampten tuffchen deeze Ban en die van Urshem. Het bevat, volgens de Quohieren 1200 Morgen, 474 Roeden Lands, en men bragt 'er in den jaare 1632, 136, en in den jaare 1732, wel 183 Huizen in de Lyften der Verpondingen. Dit laatfte Getal is in den jaare 1749 tot 177 Huizen verminderd. Het heeft een fraai Dorp, wel in een doorgaande Streek betimmerd, doch met verfcheidene onbetimmerde tuffchenruimten. De Kerk is een vry groot Gebouw, federt eenige jaaren merkelyk vernieuwd. Hertog Filips deedt, in den jaare 1426, een Sterkte opwerpen aan 't Wefteinde van Berkhout, op de *Gooren* (n), die federt wederom vernield werdt. In de Banne van Berkhout legt de drooggemaakte *Baarsdorper-Meer*, waar voor in de Quohieren der Verponding, 191 Morgen, 100 Roeden Lands zyn aangefchreeven. Men hadt 'er in den jaare 1632, 3 Huizen, in den jaare 1732, 6 Huizen, en 1 minder in den jaare 1749. Voor de *Groote Waal*, insgelyks een drooggemaakt Meertje, gedeeltelyk onder Dampten en gedeel-

(n) *Velius Hoorn.* bl. 48.

deeltelyk onder Berkhout, zyn in de Lysten van de jaaren 1732 en 1749 beide 5 Huizen gebragt. De Landeryen in dit Meertje vinden wy niet begroot. DREGTERLAND. *Berkhout.*

GROSTHUIZEN legt ten Zuiden van Berkhout tusschen Scharwoude en de Beemster. De Quohieren der Verponding tekenen voor Grosthuizen 625 Morgen, 405 Roeden Lands aan. Volgens de Lysten der Verpondingen, hadt men 'er 59 Huizen, in den jaare 1632, en in de jaaren 1732 en 1749 niet meer dan 56 en 1 Molen. Het Dorp, of liever de Kerk, staat omtrent een Uur gaans ten Zuidwesten van Hoorn. De Huizen zyn 'er, ten grooten deele, zeer van malkander verspreid, hoewel meest in een regte Streek, in de langte van 't Ambagt. Aan de Kerk werdt, op den laatsten Augustus des jaars 1662, de eerste steen gelegd. Zy wordt in gemeenschap met Avenhorn door den zelfden Predikant bediend. Grosthuizen.

AVENHORN, 't welk met deszelfs Ban ten Noordwesten van Grosthuizen gelegen is, wordt, in de Quohieren, maar op 115 Morgen, 150 Roeden Lands begroot. Uit Avenhorn werden, in den jaare 1632, 47 Huizen, en in de jaaren 1732 en 1749 noch 1 Huis meer in de Lysten der Verponding gebragt. Het Dorp legt omtrent 100 Roeden van de Beemster. Aan de Kerk, die een laagen Tooren heeft, met een stompe Spits gedekt, werdt in den jaare 1642, de eerste Steen gelegd. Avenhorn.

SCHARWOUDE heeft den Zuiderzeedyk Scharwoude.

DREGTERLAND. *Scharwoude.*

ten Oosten en Grosthuizen ten Westen. Men vindt 'er in de Quohieren der Verponding, niet meer dan 103 Morgen, 312 Roeden voor aangeschreeven. In de Oude Lyst van den jaare 1632 waren voor Scharwoude 40 Huizen, en in de laatere van 1732 en 1749 staan 48 Huizen. Het Dorp legt aan den Dyk. De Kerk stondt, in de Veertiende Eeuwe buitensdyks, en werdt in den jaare 1394, met een hoogen Vloed weggespoeld. In den jaare 1440, werdt 'er eerst wederom eene andere Kerk gebouwd (o).

(o) *Velius Hoorn.* bl. 22, 60.

Schardam.

SCHARDAM legt mede aan den Zeedyk, ten Zuiden aan Scharwoude. Het behoort in 't Crimineel en Civiel grootendeels onder de Veenhoop; doch voor een gedeelte onder de Heerlykheid Etershem, voor zoo ver het Dorp aangaat, waar van een gedeelte op het Grondgebied van Etershem gebouwd is. Wy hebben hier voor (p) gezien dat het ten opzigte van het Dykregt, een gemeen Dykgraafschap heeft met Beets. Hier leggen drie Sluizen waar van de Hornsluis aan de Beemster en de twee Duikersluizen aan 't Heemraadschap van de Uitwaterende Sluizen behooren. Voor Schardam worden 116 Morgen, 312 Roeden Lands in de Quohieren aangetekend. Het Getal der Huizen in deeze Ban, is in de gewoone Lysten der Verponding geduurig afgenomen. Wy vinden 'er 37, in die van 1632, Honderd jaaren laater 30, en in 1749 maar 28 Huizen. Hier plagt van ouds, een Uitloop der Westvriesche en Waterlandsche Meeren te zyn (q), dien sommigen de *Schar* noemen (r), en naar

(p) Bl. 502.

(q) *Eikelenb. Westvr.* bl. 9, 10.

(r) *H. Junii. Bat.* Cap. XVIII.

naar welken derhalven Schardam en Scharwoude den Naam zullen hebben. Kort na den jaare 1388, werdt hier een Dam in de Schar gelegd (s), waar door het Zeewater uit de Meeren gehouden werdt. De Kerk van Schardam wordt in gemeenschap met Etershem bediend.

DREG-TER-LAND.

(s) *Lams Handv. van Kennem.* bl. 23.

OUDENDYK, zoo genaamd om dat de Dyk, voor het droogmaaken van de Beemster, hier langs plagt te leggen, is, volgens de Quohieren, een Ban van 206 Morgen, 351 Roeden Lands. Zy legt tusschen Grosthuizen en Beets en paalt in 't Westen aan den Beemsterdyk. In 't jaar 1632 bragt men 133 en in 't jaar 1732 maar 90 Huizen in de Lysten der Verponding, die zelfs in den jaare 1749 tot 77 zyn verminderd. De Kerk van Oudendyk staat digt aan de Beemster. Aan Oudendyk is een Dam, waar door de Doorvaart der Trekschuiten belet wordt, zoo dat de Reizigers hier van Schuiten verwisselen moeten.

Oudendyk.

BEETS legt ten Zuiden der Banne van Oudendyk. De Landeryen worden, in de Quohieren op 433 Morgen, 511 en een halve Roeden begroot. Men bragt 'er in den jaare 1632, 118 Huizen in de Lysten der Verponding. In die van de jaaren 1732 en 1749, zyn 'er maar 90 Huizen en 2 Molens. Het Dorp, dat aan de Ringsloot van de Beemster legt, en vry welvaarend is, hadt in den aanvang der Zestiende Eeuwe den naam van het rykste Dorp hier omtrent te zyn (t). Men vondt 'er voorheen veele vermoogende Kaaskopers, doch derzelver

Beets.

(t) *Velius Hoorn.* bl. 189.

Ge-

DREGTERLAND. Getal is thans tot drie of vier verminderd. Het heeft een goede Kruiskerk met een laag spits Toorentje.

Oost-Myzen. OOST-MYZEN is een kleine Ban, van 104 Morgen, 398 Roeden Lands, tusschen Avenhorn en de Beemster gelegen, uit welke in 't jaar 1632, 6, en in de jaaren 1732 en 1749, niet meer dan 5 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt werden. Van Myzen of Westmyzen hebben wy onder het Baljuwschap van Kennemerland gesprooken (u).

(u) Bl. 392.

ELFDE HOOFDSTUK.

Beschryving van WATERLAND, *zoo in zyne grootste Uitgestrektheid, als byzondere Verdeelingen,* BALJUWSCHAP *en* HEERLYKHEID; *mitsgaders de* WATERLANDSCHE MEEREN.

Beschryving van WATERLAND. Gelegenheid. WATERLAND, in zyne ruimste betekenis genomen voor een der drie voornaame Verdeelingen van het Noorderkwartier, grenst ten Noorden aan Westvriesland, ten Westen aan Kennemerland, ten Zuiden aan het Y en ten Oosten aan de Zuiderzee. Het heeft zynen Naam naar zyne Gelegenheid, midden in 't Water van verscheiden Meeren, Boezems, Stroompjes en andere Waterloozingen. Hoewel de voornaamste Meeren, reeds voor lang, droog en tot schoon Weiland gemaakt zyn.

Historie. Oudtyds was Waterland eene Heerlykheid, afgezonderd van Holland, en den Huize van PERSYN toebehoorende; van welk Ge-

Geslagt onze Kronyken, al in de Elfde Eeuwe, gewag maaken. Men wil dat de Persynen Waterland van den Utrechtschen Bisschop ter Leen hielden. Zeker is 't, ten minsten, dat de Utrechtsche Kerk voorgaf, Regt te hebben, zoo wel op Waterland als Westvriesland (a), en Jan van Persyn, Heer van Waterland, erkent, in een Brief van den jaare 1282, dat hy eenig goed in Amstelland van den Bisschop van Utrecht ter Leen hieldt (b). Misschien werdt Amstelland toen zoo ruim genomen, dat 'er een Gedeelte van Waterland onder begreepen was (1). Doch wat hier van zy, de Waterlanders, met de Westvriezen en Kennemers samenspannende, stelden zig, geduurende de Minderjaarigheid van Floris den V, tegen 's Lands Edelen en byzonderlyk tegen hunnen Heere Jan van Persyn (c). Zyn Slot *Zwaanenburg* werdt om verre gehaald; en hy werdt genoodzaakt te belooven, by een Brief van den jaare 1273, dat Slot nooit, immers nooit van Steen, weder te zullen doen herbouwen (d). Jan van Persyn verkogt zyne Heerlykheid Waterland, in

WATERLAND.

(a) *Heda* p. 111.

(b) *Zoeteb. Zwaane van Waterl.* Cap. XII. bl. 47.

(c) *Goudh* bl. 326.

(d) *Handv. van Waterl.* bl. 26.

(1) Dit Gevoelen zal noch waarschynlyker voorkomen, wanneer men onderstelt, dat het Y, oudtyds, veel enger van Boezem was, en een anderen Loop gehad heeft dan tegenwoordig. Zie ons V. DEEL, bl. 4. In Waterland vindt men meer dan één Stroompje, de YE geheeten; waar van 'er een binnens Dyks zyne Strekking heeft van Uitdam naar Holysloot, Ransdorp enz. Zoo dat het Y, waarschynlyk, toen de Scheiding tusschen Waterland en Amstelland niet gemaakt heeft.

WATERLAND.

in den jaare 1282, aan Graave Floris den V, mids dat zyn Zoon Nikolaas de helft der Inkomften als een Erfleen van de Graaflykheid zou blyven bezitten. Ook bleef hy 'er federt den Titel van voeren. Zyn Zoon Jan wordt, in fommige oude Brieven, *Van Velzen* bygenaamd. Ook noemt zig deezes Dogter, in een Handveft van den jaare 1358, door haar, als Vrouwe van Waterland, gegeven, *Katharina van Velzen* (e). De ganfche Heerlykheid verviel aan de Graaflykheid in 't jaar 1409, na 't affterven van Nikolaas van Perfyn, zonder Kinderen na te laaten. Na dien tyd, hebben de Graaven eenen Baljuw over Waterland aangefteld; gelyk 's Lands Staaten noch tegenwoordig doen. Doch de Heerlykheid van Waterland was, oudtyds, uitgeftrekter dan thans; gelyk uit het gevolg blyken zal. De Gevallen in laatere tyden aan die van Waterland bejegend, behooren wel byzonder tot het eigenlyk Baljuwfchap van Waterland; doch wy zullen ze hier laaten volgen. In den jaare 1572, toen Noordholland en Weftvriesland het Spaanfche jok hadt afgeworpen, werden tot tegenweer van den Vyand, en om Amfterdam, 't welk noch de zyde der Spanjaarden hieldt, te benaauwen, op laft van den Overften Sonoy, eenige Schanfen aan den Waterlandfchen Dyk aangelegd, als by Landsmeer, Schellinkwoude, op het Y-oord en elders. Dit Werk echter, zoo wel als het bezetten van den Waterlandfchen Dyk, hadt den gewenfchten uitflag niet. Dewyl de Vyanden, onder

(e) *Handv. van Waterl.* bl. 18.

der den Overſten Anthonis van Tambergen, de Staatſche Benden deeden wyken en den Dyk meeſter werden; zoo dat de Dorpen voor 't ſtroopen en plonderen bloot lagen, waar van Zunderdorp, Zuiderwoude en Broek den meeſten overlaſt leeden. WATERLAND.

Waterland, zoo ruim genomen als wy 't boven geſteld hebben, kan in Vier Deelen verdeeld worden, te weeten 1. in eigenlyk Waterland, vervattende de zes Waterlandſche Hoofd-Dorpen, met hunne onderhoorige mindere Dorpen; 2. Zeevangk met den Zuid-Polder en Katwoude, vervattende eenige Regtsbannen tuſſchen Monnikendam en Beets; 3. Purmerland en Ilpendam, wel eer van Waterland afgeſcheiden, en met de Heerlykheid van Purmerende vereenigd; en 4. de Waterlandſche Meeren, welker voornaamſte zyn de Beemſter, de Purmer en de Wormer. Ten aanzien van het Kerkelyke zyn alle de Predikanten der Kerken, in deeze Verdeelingen, Leden der Klaſſis van Edam. De Order onzer Beſchryving zou ſchynen te vereiſchen, eerſt het eigenlyk Waterland te beſchryven, doch dewyl de Rang alleen verbeeldelyk is, zonder eenig opzigt tot ſchikking van Regtsgebied, kiezen wy een aanvang te maaken met de Zeevangk, als naaſt aan de Veenhoop gelegen, 't welk wy kort te vooren verlaaten hebben. Verdeeling.

ZEEVANGK is, ten aanzien van derzelver Omtrek en de Regtsbannen hier in en aan gelegen, een Dykgraafſchap, waar onder ZEEVANGK.

ZEE-
VANGK.

der behooren een gedeelte der Stad Edam, de Regtsbannen van Oosthuizen, Hobreede, Middelie, Axwyk en Kwadyk. Het strekt zig langs de Zuiderzee tot aan de Ban van Etershem, en van Edam aan de Landzyde langs de Purmer tot Kwadyk, van daar langs de Beemster tot Oosthuizen aan den Zeedyk. In zyne Grootte wordt het gerekend op 4200 Deimpten of 2800 Morgen Lands. De Grond is hier meest al veenagtig, zoo dat 'er de Ingezetenen Turf maaken voor hun eigen Brand. De Landeryen zyn 'er vrugtbaar, en de Groente, welke men hier voortkweekt, wordt doorgaans smaaklyker gehouden dan in andere Polders of Meeren. Dewyl hier altoos Muizen in 't Land gevonden worden, is men wel gewoon Zeevangk de Moeder der Muizen te noemen. De Dyksregeering van Zeevangk wordt geoeffend door den Hoofd-Officier van Edam, den Heere WILLIAM COSTERUS, als DYKGRAAF, met vyf HEEMRAADEN; één uit de regeerende Burgemeesteren van Edam, één uit Warder, één uit Middelie, één uit Kwadyk, uit de Rykdommen van ieder dier dier Dorpen, en één uit Burgemeesteren van Oosthuizen. De Sekretarissen van Edam zyn ook SEKRETARISSEN van Zeevangk. Dit Kollegie houdt zyne Vergadering te Edam; de tyd is niet vast bepaald; doch geschiedt gewoonlyk om de veertien dagen. De *Zeevangks Keuken-* of *Koekendyk*, die Etershem voor een gedeelte tegen de Zuiderzee beschermt, heeft den Baljuw van Oosthuizen tot zynen byzonderen Dykgraaf, doch dezelfde Heem-

Heemraaden als Zeevangk. Deeze Dyk begint daar de Ban van Warder eindigt en loopt tot de Hoogte van het Dorp Etershem; daar *Etershems Keukendyk* zynen aanvang neemt; en zig uitstrekt tot aan de Ban van Schardam by de Duikersluizen. De Baljuw van Oosthuizen, in Hoedanigheid van Baljuw of Schout van Etershem, heeft als Dykgraaf het Bewind over deezen Dyk, met de Schepenen van Etershem. Buiten de Zeevangks en Etershems Keukendyken legt noch een Buitenpolder, de Ooster-Koog geheeten, die by den gemelden Baljuw met drie byzondere Heemraaden bestierd wordt. Met opzigt tot deeze laatste byzondere Dykgraafschappen, wordt Etershem gezegd niet onder Zeevangk te behooren. ZEEVANGK.

De Ambagten en Dorpen van Zeevangk behooren alle onder het Hoog Regtsgebied van de Stad Edam, behalven dat Oosthuizen met Hobreede en Etershem Hooge en Vrye Heerlykheden zyn: Die onder Edam zyn Warder, Middelie, Axwyk en het grootste gedeelte van Kwadyk, die ook allen in de Lasten dier Stad draagen. Hoog Regtsgebied.

WARDER of WAARDER strekt zig met deszelfs Ban in zyn grootste Lengte ter eener zyde langs de Zuiderzee en ter andere langs Middelie, van het Stads-Grondgebied van Edam tot aan de Heerlykheden van Etershem en Oosthuizen. Het vervat, volgens de Quohieren der Verponding, 931 Morgen, 33 Roeden Lands. Het is sedert een Eeuw; in Getal van Huizen afgenomen, want, in den jaare 1632, werden 'er 130 en in den Warder.

ZEE-VANGK. *Warder.* jaare 1732, maar 91 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt, die 'er in de Opneeminge van den jaare 1749 zyn gebleeven. Het Dorp is in de Lengte gebouwd, van den Zeedyk af tot digt aan de Ban van Oosthuizen, met een Streek van weinig minder dan 600 Roeden, doch overal niet digt in een betimmerd. De Kerk is kruiswyze gebouwd en heeft een zeer goede ruimte met een zeskant doorlugtig Toorentje op het midden. De Opgezetenen, die alle van den Gereformeerden Godsdienst zyn, vinden hun bestaan by de Zeevaart en den Landbouw. Men vindt hier veele Schippers. De Stads Lasten van Edam, waar in die van Warder draagen, worden op hun Verzoek tot onderhoud der Kerk en School besteed.

Middelie en Axwyk. MIDDELIE of MIDEL-YE met AXWYK, 't welk ten aanzien van deszelfs Lengte gaat van de Stad Edam af tot aan de Ban van Oosthuizen, heeft, in zyne Breedte, ter eener zyde de Ban van Warder en ter andere zyde de Bannen van de Purmer en Kwadyk. Middelie heeft, volgens sommiger meening zynen Naam gekreegen, om dat het van ouds, tusschen twee Yën gelegen was, gelyk 'er noch een Binnenlandsch Stroompje de Ye tusschen de Bannen van Middelie en Warder loopt. De andere Ye, wil men, het zelfde Water geweest te zyn, dat ook de Purmer genoemd werdt, die sedert bedykt en drooggemaakt is (f). Men moet beide deeze Yën wel onderscheiden van een ander Stroompje van den zelfden Naam, waar van wy reeds eenig gewag gemaakt hebben en on-

(f) *Cl. Bruin. Noorth. Arkadia,* bl. 151.

onder Ransdorp nog nader zullen melden. De Quohieren der Verponding begrooten Middelie op 868 Morgen, 33 en een vierde Roeden Lands. Hier onder behooren, naar alle waarschynlykheid, de Landeryen van Axwyk, gelyk de Huizen van het laatste, te gelyk met die van Middelie in de Lysten der Verpondingen gebragt zyn. Men hadt 'er in den jaare 1632, 207 Huizen, doch, in den jaare 1732, maar 154 Huizen en 4 Molens. Volgens de Opgaave der Tellinge van den jaare 1749, zyn 'er voor Middelie en Axwyk niet meer dan 145 Huizen en 't voorige Getal van Molens opgenomen. Het Dorp Middelie legt geheel en al buiten eenigen Doortogt. Het heeft eene Lengte van ruim 700 Roeden, doch met eene dubbele reeks Huizen, die dikwyls ter wederzyde afgebrooken wordt, en langs een Watertje gelegen is, 't welk het Dorp in twee Deelen scheidt. Axwyk is een taamlyke Buurt, met een Elleboog betimmerd, van omtrent 250 Roeden Lengte. De Kerk is met een vierkanten stevigen Steenen Tooren voorzien, die eene Leyen Kap of laage Spits heeft. De Doopsgezinden, die zig Vriezen noemen, en hier een groot Getal uitmaaken, hebben hier een goede Vergaderplaats. De Ingezetenen geneeren zig met de Kaas- en Melkneering en wordt hier, gelyk ook elders in deeze Streek, jaarlyks eene groote menigte der alom bekende en zoogenaamde Edammer Kaazen gemaakt. Ook zyn 'er veele Schippers en andere, die ter Zee varen.

ZEEVANGK. *Middelie en Axwyk.*

ZEE-VANGK. Kwadyk.

De Ban van KWADYK wordt omvangen van die van Middelie, de Purmer, het Grondgebied van Purmerend en een gedeelte van de Ban van Oosthuizen, onder welk laatste een gedeelte van het Dorp Kwadyk behoort; doch de eigentlyke Ban, waar onder het grootste gedeelte van het Dorp staat, is aan het Regtsgebied van Edam onderhoorig. In 't geheel wordt Kwadyk in de Quohieren der Verponding begroot op 677 Morgen, 12 Roeden Lands. In den jaare 1632, bragt men 'er 154 en Honderd jaaren laater maar 93 Huizen in de Lysten der Verponding met eene Molen. Dit zoo zeer verminderde Getal was, in den jaare 1749, noch tot op 71 Huizen afgenomen. De Streek, waar langs de Huizen getimmerd staan, heeft een Lengte van weinig minder dan 600 Roeden. De Kerk, die een Kruisgebouw is, met een sierlyk zeskantig doorlugtig Koepeltoorentje, werdt in den jaare 1674, zwaar door Storm beschadigd; doch in 't volgende jaar wederom hermaakt, waar van de Gedagtenis op eenen Steen bewaard wordt. Kwadyk was, oudtyds, een der bloeiendste Dorpen hier omtrent; doch is, door den Brand en het lyden van Schipbreuk der ter zeevaarende Ingezetenen, zeer vervallen. Men heeft 'er tegenwoordig noch een Bos of Beurs tot onderstand voor oude zeevaarende luiden, of die buiten staat geraaken om ter Zee dienst te doen, als mede voor derzelver Weduwen.

De Vrye Heerlykheid van Oosthuizen met Hobreede.

OOSTHUIZEN met HOBREEDE, is een aanzienlyke Vrye Heerlykheid, strekkende in der-

derzelver Lengte ter eener zyde langs de Beemſter en ter anderer zyde langs de Bannen van Warder, Middelie en Kwadyk. Men zegt ook gemeenlyk dat een gedeelte van Kwadyk onder Ooſthuizen behoort,
geen anderen zin waar is, dan
el of het Vervolg der Huizen van
an Kwadyk op het Grondgebied
uizen gebouwd is. Ooſthuizen
en Brief van den jaare 1388,
r *Koogen* genoemd (g). In een Oud
ndt men Ooſthuizen onder den
Luttik Ooſthuizen aangetekend. In
'en der Verponding, worden de
van Ooſthuizen en Hobreede te
die van Etershem begroot, en
ve 784 Morgen, 475 Roeden
d. Dezelfde Gemeenſchap heeft
len jaare 1732, ten aanzien der
Huizen in de Lyſten der Verponding, gehad. In den jaare 1632, hadt men 'er 150 Huizen en in den jaare 1732, 185 Huizen en 1 Molen. Het zelfde Getal was 'er ook in den jaare 1749; doch hier van worden 157 Huizen met de Molen alleen voor Ooſthuizen en Hobreede gemeld. Het Dorp is langs een Streek van ruim 800 Roeden, doch niet overal even digt en minſt naar den kant van Etershem naar den Zeedyk betimmerd. Het voornaamſte van het Dorp, dat zeer fraai is, legt tegen de Ringſloot van de Beemſter. Men heeft 'er een ſchoone Kerk, welke hoog en lugtig is en vier Kruisgevels heeft en op het midden een fraai zeskant doorlugtig Toorentje, dat in den jaare 1745, uit het Dak

ZEEVANGK.

De Vrye Heerlykheid van Ooſthuizen met Hobreede.

(g) *Lams Handv. van Kennemerl.* bl. 23.

ZEE-VANGK. *De Vrye Heerlykheid van Oosthuizen met Hobreede.*

van de Kerk, waar in het al vry verre was doorgezakt, weder opgevyzeld is. De Kerk werdt, volgens een Oud Geschrift, op het Oude Raadhuis gevonden, in den jaare 1518 gebouwd. In den Zuiderhoek der Kerk is een ongemeen pragtige Graftombe van Zwart en Wit Marmer met heerlyk Beeldwerk, Pilaaren en Opschriften, opgeregt voor den Heere François van Bredehof, Vryheere van Oosthuizen, Etershem enz. enz. enz. in zyn Leeven, Schout, Burgemeester en Raad der Stad Hoorn, enz. enz. enz. Afgezant by den Koning van Pruissen, overleeden den 14 Mey des jaars 1721. Zyn Beeldtenis, ten toon gevoerd door een Pallas, praalt benevens de Geslagtwapenen boven deeze Graftombe. Verscheide van zyn Geslagt zyn hier benevens hem bygezet. Deeze Heer vereerde in den jaare 1720 aan de Kerk, drie Zilvere Schotelen, twee Zilvere Bekers, een Tafellaken en Servetten tot het Vieren van het H. Avondmaal. In Oosthuizen is ook een Gemeente van Doopsgezinden. Hier is mede een aanzienlyk Raadhuis, onder 't welk, in den jaare 1626, een Waag gebouwd werdt, en een Wagthuis, benevens de Crimineele Gevangenis. Men gaat ter wederzyde met steenen Trappen op dit Raadhuis, daar bekwaame Vertrekken voor de Regeering zyn. Uit het Dak ryst een Toorentje met een Klok, die gebruikt wordt, voor de Afkondigingen, welke van het Raadhuis geschieden. Het Huis van den Vryheer deezer Plaatse, digt by het Raadhuis staande en van agteren aan de

Trek-

Trekvaart naar Hoorn, is een deftig hedendaagsch vierkant Gebouw; het heeft een vry wel geregelden Tuin. De Trekvaarten, welke van Edam en Purmerend naar Hoorn strekken, vereenigen te Oosthuizen; en men komt door een Schutsluis in de gemeene Vaart naar Hoorn. De Vrye Heerlykheid van Oosthuizen behoort aan den Heere Mr. François van Bredehof, Heer van Pylswaard, Heer van Etershem, Oud-Burgemeester der Stad Hoorn, Bewindhebber der Oost-Indische Kompagnie, ter Kamer aldaar, enz. enz. enz. Hy stelt 'er den Baljuw en Schout aan, die tevens Sekretaris is, en zoo wel in 't Crimineel als Civiel te Regt zit met zeven Schepenen; vyf uit Oosthuizen, een uit Hobreede en een uit het West-einde van Kwadyk. Van de Ingezetenen van Oosthuizen zyn 'er verscheiden Kaaskoopers, die vry aanzienlyk zyn en grooten Buitenlandschen Handel dryven. ZEEVANGK. *De Vrye Heerlykheid van Oosthuizen met Hobreede.*

HOBREEDE, ten Zuiden van Oosthuizen en met deszelfs Dorp tusschen Oosthuizen en Kwadyk, aan de Beemster gelegen, heeft een geringe Buurt, en een klein Kerkje, in het welk, sedert den jaare 1692, tot welken tyd het met Oosthuizen vereenigd was, door een vast Proponent of Prediker buiten de Klassis, gepredikt wordt. Ten aanzien van het Lidmaatschap behooren die van Hobreede, zoo wel als hun Predikant, echter tot de Kerk van Oosthuizen. Hier over was in den jaare 1688, reeds een Overeenkomst gemaakt. De Hobreeder Koog, wordt, voor zoo verre het Dykregt aangaat, bestierd Hobreede.

ZEE-VANGK. *Hobreede.*

door den Baljuw van Oosthuizen als Dykgraaf met drie Heemraaden en een Penningmeester. Deeze Dykgraaf oeffent ook met drie byzondere Heemraaden, twee uit Oosthuizen en een uit Etershem, het Bestier over de Wester-Koog in de Ban van Oosthuizen.

De Vrye Heerlykheid van Etershem.

De Vrye Heerlykheid van ETERSHEM legt, met deszelfs Regtsban, tusschen de Zuiderzee en Oosthuizen, en ten Zuiden van Warder. Schardam behoort ook, volgens 't gemeene zeggen, voor een gedeelte onder Etershem, doch men moet dit mede in geen anderen zin verstaan dan dat eenige Huizen, in een zelfde Streek, paalende aan de Buurt van Schardam en uit dien hoofde Schardam genoemd wordende, op het Grondgebied van Etershem gebouwd zyn. Hier waren in den jaare 1749, 27 Huizen. De Kerk, die eertyds buitens Dyks stondt, overstroomd zynde, heeft men de tegenwoordige op beter plaats digt aan den Keukendyk gebouwd. Zy wordt in gemeenschap met Schardam bediend. De bovengemelde Heer Mr. François van Bredehof, Heer van Pylswaard, enz. enz. enz. hebben wy reeds hier boven als Heer van Etershem genoemd. Etershem, hoewel het denzelfden Baljuw, Schout en Sekretaris heeft als Oosthuizen, heeft echter zyn eigen Regtbank in 't Crimineel en Civiel, waar toe vyf Schepens behooren.

De Zuid-Polder.

De ZUID-POLDER is een byzonder Dykgraafschap, strekkende ten Zuiden van de Stad Edam langs de Zuiderzee ter eener en de Purmer ter andere zyde tot in de Regtsban van Katwoude, waar in behalven een ge-

gedeelte der Stad Edam, gelegen zyn Volendam en een gedeelte van Katwoude. Deeze Polder is omtrent 1100 Deimpten of 733 Morgen groot; de Landeryen hier in gelegen zyn doorgaans ſlegt en hebben het Onderhoud van een zwaaren Zeedyk, ter lengte van 2800 Roeden, waarom aan deezen Polder gemeenlyk vrydom van de gewoone Verponding tot Onderhoud van den Zeedyk verleend wordt. De Beheering van den Zeedyk behoort aan de Stad Edam, en geſchiedt door een Kollegie van een Dykgraaf, tegenwoordig den Hoofd-Officier van Edam, drie Heemraaden, één uit Burgemeeſteren en twee uit Schepenen der gemelde Stad. Hier zyn ook drie Poldermeeſteren en een Sekretaris, naamlyk een der Sekretariſſen van Edam. ZEEVANGK. *De Zuid-Polder.*

VOLENDAM legt tegen den Zeedyk, een klein half Uur gaans van Edam, en beſtaat in een groote Buurt Huizen, die niet in de Lyſten der Verpondingen bepaald worden, alzoo het aangemerkt wordt als een Voorſtad van Edam, onder welker Regeeringe het geheel en al behoort; de Huizen neemen hier jaarlyks toe en de Buurt is zeer volkryk. Voor Volendam is een groote Zeehaven van Paalwerk. Hier is een zoogenaamde Huiskerk, doch van buiten genoeg voor een Kerk kenbaar. Het is een vierkant houten Gebouw, met een ſpits toeloopend Pannendak, op welks Top een ſpits Toorentje met een Klok is geplaatſt. De Ingezetenen zyn meeſt Roomſchgezinden, doch eenvoudig en opregt in Handel en Wandel. Volendam.

oZy

ZEE-VANGK. Zy geneeren zig met visschen, waar toe hier Honderddertig Visschuiten, Botters genaamd, gevonden worden.

Katwoude. KATWOUDE is een byzondere Ban en Polder met eene Bedyking, die op zig zelven beheerd wordt, en gelegen is tusschen Edam en Monnikendam, of liever tusschen Monnikendam en den laatstbeschreevenen Zuid-Polder. De Omtrek van Katwoude, waar van de Landeryen in denzelven, volgens de Quohieren der Verponding begroot worden op 703 Morgen, 27 en een half Roeden, gaat ten Oosten langs den Hoogen Zeedyk, die zyn begin neemt by den Afschouw van den Zuid-Polders-Zeedyk, dat is daar die van Katwoude beginnen te schouwen, en loopt tot aan den Aanschouw van den Waterlandschen Zeedyk, omtrent 100 Roeden ten Noorden der Stad Monnikendam. Deeze Zeedyk is omtrent 1300 Roeden lang. Voorts gaat de Omtrek van Katwoude langs den Laagendyk Westwaart en, gelyk ons opgegeven wordt, de Rietvinker-Brug over tot de Zedde toe, en zoo vervolgens langs den Agterdigtingsdyk tot den Hoogendyk by de Banpaal van Katham. Dit Land legt verdeeld in twee Polders, de Hooge- en Laagedyk genaamd. Het werdt, in den jaare 1321, door Jan van Henegouwen, Heere van Beaumont, Broeder van Graave Willem den Goeden, aan eenige byzondere Persoonen verkogt en deezen, benevens hunne Nakomelingen vergund, Heemraaden te kiezen en Schepenen om dat Land mede te beregten; 't welk door den Graave, mede

op dien tyd, werdt beveſtigd. In de Ban van Katwoude zyn vier Buurten, doch alle zonder Kerk, de Hoogedyk, de Laagedyk, de Zedde en Katham. In den jaare 1632, werden 'er uit Katwoude, 97; doch in 't jaar 1732 maar 38 Huizen in de Lyſten der Verponding gebragt. Dit Getal was 'er noch in den jaare 1749. Ten aanzien van Regtsgebied behoort het ten deele onder Edam, en ten deele onder een byzondere Regeering op zig zelven. In zoo verre het onder Edam behoort, heeft men hier geen andere Regeering dan die van de Stad Edam. Ten aanzien der andere Regeering is de Hoofd-Officier van Monnikendam Baljuw van Katwoude. Wyders zyn 'er dertien Vroedſchappen, die jaarlyks, uit hun eigen Lighaam twee Burgemeeſteren en vyf Schepenen kiezen. De Schepens oeffenen ook het Dykregt met den Baljuw als Dykgraaf. De Verkiezing geſchiedt op een Kamer boven het School, daar de Kat in den Boom, als het Wapen van Katwoude, in den Gevel geſchilderd is. ZEEVANGK. *Katwoude.*

Het eigenlyk BALJUWSCHAP VAN WATERLAND heeft zynen Omtrek langs Ooſtzaanen, Purmerland, de Purmer, Katwoude, de Zuiderzee, hier de Goud- of Gouwzee geheeten en het Y. Het vervat behalven de Stad Monnikendam zes Regtsbannen of Hoofddorpen, Ransdorp, Zuiderwoude, Landsmeer, Sunderdorp, Broek en Schellinkwoude; welker onderhoorige Dorpen, wy in de Beſchryvinge van ieders Regtsban zullen melden. Baljuwſchap van Waterland. Verdeeling.

De Landeryen in Waterland beſtaan genoeg- Landsgeſteltenis.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

noegsaam alle in Weilanden, op welken vele Melkbeesten geweid worden; waar van de Melk voor een zeer groot gedeelte te Amsterdam verkogt wordt. Zy wordt met een menigte van Schuitjes overgevoerd; 't welk des Morgens, by hunne Komst en 's Avonds by hun Vertrek, een aangenaam Gezigt van kleine Zeiltjes op het Y geeft: ten zy dezelve door stilte moeten geroeid worden. Hier in zyn de Waterlanders gewoon eene orde waar te neemen, dat alle de Mans en Vrouwen, by beurten in 't gaan of komen, al het werk van 't roeien moeten doen.

Regeering. Hooge Vierschaar.

Deeze Bannen hebben met malkander een Gemeene HOOGE VIERSCHAAR, bestaande in den BALJUW, tegenwoordig den Heer JAN TEERHUIS, Hoofd-Officier van Monnikendam, Baljuw en Dykgraaf van Waterland, Katwoude en Marken, benevens de Schepenen van ieder der Hoofddorpen, die te samen een Getal van Vierentwintig uitmaaken. Wy hebben van het aanstellen van den Baljuw, door 's Lands Staaten, reeds gesproken. Hy heeft ook een SUBSTITUIT of STEDEHOUDER. De Verkiezing der Schepenen zullen wy onder de Civile Regeering melden. Het is niet buiten waarschynlykheid dat de Hooge Vierschaar in deezer voege is ingesteld, of immers bevestigd, door Hertog Willem van Beieren, volgens zyne Handvest van den 10 December des jaars 1415 (h). De Crimineele Regtspleeging geschiedt, ter eerster aanleg, voor deeze Hooge Vierschaar. Een misdaadige, gevat wordende, wordt

(h) *Handv. van Waterl.* bl. 30.

wordt terſtond te Regt geſteld voor den Baljuw en Schepenen van het Hoofddorp, onder wiens Ban hy in hegtenis is genomen. In deeze Vergadering wordt onderzogt of zyn Misdaad Civiel of Crimineel is. Indien Crimineel, wordt de zaak gebragt voor de Hooge Vierſchaar, die door den Baljuw beroepen wordt en geſpannen in het Hoofddorp, waar onder de Misdaadige gevat is. De SEKRETARIS van de Jurisdictie, waar in de Regtbank zit, neemt hier de zaaken waar. Tot deeze Hooge Vierſchaar kunnen ook, by Beroep, getrokken worden, alle Civile zaaken, meer dan Dertig Guldens bedraagende, die by Vonnis van Schepenen, in de Civile Regtbank zyn uitgeſprooken, in welk geval de Hooge Vierſchaar, met goedvinden van den Baljuw door den Schout, als Geregtsbode, wordt byeen geroepen, daar de zaak, ter eerſter aanleg, gediend heeft. Door den Baljuw, Burgemeeſteren en Schepenen, geſchiedt 'er om de drie of zes jaaren, in een der zes Hoofddorpen, by beurte een algemeene Herziening der Waterlandſche Keuren. De Baljuw beſchryft deeze Vergadering, van welke ieder der Hoofddorpen een Lid uitmaakt. BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

Volgens Reſolutie van 's Lands Staaten van den 3 Auguſtus des jaars 1731, is de Ambagtsheerlykheid der zes Waterlandſche Hoofddorpen, met het geene 'er onder behoort, aan de Regenten derzelve Dorpen, voor Zesendertigduizend Guldens uit de hand verkogt. Ambagtsheerlykheid.

Alle

BALJUW-SCHAP VAN WATERLAND.

Burgerlyke Regeering en Laage Vierschaar van de Hoofddorpen.

Alle de Hoofddorpen hebben hunne byzondere Burgerlyke Regeering en Laage Regtbank: Ieder deezer Dorpen heeft een Schout, vier Burgemeesteren, vier Schepenen, en een zeker Getal van Vroedschappen, het welk wy gelyk mede de manier van Verkiezing deezer laatstgenoemde Regenten in elk Regtsgebied netter zullen aantekenen. Ook is in ieder Hoofddorp een Sekretaris. De Verkiezing en Aanstelling der verdere Regenten geschiedt in Waterland overal op denzelfden voet. De Schout, gelyk mede de Sekretarissen van ieder der Regtsbannen, worden verkooren en aangesteld door Burgemeesteren en Vroedschappen, doch krygen hunnen Last van den *Baljuw* van Waterland, door wien zy beëdigd worden. Over deeze Verkiezing is meermaals in Regten Geschil gereezen tusschen den Baljuw, die het Regt tot deeze Verkiezinge beweerde te hebben, en de Regenten, die het zelve oeffenden; doch de laatsten zyn altoos in de bezitting gebleeven. De Burgemeesteren worden uit een Drietal, te benoemen, door de drie afgaande Burgemeesteren, in ieder Hoofddorp, en Schepenen, uit een Tweetal, gemaakt door Schout en Burgemeesteren, jaarlyks op den 30 April, door den Baljuw van Waterland verkooren, volgens een Handvest van Hertog Albrecht van Beieren, gegeven den 22 Maart des jaars 1387, naar den Loop van den Hove (i). Dit Regt van Verkiezinge, zal by volgende Verandering van den Baljuw, aan de Regenten, als Ambagtsheeren be-

(i) *Handv. van Waterl.* bl. 30.

behooren. Een der vier Burgemeesteren wordt door hun Kollegie zelve tot Oud-Burgemeester benoemd, om het volgende jaar in Regeering te blyven.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

Het algemeene Wapen van het Baljuwschap van Waterland is een Witte Zwaan, op een Rood Veld, met zes Pyltjes in de regter Poot; ook wordt het zelfde Wapen door alle de Dorpen gebruikt, behalven dat Schellingwoude noch een byzonder Wapen heeft, waar in een Essenboom met Twaalf vergulde Penningen gezien wordt.

Wapen.

Eer wy tot de byzondere Regtsbannen en derzelver onderhoorige Dorpen overgaan, zullen wy het DYKGRAAF- EN HOOGHEEMRAADSCHAP van Waterland beschryven. Hier onder behooren de Steden Monnikendam en Purmerende, de Heerlykheid van Purmerland en Ilpendam met de Hoofddorpen en onderhoorige Regtsbannen van het Baljuwschap van Waterland. Dit Hoogheemraadschap heeft het Opperbewind en Bestier over den Hoogen Zeedyk en den Laagendyk van Waterland, als mede over de Sluizen, Molens en Polderzaaken in deszelfs Omtring. De Hooge-Zeedyk begint van de Damsluis in de Stad Monnikendam en loopt aan de Zuiderzee langs de Ban van Zuiderwoude, en aan het Y, door of langs de Dorpen Uitdam, Durgerdam, Schellingwoude, Nieuwendam en Buiksloot tot aan de Banpaal by den Oostzaaner Overtoom. Deeze Zeedyk heeft een Langte van omtrent 5900 Roeden. De Laagedyk begint aan den Oostzaaner Overtoom van de Agterdig-

Dykgraaf- en Hoogheemraadschap van Waterland.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. ting (1) af en loopt agter Landsmeer om tot aan de Vuurige Straat en agter de Purmer. De Laagedyk gaat ook van de Paal by Nek (2) en van daar door de Stad Purmerende, door Ilpendam en tot aan Monnikendam toe. De Langte van den Laagendyk wordt op 6843 Roeden gerekend. Het Dyfgraaffchap van Waterland vervat, in deezen Omtrek, 11842 Deimpten Lands van 400 Roeden, of 7994 Morgen, 400 Roeden, die in de Dykslaften draagen; doch de Landeryen, welke in het Onderhoud der Watermolens en Sluizen gelden, bedraagen niet meer dan ruim 10122 Deimpten, of 6748 Morgen. Hier van is de reden dat de Landen onder de Stad Purmerende, en een gedeelte onder de Heerlykheid van Purmerland en Ilpendam een Afpoldering hebben van de andere Landeryen in Waterland, en hunne byzondere Watermolen alleen betaalen.

Dyk-graaf- en Hoog-heem-raad-fchap van Water-land.

Dyk-graaf- en Hoog-heem-raad-fchap.

Het Kollegie van het Dykgraaf- en Hoogheemraadfchap beftaat in den DYKGRAAF, zynde de voorgemelde Hoofd-Officier van Monnikendam, als Baljuw van Waterland, met negen HEEMRAADEN, als één uit de Stad Monnikendam, één uit de Stad Purmerende, één wegens Purmerland, en zes uit de byzondere Waterlandfche Hoofddorpen, die ieder

(1) De Agterdigting is een Waterkeering voor 't Binnenwater en voor de Uitwatering van de Nieuwe bedykte Waterlandfche Meeren. Deeze Agterdigting heeft eene Lengte van 1800 Roeden en behoort onder de Meeting der Lengte van den Laagendyk.

(2) Rondsom deeze Paal, worden de Nieuwgekoorene Heemraaden driemaal heen geleid en doen aldaar den Eed.

ieder één Heemraad magtigen. Het Kollegie wordt bediend door een SEKRETARIS, die altyd een der Sekretarissen der Stad Monnikendam is, en, gelyk de Dykgraaf, zyn Ampt, voor zyn gantsche Leeven bedient. De Heemraaden worden voor den tyd van drie jaaren gekooren en aangesteld, ten zy dezelve, 't welk zelden gebeurt, in dit Ampt worden aangehouden. De Verkiezing geschiedt, by het openvallen van een der Heemraadsplaatsen, door Gekommitteerde Raaden van het Noorder-Kwartier, uit een Benoeming van twee Persoonen, door Burgemeesteren en Vroedschappen der Steden of Regtsbannen, in welke een der Heemraaden moet verwisseld worden. De benoemde Persoonen zyn doorgaans Leden der Regeering in de Plaats, voor welke zy benoemd worden en de Benoeming wordt overgeleverd in handen van den Dykgraaf, die dezelve, benevens zyn goeddunken overgeeft aan Gekommitteerde Raaden, van welke de verkooren Heemraad zyn last ontvangt. Uit de gemelde negen Heemraaden worden jaarlyks vier der Leden gemagtigd, waar van twee genoemd worden *Spaadstekenvoogden* en de twee andere *Gekommitteerde Heemraaden* van Waterland. De Spaadstekenvoogden hebben het daaglyksch Bewind over de Dykaadje, en moeten den Ontvangst en de Uitgaave van alle de Penningen, die ten behoeve der Dykaadje zyn beraamd, verantwoorden. De Gekommitteerde Heemraaden hebben het daaglyksch Bestier over de Watermolens,

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Dykgraaf- en Hoogheemraadschap.*

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. Dyk-graaf- en Hoog-heem-raad-schap.

lens, Sluizen en den Laagendyk, met de Agterdigting. Zy worden door het gezamenlyk Kollegie aangesteld. De algemeene Vinding of Afschouw, elders de Voorvinding geheeten, geschiedt, in tegenwoordigheid van een of meer der Heeren Kommissarissen uit Gekommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier, zynde tevens SUPER-INTENDENTEN van Dregterland. Hier uit wordt een Overslag gemaakt van de Kosten der noodige Werken, en deeze aan Burgemeesteren van Monnikendam overgeleverd, en door hen gezonden, aan de Stad Purmerende, en de Hoofddorpen van Waterland, om als HOOFD-INGELANDEN den behoorlyken Omslag te beraamen en de Rekeningen van Spaadstekenvoogden en Gekommitteerde Heemraaden aan te hooren. Voor zoo ver aangaat den Omslag, raakende de Watermolens en Sluizen, hebben de Gemagtigden der Stad Purmerende, in deeze Vergadering niets te zeggen, gelyk derzelver Heemraad hier over nooit eenig Bestier heeft; dewyl deeze Stad geen Landen heeft, die in het onderhoud der gemeene Watermolens en Sluizen van Waterland moeten draagen.

Het Kollegie van het Dykgraafschap van Waterland heeft geen vaste Vergaderplaats en wordt in den Zomer, gemeenlyk, om de veertien dagen, in eene der Waterlandsche Dorpen gehouden, om de voorvallende zaaken af te doen.

Wy gaan over tot de byzondere Beschryving van ieder der Regtsbannen of zes Hoofd-

Hoofddorpen van Waterland, boven gemeld.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. Ransdorp.

RANSDORP, in 't gemeen RAAROP genaamd, legt met deszelfs Ban langs de Zuiderzee en het Y, van de Ban van Zuiderwoude af tot aan die van Schellingwoude toe; tusschen welke Bannen het Regtsgebied van Ransdorp in zyn grootste Langte gelegen is. Het paalt wyders aan Sunderdorp en de Belmermeer. Langs en door deeze Ban vloeit het Stroompje de Ye, waar van wy reeds gemeld hebben. Het neemt zyn aanvang by Uitdam aan den Zeedyk en loopt tot digt aan de Ban van Schellingwoude. Ransdorp wordt verdeeld in Vier Kwartieren, als *Bloemendaal*, *Durgerdam*, *Holysloot* en *Poppendam*. Deeze vervatten, volgens de Quohieren der Verponding, 1238 Morgen, 107 en een halve Roeden Lands. Volgens medegedeelde Opgaave, vervat Ransdorp niet meer dan 1763 Deimpten, dat is 1175 Morgen, 200 Roeden, 't welk ongetwyfeld de Begrooting zal zyn, volgens welk deeze Ban in het opbrengen van de Dykslasten is aangeslaagen. Men bragt in den jaare 1632, 241 en in den jaare 1732, 281 Huizen en 1 Molen in de Lysten der Verponding. In den jaare 1749, was 'er 1 Huis minder. Uit alle de gemelde Vier Kwartieren, wordt in ieder derzelven één Burgemeester verkooren. In de Ban van Ransdorp zyn Vierentwintig Vroedschappen, te weeten zes in ieder Kwartier, die alle door de gezamenlyke Burgemeesteren en Vroedschappen van de geheele Regtsban worden verkooren, uit een

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Ransdorp.*

Nominatie van drie Persoonen, gemaakt door den Burgemeester en de overige Vroedschappen van 't Kwartier, waarin de Vroedschapsplaats is opengevallen. Zy blyven alle in dienst voor hun Leeven. Behalven deeze Regenten zyn 'er noch vier andere Regenten te Durgerdam, welke door Burgemeesteren en Vroedschappen worden gekooren om hier met den Burgemeester en de Vroedschappen uit Zuiderwoude, te Uitdam woonagtig, de gemeene zaaken deezer Buurten te bestieren; als de Goedkeuring van den Predikant, het kiezen van den Schoolmeester en dergelyke.

Onder Ransdorp behooren, behalven het Hoofddorp van dien Naam zelve, de Dorpen Durgerdam, Holysloot, en een gedeelte van Uitdam, in zoo ver het Zuidelykste gedeelte van dit laatstgemelde Dorp op het Grondgebied van Ransdorp gebouwd is.

Het Dorp Ransdorp.

RANSDORP, in zoo verre het Dorp betreft, legt zeer vermaaklyk rondsom in het Geboomte, anderhalf vierendeel Uur gaans van Durgerdam, een half Uur van Schellingwoude, ruim een half Uur van Sunderdorp, en drie vierendeel Uurs van Holysloot. Het wordt, gelyk het eerste der zes Hoofddorpen van Waterland is, gemeenlyk by mondelinge redeneering ook als het oudste aangemerkt, zonder dat wy 'er bewys van vinden. Hier zyn egter zekerlyk blyken van Oudheid. Voormaals is het een groote en bloeiende plaats geweest, waarin veele Zeevaarende Persoonen gewoond hebben. Men zegt, dat tusschen Ransdorp en Schel-

Schellingwoude, daar nu geen Huis te vinden is, Twee-endertig Schippers plagten te woonen, die buiten 's Lands voeren, en men wil dat 'er weleer een Brouwery zou geweest zyn, en dat 'er onder de Neeringdoende Luiden ook Zilversmeden en Laakenkoopers waren. Ook klaagden die van Ransdorp, ter gelegenheid van 't Verbod eeniger Neeringen ten Platten Lande, dat de Ingezetenen niet enkel uit den Landbouw zouden konnen bestaan; alzoo 'er voor ieder Huisgezin, door malkander gerekend, geen twee Deimpten Lands zouden zyn; waar uit een Begrooting wordt opgemaakt, volgens welke in dien tyd wel 900 Huisgezinnen zouden geweest zyn (k). Tegenwoordig geneeren zig die van Ransdorp, met den Landbouw of liever Koehoudery, dewyl de meeste Melk te Amsterdam zoet verkogt wordt. Voor de laatste Sterfte van 't Rundvee plagt hier de Vetweidery zeer in zwang te gaan. Te Ransdorp staat de Koorenmolen van 't Ambagt. De Huizen zyn hier meest digt rondsom de Kerk gebouwd, behalven die, welke Noordwaards van de Kerk naar de Binnen-Ye strekken. Deeze staan ter wederzyde van een Vaartje, aan welks Oostkant een steenen Voetpad legt, want men vindt hier geene Rywegen. Het Dorp legt niet onvermaaklyk, waar toe de Gebouwen, hoewel genoegsaam allen van Hout, door hunne netheid veel toebrengen. Zy hebben hier en daar kleine doch nette bygevoegde Bloemtuinen. De voorige Kerk van Ransdorp werdt in deeze Eeuw geheel en al afge-

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Ransdorp.*

(k) *Uit Medegedeelde Berigten.*

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Ransdorp.*

gebrooken en, in den jaare 1719, eene geheel nieuwe gebouwd De Tooren bleef egter staan en werdt de Kerk niet breeder dan dezelve gemaakt, doch behieldt nogtans eene aanzienlyke ruimte. Deeze Tooren, die vierkant is, heeft eene ongemeene dikte van Muurwerk, zoo dat men in geen Dorp, hier te Lande, een Tooren van die zwaarte vindt. Hy is plat van boven; op een der Hoeken ryst een yzeren Staaf naar boven, waar op de Haan geplaatst is, die tot een Windwyzer dient. In deezen Tooren is een Wenteltrap, waar van de onderste Treeden, omtrent twintig in getal, van Hout en verder naar boven van Steen zyn. Mogelyk heeft men in de Spaansche Beroerten de steenen Trappen beneden afgebroken. In deezen Tooren, worden de Handvesten van Waterland bewaard, in een Kist, welke in een uitgehouwen Gat van het Muurwerk geplaatst is. Voor dit Gat zyn drie Deuren, een van Koper, een van Yzer en een van Hout. Niemant heeft toegang tot deeze Handvesten, dan ten overstaan van Gekommitteerden uit de Regeering van Ransdorp, Zuiderwoude en Landsmeer, in welke Dorpen ter Sekretaryen van ieder derzelven een Sleutel bewaard wordt. Te Ransdorp is ook een aanzienlyk Raadhuis, waar onder het School en de Wooning voor den Schoolmeester. Men gaat op het Raadhuis langs een steenen Trap, die twee Opgangen naar boven heeft, alwaar bekwaame Vertrekken voor Burgemeesteren, Vroedschappen, Schepenen en Weesmeesteren

zyn,

zyn. Dit Raadhuis werdt in den jaare 1732 gebouwd. Het zoogenaamde *Huis te Bloemendaal*, voor lang afgebroken, 't welk noch in de Kaarten wordt getekend, was, zoo vèr men kan nagaan, niet meer dan een Boerenwooning met een Heerschaps Kamer.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Ransdorp*.

Durgerdam.

Het Dorp DURGERDAM behoort voor het grootste gedeelte onder Ransdorp en een klein Derdedeel van het zelve staat op het Regtsgebied van Schellingwoude. Het legt aan den Waterlandschen Zeedyk op den Hoek van het Pampus en het Y, omtrent over Diemen in Amstelland. Het heeft een gelyken Afstand van Schellingwoude als van Ransdorp, dat is, anderhalf vierendeel Uur gaans. Die van Ransdorp en Schellingwoude hebben de eerste gelegenheid tot de Opkomst van Durgerdam gegeven, door hier, niet lang na den jaare 1421, eenen Dam te leggen. Hier is een Haven, die na het ophouden der Plaage van 't Zeegewormte, waar door de oude Haven geheel vernield was, in den jaare 1736, veel grooter gemaakt is. Het Dorp is in 't geheel, omtrent of ruim, 500 Roeden betimmerd. In den jaare 1687, ontstondt hier een ongelukkige Brand, die ruim Honderdvyftig Huizen vernielde, blyvende alleenlyk de Kerk, een Zaagmolen en eenige Huizen aan den Zuidoostkant van 't Dorp behouden. De Kerk was eertyds een Vierkant houten Gebouw, hebbende op het Dak een dikken Vierkanten Koepeltooren of houten Lantaren, met Uurwyzers en Slagklokken voorzien. Dit Gebouw wordt noch de Kapel genaamd, en tot het School

den eersten Steen van dit nuttig Gevaarte gelegd heeft. Durgerdam is thans taamlyk welvarend, wordende veel van Visschers bewoond, die hunnen Visch, meest Both, doorgaans te Amsterdam ter Markt brengen. Hier zyn tZestig Bothschuiten, behalven andere kleiner Schuiten, van welke sommige mede langs den Wal, in het Y, of langs de Stranden visschen. Dit geeft ook andere Neeringen aan Durgerdam, als het breien en boeten van Vischwant, waar door ook Kinderen van Negen en Tien jaaren aan de kost komen; het Zeilenmaaken, het Taanen van Zeilen en Netten. Men heeft 'er vyf Taanhuizen en drie Scheepstimmerwerven. Ook woonen hier verscheiden Zeevarende Luiden, maar weinig Kooplui-den. BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Durgerdam.*

HOLYSLOOT, drie vierendeel Uurs van Ransdorp, en een half Uur van Zuiderwoude, Uitdam en Broek gelegen, is een Dorp van geen groot aanzien. Het legt, gelyk Ransdorp, Landwaards in, aan de Binnen-Ye. Men telt 'er niet veel boven de Veertig Huizen. De Kerk werdt in den jaare 1613, merkelyk kleiner gemaakt, en het Koor tot eene wooning voor den Koster verbouwd. De Koeheudery is hier het voornaamste bestaan der Ingezetenen. Holysloot.

ZUIDERWOUDE, het tweede van de zes Hoofddorpen in Waterland, wordt ten aanzien van deszelfs Ban omringd van het Regtsgebied van Monnikendam, Broek, Ransdorp en de Zuiderzee. Het wordt in geene byzondere Kwartieren bepaald; doch Zuiderwoude.

van

BALJUW-SCHAP VAN WATER-LAND. *Zuider-woude.*

van de Vier Burgemeesteren zyn 'er drie te Zuiderwoude en een te Uitdam. Zestien Vroedschappen zyn 'er, waar van 'er twaalf te Zuiderwoude en vier te Uitdam woonen. De Schepens zyn aan geen vaste bepaaling van Woonplaats in een van deeze Dorpen verbonden. Volgens de Quohieren der Verponding zyn 'er in het Regtsgebied van Zuiderwoude 1208 Morgen, 138 en een halve Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er voor het zelve 117 Huizen en in den jaare 1732, 125 Huizen in de Lysten der Verponding gebragt, die in den jaare 1749 op 119 waren verminderd.

In de Ban van ZUIDERWOUDE zyn twee Dorpen, als het Hoofddorp, dat den eigen Naam voert, en Uitdam.

Het Dorp Zuider-woude.

Het Dorp ZUIDERWOUDE legt drie vierendeel Uur gaans bezuiden Monnikendam, een klein half Uur van Uitdam, een half Uur van Holysloot en drie vierendeel Uurs van Broek. Het strekt met deszelfs Oostzyde digt aan den Waterlandschen Zeedyk; doch met de Kerk, geheel aan het ander einde, legt het aan een Watertje de Kerk-Aa. Van het een einde tot het ander heeft het een Langte van wat minder dan 700 Roeden, die met een bogt loopt, doch niet volkomen betimmerd is. Dat dit Dorp het oud *Zuthardeshage* zou zyn, gelyk sommigen gissen (l), heeft weinig schyn van waarheid, hoewel 't een van de oudste Dorpen is. In het jaar 1714, stortte het Dak en een gedeelte van het Muurwerk der Kerke van Zuiderwoude in. Het Gebouw is sedert hersteld, doch met

(l) *Dousa.* *Libr.* V. *p.* 222.

niet geheel; want aan de Zuidzyde van den Tooren, welke, na dat hy tot een taamlyke Hoogte in 't vierkant is opgebouwd, eene fraaie Lantaaren, met een geschikte Spits en een Appel heeft, ziet men, nevens het Steenen Regthuis, byna tegen de Kerke aangetimmerd, noch eenige Brokken en Standers van den Kerkmuur overig. Dewyl het Dorp meest Landwaards in legt, geneeren zig de Inwooners hier voornaamlyk met den Landbouw. Zy maaken van hunne Melk meerendeels Boter en Kaas. Hier plagten insgelyks wel eer vele Zeevaarende Luiden te woonen, en daar onder verscheiden Schippers op Surinamen; doch tegenwoordig zyn 'er maar twee op dit Gewest vaarende. BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Zuiderwoude.*

UITDAM, misschien beter genaamd YDAM, dewyl de Binnen-Ye hier toegedamd is, en waar van het Noordelykste en grootste gedeelte van het Dorp onder Zuiderwoude behoort, legt met deszelfs Strekking aan den Waterlandschen Zeedyk, anderhalf Uur van Monnikendam, even ver van Durgerdam, een half Uur van Zuiderwoude en Holysloot. Hier plagt zig de Binnen-Ye te vereenigen, 't welk door het leggen van den Dam te Uitdam belet is. Hier was ook, eer de Plaag van het Zeegewormte zig openbaarde, een schoone Haven; doch na dat derzelver Paalwerk, door de Wormen doorknaagd is, werdt zy nooit weder hersteld; gelyk dit ook weinig waarschynlykheid heeft, sedert de Dyk hier met menigte van Keisteen versterkt is. Het Dorp heeft in Uitdam.

zyn

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Uitdam.*

zyn geheel een Langte van omtrent 180 Roeden. Het Kerkje dat hier, onder het Regtsgebied van Ransdorp, ſtaat, is niet zeer oud, net van binnen en met een ſpits Toorentje op het midden van het Dak verſierd. De Inwooners beſtaan voornaamlyk van de Waterſchepen, die de groote Schepen over 't Pampus ſleepen, en van de Visſchery; ook zyn 'er eenige Zeevaarende Luiden. De Waterſchepen, waar van 'er hier voor deezen veertien in getal waren, zyn nu op vier verminderd.

Landsmeer.

LANDSMEER, ook LANDSMOER genaamd, 't welk het derde der Hoofddorpen in Waterland gerekend wordt, legt met deszelfs Ban, omringd van Purmerland, Broek, Sunderdorp, Buikſloot, het Y, voor een klein gedeelte, en de Ban van Ooſtzaanen. In de Quohieren der Verponding wordt het begroot op 1508 Morgen, 50 Roeden Lands. Het Getal der Huizen beſtondt volgens de Lyſten der Verponding van den jaare 1632, in 209, en volgens die van den jaare 1732 in 262 Huizen en 1 Koorenmolen, 't welk in den jaare 1749 tot 258 Huizen verminderd is. De Ban, wordt verdeeld in Vier Kwartieren, waar van 'er drie voor Landsmeer en één voor Watergang gerekend worden. Hier zyn Twintig Vroedſchappen, als vyftien voor Landsmeer en vyf voor Watergang, die niet voor hun Leeven, maar voor zes jaaren dienen. In de Ban van Landsmeer zyn twee Dorpen, als Landsmeer zelve en Watergang; ook legt hier onder het Gehugt of de Buurt *Kadoelen* langs het Y aan den Waterlandſchen Zeedyk.

Het

Het Dorp LANDSMEER legt in de lengte en langs een Vaart, beweſten de Buikſlooter en Broeker Meer en beooſten de Banne van Ooſtzaanen, een half Uur van dit Dorp, gelyk mede van Buikſloot. Het ſtrekt zig van den Waterlandſchen Dyk, en eigenlyk van het Gehugt en de Sluis van Kadoelen af, tot aan de Heerlykheid van Purmerland en Ilpendam. De meeſte Huizen ſtaan aan de Weſtzyde van de Vaart, alwaar ook het Steenen Voetpad legt, 't welk met een groote menigte van Dwarsſlooten doorſneeden is, over welke Bruggetjes leggen, hier *Zyltjes* genaamd; zoodanig dat van de Kerk van Purmerland af, 't welk in een zelfde Streek met het Dorp van Landsmeer voortgaat, tot naby Kadoelen, een Getal van byna Honderd Bruggetjes geteld worden. De Weg is hier zeer ſmal, zoo dat 'er naauwlyks drie Perſoonen naaſt malkander gaan kunnen. Aan de Ooſtzyde der Vaart vindt men ook eenige Huizen, en deeze zyde heeft ook wel den Naam van den Ilp. De Kerk is niet zeer oud, en heeft op derzelver Weſtergevel een laag, ſpits houten Toorentje; zy ſtaat aan den Weſtkant van de Vaart. Landsmeer, gelyk het tegenwoordig het grootſte van alle de Waterlandſche Dorpen is, die Landwaards in leggen, zoo is het ook het volkrykſte. De Landbouw is 'er de voornaamſte bezigheid, hoewel 'er ook eenige hun beſtaan vinden in 't verkoopen van Kaas, Eieren en Viſch in 't Binnenwater gevangen. Hier is ook een Kruidmolen, een Lootwitmaakery en een Hagelgietery,

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. Het Dorp Landsmeer.

die

BALJUW-SCHAP VAN WATERLAND. *Landsmeer.* die gemeenlyk gezegt wordt te Buikfloot te zyn. *Kadoelen* en een gedeelte der Buurt aan den Ooftzaaner Overtoom, die onder Landsmeer behoort, leggen aan den Waterlandfchen Dyk. Van hier is een Veer op Amfterdam, 't welk Landsmeer, by Oktrooi voor eenige jaaren in Huur heeft.

Watergang. WATERGANG legt een groot half Uur van Landsmeer en drie vierendeel Uurs zoo van Ilpendam als Broek, ter zyde de Trekvaart van Buikfloot op Purmerende. Het is klein, waarom fommigen het mooglyk een Gehugt noemen, hoewel het zyn deel in de Regeering van Landsmeer en ook een Kerk heeft, die vry net is en met een fpitfen Tooren verfierd. Zy werdt omtrent den jaare 1627 gebouwd. Het voornaamfte beftaan is uit den Landbouw.

Sunderdorp. SUNDERDORP, ook SUNDELDORP en SINDELDORP genaamd, 't welk als het Vierde Hoofddorp van Waterland wordt aangemerkt, ftrekt met zyn Ban in de grootfte Lengte van de Banne van Broek tot aan het Y of den Waterlandfchen Dyk. In de Breedte paalt het ter eener zyde aan Landsmeer en ter andere zyde aan de Bannen van Ransdorp en Schellingwoude. Het heeft Vier Kwartieren: het *Vuilbarder-*, het *Nopender-*, het *Kerkbuurter-* en het *Zuid-ender-Kwartier*, in welk laatfte Nieuwendam gelegen is. In Sunderdorp zyn, volgens de Quohieren 675 Morgen, 168 en een halve Roeden Lands. In 't jaar 1632 bragt men, uit Sunderdorp en Nieuwendam, 121, in 't jaar 1732, 176 Huizen en 8 Molens, en in 't jaar 1749 179 Huizen met het zelfde Getal

van

van Molens, in de Lysten der Verpon-ding. Voor Sunderdorp zyn agt Vroedschappen, in ieder Kwartier twee, en aldus zes voor Sunderdorp, en twee voor Nieuwendam. BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

Het Hoofddorp SUNDERDORP legt rondsom in het Land, een groot half Uur gaans van Ransdorp en Schellingwoude, een half Uur van Nieuwendam, en drie vierendeel Uurs van Broek. De Huizen staan hier niet digt by malkander, gelyk in andere Waterlandsche Dorpen. De Kerk, die een fraaien Tooren heeft, met twee Transen vierkant boven malkander en hooger spits opgebouwd, werdt in den jaare 1710, door Onweder in brand gestoken en byna vernield; doch in 't volgende jaar weder opgebouwd. Sunderdorp wordt genoegsaam, enkel door Huisluiden bewoond, die hunne Melk te Amsterdam ter markt brengen. Het Dorp Sunderdorp.

NIEUWENDAM legt aan den Waterlandschen Zeedyk, tusschen Schellingwoude en Buiksloot, anderhalf vierendeel Uur gaans van het eerste en een vierendeel Uurs van het laatste af gelegen. Hier is eene Haven, waar in des Winters doorgaans eenige groote Schepen leggen. Deeze plaats is redelyk welvaarende en hier woonen veele Zeevaarende Luiden, en ook eenige Koopluiden. Men heeft 'er een Traankookery, die, in 't jaar 1743 of 1744, van nieuws is aangelegd, een groote Scheepstimmerwerf, vier Houtzaagmolens, twee Pelmolens, een Kruitmolen, een Schulpzandmolen, die voor dee- Nieuwendam.

BALJUW-SCHAP VAN WATER-LAND. zen een Olymolen geweest is. Het Dorp is ruim 200 Roeden, langs den Dyk betimmerd en heeft zyn Gezigt naar de Stad Amsterdam. De Kerk schynt 'er eerst in den aanvang der voorleedene Eeuwe gestigt te zyn.

Nieuwendam. Zy heeft een houten, doch tevens fraaien spitsen Tooren. De Roomschgezinden hebben te Nieuwendam, met die van Buiksloot een gemeene Statie.

Broek. De Ban van BROEK, tot onderscheiding van andere Ambagten en Plaatsen van dien naam, ook BROEK in WATERLAND geheeten, paalt aan de Stads Vryheid van Monnikendam, en gaat van daar langs de Monnikemeer, Zuiderwoude, Sunderdorp en Landsmeer. Oudtyds lag de Ban genoegsaam tusschen vier Meeren, de gemelde Monnikemeer, de Noordermeer, die beide noch Water zyn, de Broekermeer en de Belmermeer, welke laatste bedykt zyn. Een gedeelte van de Broekermeer behoort onder het Regtsgebied van Broek. De Landsgesteltenis, hier doorgaans moerassig of broekagtig, schynt den Naam aan het Dorp, of het Ambagt gegeven te hebben; zoo dat men dien niet in den onwaarschynlyken oorsprong van de *Bructeren* behoeft te zoeken. In de Banne van Broek leggen, volgens de Quohieren der Verponding, 563 Morgen, 557 en een halve Roeden Lands. Volgens Medegedeelde Berigten (3) zyn 'er 843 en een

(3) De *Medegedeelde Berigten*, waar van wy onder Broek melden, zyn uit een nette met de Hand geschrevene Beschryving van het Dorp Broek, door CORNELIS SCHOON, waar uit wy, met zyne Toestem-

een halve Deimpten of 569 Morgen. Dit meerder getal van Morgen heeft ongetwyfeld zyn opzigt op de Omslagen der Dykslasten. In den jaare 1632, werden 'er voor Broek 156, in den jaare 1732, 148 Huizen met 1 Molen, en in den jaare 1749, noch 1 Huis meer in de Lysten der Verponding gebragt. Onze Medegedeelde Berigten melden, dat 'er in den jaare 1745, behalven de Molen, 146 Huizen waren, die door 185 Huisgezinnen bewoond werden. De Inwooners werden toen op Zeshonderd Persoonen gerekend. Ook wordt 'er in gesproken van noch 13 Huizen door evenveel Huisgezinnen en Eenëntzeventig Persoonen bewoond op den Broekermeerdyk, en noch een Huis in de Belmermeer, bewoond door een Huisgezin van zeven Persoonen. Broek is in drie Kwartieren of Wyken verdeeld; het Noord-end, de Middelbuurt en het Zuid-end; doch de Verkiezing der Vroedschappen heeft hier, zoo als in de andere Dorpen van Waterland, geen betrekking tot deeze Kwartieren; maar wel die der Burgemeesteren, die vier in getal zyn, waar van 'er jaarlyks drie uit ieder der Kwartieren moeten gekooren worden. Uit de genen, die het jaar te vooren gediend hebben blyft 'er een, die in dit tweede jaar van zynen dienst President is. Twee-entwintig Vroedschappen zyn 'er, bestaande uit de vier Burgemeesteren, uit de Schepenen, die mede vier in getal zyn, één Heemraad,

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

Broek.

stemming het gene by ons ter zaake dient, hebben overgenomen.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Broek.*

raad, drie Kerkmeesteren, twee Armenvoogden, en agt der Regenten, die in het voorgaande jaar gediend hebben, en die vervolgens uitvallen, indien ze op nieuws geen bediening krygen.

Het Dorp Broek.

Het Dorp BROEK, een der bekendste, indien niet het vermaardste der Dorpen van Waterland, legt een groot half Uur, of omtrent 900 Roeden van de Stad Monnikendam, vyf vierendeel Uur gaans of 2100 Roeden wegs van Buiksloot, langs de Trekvaart op Monnikendam, die door of agter het Dorp loopt, het welk gebouwd is langs een Watertje de *Ae* of *Ee* geheeten. Men heeft hier noch een Watertje, het *Havenrak* genaamd, 't welk zig als een aangenaame Vyver of Waterkom vertoont, rondsom welke voor het grootste gedeelte veel fraaie Huizen gebouwd zyn, die een zeer bevallig Gezigt maaken. Het Dorp is ten grooten deele in de Lengte gebouwd van het Noordwesten naar het Noordoosten, of ook gedeeltelyk Oost en West loopende, echter zyn de Huizen hier veelal niet regelmaatig in een regte streek gebouwd, dewyl het eene Huis somtyds eenige Voeten, wel tot Tien toe, voor het andere uitsteekt. Dit belet niet dat alles zig hier, op de aangenaamste wyze, voor den Beschouwer voordoet; alzo de Netheid en Zindelykheid hier, niet minder dan aan den Zaankant en in eenige andere Plaatsen van Noordholland haaren Zetel schynen verkooren te hebben. De Huizen, schoon genoegsaam allen van Hout, vermaaken het Gezigt door hunne uiterlyke ge-

gedaante en verandering der Witte, Blaauwe of andere Verwen, waar mede zy van buiten geheel en al beschilderd zyn, juist als of ze eerst nieuw door de Timmerluiden voltooid en door de Schilders opgesierd waren, en men kan 'er nergens eenige onzuiverheid aan ontdekken. De reinheid binnens huis in de Vertrekken gaat die van 't uiterlyk aanzien noch verre te boven. Alles blinkt 'er van zindelyken Huisraad, waar aan noch vlek noch spat te vinden is, en hoe eenvoudig deeze Voorwerpen in den eersten opslag schynen, straalt overal het Vermogen der Inwooners niet minder door, dan elders in weidsche Optooisels. De Tuinen en Bloemhofkens, die by deeze Gebouwen gelegen zyn, deelen in dezelfde Netheid. In 't kort, deeze uitneemende zindelykheid gaat zoo verre, dat men (het zy waarheid of grootspraak) den Broekeren nageeft, dat het genoegen van een aangenaamen Disch meenigmaal moet wyken voor het bewaaren der reinheid van Huis en Huisraad; dewyl het schoonhouden der Haardsteeden en Keukengereedschappen zelfs in de kleiner Stookplaatsen, veelal in Holland Snuivertjes geheeten, geenszins toelaat eenige Rook of Vuilnis te verwekken in deeze minder gemakken, die geschikt zyn om de zoogenaamde Keukens te ontzien en te verschoonen; hoewel deeze laatste ook zelden of in 't geheel niet gebruikt worden, om een Pot te vuur te zetten. Vooral moet dit Ontzag voor de Netheid zynen eisch hebben op de byzondere dagen, die de gewoonte door gantsch Holland, en voornaamlyk in 't Noorderkwar-

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Broek.*

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Broek.*

tier als Hoogtyden van Eerbied aan de Zindelykheid heeft toegewyd. De Straaten zelfs van dit aanzienlyk Dorp zyn zoo rein en ſchoon, dat de kiesheid om geene onzuiverheid te veroorzaaken zou konnen verlokt worden om den gemeenen Weg ongeſchoeid te bewandelen. Over deezen Straatweg, die in den jaare 1661, door het gantſche Dorp gelegd werdt, wordt alle maanden een algemeene Schouwing gedaan, om aan het zindelyk onderhouden niets te laaten ontbreeken. Het is niet geoorloofd in het Dorp, met een brandende Pyp Tabak, langs de Straat te gaan; om, gelyk men zegt, het gevaar van Brand te myden.

De Kerk is een fraai, hegt en lugtig Gebouw, gedekt met twee Kappen, die van binnen door zes Pilaaren onderſteund worden. Zy is binnen 's werks 87 en een halve Voeten lang; behalven het Koor, dat eene Langte van 25 Voeten heeft, en 62 Voeten breed. Zy was, tot in den jaare 1720., rondsom met geſchilderde Glaazen verſierd, die men toen, om dat ze door ouderdom zeer beſchadigd waren, alle, uitgezonderd één, heeft weggenomen. Dit overgebleevene, of liever geheel vernieuwde Glas, 't welk, in den jaare 1729, geſchilderd is, heeft vyf Afdeelingen of Vakken. In het eerſte Vak wordt de Brand der Kerke, door de Spanjaarden, in den jaare 1573, vertoond, met eenige Spaanſche Soldaten en vlugtende Dorpelingen. In het tweede beſchouwt men, hoe de Muurwerken deezer Kerke, met een rieten Dak zyn gedekt, om het Gebouw ter oeffening van

den

den Godsdienst bekwaam te maaken, 't welk voorviel in den jaare 1585, toen hier in gemeenschap van Zuiderwoude de eerste Hervormde Predikant beroepen werdt. Ook ziet men in het zelve eenige toepasselyke Zinnebeelden. Het derde Vak verbeeldt, benevens eenige dergelyke Zinnebeelden, de Kerk, zoo als dezelve in den jaare 1628, ten deele hermaakt en met derzelver Zuidzyde aan den Tooren gehegt was. Men ziet in het vierde Vak het Gebouw der Kerke ten volle wederom hersteld, in dezelfde gedaante, gelyk het voor de Verwoesting geweest was, en sedert deezen nieuwen opbouw in den jaare 1639, tot nu toe gezien wordt. Het voornaamste der Zinnebeelden in het tweede, derde en vierde Vak, is eenerlei en bestaat in een Zon, die in het tweede even uit de kimme, in het derde merkelyk hooger opryst, en in het vierde zig in haaren vollen luister vertoont. Onder ieder deezer vier Vakken heeft men een zesregelig Versje ter Uitlegging. In het vyfde of laatste Vak, waar van de Afbeelding, door eene toepasselyke Schriftuurplaats uit Lukas XIII. 24, wordt opgehelderd, is een Kerkvergadering afgemaald, en ter eener zyde het Zinnebeeld der enge Poorte, die ter Heerlykheid uitloopt, gelyk ter andere zyde de wyde Poorte, die ten verderve leidt. De Predikstoel wordt voor een der fraaisten van Noordholland gehouden. Hy is geheel met Sakerdaanen, en Ebbenhout overtrokken, en naar de wyze der Bouwkunde ten tyde, toen hy werdt opgeregt, met deszelfs Trap en Kap zeer pragtig en met keurlyk Lof-

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Broek.*

BALJUW-SCHAP VAN WATER-LAND. *Broek.*

werk verſierd. Deeze Predikſtoel met het Doophek, 't welk zeer zindelyk is, en het Koperwerk, dat insgelyks zyne Sieraaden heeft, werdt, by het herſtellen der Kerk in den 1685, hier geſchonken door Jan Symonsz Ryzer, Burger te Broek en zyne Huisvrouw Grietje Jansz; wier Naamen hier door by den Nakomelingen in zegeninge zyn. De zes Kopere Kerkkroonen, waar van 'er drie zeer zwaar zyn, hebben dit byzonders, dat zy met Omſchriften in het Koper gegraveerd en ſommigen met Beeldwerk verſierd zyn. Van buiten heeft men in den jaare 1727, volgens het Jaartal hier te leezen, de Kerk zoo aan de Noord- als aan de Zuidzyde opgepronkt met een Portaal van Bentemerſteen, beide met deftige Sieraaden, doch waar van het Zuidelykſte boven het ander uitmunt. De Tooren deezer Kerk is van den grond af tot aan den Ommegang vierkant, ter hoogte van 70 Voeten, en gaat met noch een vierkante Hoogte, doch met minder Breedte, hier 50 Voeten hooger, wanneer de agtkante Spits ter hoogte van noch 30 Voeten tot aan den Weerhaan naar boven ryſt. Zoo dat de Tooren in 't geheel 153 Voeten hoog is. De gemelde Spits werdt hier in den jaare 1648, opgeregt.

Het tegenwoordig Raadhuis, ſtaande ten Weſten van den Kerk-Tooren, aan de Noordzyde, werdt hier in den jaare 1721 nieuw gebouwd, in plaats van een ander, dat aan de Zuidzyde ſtondt. Het is geheel naar de hedendaagſche wyze gebouwd,

doch

doch heeft boven maar één Vertrek, 't welk, zoo wel voor Schepenen, als Burgemeesteren en Vroedschappen geschikt is. Beneden dit Vertrek is het Dorpschool en boven een Vliering. Ten Westen van dit Raadhuis is de Geregtsplaats of de Kaak met een Geesselpaal in het midden derzelve, op wier Top aan vier zyden het algemeene Wapen van Waterland gezien wordt. Behalven deeze, heeft men in Broek geene openbaare Gebouwen, ten zy men het Huis van den Predikant, en dat van den Sekretaris, die tevens Schoolmeester is, hier voor houde. Het eerste staat ten Zuiden van de Kerk en werdt, in den jaare 1670, gebouwd; doch sedert veel verbeterd. Het ander, ten Oosten van de Kerk, is, in den jaare 1740, geheel naar de hedendaagsche wyze vernieuwd.

Veele der Ingezetenen van Broek zyn voornaame Koopluiden, die hunnen Handel meest te Amsterdam dryven, en met de gemeene Dorpschuiten, die twee in getal zyn, des Maandags, Woensdags en Vrydags af- en aanvaaren. De grootste Handel is op de Oostzee, werwaards zy voorheen gewoon waren, in de voornaamste Handel- en Zeeplaatsen, eenigen te zenden om den Handel hier te leeren, en zig naderhand van te bedienen. Men noemde ze Leggers. Doch tegenwoordig bedienen zy zig van de Komptoiren, die in deeze Plaatsen gevestigd zyn. Zy maaken doorgaans ook sterke onderlinge Maatschappyen uit, het welk hun den Handel, met meer gerust-

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Broek.*

heid doet dryven. Men meent echter dat de Handel hier voor Tagtig of Honderd jaaren in kragtiger Bloei geweest is, 't welk aan 't algemeene Verval van den Koophandel en niet aan de vermindering van yver der Broeker-Koopluiden wordt toegeschreeven. De verdere Kostwinning in Broek bestaat in het oeffenen van allerlei Ambagten en Burgerneeringen. Sommige Schryvers tekenen aan en de algemeene Gerugten willen doorgaans, dat 'er in Broek geene Armen onderhouden worden; 't welk geen gering Bewys van ongemeene Welvaart zou zyn. Doch dit wordt ons volkomen tegengesproken en verzekerd dat 'er ook behoeftigen gevonden worden.

Schellingwoude.

SCHELLINGWOUDE, het zesde en laatste Hoofddorp genoemd, is verdeeld in twee voornaame Deelen, waar van het eene Schellingwoude en het andere Buiksloot is. Beiden strekken zy zig langs den Waterlandschen Zeedyk, en wordt Schellingwoude omringd van de Bannen van Ransdorp en Sunderdorp, gelyk Buiksloot mede omringd is van Sunderdorp en van Landsmeer; in dier voegen dat de Ban van Sunderdorp met het gedeelte, waar in Nieuwendam gelegen is, Schellingwoude en Buiksloot, hoewel een zelfde Ban zynde, geheel van malkanderen afzondert, en dezelve als in twee Bannen verdeelt. Dit zal echter niet vreemd schynen, indien men aanmerkt, dat, volgens geen ongegrond gevoelen, de Waterlandsche Dyk, die nu langs Nieuwendam, of de Banne

ne van Sunderdorp loopt, voorheenen, in oude tyden, dieper in het Y gelegen heeft en hier een Inlaag geschied is; waar door de Ban van Schellingwoude in de gemelde twee Deelen gescheiden werdt. Van deezen Ouden Dyk ziet men, tusschen Buiksloot en Nieuwendam, noch een overgebleeven gedeelte. Uit dit alles kan men afneemen, dat het Regtsgebied van Schellingwoude voor het Regtsgebied van Sunderdorp heen geloopen heeft, zoo dat Buiksloot en Schellingwoude, voor het wegspoelen van dien Voorgrond, aan malkander zyn gehegt geweest. Schellingwoude, Buiksloot met de Voolwyk, een Uithoek buitens Dyks voor Buiksloot, worden in de Quohieren der Verponding begroot op 474 Morgen, 85 Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er voor Schellingwoude en Buiksloot 260, in den jaare 1732, 236 Huizen en 1 Molen, en in den jaare 1749 noch 1 Huis meer in de Lysten der Verpondingen gebragt. Het Getal werdt in het laatstgemelde jaar, 88 Huizen voor Schellingwoude en 149 Huizen met de Molen voor Buiksloot gerekend. Van de vier Burgemeesteren in de algemeene Jurisdictie van Schellingwoude zyn 'er twee van Schellingwoude en twee van Buiksloot. Twintig Vroedschappen zyn 'er voor de geheele Ban, tien van Buiksloot en tien van Schellingwoude: van 't Getal deezer laatsten moeten 'er vyf in het eigenlyk Dorp Schellingwoude woonen en vyf in de Buurt, die een gedeelte of het vervolg van het Dorp Durgerdam uitmaakt, 't

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND.

Schellingwoude.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Schellingwoude.*

't welk onder de Jurisdictie van Schellingwoude behoort, doch in de gemeene Benaaming als Durgerdam wordt aangemerkt. Deeze Vroedschappen dienen allen voor één jaar, en bestaan voor het gedeelte van Schellingwoude in twee regeerende en twee afgegaane Burgemeesteren, twee Schepenen, twee Kerkmeesteren, benevens twee byzondere Vroedschappen, en voor het gedeelte van Buiksloot, uit de twee regeerende en de twee afgegaane Burgemeesteren, twee Schepenen en vier Kerkmeesteren. Schellingwoude en Buiksloot hebben wel denzelfden Schout, maar in ieder derzelven is een byzondere Sekretaris, die ieder in zyn Kwartier afzonderlyk de zaaken waarneemt; doch ook in de gemeene Regtbank der samengevoegde Kwartieren het Kollegie bedient. De Gemeene Vierschaar, zoo Hooge als Laage wordt te Schellingwoude gespannen, daar het Raadhuis is.

Het Dorp Schellingwoude.

Het Dorp SCHELLINGWOUDE legt aan den Waterlandschen Dyk, tusschen de Dorpen Nieuwendam en Durgerdam, die op een Afstand van een klein half Uur gaans van deeze Plaats gerekend worden. Het heeft de minste Inwooners van alle de Dorpen in Waterland, indien men de Buurt van Durgerdam hier niet onder begrypt. De Huizen zyn niet zeer aanzienlyk. Zy staan, gelyk de meesten in de Dorpen, aan den Waterlandschen Dyk gelegen, in een regte Streek langs deezen Dyk en naar den Binnenkant. De Kerk te Schellingwoude, die beneden den Dyk staat, is niet zeer groot en schynt ook

ook van geen hoogen Ouderdom te zyn. Zy heeft een spits Toorentje. Hier zyn ook eenige Buitenplaatsjes, die aan Ingezetenen van Amsterdam toekomen. Men heeft aan den Dyk geen onbevallig Gezigt uit Schellingwoude over het Y, naar den Diemerdyk, buiten Amsterdam. De Ingezetenen geneeren zig hier meest allen met den Landbouw. BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Schellingwoude.*

BUIKSLOOT, van ouds wel *Boekesloot* genaamd, legt mede aan den Waterlandschen Dyk tusschen Nieuwendam en den Oostzaaner Overtoom of liever Kadoelen, drie vierendeel Uur gaans van Schellingwoude en een vierendeel Uurs van Nieuwendam. Het is een welvaarende Plaats, en byzonderlyk toegenomen, na dat aldaar, volgens Oktrooi van 's Lands Staaten, gedagtekend den 5 Juny des jaars 1660, de Doorvaart van Amsterdam naar de Steden Hoorn, Edam, Monnikendam en Purmerende vastgesteld was. In den Dyk te Buiksloot, legt een schoone Sluis, die in den jaare 1726 vernieuwd is, en in den jaare 1744, is 'er een groote steenen Sluis gelegd. De Huizen zyn meest op den Binnenkant des Dyks gebouwd. Buiksloot heeft een vry ruime en hooge Kerk met een laagen scherpen Tooren, maar van geen grooten Ouderdom. Zy staat een weinig Landwaards in. Voor eenige jaaren is hier ook een Weeshuis gestigt, in 't welk Weezen en Oude Luiden onderhouden worden. Men heeft hier ook eenige Buitenplaatsjes. Hier woonen, behalven, die zig met den Landbouw geneeren, ook vele Zee- Buiksloot.

vaa-

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Buikfloot.*

vaarende Luiden, en verscheiden Koopluiden. In de Ban van Buiksloot is een Traankookery. Onder Buiksloot behoort een stuk Buitendyks Land, in 't gemeen de *Voolwyk*, ook wel de *Vogelwyk*, doch in sommige Schriften mooglyk beter de *Voorwyk* genoemd. Het komt voor een gedeelte der Stad Amsterdam toe, welker Gemagtigden nevens Heemraaden van Waterland den Schouw over deezen Uithoek doen. Door deeze streek Lands is een gegraaven Vaart op Buiksloot en de Doortogt op Noordholland.

Heemraadschap der Waterlandsche Meeren.

In het Baljuwschap van Waterland zyn verscheiden Meeren, van welken de voornaamsten bedykt en drooggemaakt zyn. De drooggemaakte zyn de BUIKSLOOTER-, de BROEKER en de BELMERMEER, in 't gemeen de Waterlandsche Meeren genoemd. De Buikslootermeer legt kort agter de Ban van Buiksloot en is wyders omringd van de Bannen van Sunderdorp en Landsmeer. Agter de Buiksloótermeer legt de Broekermeer, ten deele mede door de Banne van Sunderdorp en Landsmeer, en voor het overige door de Ban van Broek omvangen. De Belmermeer legt tusschen de Bannen van Broek en Ransdorp; ook paalt zy aan Zuiderwoude. Die van Monnikendam, Ransdorp, Zuiderwoude en Broek verkreegen in den jaare 1624, van 's Lands Staaten, Oktrooi, om de twee eerstgemelde Meeren te mogen bedyken. Monnikendam hadt, 's jaars te vooren, reeds alleen, tot het bedyken van de Belmermeer Oktrooi verworven, doch gaf 'er sedert den drie Dorpen aandeel in. Het werk was verrigt in den jaare 1628, en werdt de Buikfloo-

flootermeer 368 Morgen, 268 Roeden, de Broekermeer 304 Morgen, 375 Roeden en de Belmermeer 148 Morgen Lands groot bevonden; 't welk by samentellinge 821 Morgen en 45 Roeden Lands uitmaakt. Anderen begrooten deeze drie Meeren op 842 Morgen. In 't jaar 1732, zyn 'er, in de Broeker- en Buikslootermeer, 32 Huizen geteld. In de Lysten der Huizen van den jaare 1749, vinden wy geene deezer drie Meeren aangetekend. Over deeze Waterlandsche Meeren zyn negen Hoofd-Ingelanden, waar van 'er drie te Monnikendam, drie te Amsterdam en drie in de hier toe geregtigde Waterlandsche Dorpen woonen; als een te Ransdorp, een te Zuiderwoude en een te Broek. De Hoofd-Ingelanden, te Monnikendam en in de Waterlandsche Dorpen, worden allen door Burgemeesteren en Vroedschappen, ieder in de zyne, gekooren. De drie Hoofd-Ingelanden van Amsterdam worden door de Algemeene Ingelanden, in die Stad woonagtig, gekooren. Volgens 't Oktrooi der Bedyking hebben de Hoofd-Ingelanden den volgenden Rang. De oudste der Hoofd-Ingelanden van Monnikendam is altoos President; hier na volgt in zitting de oudste wegens Amsterdam; na hem de tweede wegens Monnikendam, vervolgens de tweede wegens Amsterdam, dan de drie uit de Waterlandsche Dorpen in de order hier boven gemeld, na welke de jongste wegens Monnikendam en eindelyk de jongste wegens Amsterdam volgen. Uit dit Kollegie, 't welk, volgens den Overslag van Dyk-

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Heemraadschap der Waterlandsche Meeren.*

graaf

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Heemraadschap der Waterlandsche Meeren.*

graaf en Heemraaden, den jaarlykschen Omslag beraamt, worden ieder jaar drie Gekommitteerde Hoofd-Ingelanden gemagtigd, te weeten een uit Monnikendam, een uit Amsterdam en een uit de Waterlandsche Dorpen, en heeft ieder der Leden van het Kollegie zyne beurt om verkooren te worden. Met deeze Gekommitteerden moeten Dykgraaf en Heemraaden raadpleegen over zaaken, waar toe het volle Kollegie niet behoeft beschreeven te worden. Over deeze Meeren zyn wyders een Dykgraaf, vier Heemraaden, een Sekretaris, een Penningmeester en een Ontvanger van de buitengewoone Verpondingen. De Dykgraaf, een Heemraad, de Sekretaris, de Penningmeester en Ontvanger woonen te Monnikendam en de drie andere Heemraaden in de drie bovengemelde Waterlandsche Dorpen. Behalven de Schouw en de andere bezigheden, den Dykgraafschappen eigen, hebben Dykgraaf en Heemraaden in deeze Meeren het Regt om te staan over de Overdragten van verkogte Goederen, als mede over de Schuldbrieven, waar by de Goederen, in deeze Meeren gelegen, worden bezwaard, als mede om dezelve te schatten ter betaalinge van 's Lands Regt der *Collateraale Successie*. De Dykgraaf wordt gekooren door 's Lands Staaten uit een Drietal door de Hoofd-Ingelanden benoemd. Hy wordt voor zyn gantsche Leven aangesteld. De Heemraaden worden uit een dubbel getal, opgesteld door Burgemeesteren en Vroedschappen van Monnikendam en der drie ge-

geregtigde Waterlandſche Dorpen, ieder in de zyne, voor drie jaaren, door Hoofd-Ingelanden verkooren. Hoofd-Ingelanden ſtellen ook den Sekretaris, Penningmeeſter en Ontvanger, ieder voor zyn Leeven, aan. Het Kollegie van Dykgraaf en Heemraaden en der Hoofd-Ingelanden vergadert gewoonlyk te Monnikendam in de Kerkenkamer. Men ziet ligtelyk dat men dit Dykgraaf- en Heemraadſchap moet onderſcheiden van het Dykgraaf- en Hoogheemraadſchap van den Waterlandſchen Dyk, waar van wy hier vooren geſproken hebben.

BALJUWSCHAP VAN WATERLAND. *Heemraadſchap der Waterlandſche Meeren.*

Onder de Verdeelingen, waar in wy Waterland, volgens deszelfs grootſten Omtrek, onderſcheiden hebben, noemden wy de VRYE HEERLYKHEID VAN PURMERLAND EN ILPENDAM als een deezer Deelen. Zy wordt omringd van de Nekker-Ban, die onder het Regtsgebied der Stad Purmerende behoort, van Landsmeer, Ooſtzaanen en ſtrekt zig uit tot in de Purmer en Wyde Wormer. Purmerland en Ilpendam, worden in de Quohieren der Verponding begroot op 1783 Morgen, 578 Roeden Lands. In den jaare 1632, werden 'er uit deeze Heerlykheid, 362 Huizen, in den jaare 1732, 336, en in den jaare 1749, 314 Huizen en 3 Molens in de Lyſten der Verpondingen gebragt. Zy hebben oudtyds behoord onder de Heerlyke Goederen van den Huize van Egmond. Zelfs was Willem Eggert, eerſte Heer van Purmerende, al in den jaare 1410, met de Ambagtsheerlykheid van Purmerland verlyd geworden. De Heerlykheid

Vrye Heerlykheid van Purmerland en Ilpendam.

VRYE HEERLYKHEID VAN PURMERLAND EN ILPENDAM.

werdt in den jaare 1607, verkogt aan de Steden Edam en Monnikendam, die dezelve, in den jaare 1618, nevens een gedeelte van de Purmer en de Visschery in de Ganzensloot te Nek overdroegen aan Volkert Overlander, toen Schepen en sedert Burgemeester van Amsterdam. Met zyne Dogter Maria kwam deeze Heerlykheid aan Frans Banning Kok, Burgemeester derzelfde Stad, die dezelve in den jaare 1678, aan Jakob de Graaf, Schepen van Amsterdam naliet. Zyn Geslagt is in 't bezit deezer Heerlykheid gebleeven, en is thans Vryheer van Purmerland en Ilpendam de Heer Mr. Gerrit de Graaf, Vryheer van Zuidpolsbroek enz. Schepen der Stad Amsterdam enz. enz. enz., die den Baljuw, Schout en Sekretaris aanstelt. Hier zyn Dertig Vroedschappen, vyftien van Purmerland en den Ilp, en vyftien van Ilpendam en twee uit de Buurt den Ilp; ook zyn 'er vier Burgemeesters en vyf Schepens, waar van drie uit Purmerland en den Ilp en twee uit Ilpendam verkooren worden.

Purmerland.

Het Dorp PURMERLAND is op dezelfde wyze gebouwd als Landsmeer, waar van wy gezien hebben dat Purmerland zig als een vervolg voordoet. De Huizen staan ten Oosten en Westen van een doorloopende Vaart. De meeste betimmering is aan de Buurt van den Ilp en niet verre van de Kerk van Purmerland. Het strekt zig tot niet verre van Purmerende. De Kerk is een half Kruisgebouw. In 't jaar 1641, werdt de Zuidzyde en in 't jaar 1645, het Koor vernieuwd. De Kerk heeft een hoogen spitsen Tooren, geheel en

al

al van Steen opgemetſeld; doch de Top der Spits met het Kruis is voor veel jaaren door een vreeslyk Onweer weggeſlaagen en onbegryplyk ver ter neder geworpen. Nevens denzelven werdt, in den jaare 1637, het Dorps- Regthuis gebouwd. In de Buurt van den Ilp is een aanzienlyke Gemeente van Waterlandſche Doopsgezinden.

VRYE HEERLYKHEID VAN PURMERLAND EN ILPENDAM.

Het Dorp ILPENDAM legt niet verre van de Purmermeer, aan de Trekvaart van Amſterdam naar Purmerende, en is, hoewel het in uitgeſtrektheid by Purmerland niet haalen kan, vry wel bebouwd. Het heeft zynen Naam naar den *Dam*, die wel eer tegen de Purmermeer, toen dezelve noch onbedykt was, in het Water den Ilp gelegd werdt. De Kerk van Ilpendam is, in den jaare 1724, aan de Noordzyde, byna geheel vernieuwd geworden. Het Dorps Raadhuis ſtaat hier ook nevens den Tooren der Kerke, het is in den jaare 1657 gebouwd.

Ilpendam.

De laatſte Verdeeling, welke wy van Waterland, in zynen grootſten Omtrek opnoemden, was die der Groote WATERLANDSCHE MEEREN, de Beemſter, de Purmer en de Wormer.

GROOTE WATERLANDSCHE MEEREN.

De BEEMSTER is, uitgezonderd de Zype, de grootſte Bedyking van het Noorderkwartier. Zy heeft de Purmerender en Ooſthuizer Ban aan het Ooſten en het Schermer-Eiland aan het Weſten. Deeze Meer wordt al gedagt in de Schriften van de Tiende of Elfde Eeuwe, onder den naam van den Vloed *Bameſtra* (m), waar voor men in de Latynſche Kronyk van Wilhelmus

De Beemſter.

(m) *Apud Miræum Cod. Donat. piar.* Cap. LXI. T. I. *Opp. Dipl.* p. 1.

DE BEEMSTER.

mus Procurator, ten onregte *Kemestra* (n), en by Melis Stoke beter *Bemstre* leest (o). Omtrent den jaare 1570, begon men allereerst op 't bedyken deezer Meer bedagt te zyn, die toen Twaalfduizend Rynlandsche Roeden in den Omtrek groot gerekend werdt en nu Tienduizend Vyftig Roeden Dyks heeft. Doch mits den opkomenden Oorlog, bleef het Werk steeken tot in den aanvang der volgende Eeuwe; wanneer het door Dirk en Henrik van Os, Arent ten Grootenhuis en Jan Klaaszoon Krook, met eenige anderen van nieuws by der hand genomen werdt. Zy verwierven 'er, op den 21 Mey 1607 Oktrooi toe (p): te ligter om dat het Water jaarlyks wel Vyfentwintig Morgen Lands wegnam. Het Werk moest, in vier jaaren, voltrokken zyn. Men begon het in den jaare 1608; doch in January des jaars 1610, brak de Bedyking op verscheiden Plaatsen door; waar na de Onderneemers op den 15 February deszelfden jaars een breeder Oktrooi, genoegsaam met verdubbeling der voorheen gegunde Voorregten, verkreegen: als Dertig jaaren Vrydom van Verpondingen, Tien jaaren van 't Gemeene Middel op 't Hoornvee, Twintig jaaren van 't Middel op de bezaaide Landen, en Vierentwintig jaaren Vrydom van de Tienden. In het eerste Oktrooi was vastgesteld dat de Graaflykheid eene erkentenis van vyf Schellingen voor ieder Morgen zou genieten en dat de Honderdste Morgen zou moeten gelaaten worden voor het Kerkelyk onderhoud. De Gaten werden dan wederom gestopt, en alles, zoo spoedig en net, in zyne Slooten, Wegen

(n) p. 434. *Edit. Matth. Tom.* II. *Anal.*

(o) *In Dirk* II. bl. 15.

(p) *Groot-Plakaat-boek* II. D. Kol. 1697 enz.

gen en Wateren verdeeld, dat de Kaveling der gantsche Meer, den 30 July des jaars 1612, op het Huis te Purmerende geschiedde. De Beemster is met 40 Watermolens droog gemaalen en wordt nu met 50 Molens droog gehouden; ieder Gang van 4 Molens, die elk het Water drie en drie en een halve Voeten opmaalen; behalven dat 'er een Gang van 3 Molens is, die, naar evenredigheid, het Water veel hooger moeten opbrengen. Ter gedagtenis deezer Droogmaaking wordt 'er jaarlyks, op den 30 July een Dank- en Bededag gehouden, en op eenige der naastvolgende dagen is 't Beemster Kermis, gelyk ook Paarden- en Beestenmarkt, die hier zeer bloeiend is. De gantsche Beemster werdt toen, behalven de Dyken, Slooten, Wegen en Egalementen, 7545 Morgen Lands groot bevonden. Naderhand vindt men 'er in de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, 7846 Morgen, 333 Roeden Lands voor aangetekend. Tegenwoordig is de Beemster, in de Quohieren, boven de vergraaven Landen, Dyk-ettingen en Pleinen aangeslaagen voor 7794 Morgen, 255 Roeden, en 6 Voeten. De Ringsloot is doorgaands, agt Roeden wyd, en agt Voeten diep. Op de Breedte van agt Roeden legt een Dyk van twee Roeden glooijens, anderhalve Roeden kruins en twee en een halve en drie Roeden druipens, ter hoogte van zeven Zypsche of agt Hondsbossche Voeten. Een Sloot, van een en een halve Roede, scheidt deezen Dyk van de Binnenlanden. Tien groote Wegen, drie Roeden breed en even verre van mal-

DE BEEMSTER.

De Beemster. kanderen, loopen kruiswyze door de Beemster, van welken de middelste en langste 2900 Roeden lang is. De meeste deezer Wegen in de Beemster zyn ter wederzyde met hoog-opgaande Boomen beplant, waar door zy zig als zoo veele lommerryke ver-uitziende Laanen vertoonen. Nevens dezelve, leggen de Slooten, Wateringen en Middeltoggen net verdeeld. De gantsche Meer wordt onderscheiden in *Middel- Noord- Oost- West* en *Zuid-Beemster*. In ieder deezer vyf Deelen, is plaats tot eene Kerk; doch men heeft goedgevonden om 'er maar één te plaatsen in de Middel-Beemster, aan 't Kruis van den Ryper en Middelweg, welke een fraaien en vry hoogen Tooren heeft; tot de Bedieningen van deeze Kerk, werdt in den jaare 1622, de eerste Predikant beroepen. Hier is ook een Statie van Roomschgezinden. Men heeft in de Beemster zeer goed Weiland, doch weinig Bouwland. Men vindt 'er ook een groot getal van fraaie en aangenaame Lustplaatsen doch wel voornaamlyk aan den Volgerweg. In den jaare 1632, werden 'er uit de Beemster niet meer dan 78 Huizen aangetekend, doch in dien tyd waaren de Boerenwooningen hier vry van de Verpondingen, die, in het Nieuwe Quohier van den jaare 1734, mede in den aanslag der Verponding zyn gebragt; waar door 'er toen in de Lysten der Verponding voor de Beemster 501 Huizen en 1 Molen zyn aangetekend, die in den jaare 1749 op 407 Huizen waren verminderd. In 't jaar 1743 telde men 'er 2078 Persoonen, zoo jong als oud.

Regeering. De Beemster is een Baljuwschap op zig zel-

zelve, waar van de Hooge Vierschaar gespannen wordt door een BALJUW, met de zeven HOOGHEEMRAADEN, waar van wy vervolgens onder het Dyksbestier nader zullen melden. De Baljuw wordt door 's Lands Staaten aangesteld. Tot het waarneemen van dit Ampt is tegenwoordig gemagtigd de Heer WILLEM BLYDENBERGH, Raad, Burgemeester en Hoofd-Officier der Stad Purmerende enz; by Afweezendheid en Uitlandigheid van den Heere JOHAN ROCHUS VAN TIL, Resident van Hunne Hoogmogenden aan het Hof van Portugaal. Tot dit Kollegie behoort een SEKRETARIS, een gezwooren Klerk en een Geregtsbode. De Vierschaar wordt viermaal des jaars gehouden op het Stadhuis te Purmerende; doch de Vonnissen over Lyfstrafbaare zaaken worden ter uitvoer gelegd in de Middel-Beemster. De Beemster. Hooge Vierschaar.

De Laage Regtbank bestaat uit den Schout, die in naam van den Baljuw de Vierschaar spant, en ook door hem wordt aangesteld, met zeven Schepenen, die insgelyks door den Baljuw verkooren worden, uit eene Nominatie van veertien der voornaamste Huisluiden in de Beemster, door Hoofd-Ingelanden deezer Bedyking opgesteld en overgeleverd. Zy houden, om de veertien dagen, Regtdag te Purmerend. Van dit Kollegie kunnen de Civile zaaken by Beroep aan de Hooge Vierschaar worden gebragt. Laage Vierschaar.

Het Dyksbestier over de Beemster wordt geoeffend, door den DYKGRAAF en zeven Hoogheemraaden. De DYKGRAAF, wiens Ampt hier niet, gelyk veelal elders, door Dykgraaf- en Hoogheemraadschap.

De Beemster. den Baljuw bekleed wordt, is tegenwoordig de Heer Balthazar Coymans, Vryheer van Deurne en Liesel, Kommissaris der Stad Amsterdam. Hy wordt uit eene Benoeming van Hoofd-Ingelanden, door de Staaten van Holland en Westvriesland, verkooren en aangesteld. De Hoogheemraaden worden jaarlyks door Hoofd-Ingelanden verkooren, in dier voegen, dat 'er uit het Getal der zeven een tot President en een tot Vice-President aanblyven, en vyf anderen uit de voornaamste Ingelanden aankomen, die ieder een Kavel, dat is hier twintig Morgen Lands, in de Beemster moeten bezitten. Hoofd-Ingelanden kiezen ook den Sekretaris, die dezelfde is als van de Hooge Vierschaar. Hy moet te Purmerende woonen en houdt hier zyne Sekretary. Van de twee Penningmeesters, die mede ter verkiezinge der Hoofd-Ingelanden staan, woont 'er een te Amsterdam en een te Purmerende. De Bode van 't Dykgraafschap en die van 't Baljuwschap zyn twee onderscheiden Persoonen. Het Kollegie van Dykgraaf- en Hoogheemraaden van de Beemster zit viermaal des jaars te Purmerende en doet wyders de Schouwen over Dyken en Wegen, met alles wat ter oeffeninge van het Dykregt behoort.

Hoofd-Ingelanden. Het Kollegie van Hoofd-Ingelanden in de Beemster bestaat in agttien Leden, die over het hooren der Rekeningen en het doen der Omslagen staan; behalven dat zy de Aanstellingen en Benoemingen der Ampten hebben, welke wy reeds hebben gemeld. By het openvallen van eene der Plaatsen onder

de

de Hoofd-Ingelanden, wordt het getal door de overgebleevene Leden zelve vervuld by meerderheid van Stemmen, uit de Ingelanden, die een Kavel Lands bezitten. Hoofd-Ingelanden houden hunne Vergadering in het Burger-Weeshuis te Amſterdam, in de Week na Paaſchen.

De Beemster.

De PURMER legt midden tuſſchen de drie Steden Edam, Monnikendam en Purmerende. Deeze Steden, nevens de Dorpen, Purmerland en Ilpendam hebben van ouds Regt gehad om deeze Meer te beviſſchen. Om welke reden, die van Edam en Monnikendam, mids de overigen te vreden ſtellende, op den 10 Juny des jaars 1617, van 's Lands Staaten begunſtigd werden, met Oktrooi, om de Purmer te mogen bedyken (q). Men hadt de Meer reeds, in 't jaar 1608, over 't Ys gemeten, en 2200 Roeden lang, 1200 Roeden wyd, en, by den Oever langs, 6042 Roeden in den Omtrek bevonden (r). In den jaare 1622, was de Bedyking voltrokken, en werdt de Meer toen gemeeten op 2981 Morgen, 593 Roeden. In 't jaar 1632, werden 'er uit de Purmer, nog maar 5; doch in 't jaar 1732, 102 Huizen, in de Lyſten der Verpondinge gebragt. In 't jaar 1743 telde men in deeze Meer 117 Huisgezinnen beſtaande in 520 Perſoonen. De Purmer beſtaat meeſt uit Weiland en weinig Zaailand. Men heeft hier even als in de Beemſter verſcheide fraaie Luſtplaatſen: doch vooral munt hier uit het Huis *Ilpenſtein*, gemeenlyk het *Hof van Ilpendam* genaamd; 't welk lang voor het droogmaa-

De Purmer.

(q) *Groot-Plakaatboek*. II. D. Kol. 1720.

(r) *Uit Geſchrevene Aantekeningen*.

De Purmer. ken der Purmer, door Volkert Overlander, Heere van Purmerland en Ilpendam gestigt werdt. Het staat digt aan Ilpendam, en, schoon binnen de eigenlyke Bedyking van de Purmer, echter niet op den Grond van de drooggemaakte Meer; maar op een stuk Lands, de *Nes* genaamd, 't welk als een voorwaards uitstekende Punt aan de Purmermeer gelegen was, en door het bedyken hier in is beslooten geworden. Dit Heerenhuis is een fraai, hegt, vierkant Gebouw, uit het water opgehaald met een Toren op ieder Hoek, en heeft een ruime aanzienlyke Binnenplaats. Ten aanzien van het Hooge en Civile Regtsgebied behoort de Purmer onder Edam, Monnikendam, Purmerende en de Heerlykheid van Purmerland en Ilpendam, wier Grondgebied ieder voor een gedeelte zig in de Purmer uitstrekt. Zy heeft echter haaren byzonderen Dykgraaf en Hoofd-Ingelanden, midsgaders drie Heemraaden, uit ieder der drie gemelde Steden één, zynde de Dykgraaf, tegenwoordig de Heere Pieter van der Ley, Raad en Burgemeester der Stad Edam, aan welk Kollegie een Sekretaris en een Penningmeester toegevoegd zyn. Zy houden hunne Vergaderingen te Edam in het Prinsenhof. Het Kollegie van Hoofd-Ingelanden bestaat uit een President, zynde altoos de Heer van Purmerland en Ilpendam en veertien Leden van de Steden Amsterdam, Edam, Monnikendam en Purmerende: behalven noch twee Gekommitteerden uit de gemeene Ingelanden. Uit de Hoofd-Ingelanden worden gekooren drie Kommissarissen over de Werken der Meer.

De

De WORMER ook de WYDE WORMER genaamd, in onderscheiding van de *Enge Wormer*, van welke wy, in de Beschryving van Kennemerland (s) gesproken hebben, legt omringd van de Stads Vryheid van Purmerende of liever de Ban van Nek, wyders van Purmerland, de Bannen van Oostzaanen en Wormer. Men ondernam de Bedyking van de Wormer, niet lang na dat die van de Purmer voltrokken was, in den jaare 1624. Het Oktrooi daar toe was door 's Lands Staaten, op den 25 Maart, aan Burgemeesteren en Regenten van Purmerende verleend, en werdt op den 28 Maart des jaars 1625 noch breeder vergund. Door eenen hoogen Watervloed, in Maart des gemelden jaars 1625, die den Waterlandschen Dyk deedt doorbreeken, liep de versch bedykte Wormer ook in (t); doch in 't volgend jaar, was alles hersteld, en de Meer in staat om gekaveld te konnen worden, gelyk geschiedde. Zy werdt 1803 Rynlandsche Morgen, 200 Roeden Lands groot bevonden, en heeft 4357 Roeden in den Omtrek (u). In de Quohieren der Verponding wordt de Wormer op 1798 Morgen, 228 Roeden begroot. De Grond bestaat mede genoegsaam geheel in Weilanden. In den jaare 1632 vinden wy 15 Huizen uit deeze Meer in de Lyst der Verponding gebragt en in die van den jaare 1749, 67 Huizen. In 't jaar 1742 werden 'er 80 Huisgezinnen, 360 Persoonen uitmaakende, geteld. Hier zyn weinige Buitenplaatsen. De Wormer heeft zyn eigen Regtsgebied en Hooge Vierschaar, die door een Baljuw en zeven Schepenen gespan-

DE WORMER.

(s) VIII. D. bl. 243.

(t) *Velius Chron. van Hoorn.* bl. 614.

(u) *Zaanl. Arkadia.* V. B. bl. 557.

De Wormer. spannen wordt. Zy oeffenen ook de Laage en Middelbaare Jurisdictie. De Baljuw is dezelfde Heer, dien wy in de Beemster, in die Waardigheid genoemd hebben. Tot de Verkiezing van Schepenen levert de Baljuw jaarlyks eene Nominatie van veertien Persoonen, te vooren aan de Staaten, nu aan zyne Hoogheid, die daar uit de zeven Schepenen verkiest. Zy houden alle veertien dagen Regtdag op het Stadhuis te Purmerende. De Crimineele Verhooring geschiedt mede aldaar, doch het uitvoeren der straffen in de Wyde Wormer. De Sekretaris moet te Purmerende woonen. Het Dykregt wordt geoeffend, door een Dykgraaf, een ander Amptenaar dan de Baljuw, en tegenwoordig de Heer Mr. Hendrik Bakker, Raad en Oud-Burgemeester der Stad Purmerende, met vyf Heemraaden. De Aanstelling van den Dykgraaf geschiedt door de Staaten op de Benoeming van de Hoofd-Ingelanden, die negen in Getal zyn en twee Kavels, ieder Kavel van vyftien Morgen Lands in de Wormer moeten bezitten. Zy hebben ook de Verkiezing der Heemraaden. Dykgraaf en Heemraaden houden mede alle veertien dagen hunne zitting op het Stadhuis te Purmerende, en worden door denzelfden Sekretaris als het Baljuwschap bediend; ook heeft men voor de Wormer een gemeenen Bode.

TWAALF-

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Beschryving der HOLLANDSCHE ZEEGATEN *en* STROOMEN *in en aan het Noorderkwartier, benevens derzelver* BAAKEN, TONNEN, LOOTSLUIDEN *en 't Bewind der* PILOTAGIE.

Wy gaan over tot het beschryven der Zeegaten en Stroomen aan de Noordhollandsche Kust en de Noordzee gelegen; als mede van de Baaken, Tonnen, Lootsluiden en wat verder geschikt is ten nutte der uitgestrekte Zeevaart van Groote Schepen, die van alle Gewesten van en naar Amsterdam en de Steden en Plaatsen van 't Noorderkwartier, gelyk mede van de Provincie van Vriesland, deeze Zeegaten moeten in- of uitloopen. Beschryving der Zeegaten en Stroomen.

De voornaamste deezer Zeegaten zyn aan de Eilanden Texel en het Vlie. De anderen tusschen Ter Schelling en Ameland, hebben geen genoegsaamen Doortogt op de Zuiderzee om met groote Schepen bevaaren te worden, en konnen door geen anderen dan ligt gaande Vaartuigen, als Smakken van vyf en zes Voeten diep, bevaaren worden. Grooter Schepen konnen hier, zelfs by nood, geen Schuilplaats vinden. Zeegaten.

Texel heeft twee voornaame Zeegaten, het *Lands-Diep* en het *Nieuwe Spanjaards-Gat*; behalven noch een Noodgat ten Oosten van Eierland, hier om het *Eierlandsche Gat* geheeten, waar door somtyds een Fregat en in den jaare 1749 noch een Oost-Indiesvaarder, doch geen der grootste, en met veel gevaar, aan Texel.

ZEEGATEN EN STROOMEN. vaar, geholpen is. Dit Eierlandsche Gat, hoewel op verscheiden Plaatsen taamlyk diep, is zeer naauw en wordt door het verbreeden van het Strand aan Vlieland geduurig naauwer. De gewoone Zeegaten, 's Lands-Diep en 't Nieuwe Spanjaards-Gat loopen beide naar het *Marsdiep*, een Reede binnen Gaats, tusschen de Helder en Texel, doch naast aan de Helder, en wordt door dezelve gedekt voor de Westelyke en Zuidwestelyke Winden. Eer het Noorder-Duin, zoo ver als tegenwoordig, ingeweeken was, en de Hoek van de Helder uit dien hoofde verder Zeewaards uitstak, waren de Schepen meer bevryd voor den sterken Vloed. Het is altyd de Reede voor de Oorlogschepen en andere zwaare Schepen geweest. Achter de Helder is het *Nieuwe Diep*, een verblyfplaats voor Visschers Schuiten en andere kleine Vaartuigen. Van dit Nieuwe Diep loopt de Wal Oostwaards naar de Balg, en deeze Wal wordt de *Zuidwal* geheeten, waar op de Schepen zig, in den Winter, by Ysgang, moeten bergen, en deeze is de eenige plaats, alwaar een Schip, 't welk zonder Ankers binnenkomt, het zonder schade in het Slyk kan zetten. De *Balg* is een plaats, daar de Oost-Indische Schepen en anderen, die men niet behoeft te vertimmeren, veeltyds gekield worden. Zy is gelegen tusschen het Balgzand en de Noordzyl, die eene Diepte in den Westwal is. Deeze *Westwal* strekt zig uit tot het Veer van de Oude Sluis, een Kreek, die naar de Oude Sluis in de Zyp heenen loopt. Tusschen het Balgzand en dit Veer zyn verscheiden Geulen, waar

Marsdiep.

Nieuwe Diep.

Zuidwal.

De Balg.

Westwal.

in

in Schepen, die niet dieper gaan als Smakken zig konnen bergen. Bezuiden het Veer van de Oude Sluis legt de Wester-Lotmeer, die naar de Nieuwe Sluis loopt, en 't Hulgen-Diep, waar op de Sloot volgt, die het Binnen-Vaarwater is, dat tusschen Wieringen en den Westwal loopt, en door de Binnenschepen, om de kortste en veiligste Vaart, gebruikt wordt. Aan den Wal van Texel, af en aan het Dorp de Hoorn, is noch een andere bekwaame Reede, waar aan veele Kaagen en Smakken leggen. Zy legt beoosten Droog-Gors en werdt ook, door de Zeeluiden, de *Duitjes Plaat* genoemd, dewyl hier, by laag Water, veele Duiten gevonden zyn. Oostwaards, voor het Nieuwe Schil, is de gewoone *Koopvaarders-Reede*, die zig uitstrekt tot voor het Oude Schil, en de Ton van den Bosch; waaromtrent zy de *Muskovische Reede* genoemd wordt. Het *Groote Vaarwater* loopt benoorden Wieringen, tusschen dit Eiland en de Waard, en dus tot aan de *Vlieter*, welke een goede Legplaats is voor groote Schepen, die van hier over het *Wieringer Vlaak* naar Urk zeilen, in zoo verre zy naar Amsterdam moeten. De kleiner Schepen loopen by den Gelderschen Hoek en by Enkhuizen door het Hoornsche Gat.

ZEEGATEN EN STROOMEN.

Koopvaarders Reede.

Groote Vaarwater.

Het *Lands Diep*, het beste Zeegat aan den kant van de Helder, strekt zig uit het Marsdiep naar het Zuidwesten, tusschen den vasten Wal en de *Zuider-Haaks*, een zwaare Zandbank, die kort voor het Marsdiep haaren aanvang neemt en wel eer gescheiden was van de *Noorder-Haaks*, doch die nu genoegsaam gemeen en aan malkander vast leggen met een

Lands-Diep.

De Haaks.

Strek-

ZEEGATEN EN STROOMEN.

Strekking van Zuidweſt ten Zuiden, of, in de tegengeſtelde Streek van 't Kompas genomen, Noordweſt ten Noorden, loopende omtrent drie vierde van een Myl in Zee. Deeze Haaks is zeer gevaarlyk voor de uitgaande en inkomende Schepen. In 's Lands Diep, zyn ſedert weinige jaaren, Zanddroogtens of liever Ondiepten ontdekt, die de zwaare Schepen ſomtyds hinderlyk zyn. Men noemt ze de *Zoutbollen*. Andere willen dat deeze Zoutbollen hier voor lang geweeſt zyn. Het is echter noch maar weinige jaaren geleeden, dat men 'er eene nette Peiling, op laſt van 's Lands Staaten, van gedaan heeft, en men heeft 'er zig in den jaare 1749 noch veel aan laaten gelegen leggen. Tuſſchen een Bol of Bankje en het Strand, omtrent af en aan Kykduin, ſchuurt een Gaatje, 't welk het *Schulpe-Gat* wordt genoemd, doch wordt niet bevaaren.

Het Nieuwe Spanjaards Gat.

Het *Nieuwe Spanjaards-Gat*, ook wel enkel het *Nieuwe Gat* genaamd, legt benoorden het Marsdiep, met een Strekking in de Noordzee langs de Weſtzyde van Texel, tuſſchen een Zandplaat, genaamd Droog-Gors, kort voor het Eiland en de Noorder Haaks. Hier kan men met kloeke Koopvaardyſchepen uit- en in; gelyk meeſt alle de Schepen, naar 't Noorden en Ooſten moetende, dit Zeegat uitloopen. Men moet dit Nieuwe Spanjaards Gat onderſcheiden van het Oude Spanjaards Gat, door het welke de Raad-Penſionaris Johan de Wit 's Lands Vloot, in den jaare 1665 in Zee bragt, hoewel men tot dien tyd in verbeelding was van de volſtrekte onmooglykheid om met zwaare Schepen door dit

Gat

Gat in Zee te loopen. Door deeze Onderneeming, die toen zeer wel gelukte, heeft dit Gat sedert noch lang in sommige Kaarten van Holland den Naam van het Johan de Wits Gat behouden; doch het is nu geheel verloopen en onbevaarbaar. ZEEGATEN EN STROOMEN.

In oude Kaarten vindt men een Zeegat getekend, met de benaaming van de *Slenk* tusschen de Zuider en Noorder Haaks, doch het is thans niet in 't allerminst gebruikbaar.

De Zeegaten van 't Vlie en Ter Schelling zyn Stortemelk, de Slenk en het Westerbooms Gat. Door deeze Gaten loopen meest zulke Schepen in Zee, die naar het Oosten en Noorden geschikt zyn. Zeegaten aan 't Vlie.

Het eerste of *Stortemelk*, dat in den jaare 1749, nieuwlyks betond werdt, is het beste en gemaklykste en loopt digt aan het Vlie. Stortemelk.

De *Slenk* of het tweede Gat, 't welk beoosten het eerste legt, is een lang Verlaat en vereischt kundige Lootsen, voornaamlyk in het waarneemen der Watergetyen, alzoo de Schepen hier anderszins gevaar loopen van door den Stroom, die met de Voorvloeden dwars over het Gat valt, tegens de Banken gezet te worden. De Slenk.

Het *Westerbooms-Gat*, beoosten de Slenk en naast aan Ter Schelling gelegen, wordt niet gebruikt dan door Smakken en dergelyke Vaartuigen. Westerbooms-Gat.

De Reede binnen Gaats wordt de *Vliestroom* genoemd. Aan den Westkant derzelve legt de *Sloot*, die een bekwaame Reede voor kleine Schepen is, en des noods wordt 'er in den Winter, door de bekwaamheid Reeden en Vaarwaters.

ZEEGATEN EN STROOMEN.

Lootfen, wel een groot Schip in behouden. Zy is aan de Noordzyde gedekt door het Eiland en verder rondsom door Plaaten en Droogten. Tusfchen de Sloot en den Vlieftroom legt een lange Bank, gewoonlyk de *Rofynen Plaat* genaamd, die van tyd tot tyd aangroeit en oorzaak is dat de Vaartuigen, die binnen de Sloot willen loopen, geheel buiten de Punt van de Bank moeten omzeilen en langs het Strand, by den Hoek van 't Horntje heen, om dezelve te myden.

Van den Vlieftroom af naar Ter Schelling loopt een Gat, *Klaas den Boers-Gat* geheeten, 't welk niet vaarbaar is, dan voor Visfchers Schuiten en andere kleine Vaartuigen, die niet dieper gaan dan zes Voeten. Wanneer men door dit Gat heen gezeild is, ftevent men Oostwaards naar het Zuider-Schuiten Gat, het welk fmal en ondiep is en tot voor het Dorp West-Ter Schelling loopt.

Als men van de Vlieftroom naar het Vriefche Vlaak wil zeilen heeft men aan de regter zyde het *Oude Vlie* 't welk in kwaad Weer een goede Ankerplaats is voor Kaagen en ander klein Vaartuig. Aan dezelfde zyde, omtrent een Myl of twee verder, is noch een diergelyke Ankerplaats, het *Oude Diep* geheeten. Verder Westwaards ftrekt een groote Droogte, genaamd het *Breedezand*, welke zig tot het Vriefche Vlaak uitftrekt. Aan de linker zyde legt naar de Vriefche Kuft het Gat, dat op Harlingen aanloopt en de *Jette* genaamd wordt. Aan deszelfs Noordzyde legt het bekende Eiland Grind, waar van wy onder Ter Schelling zullen

mel-

melden. Tusschen het Groote Vaarwater en de Vriesche Kust leggen verscheide Droogten, waar over kleine Vaartuigen, met Hoog Water, kunnen heen zeilen, en men heeft 'er tusschen de Plaaten noch vele Geulen, daar kleine Vaartuigen, by kwaad Weer, Reede kunnen maken. ZEEGATEN EN STROOMEN.

Langs het geheele Groote Vaarwater, zoo van Texel als van 't Vlie, gelyk mede in en voor de Zeegaten zelve, leggen, op alle Hoeken, Zeetonnen om aan te toonen wanneer men den *Cours* in 't zeilen moet veranderen, of wanneer men eenige Punten moet myden. Zy zyn Wit of Zwart, en ook eenige Rood, 't welk voor Zeeluiden en Lootsluiden byzondere Kenmerken zyn. De Tonnen op de Vriesche Kust hebben haare byzondere Dwarsmerken. De Zeetonnen, voor zoo verre de Hollandsche Kust aangaat, worden door de Stad Enkhuizen onderhouden, volgens eene Overeenkomst, met de Stad Amsterdam getroffen, waar van wy voorheen in de Beschryving van Enkhuizen eenigszins breeder gesproken hebben (a) Zeetonnen.

(a) V. Deel, bl. 470.

De Baaken zyn of Vuurtoorens en Vuurbaaken, waar op by nagt voor 't grootste gedeelte van 't jaar Vuuren worden aangestoken; of houten Kaapen, waar van alleen by dag gebruik kan gemaakt worden. Van Amsterdam af tot aan Texel of de Helder zyn vier Vuurtoorens. Drie derzelven werden, in den jaare 1700, opgerigt; onder het opzigt van den Heere Nikolaas Witsen, Burgemeester te Amsterdam, een der Kommissarissen van de Pilotagie, wiens Kundig- Baaken. Vuurtoorens.

ZEEGATEN EN STROOMEN.

heid in de Zeevaart en Scheepsbouw noch by de Nakomelingen in geheugen blyft. De eerste deezer Vuurbaaken, van het Y af te rekenen, werdt gesteld op Tyoort by Durgerdam, de tweede op den Oostkant van 't Eiland Marken en de derde by den Gelderschen Hoek omtrent Enkhuizen, door de Zeeluiden de *Ven* genoemd. Ter gelegenheid van de Opregting deezer drie Vuurbaaken, werdt 'er voorheen een Penning vervaardigd, om van Lood gemunt te worden, en met verandering van Jaargetal aan de Schippers uit te deelen by de betaalinge van 't Vuurbaakgeld, ten bewyze dat zy, in het jaar, 't welk de Penning aanwees, dit Regt voldaan hadden (b): doch nu wordt 'er een schriftelyk Bewys of een Merk voor de voldoening gegeven. De vierde Vuurbaak op de Zuiderzee is de vermaarde Vuurtooren op het Eiland Urk. Deeze werdt voor de eerstemaal opgeregt in den jaare 1617, onder het beleid van den Heere Gerrit Jakob Witsen, Burgemeester der Stad Amsterdam (c). Het herbouwen deezer Vuurbaak zullen wy nader onder Urk melden. Deeze vier Vuurtoorens, worden alle door de Pilotagie onderhouden, die hier voor het groote Vuurbaakgeld geniet, gelyk Enkhuizen het Paalgeld, voor het stellen der houte Kaapen en Baaken, zoo wel als voor het leggen der Zeetonnen. Op het Eiland Ens of Schokland staat ook een Vuurtooren, onder het opzigt der Provincie van Overysfel. De Vuurbaaken, die geschikt zyn om de Schepen aan de

Vuurbaaken.

(b) *G. van Loon Historie-penn.* IV. Deel, bl. 250.

(c) *Chron. van Medenblik* bl. 346.

Zee-

Zeegaten op de Kuſt toe te ligten zyn die op Kykduin te Huisduinen, een op 't Ooſt-eind van Vlieland naar den Binnenkant van dat Eiland, twee op Ter Schelling aan den Buitenkant van den Noordweſthoek van het Eiland. De Zeedorpen van Egmond en Schevelingen hebben mede ieder hunne Vuurbaaken; te Egmond zyn 'er twee en te Schevelingen één. Deeze Vuurbaaken zyn Yzeren Rooſters op een der hooge Duinen, op eene hoogte van Hout en Steen een weinig van den grond verheeven. Zy behooren ten aanzien van het byzonder Bewind onder Kommiſſariſſen van de Pilotagie. Alle de gemelde Buiten-Vuurbaaken worden van den 1. Auguſtus tot den laatſten April geſtookt; doch het Binnenvuur van Urk alleen meeſt het geheele jaar door. De Vuurbaaken te Egmond vertoonen twee Vuuren boven malkander, om dat de eene Baak wat hooger dan de andere is opgebouwd. Eenige andere Zeedorpen langs de Kuſt van Holland, als Petten, Wyk op Zee, Noordwyk en Katwyk op Zee hebben mede hunne Vuurtoorens; doch deeze zyn niet onder 't Beſtier van den Staat; maar worden door de Dorpen in 't byzonder onderhouden en zyn alleen ten dienſte van hunne Viſſchersſchuiten geſchikt, gelyk zy ook uit zekere belaſting op den Viſch worden onderhouden, en wordt op dezelve nooit anders gevuurd, dan wanneer 'er Schuiten van het Dorp in Zee zyn. Onder de Vuurbaaken rekenen wy niet de Ligtlantaarens met Olie in de Steden Hoorn, Enkhuizen en Meden-

ZEEGATEN EN STROOMEN.

ZEEGATEN EN STROOMEN.

blik, gelyk 'er ook verscheiden in Vriesland zyn. Deeze branden meest by donkere Maan, en eenige weinigen alle nagten in den Herfst en den Winter.

Kaapen en Baaken.

Veele Toorens van Steden en Dorpen in Westvriesland, Kennemerland en elders dienen den Zeeluiden voor Baaken in de Noord- en Zuiderzee. Inzonderheid zyn de Toorens van de Groote Kerk te Haarlem en de Brandaris op Ter Schelling voornaame Kentekens voor de Schepen in de Noordzee. Zoo was ook de oude Tooren van Egmond op Zee, eer hy instortte; om welk ongeluk te vergoeden een zeer groote houte Kaap hier op de Duinen is opgeregt. Maar behalven deeze Kaap en gemelde Toorens zyn 'er veele Kaapen en Baaken naar de Texel- en Vliestroomen gesteld om den Zeeman het Vaarwater te wyzen. Door Kaapen verstaat men zeer hooge houten Gevaarten, die over malkander staan om 'er de Streek in het zeilen naar te rigten. De Baaken zyn tweederlei; als *Tonnenbaaken*, die men ook *Dryfbaaken* noemt en *Steekbaaken*. De Tonnenbaaken of Dryfbaaken worden 's Winters in de plaats van de Tonnen gelegd op het houten Blok, dat aan een Ketting vast is, waar aan een Steen is, die op den Zeegrond legt. De Steekbaaken zyn Sparren, die op Droogten in den Grond gestoken worden, met iets kennelyks aan den Top. Ten Noorden van Medenblik, naar Texel zeilende, aan en op de Wieringer Gronden, vindt men drie Baaken, waar van twee de Streek naar het

Vlaak

Vlaak en de derde de Middelton als mede het vervolg van 't Vaarwater aanwyzen. Aan de Nes, omtrent het Vogelzand, mede een groote Droogte ten Noorden van Wieringen is ook een Baak. Op het Oosteinde van Texel, aan den kant van de Koopvaarders Reede ten Westen van 't Nieuwe Schil, is een groote Kaap en een andere op het Westeinde naar den Zeekant. Op den Hoek van de Helder is een Kaap, en verder langs de Kust naar de Vuurbaaken van Huisduinen eene andere, behalven twee kleiner Baaken tusschen beide. Menigvuldiger zyn de Baaken, op het Vaarwater naar Zeegaten van 't Vlie. Verscheiden staan 'er aan de Droogte van het Breezand langs het Vriesche Vlaak, ten Westen van de Vriesche Kust en van het Groot-scheeps Vaarwater, tot aan het Oude Vlie. Op eene andere Droogte, tusschen het Breezand en Vlieland, gedeeltelyk de Waard, gedeeltelyk Robbezand, en gedeeltelyk Kraakezand genoemd, volgen de Baaken tot aan de Sloot by Vlieland zeer kort op malkander. Op 't Oosteinde van Vlieland, naar den Binnenkant is een Kaap en een andere aan de Noordzyde van 't Eiland naar den kant van de Noordzee, op de Hoogte daar de Slenk, en Stortemelk in Zee eindigen. ZEEGATEN EN STROOMEN.

Op de Zuiderzee worden de Zeeschepen naar de Zeegaten afgevoerd door *Lootse*. van zoodaanige Steden, van welke zy afzeilen. De Schepen, die van Amsterdam zeilen, mogen door geene vreemden, dan als Noodhulpen van Buiten-Lootsen, indien 'er Binnen-Lootsen.

ZEEGATEN EN STROOMEN. 'er geen Binnenloots of Binnen-Noodhulp meer is, worden gelootst, en door geene anderen dan die hier in 't Gilde zyn, 't welk een bepaald Getal van Gildebroeders heeft, vyfentwintig voor Texel en vyfentwintig voor 't Vlie, met tien Noodhulpen voor ieder Stroom, die, by hunne aanstelling als Noodhulpen, niet alleen moeten worden onderzogt, maar ook eenige Reizen met een Overman moeten gevaaren hebben. By het afsterven van een Gildebroeder volgt de Noodhulp, die de oudste in dienst is, in de plaats van den overledenen. Alle Schepen zyn verpligt een Loots te neemen, volgens de Beurt, zonder eenen te mogen kiezen, 't welk, in gevolge de Ordonnantie, alleen vrystaat voor 's Lands Oorlogschepen; doch deeze Loots moet echter in 't Gilde zyn. Zonder Loots mag geen Schip van de Stad zeilen; ten zy enkel met Ballast, of met Goederen, alleen voor zyne Reeders Rekening afgelaaden.

Buiten-Lootsen. De Lootsen, door welke de Schepen buiten of binnen de Zeegaten gelootst worden, zyn onderscheiden van de Lootsluiden op de Zuiderzee, en hebben ook een byzonder onderscheid ten aanzien van de Stroomen van Texel en 't Vlie, tot welke zy behooren, in welken opzigte zy aan twee byzondere Ordonnantien van de Staaten van Holland en Westvriesland zyn verbonden. Deeze Ordonnantien hebben echter merkelyke overeenkomst en weinig ander verschil dan in 't gene betrekking heeft tot de byzondere Stroomen, of tot het Loon, 't welk voor het uit- of inlootsen gesteld is. De eene dee-

deezer Ordonnantien is voor de Lootsluiden op Huisduinen, Helder, Petten, Kalansoog en Texel; de andere voor de Lootsluiden op Vlieland en Ter Schelling. Zy behooren, ieder op hunne Plaatsen, onder een Overmanschap; doch die van Petten eenigermaate onder den Schout van Huisduinen. Ieder deezer Overmanschappen heeft Overluiden, waar van 'er jaarlyks hier twee, daar één afgaat, en, by verkiezing van Kommissarissen van de Pilotagie of hunne Gemagtigden, nieuwe voor in de plaats komen. Zy mogen niet toegelaaten worden dan na een behoorlyk Onderzoek wegens hunne bekwaamheden, door gemelde Kommissarissen of hunne Gemagtigden. Wanneer zy aangenomen zyn, moeten zy den Eed doen op de Ordonnantie en Instructie volgens de Plakaaten deezer Landen. Ook draagen zy een Teken, 't welk bestaat in een Ordonnantie van de Pilotagie en een Loodje, daar hunne Nommer en de voorste Letter van den Naam op staan, om by alle gelegenheden, des vereischt, te vertoonen. In het oeffenen van hun Beroep, moeten zy zig gedraagen, naar de order van de Stuurluiden der Lootsschuiten, zonder, volgens eigen Verkiezing, op het een of het ander Schip te mogen overgaan, of zonder dat hier omtrent eenige Loting of Beurt mag plaats hebben. Het staat echter den Kapiteinen of Schippers der Zeeschepen vry uit de Lootsschuiten eenen Loots, naar hun genoegen, uit te kiezen, of aan den Wal aan te neemen. Geen der

ZEEGATEN EN STROOMEN.

ZEEGATEN EN STROOMEN.

Lootsluiden, die eenigen tyd uitlandig geweest zyn, mag zyn Beroep weder aanvaarden, ten zy na een nieuw Onderzoek over 't verloopen der Gronden en Zeegaten. Om van dit Verloop naauwkeurig onderrigt te zyn, moeten de Lootsluiden, ieder in zyne Zeegaten, alle maanden, en die van Texel en 't Vlie gezamenlyk alle vierendeel jaars, of ook zoo dikwyls als het een Storm gewaaid heeft, de Gronden peilen en onderzoeken of de Tonnen ter behoorlyker plaats gevonden worden, waar van zy aan de Officiers en Overluiden van ieder Plaats nette kennis moeten geeven, om hier van verslag te doen aan Kommissarissen van de Pilotagie en 'er insgelyks de Lootsen van te onderrigten. Indien zy, onder het waarneemen van hun Beroep iets diergelyks ondervinden, moeten zy het insgelyks den Officieren en Overluiden aandienen. De Lootsen zyn verpligt een Myl buiten de Gronden aan Boord te komen, en indien zy niet eer dan binnen de eerste Ton aan Boord zyn, verdienen zy maar half geld. Zy zyn gehouden om het Schip te brengen over 't Vlaak, het zy het in Texel of het Vlie binnen geloodst is. Tweederlei Ondiepten zyn 'er, die beide het *Vlaak* genoemd worden en waar van het een ten Oosten en het ander ten Westen van de Droogte het Breezand gelegen is. Het Vlaak, ten Oosten van het Breezand, wordt het *Vriesche Vlaak* en dat ten Westen het *Wieringer Vlaak* geheeten. Wanneer de Schepen over het zelve gebragt zyn, hebben de

de Lootſen het gewoone Loon verdiend; doch indien de Kapiteins of Schippers verkiezen de Lootſen aan Boord te houden tot aan hunne beoogde Losplaats, mogen deezen zulks op een bepaalde Vermeerdering van Loon niet weigeren, en gewoonlyk brengen zy de Schepen tot voor de Stad. De Kapiteins of Schippers, die in Texel inloopen, vermogen echter de Lootſen in het Marsdiep of onder de *Vlieter* af te danken, waar door een gedeelte van het Lootsgeld wordt verminderd. Een Kapitein of Schipper, die een Loots van Texel heeft ingenomen met oogmerk om hier in te loopen, mag wanneer hy, door tegenwind, ſtorm, of andere toevallen voor 't Vlie vervalt, door den Texelſchen Loots binnen gebragt worden; doch indien hem een Loots van 't Vlie aan Boord komt, moet deeze het Schip binnen lootſen, waar van hy 't volle Lootsgeld geniet, en aan den eerſten moet noch daarenboven het halve Lootsgeld betaald worden. Dit heeft ook plaats, indien de eerſte Loots was aangenomen om het Schip in 't Vlie te brengen, en het zelve aan Texel vervalt. Om de Schepen, welke binnen gelootſt moeten worden, te ontmoeten, zyn 'er altoos verſcheiden Lootsſchuiten in Zee; doch zy hebben geen bepaald getal; en deeze Lootsſchuiten, Booten of Galjoots worden ieder door verſcheiden Lootſen met malkander als in Reedery uitgeruſt en bekoſtigd. Deeze Lootsſchuiten moeten ieder een Wit Vlaggetje op de Maſt voeren, waar in de Nommer van 't Vaartuig klaar en duidelyk kan gezien worden, of anders deeze Nommers

ZEEGATEN EN STROOMEN.

met

ZEEGATEN EN STROOMEN.

met bruin Teer in het Zeil ſtellen met Letters van twee Voeten lang. Hier aan zyn zy kenbaar, in gevallen van klagten over Wangedrag, 't welk ten aanzien van de Lootſen, in hunne Schuiten kan plaats hebben, indien zy de kleine Vaartuigen voorby zeilen om grooter Schepen aan te doen.

Pilotagie benoorden de Maaze.

Alle de Lootſen, het zy van Texel of het Vlie en daaromtrent, ſtaan onder 't opzigt en Bewind van de Pilotagie benoorden de Maaze, waar over, door de Staaten van Holland en Weſtvriesland, Kommiſſariſſen zyn aangeſteld, één van Amſterdam, één van Hoorn, één van Enkhuizen en één van Medenblik. Deeze beſliſſchen, ter plaatſe daar zy zig onthouden, de Geſchillen tuſſchen de Schippers, Koopluiden, Lootsluiden, Bergers en Helpers, het zy over het Lootsgeld, klagten over Wangedrag, de Loonen van geborgene Goederen, of andere voorvallen, die de Lootsluiden en andere Binnenſchippers betreffen, in zoo verre zy de Graaflykheids Strand-order niet onderworpen zyn (2). In plaat-

(2) Tot de Graaflykheids Strand-order behooren de gevondene Goederen in Zee, daar geen Eigenaar by is, en deeze moeten aan de Schouten, waar onder elk Vinder behoort, binnen twaalf Uuren aangebragt worden, zelfs al was 'er aan de Vaſte Strand of Banken een Groot-ſchipper, Eigenaar of Stuurman by. Maar als 'er een Schipper, Eigenaar of Stuurman by is op een Plaat in het midden van Zee of het Zeegat, dan behoort het tot de Pilotagie, en dit heet men bergen en helpen of hulp toebrengen. Hier over is op den 2 Mey des jaars 1687 een overeenkomſt geſlooten tuſſchen de Graaflykheids Rekenkamer en het Kollegie van de Pilotagie, zynde het Regt van de Rekenkamer, ſedert derzelver vernietiging aan Gekommitteerde Raaden gekomen.

plaatſen, daar zig geen Kommiſſariſſen van de Pilotagie bevinden, worden de Geſchillen, in ſommige opzigten, voor den Geregte gebragt. Van de Uitſpraak, het zy van Kommiſſariſſen of van de Geregten, kan hooger Beroep geſchieden aan Gekommitteerde Raaden in 't Noorderkwartier. Kommiſſariſſen van de Pilotagie ſtellen gezamenlyk de Bedienden aan tot het Onderzoek der Lootſen, en aan hun moet ieder vierendeel jaars verſlag gedaan worden wegens alles, wat de Lootſen en Pilotagie betreft en berigt gegeven of de Ordonnantien wel worden in agt genomen, dan of 'er eenige Misſlagen zyn begaan. Kommiſſariſſen of derzelver meerder getal moeten jaarlyks eens naar Huisduinen en de Helder en, des noods, naar Texel gaan, als mede naar het Vlie en Ter Schelling, om zig van alles te laaten onderrigten en volgens de voorvallen order te ſtellen. ZEEGATEN EN STROOMEN.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Beſchryving der HOLLANDSCHE EILANDEN, TEXEL, VLIELAND, TER SCHELLING, WIERINGEN, MARKEN, URK *en van* SCHOKLAND.

De Beſchryving der EILANDEN van het Noorderkwartier van Holland zal onze Beſchryving deezer Provincie beſluiten. Onder dezelve heeft het Eiland van TEXEL met regt den Voorrang. Het legt niet verre benoorden den Noordelykſten Hoek van Holland, van welken het, door de Engte van Beſchryving van TEXEL. Gelegenheid.

TEXEL. van de Noordzee, het Marsdiep genaamd, afgescheiden wordt. Wy hebben van het Marsdiep, dat van het Eiland Wieringen, tusschen Texel en de 'Helder doorloopt en in 't Lands-Diep eindigt, in ons voorige Hoofdstuk breeder gesproken. Texel wordt aan den West- en Noordwestkant even als de gantsche Westkust van Holland, door Duinen; doch de Zuiderkant door Dykaadjen, tegen de Zeevloeden beschermd. Ook heeft men van tyd tot tyd, verscheiden Poelen en Uiterwaarden, in en aan het Eiland bedykt (a). Negenendertig byzondere Polders zyn 'er op Texel; behalven de aangedykte Polders Waalenburg, Raaphorst, het Nieuwland en het Grie, die in de gemeene Dykslasten niet draagen (b). Het Land is 'er doorgaans vry goed en vrugtbaar en bestaat zo uit Bouw-Wei- als Hooiland. Inzonderheid worden 'er vele Schaapen geweid, van welker Melk eene soort van groene Kaasjes gemaakt wordt, die by den Naam van Texelsche Kaas bekend zyn en door 't gantsche Land gebruikt worden. De Wol van de Texelsche Schaapen geeft ongetwyfeld mede veel voordeel aan dit Eiland. Zy wordt veel verzonden naar Walsch Vlaanderen. In den jaare 1562, werdt door den Schout en de Geregten van Texel aan Gedeputeerden van de Staaten van Holland, naar dit Eiland gemagtigd om deszelfs Grootte te meeten en de Landen te waardeeren, opgegeven, dat 'er eertyds geteld waren Twaalfduizend Ooyschaapen, behalven de Weeren, Rammen en Lammeren. Maar toen was hier een gebruik, 't welk naderhand afgeschaft is, dat de Eigenaars en Bruikers geen langer

(a) *Chron. van Medenbl.* bl. 334, 335, 336.

(b) Zie *Groot-Plakaat-boek* VI. Deel, bl. 1511.

ger eigendom jaarlyks aan de Landen hadden dan van den 1 Mey tot den laatsten July, wordende na dien dag het Land als een gemeene Weide gebruikt, niet zonder ongeryf der Eigenaars en de inzameling der Veldvrugten, die ten deezen tyde niet altyd volkomen ryp zyn (c). Men begroot tegenwoordig het Getal der Schaapen, waar van men Wol scheert, wel op Twintigduizend. De Ingezetenen van Texel, die niet met Vee omgaan, geneeren zig veel met visschen en lootsen en naar Oost en West ter Zee te vaaren. Van ouds hadt men ook Wollen- en Linnenweevers op het Eiland; doch deeze Neering is veel verminderd. TEXEL.

(c) *Resol. Holl.* 22 *Mey*, 1562.

Noordoostwaard van Texel legt *Eierland*, wel eer een klein Eilandje op zig zelve, doch't welk in de jaaren 1629 en 1630, door eenen Zanddyk, aan Texel gehegt werdt, met welk het noch vereenigd is. Door het leggen van deezen Zanddyk is hier veel Buitenland aangewonnen, waar op Gekommitteerde Raaden van het Noorderkwartier, in den jaare 1699, een groot Boerenhuis hebben laaten bouwen, dat sedert dien tyd met het gemelde Buitenland, afzonderlyk van het Eierland verhuurd is en waar op veel Vee geweid wordt. Op dit gewezen Eiland valt veel Konyn en Gevogelte. Het schynt zynen Naam te hebben naar de Eieren, die 'er de Vogels komen leggen. Een Kastelein houdt 'er zyn verblyf in eene ruime wooning; doch behalven deeze staan 'er noch maar twee Boerenwooningen of Schaapskooien. Nevens het Huis van den Kastelein is een zeer hooge Kaap om van dezelve de Zee wyd en breed te kun- Eierland.

TEXEL. kunnen ontdekken. De menigte Eieren van Meeuwen is byna ontelbaar. Niemand mag dezelven raapen, dan alleen de Kastelein of zyne Dienaars. Men vergadert ze meest om op Texel te verkoopen; ook worden zy wel als een smaakelyk Geschenk verzonden. Het voordeel is alleen voor den Kastelein, die hier uit een goed inkomen, buiten zyn Jaargeld, heeft; doch noch meer van de Konynen.

Grootte van Texel. Texel alleen werdt, in den jaare 1559, tusschen de Dyken en Duinen, gemeten en 3688 Morgen Lands groot bevonden (e). Wy vinden van eene laatere Meeting gewag gemaakt in den jaare 1562; volgens welke het Eiland groot was 3844 Morgen (f). Beide deeze Begrootingen in Texelsche Morgen van 11 Honten Rynlandsche Maate, of 1134 Rynlandsche Roeden: uitmaakende 7265 Morgen, 96 Roeden Rynlandsch. Volgens de Quohieren der Verponding hadt men 'er in den jaare 1633, 7258 Morgen, 222 Roeden Rynlandsche Maate van 600 Roeden op de Morgen. De Dykslasten van Texel worden omgeslaagen over 2738 Morgen Lands Texelsche Maat, die in deezen opzigte noch maar alleen op 't Eiland in gebruik is. Dit komt uit op omtrent 5175 Morgen Rynlandsch. Hier is echter de Polder Waalenburg met de andere Buitenpolders, die hunne byzondere Bedyking hebben, niet onder begreepen. Sommigen schryven, dat 'er op het gantsche Eiland, tusschen de 1400 en 1500 Huizen staan zouden (g). Doch in 't jaar 1632, werden 'er maar 969, en zelfs in den jaare 1732, niet meer dan 1207 en 5 Molens

(e) *Chron. van Medenbl.* bl. 335.

(f) *Resol. Holland* A°. 1562. bl. 141.

(g) *Chron. van Medenbl.* bl. 343.

lens in de Lysten der Verpondingen gebragt. Texel.
In den jaare 1749, waren 'er, behalven 't zelfde Getal van Molens, 1208 Huizen; gelyk dezelve in de volgende Dorpen en Buurten volgens de Lyst der Verponding van 't laatstgemelde jaar, worden aangetekend.

	Huizen	Molens
De Burg	373:	2
De Hoorn	268:	1
De Westen	22:	
De Waal	88:	1
Oosterend	225:	
De Koog	96:	1
't Schil	124:	
Walenburg	12:	
	1208:	5

Doch de Molen van de Koog is, gelyk ons berigt wordt, hier niet meer. Wy zullen in ieder der Dorpen noch nader 't Getal der Huizen aantekenen, zoo als dezelve ons, in den jaare 1750, zyn opgegeven.

Het eerste gewag van Texel vindt men, Historie. in de Lyst der Goederen en Voorregten der S. Maartens Kerke te Utrecht, omtrent den jaare 900 opgesteld. Uit dezelve blykt dat een derde deel van *Texle*, zoo als het daar genoemd wordt, of ten minsten een derde deel van 't gene in Texle tot de Kerkelyke Schatkist behoorde, der Utrechtsche Kerke toekwam, die, ten dien tyde, door zekeren Priester *Sybrand*, die twee Broeders hadt, *Ostraven* en *Lintraven* genaamd, uit den naam van den Utrechtschen Bisschop Otbald of Odilbald bestierd werden (h). Keizer Otto de III. beschonk Dirk den II, Graave van Holland, in den jaare 985, met den ei-

(h) *Hedæ Hist. Ultraj.* p. 65, 66.

TEXEL. eigendom van het Landſchap of Graafſchap van Texle, 't welk Dirk, te vooren, ter Leen bezeten hadt (i). Sommigen willen dat Texel toen eene uitgeſtrekte Landſtreek was, en drie byzondere Graafſchappen vervatte, van welke ook één Texel genoemd werdt (k). Doch de woorden van den Giftbrief, op welke men deeze giſſing bouwt, zeggen zulks niet klaar (1). Texel was, naar 't gemeen gevoelen der laatſte Schryveren, toen en lang daar na noch aan het vaſte Land gehegt, en het zou eerſt in een geweldigen Watervloed des jaars 1170, van het zelve afgerukt en tot een Eiland geworden zyn. Doch zoo Texel vaſt Land geweeſt is moet het al drie eeuwen vroeger van gedaante veranderd geweeſt zyn, alzoo het, in de bovengemelde Lyſt der Utrechtſche Kerkengoederen, reeds den naam van Eiland draagt. In 't jaar 1182 of 1183, bedwong Graaf Floris de III. de Vriezen op Texel en Wieringen, dezelve noodzaakende, hem Vierduizend Mark Zilvers op te brengen (l). Graaf Wil-

(i) Zie den Giftb. by *V. Loon Aloude Holl. Hiſt.* II. D. bl. 215. en *M. Stoke* bl. 18.

(k) *Alting Not. Germ. Infer.* P. II. p. 170.

(l) *Melis Stoke* bl. 53. *Beka Chron. Auct. in Anal. Matth.* Tom III. p. 104.

(1) Dus luiden ze: *Ad hæc etiam totum quod de noſtro Jure* IN PAGO TEXLA *nuncupato in Beneficium tenuit, cum utilitate ad hoc appendente: excepto quod vulgari lingua dicitur* Huslada, *ad integrum ſibi in proprium tradidimus, in Comitatibus ita nuncupatis, Maſalant, Kinhem,* TEXLA. De zin komt hier op uit: „ dat Graaf Dirk 't gene hy voorheen, in de Land„ ſtreek Texel, in de Graafſchappen Maſaland, Kin„ hem en Texel, ter Leen bezeten hadt, in Eigendom „ verkrygt." en de duiſterheid deezer woorden wordt veroorzaakt, doordien 'er tweemaal van Texel gewaagd wordt. Doch KLAAS KOLYN, die (*Rymkron.* bl. 266) ook van deeze Gifte ſpreekt, gewaagt maar ééns van Texel.

Willem de I, ſtelde in 't jaar 1204, zyne Nigt, de Graavin Ada op het Eiland Texel gevangen (m). Die van Texel hadden met de Dregter-Vriezen zig in den jaare 1288 aangekant tegen de Onderneemingen van Graave Floris den V tegen Weſtvriesland, en onderwierpen zig in den jaare 1289 (n). Wy vinden dat Texel, als een Graaflyk Leen, wel eer is bezeten geweeſt by Jan van Henegouwen, Heere van Beaumont, die hun, by Handveſt van den jaare 1317, alle Regten vergunde, die zyn Broeder Graaf Willem de III. van dien Naam, of de Goede, aan die van Hoogtwouder Ambagt en Dregterland vergund hadt (o). Naderhand hebben zyne Opvolgers uit den Huize van Chatillon, Graaven van Blois, mede verſcheiden Voorregten aan die van Texel gegeven (p). Na het af ſterven van Guy van Blois, verviel dit Leen aan Hertog Albrecht van Beieren (q) in of omtrent den jaare 1398. Hy ſchynt 'er zyne twee Gemaalinne Margareta van Kleeve mede begiftigd te hebben, dewyl men eene Handveſt van haar vindt van den 9 Juny des jaars 1401, die door Hertog Albrecht in denzelfden jaare bekragtigd werdt. Ook bezat zy het na zynen dood, gelyk blykt uit een Brief, gegeven in Texel den 1 September des jaars 1405 (r). Hertog Willem de VI, Graave van Holland, ſchonk op den 26 Maart des jaars 1414 naar loop van den Hove en aldus in den jaare 1415, aan die van Texel het Poortregt en gelyke Vryheden als die van Alkmaar bezaten (s), in welk Regt zy ook door Schout, Schepenen en Raade der Stad Alkmaar, in den jaare 1434

TEXEL.

(m) *Beka Chron. Auct.* ut supra. p. 119.

(n) *Privil. van Texel*, bl. 77.

(o) Dezelve bl. 11.

(p) Dezelve bl. 2 12.

(q) Dezelve bl. 13.

(r) Dezelve bl. 16-19.

(s) Dezelve bl. 21.

TEXEL. zyn erkend (t). Na het overlyden van deezen Graave heeft zyne Weduwe, Margareet van Bourgonje, Moeder van Vrouw Jakoba, de Heerlykheid van Texel in Lyftogt bezeten; 't welk blykt uit een Oktrooi door haar in den jaare 1436 (2), gegeven om den Polder van Waalenburg en eenige andere nabygelegene Polders te bedyken (u). Uit kragte der Bezittinge, die Vrouwe Margareta van Bourgonje gehad heeft, vindt men waarſchynlyk onder de Privilegien van Texel, de Handveſt van Hertog Filips van Bourgonje, wegens den Eed, welken hy gedaan heeft aan alle de Ingezetenen der Landen, die hem na den dood van Vrouw Margareet weder waren aanbeſtorven (v). Gemelde Hertog beloofde in den jaare 1442, voor hem en zyne Nakomelingen de Heerlykheid en 't Land van Texel in Hoogen noch in Laage Geregten nooit te zullen verkoopen of vervreemden (w). Die van Texel verlooren echter onder de Regeeringe van deezen Vorſt alle hunne Regten en Handveſten, om dat zy zig in of omtrent den jaare 1426, met de Kennemers oproerig en wederhoorig tegen hunnen Landsheer gedraagen en getragt hadden hem de Stad Haarlem te ontweldigen (x). Dit Vonnis werdt hun, in den jaare 1456, gelyk mede het opbrengen van zeker ongewoon Haardſtedegeld, kwytgeſcholden, en zy in hunne Voorregten her-

(t) *Privil. van Texel.* bl. 55.

(u) Zie *Plakaatboek* II. Deel, Kol. 1711.

(v) *Privil. van Texel.* bl. 57.

(w) Dezelve bl. 70.

(x) Dezelve bl. 70.

(2) In de aangehaalde Plaats uit het GROOT-PLAKAATBOEK, ſtaat het jaar 1426; doch volgens *Medegedeelde Berigten*, uit de Oorſpronkelyke Oktrooien en Papieren, moet 'er 1436 gelezen worden.

herſteld. In den jaare 1491, bemagtigde Jan van Naaldwyk Texel en Wieringen, en kreeg aldaar veel aanhang. Hy bragt omtrent deeze Eilanden den meeſten Zomer door, en hieldt de Zuiderzee en Zeegaten onveilig (y). Die van Texel mengden zig toen ter tyd nevens de Kennemers in 't zogenaamde Kaas en Broods-Spel, waar over zy naderhand door den Hertog van Saxen gevoelig geſtraft werden. „ Vyfentwintig Perſoonen van Te-
„ xel moeſten in 't Zwart, blootshoofds,
„ ongegord en knielende, vergiffenis komen
„ verzoeken. De Handveſten des Eilands
„ moeſten den Hertoge in handen geſteld
„ worden. De Hertog behieldt de Straffe der
„ Eilanderen, die tot den vyand overgeloo-
„ pen waren, aan zig. Zy moeſten zyn Huis
„ ſterk maaken, naar inhoud der Brieven,
„ hun door den Raad van Holland toege-
„ zonden. Voorts moeſten zy Duizend An-
„ dries Guldens aan boete en twee Maan-
„ den lang vyfentwintig Knegten betaalen,
„ die onder den Schout van Texel ſtaan en
„ dienen zouden om 't Eiland in ruſt te hou-
„ den (z). De verlooren Voorregten zullen hun, naar alle waarſchynlykheid, of te gelyk met de andere Kennemers en Kennemervolgers, of in den jaare 1494, weder gegeven zyn. Het Regt, ten minſten van den Wind en de Lammertienden, die zy in Erfpagt bezaten, en welke aan den Baljuw van Medenblik waren overgegeven, werden hun, in het laatſtgemelde jaar, wederom opgedraagen. In 't jaar 1522, werdt Texel, tweemaal door de Gelderſche Vriezen, gebrandſchat. In den aanvang van Maart des jaars

TEXEL.

(y) *Groote Chronyk Divis.* XXXI. Cap. 74.

(z) *Zie Orlers Leiden* bl. 431-442.

TEXEL. 1571, deeden de Watergeuzen eene Landing op Texel Het Huis van den Schout en eene Kerk werdt door hen verbrand. Dikwils heeft Texel, door hooge Vloeden en zwaare Stormen geleden, en men hadt hier zwaare Inbreuken in den jaare 1625, 1628, en 1629; doch sedert het leggen van den Zanddyk, waar door het Eierland aan Texel vereenigd werdt, is het Eiland meer beveiligd. In Oorlogstyden, heeft men gemeenlyk zorge gedraagen om Texel te versterken, en behoorlyk bezet te houden. In July des jaars 1672. poogde de Engelsche Vloot hier eene Landing te doen, doch 't werdt haar door eene ongewoone Ebbe, die twaalf Uuren duurde, belet. Op de Ebbe volgde eene hevige Storm uit den Noordwesten, die twee vyandlyke Schepen deedt vergaan, en vele anderen zwaar beschadigde (a).

(a) *Brandt Leven van de Ruiter.* bl. 697, 701. *Valken. Verwerd Europa.* bl. 809.

Behalven een aanmerkelyk Getal van Buurten en Gehugten zyn 'er zes Kerkdorpen op het Eiland Texel; Burg, Hoorn, Oosterend, Waal, Koog en het Schil. De Kerken deezer Dorpen, worden ieder door een Predikant bediend, die onder de Klassis van Alkmaar behoort. In ieder der Dorpen, behalven te Waal, is een Vergaderplaats voor de Roomschgezinden, die echter allen door één Priester bediend worden. De Vereenigde Vlaamsche en Waterlandsche Doopsgezinden hebben op Texel twee Gemeentens, de Vriesche eene Gemeente, doch in 't geheel zes Vergaderplaatsen, twee te Burg, twee te Waal, eene te Hoorn en eene te Oosterend.

De Burg. De BURG is het voornaamste Dorp van Texel, omtrent in 't midden van 't Eiland ge-

gelegen. Men rekent het ten aanzien van den Afſtand der omleggende Dorpen, een goed Uur gaans van den Hoorn, en een en een vierendeel Uurs van de Koog, een half Uur van de Waal, een klein Uur of drie vierendeel Uurs van 't Oude Schil. Men kan het Dorp langs twee byzondere Straaten rond gaan en het heeft vyf andere uitgaande Straaten, die de voornaamſte zyn, behalven eenige mindere. Sommige zeggen dat het Dorp Burg wel eer met drie Poorten is beſlooten en met een Graft en Wal omringd geweeſt is (b); doch de Oude Verhaalen, waar uit men dit kan afgeleid hebben, hadden waarſchynlyk alleen hun opzigt op den Burg of 's Graaven Kaſteel, dat, volgens alle geloofbaarheid, wel eer geſtaan heeft binnen een Graft, die noch in 't Dorp gevonden werdt, en van ouds de Burgwal genoemd is, doch nu meer naar een Sloot gelykt. Het Rond, dat hier binnen beſlooten is, legt veel hooger dan het overige van het Dorp. Hier ſtaat het Raadhuis, dat, in den jaare 1611, gebouwd is; als mede het Huis van den Schout of Officier van Texel, dat wel eer een Lands huis was; maar in den jaare 1661 door de Rekenkamer verkogt werdt aan Hendrik de Goyer, Officier van Texel, gelyk hy in den Opdragtbrief genoemd wordt. Sedert heeft het de volgende gekogt van zyns Voorzaats Erfgenaamen, tot nu toe. Een groote Kelder van dit Huis is tot een Gevangenhuis gemaakt; van waar de Gevangenen, door den Tuin, konnen gebragt worden op het Raadhuis. Het is om veele redenen geloofbaar, dat dit Huis voor-

TEXEL. *De Burg.*

(b) *Chron. van Medenbl.* bl. 338.

Texel. *De Burg.* naamlyk ſtaat op den Grond, daar de oude Burg of 't Kaſteel geſtaan heeft. In het bovengemelde Rond ſtaat ook de Kerk, een ſchoon groot Gebouw, waar van 't Koor, in 't jaar 1481 volbouwd werdt. De Toorenſpits, die, in 't jaar 1539, omverre gevallen was, werdt, in 't jaar 1604, van ſteen weder opgebouwd. In het Dorp is ook een Gemeen Weeshuis voor 't Eiland. Het is van een Klooſter gemaakt, en men heeft 'er eenige Wooningen by, die ten behoeve der Weezen verhuurd worden. Dit Huis wordt door zeven Voogden geregeerd; Ooſterend, Waal, Koog, Oude Schil en Hoorn hebben ieder een en Burg twee Voogden, die by verwiſſeling twee jaaren regeeren. Zy worden door Burgemeeſteren aangeſteld en doen jaarlyks Rekening aan Gekommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier. Aan den Burg is een Gaſthuis geweeſt, waar in de reizende Landloopers drie dagen verblyf hadden. Dit is in vervolg van tyd tot een Oude-Mannen- en Vrouwenhuis aangelegd voor Gereformeerde Ledemaaten. Men heeft 'er ook vier byzondere Plaatſen, in kleine Wooningen verdeeld, die door behoeftigen, voor niet, bewoond worden; ook genieten zy 'er noch eenige Inkomſten. Voor Burg worden ons 310 Huizen opgegeven. Niet verre van het Dorp is een Hoogte, verhevener dan een gemeene Heuvel. Hier was wel eer een Kapel, doch of deeze tot het Klooſter der Tempelieren behoord heeft, is vry twyfelagtig, dewyl de Ingezetenen van Texel de plaats van dit Klooſter elders, naamlyk in den Polder Gerritsland, aanwyzen. Dee-

ze Kapel, die tot een Woonhuis of Herberg veranderd is, dient noch tot een Baak, voornaamlyk voor de Kaagschippers, die van Amsterdam en elders komen en langs Wieringen heen vaaren. Men heeft hier een zeer fraai Gezigt over 't gantsche Eiland en over de Reede. TEXEL. *De Burg.*

HOORN of DE HOORN legt op het Westeinde van het Eiland. Het is, na Burg, het grootste der zes Texelsche Dorpen, en in de lengte gebouwd. Het Getal der Huizen wordt op 261 gerekend; waar onder echter de Huizen geteld worden, die wy voor de Westen aantekenen. Men hadt op Texel, oudtyds noch een Dorp *Oude Hoorn* genaamd, en bezuiden het tegenwoordig Hoorn gelegen, 't welk in den jaare 1398, door de Vriezen verbrand werdt. Niet verre of een vierendeel Uurs van den Hoorn is het Gehugt, de *Westen* genaamd, wel eer een bloeiend Dorp, doch waar voor nu niet meer dan 22 Huizen worden aangetekend, onder welke eenige Schaapskooien zyn. Hier was wel eer een Kerk, die nu in een Puinhoop legt; doch de Tooren is langen tyd staande gebleeven; hy heeft noch tot aan den Omloop zyn volle hoogte en dient tot een Baak in Zee; hoewel 'er de Spits, omtrent den jaare 1710, is afgewaaid. De Roomschgezinden hebben hier hun eenige Gewyde Kerkhof op het Eiland. De Hoorn stondt wel eer, ten aanzien der Regeering, onder 't Dorp Westen, ten zy men dit alleen van de Kerkelyke Regeering begrypen moet, dewyl de Hoorn maar een Kapel hadt. Doch, sedert de Westen merkelyk is vervallen en hier niet anders dan Roomsch- Hoorn.

TEXEL. *Hoorn.* gezinden woonen, heeft men de Kerk en Regeering met alle Kerkelyke Goederen aan den Hoorn getrokken (b), alwaar, in den jaare 1747, een Gasthuis voor onvermogende gestigt is. Niet verre van den Hoorn heeft men wel eer twee Polders bedykt, de Buiten- en Binnenkuil geheeten, die het Regt van een byzonderen Dykgraaf en Heemraaden hebben. De Buitenkuil is door het overstuiven der Duinen en het verloopen der Stroomen geheel weg.

Waal. WAAL, Oost-Noord-Oost van Burg gelegen, is het kleinste Dorp van Texel, doch van Gelegenheid niet onvermaaklyk. Voor het Dorp zelve vinden wy niet meer dan 41 Huizen, zoo dat de overigen in de Lyst der Verpondingen in de hier ondergelegene Polders staan. Het heeft een redelyke; doch oude Kerk. Ten Noorden lag het wel eer aan Zee, van welke het, sedert het bedyken van den Polder Waalenburg, afgescheiden is.

Waalenburg. WAALENBURG bestont wel eer uit Slyklanden en Aanworpen, die door Vrouwe Margareta van Bourgonje, volgens haaren Brief van den 12 Mey des jaars 1436 (d), gegeven werden, aan Daniel van Nyewaal, haaren Sekretaris en Jan van Noirde te samen, en aan derzelver Erven, om ze binnen zestien jaaren te bedyken; vry van alles, uitgenomen de Tienden van de eerste tien jaaren. Zy kreegen niet alleen Verlof, om altyd Wateringen, Sluizen en Heulen te mogen leggen daar hun gadelykst dunken zoude; maar ook eenen Dykgraaf te stellen over hunne nieuwen Dyk. Deeze Gift werdt, ten

(d) Zie hier voor bl. 592.

ten verzoeke van Vrouw Margareta, door Hertog Filips van Bourgonje, als Graave van Holland, op den 2 Augustus deszelfden jaars, bevestigd. Dit geschiedde vervolgens mede door Keizer Maximiliaan op den 4 Augustus des jaars 1488, ten verzoeke van Cornelis Crusink, toen Schout van Texel, en Houtvester van Holland, benevens anderen als Erfgenaamen en Regt hebbende van Daniel van Nyewaal en Jan van Noirde. De Keizer verbeterde de Gifte met een stukje Lands, genaamd *Hardecogge*, onder een Erfpagt van zes Guldens. Hy bepaalde de Korentienden, na den Vrydom der eerste tien jaaren, op een Erfpagt van vyftien Guldens, en gaf de Ambagtsheerlykheid met den Ambagtsgevolge uit voor eene dergelyke Erfpagt van zes Guldens; zoo dat de Erfpagt in 't geheel Zevenentwintig Guldens jaarlyks beliep. Maximiliaan behieldt echter aan zig zelven, of aan het Schout-Ambagt van Texel de kennisse en 't voordeel van alle Boeten en Breuken, Crimineel en Civiel, van welker zuivere afkomst alleen een Derde zou komen aan de Verzoekers in deezen. In den jaare 1532, is Waalenburg weder overstroomd, en aldus tagtig jaaren rydende gebleeven; alzoo de Bedyking, niet eer dan in den jaare 1612, hervat werdt, hoewel de eigendom behouden was, door het betaalen der Erfpagt. Dit herdyken geschiedde, volgens twee Oktrooien van Vrydom door 's Lands Staaten, in dien jaare gegeven (e). De Onderneeming, hoewel eerst ongelukkig, hadt eindelyk een goeden uitslag, maar de Onkosten die

TEXEL. *Waalenburg*.

(e) *Groot-Plakaatboek* II. D. kol 1712, 1716.

TEXEL. *Waalenburg.* die eerst op Agtentwintigduizend Guldens begroot waren, beliepen na dat het Werk voltrokken was, Honderddertigduizend Guldens, gelyk blykt uit een Oktrooi van Verlenging van Vrydommen, van den 5 July des jaars 1619, en sedert zyn de Vrydommen, volgens een Nieuw Oktrooi van den 3 Maart 1743, wederom verlengd. Lang te vooren, in den jaare 1614, werdt 'er door de Ingelanden een Schikking getekend over de Bestiering van Waalenburg. Burgemeesters van Texel hebben in den jaare 1616, volgens Uitspraak van Gekommitteerde Raaden in den Haage, op zig genomen het Onderhoud van Tweehonderd Texelsche Roeden in den Waalenburger Dyk, zoo als die toen was, en drie jaaren laater bewilligden zy dat de Sluizen in Waalenburg op gemeene Kosten zouden onderhouden worden. De Polder werdt, in den jaare 1620, gemeeten door den Landmeeter Jan Pietersz Douw en 733 Morgen, 397 Roeden, Rynlandsche Maate, groot bevonden. Het Bestier staat aan den DYKGRAAF en twee HEEMRAADEN, die benevens eenen SEKRETARIS en een PENNINGMEESTER, aangesteld worden door de drie HOOFD-INGELANDEN of Heeren van Waalenburg, aan welken ook van tyd tot tyd Rékening gedaan wordt en die in zaaken van belang altyd eerst gekend worden.

Oosterend. OOSTEREND is, gelyk ook deszelfs Naam medebrengt, het Oostelykste Dorp van het Eiland. Wy hebben gezien, dat 'er in de Lysten der Verpondingen 225 Huizen voor Oosterend zyn aangetekend, waar uit zou schynen als of 't het grootste der Dorpen,

na

na Burg en Hoorn, zyn zou, doch onder dit Getal zyn de Huizen van het Nieuwe Schil en eenige bygelegene Polders mede geteld. Het Dorp zelve heeft 105 Huizen. Het legt drie vierendeel Uurs van de Waal en is byna van alle kanten met Geboomte en Tuinen omringd. De Kerk, die midden in het Dorp ſtaat, is een oud Kruisgebouw. TEXEL. *Ooſterend.*

KOOG legt in 't Noordweſten van Texel, tegen de Duinen, een Uur gaans ten Noordooſten van het Gehugt de Weſten. Men wil dat het oudtyds het Hoofddorp des Eilands geweeſt zy. Men plagt 'er veel Viſſchery en andere Neering te hebben; ook woonen 'er tegenwoordig noch Viſſchers; doch door het verloopen van het Diep, voor en omtrent den Hoorn, alwaar in de zeſtiende Eeuwe, wel Tweehonderd Schepen konden leggen, en door het overſtuiven der Duinen, heeft Koog veel van zynen luiſter verlooren en begint hoe langs hoe meer te vervallen. Men heeft in het Dorp 88 Huizen. De Viſſchers getuigen dat wel eer, een Myl of anderhalf in Zee benoorden de Koog, veel Wortels van Boomen zyn, waar in zy dikwyls met hunne Netten vaſtraaken, 't welk zy de *Heften* noemen, waar uit men zou mogen afneemen, dat hier, in vroeger Eeuwen, Land geweeſt is.. Koog.

Het SCHIL is het jongſte, doch thans het bloeiendſt van alle de Texelſche Dorpen. Men heeft twee Buurten, die den Naam van het Schil draagen, met onderſcheid van het *Oude Schil* en het *Nieuwe Schil.* Het Oude Schil, daar de Kerk ſtaat, legt aan de Zuidzyde van het Eiland, drie 't Schil.

vie-

TEXEL. 't Schil. vierendeel Uur gaans van Oosterend en het Nieuwe Schil legt ten Noordoosten van het Oude. Men begon het Schil eerst, omtrent den jaare 1600, te bouwen. Het Oude Schil heeft 124 en het Nieuwe Schil 32 Huizen. De Kerk is, kort voor den jaare 1650, gebouwd, en toen werdt 'er de eerste Predikant beroepen. Zy werdt in den jaare 1741 vergroot. De Aanwas van het Dorp is eeniglyk toe te schryven aan de Neering, die hier gebragt werdt, door de Schepen, die thans meest aan den Zuidkant op de Reede leggen. Men heeft veele voornaame Herbergen in dit Dorp. Digt by het Schil, legt eene Schans, die, in den jaare 1572, aangelegd werdt, en vooral in Oorlogstyden van Geschut en Krygsvolk wel voorzien gehouden wordt. Omtrent een vierendeel Uurs van het Oude Schil, naar den kant van den Burg, na by den Hoogenberg, is een Put, waar uit dat gantsche Dorp en anderen, benevens alle Schepen, die op de Reede leggen, hun versch Water haalen. Deeze Put, die een onnoemelyke menigte van Water uitlevert, wordt ten voordeele van 't Gemeene Weeshuis verpagt. Van het Schil tot dien Put loopt een Vaart, waar door die Waterhaaling zeer gemakkelyk gemaakt wordt. Langs deeze Vaart heeft men een Voetpad, het Schilpad geheeten, dat ook naar den Burg gaat, en door de Weesvoogden, in Vergelding van 't genot voor de Waterhaaling, onderhouden wordt. Het is sedert eenige jaaren bestraat. Omtrent een vierendeel Uurs van deezen Put, in den Polder Westegeest, behoorende onder Burg, is,

is, in een Land, 't welk aan byzondere Luiden toekomt, een Kolk, met versch Water, die altoos tot boven toe vol is, zelfs dan wanneer de meeste Kolken, op Texel, die by gebrek van Slooten voor de Beesten in 't Land gegraaven worden, zyn uitgedroogd; gelyk in den laatsten heeten Zomer des jaars 1750, dikwils gezien is. Men zegt dat het Water in dien Kolk noch door Reegen vermeerdert, noch door de Hitte vermindert. TEXEL. 't Schil.

De Regeering van Texel bestaat in den SCHOUT of BALJUW, gelyk men hem gewoon is te noemen. Dit Ampt wordt tegenwoordig bekleed door den Heer Mr. BALTHAZAR HUIDECOPER, Schepen der Stad Amsterdam, wiens edele Geest den Digtlievenden niet min dan den Taalkundigen behoord heeft, en wiens Opmerkingen over Nederlands Taal- en Digtkunde altoos eene nutte Vraakbaak ter oeffening van zuivere Taal en Poezye zullen strekken. Wyders zyn hier vier Burgemeesteren en zeven Schepenen, met welke laatste de Schout de Hooge en Laage Vierschaar spant. De Schout van Texel werdt in de vroegste tyden de Regter genoemd (e). Naderhand hebben de Heeren van Texel en 's Lands Graaven hier een Baljuw aangesteld; doch Hertog Willem van Beieren, de VI. van dien Naam onder de Graaven van Holland, beloofde aan die van Texel hier voortaan geenen Baljuw te zetten (f). Dit kan aangemerkt worden, als een enkel gevolg van 't Stederegt, 't welk dien van Texel, in denzelfden Brief, vergund was; dewyl de Regtbank van Mannen, als geen

Regeering.

(e) *Priv. van Texel* bl. 79 en *Voorr.*

(f) Dezelve bl. 23.

TEXEL. geen plaats hebbende in een Stad, werdt vernietigd; zoo dat de Baljuw, toen hy met Schepenen de Hooge Vierschaar begon te spannen, Schout werdt. In de Lyst der Ampten, voor deezen door de Rekenkamer begeven, en welke, volgens Resolutie van den 5 Mey 1728, door 's Lands Staaten zouden begeven worden, wordt hy genoemd Baljuw van Eierland en Texel, en in de byzondere Lyst der Schouten staat hy als Schout van Texel aangetekend. Wy hebben gezien (g) dat hy ook Officier genoemd is. Men heeft een voorbeeld, dat de Baljuw, met toestemming van den Graave, voormaals een Substituit gehad heeft (h); doch dit schynt als iets zeldsaams aangemerkt te worden. Uit een Brief van Jan van Chatillon, in den jaare 1377, gegeven (i), zou in den eersten opslag schynen, dat 'er oudtyds, niet meer dan twee Burgemeesters waren, die toen, gelyk nu, door Schepenen verkooren werden en Raadsluiden genoemd waren: doch de tegenwoordige Verkiezing van twee Persoonen, die jaarlyks, op denzelfden Voet als in den Brief bevoolen is, worden verkooren en met de twee jongsten van het voorige jaar dienen, doet met alle waarschynlykheid denken dat men van ouds, gelyk nu, vier Burgemeesteren hadt, en dat de Brief van Hertog Willem van Beieren van den jaare 1414 [1415] (k) hier omtrent geene nieuwe schikkingen gemaakt; maar alleen de oude bevestigd heeft. Van ouds waren 'er dertien Schepenen, die Honderd Nobelen of daar boven moesten gegoed zyn; doch Koning Filips, hier toe aangezogt by van

(g) Zie hier voor bl. 595.

(h) *Priv. van Texel.* bl. 30.

(i) Dezelve bl. 5.

(k) Dezelve bl. 591.

van Texel, vergunde hun, op den 22 Juny des jaars 1556, maar zeven Schepenen te mogen kiezen, zonder dat zy de Honderd Nobelen behoefden te bezitten (l). In gevolge deezer Handvest, geschiedt jaarlyks, in den Burg, de Verkiezing des Maandags na Palm-Zondag, wanneer de dienende Burgemeesters eene Benoeming van veertien Persoonen aan den Schout overleveren, die 'er de zeven Schepenen uit verkiest, twee uit den Burg, één uit Oosterend, één uit de Koog, één uit den Hoorn, of wel eer één uit de Westen, 't welk nu tot den Hoorn is overgebragt, en één uit de Waal. Schepenen, door den Schout beëdigd zynde, kiezen de vier Burgemeesteren, als twee uit de ouden van het voorledene jaar met twee nieuwen. De Sekretaris is tot noch toe door de Rekenkamer van de Graaflykheids Domeinen aangesteld geworden. Doch de Schout of Baljuw is eigenaar van de Boden-Ampten, welke hy door twee Persoonen laat bedienen. Het Bewind van het Dykgraaf en Heemraadschap staat aan den DYKGRAAF, dezelfde als de Schout en VYF HEEMRAADEN, waar van het eene jaar drie en het andere jaar twee Heemraaden verkooren worden, die twee jaar dienen. Volgens de gemelde Handvest van Koning Filips, stondt de Verkiezing wel eer aan Burgemeesteren, doch tegenwoordig doen zy eene Benoeming uit een dubbel Getal, waar uit de Verkiezing geschiedt door Gekommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier; aan welken, volgens Resolutie van den 15 January 1721 de Super-Intendentie van de Dykagie van Texel opgedraagen is. De

TEXEL.

(l) *Priv. van Texel.* bl. 93.

TEXEL. Klerk van de Bedyking wordt door den Dykgraaf aangesteld. De Vergaderingen deezer Kollegien worden gehouden op het Raadhuis aan den Burg.

Wapen. Het Wapen van Texel is een Zwart Anker, tusschen twee Roode Leeuwen op een Gouden Veld.

Beschryving van VLIELAND. VLIELAND is een lang smal Eiland, Noord-Oostwaard van Texel, of het daar aan gehegt Eierland gelegen. Het heeft zynen Naam naar den *Vliestroom* of het *Vlie*, van ouds gehouden voor den Oostelyken Tak des Ryns, na dat deeze Rivier, door het graaven van de Druziaansche Graft, gemeenschap met den Yssel, en door dien Stroom ook gemeenschap met de Zuiderzee en het Vlie, gekreegen hadt. Het Vlie stroomt tusschen Vlieland en Ter Schelling door; en is hier ook een bekwaame gelegenheid voor Schepen, die naar de Oostzee, Noorwegen en daaromtrent leggende Landen willen, om uit te loopen, en voor zulken, die naar Amsterdam, de Steden van 't Noorderkwartier en Vriesland willen, om binnen te zeilen, waar van wy in onze Beschryving der Zeegaten breeder gesproken hebben. Vlieland wordt ruim drie Uuren gaans in den Omtrek gerekend. Het Eiland is, zoo wel aan de eene als aan de andere zyde, met Duinen voorzien, daar eenige Valeien in zyn; alleen aan het Westeinde legt een Dyk van aarde, tusschen de Noordzee en de Wier-wanden, om, waare het mooglyk, het Eierlandsche Gat niet wyder te laaten worden en het Westergedeelte van Vlieland aan een te houden. Doch

na

na dat deeze Dyk, in den jaare 1722, op last van 's Lands Staaten volbragt was, is dezelve sedert en tegenwoordig, na het wegspoelen van Westvlieland, zoo digt aan de Noordzee genaderd, door het afneemen van het Buitenstrand, dat de Dyk, omtrent met de eene punt de gevaarlyke Diepte reeds bereikt heeft en, naar het gevoelen der Ingezetenen, veel gevaar loopt om door de Zee te worden ingezwolgen. Wy vinden voor Vlieland geen Begrooting van Morgentalen uitgedrukt. Het is sedert eene Eeuw sterk in Getal van Huizen afgenomen. In den jaare 1632, werden dezelve op 700 begroot, doch in 't jaar 1732, zyn 'er maar 402 en eene Molen in de Lysten der Verponding gebragt; en in den jaare 1749, niet meer dan 367 Huizen, behalven de Molen. Voorheenen waren 'er op het Eiland twee Dorpen, Oost-Vlieland en West-Vlieland. In den jaare 1714, tusschen den 26 en 27 February is de Oude Kerk van West-Vlieland door een Orkaan ingestort. Men bouwde toen een Nieuwe Kerk binnenwaards, die in de Maand November des jaars 1727, door de Zee ondermynd is en allengs verdelgd. Tot het oeffenen van den Godsdienst werdt een Huis bekwaam gemaakt, waar in de Predikant van West-Vlieland noch tot in den jaare 1736 gepredikt heeft, wanneer hy naar Huisduinen vertrok. Toen was 'er naauwlyks één Huis overgebleeven: maar alle zyn zy door de Zee ingezwolgen; zoo dat 'er geen Overblyfsel van eene der Kerken noch van eenig Huis te vinden is. Volgens het gemeen gevoelen, zou Vlieland even als Texel, door eenen zwaaren Storm, van het

VLIELAND.

VLIELAND. vaste Land afgescheurd zyn; doch hier van is geen egt bewys.

Oost-Vlieland. OOST-VLIELAND is geen onaangenaam Dorp, met een ruime Straat, ter wederzyde met Huizen bebouwd en voor 't meerder gedeelte met schoone Lindeboomen, en in 't midden der Straat met Waterputten tot gerief der Ingezetenen voorzien. In het midden van het Dorp ziet men het Raadhuis, dat niets uiterlyks bezit. Het werdt, volgens een Opschrift in een Steen van den Voorgevel, in den jaare 1598, gebouwd. Hier agter is de Gereformeerde Kerk, zynde een Kruisgebouw, van binnen met een Galdery voorzien. Zy wordt door een Predikant bediend onder de Klassis van Enkhuizen. Ook is 'er een Vergaderplaats van Doopsgezinden. Andere Gemeentens zyn 'er niet. Men heeft 'er een Oude-Mannen- en Vrouwen-Huis en een Weeshuis. De Inwooners zyn hier meest Zeevaarende Luiden, waar onder veele Lootsen, of zy geneeren zig met visschen; inzonderheid heeft men 'er goede Mosselbanken. De Huishoudingen zyn hier in 't algemeen zeer zindelyk en net. Vlieland wordt geregeerd door een SCHOUT, tegenwoordig den Heere JOHANNES BENNINGBROEK, Oud-Burgemeester der Stad Medenblik, door drie Burgemeesteren en zeven Schepenen, die hunnen Sekretaris hebben.

Het Zegel en Wapen is een Zwarte Lootsboot, zeilende in Zee.

Beschryving van TER SCHELLING. TER SCHELLING, tusschen Vlieland en Ameland gelegen, Noord-Oostwaards van Vlieland, heeft mede, gelyk het laatstgemelde Eiland, zyne strekking in de Lengte,

die

die op vier Uuren gaans of drie groote Myllen gerekend wordt. In de Breedte kan het byna op een Uur gaans geschat worden. Het Eiland heeft op verscheide Plaatsen zwaare Duinen tegen de Zee, doch moet aan een anderen kant door stevige Dyken beschermd worden. Veele Duinen hebben een zeer fyn Wit Zand, dat kragtig wegstuift, waarom ze jaarlyks ter behoudenis derzelven met Helm beplant worden. Buitens Dyks zyn veele verdronke Landen, ook zyn 'er nu en dan Indykingen geschied, zoo dat men met zekerheid kan stellen dat het Eiland wel eer grooter geweest is; doch dat het immer tot aan de Vriesche Kust gereikt heeft, of dat het wel eer zoo na aan Vlieland gelegen heeft, zoo dat men van het eene Eiland op het ander kon gaan, hier van is geen zeker bescheid te vinden; doch het is bekend dat het sedert heugbaare tyden aan de Westzyde of naar den kant van Vlieland merkelyk heeft verlooren. Aan den Westkant van Ter Schelling legt een van ouds bekende Reede, *Maklyk-Oud* genaamd; waarin, in vroeger tyden, een groote Vloot Koopvaarders kon geborgen worden, welker Schepen in de Laag haalden even als voor de Paalen van Amsterdam; maar door het overstorten van de *Robbeplaat*, welke deeze Reede voor de Zeewinden dekte, is zy zoo droog geworden, dat 'er de Visschers Vaartuigen, by laag water, ter naauwer nood, in konnen vlot leggen. Echter komen 'er, in het Najaar een groote menigte Enkhuizer Visschers, om 'er des nachts eene Reede te zoeken en om by dag naar Zee te zeilen.

TER SCHELLING.

TER SCHELLING.

Aan de Noordzyde der Duinen is een breed Strand, alwaar door de Zee veele Schulpen opgeworpen worden. Op Ter Schelling is goed Wei- en Bouwland, zoo dat de Ingezetenen voor zig zelven genoegſaam van Kooren, Melk, Boter en Leeftogt voorzien zyn; ook worden 'er veele Konynen in de Duinen opgevangen, en men heeft 'er negen Voogelkooien. Een zeer goed aantal deezer Inwooners zyn Schippers, Lootsluiden en andere Zeevarende Luiden, behalven de Viſſchers. Op ſommige plaatſen konnen de Landluiden Turf delven voor hun eigen gebruik en men vindt 'er veel Kreupelhout. De Landeryen, die in de Quohieren der Verponding geſchat zyn, worden in geen Morgentalen begroot. Het Eiland is ſedert een Eeuw toegenomen in Getal van Huizen. In 't jaar 1632, werden 'er 467 en in 't jaar 1732, 528 Huizen en 3 Molens in de Lyſten der Verpondingen gebragt. Dit zelfde Getal was 'er ook in den jaare 1749, en hier van vinden wy 224 Huizen en 2 Molens op Ooſt-Ter Schelling en 304 Huizen en 1 Molen op Weſt-Ter Schelling aangetekend. Volgens eene andere begrooting zouden 'er 219 Huizen onder Ooſt-Ter Schelling en 294 Huizen onder Weſt-Ter Schelling zyn. In den jaare 1743, werden op Weſt-Ter Schelling 1142 menſchen geteld. Wy hebben wegens dit Eiland, in opzigte van vroege Oudheid, in 's Lands Geſchiedeniſſen of Kronyken niets konnen ontdekken. Willem van Naaldwyk, Stadhouder van Holland, in den jaare 1373, tegen de Vriezen ten ſtryde trekkende, viel in het Eiland Ter Schelling, dat geplonderd en plat gebrand werdt (m). Hertog Filips van

(m) *Goudh. Kron.* bl. 401.

van Bourgonje bevestigde in den jaare 1428 aan die van Ter Schelling den Inhoud der Brieven, laatst door hen verkreegen van de Hertogen Willem en Jan van Beieren en Jan van Brabant, dat zy van de Ingezetenen van Holland, Zeeland en Vriesland *onbeschadigt zouden blyven en van den Capitein van Stavoren onbestoket* (n). Dezelfde Hertog verboodt, den 21 Mey des jaars 1441, niet alleen aan die van Medenblik en Enkhuizen, die van Ter Schelling en Ameland niet meer te beschadigen, alzoo zy tot dien tyd toe den Graave betaald hadden 't geen zy jaarlyks schuldig waren te geeven, maar wil ook dat de Kastelein, Burgemeesters, Schepenen en Raaden van Medenblik en Enkhuizen, raad zouden vinden en zoo veel doen, dat die van Ter Schelling en Ameland van hunne schade, die hun by de Poorteren en Inwoonende der gemelde Steden gedaan was, *verrechtinge gecrygen, soe dat behoort* (o). Omtrent dien tyd of laater in dezelfde Eeuw vindt men dat de Heeren van Ter Schelling in aanzien moeten geweest zyn, zelfs by magtige buitenlandsche Vorsten; alzoo Eduard de IV, Koning van Engeland een Verbond van Vriendschap en onderlingen Koophandel geslooten heeft, met *Folkert Reiner*, die zig Heer van het Eiland Ter Schelling noemde (p). De Heerlykheid van Ter Schelling is naderhand bezeten door die van den Huize van Aremberg, waar uit zy door Karel, Hertog van Aarschot is verkogt en overgedraagen aan de Staaten van Holland en Westvriesland. Ter Schelling heeft voor deezen zyn eigene Rentmeesters gehad; doch, by Resolutie

TER SCHELLING.

(n) *Rose* 1. *Mem. B.*

(o) *Rose* 5. *Mem. B.* p. 173 *vers.*

(p) *Act. Publ. Angl.* T. V. P III. p. 120.

TER SCHELLING.

der Staaten van Holland van den 5 Mey des jaars 1728, werdt vastgesteld, dat het Rentmeesters-Ampt op Ter Schelling, by het openvallen, zou uitsterven en aan het Komtoir van het Noorderkwartier te Alkmaar gevoegd worden. In de voorleedene Eeuw, op den 20 Augustus des jaars 1666, staken de Engelschen, op Ter Schelling geland zynde, den Brand in het Westelykste gedeelte van het Eiland, doch de Huizen werden in korte jaaren, zelfs in beter stand, weder opgebouwd. Voormaals hebben die van Ter Schelling beweerd dat zy, volgens ouden Herkomen, een Vryplaats voor Misdaadigen hadden op hun Eiland; doch hier op hebben 's Lands Staaten, by gelegenheid, dat 'er deeze Eilanders gebruik van wilden maaken, geen agt genomen (q).

(q) *Zurk. Cod. Bat.* p. 983.

Verdeeling.

Het Eiland Ter Schelling wordt verdeeld in Oost-Ter Schelling en West-Ter Schelling, die ieder hunne byzondere Regtbank hebben; doch denzelfden DROSSAARD; tegenwoordig den Heere Mr. ANDRIES VAN VOSSEN, Raad in de Vroedschap en Burgemeester der Stad Enkhuizen, Gekommitteerde Raad ter Admiraliteit in 't Noorderkwartier. In ieder deezer Regtbanken zyn zeven Schepenen; en ieder deezer Verdeelingen heeft twee Burgemeesteren. Daarenboven bestaat de Regeering van Oost-Ter Schelling noch in Vierentwintig Mannen, die in zaaken van gewigt worden te samen geroepen. De Drossaard heeft hier een Substituit, die insgelyks Sekretaris is van het Eiland.

Oost-Ter Schelling.

OOST-TER SCHELLING heeft de volgende Dor-

Dorpen en Gehugten; Oosterend, Hoorn, Lies, Formeren, Landerum, Midsland en kleine Buuren. Het wordt met de Duinen op 1353 en vyf Zesde Morgen gerekend. Onder deeze Buurten kan men Midsland en Hoorn, Kerkdorpen noemen, die in gemeenschap door denzelfden Predikant bediend worden, welke, gelyk ook de Predikant van West-Ter Schelling een Lid is van de Klassis van Enkhuizen. TER SCHELLING. *Oost-Ter Schelling.*

MIDSLAND, omtrent in 't midden van 't Eiland gelegen is het grootste Dorp van Oost-Ter Schelling en bestaat uit een lange Straat, waar op de Huizen digt aan malkander gebouwd staan. De Kerk en Tooren zyn zeer oud en zwak. Buiten het Dorp is een Kerkhof, het Zaryper Kerkhof geheeten, daar, gelyk men wil, wel eer een Klooster gestaan heeft. Hier is ook het Raadhuis of de Regtkamer voor Oost-Ter Schelling. Midsland.

HOORN, by de Eilanders zelve meest *Hoon* genoemd, legt aan het Oosten van Ter Schelling en is niet digt en met een klein getal van Huizen bebouwd. De Kerk is taamlyk groot, maar smal, en heeft een hoogen Tooren, die zeer oud is en waar aan veel Duifsteen gevonden wordt. Zy staat op een Kerkhof. De Inwooners geneeren zig hier veel met den Landbouw, hoewel 'er ook verscheide Zeevaarende Luiden zyn. De Regeering is gemeen met die van Midsland. Hoorn.

WEST-TER SCHELLING, waar van de Gelegenheid uit den Naam is af te neemen, is het grootste der Dorpen, niet tegenstaande dat het op den uitersten Uithoek West Ter Schelling.

TER SCHELLING. van 't Eiland en in 't Zuiden en Zuidwesten genoegsaam tegen de Zee staat en reeds veel door de Afspoeling der zelve heeft geleeden.

West-Ter Schelling. Men heeft tot behoud van deezen Hoek en het Dorp, dat in groot gevaar is om geheel weg te spoelen en tot afkeering van den Vloed, in den voorleeden jaare 1749, twee zwaare Rysdammen gelegd aan den Westelyken Hoek van 't Dorp, en een zwaar Zink- en Beslag-Werk aan den Oostelyken kant tegen het Dorp aan. Ruim 400 Roeden beoosten het Dorp, omtrent ter plaatse daar in den jaare 1739 een zwaare Inlaag-Dyk aangelegd was, is nu ook ten zelfden einde een zwaar Wierhoofd gelegd. De Kerk van West-Ter Schelling heeft geen Tooren. Hier zyn twee Gemeentens van Doopsgezinden, een van Waterlanders en een van Oude Vlaamingen. Aan 't Noordeinde van dit Dorp staat de Tooren, die de Brandaris van Ter Schelling genoemd wordt. Het is een vierkant Gebouw van Tweehonderd Agtien Voeten hoog. Uit het Jaartal 1594, kan men afneemen, dat het toen gebouwd is. Men heeft boven op het Plat een Lantaaren, die men wil in voorige tyden gebruikt te zyn om de Schepen in Zee toe te ligten; doch tegenwoordig is deeze Brandaris maar een Dagbaak. Hier woonen zeer veel Lootsluiden en Visschers; doch de vermogendste Ingezetenen zyn Groot-Schippers ter Zee, waar van men 'er wel tZestig telt of immers plagt te tellen.

Grind. Omtrent Twee Mylen bezuiden Ter Schelling, digt aan de Vriesche Kust, legt het verlaaten Eilandje *Grind* of *Grien*, waar op, voor

voor omtrent Twintig jaaren geleeden noch een Huis ſtondt en Hooi op werdt gewonnen; doch nu is het een Schulpplaat. Ter Schelling.

Omtrent twee Mylen Noordooſtwaards van Ter Schelling, tegen de Vrieſche Kuſt, legt het Eiland AMELAND, 't geene men beweert eene Vrye en geheel onafhanklyke Heerlykheid te zyn. Wy zullen de Beſchryving van dit Eiland, op die van Vriesland, als naaſt aan die Provincie gelegen, laaten volgen; ſchoon het zelve van veelen, en niet buiten reden, onder Holland geplaatſt wordt (r). Ook hebben de Staaten van Holland en Weſtvriesland dikwyls, en onder anderen noch in den jaare 1708, ter Generaliteit beweerd, dat Ameland onder Holland behoorde. Wy vinden ook, dat het oudtyds aan den Graave van Holland, zoo wel als Ter Schelling eenige Schatting betaald heeft (s), en dat het, in de voorige Eeuw noch jaarlyks Huisgeld aan het Komtoir van Holland betaalde. Ameland.

(r) *Zie van Zurk. Cod. Bat. Tit.* Ameland. bl. 53.

(s) Zie hier voor bl. 611.

Het Eiland WIERINGEN legt in de Zuiderzee, omtrent 1600 Roeden Hemelsbreedte ten Noordooſten van den Wieringerwaard, ten Noorden van Medenblik, Twisk, Lambertſchagen, Hoogt- en Eertswoude of in het algemeen genomen, ten Noorden van den Weſtvrieſchen Zeedyk, langs de Vier-Noorder-Koggen; ten Noordweſten van de Helder, Texel en het Zeegat, alwaar het, met het midden van het Eiland, regt tegen over legt. Aldus ſtrekt Wieringen tot een Bolwerk en Voorwal voor Weſtvriesland, tegen den aanſtoot van den Stroom, die door het Texelſche Zeegat inſtroomt en anderszins tegen Beſchryving van Wieringen.

WIERINGEN. gen den Westvrieschen Zeedyk zou aanloopen. In den jaare 1699, is ter Vergadering van Holland in overweging genomen om dit Eiland, door een Dyk aan het Vaste Land te hegten (t). Dit Ontwerp werdt in den jaare 1732 weder levendig gemaakt (u). Het Land van Wieringen is zeer ongelyk van Grond, sommige Landen zyn zeer hoog, andere middelbaar en sommige zoo laag, dat zy des Winters geheel blank van het Regenwater staan, dat vroeg in het Voorjaar, door middel van een Watermolen, door eenige Sluizen wordt afgetapt, op welke Landen de Huisluiden hun Hooi winnen. De overige Landen zyn goed Bouw- en Weiland voor Schaapen, die hier veel geweid worden, zynde de Wieringer Lammeren in een zeer goede agting. Hier wordt mede veel Kaas gemaakt. Een gedeelte der Inwooners geneert zig echter met de Scheepvaart. Men wil dat 'er op dit Eiland geen Mollen of Ratten te vinden zyn; maar men heeft 'er veel Padden, die echter niet vergiftig zyn. Wieringen heeft zynen Naam naar het Wier, dat rondsom het zelve, op de Waardgronden en verdronken Landen, wast, en van 't welk men vast op een gepakte Riemen voor de Kleidyken zet, die van ongemeenen dienst zyn, om den slag van 't Water te wederstaan en de Dyken te beschermen. Het Eiland wordt in zynen Omtrek vier en een half Uur of omtrent vyf Uuren gaans gerekend. In zyne grootste Langte agt men het twee Uuren gaans, en in de Breedte weinig minder dan een half Uur. Volgens eene der beste Kaarten van het Noorderkwartier heeft Wieringen omtrent

2700

(t) *Van Zurk Cod. Bat. Tit.* Wieringen bl. 1168.

(u) Zie *l'Epie Gesteldb. van Westv. bl.* 197 enz.

2700 Roeden in de Lengte van den Dam tot aan den Zuiderdyk en in zyn grootste Breedte omtrent 1100 Roeden. Volgens de Quohieren der Verponding van den jaare 1632 worden de Landeryen op Wieringen begroot op 3579 Morgen, 550 en een halve Roeden Lands. Indien 'er geen misslag is by den Schryver (s), waar uit wy dit getrokken hebben, verscheelt het veel met de laatere Morgen- of Geerdtalen, volgens de Meeting, in de jaaren 1738 en 1739, op last der Regenten gedaan, die 5467 Geerden, dat is 2186 Morgen, 480 Roeden groot bevonden werdt, de Geerd op 240 en de Morgen op 600 Roeden gerekend. Voorheen behoorde tot Wieringen noch een Polder, het *Nieuwe Land* geheeten, die 1772 Geerden of 708 Morgen, 480 Roeden groot was; zoo dat het Eiland niet zeer lang voor het laatst der voorige Eeuwe 2895 Morgen, 260 Roeden Lands kan groot geweest zyn. Dit Nieuwe Land was op zig zelve aan den Buitenkant bedykt; doch is op den 16 February des jaars 1683, ingebroken en, hoewel vrugtbaar van Grond tot Hooigewas, om de Onkosten der Bedyking en zwaare Verponding, verlaaten en sedert met de Zee gemeen geworden. De Landeryen op Wieringen kunnen door geen Slooten afgescheiden worden, en men maakt 'er ook gemeenlyk geen Schuttingen of Aarde-Wallen; doch tot scheiding dienen twee zwaare Keisteenen, die gedeeltelyk boven en gedeeltelyk in den Grond leggen op vyf, zes of zeven, andere minder Keisteenen, waar van de eene groote Steen aan het eene en de andere aan 't ander einde der Kampen Lands legt.

WIERINGEN.

(s) *Kron. van Medenb.* bl. 186.

WIERINGEN. legt. Die Steenen noemt men hier Dolven. Het Eiland Wieringen is niet van rondsom bedykt, en het grootste gedeelte der Westzyde en de geheele Noordzyde van Westerland, alwaar het Land veelal hoog legt, heeft geen Dyken. Men rekent, dat 'er vyf zesde gedeelten van 't Eiland bedykt zyn. Overal, daar Dyken zyn, worden zy door de Eigenaars der Landen, volgens de Hoefslagen of derzelver byzondere Verdeelingen onderhouden, ten zy 'er zoo veel Dyks door de Zee wordt weggenomen, dat de kosten voor de Ingelanden te zwaar zou vallen, in welk geval dit op kosten van 't gemeene Land door Burgemeesteren geschiedt. De Dyken zyn tegen den aanslag der Zee met een Riem van Wier voorzien, met Klei en Aarde agter dezelve. Op sommige Plaatsen heeft men ook eenige Wierhoofden in Zee uitsteeken om de kragt van den Stroom af te wenden. Deeze Dyken en Hoofden moeten geduurig verzwaard worden. Het maaken deezer Hoofden wordt mede door Burgemeesteren bestierd. Men bragt uit gantsch Wieringen, in den jaare 1632, 326 Huizen in de Lysten der Verpondingen, en in den jaare 1732 en 1749, 347 Huizen en 2 Molens. Men rekent op het Eiland omtrent Elfhonderd Inwooners, zoo oud als jong.

Wieringen is, zoo men meent, in de meergemelde Lyst der Utrechtsche Kerkgoederen, omtrent den jaare 900 opgesteld, onder den Naam van *Wiron* bekend (v). Men wil dat het oudtyds zoo wel als Texel, aan het Vaste Land gehegt geweest is; doch dit rust mede op de gemeene Overlevering. In 't jaar

(v) *Heda*. p. 65.

Jaar 1182 of 1183, werdt Wieringen, door Graaf Floris den III, overheerd en gebrandſchat. Die van Wieringen verbeurden, in den jaare 1426, hunne Voorregten, onder de Regeeringe van Hertog Filips van Bourgonje, die hun dezelve weder vergunde in den jaare 1456 (v). De Vlaamingen, die hier, in den jaare 1490, neſtelden, deeden den Eilanderen veel overlaſt aan. Wieringen werdt in 't jaar 1492, om den Oploop van 't Kaas- en Broodsvolk, waar in de Eilanders zig geſteken hadden, in eene boete van Honderd Andries Guldens beſlaagen (w). In het jaar 1522, vielen de Gelderſchen in Wieringen, verbrandden 'er tZeſtig Huizen en vorderden 't Eiland een Brandſchatting af. In de jaaren 1717, 1725 en 1726, heeft de Watervloed dit Eiland zeer getroffen, men hadt 'er negen Gaten, te ſamen ter lengte van 69 Roeden, daar het Water met het Gety in- en uitliep; wel 1200 Roeden Dyks waren, of aan de Klei of aan het Wier, zeer beſchadigd, waar van het een of het ander geheel weg was, en overal was de Dyk zeer gehavend.

WIERINGEN.

(v) *Priv. van Wiering.* M. S.

(w) *Lams Handv. van Kennem.* bl. 83.

Behalven eenige Buurten heeft men op het Eiland Wieringen vyf Dorpen; Hypolitushoef, Weſterland, Ooſterland, Stroe en den Oever. Ooſterland en Oever worden in veelen opzigte voor één Ban gerekend. Vier deezer Dorpen hebben ieder een Kerk en op den Oever is een zoogenaamde Kapel. De Kerken van Hypolitushoef en Weſterland worden door éénen Predikant bediend, die der drie andere Dorpen ook door éénen. Zy behooren beide onder de Klaſſis van Alkmaar.

WIERINGEN. maar. Wyders is 'er een Statie van Roomschgezinden en eene Gemeente van Vriesche Doopsgezinden op Hypolitushoef. Alvorens over te gaan tot de Beschryving der Dorpen, zullen wy derzelver Regeering benevens die van 't Eiland in 't algemeen melden.

WIERINGEN staat onder het Opperbewind van Gekommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier, sedert de vernietiging van de Rekenkamer der Graaflykheids Domeinen, en wordt geregeerd, door een SCHOUT, by de *Ingezetenen* doorgaans Baljuw geheeten. Dit Ampt wordt tegenwoordig bekleed door den Heer JOHAN HENDRIK BROUWER, Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Medenblik. De Regeering wordt bediend door een Sekretaris. Voorts zyn 'er vyf Burgemeesters en veertien Schepens, met welker volle Getal de Schout de Crimineele Vierschaar spant; doch die ten aanzien van 't Civiel in twee Regtbanken verdeeld zyn, als één op Hypolitushoef en één op Oosterland. In de Regtbank van Hypolitushoef zitten zeven Schepens, vyf uit dit Dorp en twee uit Westerland. In de andere Regtbank zitten 'er vyf uit Oosterland gevoegd met den Oever en twee uit Stroe. De Verkiezing deezer Schepenen geschiedt jaarlyks op den Avond voor Pinxteren, op het Raadhuis van Hypolitushoef. De regeerende Schepens, te samen met den Schout, kiezen de Schepenen voor het volgende jaar, ieder voor zyn eigen Dorp, uit een dubbel Getal. In de Verkiezing voor Hypolitushoef en Oosterland met den Oever heeft de Schout twee Stemmen, zoo dat 'er in ieder deezer Dorpen zeven Stemmen tot deeze Aanstel-

ſtelling gevoerd worden. De Schout heeft in Weſterland en Stroe maar één Stem, en aldus zyn 'er drie Stemmen voor ieder deezer Dorpen. Alle deeze Schepenen worden des Dingsdags na Pinxter door den Schout beëdigd, waar na 'er tot de Verkiezing van Burgemeeſteren en andere Regenten getreeden wordt. De vyf Schepens van Hypolitushoef kiezen twee Mannen tot Burgemeeſteren, twee tot Heemraaden, twee tot Molenmeeſteren en twee tot Armenvoogden. De twee Schepens van Weſterland kiezen maar één Burgemeeſter, één Heemraad; doch twee Armenvoogden en geen Molenmeeſter. Schepens van Ooſterland met den Oever maaken een Getal van tien Mannen, waar uit zy met den Schout vyf zoogenaamde Vaſte Schepenen verkiezen, en deeze laatſte maaken een Burgemeeſter, twee Heemraaden en twee Armenvoogden. De Schepens van Stroe kiezen met den Schout uit een Getal van vier Mannen, twee Vaſte Schepenen, om één Burgemeeſter, één Heemraad en twee Armenvoogden te kiezen. WIERINGEN.

De Beheering van den Dyk, Wegen en Wateringen ſtaat aan den Schout als DYKGRAAF, met de zes Heemraaden; welker wyze van Verkiezing wy hier boven gemeld hebben; ook is 'er een Penningmeeſter. De Dykgraaf, als Eiſcher en Trekker der Breuken heeft geen Stem, ten zy de Stemmen der Heemraaden ſteeken; wanneer hy de beſliſſende Stem voert.

HYPOLITUSHOEF, by de Eilanders gemeenlyk *Ipelshoef* geheeten, kan het Hoofddorp van Wieringen genoemd worden. In en on- Hypolitushoef.

WIERINGEN. *Hypolitushoef.* der dit Dorp telt men omtrent Honderd en Dertig Huizen. De Kerk aldaar, is door een zwaaren Storm, in den jaare 1674, tusschen den Tooren en 't Koor ingestort, en kort naderhand weder dus verre hersteld, dat zy tot den Predikdienst bekwaam is. Men heeft hier ook het gemeene Raadhuis van het Eiland. Op Hypolitushoef heeft, by de Verpagting der Tienden, een Plegtigheid plaats, waar aan de Verpagter verpligt is, die, voor de Verpagting, aan de Gemeente voor Tweeëntwintig Guldens aan Wit Brood, *Tuulen* geheeten, en bestaande in halve Stuivers Bolletjes, moet uitdeelen. Tot deeze Uitdeeling is de Kerk van Hypolitushoef geschikt, die overal digt geslooten is, behalven aan de Deur van den Tooren. Des Morgens worden, verscheiden maalen, de Klokken geluid, en wanneer men een begin zal maaken, worden de groote en kleine Klok te samen vry lang geluid. Ieder die wil, 't zy Borger of Vreemde, die zig hier bevindt, begeeft zig in de Kerk. Regenten, Gemeenen en allerhande Standspersoonen, schaaren zig by elkander, tot dat de Schout komt, die zig met zynen Dienaar en een ander Persoon naar de Deur begeeft. Tusschen deeze twee, die ieder aan een zyde van de Tooren staan, en een Zak met Tuulen hebben, moeten allen, die in de Kerk zyn, man voor man, door en uit de Kerk gaan, en ontvangen ieder een Tuul of Wittebrood. Op deezen dag is het op Hypolitushoef een halve Kermis.

Westerland, Oosterland en Stroe. WESTERLAND, OOSTERLAND en STROE zyn kleine Dorpen. In Westerland, ten Noordwesten en in Oosterland ten Zuidoosten van Hy-

Hypolitushoef gelegen, telt men onder ieder deezer Dorpen naauwlyks 25 Huizen. In Stroe, 't welk tusschen Hypolitushoef en Oosterland in legt, worden ons 33 Huizen opgegeven. Zy hebben allen oude Kerken. OEVER heeft tusschen de 90 en 160 Huizen. Hier is de nieuwste Kerk op 't Eiland, die gemeenlyk de Kapel genaamd wordt. Zy staat ten laste der Dorpelingen, die jaarlyks op zekere somme tot onderhoud der Kerke geschat worden, door twee Kapelvoogden, die hier van Rekening doen moeten. Indien de Zeevaarende eenige Goederen uit gebleevene Schepen bergen, moeten zy van het Bergloon iets ten behoeve der Kerk uitkeeren, waar voor zy de Vryheid hebben om de natte Goederen in de Kerk te droogen; doch de Kapelvoogden hebben sedert eenigen tyd hier toe byzondere Huizen beginnen te schikken. Aan de Westzyde van de Kapel is een Gasthuis, bestaande in eenige Wooningen voor Behoeftigen.

WIERINGEN. *Westerland, Oosterland, en Stroe.* Oever.

MARKEN, gelegen in de Zuiderzee, hier de Goud- of Gouwzee geheeten over der Stede Vryheid van Monnikendam en de Ban van Zuiderwoude, ten einde van het Pampus, is een klein Eiland. Volgens sommiger gevoelen zou het aldus genaamd zyn, om dat het in de Negende Eeuwe, tot eene *Mark* of Grensscheiding verstrekte, tusschen de Ryken van Keizer Lotharius en zynen Broeder Lodewyk (x). Het wordt op een omtrek van twee Uuren gaans begroot. Men hadt 'er volgens de Quohieren der Verponding, in den jaare 1632, 301 Morgen, 7

Beschryving van MARKEN.

(x) G. van Loon Al. Hist. II. D. bl. 74.

MARKEN. Roeden Lands; doch het Eiland is sedert zekerlyk afgenomen, alzoo 'er, in den tusschentyd van tZestig jaaren, wel Zestien Inlaagen in den Dyk gemaakt zyn. In gemelden jaare 1632, werden 'er uit Marken 241 Huizen in de Lysten der Verpondingen gebragt, doch in de jaaren 1732, niet meer dan 131 Huizen. In het einde der voorgaande Eeuwe waren 'er noch zestien Buurten op het Eiland, waar van 'er vier, in den jaare 1700, door de Zee zyn weggespoeld. Tegenwoordig zyn 'er twaalf Buurten, met noch een Huis *Altena* genaamd. Van deeze Buurten is de Kerkbuurt de voornaamste. De Gereformeerde Kerk, die hier staat, is een oud doch ruim Gebouw. De Predikant behoort onder de Klassis van Edam. Andere Gemeentens zyn hier niet. De Huizen staan niet op den vlakken Grond van 't Eiland; maar op een soort van kleine Dykjes, waar van de meesten Werven geheeten worden. Sedert veele jaaren zyn die van Marken om den slegten toestand van 't Eiland vry geweest van de Verpondingen en de Belastingen op de Gemeene Middelen, uitgezonderd het Gemaal, Beestiaal, Bieren, Wyn en Brandewyn. Marken heeft van ouds den Monniken van Mariengaard by Leeuwaarden toegekomen; doch het is hun naderhand, of door Hertoginne Margareet of door Hertog Karel den Stouten of door beiden weder afgenomen, en sedert met de Graaflykheid verknogt gebleeven. Het werdt, in den jaare 1420, door die van Kampen overvallen, die het ten meerendeele hebben afgebrand. Ook moest het door

den

den aanval der Westvriezen veel uitstaan en Marken.
was dikwyls de Vergaderplaats tot Onderneemingen op de naby leggende Kusten. Men wil dat het, in den jaare 1665, geheel ondergeloopen is, en in den jaare 1667 een Brand geleeden heeft, waar door een geheele Buurt afbrandde, die sedert weder herbouwd werdt. Dergelyke onheilen van Brand zyn die van Marken in deeze Eeuwe noch tweemaal op verscheiden plaatsen overgekomen, als in den jaare 1706 en in den jaare 1731, doch de Huizen zyn naderhand, het zy door de Inwooners of door Gekommitteerde Raaden, uit eene Inzameling in het Noorderkwartier, weder opgebouwd. Het Getal der Inwooners, dat wy wel eer op Elf honderd begroot vinden, wordt nu op Agthonderd gerekend, zy zyn thans vry welvaarende. Alle de Mans, behalven den Schout, Sekretaris en den Predikant zyn hier Visschers, Veelen echter houden één Koe, die 'er twee hebben zyn groote Boeren. Zy winnen jaarlyks veel Hooi, dat zy naar elders zenden en verkoopen. Zy visschen sterk in de Zuiderzee, veelen doen een Togt met de Buizen, eenigen weinige ook op de Walvischvangst. Die van Marken zyn stoute en behendige Zeeluiden; arbeidsaam en sterk. Wanneer zy Ziek worden is het veeltyds vrugteloos, hen met een gemeene Gifte van Buikzuiverende, Pynstillende of andere Geneesmiddelen te willen helpen, en men moet de Gifte somtyds ongelooflyk groot neemen. De Kleeding der Vrouwen schynt de oude Hollandsche Dragt van over eenige Honderd jaaren te zyn. De Vrysters

MARKEN. gaan blootshoofds, met het hair aardig gevlogten en om het hoofd geslingerd; doch als zy getrouwd zyn, draagen zy een Hulsel. De Regeering bestaat in den BALJUW, tegenwoordig den Heere JAN TEERHUIS, Hoofd-Officier van Monnikendam, Baljuw van Waterland enz. enz. enz., een Schout, drie Burgemeesteren, drie Schepenen, negen Vroedschappen, met den Sekretaris. Vroedschappen dienen voor al hun Leeven en hunne openvallende plaats wordt door Burgemeesteren en de overige Vroedschappen op den volgenden Vrouwendag vervuld. Jaarlyks op Sint Laurens of den 10 Augustus, worden twee nieuwe *Burgemeesters* aangesteld, en van de drie, die in 't voorgaande jaar gediend hebben, wordt 'er een tot President verkooren. Tot het Verkiezen van de drie Schepenen, wordt op den eersten Mey door den Schout en Burgemeesteren een Benoeming van zes Persoonen gemaakt, waar uit de Baljuw de Verkiezing doet. Te gelyk met de Burgemeesteren worden ook twee Kerkmeesters, twee Armenvoogden en twee Weesvoogden aangesteld. Het Dykregt en Heemregt wordt geoeffend door den Baljuw als DYKGRAAF, met drie Heemraaden, die alle jaaren afgaan, op Sinte Geertruid, of den 17 Maart, en in wier plaats de nieuwe verkooren worden door den Schout, Burgemeesteren en de afgaande Heemraaden.

Beschryving van 't Eiland URK. URK, een klein Eilandje in de Zuiderzee, legt ruim drie Duitsche Mylen Oost-Zuid-Oost van Enkhuizen. Het wordt in zyn Omterk

trek omtrent op een Uur gaans begroot. In zyn grootste Lengte is 't omtrent 450 Rynlandsche Roeden lang, en in de grootste Breedte omtrent 200 Roeden breed. Het bestaat ten deele uit Hooiland, met Roodagtig Zand en op sommige Plaatsen uit eenigen Leemgrond. Het Westelykste gedeelte is Weiland, 't welk als een Gemeente of Gemeene Weide gebruikt wordt, waar toe ieder Ingebooren van Urk regt heeft om het te beweiden. Ieder Huisgezin mag echter niet meer dan twee Beesten weiden, en uit het Getal der Huisgezinnen, 't welk op omtrent 70 begroot wordt, blykt dat ieder der Ingezetenen hier omtrent zyn aantal niet in de weide brengt, dewyl 'er doorgaans maar tusschen de 40 en 50 Beesten op het Eiland gerekend worden, die hier hunnen Leeftogt konnen vinden. Het grootste gedeelte van Urk, aan de Oostzyde is Hooiland, 't welk van 't Weiland met een Sloot wordt afgescheiden. Van dit Hooiland bezit de een der Ingezetenen minder, de ander meer; en wordt het zelve verkogt of verhuurd, of ook het Hooi by Verkoop aan malkanderen overgedaan. Ieders gedeelte is door Paaltjes onderscheiden. Dit Hooiland is echter niet genoeg om 's Winters de Koebeesten te voeren, waarom de Ingezetenen genoodzaakt zyn noch een gedeelte Hooi van de Vaste Kust te haalen. Voorheenen was 'er aan den Zuidweltkant noch een Stuk Lands, met een Huis, de Heeren-Kamp genaamd, dat afzonderlyk als het Land van den Heer aangemerkt en verhuurd werdt, doch dit onderscheid is niet meer bekend. Het Eiland

Urk.

URK. land is van het Noordweften tot aan het Zuiden met Paalen verfterkt tegen het afneemen der Stranden. Het Weftelykfte Gedeelte is hoog Zand, doch het Ooftelykfte wordt met een Dykje befchermd, dat echter 's Winters overloopt, laatende het laagfte Gedeelte van 't Eiland met Poelen bezet, die altoos met Water ftaan. Dewyl 'er op Urk veele zwaare Steenen gevonden worden, heeft men de Proeve genomen om hier mede de Stranden, gelyk elders de Dyken te beveiligen; doch, wat 'er aan mooge haperen, men heeft hier de Afkeering van het Water door Paalwerk van grooter nut bevonden, dan door Steenen, die door den zwaaren Slag van Water veelal over hoop geworpen worden. Op het Eiland zyn verfcheiden Waterputten van Zoet Water, ter diepte van vier of vyf Vademen, ten dienfte van Menfchen en Vee. De geringe Bedyking, waar van wy gemeld hebben, is onder geen Heemraadfchap. By de Opneeming in den jaare 1632, vinden wy voor Urk 47 Huizen in de Lyften der Verponding, en in den jaare 1749 zyn 'er 63 Huizen geteld. Voormaals waren deeze Huizen zonder Schoorfteenen, en men liet de Rook ter Deur of ten Venfter uitvliegen: doch federt eenige jaaren hebben die van Urk zig ook van Schoorfteenen bediend. De Laften, waar voor het Eiland in de Quohieren is aangeflaagen, zyn echter federt veele jaaren, om den foberen toeftand der Ingezetenen niet in 's Lands Kaffe gekomen, en blyven zy ook deswegen, ongetwyfeld om dezelfde reden, zonder Vervolg, zoo wel als wegens het

het heffen der Excynzen. Zy moeten ech- Urk.
ter het eene jaar door het andere omtrent
Duizend Guldens aan Laften opbrengen,
waar van 300 Guldens gerekend worden
voor het Onderhouden der Bedyking; 300
Guldens voor het Veer der kleine Schuitjes,
waar mede de Ingezetenen uit de grooter
Vaartuigen, die niet tot aan den Wal konnen
komen, aan het Strand worden gevoerd;
wyders 100 Gulden tot de Wedde van den Pre-
dikant, 100 Gulden voor de Vroedvrouw,
en 200 Gulden voor den Schoolmeefter. Men
telt omtrent 70 Huisgezinnen op Urk, die
389 Perfoonen, zoo oud als jong uitleveren,
waar onder 168 Ledemaaten, gelyk dezelve
in September 1750 geteld zyn. Hier van
waren 76 getrouwde Paaren, 15 Weduw-
naaren, 9 Weduwen, 44 Ongehuwde Mans-
perfoonen boven de 15, en 81 beneden de
15 jaar; 32 Vrouwsperfoonen boven en 56
beneden de 15 jaaren. Het Dorp legt op
het Hooge Land. Van het Eiland Urk
wordt getuigd, dat het voorheenen groo-
ter, ja zelfs aan Emmeleroord vaft geweeft
is; en vry diep in Zee naar den kant van
Emmeleroord zou wel eer een Kerk geftaan
hebben en de plaats hier omtrent wordt
noch door de Zeeluiden het *Urker Kerkhof*
geheeten. Dit Kerkhof legt wat minder dan
230 Roeden in Zee; Hemels Breedte ge-
rekend. Noch zou 'er eene andere Kerk
ten Zuiden van het Eiland en ten Ooften der
Diepte, het *Val van Urk* genoemd, geftaan
hebben. De Vuurbaak van Urk, die in den
jaare 1649, noch 112 Voeten van den Zee-
kant ftondt, werdt, in den jaare 1661, door

URK.

het inëeten van het Strand, niet meer dan 30 Voeten van de Zee bevonden (y); waarom, in den jaare 1662, deeze Baak met Steenen beschanst werdt (z). Deeze Vuurbaak werdt hier voor de eerstemaal, in den jaare 1617, opgeregt en naderhand dieper Landwaards in gezet. By dezelve staat ook een Koolhuis. Van Urk wordt gemeld in een open Brief van Otto den Grooten van den jaare 968. Otto de Groote zou het Eiland met Nardingerland of Gooiland en Eemland aan Graave Wigman van Zutfen geschonken hebben (a) van hem zou het aan de Abtdy van Elten gekomen zyn; waar aan noch jaarlyks eenig Regt voor Urk betaald wordt. Men leest ook van Urk in een anderen Brief van Otto den III van den jaare 996. Ook vindt men het in een Brief van den jaare 1134, gegeven door Lotharius den II (b). Eertyds zou het aan het Graafschap de Kuinder, onder Overysel behoord hebben; doch wy vinden geen bescheid hoe het aan Holland geraakt is. In den jaare 1588, is beweerd, dat Urk altyd een Leen van Holland geweest is en aldus onder Overysel niet behoorde (c). Onder de Ambagtsheeren of Heeren vinden wy eenen Dirk van van Zwieten, in den jaare 1397, gemeld (d). Het heeft ook toegekomen aan het Geslagt van de Zoudenbalchen, uit het welk het aan dat van Van de Werve gekomen is, en door Johan van de Werve, in den jaare 1660, verkogt aan Burgemeesteren der Stad Amsterdam (e), die 'er een Sterfheer over aanstellen. Burgemeesteren bezitten het met Regt van Hooge Heerlykheid, en indien 'er een Crimi-

mi-

(y) *Handv. van Amsterd.* N. Deel, bl. 335.

(z) *Commel. Beschr. van Amsterd.* bl. 881.

(a) *Slichtenhorst Geld. Geschied.* II. B. bl. 81.

(b) *Alting Not. Germ. Infer.* P. I. & P. II. p. 192.

(c) *Zurk Cod. Bat. op het Woort Urk.* bl. 1145.

(d) *Commelyn Beschr. van Amsterd.* bl. 878.

(e) *V. Heussen* VI. D. bl. 596.

mineele zaak voorvalt komt het Geregt van Urk met den Ambagtsheer raadpleegen. De Regeering bestaat uit den Schout, die thans te gelyk Sekretaris is, en vier Burgemeesteren, die jaarlyks uit een dubbel Getal, door hen benoemd, en door den Heere van Urk verkooren worden. Hier is een Kerk, tot welker bedieninge de eerste Predikant, in den jaare 1629, beroepen werdt. Hy behoort onder de Klassis van Enkhuizen. Naar maate van het Getal der Ingezetenen, plagten 'er veele Roomschgezinden te zyn, die door den Priester van Ens bediend werden; doch men vindt 'er thans geen één Roomschgezinden. De Ingezetenen zyn hier allen Visschers, die veel op de Bothvangst plagten te vaaren; doch thans visschen zy meest al in de Noordzee op Schelvisch, Schol en Tong, die of by hen afgehaald of door hen zelven te Amsterdam ter Markt gebragt wordt. Zy hebben 45 of 46 Visschuiten en 2 Koffen, ten dienste der Eilanders om Goederen af en aan te vaaren van Amsterdam. URK.

SCHOKLAND is, gelyk Urk, een klein Eilandje, ten Oosten van Urk, tusschen dit Eiland en de Vaste Kust van Overysfel in de Zuiderzee gelegen. Het strekt met zyn geheele Lengte van het Zuiden naar het Noorden voor het Zwolsche Diep en met den Zuidoostelyksten Hoek voor het Kamper Diep. Het Eiland behoort ten deele onder de Provincie van Holland en ten deele onder Beschryving van 't Eiland SCHOKLAND.

SCHOKLAND. der de Provincie van Overysſel. Het gedeelte van Holland heet Emmeloord en het ander Ens.

Emmeloord. EMMELOORD is het Noordelykſte Gedeelte van het Eiland, en van Ens afgeſcheiden, door een Dykje, de Landſcheiding geheeten, dat dwars door Schokland van het Ooſten naar het Weſten loopt. Anderen melden dat Emmeloord door een Sloot van Ens wordt afgezonderd (f); doch, hoewel 'er zulk een Dwarsſloot op het Eiland is, wordt dit door de Aftekening op een Grondkaart en Medegedeelde Berigten, duidelyk wederſprooken. Den Naam van Emmeloord vindt men in de oorſpronkelyke Brieven *Emmelwaard* of *Emmelwerd* uitgedrukt, en het gedeelte, 't welk tegenwoordig bewoond wordt, zou wel eer *Maarhuizen* geheeten zyn. Men onderſtelt eenige Overeenkomſt des Naams in dien van Hameland of Eemland, waar van Schokland ten Zuiden door de Zuiderzee is afgeſcheiden; doch dat het hier aan vaſt geweeſt zou zyn is uit de vroegſte Gedenkſchriften van ons Vaderland niet te bepaalen. Emmeloord is, gelyk geheel Schokland, rondsom bedykt; doch niet zwaar, zoo dat het dikwyls gevaar van Inbreuk en Overſtrooming loopt; en wanneer de Inwooners, die te gemoet zien, ſteeken zy gemeenlyk den Dyk door, om hunne Landeryen te beter voor de ſchade van eene ſchielyke Overſtorting te beveiligen; dewyl hier een moeraſſige Grond is, die door den zwaaren Slag van 't Water zeer

(f) *Commelyn Beſchr. van Amſterd.* bl. 882.

zeer ligtelyk wegſpoelt. Dit Water, aldus met minder drift ingelaaten, wordt naderhand, door Duikers, wederom geloofſt. De Grond binnens Dyks is zeer laag en veelal gebroken Land, zoo dat men over Plankjes van het eene Land op het ander gaan moet. In de Quohieren der Verponding van den jaare 1632, werdt het op 100 Morgen Lands begroot, en toen zyn 'er 47 Huizen in de Lyſten der Verpondingen gebragt. De Huizen ſtaan 'er op Werven, van Koemiſt opgehoogd, die met Planken en Paalen wel moeten voorzien worden, om by Overſtrooming het Water te keeren, dat echter dikwyls in de Huizen vloeit. Veele Huizen zyn in 't midden afgeſchooten, zoo dat ze door twee Huisgezinnen bewoond worden. De Kerk hadt wel eer een dergelyken Grondſlag als de Huizen, naamlyk van Koemiſt, en was niet vry van Overſtrooming, ſomtyds wel tot vier of vyf Voeten hoog; doch dit Gebouw is, in den jaare 1749, met Vierendertig Huizen afgebrand, die noch niet weder opgebouwd zyn. De Predikdienſt ſtaat ter waarneeminge van den Predikant van Ens; doch dewyl de Ingezetenen meeſt allen, of, gelyk 'er getuigd wordt, behalven den Koſter en zyn Vrouw, allen Roomſch zyn, hebben de Predikanten doorgaans vergeefſche moeite gedaan om hen ter Kerke te lokken of te bekeeren. Van de Ingezetenen van Emmeloord heeft men in voorige tyden, in 't laatſt der voorgaande Eeuwe of wat vroeger, vreemde denkbeelden van ongemanierdheid gegeven, en dat hun-

SCHOKLAND. *Emmeloord.*

SCHOKLAND. *Emmeloord.*

hunne Huwelyken, die zelfs enkelyk voor den Priester worden voltrokken, dikwyls niet worden aangegaan, dan na dat de Bruidegom en Bruid door andere jonge Luiden op het Bedde zyn beloopen, en *Bruiloft! Bruiloft!* over hen is uitgeroepen (g). Doch bezadigde Luiden, die van de Gesteltenis van dit Eiland niet onkundig zyn, verzekeren dat zy, wat hier ook van mooge geweest zyn, thans van dergelyke ongeregeldheden niets weeten. Sommigen der Ingezetenen dryven Handel in Graanen, met Kaagen, die agt in Getal zyn, op Hamburg, Overysfel en Amsterdam. De overige geneeren zig met visschen in de Noord- en Zuiderzee. Zy worden gezegd, naar gelang van hunne Omstandigheden wel te vaaren. Aan het Noorden van Emmeloord buitens Dyks, stondt wel eer een Kaap of Dag-baak, doch deeze is verdweenen, en wordt ook aangetekend dat hier wel eer een Kerk gestaan heeft. Burgemeesters van Amsterdam zyn tegenwoordig Heeren van Emmeloord, en hebben het te gelyk met Urk gekogt. Ten aanzien der voorige Bezitters vinden wy het genoegsaam overeenkomstig met Urk en hier ook dezelfde wyze van Regeering. Uit hoofde der groote gemeenschap welke Emmeloord heeft met het nabuurig Ens, zyn de Provincien van Holland, Vriesland en Overysfel, sedert den jaare 1710, overeengekomen, gezamenlyk te draagen in zekere Kosten ter behoudenisse van het Eiland Ens, aan welke de beveiliging der Vaart op de Zuider-

(g) *Commelyn Beschr. van Amsterd.* bl. 883.

zee

zee veel gelegen legt. Holland zou van ieder tZestig Guldens, aan deeze Kosten besteed, draagen Agttien; Vriesland Tien en Overysfel Twee-endertig Guldens; de meerder of mindere Guldens naar geraade; doch, in den jaare 1737, heeft Holland zwarigheid gemaakt om langer tot Ens te draagen, ten waare ook Vriesland en Overysfel draagen wilden in de Kosten van Emmeloord. Wat hier op verder gesloten werdt, is ons niet gebleeken. Burgemeesteren van Amsterdam, zyn by Resolutie der Staaten van Holland en Westvriesland, van den 13 Juny des jaars 1711, geregtigd geworden om een gelyk Ankergeld wegens Emmeloord te heffen, als de Provincien van Vriesland en Overysfel heffen wegens Ens, naamlyk dertig Stuivers van ieder Schip, 't welk aan Emmeloord ankert, en in geene deezer drie Provincien t'huis behoort (h).

SCHOKLAND. *Emmeloord.*

(h) *Handv. van Amsterd.* N. D. bl. 836.

ENS, dat ten Zuiden van Emmeloord op het Eiland Schokland legt, wordt wat beter onderhouden, doch is zoo groot niet als Emmeloord voor den Brand was. De Huizen staan allen, even als van Emmeloord, aan de Oostzyde van het Eiland. De Kerk, waar van de Predikant onder de Klassis van Kampen behoort, staat aan den Zuidoostelyken Hoek van het Eiland, buitens Dyks, en de Vuurbaak hier, in een regte streek, aan den anderen kant tegen over. Zy wordt door de Provincie van Overysfel onderhouden, die ook alle verder Bestier over Ens heeft.

Ens.

Na-

Nadere Verbeteringen in het VII. Deel.

Bladz. 289. Reg. 5. *ſtaat* Hertog Willem van Beieren. *lees* Graaf Willem van Henegouwen.

Bladz. 361. Reg. 1. *ſtaat* Hertog Willem. *lees* Graaf Willem.

Blad. 432. Reg. 3. van onderen. *ſtaat* die ſedert geruimen tyd een Baronny geheeten wordt. *lees* die, door Keizer Karel den V, by Brieven van den 31 Oktober des jaars 1548, met zes Leenen hier van afhanklyk, tot eene Vrye en onſcheidbaare Baronny verheeven is, ten behoeve van Charles van Bernincourt, en deszelfs Huisvrouwe Florentia van Heemſtede. (op den kant, *Medeged. Berigten uit de Chartres van de Baronnye.*)

Bladz. 485. op den kant by de Letteren (g) (k) (o) Bladz. 486. (q) 488 (w) ſtaat *Pontan. Geld. Geſchied.* lees. *Sligtenhorſt Geld. Geſch.*

Bladz. 581. Reg. 3. van ond. *ſtaat* 1411. *lees* 1511.

Verbeteringen in het VIII. Deel.

Bladz. 106. Reg. 16. *ſtaat* door Hertog Karel van Bourgonje. *lees* door Graaf Willem den III, bygenaamd den Goeden.

Bladz. 159. Reg. 17. *ſtaat* Zeven Statien *lees* Agt Statien

——— —— ——— 20. —— Drie onder Amſtelveen, *lees* Vier onder Amſtelveen,

——— —— ——— 22. *agter* Bovenkerker Polder *voeg by* aan de Quakel,

Bladz. 161. Reg. 1. van onderen. *ſtaat* Nieuwer Amſtel, *moet zyn* Nieuwer Amſtel (b), *en voeg by op den kant*; (b) *Handv. van Amſterd.* N. D. bl. 355.

Bladz. 167. Reg. 8. *ſtaat* mede Margareta van Kleeve geheeten. *lees* Margareta van den Berge,

Vor-

Vorstelyke Weduwe van Adolf, Graave van Kleeve.

Bladz. 170. Reg. 8, 9. *staat* Zy deeden wel eer den Eed in handen van den Baljuw van Waterland; *lees* Zy moesten, volgens het gemelde Oktrooi van den Keizer, hunnen Eed in handen van den Baljuw van Waterland doen; doch dit moet verstaan worden in zoo verre deeze, te dier tyd, ook Baljuw van Amstelland was;

Bladz. 189. Reg. 4, 5. *staat* Hollandsche Meent *lees* Hollandsche Kade

—— —— Reg. 6. *staat* de Hollandsche Kade *lees* dezelfde Hollandsche Kade

—— —— Reg. 10. *staat* langs een Voetpad *lees* langs den Bruidyk

Bladz. 190. In de Aantekening (6) Reg. 11. *staat* IV. Deel. *lees* VI. Deel.

Bladz. 191. Reg. 3 enz. van onderen enz. *staat* Volgens Handvest van Graave Willem van Henegouwen, *lees* Volgens Handvest van Graave Willem den VI, Hertog van Beieren

Bladz. 192. Reg. 8. *staat* door het inlaaten van het Heikooper Water, *voeg by* in Amstelland,

Bladz. 203. Reg. 6. *staat* van Amsterdam, *voeg hier agter* een uit Kortenhoef,

—— —— Reg. 10. *staat* 25 September. *lees* 17 September.

Bladz. 204. Reg. 6. van onderen. *staat* en een Boekhouder. *lees* een Boekhouder en een Bode.

Bladz. 219. Reg. 14. *agter* nergens gevonden. *voeg by* Sedert is ons echter berigt, dat de Regenten van Akersloot de Ambagtsheerlykheid van de Graaflykheid hebben gekogt en naderhand weder aan de Stad Alkmaar verkogt en overgedraagen.

Bladz. 234. Reg. 16. *staat* Na het uitsterven der Heemskerken, *lees* Na het uitsterven van eenen der Takken in den Stam der Heemskerken, die echter, gelyk de Hoogleeraar A. Matthæus op

 de

de aangehaalde Plaats schynt te kennen te geeven; niet allen zyn uitgestorven,

Bladz. 397. Reg. 2. van ond. *staat* benevens anderen, *lees* benevens Urshem en Oterleek, hier even te vooren beschreeven en anderen,

Bladz. 422. Reg. 24 en 26. *staat* voorby *lees* langs

Bladz. 433. Reg. 2. *agter* Steden, 3 *voeg in* en in de Ambagten onder 't Baljuwschap van de Nieuwburgen beschreeven (a), en 4. *en voeg noch by op den kant* (a) Bl. 396-406.

Bladz. 433. Reg. 2. *staat* doch Beets en de daar vervolgens genoemde Ambagten *lees* doch Beets en Schardam

Bladz. 450. Reg. 8. *staat* en Koedyk, *lees* Koedyk, Broek, Urshem en Oterleek, (behalven noch de Waardgeersen.)

Bladz. 459. Reg. 6 en 7. *na* Waarschappy. *voeg in* Zy worden ook wel onder Geestmer-Ambagt geteld, om dat ze aldaar betaalen tot zekere Belasting, de Raaksmaat geheeten.

Bladz. 476. Reg. 20. *staat* Urshem en aldus aan Kennemerland of Geestmer-Ambagt. *lees* Urshem, 't welk, alhoewel van ouds onder Kennemerland gerekend, echter ten aanzien van 't betaalen der Verponding onder Geestmer-Ambagt, en met opzigt tot de Dykslaften onder Dregterland wordt aangemerkt.

Algemeene Aanmerking ter Verbetering.

De Leezer gelieve op te merken, dat sedert de Verheffing van zyne Hoogheid den Prinse van Oranje tot het Erfstadhouderschap, geduurende het drukken deezer Beschryving, zoo wel in deeze als in de andere Provincien eenige Verandering in de wyze van Aanstelling der Regeering der Steden en het Platte Land van Holland gekomen is, 't gene wy alles tegenwoordig met de behoorlyke naauwkeurigheid niet kunnen melden; doch waar toe wy nadere gelegenheid hoopen te vinden. Ondertusschen kan men in 't algemeen aanmerken dat alle Baljuws- en Schout-Ampten en dergelyke, die te vooren ter begeevinge van de Staaten of de Graaflykheids Rekenkamer stonden, thans door zyne Hoogheid uit eene overgeleverde Nominatie begeven worden.

BLAD-

BLADWYZER

der voornaamste

ZAAKEN.

A.

D.

E.

HOORN

te

O.

P.

T.

Y.

Z.